AİLE ARABULUCULUĞU
Family Mediation

Lisa PARKINSON

Sorumlu Editör
Av. Arabulucu Yonca Fatma YÜCEL

ISBN-978-975-7978-98-5
Ocak 2018

YASAL UYARI

Yayıncı ve yazar bu çalışmaya dahil edilen materyallerin hazırlanmasında gereken bütün özeni göstermiş olup yine de belirli işlemlerin hukuki ve diğer sonuçlarına dair her türlü ifade yalnızca genel rehberliğe yönelik iyi niyetle ortaya konmuş ifadeler olup profesyonel tavsiye yerine geçecek şekilde değerlendirilemez. Bu nedenle işbu çalışmada yer alan beyanlara göre hareket edilmesinin sonucunda ortaya çıkabilecek herhangi bir kayıp veya masrafa ilişkin herhangi bir sorumluluk kabul edilmez.

Bu eserin orijinalinden Türkçeye çevirisine dair telif hakları dahil bütün hakları Adalet Bakanlığı'na aittir ve her hakkı saklıdır. Bakanlığın yazılı izni olmaksızın kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Copyright© Lisa Parkinson 2017. This book was originally published in English by Family Law, Jordan Publishing Limited 21 st Thomas Street Bristol, England 3th Edition 2014. All rights reserved.

This book was originally published under Turkish edition's copyright 2017 licence by Turkish Ministry of Justice. All rights reserved.

Tüm hakları saklıdır. Bu yayının herhangi bir kısmı telif hakkı sahibinin önceden yazılı izni olmaksızın, fotokopi veya kayıt dahil herhangi bir biçimde veya usulde çoğaltılamaz, bilgi toplama sistemlerinde depolanamaz veya başka taraflara aktarılamaz. Yazılı izin başvuruları yayıncıya yapılır.

Kraliyet Telif haklarına tabi işbu materyal Kraliyet Kırtasiye İşleri Dairesi Denetçisinin izni ile çoğaltılmıştır.

Britanya Kütüphanesi Katalog – Yayın Verileri

Bu kitabın katalog kaydı Britanya Kütüphanesinde mevcuttur

ISBN 978 1 84661 274 9

Adalet Bakanlığı Yayın İşleri Dairesi Başkanlığınca Ankara Açık Ceza İnfaz Kurumu Matbaasında bastırılmıştır.
Kasım 2017

Bu kitap dünyanın her yerindeki arabuluculara atfedilmiştir.

TÜRKÇE BASKIYA ÖNSÖZ

Türkiye Adalet Bakanlığı'nın bu kitabın Türkçe baskısını yapmaya karar vermesi beni onurlandırmaktadır. Bakanlığa, özellikle Yonca Fatma Yücel'e, hem İngilizce içeriğinin belirlenmesindeki katkıları hem de İngilizceden Türkçeye çevrilmesine dair verdiği editörlük hizmeti ve kitabın basılması için gösterilen her türlü destek ile sağladıkları finansman için teşekkür etmek isterim. Türk okurların, bu kitapta Türkiye'deki aile arabuluculuğunun gelişmesine katkı sağlayacak faydalı fikirler ve bilgiler bulacaklarını umuyorum.

Bunların yanında, değerli arkadaşım ve meslektaşım, CEPEJ (Avrupa Adaletin Etkinliği Komisyonu) uzmanı Maria da Conceição Oliveira'ya içten teşekkürlerimi ifade etmek isterim. Maria, Türkiye'de aile arabuluculuğunu geliştirme projesinde bir süre çalıştı. Avrupa Konseyi'nin beni Kasım 2016'da İstanbul'da yapılan iki günlük bir seminere katılmaya davet etmesi, Maria'nın önerisi doğrultusunda gerçekleşti. Seminer, Avrupa Konseyi Ankara Program Ofisi'nde Proje Yöneticisi olan Özlem Demirel tarafından mükemmel şekilde organize edildi ve yürütüldü. Özlem'e ve çalışma arkadaşlarına, pratik düzenlemeler yapmaktaki ve böylesine zengin ve ilham verici bir tartışmayı yönlendirmekteki büyük yardımseverlikleri ve etkinlikleri için teşekkür ederim.

Seminer yalnızca Avrupa'da aile arabuluculuğunun gelişmesi hakkında bilgi ve deneyim paylaşma değil, aynı zamanda, örneğin arabuluculuğun aile içi istismar mağdurlarını sonrasında da bir istismara maruz bırakıp bırakmayacağı ve var olan güç dengesizliklerini devam edip etmeyeceğine dair riskler gibi zorlayıcı ve tartışmalı konuları açıklama fırsatı sağladı. Bu ve diğer riskler iyice anlaşılmalı ve büyük dikkatle ele alınmalıdır. İngiltere ve Galler'de her bir vakıanın özel durumlarına göre, tarafların güvenli ve istekli bir şekilde yer alması ve güç dengesizliklerinin dikkatli bir şekilde yönetilmesini garanti altına almak amacıyla da, arabuluculuğun uygun olup olmadığını kontrol etmek için izleme ve koruma prosedürleri uygulamaktayız. Birçok yargı mahallinde, arabuluculuk yoluyla erişilen, tavsiye edilen bir uzlaşma ya da anlaşma, hukuki olarak bağlayıcı değildir. Bir anlaşmanın onaylanması, ya rızaen yapılan başvuruyu müteakip verilen bir mahkeme

kararı yoluyla ya da diğer bir resmi anlaşma yoluyla adımlar atılmadan önce, her bir tarafa ayrı ve bağımsız hukuki destek verilmesini gerektirmektedir.

Arabuluculuk, anlaşmazlıkların daha fazla karşılıklı anlayış, işbirliği ve pekiştirilen güven temelinde yapılan anlaşmalarla çözülmesinin bir aracıdır. Arabuluculuk, bireyler ve kültürler arasındaki farklılıkları, kan dökme ve yıkımlarla sonuçlanan saldırganlıkları ve savaşları kışkırtmak için kullanmak yerine, bu farklılıkları takdir eder ve bunlara değer verir. Aile ve topluluklar içinde ya da mahkemeler vasıtasıyla ayrım yaratan tartışmalara girmek yerine, amaçlı diyaloglara ihtiyaç vardır. Bu itbarla çok değişkenlik gösteren durumlarda, ayrılık, boşanma ya da aile krizlerinin farklı kademelerinde standart bir arabuluculuk modeli arabuluculuğa başvurabilecek olan, farklı kültürlerden gelen çiftlerin ya da aile üyelerinin birbirinden farklı ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kalacaktır. Aile arabuluculuğunun, sadece basitçe yetişkinler arasındaki finansal uzlaşmayı sağlaması değil, bir bütün olarak ailenin, diğer bir deyişle hem çocukların hem de yetişkinlerin ihtiyaçlarını karşılaması beklenir. Ebeveynlerin ayrılması ve boşanma, özellikle de ebeveynler tartışmaya ve kavga etmeye devam ediyorlarsa, çocuklar üzerinde büyük bir etki yaratır. Bunun, çocuğun iyiliği ve psikolojik gelişimi üzerinde uzun dönemli sonuçları olabilir. Birleşmiş Milletler'in 1989 tarihli Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne göre; gereken yaş ve olgunlukta olan çocukların, eğer isterlerse, kendilerini etkileyen karar ve düzenlemeler üzerine fikirlerini beyan etmeleri, yasal haklarıdır. Aile arabulucularının, ebeveynleri ve ebeveynlik sorumluluğuna sahip olan diğer kişileri, çocuğun ihtiyaçlarını ve görüşlerini dikkate almaya ve çocuklarla ilgili düzenlemeler yapılırken bu ihtiyaçları ve görüşleri hesaba katmaya teşvik etme sorumlulukları vardır. Yaşça büyük çocuklar ve gençler, kendi fikirlerini ve önerilerini ortaya koymalarına yardımcı olabilecek, ailenin bir bütün olarak faydasına olan bir yol bularak ebeveynlere yardım edebilecek, tarafsız ve nitelikli bir aile arabulucusu ya da gençlik rehberi ile görüşmek isteyebilirler. İngiltere ve Galler'de çocuğun dahil olduğu aile arabuluculuğu bir dizi farklı yolla biçimlendirilmiştir. Aile arabulucuları ulusal standartları ve gereklilikleri karşılayan ek bir eğitim almak ve arabuluculuk mesleğinin bu özel ve hassas alanında değerlendirilmek ve akredite edilmek zorundadırlar.

Öte yandan, farklı ülkelerde yaşayan ve farklı kültürlerden gelen meslektaşlarla fikirleri ve deneyimleri paylaşmak, arabuluculuğun küresel olarak geliştirilmesi için vizyon yaratılmasına yardım eder. Ben, Hint Okyanusu'ndan Fas ve Güney Afrika'ya, Kuzey ve Güney Amerika'ya, Rusya, Kazakistan ve birçok Avrupa ülkesine kadar birçok ülkede konferans ve eğitimlere katılma şansı buldum. Dünya çapında göçlerin artmasıyla birlikte, bir çocuğun ebeveyni tarafından bir ülkeden diğerine götürüldüğü günümüzde, evrensel ilkeler ve farklı yargı sistemleri arasında uyumlu pratikler ve işbirliği geliştirebilmek için küresel bir yaklaşım gereklidir. Yer değiştirme anlaşmazlıkları ve çocuk kaçırma vakıalarında arabuluculuk yapmak üzere uluslararası aile arabuluculuğu üzerine eğitim almış arabulucuların gittikçe büyüyen bir küresel ağı bulunmaktadır. Uluslararası Çocuk Kaçırmanın Hukuki Veçhelerine dair 25 Ekim 1980 tarihli Lahey Sözleşmesi kapsamında İyi Uygulama Kılavuzu 2012'de yayınlanmıştır. Diğer yandan, Uluslararası Sosyal Hizmetler Organizyonu'nun Uluslararası Aile Arabuluculuğu Rehberi (ISS 2014), hem ebeveynler hem de profesyonel danışmanlar için hazırlanmıştır ve birçok dile çevrilmiştir. Merkezi Cenevre'de bulunan Uluslararası Sosyal Hizmetler Organizasyonu uluslararası aile arabuluculuğunu teşvik etmek ve eğitim ve pratik alanlarında ortak standartlar geliştirmek için bir İşbirliği Süreci'ne öncülük etmektedir. Benim İşbirliği Süreci'ne katılımım ve Türkiye'deki değerli bağlantılarım sayesinde Türkiye ile İşbirliği Süreci arasındaki bağlantıların kurulması kolaylaşmıştır.

Özetle; Arabuluculuğu bir sorun çözme süreci olarak görme eğilimi vardır; fakat aile sorunları karmaşıktır ve çözümler nadiren kolaydır. Mahkeme kararıyla sağlanan adaletten daha katılımcı karar alma ve işbirliğine doğru bir yönelim olduğunda, dünyaca ünlü piyanist, şef ve Batı-Doğu Divan Orkestrası'nın yaratıcılarından biri olan Daniel Barenboim gibi biz de, "tüm tarafların bir diyalog içinde olması ... mükemmel bir uyumu garanti etmez, ancak işbirliği için gerekli koşulları yaratır" diyebiliriz.[1] İyi iletişim, rasyonel düşünme ve anlaşılır bir dil kadar, yaratıcılık ve sezgi gerektirir.[2] Şiir ve görsel sanatlar yeni modayı

1 Barenboim Her Şey Bağlantılıdır – Müziğin Gücü Weidenfeld ve Nicolson (2008) s. 59, bkz. Bölüm 4.

2 Bkz. Bölüm 6.

yaratırken, bilimler faydalı ve pratik biçimlerde yeni bağlantılar kurmayı sağlar.[3] Sözlerime son verirken ifade etmek isterim ki; günümüzde bu kitabın kapsamının ötesine geçen birçok gelişme var; ancak umuyorum ki, bu kitap fikirlerin paylaşımını ve tartışmayı arttırır ve ailelerimizde, topluluklarımızda ve bir bütün olarak dünyada hepimizin ulaşmaya çalıştığı şeyi, anlaşmazlıkların barışçıl çözümünü teşvik eder.

Lisa Parkinson
Bristol, Mayıs 2017

3 Bkz. Bölüm 2.

SUNUŞ

Şu anda İngiltere başta olmak üzere pek çok ülkede yayımlanan Lisa Parkinson'un "Aile Arabuluculuğu" kitabı, Türkiye'de aile arabuluculuğu ile ilgilenen arabulucular ile aile hukuku alanında çalışan avukatlar, hukukçular, akademisyenler, hukuk fakültesi öğrencileri, aile danışmanları, sosyal çalışmacılar ve bu alana ilgi duyan pek çok kişi için eşşiz bir kaynak olma özelliği taşımaktadır.

Hukuk uyuşmazlıklarında arabuluculuk müessesesinin yeni olduğu ve hızlı bir ilerleme kaydettiği Türkiye'de, aile arabuluculuğu, temel arabuluculuk uygulamalarından uzmanlık aşamasına geçişte ikinci basamağı oluşturmaktadır. Bu doğrultuda, aile arabuluculuğunun yasal çerçevesini yapılandırmayı ve aile uyuşmazlıkları ile hukuk ve ticari uyuşmazlıklarda uygulanan arabuluculuk arasındaki belirgin farklılıkların arabulucular ile hukuk ve yargı camiası tarafından daha iyi anlaşılmasını sağlamak ve özel uzmanlık gerektiren bu alanları ortaya çıkarmak amacıyla, "Türkiye'de Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Uygulamalarının Geliştirilmesi Projesi"[4] kapsamında 2015 yılından itibaren bir dizi uluslararası çalıştaylar yapılmıştır. Bu çalıştaylarda pek çok sosyal taraf biraraya gelerek konuyu derinlikli bir biçimde ele alarak tartışmış ve pek çok yeni ve ufuk açıçı öneriler geliştirmiştir. Bu çalıştaylarda büyük katkı sunan ve kapsamlı bir bakış açısı kazandıran uluslararası uzmanlardan biri de Lisa Parkinson olmuştur.

Yine bu çalıştaylarda Avrupa Konseyi CEPEJ (Avrupa Adaletin Etkinliği Komisyonu) Uzmanı Maria Oliveira ile birlikte yer alan Lisa Parkinson, Türkiye'nin de taraf olduğu "(1980) Uluslararası Çocuk Kaçırmanın Hukuki Yönlerine Dair Lahey Sözleşmesi" kapsamında, (2012) İyi Arabuluculuk Uygulamaları Rehberi"nin hazırlanmasında bizzat yer aldığından, deneyim ve bilgilerini ulusal katılımcılarla paylaşarak, Sözleşmenin Türkiye tarafından uygulanmasında arabuluculuk sistemine duyulan ihtiyacın anlaşılmasına önemli katkıda bulunmuştur.

---

4 Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Uygulamalarının Geliştirilmesi Projesi, Aralık 2014-Kasım 2017 döneminde, İsveç Uluslararası Kalkınma İşbirliği Ajansı (Sida) ve Türkiye Cumhuriyeti Adalet Bakanlığı tarafından birlikte finanse edilmekte ve Avrupa Konseyi tarafından uygulanmaktadır.

Bu kitap. 14 Bölümden oluşmaktadır. Kitapta aile arabulucuğu alanında çalışmak ve bu alanda uzmanlaşmak isteyen arabulucular için, aile arabuluculuğuna yönelik hem teorik hem de uygulamaya yönelik kapsamlı bilgiler Lisa Parkinson'un deneyimli ve disiplinler arası yaklaşımıyla ele alınmaktadır.

Aile arabuluculuğunun tüm dinamiklerinin yer aldığı kitapta; başlıca bölümler arabuluculuk ve çatışmanın yönetimi, aile arabuluculuğunun teorik çerçevesi, aile uyuşmazlığının arabuluculuğa uygunluğunun tespiti ve değerlendirmenin nasıl yapılacağı, arabuluculuk yöntemlerinin tespiti, modellerin oluşturulması, arabuluculuğa geçiş, arabuluculukta iletişim becerileri, çocuk odaklı arabuluculuk, çocuğun arabuluculuk sürecinde yer alması, parasal konularda arabuluculuk yapılması, arabuluculukta güç dengesizliklerinin yönetimi, çıkmaza giren süreçle başa çıkma, arabuluculuğu sonlandırma becerileri, aile arabuluculuğu alanında yapılan araştırmalar, aile arabulucusu olmak, uluslararası aile arabuluculuğu ve gelecekteki yönelimler, Birleşik Krallık Aile Arabulucuları Etik Kurallar (2016) vb konulardan oluşmaktadır.

Aile arabuluculuğu özel bir alandır. Bu nedenle bu alanda çalışmayı hedefleyen arabulucuların öncelikli olarak kapsamlı bir eğitim almaları, eğitim sonrasında süpervizyona tabi olarak, başarılı arabuluculuk uygulamaları yapmaları ve sonunda aile arabulucusu olarak akreditasyonlarını sağlayan, onları ayrı bir kurumsal çatı ve denetim yapısıyla kurgulayan İngiltere ve Avrupa örnekleri göz önüne alındığında, Lisa Parkinson'un kitabının önemi daha iyi anlaşılacaktır.

Parkinson, kitabında Arabuluculuk rolüne geçişte şu konuya vurgu yapıyor; Arabuluculuk eğitimi daha önce yapmış olduğunuz mesleki uygulama ve alışkanlıkları bir yana bırakarak yeni beceriler kazanmanızı gerektirir, bu nedenle ne kadar uzun süre bir mesleği icra etmişseniz önceki alışkanlıklarınızı değiştirmeniz de o ölçüde zorlaşabilmektedir. Buna ek olarak, aile arabuluculuğunun yeni bir disiplin olduğuna değinerek, "çocuğun" söz konusu olduğu aile arabulucuğunda, psikoloji, sosyoloji, aile terapisi ve aile hukuku gibi ana bilim dallarının bilgi ve tecrübesini kullanmanın gerekliliğine dikkat çekiyor ve bunun tek seferlik değil, sürekli eğitim ve uygulama ile devam ettirilmesi gereken bir süreç olduğunu hatırlatıyor.

Aile arabuluculuğunun hem bilim hem de sanat olduğunu vurgulayan Parkinson, Aile arabuluculuğunun bilimsel yanının; birbirini takip eden adımlardan oluşan, gerçek olguların biraraya getirildiği, farklılıkların sınıflandırıldığı, seçeneklerin belirlendiği, uzlaşıya giden önerilerin/tekliflerin çalışıldığı süreç olarak tanımlarken, sanat olduğunu ise; empatik anlayışla yaklaşıldığı, kitabî değil, deneyim ve olgunlukla ele alınan süreç olduğunu, ayrılan çiftlerin duygusal ve pratik ihtiyaçlarını anlama ve kriz yönetimi becerisi, esnek yaklaşıma sahip olma, aile dinamiklerine göre sürecin ilerlemesi ve ailenin bir bütün olarak görülüp, bundan sonra ilişkilerin devamı ve aile üyeleri arasındaki işbirliğinin sağlanmasının anlaşmalar hazırlamaktan daha değerli olduğunun gözönüne alınması şeklinde tanımlıyor.

Kısaca aile arabulucuğunu anlamak ve yapmak isteyen arabulucular için Lisa Parkinson'un kitabı kapsamlı ve yetkin bir ilk kaynak niteliğindedir. Proje kapsamında Avrupa Konseyi Proje Ekibi ve ulusal proje yöneticisi olarak Lisa Parkinson ile birlikte çalışmaktan büyük keyif alarak, pek çok yeni bilgiler edindim ve kendisinin bitmek bilmeyen enerjisinden ilham aldım.

Bu önemli kitabı oldukça kısa bir sürede Türkçe'ye kazandırırarak, büyük bir ihtiyacı karşılayan ve arabuluculara sunan T.C. Adalet Bakanlığı Hukuk İşleri Genel Müdürlüğü, Arabuluculuk Daire Başkanlığına katkılarından ötürü teşekkür ederim.

Özlem Demirel Cook
Ulusal Proje Yöneticisi
Avrupa Konseyi Ankara Program Ofisi
Eylül, 2017

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1 ARABULUCULUK VE ÇATIŞMA YÖNETİMİ..... 1
1. Çatışma Yönetimi..... 2
2. Arabuluculuk – Kökeni ve Gelişimi..... 3
3. Avrupa Konseyinin Arabuluculuk Hakkındaki 21 Ocak 1998 Tarihli Tavsiye Kararı..... 6
5. Aile Arabuluculuğu – Tanımı..... 8
6. Mahkeme Dışı Arabuluculuk ile Mahkemede Uzlaşmaya Varma Arasındaki Farklar.....11
7. Aile Arabuluculuğu, Danışmanlık ve Terapi Arasındaki Farklar..... 13
8. Arabuluculuk Dava Açılmasının Alternatifidir..... 16
9. Arabuluculuk Hukuki Danışmanlığın Yerine Geçmez..... 17
10. Uygun Uyuşmazlık Çözümü..... 19
11. Aile Arabuluculuğunun İlkeleri ve Sınırları..... 20
12. Yeni Bir Profesyonel Disiplin Olarak Arabuluculuğun Evrimi..... 29
BÖLÜM 2 ARABULUCULUĞUN YASAL VE KURAMSAL ÇERÇEVELERİ..... 31
1. Aile Hukuku Değerlendirme Raporu 2011, İngiltere ve Galler..... 32
2.Kuramsal Çerçeveler..... 33
3. Yapılandırılmış veya Anlaşma-Arayışı Yaklaşımına Dayalı Arabuluculuk..... 33
4. Dönüştürücü Arabuluculuk..... 37
5.Öyküye Dayalı Arabuluculuk..... 41
6. Ekosistemik Arabuluculuk..... 43
7.Ekogramlar..... 49
8. Ekosistemik Aile Arabuluculuğunun İlkeleri..... 52
9. Aile Sistemleri ile Diğer Sistemler Arasındaki Bağlantılar..... 53
10. Kültürler-arası Arabuluculuk..... 55
11. Arabuluculuk Bir Bilim mi Yoksa Bir Sanat mı?..... 56
12. Aile Arabuluculuğu için Evrensel Bir Çerçeve..... 58
13. Değişim Yaşayan Ailelerle Birlikte Gerçekleştirilen Arabuluculukta Türbülanslar ve Değişim..... 60
14. Kaos Teorisi..... 61
BÖLÜM 3 AİLE ARABULUCULUĞUNU GÖZ ÖNÜNDE BULUNDURMAK..... 65
1. Arabuluculuğa Giden Yollar..... 66

2. Aile Arabuluculuğu Paradoksu 67
3. Arabuluculuk Fazla Erken Kullanılabilir mi?.....68
4. Kriz Durumlarında Arabuluculuk.....68
5. Aile Arabuluculuğu ve Kültürel Farklılık.....71
6. Arabuluculuk Bilgilendirme ve Değerlendirme Toplantıları.....72
7. Aile İçi İstismar 76
8. Aile İçi İstismar ile Çocuk İstismarı Arasındaki Bağlantılar.....78
9. İstismar Taramaları, Risk Değerlendirme ve Koruyucu Uygulamalar 79
10. Arabuluculuğun Uygun Olamayabileceği Durumlar.....84
11. Yargılama Sürecinde Mahkemenin Arabuluculuğa Yönlendirmesi...86
BÖLÜM 4 ARABULUCULUK MODELLERİNİN TASARIMI.....89
1. Modelin Tasarlanması.....90
2. Ortam ve Fiziksel Düzenlemeler 90
3. Cinsiyet Meseleleri 92
4. Eş-Arabuluculuk.....93
5. Farklı Eş-Arabuluculuk Modelleri.....100
6. Etkili Eş-Arabuluculuk İçin Ön Gereklikler.....101
7. Eş-Arabuluculukta Stratejiler ve Beceriler.....103
8. Eş-Arabuluculuk Sinerjisi.....104
9. Mekik Arabuluculuğu ve Özel Oturum 105
10. Çevrimiçi Arabuluculuk.....111
11. Geniş Ailelerle Arabuluculuk.....112
12. Arabuluculuk ve Karmaşık Sistemler 115
BÖLÜM 5 ARABULUCULUĞA BAŞLAMA.....117
1. Ayrılık ve Boşanmanın Boyutları 118
2. Ayrılan ve Boşanan Çiftlerin Tipolojisi 118
3. Duygu İkilemi.....127
4. Üçgenleşme.....128
5. Bağlanma ve Kayıp.....130
6. Arabuluculuk Sürecinin Planlanması ve Yapılandırılması.....135
7. Plana Katı Bir Şekilde Uymayı Kısıtlayabilecek Hususlar 144
8. Arabuluculukta Döngüsel Dairesel Hareketler 145
9. Yeni Bir Aşamaya Geçerken Gereken Kilit Beceriler 146
10. Arabuluculuğun Erken Aşamalarında Görevler.....152
11. Süreç Yönetimi, Kişiler Arası İletişim ve Sorun Çözme Becerilerinin Bir Araya Getirilmesi.....153
12. Adım Adım Arabuluculuk (Sürece Dair Bir Şiir) 155

BÖLÜM 6 ARABULUCULUKTA İLETİŞİM BECERİLERİ..... 157
1. İletişim 158
2. Aktif Dinleme ve Merkezi Duruş..... 159
3. Sözsüz İletişim 160
4. Sessizlik 162
5. Dinlemeden Tartışan Çiftler..... 162
6. Gerçeğin Çelişkili Halleri 163
7. Soru Sorma..... 164
8. Farklı Soru Türleri 168
9. Farklı Soru Türlerinin İşlevleri 171
10. Olumsuzlukların Filtrelenmesi..... 172
11. Sade Bir Dil..... 174
12. Kültürler Arası Arabuluculukta Dil..... 174
13. İşitme ve Konuşma Zorlukları 176
14. Dil Kullanımında Cinsiyetin Göz Önünde Tutulması..... 177
15 . Arabuluculukta Dil Becerileri 178
16. Çerçevelendirme ve Yeniden Çerçevelendirme 180
17. Mesajlar ve Meta-Mesajlar 182
18. Noktalama İşaretleri..... 183
19. İmgeler ve Metaforlar 183
20. Çiçek Dürbünü - arabulucunun rolünün farklı yönleri..... 189
BÖLÜM 7 ÇOCUK ODAKLI ARABULUCULUK 193
1. Çocuklar ve Anne Babanın Ayrılması 194
2. Çocukların Zarardan Korunması..... 196
3. Ayrılmış Ebeveynleri Bilgilendirme Programları 198
4. Ebeveyn Çatışması ve Çocukların Uyum Sağlaması..... 199
5. Farklı Yaşlarda Gösterilen Yaygın Reaksiyonlar 201
6. Çocukların Anne Baba Ayrılmasına Uyum Sağlaması..... 204
7. Ayrılıktan Sonra Paylaşılan Ebeveynlik..... 205
8. Çocukların Bağlarını Sürdürmek 210
9. Küçük Çocukların Yatıya Kalması..... 212
10. Çatışmadan İşbirliğine Doğru Yol Almak..... 215
11. Arabuluculukta , Ebeveynlerin Çocuğa İlişkin Düzenlemeler Yapabilmelerine Yardımcı Olmak..... 216
12. Çocuklar Hakkındaki Arabuluculuk Yöntem ve Becerileri 220
13. Ebeveyn Çatışmasında Çocukların Rolü..... 223
14. Çocukların Koruyucu Stratejileri..... 227

15. Çocuklara Açıklamak....229
BÖLÜM 8 ÇOCUĞUN SESİNİN DUYULMASI....233
1. Çocuğun Sesinin Duyulması....234
2. Çocukların Fikirlerini İfade Edebilmelerine İlişkin Yasal Hakları....237
3. Çocukların Dahil Olduğu Arabuluculuk....240
4. Çocuk ve Gençlerin Davet Edilmesi....243
5. Çocukların Dahil Olduğu Arabuluculukla İlgili İzleme Çalışmaları....245
6. Ayrılan Ebeveynlerin Çocukları İçin Gruplar....249
7. Çocukların Akran Arabulucusu Olarak Eğitilmesi....249
BÖLÜM 9 MALİ KONULARDA ARABULUCULUK....253
1. Ayrılık, Boşanma ve Yoksulluk....254
2. Para ve Mülkün Önemi....254
3. Birbiriyle İç-İçe Olan Hususlar – Çocuklar ve Finansal Meseleler....255
4. Arabuluculukta Mal Beyanı....256
5. Arabuluculukta Finansal Konularda Sorun Çözme Becerileri....260
6. Süreç ve Sorun Çözme Becerilerinin Özeti....268
7. Süreç ve Sorun Çözme Becerilerini Kişiler Arası Becerilerle Birleştirmek....269
8. Arabulucular Karmaşık Mali Konularla Başa Çıkabilir mi?....271
BÖLÜM 10 ARABULUCULUKTA GÜÇ DENGESİZLİKLERİNİN YÖNETİLMESİ....273
1. Güce Bakışta Farklı Çerçeveler....274
2. Güç ve Toplumsal Cinsiyet....275
3. Direksiyonu Paylaşan Çiftler....279
4. Aile Arabuluculuğunda Güç Dengesizlikleri....282
5. Arabuluculukta Katılımcıların Güçlendirilmesi....291
6. Arabulucu Ne Kadar Müdahil Olmalı?....292
7. Arabuluculukta Güç Dengesizliklerinin Yönetilmesi....293
8. Arabuluculukta Temel Kuralların Konulması ve Sürdürülmesi....295
9. Arabuluculuk Erkinin Kullanılması....296
10. Arabuluculukta Esnek Bir Dengenin Kurulması....301
BÖLÜM 11 ÇIKMAZLARLA BAŞA ÇIKMAK....305
1. Çatışma Döngüsü ve Tuzakları....306
2. Bilgi Engelleri....307
3. Çelişen Değerler, Eşitlik ve Adalet....309
4. İlişki Çatışmaları....311
5. Arabuluculuğa Bağlılığın Sınanması....314

6. Engelin Yerinin Tespit Edilmesi 315
7. Çocuk-Ebeveyn Reddi 318
8. Yerleşik Çatışmalarda Arabuluculuk 321
9. NLP Teknikleri ve Arabuluculuk 331
10. BATNA'lar, WATNA'lar ve MLATNA'lar 332
11. Tekniklerin Özeti 335
12. Bırakamama 336
13. Arabulucunun Kendi İçindeki Engeller 341
14. Bazı Çatışmalar Yerleşik Biçimde Muhafaza Edilmekte midir? 341
15. Düğüm Teorisi ve Arabuluculuk 343
BÖLÜM 12 AİLE ARABULUCULUĞU HAKKINDA ARAŞTIRMALAR 345
1. Aile Arabuluculuğunu Değerlendirmek 346
2. Arabuluculuğun amacı – uyuşmazlıkları uzlaştırmak mı? Çatışmanın çözümlenmesi mi? 348
3. Mahkeme İçi Uzlaşma Deneyimi 350
4. Aile Arabuluculuğu Pilot Projesi 1996-2000 Hakkında Araştırmalar 354
5. Tarafların Anlaşmaya Varması Arabulucular İçin sadece kolay davalarda mı Söz Konusudur? 356
6. Arabuluculuk ve uyuşmazlık çözümünden memnun olmak 358
7. Aile İçi İstismar ve Güç Dengesizliklerine İlişkin Arabuluculuk Uygulamalarını Geliştirmeye Yönelik Tavsiyeler 360
8. Cinsiyete dayalı önyargı 363
9. Arabuluculuk Anlaşmaları işe yaramaya devam ediyor mu? 367
10. Arabulucunun süreç ve sonuç üzerindeki etkisi 369
11. İki Arabulucu Birden Daha mı İyi? 373
12. arabuluculuk Yargılama giderlerini azaltıyor mu? 374
13. Arabuluculuğa Dair Olumlu Sonuçların Göstergeleri 376
14. Güvenilir sonuçlar için yeterli delil var mı? 377
BÖLÜM 13 AİLE ARABULUCUSU OLMAK 379
1. Arabuluculuk – Bilim mi Yoksa Sanat mı? 380
2. Arabulucu rolüne geçiş 383
3. Avrupa Aile Arabuluculuğu Eğitim ve Araştırma Forumu 384
4. Aile Arabuluculuğu İçin Mesleki Bilgiler 387
5. Deneysel Öğrenim Yoluyla Eğitim 387
6. Özfarkındalık 390
7. Dikkatli Olma 391

8. Aile Arabulucuları İçin Önemli Nitelikler (Önem Sırasına Göre Sıralanmamıştır.).....392
9. Arabuluculuk Bilgilendirme ve Değerlendirme Toplantıları Eğitimi 394
10. Aile Arabulucusunun Yeterliliği ve Ulusal Akreditasyonu 395
11. Mesleki Uygulama Danışmanlığı (MUD) 397
12. Tartışmalı Sorular – Aile Arabuluculuğu İçin Başvuranların Seçimi ve Eğitimin Uzunluğu.....399
13. Sezgisel tepkileri Mantıki analizle birleştirmek 401
14. Kendi İçimizde Değişimi Başarmak 402
BÖLÜM 14 ULUSLARARASI AİLE ARABULUCULUĞU VE GÜNCEL GELİŞMELER.....405
1. Avrupa'da aile arabuluculuğu – genel bir bakış 406
2. Avrupa'da Hukuk Sistemlerinin Uyumlaştırılması 423
3. Lahey Uluslararası Özel Hukuk Konferansı.....424
4. Uluslararası Sınır Ötesi Davalarda Adli İşbirliği.....425
5. Sınır Ötesi Uyuşmazlıklarda Uluslararası Aile Arabuluculuğu 427
6. Çocuk Kaçırma Davalarında Arabuluculuk ile İlgili Olarak Düşünülmesi Gereken Sorular.....432
7. Uluslararası Aile Arabuluculuğunun Farklı Modelleri 433
8. Uluslararası Aile Arabuluculuğu Eğitim ve Sertifikasyonu.....435
9. Uluslararası Çevrimiçi/Online Arabuluculuk 439
10. Uluslararası Sosyal Hizmet Kuruluşu (ISS) ve İşbirliğine Dayalı İşlem 439
11. Aile arabuluculuğunun Süregelen evrimi 440
EK A
İngiltere ve Galler'de Aile Arabuluculuğu: Yargıçlar, Hakimler ve Hukuk Danışmanları için Rehber (FMC/FJC 2014).....443
EK B.....451
Aile Arabulucuları İçin Davranış Kuralları Eylül 2016
EK C
Aile İçi İstismar ve Çocuk Koruması Tarama Anketi Soruları.....463
KAYNAKÇA 467
DİZİN.....489

BÖLÜM 1
ARABULUCULUK VE ÇATIŞMA YÖNETİMİ

'Bu dünyada yalnızca kısacık bir ânı paylaşıyoruz. Önemli olan bu kısacık süreyi bizi birbirimizden ayıran şeylere kafa yorarak mı yoksa ortak paydaları bulmaya yönelik, geleceğe odaklanmış, geniş zamana yayabileceğimiz çabalar ortaya koyarak mı geçirdiğimiz. Çocuklarımız için dilediğimiz geleceğe ve insanoğlunun hak ettiği saygıya ancak bu çabalar yoluyla ulaşabiliriz'.

A.B.D. Başkanı Barack Obama'nın, 4 Haziran 2009 tarihli konuşmasından

1. Çatışma Yönetimi

2. Arabuluculuk – Kökeni ve Gelişimi

3. Avrupa Konseyi'nin Arabuluculuk Hakkındaki 21 Ocak 1998 Tarihli Tavsiye Kararı

4. Avrupa Arabuluculuk Direktifi 2008

5. Aile Arabuluculuğu– Tanımı

6. Mahkeme Dışı Arabuluculuk ile Mahkemede Uzlaşıya Varma Arasındaki Farklar

7. Aile Arabuluculuğu, Danışmanlık ve Terapi Arasındaki Farklar

8. Arabuluculuk, Dava Açılmasının Alternatifidir

9. Arabuluculuk, Hukuki Danışmanlığın Yerine Geçmez

10. Uygun Uyuşmazlık Çözümü (ADR)

11. Aile Arabuluculuğunun İlkeleri ve Sınırları

12. Yeni Bir Profesyonel Disiplin Olarak Aile Arabuluculuğunun Evrimi

1. Çatışma Yönetimi

Çatışma dünyanın her yerinde yaşamın bir parçasıdır: hiçbir çatışmanın olmadığı bir yaşam, durağan bir yaşamdır. 'Çatışma her yerdedir. Yalnızca insanlar arasında değil, kuantum mekaniğinin parçacıklarından, karanlık enerjiye değin doğanın tamamında görülebilir' (Cloke 2009). Çatışmalar sıklıkla bireyler veya gruplar arasında yıkım ve fiziki şiddetle sonuçlanmakta, bu birey ve grupların varlıklarını tehdit altına almaktadır. Şiddetli çatışmalar acı ve ölümlere neden olduklarından bireyde derin bir korku uyandırmaktadır. Çatışma kavramının kendisi son derece tehlikeli olduğundan, insan dahil olmak üzere tüm hayvanlarda çatışma ve saldırganlığa ilişkin biyolojik tepki mekanizmaları mevcuttur. Bu tepki mekanizmalarının çoğunluğu kaç-ya-da-savaş şeklinde özetlenebilecek niteliğe sahiptir. Lorenz (1963) ve arkadaşları hayvanlardaki saldırganlık ve farklı omurgalı türlerinin saldırganlık karşısındaki farklı tutumları üzerinde çalışmalar yürütmüştür. Hayvanların büyük çoğunluğu çatışmalardan daha güçlü olduklarını algıladıkları gruplar veya bireylere kendilerini teslim ederek kaçınma yoluna gitmektedir. İnsan toplumları da müzakere ve arabuluculuk gibi şiddet içermeyen çatışma çözüm yöntemleri geliştirmiştir. Ancak bu yöntemleri çoğu zaman gerektiği gibi kullanamıyoruz. Esasında, gelişmiş olduğu iddia edilen toplumlarda bile çatışmalara karşı geliştirilen tepkiler genellikle ilkel ve tüm taraflar için ölümcül sonuçlara sahip tepkilerdir. Deutsch (1973) tarafından da belirtilmiş olduğu gibi çatışma her zaman bariz ve doğrudan olmayabilmektedir. "Çatışma" ve "uyuşmazlık" kelimeleri birbirlerinin yerine sıklıkla kullanılagelmiştir. Ancak eş anlamlı kelimeler değillerdir. Uyuşmazlık açıkça görülebilen bir şeyken, çatışma baskılanmış veya başka alanlara aktarılmış bir şey olabilmektedir. Felstiner ve arkadaşları (1980-81) bir anlaşmazlığın gelişiminde üç aşama bulunduğunu tanımlamıştır: 1) Şikayetin algılandığı ve tanımlandığı "adlandırma" aşaması; 2) Şikayetin sorumluluğunun başka kişi veya gruplara atfedildiği "suçlama" aşaması ve 3) Şikayetin düzeltilmesi veya telafisi için bir çarenin arandığı "hak talep etme" dönemi.

Çatışma kendi başına olumlu veya olumsuz bir şey değildir: gelişim ve değişim için zorunlu olan doğal bir güçtür. Esas olan şey ortaya çıkan çatışmanın nasıl yönetildiğidir. Çatışmanın iyi yönetilmesi

halinde bireyleri, toplulukları veya ilişkileri yok etmesinin önüne geçilmesi mümkündür. Çatışmanın ortaya çıkardığı enerji yapıcı olarak da kullanılabilir. 'Çatışma nadiren kimin haklı olduğuna bakılarak giderilir. Bütün mesele farklılıkların karşılıklı olarak tanınması ve takdir edilebilmesidir' (Crum 1987, 49). Çatışmaların giderilebilmesi için iletişimin geliştirilmesi yoluyla algı ve davranışlarda değişim elde edilebilir. Çatışmaların münakaşa yerine bütünleştirici bir şekilde çözülmesi halinde ilişkiler devam etmekle kalmaz, aynı zamanda daha da güçlenir. Münakaşanın tarafları arasında açık, karşılıklı olarak birbirlerini dinledikleri ve bir arada çalıştıkları bir ortamda diyalog kurulabilmesi bu diyaloğun münakaşanın taraflarının aileleri ve toplumlarına da yayılabilmesine ön ayak olacaktır. Budistlerin sık tekrarladıkları şu deyişin bize öğreteceği çok şey var: 'zamanımızın çoğunu farklılıklarımızı gözeterek geçiriyoruz. Artık benzerliklerimize, kökten karşıtlar arasındaki ortak olana odaklanmak gerek… Tüm karşıtlar arasında (onlardan daha yüksekte olan) üçüncü şeye bakın. İlişkilerine bakın. Bu sayede her iki tarafa karşı daha nazik olabilirsiniz' (Humphreys 1984, 158). Arabuluculuk çatışma yönetimi ve uyuşmazlık çözümünde kullanılan bir araçtır. Arabulucu katılımcılar arasında ortada, dengeli bir konumda bulunur. Arabulucu bu konumunda katılımcıların enerjilerini birbirleri ile kavga etmek veya tarafları memnun etmeyen bir uzlaşıya razı gelmek ya da boyun eğmektense çözüm bulma yolunda harcamalarında ve bir araya getirmelerinde destek olur.

2. Arabuluculuk – Kökeni ve Gelişimi

Arabuluculuk yeni bir kavrammış gibi görülse de farklı kültür ve medeniyetlerde çok uzun bir geçmişe sahiptir. Konfüçyüs daha M.Ö. beşinci yüzyılda insanlara mahkemeye gitmek yerine arabuluculuğu kullanmalarını tembihliyor, mahkemede görülen dava sonucunda varılan hükmün anlaşmazlığın iki tarafı için de acı olabileceği ve tarafların işbirliği yapamayacağı bir sonuç doğurabileceği hususlarında uyarıyordu. Konfüçyüs insanlara, mahkemeye gitmek yerine tarafsız bir arabulucu nezaretinde bir araya gelerek anlaşmaya varmada destek almalarını tavsiye ediyordu. Antropologlar Afrika kabilelerinde kabilenin sayılan yaşlılarının bireyler, aileler veya köyler arasındaki uyuşmazlıkların giderilmesinde yardımcı oldukları divan veya toplantılar talep etme

geleneği olduğunu kaydetmektedir. Cheyenne Kızılderililerinde şefin kamptaki uyuşmazlıklarda arabulucu olma görevi mevcuttu. İslam geleneğinde ise Müslüman topluluklar arasındaki çatışmaların dostane şekilde çözüme kavuşturulmasına yönelik uygulamalar dine sıkı sıkıya bağlı geleneklerdir. Dünyanın her yerinde, Kanada'dan Kazakistan'a kadar birçok ülkede İsmaili tarikatından Müslüman topluluklar uyuşmazlıkların eğitimli arabulucuların yardımıyla çözülmesi için Uzlaşma Kurulları oluşturmuşlardır. Bu kurulların hizmetlerinden İsmaili-olmayan kişiler de giderek artan şekilde faydalanmaktadır (Keshavjee 2013). Arabuluculuğun Avrupa ve Kuzey Amerika'da da birçok erken dönem örneğine rastlanılmaktadır. Erken dönem sanayi topluluklarında Quaker[5] inancından olan kişiler evlilik ve ticaret konularındaki uyuşmazlıkları gidermede arabuluculuğu tercih etmiştir. İlk Uzlaşma Kurulları 1860'lı yıllarda bazı sanayi kollarındaki uyuşmazlıkları çözüme kavuşturmak üzere kurulmuştur. Ayrıca Yahudi toplumlarda da arabuluculuk geleneğinin köklü bir tarihi bulunmaktadır. New York'taki Amerikan Yahudi topluluğu uyuşmazlıkları karşılıklı olarak çözüme kavuşturmayı teşvik etmek üzere 1920 yılında Yahudi Uzlaşma Kurulunu oluşturmuştur. Arabuluculuk çok uzun asırlardır yaşamın her alanında, çeşitli biçimlerde iletişimi kolaylaştıran ve uyuşmazlık taraflarının bir uzlaşıya varmalarında yardımcı olan bir araçtır.

Gayrı resmî arabuluculuk türleri gündelik hayatta sürekli kullanılmaktadır. Çağımızda arabuluculuk yasal ve resmi olarak birçok farklı alanda gelişmektedir: aile içi adalet, istihdam, medeni ve ticari uyuşmazlıklar ve başta mağdur-fail tazminat mekanizmaları olmak üzere çeşitli cezai yargı sistemleri bu alanlar arasındadır. Topluluk arabuluculuğu ise komşular arasında tarla sınırlarından gürültüye, ortaklaşa kullanılan tesislerden ev sahibi-kiracı arasındakilere varana kadar çeşitli uyuşmazlıkların çözüme bağlanmasında kullanılmaktadır. Uluslararası seviyeye bakıldığında arabulucular farklı ülke ve toplumlar arasındaki uyuşmazlıkların giderilmesine yardımcı olmak üzere davet edilebilmektedir. Örneğin arabulucular Ocak 1997'de İsrail ile

5 Quakers (Dostların Dînî Derneği), Mevcut Hıristiyan mezheplerinden ve tarikatlarından memnun olmayanlar tarafından 17. yüzyıl ortalarında İngiltere'nin kuzeybatısında ortaya çıkmış bir mezheptir.- ç.n.

Filistinliler arasında İsrail güçlerinin Batı Şeria'daki Hebron şehrinden çekilmesine yönelik bir anlaşmanın müzakere edilerek sonuçlandırılmasına yardımcı olmuştur. Arabuluculuk Orta Doğu'da tam barışın elde edilmesini henüz sağlayamamış olsa da İsrail ile Arap dünyası arasındaki diyaloğun yüksek enerji ve kararlılıkla devam ettirilmesi bir zorunluluktur. Nelson Mandela son derece sıra dışı bir arabulucuydu. Arabuluculuk becerileri Haziran 2000'de Afrika Kıtasını kırıp geçiren AIDS hastalığı hakkındaki bir anlaşmazlığı çözüme bağlayarak bilim insanları ve politikacıları birlikte çalışmaya ikna etmesinde kendisini göstermektedir. 2008 yılı Nobel Barış Ödülü Eski Finlandiya Cumhurbaşkanı Martti Ahtisaari'ye verilmişti. Norveçli Nobel Heyeti Sn. Ahtisaari'nin uluslararası çatışmaları çözüme kavuşturmadaki başarılarını överek: 'Kendisi en ileri görüşlü arabuluculardan biridir. Dünyanın onun gibilerine ihtiyacı var. Başarılı arabulucuları öne çıkartmak istedik çünkü dünyamızın daha çok barışa arabuluculuk edecek insanlara ihtiyacı var' demiştir.

Kimi ülkelerde arabuluculuk uyuşmazlıkların giderilmesinde sürekli kullanılan olağan bir mekanizmadır. Nüfusu bir milyarın üzerinde bulunan modern Çin aynı zamanda bir milyondan fazla arabulucuya sahiptir. Arabuluculuk mekanizması toplumun bütününde mevcut bulunmakta olup aile meselelerinden topluluk sorunlarına, işyeri uyuşmazlıklarına kadar birçok husus genelde arabuluculuk yoluyla çözüme kavuşturulmaktadır. Çin'de ve Japonya'da arabulucular otorite sahibidir. Ahlaki değerleri savunmaları, kusurlu davranan tarafın eylemlerini mahkûm etmeleri ve doğru tavır takınan tarafı övmeleri beklenir. Uyuşmazlık taraflarının, aileleri ve bütün bir toplumun selameti açısından farklılıklarını sorumlu ve barışçıl şekilde çözüme kavuşturmaları teşvik edilir. Hem Çin hem de Japonya'da ataerkil yaklaşım kabul edilmiştir. Ataerkil yaklaşımın ahlaki kaideler ve karşılıklı ikna yöntemleri üzerindeki vurgusunun bu ülkelerde başarılı olduğu görünmektedir. Bunların dışında arabuluculuk çoğu ülkede tarafların kendi karar ve mutabakatlarını elde etmelerinde destek olmak olarak algılanmaktadır.

3. Avrupa Konseyinin Arabuluculuk Hakkındaki 21 Ocak 1998 Tarihli Tavsiye Kararı

1990lı yıllarda Avrupa Konseyi'nin Aile Hukuku Uzmanlar Komitesi yaptıkları bir çalışmada "Avrupa, Kuzey Amerika, Avustralya ve Yeni Zelanda'da yapılan araştırmalar, aile arabuluculuğunun, aile sorunlarını saran hassas ve hissî konuların çözümü için, şeklî yasal yöntemlerden daha uygun olduğunu ortaya koymuştur. Arabuluculuk sonunda yapılan anlaşmalar, boşanan aileler arasındaki karşılıklı ilişkilerin sürdürülmesinde çok etkilidir: Bu anlaşmalar, taraflar arasındaki uyuşmazlıkları azaltır ve çocuklarla aileler arasındaki iletişimin devamını teşvik eder". Komitenin tavsiyeleri Avrupa Konseyi tarafından 21 Ocak 1998 tarih ve (98)1 Sayılı Tavsiye Kararlarında resmi olarak kabul edilmiştir: "Bir dizi Üye Ülkenin aile arabuluculuğu uygulamalarını kabul etmeyi değerlendirdiğini (ve) aile arabuluculuğunu daha iyi kullanmaya ihtiyaç duyulduğuna kani olduklarını görerek [Avrupa Konseyi] Üye ülkelerin hükûmetlerine (şunları) tavsiye eder: -

i. Aile arabuluculuğunu uygulamaya koymayı veya teşvik etmeyi ya da gerekliyse, mevcut aile arabuluculuğunu geliştirmeyi:

ii. Aile uyuşmazlıklarının uygun bir çözüm yolu olarak, aile arabuluculuğunun öneminin ve değerinin anlaşılması ve kullanılması için, aşağıda öngörülen ilkelerin yerleşmesi düşüncesiyle, gerekli gördükleri bütün tedbirleri almayı ya da güçlendirmeyi.

Arabuluculuğun ifade edilen hedefleri şunlardır:

i. Anlaşmaya dayalı bir yaklaşım geliştirmek ve bu yolla, bütün aile üyelerinin menfaati için uyuşmazlıkları azaltmak;

ii. Özellikle çocukların velayeti ve çocuklarla kişisel ilişki kurulmasıyla ilgili uygun anlaşmaların yapılması yoluyla, çocukların menfaatlerini ve refahını en iyi şekilde korumak;

iii. Aile hayatının sona ermesinin ve evlilik birliğinin dağılmasının zararlı sonuçlarını en aza indirmek;

iv. Aile üyeleri ve özellikle aileler ile çocuklar arasındaki ilişkilerin sürekliliğini sağlamak;

v. Ayrılık ve boşanmanın hem aileler hem devlet için yol açtığı ekonomik ve sosyal maliyeti azaltmak.

Tavsiye Kararlarında aile içi uyuşmazlıkların özel nitelikleri olduğu ve arabuluculukta bunların göz önünde bulundurulması gerektiği ifade edilmektedir.:

1. Genellikle sürekli ve birbirine bağımlı ilişkiler mevcuttur. Uyuşmazlık çözümü mevcut uyuşmazlıkların giderilmesinin yanı sıra gelecekte yapıcı bir ilişki sürdürülebilmesini de sağlamalıdır.

2. Aile uyuşmazlıkları her zaman, duyguların mevcut uyuşmazlıkları abartabildiği hissî ve kişisel ilişkiler içerir veya uyuşmazlıkların gerçek niteliğini gizler. Taraflarca ve arabulucu tarafından açıklanan ve yorumlanan bu hisler, uygun bir şekilde dikkate alınmalıdır.

3. Boşanma ve ayrılma süreçlerinde ortaya çıkan uyuşmazlıkların başta çocuklar olmak üzere doğrudan arabuluculuk sürecine dahil edilmeyebilen ancak çıkarlarının en önde tutulması gerektiği ve bu nedenle bu süreçle doğrudan ilişkili olan diğer aile fertleri üzerinde de etkileri mevcuttur.

4. Avrupa Arabuluculuk Direktifi 2008 (21 Mayıs 2008 Tarih, 2008/52/EC Sayılı Direktif)

Avrupa Konseyinin Tavsiye Kararlarını kabul etmesinden 10 yıl sonra, Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Birliği Konseyi Medeni ve Ticari Hususlarda Arabuluculuğun Belirli Yönleri hakkında bir Direktif yayınlamıştır. Bu Direktifte ‘Arabuluculuk sonunda yapılan anlaşmaların gönüllü olarak yerine getirilme ve taraflar arasındaki dostane ve sürekli ilişkileri koruma olasılığının daha yüksek olduğu, bu faydaların sınır ötesi unsur taşıyan durumlarda daha belirgin olduğu” (Mad. 6) kabul edilmektedir. Direktifin “hükümleri sadece sınır ötesi uyuşmazlıklardaki arabuluculuklara uygulanmalıdır, fakat üye devletlerin bu hükümleri iç arabuluculuk yöntemlerine uygulamasına da bir engel yoktur” (Mad. 8). Direktif, Danimarka hariç, tüm üye ülkeler için geçerlidir.

Direktifte arabuluculuk ‘gönüllülük esasına dayanan ve arabulucu yardımı ile iki veya daha fazla tarafın uyuşmazlıklarını bir anlaşmaya varmak suretiyle neticelendirmeyi amaçladıkları yapılandırılmış bir süreç” olarak tanımlanmaktadır. “Bu süreç taraflarca başlatılabileceği gibi bir mahkeme tarafından tavsiye edilebilir veya emredilebilir veyahut üye ülke yasalarında ön görüldüğü şekilde başlatılabilir” (Mad. 3). Arabulucu “ilgili üye ülkedeki sıfatı veya mesleğine ve arabuluculuk

görevine nasıl atandığı veya bu görevi yapmasının nasıl talep edilmiş olduğuna bakılmaksızın arabuluculuğu etkili, tarafsız ve yetkin şekilde yürütmesi istenen üçüncü taraf kişi" olarak tanımlanmaktadır (Madde 3b). Avrupa Birliği Konseyi Arabuluculuk Direktifini çıkarırken amacının 'Alternatif uyuşmazlık yollarına erişimin kolaylaştırılması ile; arabuluculuğun teşviki ve bu yolun mahkemelerle dengeli bir bağın oluşturulması suretiyle, dostane çözüm yollarının gelişiminin sağlanması' (Mad. 1) olduğunu açıklamıştır.

Arabulucular katılımcıların birbirleri veya arabulucunun baskısı olmaksızın çözüm yolları bulmalarına ve mutabakata yönelik teklifler sunmalarına yardımcı olur. İngiltere ve Galler'de ulusal aile arabuluculuğu resmi kurumu olan Aile Arabuluculuğu Konseyi (The Family Mediation Council in England and Wales - FMC), beş farklı aile arabuluculuğu meslek birliğinden gelen temsilcilerden oluşmakta olup hedefleri şöyle açıklamaktadır:

1. Arabuluculuk katılımcıların kendi özel durumları için en uygun olduğunu düşündükleri kararlara varmalarına yardımcı olmayı hedefler.

2. Arabuluculuk ayrıca katılımcıların şimdi ve gelecekte birbirleri ile iletişim kurarak aile içindeki anlaşmazlığın kapsam veya şiddetini azaltmalarına yardımcı olmayı hederler.

Evliliğin veya ilişkinin geri dönüşü olmaksızın çökmesi halinde, arabuluculuk söz konusu evliliğin a) taraflara ve çocuklara en az rahatsızlık verecek b) taraflar ve çocuklar arasında mümkün olduğu kadar iyi ilişkiler sürdürülebilmesini teşvik edecek; c) tarafların veya çocukların karşı tarafça istismar edilmesine yönelik her türlü olasılığı ortadan kaldıracak ve d) taraflara gereksiz masraf olmamasını sağlayacak şekilde evlilik veya ilişkinin sona erdirilmesi ilkelerini gözetir (Aile Arabuluculuğu Konseyi, Aile Arabuluculuğu Davranış Kuralları, 2016).

5. Aile Arabuluculuğu – Tanımı

Arabuluculuk teriminin İngilizce karşılığı olan 'mediation' Latincedeki 'medius, medium' kelimesinden türemiş olup 'ortada, arada', anlamlarına gelmektedir. Birçok dilde – İngilizce, Fransızca, Almanca, İtalyanca ve Portekizce- küçük yazım ve okunuş farklılıkları ile kullanılmaktadır. Arabuluculuk bir çatışma yönetim ve uyuşmazlık

çözüm süreci olarak daha yaygın şekilde bilinir hale gelmektedir. Ancak kelimenin kendisi birbiriyle çelişen anlamlara gelecek şekilde -hatalı biçimde- kullanılmaktadır. Özellikle İngilizce dilinde benzer seslere sahip kelimeler olan "mediation" (arabuluculuk), "conciliation" (uzlaştırma), "reconciliation" (barıştırma) ve hatta "metitation" (meditasyon) kelimelerinin kullanımında bir kafa karışıklığı görülebilmektedir.

Yirminci yüzyılın son çeyreğinde boşanma oranlarında görülen hızlı artış, evlilik çöküşü ve ayrılık hallerinde uzlaşı bulma mekanizmalarına yönelik bir ihtiyaç ortaya çıkarmıştır. Mahkeme davaları, her iki taraf, çocuklar ve genel olarak toplum için yüksek sosyal ve duygusal maliyetler getirmektedir. Amerika Birleşik Devletleri'nde sıkça kullanılan boşanma arabuluculuğu teriminin yerine Avrupa'da aile arabuluculuğu terimi tercih edilmektedir. Çünkü aile arabuluculuğu ebeveynler kadar çocuklara da yardımcı olmayı amaçlamakta ve ayrıca giderek artan sayıda kişi evlilik olmaksızın birlikte yaşamayı tercih etmektedir. Evli olmayan çiftlerin ve birlikte yaşayanların "boşanma arabuluculuğuna" ihtiyaç duymayacakları açıktır. Aile üzerine vurgu yapılması özellikle önemlidir, çünkü bu şekilde ihtiyaçlarının göz önünde bulundurulması zorunlu olan çocuklar da birlikteliğe dahil edilebilmektedir. Ayrıca evlatlık almak, yaşlı bakımı ve miras gibi konulara ilişkin uyuşmazlıklar yalnızca ayrılık veya boşanma durumları ile sınırlı değildir. Aile arabuluculuğu temel olarak ayrılmakta olan çiftlere, özellikle çocuklu çiftlere, çocuklar ve mali konular ya da edinilen mülklere ilişkin düzenlemeler dahil olmak üzere ayrılma veya boşanmadan kaynaklanabilecek hususlarda mutabakata varmalarına yardımcı olmak üzere kullanılmaktadır. Aile üyelerinin tamamı – çocuklar ve gençler, üvey anne/babalar, dedeler ve nineler – bu süreçte yer alabilmektedir. Arabuluculuk aile üyelerine kriz dönemlerinde destek olarak birbirleri ile iletişimde kalıp karşılıklı mutabakata dayanan düzenlemeler yapabilmelerine veya başta çocuk-ebeveyn ilişkileri olmak üzere ilişkilerini sürdürebilmelerine ya da baştan ilişki kurabilmelerine yardımcı olur.

Birçok ülkede mahkemeler uyuşmazlık vakalarını arabuluculuk makamlarına aktarmaktadır. Ancak arabuluculuğun dava açılmasından sonra olduğu gibi önce de başvurulabilecek bir yol olması gerekmektedir. İngiltere'deki (ve muhtemelen Avrupa'nın genelindeki) ilk arabuluculuk

hizmeti 1978 yılında Bristol'da bağımsız, toplum tabanlı bir hizmet olarak ayrılık veya boşanmanın her safhasındaki çiftler için başlatılmıştır (Parkinson 1978, 1980). Bu pilot uygulama sosyal hizmet uzmanları ve aile davalarına bakan avukatlardan oluşan küçük bir grup tarafından hayata geçirilmiştir. Bu grup aynı dönemde Amerika Birleşik Devletleri'nde Coogler (1978) ve Haynes (1981) gibi öncü arabulucular tarafından gerçekleştirilen paralel çalışmalardan (en azından başlangıçta) haberdar değildi. Mahkeme ve dava dışı arabuluculuk uzlaşıya erkenden varılmasına olanak sağlamakla birlikte; burada asıl amaç asla sınırlı sayıda sorunu mümkün olan en kısa sürede mutabakata bağlamak değildir. En önemli amaçlardan biri ebeveynler arasında ayrılık ve boşanma gibi son derece stresli geçiş dönemlerinde iletişimi kolaylaştırmaktır. Arabulucu, çiftin birbirini dinleyerek çocuklarının ihtiyaç ve duygularını göz önünde bulunduran ortak kararlara varabilmelerine yardımcı olur. 1980li ve 90lı yıllarda hayır kuruluşları tarafından fonlanan veya yerel boşanma mahkemeleri tarafından yürütülen gönüllü aile arabuluculuğu hizmetleri İngiltere ve Galler'de hızla yayılmaya başladı. Başlangıçta arabulucular daha çok ilave arabuluculuk eğitimi almış sosyal hizmet uzmanları veya danışmanlardı. Hizmetlerin büyük çoğunluğu yerel hakimlerden ve aile avukatlarından destek alıyordu. Avukatların bazıları ise işlerinin ellerinden alınacağı korkusuyla arabuluculuğa karşı çıkıyordu. Arabuluculuğun hukuk danışmanlığının yerine geçecek bir şey olmadığı, bağlayıcı mutabakat taslaklarının hazırlanmasına gerek duyulursa, arabuluculuk sürecinin içinde ve sonunda da hukuki danışmanlığa ihtiyaç duyulabileceğinin vurgulanması gerekmişti. İngiltere ve Galler'de aile arabuluculuğuna ilişkin mevzuat, Aile Arabuluculuğu Konseyi tarafından arabulucular için verilecek eğitim ve uygulamalara ilişkin usul, yönetmelik ve farklı arabuluculuk modelleri bu kitabın ileriki kısımlarında verilmektedir.

İskoçya ise kendi yasal sistemine sahiptir. Aile arabuluculuğu hizmetleri CALM (İskoçya Hukuk Topluluğu tarafından tanınmış Kapsamlı Akredite Hukukçu Arabulucular-Comprehensive Accredited Lawyer Mediators recognised by the Law Society of Scotland) ve bir yerel hizmet idareleri birliği olan İskoçya İlişkiler Birliği tarafından sağlanmaktadır. Bu iki kuruluşun arabulucuları tarafından sağlanan arabuluculuğun gizliliği ise Yüksek Sivil Mahkeme Başkanının resmi

onayına haizdir. İskoç Sivil Mahkemeleri Dergisi (The Scottish Civil Courts Review, Eylül 2009) düşük miktarlı taleplere ilişkin hukuk davaları için ücretsiz arabuluculuk hizmeti tavsiyesinde bulunmakta ancak aile arabuluculuğunun daha geniş kapsamlı kullanımına ilişkin herhangi bir tedbir önermemektedir. Mahkeme Reformu (İskoçya) Yasası 2014 ise başlangıçta küçük meblağlı talepler ve fiziksel yaralanma davaları olmak üzere arabuluculuğun giderek artan şekilde daha fazla kullanılmasını öngörecek biçimde hukuk yargı sistemini yeniden yapılandırarak modernize edecek önemli bir program ortaya koymuştur. Mevcut mahkeme sisteminde aile davaları için yeni bir katman bulunmakta olup burada amaç arabuluculuğa aktarılan aile davalarının sayısını arttırmaktır.

6. Mahkeme Dışı Arabuluculuk ile Mahkemede Uzlaşmaya Varma Arasındaki Farklar

İngiltere ve Galler'de (Kuzey İrlanda ve İskoçya'nın ayrı yargıları ve farklı düzenlemeleri vardır) mahkeme dışı arabuluculuk, hakimlerin çocuklar hakkındaki uyuşmazlıkları mahkemenin sosyal hizmetler uzmanlarına aktardığı, mahkeme-yönetimindeki uzlaşma ile paralel olarak gelişmiştir. Uzlaşı ve arabuluculuk terimleri genellikle birbirlerinin yerine kullanılmaktadır. Ancak doğası gereği birbirinden farklı iki süreç olarak ayrıştırılmaları gerekmektedir. Uzlaşma mahkemenin kararı üzerine, dava görülmekteyken gerçekleşirken, arabuluculuk mahkemede görülecek davadan mümkünse kaçınmak veya süreci kısaltmak için kullanılan, mahkeme dışında bağımsız bir süreçtir. Her iki süreç de özellikle çocukları ilgilendiren davalarda mutabakata varma işlemini kolaylaştırmaya ve işbirliğini arttırmaya yardımcı olmayı amaçlamaktadır. Ancak hem süreçlerin kendisi hem de sonuçları açısından son derece önemli farklılıklar bulunmaktadır. Mahkeme içi uzlaşma mahkemenin idaresi altında bir usul olup sonucu açık bir şekilde kayıt altına alınmaktadır. Arabuluculuk toplantıları genellikle bağımsız bir aile arabuluculuğu merkezinde veya arabulucunun ofisinde yapılmaktadır. Arabuluculuğun içeriği ve sonucu gizli olup normal şartlar altında mahkemeye rapor edilmez. Bazı ülkelerin yasaları mahkemeye başvuran kişilerin dava açmadan önce arabuluculuğu gözden geçirmek üzere bir arabuluculuk bilgilendirme toplantısına katılmasını zorunlu

kılmaktadır. Hakimler ayrıca uyuşmazlık taraflarını arabuluculuğu değerlendirmek üzere yetkili bir arabulucuya yönlendirme yetkisine de sahip olabilmektedir. Ancak çoğu yargı sisteminde arabuluculuk sürecine katılım gönüllülük esasına dayanmaktadır. Aşağıdaki tablo mahkeme dışı aile arabuluculuğunun, mahkeme içi uzlaşmadan ayrıştırılmasında yardımcı olabilir:

AİLE ARABULUCULUĞU	**MAHKEME İÇİ UZLAŞMA**
Bireyler, çiftler ve diğer taraflar kendileri başvurabilecekleri gibi avukatlar, hakimler ve diğer arabulucular tarafından da yönlendirilebilir	Mahkemeler, tarafları mahkemenin idaresi altında olan, mahkeme tarafından atanan ve mahkemeye rapor veren bir uzlaştırıcı eliyle uzlaşmaya varılmasına dair bir kararı verebilirler.
Bazı ülkelerde arabuluculuk bilgilendirme toplantısına katılım zorunlu tutulabiliyor olsa da arabulucu bağımsız olup mahkemeye hesap verme yükümlülüğü bulunmamaktadır	Uzlaşma mahkemenin hükmünü taşır. Taraflara hâkim tarafından, kendisi de bir mahkeme çalışanı olan sosyal hizmet uzmanı ile yapılacak bir uzlaşmada yer almalarına dair karar verilebilir
Özel ve gönüllülüğe dayalı, genellikle mahkeme dışındadır.	Mahkemede, duruşmada gerçekleştirilebilir
Kimi ülkelerde gereken koşulları sağlayan kişiler için masrafları kamu kaynaklarından ödenir. Özel müşteriler ise ücret öder.	Devlet öder.
Her konuyu kapsayabilir– çocuklar, mallar, mali konular ve diğer aile içi hususlar	Normalde yalnızca çocuklarla ilgili konuları kapsar
Kalifiye arabulucular kendi meslek birlikleri tarafından akredite edilmeli ve düzenlenmelidir.	Hakimler ve mahkeme sosyal hizmet uzmanları mahkeme memurları olup adalet sistemi içerisinde sorumludur.
Katılımcılar seçenekleri değerlendirme ve çocuğun ihtiyaçlarını göz önünde	Çocuğun refahı en önemli şeydir. Mahkeme uzlaştırıcıları velileri çocuğun çıkarlarını gözetecek şekilde

bulundurma yolunda destek alırlar. Arabulucu çözüm tavsiye etmez veya buyurmaz.	yönlendirebilir.
Bir çocuk veya yetişkinin tehdit altında olmaması veya mahkemenin açıklama kararı vermemesi kaydıyla "gizli", "ön yargısız" ve "öncelikli"dir.	Mahkeme nezdindeki sosyal hizmet uzmanlarının uzlaştırmaları mahkemeye açık olup sonucu kayıt altına alınmaktadır.
Genellikle birkaç hafta veya aya esnek şekilde yayılmış bir dizi toplantı şeklinde gerçekleştirilir	Genellikle 1 saate kadar sürebilen tek bir toplantı şeklinde gerçekleştirilir. Standart anlaşmalarla sonuçlanma eğilimi göstermektedir.
Çatışma seviyesi değişkendir	Temel olarak çocuklara ilişkin yüksek seviyede çatışma vardır.
Davranış ve tutumları değiştirerek çocuk-veli ve veliler arası ilişkileri uzun vadede iyileştirebilmektedir.	Davranış, tutum ve ilişkileri değiştirme ihtimali zayıftır (Trinder ve ark. 2002-7)
Tarafların kendilerince, arabuluculuk sayesinde mutabık kaldığı anlaşmaların yerine getirilmesi daha muhtemeldir.	Uzlaşma yoluyla varılan anlaşmaların çökmesi kaçınılmazdır. Bazı ebeveynlerin önceden razı geldiği düzenlemeleri tekrar müzakereye açtıkları görülmüştür.

7. Aile Arabuluculuğu, Danışmanlık ve Terapi Arasındaki Farklar

Birçok insan arabuluculuğu barıştırmaya yönelik danışmanlık veya bir tür terapi ile karıştırmaktadır. Aile arabulucuları nitelikli ve deneyimli sosyal hizmet uzmanları, terapistler veya psikologlar olabilir. Ancak arabuluculuk ayrı roldür ve temel olarak danışman veya terapistlerin görevlerinden farklıdır. Aşağıdaki karşılaştırma tablosu aradaki farkların anlaşılmasına yardımcı olabilir.

Danışmanlar, terapistler	**Aile arabulucuları**
Eşlerden tek birine danışmanlık verebilir	Daha baştan her iki eşi de dahil eder
Müşterileri barışma yolu arıyor olabilir	Temel olarak ayrılmakta/boşanmakta olan çiftler için arabuluculuk yapar
Yasal süreçlerle ilintisi yoktur	Yasal süreçle ilintisi vardır
Yazılı sözleşmeyle başlaması pek muhtemel değildir	Her iki eş tarafından imzalanan Arabuluculuk Anlaşması vardır
Uzun vadeli olabilmektedir	Genellikle kısa vadelidir
Kişisel/ailesel geçmişi ve şimdiki zamanı düzeltebilecek deneyimleri araştırabilir	Geçmiş yerine şimdiki zamana ve geleceğe odaklanır
Duygulara, algılara ve ilişkilere odaklanır	Mutabık kalınan kararlara ve ebeveyn düzenlemelerine odaklanır
Yetişkinlerin bakış açılarına ve ihtiyaçlarına odaklanır	Çocuk-ebeveyn ilişkilerine ve çocuğun ihtiyaçlarına odaklanır
Yetişkinlere ilişkin bilgiler verir	Çocuk ve aileye ilişkin bilgiler verir
Kişisel anlayışı arttırmayı hedefler	Katılımcıların daha iyi iletişim kurmalarına yardımcı olmayı hedefler
Psikoanaliz kuramını kullanabilir	Arabuluculuk kuramını, sistemler kuramını, vs. kullanır.
Düşünüşü teşvik eder	Tartışmaları yapılandırır, olasılıkları etkin şekilde araştırır
Danışan-danışman ilişkileri bir süre için bağımlılık getirebilir	Katılımcıların otonomluğunu güçlü kılmayı, mahkeme işlemlerinden kaçınmayı amaçlar
Yazılı bir sözleşme ile sonuçlanmayabilir	Mutabakat Zaptı taslağı oluşturur

Aile Terapistleri	**Aile Arabulucuları**
Ailelerin sorunlarını yönetmelerinde yardımcı olur	Katılımcıların uyuşmazlıklarını çözmeye yardımcı olur
Genellikle "bozulmamış aileler" ile çalışır	Temel olarak ayrılmakta/boşanmakta olan çiftlerle çalışır
Çocuklar daha baştan dahil edilebilir	Çocuklar ilerleyen safhalarda dahil edilebilir
Genellikle yazılı sözleşme olmaksızın çalışılır	Yazılı Arabuluculuk Anlaşması ile başlar
Aile adalet sistemiyle bir bağı yoktur	Aile adalet sistemiyle bir bağı vardır
İletişim yapılandırılmamış olup aile üyelerinin nasıl iletişim kurduklarını gözlemleyebilir	İletişimi yapılandırılmış bir şekilde teşvik eder, dengeli katılımı gözetir
Aile süreçlerine odaklanır	Seçenekler ve aile düzenlemelerine odaklanır
Altta yatan sorunları göz önünde bulundurur	Açık sorunlar ve tanımlanmış görevlere odaklanır
Bilgi yerine mesaj verebilir	Tarafsız, nötr bilgi verir
Aileyle paylaşılmamış eksik kalan işlevleri açıklamak üzere hipotezler geliştirebilir	Katılımcılara açık iletişim yoluyla destek olmayı amaçlar
Tek taraflı bir çalışma olması halinde danışmanlarla konuşulanları aile duymaz	Eş-arabulucular birlikte çalışır ve her türlü iletişim katılımcılarla açık şekilde paylaşılır
Herhangi bir gerekçe belirtmeden çelişkili talimatlar verilebilir	Katılımcılarla her konu tartışılır ve mutabık kalınır
Aile üyelerini dahil edebilen şekilde stratejik olarak çalışılır	Ebeveynlere çocukları ile nasıl konuşulacağı konusunda yardımcı olur, bazen çocuklar da dahil edilir
Yazılı bir çıktı ile sonuçlanmayabilir	Arabuluculuk sürecinin yazılı özeti hazırlanır

8. Arabuluculuk Dava Açılmasının Alternatifidir

'Mahkemede açılan davalar... eşlere karşılıklı itiraz ve dava açmayı… bazen fazla iyi şekilde… öğretir… arabuluculuk ise ebeveynlere…. gelecekte daha olumlu şekilde… beraber ebeveynlik etme şansı verir,' (Harte ve Howard 2004). Arabuluculuk ile mahkeme davaları arasındaki karşılaştırmalar arabuluculuğu "iyi" davaları ise "kötü" olarak resmetme eğilimindedir. Ancak böylesine yüzeysel karşılaştırmalar her iki sistemi de yanlış aksettirmektedir. Arabuluculuk her zaman için uygun olmayabilmekte ve her zaman karşılıklı mutabakatla sonuçlanmayabilmektedir. Bazı durumlarda mahkeme kararı gerekebilmektedir. Aile mahkemelerine başvuracak kişilerin seçimlerini bilgilendirmiş biçimde yapabilmeleri ve mahkemeye gitmenin duygusal ve finansal maliyetlerini anlayabilmeleri için uyuşmazlık çözümüne ilişkin farklı süreçleri anlamaları gerekmektedir. Çocuk ve Aile Araştırmaları Merkezinde yapılan bir çalışmada (Trinder ve ark. 2002) 'mevcut yasal müdahale tarzlarının kapasitesi teması kolaylaştırma veya temas ilişkilerindeki aşağı yönlü sarmalı tersine çevirmek için son derece sınırlı…" olduğu. "… kaynakların bir çözüm dayatan mükerrer çabalar yerine ebeveynler arası ve ebeveyn-çocuk arasındaki ilişkileri iyileştirmek üzere daha yaratıcı çalışmalara aktarılması…" (sf. 4) gerektiği ifade edilmiştir. Daha sonraki bir çalışmada ise Trinder ve ark. (2006) ebeveynlerin yalnızca yarısının mahkeme kararlarının sonuçlarından memnun olduğunu ortaya koymuştur. Mutabakata varılan örneklerde bile yalnızca %60'ı sonuçtan memnundur. Yarısından azı mahkeme kararının çocuk için en iyi şeyi yansıttığını düşünmektedir. Hunt (2009) 'Mahkemelerde açılan davaların, temasın tekrar sağlanması ve kapsamının genişletilmesinde etkili olabilse de [ancak] ebeveynler arasındaki ilişkileri iyileştirmemekte ve ayrılık sonrası ebeveynlik yönetim kapasitesine katkı sağlamamakta…' (p.122) olduğunu tespit etmiştir. Aile arabuluculuğu, tarafların uyuşmazlıklarını çözüme kavuşturmalarına ve ebeveynlerin işbirliğine, ayrıca ebeveynler ile çocuklar arasındaki ilişkileri iyileştirmeye yardımcı olan yaratıcı bir süreçtir.

Dava Açılması	Arabuluculuk
Taraflar karşıt olarak görülür	Karşılıklı çıkarlar ve ortak zemin aranır
Sorunlar avukatlar tarafından hukuki terminoloji ile tanımlanır	Katılımcılar kendi sorunlarını kendi şartları ile tartışır
Avukatlar müvekkilleri adına konuşur	Katılımcılar karşılıklı olarak konuşur ve dinler
Kutuplaştırır, tarafları daha da uzaklaştırır	Farklılıkları azaltarak köprüler kurulmasına yardımcı olur
Tüm süreç resmi, hukuki kurallara tabidir	Gayri resmi, özel ve esnektir
Genellikle daha uzun sürer, gecikmeler olur	Hızla anlaşmaya varılabilir
Taraflar kendi hukuki danışmanlarına bağlıdır	Katılanlar kendi kararlarını verir
Geçmiş şikayet ve hatalara odaklanılır	Mevcut ve gelecek düzenlemelere odaklanılır
Çatışma ve stres uzayabilir	Çatışma ve stresi azaltmayı amaçlar
Olası seçenekler araştırılmayabilir	Tüm mevcut seçenekler araştırılır
Uyuşmazlık tarafları ve devlete maliyeti yüksektir	Mahkeme maliyetlerinden kaçınılması veya büyük oranda azaltılması mümkündür
Hüküm yargı makamınca verilir	Mutabakata dayalı katılımcı karar verme mekanizması vardır
Mahkemede verilen hükmün neticeleri çok uzun soluklu olmayabilir	Karşılıklı onaya bağlı kararlar uzun solukludur

9. Arabuluculuk Hukuki Danışmanlığın Yerine Geçmez

Arabulucular genel hukuki bilgiler verse de katılımcıların hukuki hakları veya münhasır durumlarına özel kanunların nasıl uygulandığına

ilişkin yönlendirmelerde bulunmazlar. Arabulucular kanunlar, hukuki terminoloji ve mahkeme sürecini genel çerçevesiyle açıklayarak katılımcıların, kendileri üzerinde önemli hukuki veya mali sonuçları olabilecek bir anlaşmaya varmadan önce bağımsız hukuki ve/veya mali danışmanlık almalarını teşvik edebilir.

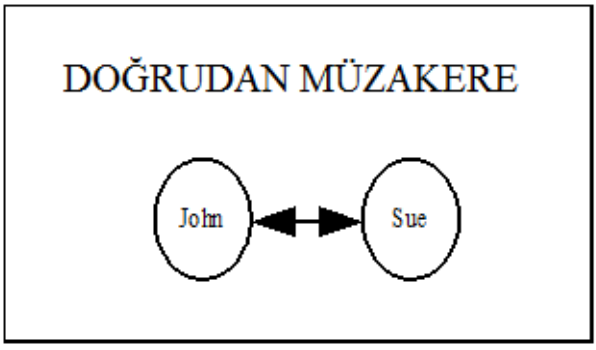
Hukuki Danışmanlar	**Aile Arabulucuları**
Hukuk disipliniyle çalışırlar	Birden çok disiplini bünyesinde barındırabilmektedir.
Müvekkillerine tekil olarak danışmanlık sunarlar	Tarafsız, dengeli, tüm katılımcılara yardımcı olmak üzere çalışırlar
Genellikle uyuşmazlık konusunun geçmişini soruşturarak başlanır	Katılımcıların sorun ve ihtiyaçlarının neler olduğunu açıklamaları istenir
Kanuni haklar çerçevesinde tavsiyelerde bulunulur	Karşılıklı çıkar ve kaygılar üzerine odaklanılır
Mali bilgiler toplanarak avukatlar arasında paylaşılır	Mali bilgiler toplanarak arabuluculuk süreci içinde paylaşılır
Hukuki terminolojiyi kullanır	Mümkün olduğunca gündelik bir dil kullanır
Müvekkilin hak ve talepleri ele alınır	Ebeveynlerin sorumlulukları ve çocukların ihtiyaçlarına odaklanılır
Psikolojik süreçler hakkında eğitimli değildir	Çatışma yönetimi ve arabuluculuk eğitimi almıştır
Olaylar ve tutumlara ilişkin tekil müvekkilin anlatımına tabidir.	Her iki tarafla aynı anda müzakere eder. Çocuklar ve gençler doğrudan dahil edilebilir.
Müvekkillerine çıkarları için en iyi yolu tavsiye eder	Olasılıkları emredici olmayan bir şekilde araştırır
"Karşı tarafla" yazışmalar ve/veya yuvarlak masa toplantılarında müzakere eder	Katılımcılarla yüz yüze toplantılarda müzakere eder
Yargılama sürecinde dilekçeleri yazar	Dilekçe benzeri hukuki doküman hazırlamaz

10. Uygun Uyuşmazlık Çözümü

Tahkim, uzlaştırma, işbirliği hukuku, arabuluculuk ve müzakere dahil olmak üzere uyuşmazlık çözüm süreçleri geleneksel olarak ADR (Alternatif Uyuşmazlık Çözümü-Alternative Dispute Resolution) olarak adlandırılır). Ancak Uygun Uyuşmazlık Çözümü (Appropriate Dispute Resolution) mahkemede davaların duruşmalarının yerine geçen değil, mahkemedeki davaları duruşmaları ile birlikte kullanılan bir mekanizma olduğundan daha tercih edilebilir bir terimdir. Arabuluculuk müzakere, işbirliği hukuku ve tahkimden nasıl ayrılır?

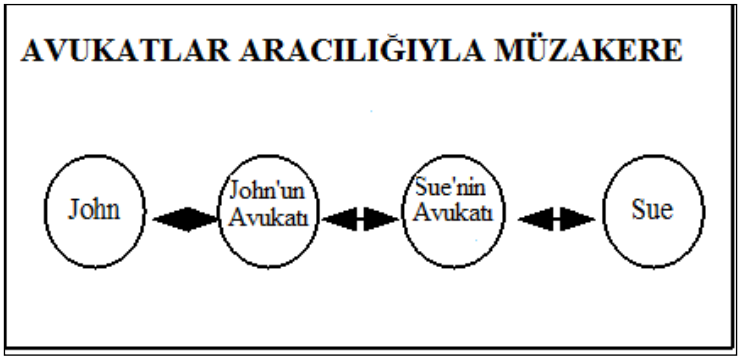
Doğrudan Müzakere

İki taraflı bir süreç olup taraflar müzakerelerde yardımcı olan veya müzakereleri yöneten herhangi bir üçüncü taraf olmaksızın birbirleri ile doğrudan müzakere eder. Ayrılık veya boşanmada çiftlerin çoğu kendi düzenlemelerini kendi aralarında müzakere ederler. Bazı anlaşmaların mahkeme veya idare tarafından tasdik edilmesi gerekebilmektedir.

Temsilciler Aracılığıyla Müzakere

Ayrılan çiftin birbirleriyle doğrudan müzakere etmesi genellikle son derece güçtür. Bir ilişki bozulduğunda genellikle iletişim de kopar ve bireyler sonrasında bir avukata gider. İyi müzakere becerilerine sahip deneyimli avukatlar çoğu vakıayı müzakere yoluyla çözerek nadiren mahkemeye başvurur. Ancak müzakerelerin başarısız olması halinde avukatlar kendi müvekkillerini mahkemede temsil ederek haklarını savunmak, adlarına tartışmak durumundadır.

İşbirliği Hukuku

Görece yeni bir yaklaşım olup burada her bir taraf özel olarak eğitilmiş işbirliğinde bulunan avukatına talimat verir. Bu hususta iki avukatı ve müvekkilleri birlikte eşgüdüm halinde çalışarak sorunları mahkemeye taşımadan çözmeye uğraşır. Burada amaç işbirlikçi avukatlarının tavsiye ve yönlendirmeleri ile dört kişilik toplantılarda anlaşmaya varılmasıdır. Bir anlaşmaya varılamaması halinde farklı bürolardan yeni avukatlarla yargılama aşmasına geçilmesi gerekmektedir.

Tahkim

Uyuşmazlık tarafları tahkime gittiklerinde bağımsız bir hakem veya hakem heyetinden bir karara varmalarını isterler. Hakemin kararı genellikle bağlayıcıdır ancak tavsiye niteliğinde de olabilir. Duruşma kapalı olarak gerçekleştirilir ve taraflar biçimi hakkında (örneğin duruşma tutanağı tutulup tutulmayacağı gibi) karar verir. Tahkim duruşmalarında tarafların avukatları da genelde hazır bulunur.

11. Aile Arabuluculuğunun İlkeleri ve Sınırları

Arabuluculuğun ilkeleri ve sınırları genellikle sürecin sağlamlığını muhafaza etmek ve süreçte yer alanları korumak olarak tanımlanmaktadır. Bu ilkeler profesyonel olarak hazırlanmış olan arabulucular ile aile ve dostların yaptığı arabuluculuk arasındaki farklılığı ortaya koymaktadır. Profesyonel olarak yetkin arabulucular yer, zaman ve kişisel güvenlik sınırları çerçevesinde hareket ederler. Toplantılar herhangi bir tarafa ait veya herhangi bir tarafla ilişkili bir yerde değil tarafsız bir yerde gerçekleştirilir. Zaman sınırları: arabuluculuk normalde kısa vadelidir; her bir oturum için bir zaman sınırlaması belirlenir. Zaman

sınırlaması olması katılımcıların sorunlara ve kendi önceliklerine odaklanmalarına yardımcı olur. Her bir oturumda zamanın planlı ve organize şekilde kullanılması gerekmektedir. Kişisel güvenlik, ilkeler ve ana kurallar katılımcılar ve çocukları için güvenlik sağlar. Arabuluculuğun gizliliği ve kişiye özel olması aşağıda ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

Arabuluculuğun Temel İlkeleri:

1. Gönüllülük esaslı bir süreçtir
2. Gizli bir süreçtir (belirli sınırlar altında)
3. Arabulucu tarafsız veya "çok taraflıdır"
4. Sonucu katılımcılar kontrol eder – arabulucuların sonucu kontrol etme gücü yoktur

Gönüllü Katılım

21 Mayıs 2008 tarihli Avrupa Arabuluculuk Direktifi arabuluculuğun gönüllü bir süreç olduğunu ifade etmektedir: "tarafların kendilerinin sürecin başında olmaları ve diledikleri gibi organize ederek diledikleri anda iptal etmeleri açısından… Ancak ulusal hukuk kuralları çerçevesinde mahkemelerin bir arabuluculuk süreci için zaman sınırlaması belirlemesi mümkün olmalıdır. Ayrıca mahkemeler arabuluculuğu uygun olması halinde tarafların dikkatine sunabilmelidir" (par. (13)). İngiltere ve Galler'de, 'arabuluculuğa katılım, daima gönüllülük esasına dayanır ve katılımcılar ve arabulucu her zaman için süreçten çekilme hakkına sahiptir. Arabulucular bir katılımcının sürece katılmasının mümkün olmadığını veya istemediğini düşündükleri hallerde bu soruna işaret ederek arabuluculuk sürecini diledikleri gibi anında askıya alabilir veya sonlandırabilirler.' (Aile Arabuluculuğu Konseyi, Çalışma Esasları 2016, 5.2).

Zorunlu arabuluculuk kavramsal olarak çelişkili bir ifade gibi görülebilmektedir. Bilgi almak ve arabuluculuğu değerlendirme yönünde zorunlu tutulmak zorunlu arabuluculuk anlamına gelmemektedir çünkü arabuluculuğa katılım tercihe bağlıdır. Arabulucular aile içi şiddete, çocuğun korunması hususları veya herhangi bir tehdit ya da baskının olup olmadığına dair her türlü risk ve çekinceyi araştırmalı ve her iki tarafın da katılımı istediğinden emin olmalıdır (bkz bölüm 3). Katılımcılar arabuluculuk sürecinden diledikleri herhangi bir aşamada

ayrılabilirler ve arabulucular artık uygun olmaması veya ilerleme kaydedilemeyecek olması halinde süreci sonlandırabilirler. Mahkemeye başvurma öncesinde arabuluculuğa başvuru yükümlülüğünün Avrupa İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunması Sözleşmesi 1950'nin 6. Maddesi kapsamındaki yargıya erişim hakkını ihlal edip etmediği yönünde kimi sorular ortaya atılmıştır. Bu hususta kişilerin bilgiye erişim haklarının da olduğu ifade edilebilir. Her türlü olası yüksek maliyet ve mahkeme dava sürelerinin beklenmesi gibi meşakkatli işlere girmeden önce tarafların diğer anlaşma yöntemlerinden haberdar olmaları gerekli görülmektedir. Arabuluculuk bilgilendirme toplantısına katılım zorunluluğunun mahkeme dava süreçlerini uzattığı yönünde itiraz olsa da; iyi planlanmış arabuluculuk hizmetleri çerçevesinde genellikle bir hafta içerisinde bilgilendirme toplantısı düzenlenebilmektedir.

Arabuluculukta Gizlilik ve "Önyargısız" Müzakereler

Avrupa Direktifi (2008) Madde 7'de: "Arabuluculuğun, gizliliğe uyulacak şekilde yapılmasının amaçlandığı düşünüldüğünde, Üye Devletler, taraflar aksini kararlaştırmadığı takdirde, arabulucuların veya arabuluculuk sürecinin yönetimine katılan kişilerin, arabuluculuk sürecinde ortaya çıkan veya arabuluculuk süreciyle ilgili olan bilgiler hakkında, herhangi bir hukuk veya ceza davasında ya da tahkim yargılamasında delil göstermeye zorlanamamasını sağlarlar. Aşağıdaki istisna bu hükmün dışındadır:

(a) Bunun, ilgili Üye Devletin kamu düzeni mülahazasıyla gerekli görülmesi halinde, özellikle çocuğun menfaatlerinin en iyi şekilde korunmasını sağlamak veya bir kişinin fiziksel ya da psikolojik bütünlüğüne zarar gelmesini önlemek gerektiğinde, veya

(b) Arabuluculuğun sonucu olarak yapılan anlaşmanın yerine getirilmesi veya icra edilmesi için bu anlaşmanın içeriğinin açıklanması gerektiğinde"

denilmektedir.

Arabulucukta gizlilik müzakereleri "önyargısız" şekilde yapılmasını kapsayan çok şekilde bir ayrıcalık olarak koruma sağlamaktadır. "Önyargısızlık" kuralı tarafların arabuluculuk sürecinde ortaya çıkan veya arabuluculuk süreciyle ilgili olan bilgiler hakkında, müteakip herhangi bir hukuk veya ceza davasında ya da tahkimde delil

göstermeye zorlanamamasını sağlar. Açıklama yükümlülüğünden korunmuş olmak, tarafların bir dava konusu olan veya olması muhtemel sorunlar hakkında herhangi bir dezavantaj kaygısı duymaksızın anlaşmaya varmalarını teşvik etmeye yönelik kamu politikasından kaynaklanmaktadır. Taraflar bu ayrıcalığa müştereken sahip olup yalnızca müşterek şekilde feragat edilebilirler. Tarafların müştereken söz konusu haktan feragat etmeleri halinde veya istisnai durumlarda mahkemenin kamu düzeni muhafazasıyla "kamusal politikanın öncelikli değerlendirmeleri" nedeniyle açıklama kararı vermesi halinde, arabulucunun kanıt sunması zorunlu olabilmektedir (örnek dava için bkz: Farm Assist Ltd ile Çevre, Gıda ve Köy İşleri Bakanlığı arasındaki dava (No 2) [2009] EWHC 1102 (TCC), Ramsey J).

İngiltere ve Galler'de, akredite aile arabuluculları için geçerli olan FMC Davranış Kuralları 2016, gizlilik meselesini şöyle ele almaktadır:

5.5.1Aşağıdaki madde 5.5.3, 5.5.4 ve 5.5.5 hükümleri saklı kalmak kaydıyla, arabulucular her iki katılımcının açık onayı veya mahkemenin ifşaatı zorunlu kılan kararı olmaksızın bir arabuluculuk süreci hakkında veya süreç esnasında elde ettikleri bilgileri mahkeme sosyal hizmet uzmanları ve mahkemeler dahil olmak üzere hiç kimseye ifşa edemez.

5.5.2Arabulucular, arabuluculuk işlemine ilişkin bilgileri her iki tarafın da açık onayı olmaksızın herhangi bir tarafın hukuki danışmanına yazılı veya sözlü olarak iletemez. Arabuluculuk süreci içerisinde aynı anda diğer tarafın hukuki danışmanlarına söylenmemiş veya yazılı olarak bildirilmemiş hiçbir bilgi herhangi bir tarafın hukuki danışmanına iletilemez.

5.5.3.Bir çocuğun ciddi zarar gördüğüne ilişkin özel iddiaların veya arabulucuların bir çocuğun mağduriyetine olduğuna ilişkin şüphelerinin lüzumuna uygun olarak araştırılabilmesi için gerekli görülmesi halinde arabulucular ilgili Sosyal Hizmetler Dairesini bilgilendirir.

5.5.4Arabulucular örnek olarak yetişkin mağduriyeti veya zarar görme ihtimali gibi diğer kamu politikalarının önceliğe sahip olduğunu düşünmeleri halinde ilgili kuruma bilgi verirler.

5.5.5Arabulucuların Suçtan Kaynaklı Malvarlığı Değerlerini Aktarma Kanunu 2002 ve/veya diğer ilgili kara para aklama mevzuatı uyarınca ilgili kamu dairesine bildirimde bulunma yükümlülüğüne dair

şüphe duymaları halinde, arabuluculuk sürecini katılımcılara nedenini belirtmeksizin derhal durduracaklardır.

Arabuluculuk süreci başlamadan önce katılımcıların imzalaması gereken Arabuluculuk Anlaşmasında, arabulucunun herhangi bir bilgiyi bir çocuk veya yetişkinin zarar görmesi riski halleri ya da mahkeme kararı hariç olmak üzere, katılımcıların onayı olmaksızın, herhangi bir üçüncü şahsa ifşa edemeyeceği ifade edilir. Katılımcılara arabuluculuk sürecinin gizliliğinin ve nihai olmadığına ilişkine gereken açıklamaların yapılması anlatılması önemlidir. Arabuluculuğa taraf olan bir yetişkinin, bir çocuk, yetişkin veya kamunun zarar görmesi riski olduğunu ifade etmesi halinde arabulucu ilgili makamı gecikmeksizin bilgilendirir (bkz: bölüm 3). Katılımcılar karşılıklı onama dayalı bir mahkeme kararı elde edebilmek ve talep ettikleri mahkeme kararının temellerinin mahkemece anlaşılabilmesi için gerekli olduğunu düşündükleri hallerde; Mutabakat Zaptının gizliliğinin kısmen veya tamamen kaldırılması yönünde müştereken onay verebilir. Taraflar genellikle gizlilik haklarından feragat etmeden önce hukuki danışmanlık alır ve yazılı onaylarını mahkemeye sunulmak zorundadırlar.

Tarafsızlık ve Yansızlık

Arabulucular tarafsız ve yansız olarak tanımlanır. Ancak tarafsızlık ile yansızlık aynı şeyler değildir. Bir arabulucu herhangi bir tarafı temsil etmemesi, talimat vermemesi ve arabuluculuğun sonucundan herhangi bir çıkar elde etmemesi açısından yansızdır. *'Arabulucular kendi tercih ettikleri sonucu taraflara dayatmayacak veya davası sonucu hakkında tahminlerde bulunmak dahil herhangi bir surette tarafları bu yönde etkilemeyecektir. Ancak, tarafların onay vermesi halinde arabulucular tarafların göz önünde bulundurduğu çözümlerin mahkemece onaylanacak veya hüküm altına alınacak parametrelerin dışında olduğu yönünde bilgi verebilir. Taraflarca olası mahkeme süreçleri, hukuki ve diğer hakları hakkında bilgi verebilir, bunları incelemede yardımcı olabilirler ancak herhangi bir tavsiye vermediklerinden emin olmalıdırlar' (FMC Davranış Kuralları 5.3).*

Davranış Kuralları uyarınca *'arabulucular arabuluculuk sürecinin sonucunda herhangi bir kişisel çıkara sahip olmamalı, kendi kişisel veya mesleki yetkileri çerçevesinde bilgi edindikleri veya edinebilecekleri vakıalarda arabuluculuk yapmamalı ve arabuluculukla olmayan*

hususlarda temsil ettikleri veya firmalarının herhangi bir üyesinin temsil ettiği veya edebileceği dava taraflarının arabuluculuklarını yapmamalıdır" (5.1.) Tarafların biri veya diğerini farklı bir sıfatla temsil etmiş veya danışmanlık yapmış olan bir arabulucunun veya büro ortağının arabuluculuk yapmasına tarafların kendilerinin itiraz etmemesi halinde dahi, bu irtibattan elde edilen bilgilerin ve ilişkilerin arabuluculuk süreci üzerindeki olası etkileri hakkında fikri olmayabilmektedir. Arabulucular taraflardan biri veya her ikisi hakkında başka bir sıfatla önceden bilgi sahibi olmaları veya danışmanlık vermiş olmaları halinde arabuluculuk yapmayı reddetmelidir. Ayrıca, *'adres ve telefon numaraları ve tarafların aksi yönde onay vermeleri haricinde herhangi bir tarafça sağlanan her türlü yazılı ve sözlü bilgi açık bir şekilde paylaşılmalı ve gizlenmemelidir' (FMC Davranış Kuralları 5.6.3)*. Arabulucular, diğer tarafla iletişim içeriğini paylaşma esasını önceden belirlemedikçe, ayrı telefon görüşmelerine, e-postalara ya da bir tarafla yazışmaya girmemeye dikkat etmelidir.

Arabuluculukta tarafsızlık ve yansızlık "eşit mesafe" kavramına karşılık gelir. Bu arabulucunun tüm taraflara eşit ölçüde dikkatini vermesi ve süreci dengeli bir şekilde yönetmesi anlamına gelir. Bazı arabulucular "çok-taraflı" terimini tercih eder. Ancak arabulucuların, mesleki değerleri, deneyimleri ve kişisel yapıları nihayetinde arabuluculuk sürecini nasıl yürüttüklerini etkileyeceğinden etki uyandırmamak açısından arabulucular tam anlamıyla nötr olamazlar. Bazı arabulucular, aynı zamanda ebeveynlerin çocukların ihtiyaçlarını anlama ve yanıt vermelerinde eğitici olarak rol oynamaktadır. Baskı uygulayan veya görüş bildiren bir arabulucu, arabuluculuk ilkelerini ihlal eder. Bununla birlikte, pasif kolaylaştırma ve aktif müdahale arasında bir süreklilik mevcuttur. Arabuluculuğa dair katı bir tarafsızlık sağlamak basit bir iş değildir (arabuluculuğun güç dengesizliklerini yönetmeye ilişkin 10. bölüm'e bakın).

Sonucun Tarafların Kontrolünde Olması

Taraflar arabuluculuğun sonucunu kontrol altında tutar. Arabulucular baskı ve etki uygulamadan tarafların iyi düşünülmüş kararlar ve düzenlemelere ulaşmalarına yardımcı olur. Arabuluculuk dilinde bu ilkeye "yetkilendirme" denmektedir. Yansızlık gibi, yetkilendirmenin de çeşitli anlamları mevcuttur. İlk aşamada bilgi

paylaşımı yoluyla yetkilendirme söz konusudur. Arabulucular ayrıntılı mal beyanında bulunmanın neden gerektiğini açıklar ve açıklarken Arabuluculuk Anlaşmasını imzalayarak ayrıntılı bilgi ve destekleyen belgeleri sunarlar. Öte yandan tarafların arabuluculuk sürecinde mal beyanında bulunurken veya ilave soruşturmanın gerekip gerekmediğine dair hukuki danışmanlık almaları için teşvik edilir. Bir tarafın bilgi vermemesi veya kasten eksik veya yanlış bilgi vermesi halinde arabuluculuk derhal sonlandırılmalıdır.

Yetki vermenin diğer bir yönü de korku veya baskı karşısında korunmaktır. Arabulucular taraflardan herhangi biri üzerinde baskı uygulanmasına engel olmalı ve örneğin mahkemenin nasıl bir karar vereceğini söyleyerek tarafları herhangi bir sonuç için yönlendirmemelidir. Arabuluculuk Anlaşması arabuluculuk sürecinin taraflar üzerinde herhangi bir bağlayıcılığı olmadığını açıkça ifade etmektedir. Keza bir finansal veya hukuki sonuç olması halinde, taraflar yasal olarak bağlayıcılığı olabilecek bir anlaşmaya varmadan önce bağımsız hukuki danışmanlık almaya teşvik edilir. Arabulucular, bir veya her iki tarafın nihai bir uzlaşma ile ilgili olarak onları olumsuz etkileyebilecek bir erken anlaşmaya varılmamasına da dikkat etmelidirler. Bazı durumlarda, ebeveynler, yasal tavsiye almasına gerek olmadığını değerlendirerek çocuklar için günlük düzenlemeleri kendi aralarında kararlaştırabildikleri anlaşmalara varabilmektedir.

Burada gönüllü katılım, gizlilik, tarafsızlık ve karar vermede tarafların kontrolünü içeren dört ana ilke aşağıdaki ilkeleri de içerecek şekilde genişletilmelidir:

1. Kişisel güvenlik
2. Bireylere ve kültürel farklılıklara saygı
3. Çocuğun hak ve ihtiyaçlarına odaklanma
4. Arabulucunun yetkinliği

Kişinin Can Güvenliği ve Arabuluculuğun Uygunluğu

'Arabulucular tarafların her koşulda arabuluculuğa kendi istekleri üzerine, herhangi bir şiddet veya zarar korkusu olmaksızın katıldıklarından emin olmalıdır. Bir tarama prosedürü yoluyla herhangi bir suiistimal veya diğer türlü zarar korkusu olup olmadığını ve katılımcının diğerine karşı istismarcı olup olmadığını veya olabileceğini

ortaya çıkarmalıdırlar. Arabulucular herhangi bir suiistimal iddiası veya şüphesi karşısında tarafın arabuluculuk sürecine katılmayı isteyip istemediğini öğrenmesi ve destek hizmetlere ilişkin bilgi vermelidir' (FMC Davranış Kuralları 5.8.2).

Aile içi şiddet veya istismara maruz kalmış ya da herhangi bir istismardan korkan kişiler arabuluculuk için anlaşılır bir şekilde isteksiz olabilirler ve bu sebepten dolayı ilgili kişilere katılmaları için herhangi bir baskı uygulanmamalıdır. Onlar arabulucuya güvenmemeleri veya olumsuz sonuçlarından korkmaları halinde ilk bilgilendirme toplantısında aile içi şiddetin ifşasından kaçınabilirler. İngiltere ve Galler'de, aile arabulucularının arabuluculuğun uygunluğunu göz önüne alması ve özellikle aile içi istismar ve çocuğun korunması hususlarını dikkate alması gerekmektedir. Arabulucular, arabuluculuk yerine başka bir yardım veya mahkeme sürecinin ne zaman gerekli olduğunu fark edebilmelidir. Etkin bir tarama şiddet veya potansiyel olarak şiddet içeren bir ortak veya eski eşin varlığında yapılamayacağından, her katılımcı arabuluculuk başlamadan önce, bir bilgilendirme toplantısında bir araya gelmeyi seçse bile, ayrı olarak görülmelidir. Arabuluculuk için endikasyonlar veya kontra-endikasyonlar olarak nitelendirilen farklı kategorilerde aile içi istismar vardır (bkz. Bölüm 3). Her tarafın ayrı ayrı ele alınması zorunludur. Şiddet veya zarar riski ya da korku söz konusu olduğunda arabuluculuğun tamamının gerçekleşip gerçekleşmeyeceği ve iş bu durumda arabuluculuğun hangi güvenlik önlemleri ve koşullarıyla gerçekleşeceği hususunda çok dikkatli düşünmelidir. Ayrı bekleme alanları ve gerekirse mekik arabuluculuğu için uygun düzenlemeler yapılmalıdır (bölüm 5). Her iki taraf şiddeti ya da daha fazla ihtilaftan endişe duyarsa, korku ya da saldırganlık riskini azaltmak için farklı zamanlarda gelip ayrılabilmelidir. Arabulucular, arabuluculuk sürecini etkileyecek çeşitli güç dengesizliğini tanımaya yetkili olmalıdır. Arabuluculuk devam ediyorsa, arabulucular, bu dengesizlikleri (örneğin, temel kurallar oluşturmak, süreci yapılandırmak ve hukuki tavsiye ya da diğer destek biçimleri için ihtiyaçları belirlemek gibi) yönetmek için gerekli adımları atmalıdır. Kişisel güvenlikle ilgili endişeleriniz varsa, bir tarafın sorumlu tutulması ve etkilenmeye karşı savunmasız bırakılması yerine arabulucuya kalan arabuluculuk yolunun tercih edilmesinin uygun olmadığı kararıdır. Arabuluculuk sürecinde, güç dengesizlikleri yeterince yönetilemiyorsa veya korkutucu veya küfürlü dil veya davranış varsa,

arabulucu arabuluculuğu askıya almalı veya feshetmeli (bölüm 3 ve 9'a bakınız).

Bireyler ve Kültürel Farklılıklara Saygı

Arabulucular, tüm tarafların arabuluculuk konusunda saygı görmelerini sağlamayı amaçlamaktadır. Her ırk ve kültüre mensup bireyler eşit saygı görmelidirler. Arabulucular kültürel çeşitliliğe dair gereken saygıyı göstermeli ve farklı gelenek ve değerlere karşı açıklıklarını göstermelidir. Kültürler arası arabuluculuk için özel olarak eğitilmiş arabulucular gerekebilir (bkz. Bölüm 2, kültürler arası arabuluculuk için s. 10 ve uluslararası aile arabuluculuğu için bölüm 13). Arabuluculuk, eşit fırsatlar politikasına uygun olarak herkes tarafından erişilebilir ve erişilebilir olmalıdır. Bu aşamada özürlülere fiziki erişim ve konuşma veya işitme güçlüğü çekenler için özel yardım gibi özel ihtiyaçlar karşılanmalıdır.

Çocuğun İhtiyaç ve Haklarına Odaklanılması

Çocukların gereksinimleri, duyguları ve görüşleri anne-babalarla (ve / veya diğer aile üyeleri ile) dikkate alınması gerekliliği, FCM Davranış Kuralları 2016 (s. 5.7.1- 3)'da şöyle ele alınmaktadır:

5.7.1 Arabulucuların her zaman ailenin herhangi bir çocuğunun refahı için özel bir önemi olmalıdır. Katılımcıları, çocukların kendi ihtiyaçlarının yanı sıra çocukların ihtiyaç ve ilgi alanlarına odaklanmaya teşvik etmelidirler.

5.7.2 Arabulucular, tarafları çocukların istek ve duygularını göz önünde bulundurmaya teşvik etmelidir. Mümkünse, arzularını ve duygularını saptamak için çocuklarla doğrudan görüşmek için uygun olup olmadığı ve ne derece uygun olduğunu tartışabilirler.

5.7.3 Arabulucular ve her iki taraf, bir çocuğa doğrudan danışmanın uygun olduğunu kabul ederse, önce çocukların rızası alınmalıdır. Doğrudan herhangi bir çocuğa danışan arabulucular, bunun için özel olarak eğitilmiş olmalı ve Ceza Muhakemesi Bürosundan belirli bir kapsamlı izin almış olmalıdırlar. Bu arabulucular, doğrudan danışma için uygun olanakları sağlamalıdırlar.

Arabulucunun Yetkinliği

FMC Davranış Kuralları 2016 aile arabulucuları için aşağıdaki gereklikleri sıralar:

3.1. Arabulucular FMC akredite (yani FMCA durumu sahibi) veya bir FMC tarafından onaylanmış vakıf eğitim programından eğitim görmüş olmalı ve FMC nezdinde DMCA çalışmaları için tescilli olmalıdır.

3.2 Arabulucular, FMC'nin akredite ve tescilli Arabuluculara ilişkin, bir ÜK (Üye Kuruluş) üyesi olmak ve gereken uygulama, mesleki danışmanlık ve sürekli mesleki gelişim açısından gereken seviyeleri muhafaza etmek dahil geçerli tüm gerekliklere uymak zorundadır.

3.3. Kamu finansmanıyla fonlanan arabuluculuk yapacak olan arabulucular FMCA statüsüne haiz olmalıdır.

İngiltere ve Galler'de yetkili bir aile arabulucusu olarak kayıtlı olmak için, arabulucu FMC tarafından tanınan vakıf eğitimini almalı ve Aile Uyumunda Mesleki Yetkinlik Değerlendirmesine ile sonuçlanacak denetimli bir süreyi tamamlamalıdır (bkz. Bölüm 13, s.10). Arabulucular, mesleki uygulama danışmanları tarafından teyit edilen arabuluculuk uygulaması ve devam eden eğitim gereksinimlerini karşılayarak her yıl profesyonel birlik üyeliklerini yenilemek zorundadırlar.

12. Yeni Bir Profesyonel Disiplin Olarak Arabuluculuğun Evrimi

Aile arabulucuları hayatlarında büyük geçişler geçiren ailelerle birlikte çalışır. Aile arabuluculuğunun evrimi, birleştirilmiş ve bağımsız bir mesleki disiplin olarak kurulma sürecinde bir dizi geçiş olarak da görülebilir. Avustralya Ulusal Alternatif Uyuşmazlık Çözümü Danışma Konseyi, arabuluculuk ve AUÇ gelişiminde dört aşamayı belirlemiştir. (NADRAC 2001):

i. Öncü çalışmalar dönemi,

ii. AUÇ'nin artan kullanımı ve arabulucuların eğitimi,

iii. Arabulucular ve arabuluculuk kuruluşları arasında rekabet ve güç savaşları,

iv. Artan koordinasyon ve işbirliğidir.

Aile arabuluculuğunun evrimindeki bu aşamalar birçok ülkede izlenebilir. Kaçınılmaz olarak, gerginlikler ve mücadeleler var, aynı zamanda artan disiplinler arası ve uluslararası işbirliğinin pek çok olumlu işareti var. Gelişmenin dört aşamasındaki hareket, doğrusaldan daha çok döngüseldir. Arabuluculuğun dinamik ve yaratıcı doğasının bir parçası, her zaman değişim dönemleri ve muhtemelen kaos ve türbülans ile geçecektir! Arabuluculuğu ilerleten 'değişim dinamikleri', açık zihinlere ve bir enerji birleşmesine ihtiyaç duyar. Politika yapıcılar ve uygulayıcılar, birbirlerini dinlemeli ve arabuluculuğun gelişmesinde aile üyelerine farklılıklarını çözmede ve değişimin birlikte hareket etmesini sağlamada yardımcı olması için birlikte çalışmalıdır.

BÖLÜM 2
ARABULUCULUĞUN YASAL VE KURAMSAL ÇERÇEVELERİ

"Tek bir kelime için çok fazla anlam değil mi bu?"diye sordu Alice düşünceli bir sesle. "Bir kelimeye bu kadar çok iş yaptırdığımda,"dedi Humpty Dumpty, "her zaman ekstrasını öderim"

(Lewis Carroll, Aynanın İçinden).

1. Aile Hukuku Gözden Geçirme Raporu 2011, İngiltere Ve Galler

2. Kuramsal Çerçeveler

3. Yapılandırılmış veya Anlaşma-Arayan Yaklaşıma Dayalı Arabuluculuk

4. Dönüştürücü Arabuluculuk

5. Öyküye Dayalı Arabuluculuk

6. Ekosistemik Arabuluculuk

7. Ekogramlar

8. Ekosistemik Aile Arabuluculuğunun İlkeleri

9. Aile Sistemleri İle Diğer Sistemler Arasındaki Bağlantılar

10.Kültürler-Arası Arabuluculuk

11. Arabuluculuk Bir Bilim mi Yoksa Bir Sanat mı?

12. Aile Arabuluculuğu İçin Evrensel Bir Çerçeve

13. Değişen Ailelerle Arabuluculukta Türbülans ve Değişim

14. Kaos Teorisi

1. Aile Hukuku Değerlendirme Raporu 2011, İngiltere ve Galler

2010 yılında İngiltere Adalet Bakanlığı, Eğitim Genel Müdürlüğü ve Galler Meclisi Hükümeti ile birlikte "aile adalet sisteminin etkililiği ve çıktılarının verimliliğini incelemek ve reform için tavsiyelerde bulunmak"[6] üzere Denetim başlattı. Bu çalışmada "uzun ve karmaşık hukuki süreçlerin ebeveynler için hem duygusal hem de finansal açıdan tüketici ve çocuklar için üzüntü verici durumlar" olduğu tespit edilmektedir. Denetimin amacı "bir yandan çocukları ve korunmasız yetişkinleri zarar risklerinden korurken diğer yandan ailelerin, çocukların çıkarlarını en iyi şekilde yansıtacak kolay, basit ve verimli anlaşmalara varabilmelerine olanak sağlayan bir sistem ortaya koymaktır. Aile arabuluculuğu ve benzeri destek mekanizmaları bireylerin mahkeme emriyle getirilen düzenlemeler yerine kendi aralarında anlaşmalara varmalarına yardımcı olacak şekilde kullanılmalıdır".[7]

Baş yargıç, Avam Kamarası Adalet Komisyonuna 26 Ekim 2010 tarihinde sunduğu yazılı açıklamada ihtilafa dayalı karşıtlık (çekişmeli) sisteminin (advers arial system) ebeveynlerin birbirleri ile olan ilişkilerini geliştirmediğine inandığını belirterek "ihtilafa dayalı karşıtlık sisteminin çocuklar açısından herhangi bir faydası olmadığına yönelik çok ciddi şüpheleri" olduğunu ifade etmiştir. Başyargıcın görüşleri yargı organı adına Aile Hukuku Gözden Geçirme Raporuna da taşınmıştır. Government Gazette'e,[8] yazan zamanın Adalet Bakanlığı Parlamento Müsteşarı Jonathan Djanogly, mahkeme sisteminde mevcut bulunan aşırı iş yüküne dikkat çekerek mahkeme dışı uyuşmazlık çözüm yollarının daha iyi ve daha fazla kullanılması çağrısında bulunuyordu:

'Son derece dikkatli kullanmamız gereken, verilen hizmetlerin mevcut talebe yetişmekte zaten zorlanmakta olduğu bu zamanda değişimi nasıl getirebiliriz? Öncelikle toplum olarak bizlerin kendi hukuk yargı sistemimizi nasıl kullandığımıza ve mümkünse kendi sorunlarımızı çözmede her birimizin ne kadar sorumluluk alıp almadığına ilişkin bazı

6 Aile Hukuku Gözden Geçirme Çalışması, Çalışma Şartnamesi 2010.

7 a.g.e.

8 Djanogly "Mahkeme Yerine Arabuluculuğa Gitmek" (2009) Government Gazette 2010.

temel sorular sormamız gerekiyor. İşte mahkeme dışı uyuşmazlık çözüm yolları da tam bu noktada son derece önemli, hatta devrimci bir rol oynayabilir".

Aile Hukuku Gözden Geçirme Final Raporunda aile hukuk sisteminde esaslı bir reform yapılması[9] tavsiye edilmiş ve Hükümet Gözden Geçirme Çalışması sonucunda ortaya konan önerilerin büyük kısmını onaylamıştır.[10] İngiltere ve Galler'deki aile arabuluculuğu uygulamalarının yasal çerçevesi bir sonraki bölümde açıklanmaktadır.

2.Kuramsal Çerçeveler

"Arabuluculuk" adı verilen süreçleri inceleyen araştırmacılar yaklaşım, kuramsal çerçeve ve teknikler açısından çok büyük farklılıklar bulunduğunu tespit etmiştir (Irving ve Benjamin 1995).Muhtemelen en iyi bilinirliğe sahip üç yaklaşım Yapılandırılmış, Dönüştürücü ve Anlatıya-dayalı yaklaşımlar olup bunlar esas itibariyle birbirlerinden son derece farklıdır. Aile konusunda özellikle daha uygun düşen daha geniş kapsamlı bir yaklaşım ise *ekosistemik arabuluculuk* olarak adlandırılmaktadır (Parkinson 1997, 2011).Ayrıca "tedavi edici aile arabuluculuğu" ve "değerlendirmeye-dayalı arabuluculuk" olarak adlandırılan başka yöntemler de mevcuttur. Ancak bu yöntemlerde tedavi veya değerlendirmelerde bulunan arabulucunun arabuluculuğun temel ilkelerine bağlı kalıp kalamadığı son derece tartışmaya açık bir husustur. Ayrılık veya boşanma döneminde yaşanan çatışma tedavi etmeye ihtiyaç duyan bir hastalık değildir. Ayrıca değerlendirmeye dayalı yargılarda bulunmak da arabulucunun görevleri arasında yer almaz.

3. Yapılandırılmış veya Anlaşma-Arayışı Yaklaşımına Dayalı Arabuluculuk

Yapılandırılmış veya anlaşma-arayışı yaklaşımına dayalı arabuluculuk özü itibariyle Harvard Müzakere Projesi (Fisher ve Ury, 1983) içinde geliştirilen ilkelere-dayalı müzakere kavramını temel

9 Adalet Bakanlığı Aile Adaleti İncelemesi Nihai Raporu (Londra, Kasım 2011).

10 Adalet Bakanlığı ve Eğitim Bakanlığı Aile Adaleti İncelemesine Hükümetin Yanıtı – Çocuk ve Ailelerin Merkeze Alındığı Bir Sistem (Nisan 2012, Cm 8273)

almaktadır. Fisher ve Ury ise fikirlerini sanayi ilişkileri alanında Mary Parker Follett'in (1942) öncü çalışmasından almıştır. Mary Parker Follett genellikle şişirilmiş başlangıç talepleri ve zorunlu tavizlerle sonuçlanan geleneksel "üleştirici pazarlık" sistemi yerine müzakerelerde "karşılıklı kazanım" yaklaşımının uygulanmasını savunmuştur. Yapılandırılmış, anlaşma-arayışı içinde olan arabuluculuğun boşanmada uyuşmazlıkların çözümünde uygulaması Coogler (1978)ve Haynes(1981) tarafından daha da ileriye taşınmıştır. Bu yazarların çalışma ve öğretileri birçok ülkede aile arabuluculuğunun gelişimini önemli miktarda etkilemiştir. Yapılandırılmış arabuluculuk, arabulucu ile katılımcılar arasında önceden üzerinde mutabakat sağlanan kurallar ve rehber ilkeler yoluyla eşit şekilde dengeli katılımı sağlamak üzere tasarlanmış prosedürleri bulunan, birden çok aşamaya bölünmüş bir modeldir. Bu yapı güçlü duyguların dizginlenmesine ve enerjinin müzakere ve sorun çözme işlerine aktarılmasına yardımcı olan fiziksel ve psikolojik sınırlamalar sağlamaktadır. Katılımcılarla ayrı ayrı çalışmak sürecin başlangıcında olduğu gibi süreç içerisinde de kullanılabilecek bir uygulamadır. Arabulucunun rolü açık şekilde tanımlanmış olup diğerlerinin rollerinden farklıdır.

Yapılandırılmış arabuluculuğun ana özelliklerinden biri kişilerin nerede durduklarına değil çıkarlarına odaklanmasıdır. Kişinin nerede durduğu ilgili tarafın nasıl bir sonuç tercih ettiğidir. Nerede durduğu belirtilirken genellikle suçlama, abartma, kişinin hakları ve hak ettikleri veya diğer tarafın eşit haklara sahip olmadığının iddia edilmesi gibi stratejik öğeler işin içine dahil edilmektedir. Bunun aksine çıkar ise yerine getirilmesi gereken temel bir ihtiyaç veya hedeftir. Örneğin mal varlığının sabit bir kısmının talep edilmesi, kişinin nerede durduğunu gösterir bir örnekken, konut ihtiyacının uygun şekilde giderilebilmesine yetecek miktarda paraya ihtiyaç duymak bir çıkar örneğidir. Örneğin, eşler her birinin almayı hak ettiği para miktarı konusunda uyuşmazlık yaşıyor olabilir. Ancak ebeveynler olarak çocukları için istikrar sağlamak, mümkünse okullarını değiştirmemek, her ikisi için de karşılıklı çıkardır.

Arabuluculuk anlaşmaya yönelik olduğunda her şeyden önce taraflardan kendi durdukları yeri belirtmeleri istenir. Arabulucu tarafların nerede durduğunu belirleyen çıkarları tespit etmeye ve tarafların aradaki her türlü çatışmaya rağmen karşılıklı çıkar ve ihtiyaçları olabileceğini

anlamalarına yardımcı olmaya çalışır. Karşılıklı ihtiyaçlar genellikle uygun ücretli konut gibi son derece somut ihtiyaçlardır. Diğer taraftan saygıyı ve gururu muhafaza etmek gibi psikolojik ihtiyaçlar da olacaktır. Arabulucu tarafların bütüncül veya karşılıklı kazanmaya olanak sağlayan, karşılıklı ihtiyaçları mümkün olduğunca giderebilecek çözümler üzerine odaklanmalarına yardımcı olur. Arabuluculuk hakkında uluslararası dilde sık kullanılan cümlelerden biri arabulucunun "insanlara karşı yumuşak, sorunlara karşı sert bir tutum" takınması gerektiğini söyler. Taraflara sorun-çözme odaklı bir yaklaşımla gitmek, yıkıcı bir yarışta zaman ve enerji israf edilmesi yerine anlaşmaya yönelik olarak birlikte çalışmalarına olanak sağlayacaktır. Bu türden sorun çözme odaklı yaklaşım büyük oranda müzakere ve pazarlık tekniklerine bağlıdır. Beynin doğrusal, mantıksal, analitik, akılcı ve görev odaklı kısmı olan sol tarafı, arabulucuların en çok kullanacakları taraftır.

Arabulucu ilkelere dayalı müzakere teknikleri kullanırken:

1. Sorunla insanları birbirinden ayırmayı,

2. Kişilerin nerede durduğuna değil çıkarlarına odaklanmayı,

3. Karşılıklı kazanım seçenekleri yaratmayı.

4. Bir tarafın kazanıp diğer tarafın kaybedeceği sonuçlar yerine karşılıklı kazanımlar sağlamayı amaçlar.

Yapılandırılmış arabuluculuk bir dizi adım ve safhadan oluşan bir süreçtir. Temel modelde dört aşama tarif edilmiş olup bu aşamalar:

1.Sorunların tanımlanması	Katılımcılar nerede durduklarını açıklar
2.Gerçeklerin tespiti	Bilgi toplanması ve paylaşımı
3.Seçeneklerin değerlendirilmesi	İhtiyaç, kaygı ve sonuçların değerlendirilmesi
4.Anlaşmaya varılması	Karşılıklı olarak kabul edilebilecek bir sonucun müzakere edilmesi

Bu model aile arabuluculuğu için on iki safhaya genişletilebilir (Bkz. bölüm 5).

Yapılandırılmış arabuluculuğun etkili olabilmesi için katılımcıların:

1. Anlaşmaya varmaya kararlı
2. Mantıksal düşünebilir
3. Üzerinde anlaşılması gereken sorunlar hakkında makul bir fikre sahip
4. Kendi durduğu yerleri açıklayıp savunabilir
5. Müzakere edebilir
6. Adil ve makul sonucu görebilir olmaları gerekmektedir.

Ayrılmış ve boşanmakta olan eşlerin çoğu mantıksal olarak düşünememekte ve sakince müzakere edememektedir. Ancak arabulucular anlaşmaya varılabilmesi için yapılandırılmış arabuluculuk teknikleri kullanma eğilimindedir. Özellikle avukat arabulucular anlaşmaya varılmasında etkili ve hatta emredici bir rol oynamaya alışkındır. Yapılandırılmış arabuluculukta arabulucu önemli miktarda güce sahip olabilmektedir. Arabulucunun kontrolü çok fazla elinde tutması katılımcıların güçlendirilmesi yerine zayıflatılmasıyla sonuçlanabilir. Aynı zamanda, arabulucunun daha zayıf bir katılımcıyı güçlendirmeye yönelik tutumu tarafsızlığına halel getirecektir. Arabulucuların, her iki taraf için tatmin edici bir çözüm geliştirmek yerine katılımcıları kendi tercih ettiği çözüme yönlendirebilmesi riski de

mevcuttur. Yapılandırılmış arabuluculuğun amacı, somut sonuçlar ve pratik çözümler üretmektir. Bunlar gerçekten de önemli hedefler olup katılımcılar arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi, gerekli veya uygun bir hedef olarak görülmemektedir. Duygular çok yüksek olabilir ve yapılandırılmış bir yaklaşımı kullanan bir arabulucu, duyguların, özellikle de geçmişle ilgili olumsuz duyguların, bir yana bırakılmasını bekliyor olabilir. Ancak duyguların bastırılması veya bir kenara bırakılması ayrılma ve boşanma sırasında mümkün veya yararlı olmayabilir. Yapılandırılmış arabuluculuk, boşanma ve aile uyuşmazlıkları için özel olarak tasarlanmamıştır. Hukuki ve ticari arabuluculukta kullanılır ve ilkeleri ve teknikleri her türlü arabuluculukta faydalıdır. Bununla birlikte, duyguların varlığının reddedilmesi ve aile ilişkilerine yeteri kadar zaman tanınmaması, ayrılmış ebeveynler arasındaki iletişimi arttırmayı başaramayacak veya çocukların gereksinimlerini yeterince hesaba katmayan bir sonuca varılmasına neden olabilir.

4. Dönüştürücü Arabuluculuk

'Arabuluculukta dönüştürücü yaklaşımın temelinde insanın ahlaki olarak özellikle iki alanda büyümesi yer almaktadır: kişinin öz benlik gücü ve diğeri ile ilişkisi" (Bush ve Folger, 1994, 230)

Ayrılık, boşanma ve diğer yoğun aile içi çatışma hallerinde taraflar sakin ve mantıklı bir şekilde müzakere edemeyebilir. Yoğun duygulara kendilerini kaptırmış olup sakin şekilde düşünemiyor olabilirler. Bazı aile arabulucuları, özellikle de psikoterapi geçmişine sahip olanlar, boşanma çatışmalarında yapılandırılmış arabuluculuk yaklaşımının uygulanmasının arabulucunun kontrolü fazlaca ele almasını ve sorun çözümünde fazla sorumluluk üstlenmesini teşvik ettiğini ifade etmişlerdir. İlk olarak Bush ve Folger (1994) tarafından önerilen dönüştürücü yaklaşımda, arabulucunun liderlik etmesi ve katılımcıların takip ettiği düzen yerine katılımcıların önü çekmesi ve arabulucunun katılımcıları takip etmesi önerilmektedir. Dönüştürücü arabuluculuk konuşma ve dinleme yoluyla yeni bir görüşün ortaya konmasını amaçlar. Yeni bir görüş ve anlayışa ulaşmak algıları da değiştirecektir. Cloke (2009) meditasyon teknikleri ile arabuluculuğun bir araya getirilmesi hakkındaki yazısında *"daha derin, dönüştürücü bir ara yol yüksek*

beceriye sahip araçlar kullanılarak bulunabilir. Bu araçlar arasında yalnızca kendi öz benliğimiz hakkında daha dengeli, şefkatli ve bilinçli olmamıza yardımcı olan meditasyon teknikleri değil aynı zamanda samimi ve candan bir şekilde karşıyı dinlememize, açık yürekli biçimde iletişim kurmamıza, anlayışlı diyaloglar, yaratıcı sorun çözümü, işbirliğine dayalı müzakere, samimi affedicilik ve iç huzura olanak tanıyan arabuluculuk teknikleri de yer almaktadır" demiştir.

Bush ve Folger'ın yaklaşımının ilk önermesi arabuluculuğun hem taraflar hem de toplum için faydalı dönüştürücü etkiler ortaya koyabilme potansiyelinin olduğudur. İkinci önerme ise arabuluculuğun bu etkileri ortaya koyabilmesi için arabulucunun iki temel hedefi; güçlendirme ve tanıma hedeflerinin elde edilebilmesine uygun bir düşünüş yapısı ve yöntem kullanmasının şart olduğudur. Güçlendirme kendi kaderini tayin etme ve özerkliği teşvik ederek kişilerin kendi durumlarını açık bir şekilde görebilme ve kendi kararlarını verebilme kapasitelerini arttırmaktadır. Tanıma ise katılımcıların birbirlerinin duygu ve bakış açılarını tanıma ve birbirlerinin ihtiyaçlarına karşı daha uyumlu olmalarına ilişkindir. Güçlendirme ve tanıma arabuluculuğun asıl öğeleridir. Yalnızca dönüştürücü yaklaşıma mahsus olmasalar da yapılandırılmış modele göre daha fazla vurgulanmaktadırlar. Güçlendirme ve tanıma katılımcıların karşılıklı bir anlayışa ulaşarak birbirlerinin ihtiyaçlarını tanıyarak daha fazla empati kurabilmelerine yardımcı olur.

Folger ve Bush(1996) dönüştürücü arabuluculuğun ayırıcı özelliklerini şöyle tanımlar:

1. Sürecin asıl hedefi ve arabulucunun asıl rolü olarak güçlendirme ve tanımaya bağlı kalmak.

2. Sonucun sorumluluğunu taraflara bırakmak– "onların tercihi!".

3. Tarafların görüş ve kararları hakkında yargıda bulunmayı sürekli reddetmek– "en iyisini onlar bilir".

4. Tarafların yeterlilik ve güdüleri hakkında iyimser olmak. Dönüştürücü arabulucular görünüşte ne olursa olsun tarafların iyi niyetli ve edepli oldukları hususunda iyimser olmalıdır. Arabulucu, insanlara kökten sorumsuz, zayıf veya çıkarcı yaftaları yapıştırmak yerine en kötü anlarında bile zayıflık, tedirginlik ve kendi içine kapanıklığı geçici bir süreç olarak görür.

5. Duyguların ifade edilmesine– duyguları bir kenara bırakıp "gerçek meseleye" geçmek için tarafların yalnızca birkaç dakikalığına sinirlerini çıkartmalarına izin vermek değil, samimi şekilde ifade edilmesine-olanak tanımak ve yanıt vermek. Dönüştürücü arabulucular karşılıklı anlayış ve ortak bakış açısı geliştirmek için tarafların kendi duygularını ve bu duyguların ortaya çıkmasına neden olan olayları tarif etmelerini teşvik eder.

6. Tarafların kararsızlıklarını – kesin olmamalarını – olumsuz değil olumlu bir şey olarak görülmesine olanak sağlayıp bunun yollarını araştırmak. Arabulucular sürecin daha başlarında durumun ve tarafların ihtiyaçlarının ne olduğunu anladıklarını varsaydıklarında akışkan ve belirsiz olan süreci ki bu süreç son derece önemlidir, bloke edebilmektedir. Arabulucuların herhangi bir istikameti işaret eden bir varsayım geliştirmek yerine, sağlıklı bir kesin olmama duygusunu muhafaza etmeleri, peşin yanıtlar bulmak yerine soru sormaya devam etmeleri daha yerinde olacaktır.

7. Çatışma etkileşiminde içinde olunan yer ve zamana odaklı kalmak– "olay burada oluyor". Arabulucu sorun çözmeye çalışmak yerine ifade edilen beyanlara odaklanarak tarafların emin olmadıkları, anlaşılamadıklarını düşündükleri veya birbirlerini yanlış anladıkları noktaları tespit etmeye çalışır. Arabulucu bu noktaları tespit ettiklerinde tartışmayı yavaşlatarak kesinleştirme, iletişim ve karşılıklı tanımaya zaman ayırır.

8. Tarafların geçmiş olaylar hakkındaki beyanlarına karşı duyarlı olmak – "geçmişi tartışmak şimdi için kıymetlidir". Arabulucular genellikle tarafların geçmişe değil geleceğe bakmalarını ister. Folger ve Bush ise bunun aksine çatışmanın geçmişinin kötücül bir şey olarak görülmesi halinde üzerinde durulmaması gerektiğini, güçlendirme ve tanımaya ilişkin önemli fırsatların kaçırılabileceğini ancak geçmişin gözden geçirilmesinin yapılmış olan tercihleri, mevcut bulunan seçenekleri ve önemli dönüm noktalarını ortaya koyabileceğini iddia etmektedir. Geçmişi gözden geçirmek, şimdinin tekrar ele alınmasına yol açabilir.

9. Müdahaleyi daha geniş kapsamlı çatışma etkileşimi dizisi içinde bir nokta olarak görmek. Çatışma, taraflar şüphe ve belirsizlikle pençeleştikçe döngüler halinde devam eder. Arabulucular ileri yönelimli,

anlaşmadan uzak bir döngü beklediklerinde ilerlemenin durduğu anlarda panikleme ihtimalleri azalacaktır. Hatta bu döngüler dönüştürücü arabuluculukta doğal işleyiş ve arabuluculuk sürecinin akışı içerisinde doğal bir parça olarak görülmektedir.

10. Güçlendirme ve tanımanın elde edilmesinde küçük derecede dahi olsa başarı hissine kavuşmak. "Küçük adımlar da sayılır". Arabuluculuk daima zorlayıcı ve güç bir iştir. Küçük başarılar elde etmemiz ve kendimize bu başarının tadını çıkarma izni vermemiz enerji ve motivasyonumuz açısından son derece önemlidir. Dönüştürücü arabulucular, başarıyı yalnızca nihai bir anlaşmaya varılması üzerinden tanımlamak yerine, kişisel güç ve kişiler arası anlayış ve şefkatin elde edilmesine yönelik her bir küçük adımın değerini takdir eder.

Folger ve Bush dönüştürücü yaklaşımlarının uzlaşı arama çabaları yerine tercih edilmeleri gerektiğine inanmaktadır. Ancak insanlar arabuluculuğa çözülmesi gereken sorunları olduğu için başvurmaktadır. Kesin olarak bir "dönüşüm" istemeyebilmektedirler. "Dönüştürücü arabuluculuk" terimi arabulucuların şıp diye insanları dönüştürüp sorunlarına çözümler bulan mucize kabilinden kişiler olduğu manasına gelebilmektedir. Uzun süreli tedavi bile kökten bir değişime yol açmayabilmektedir. Folger ve Bush amacın insanları ve ilişkilerini dönüştürmek mi yoksa çatışma ve birbirleri hakkındaki fikirlerini değiştirmek mi olduğunu yeter derecede açıklamamaktadır. Bir çatışma farklı şekilde anlaşılarak yönetildiğinde dönüşüme uğrayabilir. Ancak kişileri dönüştürmek arabulucunun görevi değildir. Hatta tehlikeli bir amaç olarak kabul edilebilir. İnsanlar arabuluculuğa dönüşüme uğramak için başvurmaz. Arabulucular kişi istemiyorsa, -ne kadar yaratıcı olursa olsun-kendi tercihlerine göre bir süreç dayatmamalıdır. Katılımcılar birbirleri hakkındaki olumsuz görüşlerinin değiştirilmesi beklenmeksizin somut bir anlaşmaya varmada yardım istiyorlarsa, diledikleri türden bir yardım almak haklarıdır. Tarafları dönüşüme uğratmanın kendi görevleri olduğunu düşünen arabulucular arabuluculuk etiği sınırları dışına taşabilir. Yine de arabuluculuk sürecine dahil olmanın bazı kişiler için kendi ilişkileri ve hatta öz benlik algılarında değişime yol açan, arındırıcı bir deneyim olduğunu gösteren kanıtlar mevcuttur. Bu arınma (katarsis) hali arabulucunun zorlaması olmaksızın ortaya çıkarsa, arabulucunun rolü samimi şekilde dönüştürücüdür. Arabuluculuk kendisi bir tedavi olmasa da tedavi edici etkilere sahip olabilmektedir. Folger ve Bush'un

katkısı arabuluculuğun, kişiler arası ilişkilerde kimi zaman soğuk, salt mantığa dayanan ve sınırlayıcı olabilen yapılandırılmış yaklaşımın zıddına, empati yaptıran, vizyoner ve insani yönlerini vurgulamak olmuştur. Ancak tanıma ve tanınma temel öğelerinin arabuluculuk kavramına Bush ve Folger tarafından sokulmadığının belirtilmesi gerekmektedir: bu öğeler, özellikle tedavi geçmişi olan arabulucular tarafından daha baştan itibaren kullanılmaktaydı.

5. Öyküye Dayalı Arabuluculuk

'Kişinin diğerlerinin hikayelerini dinlemeye yönelik merakını uyandırmanın ve duymayı tercih etmeyeceği şeyleri duymaya cesaret edebilmesini sağlamanın ortaya çıkardığı potansiyel' (Barenboim 2008,73)

Öyküye dayalı arabuluculuk arabulucu ve uyuşmazlık taraflarının diyalog yoluyla birbirleri üzerinde sürekli ve iki-taraflı etkiye sahip olduğu fikrine dayanmaktadır. Arabuluculuğa öyküye-dayalı bir bakış açısından yaklaşan yazarlar (Burrell, Donohueve Allen1990; Cobb ve Rifkin 1991) arabuluculuğu katılımcıların kendi hikayelerini anlatmalarının istendiği, eşit şekilde katılımın ve ortak anlayışın geliştirilmesinin amaçlandığı bir öykü-anlatım süreci olarak algılamaktadır. Arabulucular ile tartışma taraflarının birbirleri üzerindeki iki-taraflı etkinin tanınması aynı zamanda tarafların arabulucu tarafından bir dizi adım ve aşamadan oluşan bir süreçte yönlendirildiği anlaşma-hedefli modele karşı Cobb (1994) ve diğerlerinde görülmektedir. Aşamalı modeller arabuluculuk süreci için faydalı bir yapı sağlasa da iletişim stratejilerinin dinamiklerini açıklamamakta, geniş çeşitliliğinden faydalanmamaktadır.

Arabuluculukta öyküye-dayalı veya iletişim modeli olarak tanımlanan modelin temelinde Bateson (1972) tarafından ortaya atılan çerçeveleme kavramı yer almaktadır (Ayrıca Bölüm 6 ve 11'de Nörolinguistik Programlama (NLP)kavramına yapılan atıflara bakınız). Bateson bir çerçeveyi mesajların tasvir edilmesinde kullanılan psikolojik araç olarak tanımlar. Çerçeveler tıpkı bir resim çerçevesinin görüntülenmesi istenen unsurları gösterip diğer konuları çerçeve dışında bırakması gibi belirli mesajların içerilip diğerlerini dışarıda bırakılması prensibiyle işlev görmektedir. Çerçeveler aynı zamanda çerçeve içindeki

mesajın nasıl yorumlanacağını da önermektedir. Örneğin olumlu bir çerçeve içerisinde olumsuz bir mesaj verilebileceği gibi bunun aksi de mümkündür (Ayrıca Bkz. Bölüm 11, s.2). Ancak, çerçeve kavramı statiktir. Ancak arabuluculuk, bunun aksine, daha çok mesajların etkileşim içerisinde değiş tokuş edildiği sürece-yönelik bir terim olan yeniden çerçevelendirme terimini kullanmaktadır. Yeniden çerçevelendirme arabulucuların anlaşmaya varmada katılımcılara yardımcı olmada kullandığı ana araçlardan biri olarak kabul edilmektedir. Arabuluculuk hakkındaki literatürde, yeniden çerçevelendirme arabulucu tarafından planlı bir strateji dahilinde tek taraflı bir şekilde kullanılan bir işlev olarak görülmektedir. Ancak iletişim modelleri bunun aksine, ortak etki veya "çerçevelerin müştereken inşa edilmesi" üzerine vurgu yapmaktadır (Bodtker ve Jameson,1997). Bu yaklaşımda tartışma tarafları ve arabulucular birbirlerini sürekli çerçevelemekte ve yeniden çerçevelendirmektedir. Bu yaklaşımda, geleneksel olarak arabulucuya atfedilen etki kökten değiştirilmektedir. Zira arabulucu süreci her bir katılımcının hareket ve reaksiyonlarına göre tekrar biçimlendirir veya şekillendirir. Bodtker ve Jameson (1997) birbirleriyle etkileşen çerçevelerin karmaşıklığını ifade etmek için kaleydoskop (çiçek dürbünü) metaforunu kullanır. Her bir katılımcı (iki taraf ve bir arabulucu düşünüldüğünde en az üç taraf olacaktır) sürece kendi çerçevesini, tıpkı çiçek dürbünü gibi bir disk şeklinde dahil eder. Karşılıklı etkileşim sürecinde bu üç çiçek dürbünü arasındaki ilişkiyi anlayabilmemiz için bize yardımcı olarak kavramsal bir araca ihtiyaç duyarız. Arabulucu tartışma taraflarının çerçevelerinden hangi özellikleri neden diğerlerine göre daha önemli olarak seçer? Greatbatch ve Dingwall (1994) arabulucuların tarafların verdiği tepki -sözlü karşı çıkış, sözlü uyum veya sessiz kalmak- türlerine göre müdahale değişimlerini incelemiştir. Çalışmaları arabuluculuk sürecinin karşılıklı etkileşimlerini göstermektedir. Cobb ve Rifkin (1991), arabuluculuk seanslarının anlatımsal analizinde çerçevenin hangi sırayla ifade edildiğinin önemli olduğunu ifade etmektedir. Hikâyenin kendi tarafını önce anlatan tarafın avantaja sahip olduğunu çünkü ikinci tarafın öyküsünün ilk öyküye bir tepki veya itiraz olarak algılandığını ifade etmektedirler. İkinci öykü ilk öyküye arabulucu tarafından başarılı bir şekilde yedirilememesi halinde bir alt-plan olarak kalmaktadır. Bu durum ise Coogler modelinde (1978) olduğu gibi arabulucunun önce kimin konuşacağına dair tarafların karar

vermesini sağlaması veya arabulucunun, katılımcılar arasındaki güç ilişkileri ve diğer faktörleri hakkında bir varsayım geliştirerek kimin önce konuşacağına karar vermesi gibi sorular ortaya çıkarmaktadır.

Cobb (1994, s.54) çatışma öykülerini 'kötümser derecede katı, önceden yürürlüğe girmiş ve değişime karşı inatçı' olarak tarif etmektedir. Her bir tartışma tarafının öyküsünde karakterlerin rolleri diğer versiyonda itiraza konu edilerek baştan yazılmakta olup bir öyküde savunulan değerler diğerinde göz ardı edilebilmektedir. Çiçek dürbününde resim sabittir. Haynes (1993) arabuluculuğu çiftlerin öykülerini yeni bir yoruma açmak olarak tanımlamaktadır. Cobb (a.g.e, s.61) bir anlatının üst-yapısalcı perspektifinin üç özelliğinin – yani anlatı tutarlılığı, anlatı kapanması ve anlatı bağımlılığı – tümünün arabuluculuğa ilişkin geleneksel görüşlerin aksini göstermek üzere bir arada çalıştığını ifade eder. Bu nedenle öykü anlatısı metafordan daha çok bir arabuluculuktur. Çerçevelerin iki taraflı etkisinin ve tüm katılımcıların süreçte tekrar tekrar çerçevelendirmelerinin anlaşılması müdahaleleri anlamak için bizlere yeni bir analitik çerçeve sunmaktadır. Aynı zamanda arabulucuların, tartışma taraflarının öykülerini dönüştürmeyi mi yoksa daha fazla uyum mu sağlamayı amaçladıklarına bakılmaksızın yeni teknikler geliştirmelerine olanak sağlar. ABD'de, muhtemelen ayrıca Güney Amerika'da arabulucular daha çok bir (yapılandırılmış, dönüştürücü veya öyküye-dayalı) model içinde eğitilmektedir. Birleşik Krallık ve Avrupa'nın diğer kesimlerinde aile arabulucularının daha çok farklı modellerden aldıkları öğeleri bir arada kullandıkları ve katılımcılardan arabulucunun standart modeline uymalarını beklemek yerine, katılımcıların özgül ihtiyaçlarına uygun arabuluculuk modelleri tasarladıkları görülmektedir.

6. Ekosistemik Arabuluculuk

'Aile yargı sistemi farklı mesleklerden birçok kişi ve kurumun sistemin hedeflerini tutturmak üzere bir arada ve eşgüdüm halinde çalıştığı bir ağdır' (Adalet Bakanlığı, Aile Yargı Sistemi Denetimi, Davranış Kuralları, Londra 2010)

Sistemsel veya "ekosistemik" yaklaşım (Parkinson 1997) farklı kuram ve modelleri bir araya getirebilen, kapsayıcı bir çerçeve sunmaktadır. Bir açıdan arabulucular aile karar almasına ilişkin özel

sistemler ile yasalar ve çocuk korumaya ilişkin kamusal sistemler arasında arabuluculuk etmektedir. Arabulucular bu sistemlerin ara yüzünde çalışarak özel aile sistemlerinin etkili şekilde çalışmalarına yardımcı olup kamu sistemlerinin gereksiz yere işe dahil edilmesinden kaçınılmasını sağlarlar. Bir kamu sisteminin dahil edilmesinin gerektiği hallerde – örneğin özel bir anlaşma veya çocuk bakım arabuluculuğuna yasal yaptırım kazandırmak için mahkeme kararının gerekmesi halinde (Bkz. Bölüm 4) – arabulucu bu iki sistemin birbirleriyle eşgüdüm halinde çalışmasını, farklı dişlilerin ve çarkların birbirlerini engellemeden çalışabilmesini kolaylaştırabilmektedir. Aile yargı sistemi içerisinde çalışan herkesin yargıçlar, avukatlar, sosyal hizmet uzmanları ve arabulucuların birbirleriyle tamamlayıcı rollerini ve sorumluluklarını anlaması gerekmektedir. Arabulucular, bu farklı rolleri ve sistemlerin birbirleri ile etkileşim kurma ve çalışma biçimlerini anlamalıdır. Ekosistemik arabuluculuk bir vakum altında çalışmaz: diğer sistemlerle bağlantılıdır. Bu farklılıkları bir metafor ile göstermek için, yapılandırılmış ve dönüştürücü arabuluculuk, arabulucuların ve katılımcıların diğer sistemlerden ve etkilerden izole edildiği hayali bir alan kapsülünde gerçekleşir. Buna karşın, ekosistemik arabuluculuk gizlilik sağlar, ancak kapsülün çevreyi (diğer sistemler) gören pencereleri vardır ve ışığın dışarıdan girmesine izin verir.

Ekosistemik arabuluculuğun temel kuramsal çerçevesi sistemler teorisidir. Genel sistemler teorisinde, birinci ve ikinci derece öğrenim kavramları sosyal sistemlerin nasıl değiştiğine bakış yolları sağlamaktadırlar. *"Sosyal sistemlerin düzenli ve yaratıcı dönüşümü ...varsayımlara karşı çıkma beceri ve isteğini gerektiren ikinci derece öğrenim kapasitesine bağlıdır" (Ramsbotham ve ark. 2005, 46).* Bir sistemler kuramcısı olan Rapoport, *"son derece kritik bir husus olan barış ve çatışmayı işbirliğine dönüştürme ihtiyacı ikinci derece öğrenimi sosyal sistemlerle birleştirmeyi gerektirir ve sosyal öğrenimi ortaya çıkartmak için en etkili yol süreçlerin katılımcı bir şekilde tasarlanmasıdır"(Rapoport, 1989, 442)* görüşünü ifade etmektedir. Aile sistemleri kuramı toplum ve aile içerisinde karşılaşılan kişisel deneyimler ve olguları kavramlaştırma ve anlamak için bir araç sağlamaktadır. Aile yapıları, ilişkileri ve davranış kalıplarını anlamakta yardımcı yöntemler sunar. Aile üyeleri arasındaki ilişkiler ortaya çıktıkları bağlam içinde anlaşıldıklarında, parçalanmış veya işlevsiz hale gelmiş ilişkiler daha

tutarlı hale getirilebilir veya daha olumlu bir işlev üstlenebilir. Etkileşim ve iletişim şablonlarına bakılması arabulucuya karşılıklı suçlama ve sınırlı bakış açısına neden olabilen çizgisel neden-sonuç açıklamalarından uzaklaşma olanağı sağlar. Arabuluculuğa gelen eşler birbirleriyle bağları ve etkileşimleri kopmamış bir çift olarak görünüyorsa arabuluculuk sürecine taşıdıkları sorunlar daha kolay anlaşılabilir. Sistemler perspektifi arabulucuların eldeki verili durumla alakalı sosyal ve yasal etkenleri göz önünde bulundurmada yardımcı olmaktadır. Roberts'in (1997,16)de belirttiği gibi: *"kişiler arasındaki her türlü anlaşmazlığın, özellikle de çocukları ilgilendiren uyuşmazlıkların yasal, ekonomik, siyasi, toplumsal, kültürel, toplumsal cinsiyete ilişkin, etnik, ailesel ve psikolojik çevrelerinin anlaşılması arabuluculuk sürecinde gerçekleşecek tartışmalar için elzemdir".* Arabuluculuk sürecinde gerçekleştirilen tartışmaların arabuluculuk dışına etki ve sonuçlarına bakılmaksızın yürütülmesi halinde güç dengesizlikleri daha da belirginleşecektir.

Arabuluculuk için farklı yaklaşımlar (yapısal, dönüştürücü ve anlatı) ile ilgili literatürün çoğu yetişkin perspektiflerine ve yetişkin ihtiyaçlarına odaklanmaktadır. Çocuklardan neredeyse hiç bahsedilmemektedir. Çocuğa ilişkin sorunlar olduğunda bile, karar verme sürecinde sözü dinlenilmesi ve danışılması gereken, haklara sahip biri olmaktan ziyade bir bakım veya rekabet nesnesi olarak görülebileceği düşünülmektedir. Ekosistemik model, ailelerin arabuluculuğuna çok uygundur, çünkü çocukların ihtiyaçlarını ve isteklerini hesaba katarak çocuğu besleyen ve destekleyen çocuk-anne-baba ilişkilerini sürdürmelerini sağlayan bir şekilde ailelerin kendi bakış açıları kadar çocuğun fikirlerini de göz önünde bulundurmalarına olanak sağlar. Bu yaklaşım, özellikle kültürlerarası, sınır ötesi ve kuşaklar arası uyuşmazlıklarda uygundur. Bir arabulucu tarafından hukuki veya psiko-sosyal bir geçmişe dayanan diğer modellerin aksine, ekosistemik yaklaşım aslında çok disiplinli ve disiplinler arası bir yaklaşımdır. Bu, aile arabulucularının eğitimi ve uygulaması için önemli etkilere sahiptir. Aile konularına ekosistemik bir yaklaşımla bakmadan önce kendimize şu soruyu sormalıyız: "Günümüzde kimler aile sayılıyor" "Ailenin" temelde iki ebeveyn ve çocuklarından oluşan -geleneksel çekirdek aile- biyolojik olarak akraba bir grup insan olarak tanımı artık büyük oranda eskimiştir. Avrupa'daki aileler farklı kültür ve geleneklerin bir karışımı haline

gelmiştir. Neredeyse sonsuz sayıda yaşama şablonu ve çocuk yetiştirme düzenlemeleri bulunmaktadır. Birçok kişi için "aile" bir biyolojik grup yerine bir ilişkileri bütünüdür. "Aileden" ne anladığı sorulan çocuklar kavramı temel olarak kan bağlarına göre değil, ilişkilerine göre tanımlamaktadır. Altı yaşa kadar çocuklar biyolojik ve biyolojik-olmayan ilişkiler arasındaki farklılıkları açık şekilde bilebilmelerine rağmen ailelerinde kimlerin olduğu sorulan küçük çocuklar genellikle komşuları ve yakın arkadaşlarını da ailelerinden saymaktadır. Çocukların büyük anne-babaları, hala ve amcaları, dayı ve teyzeleri ve özel arkadaşlar ile ilişkilerini sürdürmek özellikle hayatlarının altüst olduğu ve birbirleriyle anlaşamayan anne-baba arasında kaldıkları bir dönemde refahları ve psiko-sosyal güvenlikleri için son derece önemlidir. Sekiz ila on dört yaş arasındaki çocuklar üzerinde yapılan bir çalışmada çocuğun bakış açısından "aileyi" tanımlayan en önemli özellik sevgi, ilgi, karşılıklı destek ve saygının olduğu görülmüştür (Morrow, 1998). Çocuklar bu "aile" kavramını cinsiyet, etnik köken ve yaşadıkları yer farkı olmaksızın paylaşmaktadır. Yaşı büyük çocuklar, yaşı küçük olanlara oranla, aileyi tanımlayıcı özellik olarak resmi ilişkileri değil daha çok ilişkilerin nitelik ve doğasını görmektedirler. 13 yaşındaki Tara, *aileyi "birbirlerini düşünen insanlar grubudur. Beraber ağlayıp gülebilir, tartışabilirler, her türlü duyguyu beraber yaşayabilirler. Bazıları beraber de yaşayabilir. Aile hayatta birbirlerine yardımcı olur" (Morrow'dan aktarılan,1998,2)* şeklinde tanımlamaktadır. Ekosistemik arabuluculuk, çiftlerin, özellikle ebeveynlerin ve uygun olduğu takdirde diğer aile üyelerinin (çocuk, dedesi, üvey ailesi, yetişkin çocuk) değişikliği yönetmeye yardımcı olacak düzenlemeler yapmalarını amaçlamaktadır. Aile üyelerine, bu kırılgan geçiş ve yeniden alışma döneminde, birbirleriyle iletişim kurmalarına ve üzerinde mutabakata varılmış kararlara ulaşmalarında yardımcı olur. İki ana baba haneden iki tek ebeveynli aileye veya yeni ortakların ve diğer ilişkilerin çocuklarını ilgilendiren diğer aile düzenlemelerine geçişte üstesinden gelinmesi gereken değişiklikler, yetişkinler ve çocuklar için birden çok psikolojik ve pratik düzenleme olmasını gerektirmektedir. Bu düzenlemelerin – duygusal, psikolojik, hukuki, ekonomik ve sosyal – birçok boyut vardır. Her aile benzersizdir ve değişimin tüm bu boyutları ilgili ailenin ihtiyaçlarını göz önüne alarak anlaşılmalı ve ele alınmalıdır.

Saposnek (1983) *"çocuğun velayetine ilişkin uyuşmazlıklar genellikle etkileşim dinamiklerinin karmaşası nedeniyle ortaya çıkar …. Arabulucu, velayete ilişkin ihtilaflara aile sistemleri perspektifinden bakarak soruna neden olan öğeleri anlayabilir ve etkili bir çözüm için müdahalede bulunabilir… Çocukların davranışları...anne-babanın çocuklarının selameti için kendi durdukları yerin haklı, geçerli ve gerekli olduğunu gösteren ispatlar olarak algılanabileceğinden ebeveynler tarafından daha da kutuplaştırıcı bir durum olarak algılanabilir"*. Uyuşmazlık sistematik bir çerçevede incelenirse, çocuklar da dahil olmak üzere her aile bireyinin eylemlerinin, diğer aile bireylerinin eylemlerini ve tepkilerini karşılıklı olarak etkilediği açıkça görülebilir. Dolayısıyla, çocukların ihtiyaçları, duyguları ve tepkileri dikkate alınmadan yalnızca yetişkinlerle çalışmak etkisiz olabilir. Çocuklar, mutsuz oldukları düzenlemeleri engelleyebilir. Ekosistemik arabuluculuk ailenin bütününe odaklanmaktadır. Çocuklar ve diğer aile bireyleri genellikle dolaylı olarak ve bazen de doğrudan konuya dahil edilir. Arabulucu katılımcılara eşit mesafede kalarak, sadece çakışan iki ebeveynin diyaloguna odaklanmak yerine, ailenin bütününün ihtiyaçlarını göz önünde bulundurmalarına yardımcı olur. Çoğu aile arabulucusu yalnızca ebeveynlerle görüşür ve nadiren çocukları doğrudan konuya dahil eder. Bununla birlikte, çocuğun hayatını derinden etkileyen konularda çocuğun danışma hakkının hesaba katılması gerekmektedir (bölüm 8).

Bazı etnik gruplarda çocuklar, ebeveynleri tarafından değil, geniş ailede büyür. Büyükanneler ve teyzeler, gevşek biçimde kurulmuş kardeşler, yarı kardeşler ve kuzenler grubunun başlıca bakıcıları olabilir. Diğer çocuklar tek ebeveynli ailelerde yaşıyor olabileceği gibi bu çocuklardan bazıları iki ebeveynli bir aile içinde hiç yaşamamış olabilir. Birçok farklı bakıcı – ebeveynleri, ebeveynlerin yeni eşleri veya farklı hayat arkadaşları, çocuk bakıcıları ve öğretmenleri – gelip gidebilir. Arabulucular, annenin tek veya ana bakıcı olduğunu varsaymamaya özen göstermelidir. Çoğu anneler tam zamanlı çalışırlar ve babalar, üvey anneler ve üvey babalar, paylaşılan çocuk bakımında daha fazla aktif rol alabilmektedir. Babaların tek başına çocuk bakımını üstlendiği bekar ebeveynli evler eskiye oranla daha yaygındır. Bazen kardeşler, ebeveynlerin rahatlığı için veya çocukların dilekleri ya da atfedilen dilekler nedeniyle ebeveynleri arasında ayrılır. İki savaşan kamp arasında

bölünmüş olan kardeşler çatışmaya çekilebilir, ancak ebeveynlerinin aynı cephede olmasına umutsuzca ihtiyaç duyabilmektedir.

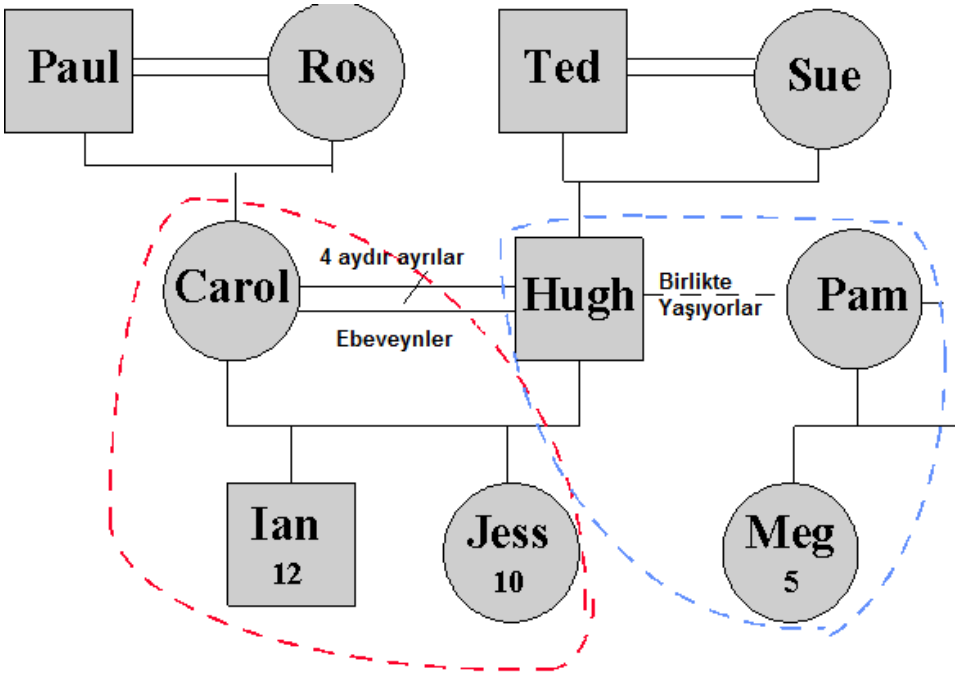
Aile arabulucuları genellikle dramatik – ve kimi zaman travmatik – şekilde değişen aile yapıları içerisinde karmaşık ilişkiler ağı üzerinde çalışmak durumunda kalır. Pratik anlamda, çocuk bakımı düzenli ilişki içerisinde bulunan, aile ve iş yaşantıları arasında mekik dokuyan anne babalar için bile bir sorun teşkil edebilmektedir. Beraber yaşarken çocuk bakımını eşit şekilde üstlenen anne babalar ayrıldıktan sonra da eş-ebeveynlik yapmaya devam etmektedir. Diğer ayrılmış çiftler ise ebeveynlik sorumluluklarını müştereken değil birbirine paralel olarak yürütmektedir. Paralel ebeveynlik anne baba arasında bazı temel hususlarda anlaşma yapılmasını gerektirmektedir. Zira anne ile babanın ebeveynlik tarz ve alışkanlıkları birbirlerinden farklı olabileceği gibi birbirleri arasında çok sınırlı temel bir iletişim dışında herhangi bir iletişim olmayabilir. Ayrıca ebeveynlik hakkında doğru ve yanlış olduğunu düşündükleri konularda kavga edip duran, çocukların artık ayrılmış olan anne ve babasında ne kadar zaman geçirmesi gerektiği hakkında tartışan birçok ayrı çift de mevcuttur. Bunun dışında çocuğun büyük anne-baba gibi diğer aile bireyleriyle ne kadar ve nasıl temas kuracağına, her iki tarafta yeni hayat arkadaşlarının olaya dahil olması gibi hususlara ilişkin de uyuşmazlıklar olabilmektedir. Üvey ailelerin yapması gereken birçok düzenleme olmakla birlikte özellikle "senin" çocukların, "benim" çocuklarım gibi yeni bireylerin dahil olduğu hallerde "eski" ve "yeni" aile arasında gerilim ve uyuşmazlıklar ortaya çıkabilmektedir. Anne baba ile üvey anne babalar işbirliği içinde olmayı başardıklarında ise çocuklar serpilip büyürler. 'Benim ailemde beş tane ebeveynim var – annem var, üvey annem var, sonra babam var, diğer üvey annem var, bir de üvey kardeşimin babası var bir de kız ve erkek kardeşlerimle bir sürü evcil hayvanımız var tabii" (Sonya, yaş 9, alıntılayan Neale ve Wade 2000, 21). 'Benim ailem olduğu gibi bu işte. Başkalarının ailelerinden farklı ama bu benim umurumda değil çünkü bir ailenin nasıl olması gerektiğini kim söyleyebilir ki?' (Hope, yaş14, alıntılayan Neale ve Wade a.g.e,6)

7.Ekogramlar

Aile arabulucuları her bir hanede yaşayanların kimler olduğunu anlamalıdır: yeni hayat arkadaşlarının aileden kabul edilip edilmediğini, böyle ise hangi tarafta olduklarını bilmeleri gerekmektedir. Aile arabulucularının yapacağı ilk işlerden biri her iki ebeveyni karşıladıktan ve arabuluculuk sürecini anlamaları ve içselleştirmelerine yardımcı olduktan hemen sonra sözlü veya yazılı olarak her bir ebeveynin bakış açısından yakın ailenin bir "haritasını" çıkarmaktır. Her iki ebeveyne de sorular sorulmalıdır. Bu işlem bir tahta üzerinde, bir ekogram çizerek kolaylaştırılabilir. Ekogram aile arabuluculuğunda ve farklı amaçlarla çeşitli şekillerde kullanılan klasik bir aile terapisi aracı olan aile ağacının değiştirilmiş bir versiyonudur. Aile ağaçları, tanımları gereği aile yapısını, nesilleri ve ilişkileri dikey ve yatay hatlarla gösteren şemalardır. Aile ağacı (İngilizce: geneogram) terimi yerine "ekogram" terimi özellikle geçiş dönemindeki ailelerin "ekolojisini" tarif etmek üzere seçilmiştir (Parkinson2002). Ayrılmış olan anne-babanın yeni hayat arkadaşları bulması halinde aile yalnızca aşağı yönde değil, aynı zamanda yatay düzlemde dışarı doğru genişler. Arabulucular değişen aile yapısı ve sisteminin ekolojisini anlamak için ailenin dikine görünümünü (burada daha dar bir görünümü anlatmak üzere bilgisayar terminolojisi kullanılmaktadır) değil enine görünüşünü (yani daha geniş kapsamlı şekilde) elde etmek üzere ekogramları kullanır. Ekogramların bir diğer faydalı özelliği de ebeveynleri göstermek üzere normalde kullanılan tek çizginin yerine iki yatay çizginin kullanılmasıdır. Üst satır, ayrılma veya boşanma yoluyla kopuk olan evlilik veya hayat arkadaşı ilişkisini temsil eder. Alt satırda genellikle devam etmesi gereken eş-ebeveynlik ilişkisi gösterilmektedir. Çiftlerin hayat arkadaşı olarak birlikteliklerini sona erdirip anne-baba olarak birlikte çalışmaya devam etmek zorunda olmaları son derece güç bir durumdur. Bu farklı ilişkilerin duyguları -ya da iplikleri- sıklıkla birbirine dolanır. Ebeveynleri bir grafik şeması kullanarak görsel olarak ayırmak, onlara, kendi hayat arkadaşlığı ilişkilerinin sona ermesiyle artık kopmuş olan birbirleri arasındaki bağlantıların halen devam eden anne-baba sorumluluğu nedeniyle devam etmekte olan bağlantılardan ayrı tutulması gerektiğini gösterir.

Bazı aile arabulucuları, arabuluculuğun başlangıcında, her iki ebeveynden de bilgi toplayabilmenin bir şekli olarak, ailenin resmi ortaya

çıktıkça şema tablosuna bir ekogram çizerler. Bu ekograma istihdam, gelir ve her ebeveynin en acil konuları ve öncelikleri hakkında bilgiler eklenmesi gerekir. Arabulucular kendi tuttukları notlar üzerinden de ekogramlar çizebilirler. Bu aynı zamanda belki bir danışman veya amir ile konuyu tartışırken aile yapısı ve işleyişi hakkında düşünmek için de iyi bir yoldur. Ekogramlar, daha önceki ilişkilerden olan çocuklar, üvey anne-babalar, üvey çocuklar, büyük anne ve babalar ve üvey büyük anne ve babaları kapsayabilen daha geniş aile sistemleri için de son derece yararlıdır. Ayrıca, kültürlerarası ve sınır ötesi vakıalara da çok yardımcı olurlar. Ekogram, kimin hangi hanede yaşadığını ve kimlerle temas kurduğunu gösteren noktalı çizgileri (yani geçirgen sınırları) de gösterilmelidir. Ebeveynler için, çocuklarının ilişkileri ve diğer aile bireyleri ile olan iletişimleri hakkında konuşmalarını kolaylaştıracak görsel bir odak sağlar. Aşağıdaki ekogramda, Carol ve Hugh, dört ay önce ayrılmalarını takiben, çocukları için düzenlemeler yapmak üzerine aile arabuluculuğuna başvurmuştur. Hugh şimdi yeni hayat arkadaşı Pam ve kızı Meg ile birlikte yaşıyor. Pamise beş yıl önce boşanmış olup kızı Meg, babası Keith'le düzenli olarak vakit geçiriyor. Keith'in yeni hayat arkadaşının da kendi çocukları var ancak Carol ve Hugh arasındaki arabuluculuk süreci çocukları 12 yaşındaki Ian ve 10 yaşındaki Jess ile ilgili endişeleri ve uyuşmazlıkları üzerine yoğunlaşıyor. Giderilmesi gereken ilk sorun, Ian'ın babasını görmek istemediğini söylüyor olması.

Hugh Carol'u, oğlu Ian'ı kendisine karşı kışkırtmak ve babasını ziyaret etmek için annesinden alması gereken "duygusal izni" vermemekle suçluyor. Carolise Hugh'u kendisini ve çocuklarını başka bir kadın için terk etmekle suçluyor. Carol'a göre Ian babasına kendisini terk ettiği için çok sinirli. Carol ve Hugh tarafından talep edilmiş veya arabulucu tarafından kendi düşünüşüne yardımcı olmak üzere çıkartılıp çıkartılmadığına bakılmaksızın ekogram üzerinde ailenin görsel olarak resmedilmesi sayesinde araştırılmaya değer diğer olasılıklar bulunabileceği görülmüştür. Örneğin, Ian hafta sonlarında ne yapmayı sever? Hafta sonlarını arkadaşlarından uzakta, 10 ve 5 yaşında iki küçük kızla birlikte geçirmeyi gerçekten ister mi? Çok sıkıcı olur herhalde! Hugh Ian'ı arayıp birlikte futbol maçına (veya Ian'ın ilgisini çekebilecek başka bir şeye) götürmeyi teklif ederse Ian nasıl yanıt verir? Bir ekogram arabulucu ve anne-babanın ebeveynlik sorumluluklarına, aile-çocuk ilişkilerine ve "eski" ve "yeni" aile sistemleri arasındaki etkileşimlere nasıl bakılacağı hususunda görsel ve faydalı şekilde yardımcı olur.

8. Ekosistemik Aile Arabuluculuğunun İlkeleri

- Ekosistemik arabuluculuk, geçiş dönemindeki ailelere bütünsel yaklaşır: aile üyeleri arasındaki iletişimi kolaylaştırmak, kilit öneme sahiptir
- Amacı, geçiş ve yeniden düzenleme gibi kritik bir dönemde aile üyelerine değişikliği yönetmek ve gelecek için üzerinde ortaklaşılan kararlara ulaşmalarında yardımcı olmaktır.
- Ayrılmış bir aile hala bir ailedir: aile bireylerinin ihtiyaçları birbiriyle ilişkilidir ve birbirleriyle iletişim kurmak ve birbirlerini dinlemek için yardıma ihtiyaç duyabilirler
- Katılımcılara, çocukların ebeveynliği, konut, mali destek ve varlıkların bölünmesi ve bu pratik düzenlemelerin ötesinde, birbirlerinin devam eden işbirliği ve desteğini değerlendirecek pratik ve uygulanabilir düzenlemeler hazırlamaya yardımcı olunmaktadır
- Arabuluculuk, kültürel, sosyal ve yasal bağlamlarda gerçekleştiğinden, disiplinler-arası bir yaklaşıma ihtiyaç vardır. Aile arabulucuları, birbiriyle bağlantılı bağlamların disiplinler arası bilgisi ve anlayışına ihtiyaç duyar.
- Ekosistemik arabuluculuk, kimlik ve gizliliği koruyarak aile adaleti sistemiyle ilgilidir. Arabuluculuk, "kanunun gölgesinde" gerçekleşerek (Mnookin ve Kornhauser 1979), katılımcıların ortaklaştıkları kendi kararlarına ulaşarak mahkemenin gölgesinden çekilmelerine yardımcı olur.
- Çocuklar, kendi haklarına sahip bireylerdir; bunlara, aile ilişkilerini sürdürme ve geliştirme hakkı da dahildir.
- Çocuklar ve gençler hayatlarındaki değişiklikleri anlamalıdırlar. Her iki ebeveyn de bunun uygun olacağı konusunda hemfikir olursa, çocuklar ve gençler arabuluculuğa doğrudan ve dolaylı yoldan dahil edilebilirler. Aile arabulucuları, arabuluculukta çocukların dahil edilmesi halinde, bu konuda daha fazla eğitime ihtiyaç duymaktadır.

Her aile farklıdır: kültürleri, özel ihtiyaçları, koşulları ve ilişkileri, bir mahkeme tarafından aileye dayatılmış sonuçlar yerine, aile tarafından tasarlanmış ve mahkeme emrinden farklı olması muhtemel sonuçlara ihtiyaç duyan değişkenlerdir. Yaklaşım, çatışma teorisi ve müzakere

teorisinin yanı sıra aile sistemleri teorisi ve bağlanma teorisinden esinlenir. İlgili kültürel, sosyal ve hukuki faktörleri dikkate alır. Görüşmeler yasal yönleri veya arabuluculuğa katılmayan önemli aile üyelerinin etkisine değinilmeden gerçekleştirildiğinde, güç dengesizlikleri artabilir. Ekosistemik arabuluculuk modeli, aile üyelerinin- özellikle de ebeveynlerin- psikolojik, sosyal, ekonomik ve yasal konularda üzerinde ortak kararlara ulaşmalarında yardımcı olmayı amaçlayan katılımcı bir karar alma sistemidir. Uzlaşı-odaklı arabuluculukta olduğu gibi somut anlaşmalarla sonuçlanabileceği gibi iletişimin güçlendirilmesine yönelik unsurları da içerebilir. Disiplinler arası bilgi, anlayış ve çatışma yönetimini kaynaştırma biçimindeki yerleşim merkezli ve terapötik arabuluculuktan farklıdır. "Karar alma süreci kökleri geçmişte yatan, bugün gerçekleştirilen ve geleceği şekillendiren… en az iki alternatif arasında bilinçle ve iradeyle seçim yapılmasını veya birçok alternatifin tek bir eylem planı içerisinde eritilmesini içeren bir süreçtir" (Paoluccive ark. 1977, 5).

9. Aile Sistemleri ile Diğer Sistemler Arasındaki Bağlantılar

Ekosistemik model daha geniş bir seviyede özel aile süreçleri ile hukuk, istihdam ve ekonomi sistemleri ve aileler için sosyal destek hizmetleri gibi kamu sistemleri arasında bağlantılar oluşturur. Aile üyelerine devam eden ilişkilerini yürütmede ve pratik düzenlemeler yapmada ve bunları kanunlara uygun bir şekilde gerçekleştirmelerine yardımcı olunur.Disiplinler arası bir yaklaşıma sahip olduğundan avukat veya terapistlerin kendi başlarına çözemeyecekleri sorunlar hakkında ortak anlaşmalara varılması sağlanabilmektedir.'müvekkilin psikolojik ihtiyaçlarını göz önünde bulundurmayan bir kanuni çözüm, müvekkilin kanuni ihtiyaçlarıyla çelişen bir psikolojik çözüm kadar uygunsuzdur'(Steinberg1980,261).Aile Arabulucuları Birliği (the Family Mediators Association- FMA)İngiltere ve Galler'de 1988 yılında kurulmuş olup amacı nitelikli ve deneyimli bir aile hukuku avukatının sosyal hizmetler veya aile terapisi alanlarından gelen bir diğer arabulucu ile birlikte arabuluculuk yapmasına yönelik disiplinler-arası bir arabuluculuk modeli geliştirmektir (Parkinson1989). Asıl meslekten aile arabuluculuğuna geçiş yapmak için arabuluculuk eğitimi alınması

gereklidir. Disiplinler-arası eş-arabuluculuk, daha geniş bir bilgi ve uzmanlık yelpazesi dahil olmak üzere birtakım avantajlar sunmaktadır (bkz. Bölüm 4). Erkek-kadın eş-arabulucularının cinsiyet dengesi, arabuluculuğun güç dengesizliklerinin yönetilmesine yardımcı olur. Disiplinler-arası eş arabuluculuk, çocuk kaçırma vakıalarında uluslararası, sınır ötesi arabuluculukta da kullanılır (bkz. Bölüm 13). Ekosistemik yaklaşımda arabulucuların kişisel tarz, deneyim ve değerleri de 'arabuluculuk sisteminin' önemli bir parçasıdır. Arabulucuların, kişisel geçmişi ve tecrübesi, kültürel koşullamaları, görüşleri, değerleri ve inançları vardır. Bu potansiyel etkilerin farkında olmak, bilinçli veya bilinçsiz bir etkiye sahip olmamak için çok önemlidir. Eş arabuluculuk, her arabulucunun girdilerini izlemek ve yönetilmek için gereken önlemleri sağlar. Aile arabulucularında olması gereken beceriler karmaşık ve kapsamlıdır. Kendini tanıma ve mesleki pratik danışmanlığı çok önemlidir. Profesyonel pratik danışmanlık ve sürekli mesleki gelişim İngiltere ve Galler'deki aile arabulucularının her yıl almaları gereken zorunluluklardır.

Arabuluculukta sistem teorisinin kullanımı, patoloji ve tedavi gibi çağrışımları mevcut bulunan aile terapisinde kullanımından açıkça ayırt edilmelidir. Aile arabuluculuğuyla ilgili birçok yazar, arabuluculuk ile aile terapisini ayırmaya çalışmıştır (örnek için bkz. Folberg ve Taylor 1984; Walkere Robinson 1990). Arabuluculukta sistem perspektifi, aile üyelerinin katıldığı bir tedavi şekli değil, kavramsal bir araçtır. Terapi bir tedavi şekli iken endüstri ve diğer bağlamlarda sistem teorisinin uygulanması bir tedavi işlevine sahip değildir (Emery1969). Aile arabuluculuğunda aile danışmanlık ve terapisinde de kullanılan tekniklerin kullanılması, karışıklığa ve rollerin bulanıklaşmasına neden olabilir. Yeniden çerçeveleme, sıklıkla bir örnek olarak verilir. Yeniden çerçeveleme, arabulucuların terapistlerden farklı şekilde ve farklı amaçlarla kullandıkları bir iletişim ve çatışma yönetimi becerisidir (bkz. Bölüm 6, s.21-22).Arabuluculukta yeniden çerçeveleme genellikle kişilerin durduğu yerleri veya kaygılarını doğru ve olumlu bir şekilde yeniden ifade ederek duyulmalarına ve anlaşılmalarına olanak sağlamaktadır. Her iki taraf için temel hedefler belirlenir ve açıkça belirtilir. Yeniden çerçeveleme, arabulucunun görüş veya değerleri katılımcılara dayatması anlamına gelmez. Bu ne yeniden çerçeveleme ne de arabuluculuk olacaktır. Yeniden çerçeveleme ve döngüsel sorgulama,

bir terapistin bunları kullanmalarından farklı biçimde kullanıldıkları arabuluculukta çok değerli tekniklerdir. Bu teknikler, belirli bir aile sistemi ile çalışmada "mikro" düzeyde çok yararlıdır. "Makro" seviyede ise ekosistemik yaklaşım aileler, süreçler ve sonuçlar arasındaki bağlantıları kurmaktadır.

10. Kültürler-arası Arabuluculuk

Farklı kültür, topluluk ve yasal sistemlerin değişen ihtiyaçlarını karşılamak üzere Kuzey Amerika ve Batı Avrupa arabuluculuk modellerinin adapte edilmesi gerekmektedir. Kısmen göçün bir sonucu olarak birçok ülke önemli etnik azınlık gruplarına ve etnik açıdan karışık nüfusa sahiptir. Bu toplulukların üyeleri, hâkim kültür tarafından sağlanan ve gelenekleri ile değerlerini anlayamayan ve bunlara saygı göstermeyi başaramayan hizmetlerden kaçınabilir. Diğer etnik gruplar tarafından kabul edilebilir olmak için, arabulucuların aynı grubun üyeleri olması veya esneklik ve açıklık göstererek kabul görmesi gerekebilir. Yanlış anlaşılmalar, konuşulan dili yanlış çevrilmesi dışında, farklı kültürlerde farklı şeyler ifade edebilecek jest ve yüz ifadelerinden de kaynaklanabilmektedir. Kültürler arası arabulucular, çok etnikli toplumların ihtiyaçlarına uyum sağlamaları için bilgiye, farkındalığa ve zihin yumuşaklığına ihtiyaç duymaktadır. ‘Batılı, bireysel, sorun çözmeye yönelik arabuluculuk Batı toplumları için uygun olsa da İsmaili toplulukların bağlı oldukları topluluk-başat kültüre tamamen uygun değildir’(Keshavjee 2013).Afrika-Karayip kökenli topluluklar güçlü toplumsal ve ailesel bağ ve kavramlara sahip olup bunlar Batı toplumları için aynı öneme sahip olmayabilmektedir. En iyi arabuluculuk uygulamalarında “birlikte çeşitlilik” bağlamı içerisinde temel evrensel değerlere yaslanılması gerekmektedir (Fiadjoe2009).

Bir ekosistemik yaklaşım, kültürlerarası ve uluslararası aile arabuluculuğunda yararlıdır; çünkü esnekliği, farklı kültürel, yasal ve aile sistemlerini ve etkileşimlerini barındırabilir. Geniş ailelerin üyelerini ilgilendiren kuşaklar arası meseleler olabilir. Bazı kültürlerde ve topluluklarda, evli bir çift arasındaki bir uyuşmazlık, geleneksel değerler, dini inançlar ve üst düzey aile üyelerinin, dini liderlerin ve işverenlerin etkilerini dikkate almadan etkili bir şekilde çözümlenemez. Aile üyeleri ve topluluk liderleri arabuluculuğa doğrudan veya dolaylı olarak dahil

olmalıdırlar. Kimin karar almaya yetkisi olduğunu açıklığa kavuşturmak önemlidir ve üçüncü tarafların sözleşmelerin kabul edilebilir nitelikte olmasını sağlamak için doğrudan veya dolaylı olarak katılmaları gerekip gerekmediğini belirlemek önemlidir. Kültürler arası ve uluslararası arabulucular yalnızca tarafsız olmamalı, çok bölümlü ve diğer kültürlerden öğrenmeye istekli olmalı (bkz. Bölüm 13, uluslararası aile arabuluculuğu).

11. Arabuluculuk Bir Bilim mi Yoksa Bir Sanat mı?

Arabuluculuk sahip olduğu kuramsal ve pratik bilgi, ilke ve temel kurallarla giderek kendi başına bir disiplin olarak kabul edilmektedir. Diğer bilim dalları gibi arabuluculuk da içtihata, karşılaşılan vakıaların sınıflandırılmasına ve sonuçlarının analizine dayalı bir bilgi birikimi elde etmiştir. Arabulucular ve araştırmacılar arabuluculuğa lineer bir şekilde, arabuluculuğu bir adım ve aşamalar silsilesi haline getirmek, sonuçlarını katılımcıların bir anlaşmaya varmış, varmamış veya kısmen varmış olmasına göre başarılı, kısmen başarılı veya başarısız olarak sınıflandırmak yoluyla yaklaşmaktadır. Arabuluculuk hususundaki bu yaklaşım mantıklı, analitik ve görev odaklı olarak özellik gösteren "sol-beyin düşünüşü" kullanmaktadır.

Aile arabuluculuğu bir bilim olarak görüldüğünde aşağıdakilere ihtiyaç duyulur:

i) Arabuluculuğun entelektüel olarak, gerçeklerin toplandığı, farklılıkların netleştiği, mevcut seçeneklerin belirlendiği ve çözüm önerileri yürütüldüğü bir dizi adımdan oluşan rasyonel bir süreç olarak düşünülmesi;

ii) Vergi, emeklilik ve sosyal yardımlar da dahil olmak üzere hukuk bilgisi ve mali bilgiler dahil olmak üzere bilgi; Boşanmanın yetişkinler ve çocuklar için olan deneyimi ve etkisi hakkında bilgi; çocuk ve yetişkin gelişimi ve aile dinamiği bilgisi, destek hizmetlerinin bulunabilirliği;

iii) Aritmetik ve mali verileri analiz etme becerisi;

iv) Müzakere veya davaya konu edilmiş boşanma uzlaşıları, uzlaşıların yapılandırılması, eğilimler, güncel konulara dair bilgi ve deneyim;

v) Mantık ve makul düşünceyi içeren müzakere ve pazarlık teknikleri

vi) Arabuluculuk disiplininde eğitim, arabuluculuk araştırma çalışmaları hakkında bilgi.

Arabuluculuk, yalnızca sonuçların incelenmesi ve anlaşmaların sayılmasıyla anlaşılamayacak veya değerlendirilemeyecek karmaşık bir süreçtir. İnsanlar, özellikle ayrılma ve boşanma karmaşasında son derece değişken ve öngörülemeyen davranışlar sergilemektedir. Ayrılık ve boşanmada çiftler, kimi kalıplar zaman içerisinde değişime karşı oldukça dirençli olsa da zamanla değişen çeşitli reaksiyonlar ve kalıplar gösterir. Aile arabuluculuğunda, ayrılan eşler arasında, her an tutuşmaya hazır dinamikler, arabulucunun varlığı ve aktif müdahaleleri ile çeşitli şekillerde ve derecelerde sakinleştirilebilir. Bu süreç karmaşık bir dizi etkileşim içerir: doğrudan anlaşmaya çıkan bir asansör olarak görülmemelidir. Arabulucular, 'sol-beyin düşüncesinin' mantıksal, sistematik yaklaşımına ihtiyaç duydukları halde yaratıcılık ve sezgileri teşvik eden 'sağ-beyin düşüncesini' kullanmaları gerektiğini de kabul etmektedir. 'Sağ beyin düşüncesi', daha bütünsel bir şekilde bağlantılar kurmayı amaçlar. Farklı seviyelerde çalışır ve aralarındaki bağlantıları veya sezgisel sıçramaları yapabilir. Kalıplara ve ilişkilere doğrusal yollarla değil döngüsel bakar.

Aile arabuluculuğu bir sanat olarak görüldüğünde ise aşağıdakilere ihtiyaç duyulur:

i) Empati, sezgisel anlayış ve insanlarla etkileşim kurma becerisi

ii) Sadece ders kitabından alınan bilgiler değil, olgunluk ve yaşam deneyimi

iii) Katılımcılardan gelen mantıksız tepkilerin artması ve uyuşmazlıkların uzaması gibi durumlara karşı kriz yönetimi becerileri de dahil olmak üzere, eşlerin ayrılığının ortaya çıkardığı duygusal ve pratik ihtiyaçlara yanıt verme becerileri

iv) Sürecin yapısını ve hızını çiftin veya ailenin dinamiklerine göre değiştirebilen kişisel ve esnek bir çalışma tarzı

v) Aile üyeleri arasındaki iyi ilişkilerin ve işbirliğinin yapılacak olan anlaşmalardan daha yüksek derecede görüldüğü, bütünlüklü bir aile bakışı

vi) İletişim becerileri - dilin kullanımı, tercüme etme ve yorumlama becerisi.

Aile arabuluculuğu hem bir bilim hem de bir sanattır. Aile arabulucuları ayrılık veya boşanma karşısındaki eşlere diyalog yoluyla bir araya gelme ve kendileri ve çocuklarının gelecekleri için ortak anlaşma yolunu bulmada yardımcı olmak üzere bilgi, insani anlayış ve özel becerilere ihtiyaç duyarlar. Diğer bir değişle arabulucuların gereken bilgi, beceri ve tutuma sahip olmaları gerekmektedir. Mayıs 2000'de, 11 ülkeden otuz aile arabuluculuğu eğitmeni Londra yakınlarında düzenlenen iki günlük bir Aile Arabuluculuğu Eğitmenleri Değişim Forumunda bir araya geldi. Katılımcılar açısından zenginleştirici ve ilham verici bir organizasyon gerçekleştirilmişti. Arabuluculuğun temel değerleri üzerinde tartışılarak aile arabulucularının:

• Sadece başından değil, kalpten gelen belli bir ruhla dinlemeleri

• Her kişinin bireyselliğine saygı duymaları

• Alçak gönüllülük, merhamet ve hoşgörü göstermeleri

• Uygun bir mesafeyi korumaları

• İnsan sıcaklığını ve anlayışını iletmek için iletişim kolaylaştırmaları

• Geleceğe dair umut yaratmaları

• Her zaman sözcüklerle ifade edilemeyen şeyleri görme ve hissetme yeteneğini geliştirmeleri gerektiği ifade edilmiştir.

12. Aile Arabuluculuğu için Evrensel Bir Çerçeve

Arabuluculuk, uygulamasını tanımlamak ve açıklamak için tutarlı bir teorik çerçeveye ihtiyaç duyar. Aile arabulucuları, başta hukuk ve insan bilimleri olmak üzere farklı disiplinlerden gelmektedir. Hukuki bir geçmişe sahip arabulucular, arabuluculuğu uyuşmazlıkların çözülmesi için sözleşmeli bir süreç olarak görme eğilimindedir. Bir psikoloji veya terapi geçmişinden gelen arabulucular, arabuluculuğu bir çatışma yönetimi süreci olarak tanımlamaya ve iletişim geliştirmeye daha fazla önem vermeye yatkın. Bir anlaşmazlığa çözüm getirirken, uyuşmazlık tarafları bir uzlaşma veya taviz içeren şartları kabul edebilir. Her iki tarafın da gerekli olduğunu kabul ettikleri için bir anlaşmaya varılabilir, ancak birbirlerine yönelik tutumları karşıt kalabilir ve birbirleriyle daha

fazla iletişim kurmaya ihtiyaçları olmayabilir. Arabuluculuk, katılımcıların görüş birliğine varmalarına ve uyuşmazlıkları çözmelerinde yardımcı olmayı amaçlar. Ayrıca çatışmalarını çözmede onlara yardımcı olabilir. Ancak, derin bir öfke ve kırık bir ilişkinin acısını kısa bir sürede çözmeyi beklemek gerçekçi değildir. Terk edilmiş ve ihanete uğramış hissedilen bir eşin ayrılık veya boşanma ile duygusal olarak barışması yıllar sürebilir. Bazıları asla yapmaz. Arabuluculuk danışmanlık veya psikoterapi sunmaz. Ancak, bazı konularda bir anlaşmaya varma süreci olarak, bazı çiftlerin birbirlerini, belki de ilk kez, duymasını sağlar. Bazı çiftler, birbirlerini duyma ve anlama konusunda, algı ve tutumlarının değiştiğini fark eder. Yelpazenin bir ucunda, tutumu değiştirmeden ve öfkeyi gidermeksizin bir anlaşmaya varılabilir. Öbür ucunda ise, bazı çiftler, birbirlerine kızgın suçlamalarda bulunmaktan karşılıklı bir işbirliği ve güven üzerine inşa edilen farklı bir ilişkiye geçerek bir tür arınma yaşıyor gibi görünebilir. Bu nedenle, aile arabulucuları ve takip ettikleri teoriler arasındaki farklılıklardan biri de uyuşmazlıkları yalnızca somut bir anlaşmaya vararak mı çözmeyi hedefledikleri yoksa uyuşmazlıkların altında yatan psikolojik ve duygusal çatışmaları çözmede katılımcılara yardımcı olmaya mı çalıştıklarıdır. Yelpazenin her iki kenarındaki uygulamalar yaygınlaşmaya devam etmekle birlikte, farklı amaçların uyuşması zorunlu değildir. Birçok arabulucu, çeşitli amaçları bir şekilde harmanlar. Anlaşmanın, anlaşmazlığın tam tersi olarak görülmesi halinde, çatışma ve işbirliği arasında bir süreklilik olduğunun farkına varılamaz. Uyuşmazlık tarafları bir süreklilik üzerinde farklı noktalarda durmakla birlikte, zaman içindeki bulundukları noktalardan her hangi bir yönde de kayabilir. Arabuluculuğun anlaşmaya varmadığı durumlarda, arabuluculuk mutlaka "başarısız" değildir: iletişim yoluna bir kapı açmış olabilir ki bunun kendisi bir anlaşma yapmaktan daha önemlidir. Arabuluculuk için teorik bir çerçeve, yapılandırılmış, dönüştürücü ve arabuluculuk unsurlarını sistematik bir yaklaşımla bütünleştirmelidir. Ekosistemik çerçeve, tüm bu unsurları dinamik ve esnek bir şekilde kapsayacak ve bütünleştirebilecek tek çerçeve gibi görünüyor.

13. Değişim Yaşayan Ailelerle Birlikte Gerçekleştirilen Arabuluculukta Türbülanslar ve Değişim

Arabuluculuk kuramının sürecin dinamiklerini sonuçlarına bağlı olmaksızın açıklayabilmesi gerekmektedir. Arabuluculuğun nasıl yürütülmesi gerektiğini değil gerçekte nasıl yürütüldüğünü açıklayan bir teoriye ihtiyaç duyulmaktadır. Türbülans ve sıvı dinamiği sonuca bakılmaksızın aile arabuluculuğu süreci için bir metafor ve teori önermektedir. Kuantum teorisyeni Wener Heisenberg'in ölüm döşeğinde olmasına ilişkin bir hikâyede, Heisenberg Tanrıya iki sorusu olduğunu söylemişti: neden görecelilik ve neden türbülans. Anlaşılan kendisi şöyle eklemiş: "Sanırım ilk soru için bir yanıtı olabilir" (Gleick1993,121). Aile çatışmalarının yıkıcı etkilerini gören bir arabulucu şöyle soracaktır: Neden çatışma? Ayrılık ve boşanmada çatışma esasında bilimsel türbülans tanımına son derece uymaktadır: 'Türbülans nedir? Tüm seviyelerde bozulma ve dağılma, büyük anaforlar içinde daha küçük anaforlardır. Kararsızdır. Son derece dağıtıcıdır, yani türbülans enerjiyi çeker ve sürüklenme yaratır' (Gleick, a.g.e.,122). Boşanma konusundaki çatışma enerjiyi çekerek tıpkı uçağın kanadı üzerinde türbülanslı hava akışının sürtünmeye neden olup kalkışı engellemesi gibi sürtünmeye neden olur. Çatışmanın kendisi illa yıkıcı nitelikte olmak zorunda değildir. Olumlu bir değişim ve büyüme üretebilir. Fakat bilimsel olarak konuşursak, pürüzlü bir yüzey çok fazla enerji tüketir. Değişim uğruna mücadele eden ya da değişimin tehdidine karşı statükoyu korumaya çalışan ayrılmış eşler de çok fazla enerji tüketirler. Ancak enerji, çoğu zaman birbirlerine saldırmak, tehdit etmek veya rekabet etmek yolunda kullanılarak israf edilir. Arabulucular, çiftlerin enerjilerini mümkün olduğunca çok koruyarak, ileriye doğru hareket etmelerini ve "yükselmelerini" sağlamalıdır. Ayrılan eşler enerjilerini tüketmek yerine, bu enerjiyi birbirlerini bazı konularda ileri çekecek ve bazılarına boş vermelerine olanak tanıyacak biçimde kullanmalıdır. Bu hiç de kolay bir iş değildir. Ayrılık ve boşanma dönemindeki eşlerle çalışan herkesin bildiği gibi hareket genellikle dalgalıdır: inişler ve çıkışlar, geri dönüşler ve ileri gidişler, bazen amaçlı ancak genellikle kaotik bir hareket vardır. Arabulucular sorunsuz akış yerine düzensiz harekete ani çıkışlar ve inişlere alışkındır.

Türbülans kararlı ve kararsız güçler arasındaki etkileşimden çıkar. Bir çiftin ilişkisinin çökmesi üzerine ortaya çıkan türbülanslarda giderek artan kararsızlık hissi istikrarı korumaya yönelik çabaları boğduğundan genellikle bir mücadele verilmesi gerekmektedir. Bu mücadelede enerji daha da fazla karmaşa çıkarmaya harcanabileceği gibi türbülansı kontrol altına almak için de sarf edilebilir. Arabulucular eşlere enerjilerini yıkıcı yerine yapıcı şekilde kullanmakta ve değişim dinamiklerini yönetmekte yardımcı olur. Türbülans yatıştırıldığında istikrara kavuşulur. Türbülansın arabuluculukla yakından ilişkili bir diğer özelliği ise bilim adamlarının "yüzey gerilimi etkileri" olarak adlandırdıkları tahmin edilemez ve son derece değişken sonuçlar üretmesidir. Yüzey gerilimi etkileri genellikle bilim adamlarınca anlamlı bulunmayan küçük, "mikro" etkilerdir (örneğin kar tanelerinin her birinin farklı olması. Ancak kaos teorisinde ortaya çıkartılan yeni fikirler bilim insanlarının yüzey gerilimlerine tekrar bakarak nasıl ortaya çıktıklarını incelemelerine neden olmuştur. Bilim insanlarını şaşırtacak şekilde yüzey gerilimi etkilerindeki küçük değişikliklerin 'katılaşmakta olan maddenin moleküler yapısına sonsuz şekilde hassas olduğu" (Gleick, 311) ortaya çıkmıştır. Bu bulgunun arabuluculuk açısından önemi yüzey gerilimi etkilerindeki küçük değişikliklerin bile yeni aile kalıp ve yapılarının gelişimi üzerinde beklenilenden çok daha derin etkileri olduğunun anlaşılmasıdır. Ayrılmakta olan ailelerin değişen yapısı yine de şekillendirilebilir. İlişkiler henüz katılaşmamışsa her şeye rağmen esnek ve yumuşak olabilir. Kararsızlık güçlerinin istikrar güçleriyle en güçlü şekilde etkileşime girdiği bir aile krizi değişim ve büyüme için eşsiz fırsatlar yaratacaktır. Müdahalenin zamanlaması da önemlidir: arabulucuların dahil olacakları aşama türbülansın seviyesini ve idare edilmesini etkiler. Erken müdahaleler genellikle geç müdahalelerden daha etkilidir. Gecikilmesi halinde işlevini yitirmiş kalıplar ve yapılar çoktan katılaşmış ve değişime karşı direnç kazanmış olabilir.

14. Kaos Teorisi

Ayrılmakta olan eşlerle çalışırken aynı adım ve prosedürleri takip edip neden çok farklı sonuçlar elde ettiğini merak eden arabulucular kaos kuramından bazı fikirler elde edebilir. Kaos teorisi, küresel sistemler doğası bilimidir. Daha önce birbirinden çok ayrı olan çeşitli alanlardan

gelen düşünürleri bir araya getirmiştir. İlk kaos bilim adamları, özellikle aynı anda farklı ölçeklerde ortaya çıkan şablonları gözlemişti. 1970'lerde, Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa'daki bilim adamları, fizikçiler doğa yasalarını açıklamaya yönelik belirli ilkeleri netleştirmiş olsa da, düzensiz hava koşulları üreten kuvvetler, sudaki türbülans ve kalp ve beyin dalgalanmaları hakkında hâlâ bir anlayışa sahip olmadıklarını anlamaya başladılar. Doğanın düzensiz yanı, süreksiz ve düzensiz tarafı hala çok şaşırtıcıydı. Fakat 1970'lerde birkaç bilim adamı düzen ve bozukluk arasındaki bağlantıları aramaya başladı. Massachusetts Teknoloji Enstitüsü'nden bir bilim adamı olan Edward Lorenz, hava koşulları üzerine yaptığı çalışmada, zamanla kendisine tanıdık gelen desenler, basınç yükseliş ve düşüşleri, kuzey veya güney yönlü hava akışları olduğunu fark etti. Ancak tekrarlar asla kesin değildi. Desenler geniş ve öngörülemeyen varyasyonlar gösterdi. Neredeyse aynı başlangıç noktasından yola çıkan iki benzeşik hava durumu, tüm benzerlikler ortadan kaybolana kadar giderek birbirinden farklılaşabilmekteydi. Bu farklılıkların sebebi neydi? Sıvılar gibi atmosferden daha kolay ölçülebilen maddelerin iyi anlaşıldığı kabul edile gelmişti. Ancak, durum böyle değildi. Gleick (1993), bir şelaleden düşen ve dipte yan yana baloncuk oluşturan iki köpük parçacığı örneğini vermekteydi. "Yukarıda ne kadar birbirlerine benzedikleri hakkında ne tahminde bulunabilirsin? Hiç. Standart fizik açısından, Tanrı tüm bu su moleküllerini almış... ve onları kişisel olarak karıştırmış olabilir'(s.8). Boşanma eşiğinde olan çiftler birbirlerine çok uzak veya son derece yakın olabilirler. Aralarındaki değişen mesafe ölçülebilseydi bile, bu mesafenin kendisi arabuluculuk sürecinin sonunda aralarında ne kadar mesafe olacağına dair güvenilir bir kıstas olmayacaktır. Süreç içerisinde her bir hayat arkadaşının rotasını değiştirebilecek birçok akıntının mevcut olduğu unutulmamalıdır.

Tahmin edilemez varyasyonlar üzerinde araştırma yapan bilim adamları yavaş yavaş girdideki çok küçük değişikliklerin sonuç üzerinde çok önemli farklar yaratabildiklerini keşfetti. İklim sistemleri açısından, Lorenz, bu fikri, günümüzde yarı şaka bir şekilde “Kelebek Etkisi” olarak bilinen kurala uyarladı: “Pekin’de bugün kanat çırpan bir kelebek önümüzdeki ay New York’ta fırtına çıkmasına neden olabilir.” Lorenz yalnızca Kelebek Etkisi fikriyle (yani minicik, kırılgan bir hareketin son derece keskin ve gelişi güzel sonuçlar ortaya çıkarması fikriyle) kalsaydı

pek de yardımcı olmuş olmayacaktı. Ancak çalışmalarında bir olay dizisinde küçük müdahalelerin son derece etkili olabileceği kritik dönüm noktaları olduğunu gösterdi. Kaos kuramının yeni bilimi "bir durumdansa sürecin, bir oluştansa dönüşümün bilimi" (Gleick,) olarak evrildi. İşte arabuluculuk da tam olarak budur: bir durum yerine sürecin, oluşun yerine dönüşümün bilimi!

BÖLÜM 3
AİLE ARABULUCULUĞUNU GÖZ ÖNÜNDE BULUNDURMAK

"Ne kadar karmaşık olursa olsun arabuluculukla başarı elde edilmesi mümkün olmayan hiçbir dava yoktur" Yüksek Yargıç Thorpe

"Yapılana kadar daima imkânsız görülür" Nelson Mandela

1. Arabuluculuğa Giden Yollar

2. Aile Arabuluculuğu Paradoksu

3. Arabuluculuk Fazla Erken Kullanılabilir mi?

4. Kriz Durumlarında Arabuluculuk

5. Aile Arabuluculuğu ve Kültürel Farklılık

6. Arabuluculuk Bilgilendirme ve Değerlendirme Toplantıları (ABDT)

7. Aile İçi İstismar

8. Aile İçi İstismar ile Çocuk İstismarı Arasındaki Bağlantılar

9. İstismar Taramaları, Risk Değerlendirme ve Koruyucu Uygulamalar

10. Arabuluculuğun Uygun Olamayabileceği Durumlar

11. Yargılama Sürecinde Mahkemenin Arabuluculuğa Yönlendirmesi

1. Arabuluculuğa Giden Yollar

Arabulucular "tarafları sorun çözümünde farklı yollara yönlendirebilecek dikkate değer güce sahip"[11] yol denetçileri olarak tanımlanmıştır. Ancak bu tanım arabulucunun rolünü hatalı olarak ifade etmektedir. Arabulucular tarafları şu ya da bu yola yönlendirmemektedir: farklı yolları açıklayarak her bir bireyin bilgilendirilmiş şekilde karar vermesine yardımcı olurlar. Hem değerlendirme toplantılarında hem de arabuluculuk sürecinin herhangi bir anında mahkemeye başvuru yolu açıktır. Arabulucular yol denetçisi değil yol açıcılardır. Ayrılık veya boşanmada eşler çok yara aldıklarından veya birbirleriyle yüz yüze konuşamayacak kadar kırgın olduklarından birbirlerine kapıyı kapatmış olabilirler. Ancak ortada yanıtlanması gereken sorular bulunmaktadır: örneğin çocuklar evi terk eden anne veya babayı ne zaman ve nasıl görecektir? Ailenin evi, çocuklar için elde tutulacak mıdır? Anne-babanın ayrı yaşamak için ekonomik gücü var mıdır? Ayrılan çocuklu eşlerin birbirleriyle konuşarak bu sorulara yanıtlar bulması ve çocukları yetişirken birbirleriyle konuşabilmeye devam etmesi gerekmektedir.

Tarafların arabuluculuğa gelirken hem istekli hem de güvende olması gerekir. Arabuluculuğa ve uyuşmazlık çözümünün diğer biçimlerine açılan yollar mahkeme işlemlerinin sonraki aşamaları da dahil olmak üzere her aşamada açık tutularak anlaşmayı kolaylaştırmalı ve çatışmayı azaltmalıdır. Hâkimler, avukatlar, sosyal hizmet uzmanları ve arabulucular, birbirlerinin rollerini ve sorumluluklarını ve birlikte çalışmanın değerini anlamalı ve takdir etmelidir. Aile yargı sistemi, uyuşmazlıkları çözmek ve daha iyi işbirliği yapmak için aile üyelerine yardımcı olacak şekilde, farklı hizmet ve yasal danışmanlığa açık yönlendirmelerle tasarlanmalıdır. Aile arabuluculuğu, açık kapıları olan, kolay erişim sağlayan döngüsel bir bina olarak düşünülmelidir. İnternetten, avukatlardan, aile mahkemesinden, danışmanlardan, terapistlerden ve çocuk servislerinden erişilebilmelidir. Bu şekilde farklı yollardan her iki yönde de yani arabuluculuğa doğru veya arabuluculuktan uzaklaşacak şekilde, yol alınabilmelidir. Arabuluculuğun uygun olup olmadığı çok dikkatli bir şekilde değerlendirilmelidir.

---

11 Doughty ve Murch, 'Yargı Bağımsızlığı ve Aile Mahkemeleri İle Destek Hizmetlerinin Yeniden Yapılandırılması' [2012]

2. Aile Arabuluculuğu Paradoksu

Paradoksal olarak, acı veren bir ayrılma ya da boşanmanın ortasındaki eşlerin yaşamlarının bu son derece zor aşamasında beraber çalışması gerekebilmektedir. Kendileri kişisel bir mağduriyet yaşamakta olan evli bir çiftten mülklerinin fiyatlarını belirleyerek satışa çıkarmalarının istenmesi makul olmayacaktır. Yine de arabuluculukta, bir kişinin başkasıyla yaşamak için evi terk eden eski hayat arkadaşıyla anlaşmaya varması beklenebilir. Çift, ayrıldıklarından beri görüşüp konuşmamış olsalar bile, oturup çocukları için düzenlemeler yapmaları ve mal-mülk hususlarında anlaşmaya varmaları istenebilmektedir. Bu durumda, öfke ve keder nedeniyle makul davranmamaları beklenebilir. Birçok kişi, ilişkinin bitmesi nedeniyle hayat arkadaşlarıyla oturup mali konular üzerine konuşmak yerine bağırıp ağlamayı isteyebilir. Gelecekteki düzenlemelerle ilgili tartışmalar, ilişkinin sona ermesini daha gerçek ve acı verici hale getirir. Anlaşmaya varmak, belki de taraflardan birinin hiç istemediği boşanmayı nihai hale getirecek bir işlem olarak görülebilir. Holmes ve Rahe (1967), 43 stresli yaşam olayından oluşan bir ölçek geliştirerek dört yüz kişiden her olayla ilişkili stres düzeylerini değerlendirmesini istediler. Boşanma olayı en yüksek ikinci stresli durum olarak puanlanmış olup birinci sırada eşin ölümü yer almıştır. Kendini gereksiz hissetme, hapis veya yakın bir arkadaşın ölümü, boşanmaktan daha az stresli olarak değerlendirilmiştir. Arabulucular, ayrılmakta olan eşlerin hayatlarının her alanında yüz yüze kaldıkları travmanın ve yeniden uyum sağlamak için gerekecek olan çabanın farkında olmalıdır. Duygusal etki ve psikolojik süreçler derin ve çok kapsamlıdır. Boşanma, insanların maruz kaldığı ve sonra iyileştiği bir hastalık olarak görülmemelidir. Son derece acılı ve zorlu bir süreç olup kimliğin yeniden yapılandırılması, kişisel tecrübelerin yeniden entegrasyonu, ilişkilerdeki değişikliklere adapte olunması ve yeni yaşam düzenlemeleri gibi zorluklar içermektedir. Çoğu çift bu değişikliklerle başa çıkmak için akrabalarından, arkadaşlarından ve profesyonel danışmanlardan destek almaya ihtiyaç duyar. Dışarıdan yardım istedikleri ve teklif edilen yardımı kabul ettikleri nokta, ayrılık krizini aşabilmeleri ve ayrılık ve boşanmanın farklı aşamalarını yaşarken kendi yollarını bulmaları için son derece önemli olabilmektedir.

3. Arabuluculuk Fazla Erken Kullanılabilir mi?

Arabuluculuğun, bireylerin kargaşa içinde ve karar almak için duygusal olarak kötü durumda oldukları ayrılma ya da boşanmanın erken evrelerinde kullanılmasının uygun olup olmadığı sorgulanabilmektedir. Ayrılma kararı nadiren ortak alınan bir karardır. Çoğu zaman, bir taraf, ayrılık kararını, tek taraflı olarak, kimi zaman da ilişkiden soğuduktan uzun süre sonra alabilmektedir. Diğer durumlarda ise ayrılık kritik bir olay sonrasında ortaya çıkabilir. Bazı eşler, sakin ve düşünceli bir şekilde artık beraber olmadıklarını değerlendirerek ayrılık kararını beraber alabilirler. Ancak bu durum istisnai bir durumdur. Genellikle ilişkiyi sona erdirme kararını bir taraf verir ve diğeri bununla karşı karşıya bırakılır. Bu konum farklılıkları arasındaki uçurum ve onlara eşlik eden duygular o kadar geniş bir yelpazeye yayılabilir ki, iletişim tamamen kopar. Eşlerden birinin önceden hiçbir haberi olmadan diğerinin hayatında birinin olduğunu öğrenmesi veya aniden bir boşanma dilekçesinin tebliğ edilmesi halinde yaşanan şok aşırı seviyelerde olabilir. Ayrılan taraf için duygusal ve psikolojik olarak hazırlık, diğer taraftan çok daha erken başlar. Terk edilmiş bir eş, fiziksel olarak olduğu kadar duygusal olarak da geride bırakılmıştır. Yaşanılan ani şok, reddedilme ve ihanet hissi çocuklara ve maddi meselelere yayılabilir. Arabuluculuğa başvuranların çoğu son derece kırılgan bir durumda arabuluculuğa gelmekte olup, akılcı düşünme yeteneğinin geçici olarak azalmış olduğu bir dönemde çocuklar ve maddi konulardaki düzenlemeler üzerinde makul bir şekilde müzakere edilmesi beklenmektedir. Birçok farklı konuda aynı anda kararlar alınması gerektiğinden, pek çok kişinin bunalmış hissetmesi hiç de şaşırtıcı değildir. Yaşanan öfke ve kırgınlık bir konudan bir diğerine son derece hızla yayılabilmektedir. Öte yandan, bir alanda işbirliği ve anlaşma sağlanması, diğer alanlarda güven ve işbirliğinin korunması ve artırılmasına yardımcı olur.

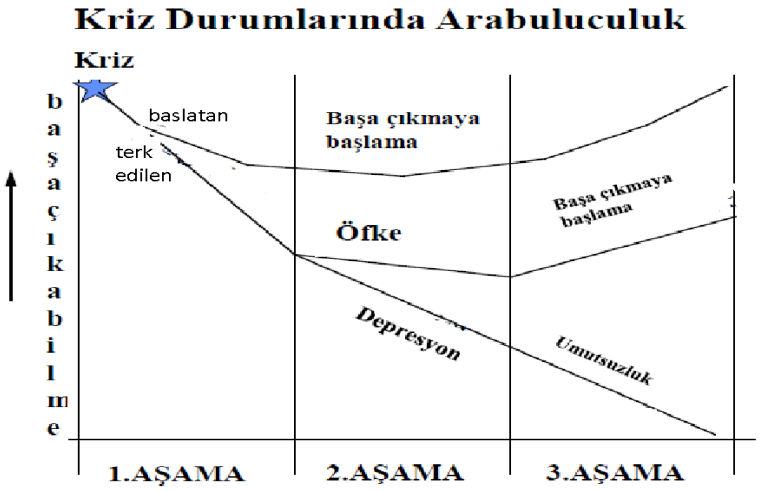
4. Kriz Durumlarında Arabuluculuk

"Kriz" kelimesi için Çincede kullanılan ideogram işareti iki karakterden oluşmaktadır: bunların biri "tehlike" ve diğeri ise "fırsat" anlamını taşımaktadır. Ayrılma, genel olarak hem hayat arkadaşları hem de aileler için aniden ortaya çıkan bir kriz dönemidir. Duygular çok

yükselmiş olabildiği gibi fiziksel şiddet çiftin ilişkisi için karakteristik olmayan bir şekilde ilk defa ortaya çıkabilmektedir. Bu her an patlamaya hazır durumlarda, büyük kararlar ayrılan eş tarafından aceleyle alınmamalı ve şok yaşamakta olan diğer eşe dayatma yapılmamalıdır. Öte yandan, evden ayrılan ebeveynin çocuklarla olan teması ve evin faturalarının ödenmesi gibi konularda acil çözüme muhtaç sorunlar söz konusu olabilir. Bu gibi konularda gecikme olmamalıdır. Her şeyin durmadan değişebildiği erken safhalarda genellikle bol seçenek ve değişim için daha fazla kapsam mevcuttur. Krizin en üst seviyesi, resmi boşanma yerine, çoğunlukla ayrılma döneminde yaşanır. Bireyler krizin ilk evrelerinde dış müdahaleyi kabul etmeye daha hazırdırlar. "Uygun zamanda verilen yardım, kişilere duygusal olarak daha az ulaşılabildiği başka bir zamanda verilecek geniş kapsamlı yardımlardan daha etkili" olacaktır (Rapoport 1965, 30). Zaman geçtikçe, seçenekler aralığı daralmakta, kişilerin durdukları yer pekişmekte ve tutumlar katılaşmaktadır. Çocuklarla temas bozulmuş veya henüz başlamamışsa, ayrılık ne kadar uzarsa teması yenilemek ve hasar görmüş ilişkileri yeniden oluşturmak o kadar zorlaşacaktır.

Bir diyaloğa ihtiyaç vardır, fakat ayrılmış veya ayrılmakta olan birçok çift bu diyaloğu kendi başlarına başarmakta zorlanmaktadır. İlişkinin dağılmasında eşler üç geniş kategoriye ayrılabilir: konuşup meseleleri karara bağlayabilen eşler; tartışan ve kavga edenler ve hiç konuşamayanlar. Her üç kategorideki eşler arabuluculuğa başvurmakta ve değişik zamanlarda birden fazla kategoriye dahil olabilmektedirler. Arabulucular, yaklaşımlarını farklı çatışma seviyelerine ve her bir eşin boşanma ve ayrılığın farklı aşamalarındaki değişen duygusal ve psikolojik durumlarına adapte etmelidir. Aşağıdaki şekil, bir eşin diğerinden ayrıldığı veya bunu yapma niyetini duyurduğu ilk krizden başlayarak, duygusal ve psikolojik ayrılık ve boşanma evrelerini göstermektedir. Ayrı ayrı düşünüldüğünde, ayrılan kişi bu sorunla daha iyi bir şekilde başa çıkabilir; oysa hazır olmayan terk edilen taraf ilk başta ayrılığı inkâr etmek eğiliminde olabilir. İnkârı öfke veya depresyon takip edebilir ve bu dönem uzayabilmektedir. Yeterli yardım ve destek yoksa terk edilmiş hisseden eş, depresyondan umutsuzluğa kayabilir. David Lodge (1995, 63) umutsuzluğu "aşağı doğru spiral bir hareket" olarak tanımlamaktadır "– tıpkı bir kanadı kopmuş, pilot ümitsizce kontrolü ele almaya çalışırken; motorlar yüksek perdeden bir çığlık

sesiyle ıslıklar çalar, rakım göstergeleri sıfıra doğru durmadan dönüp dururken havadan aşağı bir yaprak gibi kıvrılıp dönerek düşen bir uçak gibi". Eşlerden biri döne döne çöküşe geçmişken, hala hareket edebilen diğer eşin hayatına devam etmekte aceleci olduğu durumlarda arabuluculuk işinin zor yanı her iki tarafa da eşit şekilde yardımcı olup aralarındaki boşluğun daha da genişlemesini engellemektir.

Erken bir evrede arabuluculuk için acele etmeye gerek yoktur. Oturumlar arasında ara verilmesi, söylenen şeyleri düşünmek ve tavsiye alarak bir sonraki toplantıya hazırlanmak gerekli fırsatı sağlar. Ayrılmış eşler, genellikle bir önceki toplantıdan sonra birbirleriyle konuştuklarını söyleyerek dönerler. Bununla birlikte, baskı altında aceleci kararlar alınabileceği konusunda makul endişeler mevcuttur. Yetkin arabulucular, bu risklerin farkında olmalı ve eşlerin baskı altında uzun vadeli kararlar almak zorunda kalmaksızın geçici veya kalıcı düzenlemeler yapmalarına yardımcı olabilmelidir. Tarafların kanuni durumlarını ve mevcut durumun uzaması halinde ortaya çıkabilecek dezavantajları anlayabilmeleri için arabuluculuğun yanında bağımsız hukuki tavsiyeler de gerekebilmektedir. Zaman yönetimi, her iki eşin ihtiyaçlarını da içeren bir gündemin planlanmasında önemlidir. Kademeli bir süreç ile terk edilen tarafın, edilgen bir konumda kalmak yerine kendine gelmesi ve karar alma sürecine dahil olması için gereken süre tanınabilmektedir.

Tarafların yerleşik konumları, belli konularda anlaşarak her şeyi bir defa çözmek zorunda olmadıklarını anladıklarında hafifleyebilmektedir. Aile arabuluculuğu, ayrılan eşlerin buluşabileceği ve çözmesi gereken konular hakkında konuşabileceği bir forum sağlar. Ayrılan eşler bir dönüm noktasındadır ve hangi yolu seçeceklerine karar vermeleri gerekmektedir. Uzlaşı için farklı yollar mevcut olup bunların bazıları diğerlerine göre herhangi bir sonuç garantisi olmaksızın daha uzun ve daha pahalı olabilmektedir. Arabulucular, bu farklı yollarla ilgili bilgi vererek eşlerin arabuluculuğa veya başka bir hareket tarzına göre karar vermelerine yardımcı olmaktadır.

5. Aile Arabuluculuğu ve Kültürel Farklılık

Karışık ırk ilişkileri ve evlilikler gittikçe yaygınlaşmaktadır. Çoğu çocuk, karışık ırktan gelen anne babaları sayesinde kökleri kendilerinin hiç görmediği ülkelere dayanan çok kültürlü bir mirasa sahiptir. Aile arabuluculuğunun çok kültürlü ve etnik azınlık aileleri tarafından kabul edilebilir olması için, arabulucular, kültürel çeşitliliği takdir ederek saygı duymalı ve tek kültürlü bir perspektifin getireceği sınırlamaları kabul etmelidir. Bazı topluluklarda, geniş ailenin çıkarları, kişisel kaygılar ve ihtiyaçlar nezdinde önceliğe sahiptir. Aile üyeleri birbirlerine karşı güçlü yükümlülüklere sahiptir ve çocukların akrabaları tarafından büyütülmesi veya bakıma muhtaç bir bireyin akrabalarında kalması normal olabilir. Bu tür bir aile sistemi, geniş ailelerin birbirlerine yakın yaşamadıkları durumlarda son derece uygundur. Ancak aileler göç ederse, anne baba diğer akrabalardan çok yalıtılmış olabilir. Akrabalarından çok uzakta kalmış olabilirler. Ayrıca ayrılıkları toplum tarafından dini veya toplumsal nedenlerden ötürü kınanıyor olabilir. Arabulucular, arabuluculukta müzakere isteklilik ve yeteneği etkileyen kültürel faktörlerin ve normların farkında olmalıdırlar. Bazı kültürlerde koca baskındır ve eşin itaatkar olması beklenir. Aile içi istismar çok yaygın olabileceği gibi; eşlerin boşanması toplumsal damgalanma ve aileyi bozması gibi nedenlerle kınanıp engellenebilir. Arabuluculuk sürecini etkileyen değişkenleri tanımlamak için kültürel açıdan özel oturum literatürüne ihtiyaç vardır. Arabulucular, bilinçli veya bilinçsiz şekilde kendi toplumlarının kültürel norm ve değerlerini dayatmamak için farklı kültürel ve etnik gelenekleri anlamalıdırlar. Her iki tarafla aynı kökene

sahip arabulucuların bile her ailenin tarihinin, geleneklerinin, değerlerinin ve ilişkilerinin benzersizliğini takdir etmesi gerekmektedir. Kültürler arası arabuluculuk yapanları, açık fikirli ve tüm arabulucuların ihtiyaç duyduğu önyargılardan arınmaya ve tarafgir olmamaya dair gereken duyarlılığa sahip olması gerekir. Taşınma veya eşlerden birinin çocuğu kaçırması gibi hususlarda görev üstlenen arabulucular gereken uzmanlık bilgi ve becerileri bulunmalıdırlar.

6. Arabuluculuk Bilgilendirme ve Değerlendirme Toplantıları

Birçok ülke, mahkemelerdeki davalarda arabuluculuğu ve mahkeme öncesi çözüm yollarını teşvik etmesini sağlayacak mevzuat ve prosedürler getirmiştir. Avustralya, aile içi uyuşmazlıklarda arabuluculuğun kullanımını teşvik eden ilk devletlerden biridir (Avustralya Aile Kanunu Yasası 1975). İngiltere ve Galler'de 1996 tarihli Aile Hukuku Kanunu, arabuluculuğun önemli rolünü kabul etmiş ve adli yardım sistemi yoluyla kamu kaynaklarını arabuluculuğa aktarmış olup, kamu tarafından finanse edilen arabuluculuk için yönetmelik ve standartlar belirlemiştir. 1996'da yürürlüğe giren Aile Hukuku Kanununun Boşanma Hukuku reformu ile ilgili olan I ve II. Bölümleri lağvedilmiş olmasına rağmen, III. Kısım yürürlüğe giren adli yardım sistemi aracılığıyla kamu finansmanıyla aile arabuluculuğunu yasal olarak kabul etmiştir. Bölüm 13 (Uyuşmazlıkların Çözümü), arabuluculuğa sevk için şu hükümleri getirmiştir:

(1) Mahkeme, ifade aldıktan sonra, her iki tarafın da aşağıdaki amaçlara uygun olarak düzenlenmiş bir toplantıya katılmasını gerektiren bir karar verebilir:

(a) Taraflara söz konusu uyuşmazlıklara ilişkin arabuluculuğun hakkında tanıdığı fırsatların olanaklarının açıklanması ve

(b) Her bir tarafa bu fırsatlardan yararlanma konusunda anlaşma imkanı sağlanması.

2014 tarihli Çocuk ve Aileler Yasası ile İngiltere ve Galler'de tek bir Aile Mahkemesi oluşturuldu ve beraberinde gelen Çocuk Düzenlemeleri Programı (CAP) ve Aile Usul Kuralları ile "özel karar vermenin" değerini daha da vurgulanmıştır: "CAP, ailelerin mümkün

olması halinde mahkeme dışı güvenli anlaşmalara varabilmelerinde yardımcı olmak üzere tasarlanmıştır. Çünkü yetişkinler arasındaki müzakere yoluyla varılan anlaşmalarının uzun vadeli işbirliğini geliştirdiği ve çocuklar için daha iyi olduğu kabul edilmektedir". Özel hukuka başvurulmadan önce; çocukların dahil olduğu ve maddi tazminat istemli davalarda, başvuranın, ulusal olarak yetkili bir aile arabulucusu ile "Arabuluculuk Bilgilendirme ve Değerlendirme Toplantısına (ABDT) katılması gerekmektedir.

Aile Usul Kuralları, "mahkemenin, bir ABDT'na devam etmeyi herhangi bir davada uygun görmeyeceği anlamına gelebilecek bu durumu geçersiz kalıcı faktörlerin olabileceğini" kabul etmektedir. FPR Kural 3.8 (1) / (2), ABDT'na katılma şartlarının uygulanmadığı koşulları şöyle belirtmektedir:

Özet olarak, temel istisnalar şunlardır:

- Aile içi istismar /Çocuğun koruması;
- İflas;
- Belirli bir coğrafi alan veya zaman ölçeği içinde yetkili bir arabulucu bulunmaması;
- Başvurunun yapılmasından dört ay önce bir Arabuluculuk Bilgilendirme ve Değerlendirme Toplantılarına zaten katılınmış olması.

Arabuluculuk Bilgilendirme ve Değerlendirme Toplantılarının iki ana işlevi vardır: İlki, uyuşmazlıkların mahkeme dışında çözümlenmesi ve diğer yardım kaynakları hakkında bilgi sağlanması ve ikincisi: belirli koşullardaki arabuluculuğun uygunluğunun değerlendirilmesidir. Amaç, aile konularında uyuşmazlık halindeki kişilere bilinçli bir süreç veya ilerleme yolu seçiminde yardımcı olmaktır. Tarafların her biri ayrı olarak ele alınacaktır, çünkü her iki tarafın mevcut bulunduğu bir ortamda uygunluğun dikkatle değerlendirilmesi mümkün değildir. Evde istismar, çocuğun korunması hususlarında endişeler ile önemli duygusal veya güç dengesizlikleri geçmişi ve/veya riski olabilir. Ayrılma veya boşanma konularındaki her iki ortağın da eşit bilgiye sahip olması gerekirken; bir bilgilendirme ve değerlendirme toplantısına katılma zorunluluğu yalnızca başvuru sahibi için geçerlidir. Aile Usul Kuralları, davalıların mahkemedeki dava duruşması öncesinde bir ABDT'na katılmalarının beklendiğini, ancak katılımlarının zorunlu olmadığını açıkça ortaya koymaktadır. Mahkemeye başvuru yapılması, uyuşmazlıkların

şiddetlenmesine yol açabilir. Hakemlere arabuluculuk farkındalığı eğitimi verilmekte ve çevrimiçi bilgi, posterler ve Adalet Bakanlığınca desteklenen bir video yoluyla kamuoyunda arabuluculuk anlayışını pekiştirmek için farkındalık çalışmaları devam etmektedir.

İskoçya, İngiltere ve Galler'in örneğini izlememiş olup mahkemeye çıkmadan önce arabuluculuğun değerlendirilmesini talep etmemektedir.. İskoçya'da aile arabuluculuğu, "Relationships Scotland ve CALM" (İskoçya Hukuk Cemiyeti tarafından tanınan Kapsamlı Akredite Avukat Arabulucular) tarafından sağlanmaktadır. Hukuki yardım, vakıa bazında mevcuttur. Bu iki örgütün üyeleri tarafından sağlanan arabuluculuğun gizliliği, Divan Başkanı'nın resmi onayına haizdir. Gill Review (Eylül 2009) olarak bilinen İskoç Medeni Mahkemeleri İncelemesi, mahkeme dışı uzlaşıları teşvik etmek üzere düşük meblağlı davalar için ücretsiz arabuluculuk hizmeti verilmesini önermiş, ancak dava öncesi aile arabuluculuğunun daha fazla kullanılmasını teşvik edecek önlemler önermemiştir.

İngiltere ve Galler'de, çocuklara ilişkin ve/veya mal-mülk konularında (boşanmanın kendisi değil) mahkemeye yapılan başvurular, bir veya her iki tarafın bir ABDT'na katılmış olduğunu ve bir veya her iki tarafın arabuluculukta yer almayı istemediklerini ve/veya arabulucunun arabuluculuğu uygun görmediğini ya da arabuluculuk sonucunda bir anlaşmaya varılamamış olduğunu belirten yetkili bir aile arabulucusu tarafından imzalanmış bir sertifika ile birlikte yapılabilmektedir. Her iki taraf da bir ABDT'na katılmadıysa, hakim katılımı zorunlu kılabilir. Her iki taraf da tercihen erken bir aşamada bir ABDT'na katıldığında ve arabuluculuğun onlara nasıl yardımcı olabileceğini anladığında, birçok arabulucuya göre tarafların % 70 - 80'i bu noktada arabuluculuğu kabul etmektedir.

ABDT'da, arabulucunun, her bireyi sürece dahil etmek ve rahat ettirmek için empati göstermesi gerekmektedir. ABDT bir vaaz şeklinde değil karşılıklı sohbet şeklinde gerçekleştirilmelidir. Arabulucunun bir karara ihtiyaç duyulması sebebiyle sorunları anlayıp tartışırken, arabuluculuk sürecini, gereken şartları taşıyanlara kamu finansmanının sağlanabildiğini ve yargılama yerine müzakere edilen bir anlaşmanın çocuklar ve kendileri için yararlarını taraflara açıklaması gerekir. Arabuluculuk, hiç birlikte yaşamayan ebeveynler de dahil olmak üzere

evli veya evli olmayan eşler arasında, mal-mülk konuları da dahil olmak üzere herhangi bir konuda veya tüm konularda gerçekleştirilebilir. Torunlarıyla iletişim kurmak isteyen dede-nine arabuluculuğa başvurabilir. Arabuluculuk konusunda, kamu finansmanı için gereken şartları taşıyanlar, arabuluculuğa dayalı bir çözüm temelinde, mahkemeden mal ve mülk konularında bir muvafakat kararı almak için mahkemeye başvurmak üzere avukattan sınırlı miktarda ücretsiz hukuki danışmanlık ve yardım alabilirler.

Bireyler ABDT'na geldiklerinde, genellikle şaşkın ve endişelidirler. Arabulucuların bir ABDT'da kullandığı bilgi ve beceriler, arabuluculuğun kendisi için gerekli olanlarla benzerdir, ancak aynı değildir. Potansiyel katılımcılar ABDT'na beraber katılmaya karar verseler bile toplantıda her biriyle teker teker görüşmeyi sağlayacak bir unsur bulunmalıdır. Bireyler tek başlarına görüşmeye geldiklerinde durumlarını ve kaygılarını daha özgür ve güvenli bir şekilde açıklayabilirler. Arabulucunun güven kazanması ve arabuluculuğun uygun olup olmadığı ve tarafların arabuluculuğu isteyip istemediği değerlendirilmeden ve her iki taraf da arabuluculuk ilke ve temel kurallarını kabul etmeden bir tarafın verdiği bilgilerin diğer tarafla paylaşılmayacağının açık şekilde anlaşılmasını sağlaması gerekmektedir. Yalnızca tarafların Arabuluculuk Sözleşmesini imzalamasından sonra arabulucu ve her iki taraf arasındaki iletişim eşit ve açık bir şekilde gerçekleştirilir. Gizlilik uygunluğun ve olası risklerin değerlendirilmesi sırasında son derece dikkatle ele alınması gereken önemli bir konudur. Kelimelerin seçimi önemlidir. Bazı insanlar için şiddet fiziksel şiddet, anlamına gelse de sözlü ve psikolojik istismar, fiziksel şiddetten daha yıkıcı olabilir. ABDT arabuluculuk odasına açılan bir bekleme odası gibidir. Bir ABDT'na gelen kişiler arabuluculuk odasına girmeyi tercih etmemeleri halinde; herhangi bir risk veya suçlamayla yüz yüze kalmaksızın bu bekleme odasına diledikleri gibi girip tekrar çıkabileceklerinden emin olmalıdırlar. Arabulucular, ABDT'larında kapsamlı bir bilgi birikimine ek olarak, aşağıdakileri de içeren bir dizi beceriyi kullanmalıdır:

i. Farklı düzeylerde çatışma düzeyinde, farklı aşamalardaki öfkeli ve sıkıntılı bireylerle etkileşim kurmaya olanak sağlayan kişilerle uyum becerileri. Ayrılık hususunda kendisiyle barışma anlamında eşler genel olarak birbirlerinden farklı aşamalardadır. Bazı eşler çok uzun yıllardır

beraber yaşamış olabilmektedir. İlişkinin herhangi bir uyarı yapılmadan bir anda sona ermesini beklemeyen bir eş şok yaşıyor olabilmektedir.

ii. Her bir ortağın kaygılarını anlamak ve şartların her iki eş için de uygun olması ve eşlerin katılmaya istekli olması şartıyla arabuluculuğun bir sorun giderme aracı olarak ne işe yaradığını açık ve yardımcı olacak bir şekilde açıklayabilmek için iletişim becerileri. Bilgi, ilgisiz bir vergi denetmeninden gelen standart bir söylem olarak değil, onu alan her kişinin ihtiyaçlarına göre düzenlemek üzere verilmelidir.

iii. Aile içi şiddet ve istismar, çocuğun korunması endişeleri veya arabuluculuğu uygun olmayan hale getirecek diğer koşulları tespit edebilmek için değerlendirme becerileri. Bir çocuğa veya bir yetişkine zarar verme riski değerlendirilerek gerekmesi halinde, diğer kurum ve kuruluşlara acilen tebligat yapılması gerekmektedir. Aile içi istismar ve çocuk koruma konularında tarama yapabilmek için arabulucunun bilinçli, empati yapabilir olması, açık uçlu sorular sorması ve beden dilini okuyabilmesi gerekir. Öte yandan bu aşamada bireyler aile içi istismarı ifşa ettikleri takdirde tekrar zarar görebileceklerinden korkuyor olabilirler.

iv. Arabuluculuğa yönelik adli yardımı değerlendirmek üzere finansal yeterlilik değerlendirme becerileri. Kişilerin gelirine dair kanıtlar kontrol edilmelidir. Serbest meslekten elde edilen gelirin değerlendirilmesi özellikle zordur. Arabuluculuk yapılması için özel olarak para ödeyenlerin finansal uygunluk değerlendirmesinin yapılması zorunlu değildir. Taraflar, özellikle mali konularda arabuluculuk için tam ve açık bir mali beyan ile bunu destekleyen belgelerin açıkça ortaya konulması gerektiğini anlamalıdırlar.

7. Aile İçi İstismar

İngiltere ve Galler'de istatistikler, her hafta iki kadının aile-içi şiddete kurban giderek hayatlarını yitirdiğini göstermektedir. Diğer ülkelerdeki istatistikler benzer şekilde yüksek seviyelerdedir. Ekim 2009 tarihinde İngiltere ve Galler'de cinayete kurban giden 94 kadının yarısından fazlası (% 54) eşleri, eski eşleri veya erkek arkadaşları tarafından öldürülmüştür. Alkol bağımlılığı genellikle şiddetle ilintilidir. Şiddete maruz kaldıklarını bildiren kadınların yaklaşık üçte biri şiddetin, hamile kaldıklarında başladığını ifade etmişlerdir.

Bireyler arabuluculuğa çağrıldığında, bir kavşakta bir dizi trafik ışığının önünde durmaktadır. ABDT'nı üstlenen arabulucu, bu trafik ışıklarının kırmızı, sarı veya yeşil renkte olmasına göre yavaşlamalarına yardımcı olmalıdır. Aşağıdaki durumlarda ışık kırmızı yanmaktadır ve arabuluculuğun yapılması uygun değildir:

- Aile içi şiddet ve istismar içeren durumlar (bkz. Aşağıdaki bölüm), özellikle devam eden riskler varsa,
- Korunmaya muhtaç çocuklar,
- Tehdit, aşırı güç dengesizlikleri,
- Zihinsel hastalık,
- Zihinsel engel,
- Madde bağımlılığı,
- Aldatma veya yanlış bilgi verildiğinin kanıtlarının olması ve
- Arabuluculuk esasları ve temel kurallarını kabul etmeme veya gereken şartları taşımamadır.

Aile içi şiddet ve istismar toplumun her kademesinde gerçekleşir; ancak şiddet ve istismar hakkındaki algı ve tanımlar çok farklıdır. Bazı kültürlerde veya topluluklarda istismar normal bir olay olarak görülebilir; diğer bazı kültürlerde ise mağdurlara pek koruma sağlanmaksızın aile içi istismar çok yaygın olabilir. Tanımlar ve değer yargıları, yardıma ihtiyaç duyanların yanı sıra yardım sağlayan kişiler arasında değişiklik gösterir. Bristol'daki araştırmacılar, profesyoneller arasında şiddete maruz kalanların anlattıkları ve yaşadıkları olaylarda kendi kişisel görüş ve kuramlarına uygun olanları ayıklama eğiliminin yaygın olduğunu tespit etmiştir (Borkowski ve ark. 1983). İngiliz hükümeti aile içi şiddeti şu şekilde tanımlamaktadır: "cinsiyete veya cinsel yönelime bakılmaksızın yakın arkadaş veya aile üyesi olan yetişkinler arasında (psikolojik, fiziksel, cinsel, finansal veya duygusal) tehdit edici davranış, şiddet veya istismar".

Psikolojik, duygusal ve sözlü taciz fiziksel şiddetten daha zararlı ve yıkıcı olabilir. Avustralya'da kötüye kullanım üzerine yaptıkları bir araştırmada, ankete katılanların büyük kısmı sözlü, psikolojik ve duygusal kötüye kullanımın her gün gerçekleştiğini ve fiziksel saldırılara kıyasla olumsuz etkileri nedeniyle daha yıkıcı ve uzun süreli olduğunu bildirmiştir (Bagshaw 2001). İstismar davranışının istismara uğrayan

kişiler ve buna şahit olan çocuk üzerindeki etkilerini anlamak, konuya ilişkin değerlendirme yapılmasına son derece önemli bir faktördür. İstismara maruz kalan bir kişi karşı karşıya kalmaya devam ettikleri riskleri değerlendirme yetisine ket vuracak derecede korku ve aşağılanma hissi yaşayabilmektedir. "Aile içi şiddet, şiddet uygulayan kişinin güç ve kontrolünü temin etmeye mağdurun ise güvenlik, özgüven ve bağımsızlığını yok etmeye, yönelik bir davranış modelidir" (Ulusal Aile Arabuluculuğu 1996).

İngiliz Suç Araştırması 2009/10 (3.4), kadınların%29'u ve erkeklerin % 16'sında aile içi şiddet veya taciz deneyimini rapor etmiştir. Eşinden ayrılan kadınlar diğer gruplara (3.4) oranla en yüksek riske (%22,3) sahiptir. Boşanma arabuluculuğu 1980'lerde Amerika Birleşik Devletleri'nde geliştiğinde, kadın hakları grupları ve feministler arasında şiddetli bir muhalefet vardı. En şiddetli itirazlar şiddet mağdurlarının arabuluculukta erkek saldırganlarla birlikte yer almasını gerektiren zorunlu arabuluculuğa karşı ortaya çıkmıştı. Arabuluculuk muhalifleri, fiziksel güvenliğin garanti edilemeyeceğini ve saldırganla yüz yüze görüşmelerde şiddete tekrar maruz kalma riskinin artacağını ileri sürerek itiraz ettiler. Şiddet mağduru, faille gerçekleştirilen arabuluculuk toplantısından sonra, faille aynı anda binadan ayrılırsa, risk altında kalacaktı. Bu konularda pek çok farklı kurum ve profesyonelin katıldığı çok kapsamlı tartışmalar gerçekleşmiştir. Şiddet mağduru olan kadınları zorunlu arabuluculuktan muaf tutan mevzuat ABD'deki birçok eyalette yürürlüğe girmiş bulunmaktadır. Kadın grupları, şiddetin söz konusu olduğu durumlarda arabuluculuğa karşı olma eğilimindedir. Yine de kadınlar, yeterli güvenlik önlemleri alındıktan sonra arabuluculuğu seçebilir; çünkü tarafsız, güvenilir ve nitelikli bir aile arabulucusu yardımıyla çocuklar ve diğer konularla ilgili sorunlara çözüm bulmaları gerekmektedir (Herrnstein 1996).

8. Aile İçi İstismar ile Çocuk İstismarı Arasındaki Bağlantılar

Aile içi şiddet olaylarının %40- 60'ında çocuklar da fiziksel istismara maruz kalmaktadır (Hester ve Radford 1996). Her yıl 750.000 çocuğun aile içi şiddete tanık olduğu ve olayların % 90'ında çocukların aynı veya bitişik odada oldukları bildirilmektedir (Mills 2008). Çocuklar,

şahit oldukları şiddete ilişkin duydukları korkuyu şöyle anlatmaktadırlar: "Kendimi yatak odamın en kuytu kısmında saklıyordum" (Cockett ve Tripp 1994, 46). Şiddete şahit olmak veya şiddet görmek ve şiddet görmekten korkmanın çocuklar üzerindeki etkileri son derece yıkıcı olacaktır. Bu durum uzun vadede, çok ağır zararlı etkilere sahip olabilir. Aile içi şiddet, sosyal hizmet müdahaleleri gören çocukların %37'sinin ve çocuk koruma siciline kayıtlı olan çocukların %60'ının yaşamında yer alan bir durumdur (Yardıma Muhtaç Çocuklar Nüfus Sayımı 2001). İngiliz yasaları, aile içi şiddete tanık olan ya da bu şiddeti işiten çocuğun bir korunma sorunu olduğunu kabul etmektedir. Bir çocuğun zarar görmesi tanımı, 2002 tarihli Evlat Edinme ve Çocuk Yasasıyla değiştirilerek "diğer kişilerin kötü muameleye maruz bırakılmasını görmek veya duymak yoluyla maruz kalınan bozukluk" olarak tanıma dahil edilmiştir. Aile içinde şiddet varsa, çocuk istismarı konusunda ve çocuk istismarı varsa aile içi şiddet hakkında sorular sorulması zorunludur. Çoğu çocuk, şiddet uyguladığı iddia edilen bir ebeveynle, eşler ayrıldıktan sonra da temas halinde olacak ve hatta bazen beraber yaşamaya devam edecektir. Arabulucuların aile içi şiddet ve/veya çocuk istismarı konusunda araştırma yapması, refah araştırmalarının yerini tutmaz. Arabulucular, şiddet ve istismarla ilişkili korkuları, riskleri ve öyküleri keşfetmede önemli bir role sahiptir. Herhangi bir kuruma şikayet edilmemiş yeni olayların anlatılmasını sağlayabilirler.

Arabulucular, şiddet veya istismar riskini çok dikkatli değerlendirmelidir. Arabuluculuk, belirli şartlar altında uygun koşullar ve önlemler alınırsa uygun olabilir, ancak her iki tarafın da istekli olması ve her türlü endişe ve olası risklerin tamamen değerlendirilmesi şarttır. Gerekmesi halinde, çocuk sorunlarına odaklanılan bir çalışmada, tarafların birbirlerinin randevu tarih ve saatlerini bilmeyecekleri bir şekilde "mekik diplomasisi" yürütülmesi çocuğun korunması için gereken hususların tartışıldığı bir forum görevi görecek uzun sürebilecek incelemelerden daha yararlı olabilmektedir (bkz. Bölüm 5) .

9. İstismar Taramaları, Risk Değerlendirme ve Koruyucu Uygulamalar

Arabuluculuk ve aile içi istismara ilişkin araştırma çalışmaları, risk değerlendirme ve koruyucu önlemlere ilişkin prosedürlerin ve becerilerin

önemini göstermektedir. İstismar mağdurları, son derece anlaşılabilir bir şekilde, istismarı ifşa etmenin kendilerini daha büyük bir risk altına atabileceğinden korkabilmektedir. Tarama, analiz ve risk değerlendirmesini üstlenen arabulucu, istismar davranışı için "şiddet" terimini kullanmaktan kaçınmalıdır çünkü istismar davranışı "şiddet" olarak algılanmıyor olabilir. Başlangıçtaki sorular düşük perdeden olmalıdır: örneğin "Birlikte yaşadığınız dönemde kararlar nasıl alınıyordu? Tartışmalar yaşıyor muydunuz? Genellikle ne oluyordu?" Arabulucular, sorularını anksiyete veya korkuyu belirten her türlü beden diline dikkat ederek, düşünceli ve hassas bir şekilde dile getirmelidirler. Farkındalık ve empati göstermeleri ve dikkatli ifadeler kullanmaları gerekmektedir. Bir kişi, aile içi istismara ilişkin deneyim ve/veya korku bildirdiğinde, arabulucu bu durumun güvenlik güçlerine bildirilip bildirilmediğini soruşturmalıdır. Polis çağırıldı mı ya da sosyal hizmetler olaya dahil edildi mi? Tıbbi tedavi gerekli miydi? Mahkeme tedbirleri, bakım kararları veya kişisel koruma kararları var mı? Bilgileri toplamak ve kaydetmek için bir tarama formu kullanılmalıdır. Hukuki danışmanlık ve/veya acilen koruma ihtiyacı duyan kişilere, hizmetler hakkında bilgi verilmeli ve bunlara erişilmesine yardımcı olunmalıdır. Hiçbir önlem tam koruma sağlayamasa da, ceza mahkemelerinin verebileceği uzaklaştırma kararları, bazıları sivil mahkemeler aracılığıyla koruma talep edemeyen daha geniş bir gruba daha uzun süre koruma sağlayabilmektedir. Polis bu aşamada şiddet uygulayan eşi ilk olarak 48 saat boyunca uzaklaştırarak kişiye acil tavsiye ve destek için gereken zamanı sağlayıp kişiyi korumak için gereken yetki ve güce sahiptir. Korkunun düzeyi, tarama sürecinin bir parçası olarak anlaşılmalı ve değerlendirilmelidir. Kişiler süregelen istismar ile riskleri ve hatta şiddeti hafife alabileceğinden korku ve risk dereceleri çok dikkatli şekilde değerlendirilmelidir. Bireylerin 1-10 arasında bir ölçekte kendilerini ne derecede korku dolu hissettiklerini söylemeleri istenmelidir.

Johnston ve Campbell (1993) aile içi şiddet ve istismar için beş farklı kategori tespit etmiştir. Arabuluculuk, bazı kategorilerde büyük dikkatle kullanılabilir, ancak diğerleri için kesinlikle kullanılmamalıdır. Arabulucular, şiddet ve istismar biçimlerini, istismar edilen yetişkinleri ve çocukları ve mevcut risk seviyelerini değerlendirmede farklı kategorileri tanımlamalı ve ayırt etmelidir. Her iki tarafın da, birbirlerinin randevularının tarih ve saatlerini bilmeden, farklı günlerde tek başına ya

da bir destek görevlisi ile birlikte yer aldığı "mekik diplomasisi arabuluculuğu" ihtimali anılan hususlarda söz konusu olabilir.

Erkek Eşin Sürekli Fiziksel Şiddet Uygulaması

Düzenli fiziksel şiddet vakıaları şiddet açısından zamanla artacaktır. Bu tür davalar arabuluculuk için uygun değildir ve bu kategorideki eşlerin en büyük endişesi arabuluculuğa çağrılma ihtimalidir. Bu şiddet türünden bir mağdur arabuluculuğa çağrılırsa, daha fazla risk almadan tavsiye ve yardım almasına yardımcı olmak için en büyük özen gösterilmelidir. İngiltere ve Galler'de bir eş tarafından bir bilgilendirme ve değerlendirme toplantısında verilen bilgiler gizlidir. Bilgiler diğer tarafa verilmemelidir.

Psikotik ve Paranoid Rahatsızlıklarla İlişkili Şiddet

Karışık düşünce ve gerçeğin çarpıtılması psikotik bozuklukların bir özelliği olup bazı durumlarda şiddetle sonuçlanabilmektedir. Bu şiddet önceden tahmin edilemez. Saldırıyı küçük şeyler kışkırtabilmekte olup mağdur bunu öngöremez ve yapacağı herhangi bir şey bunu provoke edebilir. Şiddet seviyesi ılımlıdan yüksek dereceye kadar değişir ve ayrılma ani bir tehdit aşamasını tetikler. Bu gibi vakıalar tarama yoluyla tespit edilmeli, arabuluculuğa dahil edilmemeli ve diğer servislere yönlendirilmelidir.

Tepki Uyandırmak ve Kontrol Kazanmak İçin Karşılıklı Şiddetin Kullanılması

Johnston ve Campbell, birbirlerini sözlü olarak kışkırtma ve hakaret alışverişinde bulunma biçiminde ilişki kuran eşlerin genellikle fiziksel şiddete meydan verdiklerine işaret etmektedir. Bu ilişki şablonu her iki eş tarafından da başlatılabilmektedir. Erkekler açısından bunun etkisiz hale getirme amaçlı tepki kadını fiziksel olarak domine ederek gücünü kadına dayatmak şeklinde ortaya çıktığı görülmektedir. Bu durumda; arabuluculuk yerine uzman tavsiyesi ve yardımına ihtiyaç duyulur.

Kadınların Erkeklere Karşı Uyguladıkları Şiddet

Özellikle genç kadınlar arasında kadının erkeğe uyguladığı şiddet artmaktadır. Günümüzde kadınlar tarafından erkek partnerlerine karşı uygulanan şiddet vakıası sayısı artmaktadır. Kendisine şiddet uygulayan

eşini öldüren kadınlar genellikle yıllar süren istismar ve şiddete maruz kalmış mağdurlardır. Bazı kadınlar ise eşinin edilgen tavırları ya da başarısızlıkları nedeniyle şiddet uygulama güdülerinin uyandığını söylemektedir. Kadınlar genellikle eşlerine bir şeyler fırlatmakta veya eşlerine doğrudan vurmaktadırlar ancak nadiren silah kullanırlar. Bir kadının fiziksel istismar uygulaması, erkeklere göre çok daha az karşılaşılan bir durumdur. Bu kısmen erkeklerin böyle şeyler yaşadıklarını kabul etmeme eğiliminden kaynaklanmaktadır. Bir vakıada, genç bir baba, Arabuluculuk Bilgilendirme ve Değerlendirme Toplantısına kolu alçıda olarak gelmiş, dört küçük çocuğuna tek başına baktığını söylemiştir. Söylediğine göre toplantıdan bir önceki gün evi terk eden eski eşi eve gelerek bebeği kollarından almaya çalışmıştı. Boğuşma esnasında anne babanın kolunu bir kapıya sıkıştırarak kırmıştır. Komşular polisi aramış, polis de anneyi tutuklayarak sosyal hizmet uzmanlarını çağırmıştır. Ancak polis babanın adresini yanlış verdiğinden sosyal hizmet uzmanları babayı ziyaret edememiş ve çocukların güvende olup olmadığını kontrol edememiştir. Arabulucu, babanın rızası üzerine çocuk koruma hizmetlerini aramış ve görevliler derhal olaya müdahale etmiştir. Bu olay babanın avukatının babayı bir ABDT'na yönlendirmesinden hemen birkaç gün sonra gerçekleşmiştir. Sosyal hizmet uzmanlarının desteğiyle dört çocuğun velayeti babada kalmış olup ayrıca koruma tedbir kararı çıkartılmıştır. Arabuluculuk gerçekleştirilmemiş olsa da arabulucu çocuk koruma hizmetlilerine haber vererek ilgili tarafı risklere karşı uyarmıştır.

Ayrılıkla İlişkili İstismar

Ayrılık nedeniyle çiftin ilişkisi ve önceki davranışlarına hiç benzemeyen bir şekilde fiziksel şiddet olayları ortaya çıkabilmektedir. Bu tür şiddet, tipik olarak, bir eşin diğerini terk etme niyetini ilk kez duyurduğunda ortaya çıkar. Johnston ve Campbell, arabuluculuğun bu kategorideki eşlere faydalı olabileceğini ve her ikisinin de arabuluculuğu kabul etmeleri halinde iş bu fırsatı kaçırmamalarını öneriyorlar. Bu eşler, çoğu zaman bir yabancıya, şiddete varan bir kavga ettiklerini itiraf etmekten kaçınırlar; çünkü aşağılanmış hissedeler. Bunu anlayan bir arabulucu, stres seviyelerinin çok yükseldiği bir kriz durumunda olayın kontrolden ne kadar kolay çıkabileceğini açıklamak durumunda kalabilir. Eşler bu açıklamadan sonra kontrolü kaybetmiş olduklarını veya

kaybetmekten korktuklarını kabul ederse, her bir eşe korkuları hakkında sorular sormak, fiziksel bir yaralanma oluşup oluşmadığını veya tıbbi ya da hukuki yardım alınıp alınmadığını öğrenmek önemlidir. Daha önce şiddetin yaşanmamış olduğu, her iki eşin de birlikte çalışarak durumlarının kontrolünü ele almayı diledikleri durumlarda arabuluculuk uygun olabilir ve kontrolün tekrar ele geçirilmesini sağlayabilir. Mekik diplomasisi arabuluculuğuna ve/veya farklı geliş ve gidiş zamanlarının düzenlenmesine ihtiyaç duyulabilir. Çocuk görüş planlarında kesin sınırlar (yer ve/veya zaman) tanımlanarak veya çift hâlâ birlikte yaşıyorsa, öfkeyi tetikleyen bir konunun evde konuşulmasını engellemek üzere düzenlemeler yaparak riskler en aza indirgemelidir. Hâlâ birlikte yaşayan eşler, tartışmalı konuların evde tartışılmaması gerektiğini kabul edebilirler: bu konular arabulucu nezaretinde tartışılmalıdır. Her iki eş için de güvenlik önlemi alınması gerekip gerekmediği göz önünde bulundurulmalıdır. Eşler arasında mutabık kalınan kurallara uyulmaması halinde tarafların ortaya çıkabilecek yasal ve diğer sonuçları bilmeleri gerekmektedir.

Korunma Önlemleri İhtiyacı

Arabuluculuk sağlama deneyimleri ve tüketici araştırmaları, şiddet veya istismar olaylarının çok uzun zaman önce gerçekleştiği ve tekrarlama korkusunun olmadığı ya da muhtemelen her iki tarafın da eşit derecede sorumlu olduğu tek bir alışılmadık olay olduğunda arabuluculuğun uygun olabileceğini ortaya koymaktadır. Bu hususta, yazılı bir politika ve davranış kuralları düzenlenerek uyulmalı, prosedür ve güvenlik önlemleri aşağıdaki hususları teminat altına almalıdır:

i. Başlangıçta hemen bir tarama gerçekleştirilmeli, süreç, mevcut güvenlik önlemleri ve uygulanacak temel kurallar baştan açıklanmalıdır.

ii. Her iki taraf da sürecin bilgilendirilmiş ve gönüllü katılım üzerinden gerçekleştirileceğini kabul eder. Arabulucular, arabuluculuk sırasında sürekli olarak eşlerden herhangi birinin baskı altına girmediği ve/veya korku içinde olmadığını kontrol etmelidir.

iii. Ayrı bekleme alanları sağlanarak eşlerin birbirleriyle aynı bölgede bekleyerek aralarındaki gerginliğin artmasından korkmamaları temin edilmelidir.

iv. Bir taraf, binaya diğeriyle aynı anda gelip gitmekten korkuyorsa, ayrı ayrı gelip gitmelerini sağlayacak düzenlemeler yapılır.

v. Arabulucular, aile-içi istismar kapsamı, sağlanabilecek diğer hizmetler ve mahkemelerin hükmedebileceği koruma tedbirleri hakkında yeterli bilgiye sahiptir.

vi. Arabulucular, gerektiği şekilde tepki göstererek gerekmesi halinde diğer yardım biçimlerini de önerebilecek şekilde tarama ve sözsüz işaretlerin anlaşılabilmesi konularında eğitim almış olup, almaya da devam etmektedirler;

vii. Arabuluculuk kurumu, arabulucunun bir binanın herhangi bir yerinde yalnız başına çalışmasına izin verilmemesi dahil olmak üzere yeterli çalışma koşulları ve önlemleri alınmasını sağlar. Acil durum çağrı sistemi veya panik düğmesi mevcut olmalıdır.

viii. Bir tarafın adres ve telefon bilgilerinin gizli tutulduğu durumlarda, arabulucular ve arabuluculuk kurumu gizli adresleri ve telefon numaralarını en üst düzeyde dikkatle korumalıdır.

ix. Bir tarafın diğer tarafça şiddet uygulandığını iddia ettiği durumlarda, arabuluculuğa başlanması veya devam edilmesi için temel şart şiddet uyguladığı iddia edilen tarafın temel olguları reddetmemesidir. Neden ve gerekçeler hakkındaki görüşler ve açıklamalar arasında farklar bulunması muhtemel olsa da her iki tarafın da bir saldırı ya da şiddet olayının gerçekleşmiş olduğunu kabul etmesi gereklidir.

10. Arabuluculuğun Uygun Olamayabileceği Durumlar

Arabuluculuk için uygunluğun dikkatle düşünülmesine ihtiyaç duyan diğer durumlar şunlardır:

- Danışmanlık, terapi veya diğer yardım türlerinin gerekli olabileceğine dair göstergeler
- Güç dengesizliklerinin arabuluculuk için aşırı olması (güç dengesizlikleri için bölüm 9'a bakın)
- Yüksek düzeyde düşmanlık ve güvensizlik
- Depresyon - kronik ya da reaktif (ayrılık yaşayan bir çok kişi belirli bir seviyede depresyonda olacaktır)

- Tıbbi veya tedavi yardımına ihtiyaç duyulacak şekilde ani rahatsızlık
- İşbirliği hukukunun arabuluculuktan daha uygun olabileceği karmaşık finansal konular
- Dil zorlukları, cahillik, sağırlık
- Taraflardan birinin arabuluculuğu herhangi bir anlaşmaya varmak için değil, mevcut durumu uzatmak için kullandığını gösteren işaretler.

Arabuluculuğun bu ve benzer şekilde zorlu veya karmaşık koşullarda uygun olup olmayacağını tartışmak için bu kitapta ayrılandan daha fazla yer gerekecektir. Bir dil veya işitme problemi gibi kimi güçlükler uzman yardımıyla giderilebilir ancak bu yardım kolayca bulunamayabilir ve ayrıca başka kimi karmaşıklıklara neden olabilir. Arabuluculuğa katılmaya davet edilen her bir ilave kişi, hem tüm katılımcılar tarafından kabul edilebilir hem de arabuluculuk süreçleri hakkında bilgi sahibi olmalıdır. Örneğin her iki tarafın da duyma engelli olduğu durumlarda bir duyma engelliler çalışanı yardımıyla arabuluculuk sürecinin işletilmesi mümkündür. Ancak her iki tarafın önerilen kişiyle rahat hissetmesini sağlamak için önceden istişarede bulunulması gerekmektedir. Söz konusu kişi taraflardan birini önceden tanıyorsa ortada bir önyargı olabileceği gibi önyargı algısı da ortaya çıkabilir ve diğer taraf bu kişiyi tarafsız olarak kabul etmeyebilir. Arabulucular ve taraflar, arabuluculuk sürecinde yer alan uzman bir çalışanın dürüstlüğüne ve profesyonelliğine güvenmelidirler. Duyma engelliler tercümanının arabulucunun sözlerini bir veya iki taraf için tercüme ettiği hallerde, arabulucu çevirinin doğruluğunu kontrol edemez. Aynı şey, başka bir dile tercüme etmek için bir tercüman kullanıldığında da geçerlidir. Çevirinin doğruluğunun yanı sıra, bir dilden diğerine dil ve duygu nüanslarını taşımak da güç olabilir.

Arabuluculuk bilgilendirme ve değerlendirme toplantıları, ayrılma ya da boşanma halindeki veya başka bir tür aile hukuku anlaşmazlığına taraf olan eşlerin atabileceği adımları ve önündeki seçenekleri anlamasına ve değerlendirmesine yardımcı olur. Her iki tarafın da arabuluculuk teklifini kabul etmesi halinde sürecin ilkelerini anlamaları gerekmektedir. Bilgilendirme toplantısından sonra arabuluculuğun tercih edilmemesi halinde dahi bu durum bir zaman kaybı olarak görülmemelidir. Stresli ve şaşkın durumda olan kişiler dinlenme ve

anlaşılmayı takdir ederler. Ayrıca ihtiyaç duydukları yardımı sağlayabilecek diğer kurum ve kuruluşlar hakkında bilgi almış olurlar. Eşlerden birinin arabuluculuğu istemesine rağmen diğerine ulaşılması güç olabileceği gibi ulaşılmasına rağmen yanıt alınamayabilir. Bazen diğer taraf teklifi başlangıçta reddeder ama daha sonra kabul eder. İlk görüşmelerde hem bireylerin bilinçli bir şekilde nasıl ilerleyeceklerine karar vermelerine yardımcı olmak hem de arabuluculuğun mevcut şartlar altında uygun olup olmayacağını değerlendirmek amaçlanmalıdır. Eşler, ABDT'na katıldıktan sonra, arabulucunun yardımı olsun veya olmasın, işleri birlikte halledebileceklerine yönelik daha fazla güven duyabilirler. Kimi durumlarda bazı eşler telefon açarak arabuluculuğa ihtiyaç kalmadığını, kendi aralarında anlaşmaya vardıklarını bildirmektedirler.

11. Yargılama Sürecinde Mahkemenin Arabuluculuğa Yönlendirmesi

İngiltere ve Galler'de *"mahkeme, davaların her aşamasında alternatif uyuşmazlık çözümünün uygun olup olmadığını değerlendirmelidir. Mahkeme, alternatif uyuşmazlık çözümünün aşağıdaki nedenlerle uygun olduğuna karar verirse, yargılamanın veya duruşmanın uygun gördüğü belirli bir süre için ertelenmesine karar verebilir -*

Tarafların Alternatif Uyuşmazlık Çözümü konusunda bilgi ve tavsiye almalarını sağlamak ve

Tarafların kabul etmesi halinde alternatif uyuşmazlık çözüm yolunun işletilmesi amacıyla"..

Mahkeme, bu kural uyarınca bir dava veya duruşmayı ertelerse, tarafların, dava konusu herhangi bir sorun çözüme kavuşturulduğunda bu durumun mahkemeye ne zaman ve nasıl tebliğ edileceği hususu ilgili kararda belirtilir" (Aile Usul Kuralları 2010.3). Bu kural, 21 Mayıs 2008 tarihli Avrupa Arabuluculuk Direktifinin 13. Maddesi ile de uyumludur: "ulusal kanunlar mahkemelerin arabuluculuk süreci için zaman sınırlaması belirlemesine izin vermelidir. Ayrıca mahkemeler uygun olması halinde arabuluculuğu tarafların dikkatine sunabilmelidir".

Temyiz Mahkemesi süreci bile, arabuluculuk için çok geç değildir. Bir davada, mahkeme başkanı *"bu dava ne kadar karmaşık olursa olsun,*

hatta arabuluculuğun denenmediği veya ilk dava sürecinde denenerek başarısız olduğu davalarda bile başarılı bir arabuluculuğa açık olmayan hiçbir davanın olmadığı yönündeki kanaatimizi kuvvetlendirmiştir" (Thorpe LJ Al-Khatib v Masry [2005] 1 Aile Yasası Raporu) şeklinde ifade etmiştir. Yerleşik uyuşmazlıklarda arabuluculuk yapmak zordur, ancak yine de dikkate alınmalıdır. Dava yorgunluğu, bazı davacıları meseleleri kendi aralarında çözmeye motive eder. Arabuluculuk, tarafların konuşması ve birbirlerini dinlemeleri için çok gerekli olan fırsatları, mahkemelerin sunmadığı şekilde sağlayabilir. Çocuklarla ilgili konularda bir çıkmazın, konuşulması gereken diğer aile meselelerinde kök salmış olduğu ortaya çıkabilir. Arabuluculuk sürecinde duygular ile sorunlar arasında bağlantılar kurmak kendi başına bir tedavi değildir ancak bağlantıların kurulmasının tedavi edici etkileri olabilir. Deneyimli arabulucular, çocuklar ve/veya finans ve diğer konularda olan uyuşmazlıkların çözümüne yardımcı olacak disiplinler arası bilgi ve becerilere sahiptir. Çocuklar hakkındaki sabit uyuşmazlıklarda arabuluculuk yapmak dikkatli değerlendirmeyi gerektirir ve arabuluculuk uygunsa mahkemenin zaman sınırlamaları koyması gerekmektedir. Yasal ayrıcalık ve gizlilik örtüsü her iki tarafın bilgilendirilmiş onayıyla kaldırılabilir ve gerektiğinde mahkeme tarafından geçersiz kılınabilir. Mahkemenin arabuluculuğa yönlendirmelerinde ve arabuluculuk süreçlerinin tasarlanmasında halen gelişime ihtiyaç duyulmaktadır.

Mali konularla ilgili nihai bir boşanma anlaşması değiştirilemez; ancak, çocuklar büyüdükçe, çocuklara yönelik düzenlemelerin çeşitlendirilmesi gerekebilir. Çocukların, ifade edebildikleri ve dinlenmesi gereken ihtiyaç ve istekleri olabilir. Bir çocuk kendisi için daha esnek düzenlemeler yapılmasını isteyebilir. Bazı durumlarda, bir çocuk yaşadığı yeri değiştirmek ve bir ebeveynden diğerine geçmek isteyebilir. İkinci evlilikler ve çocuk-anne-baba ilişkileri, çocuk veya genç evlat, arkadaşlıkları ve kişisel faaliyetleriyle çelişen düzenlemeleri kabul etmeye mecbur hissederlerse, ilişkiler bozulmaya meyilli hale gelecektir. Ebeveynler, çocukları için mahkemeye gitmeden düzenlemeler yapmaları konusunda teşvik edilmelidir. Çocuklar ve gençler için sunulan çevrimiçi bilgi hizmetleri, aile arabuluculuğu hakkındaki bilgileri içermeli ve çocuk ve gençlerin ailelerine iletebilecekleri bilgilere ulaşabilecekleri bir yardım hattı mevcut olmalıdır. Arabuluculuk yolu, anlaşmayı kolaylaştırmak ve uzlaşmacı

çatışmaları azaltmak için mahkemedeki davaların ileri aşamaları ve hatta Temyiz Mahkemesi aşaması da dahil olmak üzere tüm aşamalarda aile üyelerinin tamamına açık olmalıdır. Hâkimler, avukatlar, sosyal hizmet uzmanları ve arabulucular, birbirlerinin rollerini ve sorumluluklarını ve birlikte çalışmanın değerini anlamalı ve takdir etmelidir. Aile yargı sistemi, aile üyelerine yardımcı olarak uyuşmazlıklarını çözmelerini ve daha iyi işbirliği yapmalarını sağlamalı ve gerektiği noktada farklı hizmetlere yönlendirmeler yaparak gerekli yerlerde koruma sunmalıdır.

BÖLÜM 4
ARABULUCULUK MODELLERİNİN TASARIMI

Yapıyı akılda tutmak müziği gerçekten anlamaya giden yolun yalnızca bir kısmıdır Daniel Barenboim[12]

1. Modelin Tasarlanması
2. Ortam ve Fiziksel Düzenlemeler
3. Cinsiyet Meseleleri
4. Eş-arabuluculuk
5. Disiplinler-arası Eş-arabuluculuk
6. Farklı Eş-arabuluculuk Modelleri
7. Etkili Eş-arabuluculuk İçin Ön Gereklilikler
8. Eş-arabuluculukta Stratejiler ve Beceriler
9. Eş-arabuluculuk Sinerjisi
10. Mekik Arabuluculuğu ve Özel Oturum
11. Çevrimiçi Arabuluculuk
12. Geniş Ailelerle Arabuluculuk
13. Arabuluculuk ve Karmaşık Sistemler

12 Barenboim Her Şey Bağlantılıdır – Müziğin Gücü Weidenfeld ve Nicolson (2008) s.58

1. Modelin Tasarlanması

Standart bir arabuluculuk modeli, farklı koşullarda arabuluculuğa başvuran eşlerin ve ailelerin değişen ihtiyaçlarını karşılamaz. Arabuluculuk, başvuran eşler ve ailelerin özgül durumları ve ihtiyaçları için tasarlanmamışsa, gerçekleştirilmiş olması halinde dahi başarısız olması muhtemeldir. Arabulucular farklı uyuşmazlık tür ve seviyeleri için gereken olanak ve becerilere sahip olmalıdır. Arabuluculuk ilkelerini, katılımcıların kendilerine uymayan standart bir süreci kabul etmesini beklemek yerine, katılımcıların ihtiyaçlarına uyacak şekilde tasarlanmış bir dizi modele oturtmak mümkündür. Başka bir deyişle, aile arabuluculuğu, "hazır giyim değil", terzi elinden çıkma biçimde gerçekleştirilmelidir. Yaratıcı varyasyonlar ise bir kapsam dahilinde tasarlanmalıdır. West-Eastern Divan Orkestrasının piyanisti, şefi ve kurucu ortağı olan Daniel Barenboim, bir müzik temasının varyasyonlarını bir "dönüşüm süreci" olarak tanımlamaktadır. Danışman psikiyatrist ve aile terapisti Arnon Bentovim ise "caz ve aile terapisi uygulayıcıları içinden geçilen ana, atmosfere, duygusal iklime yanıt vermeli, ritim, melodiler, karşı melodiler, varyasyonlar ve ahengin farkında olmalıdırlar"[13] demektedir. Robinson, benzer şekilde arabuluculuk ve caz arasındaki benzerlikleri "teorik bir çerçeve içinde anlık icatlar" [14] olarak ifade etmektedir. Bununla birlikte, fazla yaratıcı olmadan önce, arabuluculuk konusunda göz önünde bulundurulması gereken fiziksel ortam, bir veya iki arabulucu kullanılması veya mekik arabuluculuğu ve özel oturum usulü gibi düşünülmesi gereken sorular bulunmaktadır.

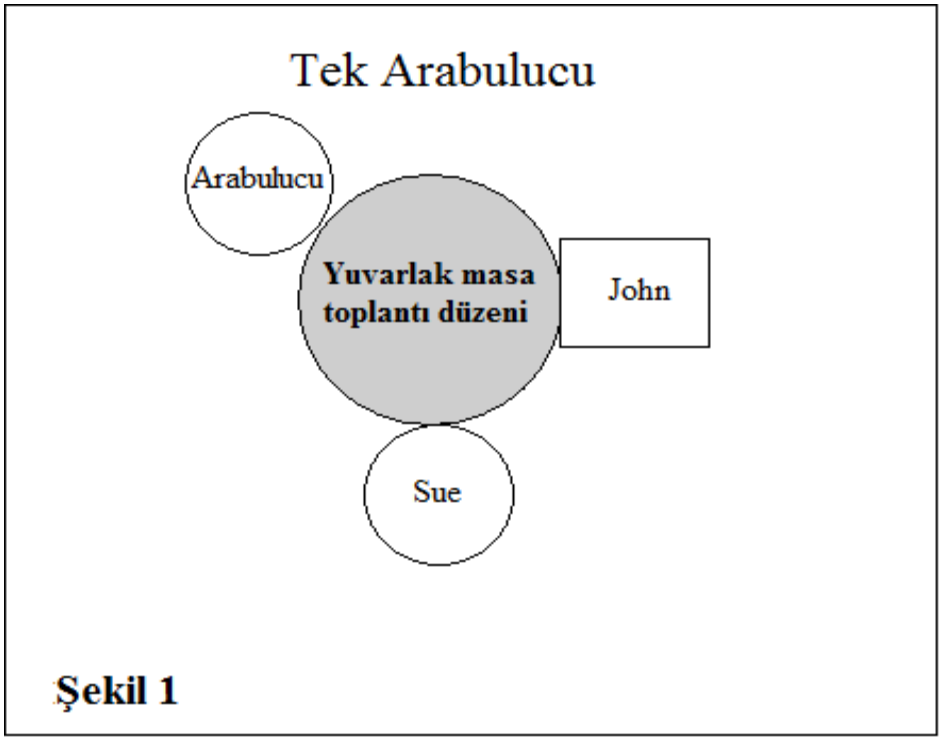
2. Ortam ve Fiziksel Düzenlemeler

Her şeyden önce, ortam ve fiziksel düzenlemelerin dikkatle ele alınması gerekir. Arabuluculuk, mahkeme dışında, katılımcıların ihtiyaçlarına göre aralıklarla düzenlenen oturumlarda ve her şeyden önce özel bir ortamda yürütülmelidir. Mahkeme içi arabuluculuk genellikle

13 Bentovim "Caz ve Aile Terapisi – Yolculuğum" (Haziran 2011) Bağlam, Aile Terapisi ve Sistemik Uygulamalar Dergisi s. 33

14 Robinson "Aile Arabuluculuğunun Geliştirilmesi" [2008] Fam Law 927

daha az esnektir. Arabuluculuk nedeniyle bir dava ertelendiğinde, mahkeme arabuluculuğun sonuçlanması için bir tarihi belirleyebilmektedir. Katılımcılar, toplantılar için rahatsız edilmeyecekleri ve gereken olanaklara sahip özel bir alana ihtiyaç duymaktadır. Bu ortam rahat ve huzurlu bir mekan olmalıdır. Binanın, bekleme alanlarının, arabuluculuk odalarının ve tesislerin uygunluğuna dikkat edilmelidir. Mahkeme salonları arabuluculuk toplantıları veya ilk bilgilendirme toplantıları için uygun bir mekan değildir. Mahkeme dışı arabuluculukta, arabulucular kendi çevrelerinden ve atmosferinden sorumludurlar. Birçok arabulucu yuvarlak veya oval bir masa kullanmayı tercih etmektedir. Arabulucunun, tıpkı tenis hakemi gibi bir taraftan diğerine dönmek zorunda kalmadan katılımcılarla eşit derecede göz teması kurabilmesi için, koltukların arabulucunun görüş alanında, birbirlerine rahat bir mesafeye konumlandırılması gerekmektedir. Katılımcılar birbirlerinin karşısına oturmamalıdır çünkü bu oturma düzeni çatışmayı teşvik edebilmektedir. Birbirlerine çok yakın veya karşı karşıya gelmeksizin birbirlerini ve arabulucuyu görebilecek şekilde konumlanmaları gerekmektedir.

Şekil 1

3. Cinsiyet Meseleleri[15]

Arabulucu ve çiftin hepsi aynı cinsiyette değilse, tek arabulucunun olduğu durumlarda kaçınılmaz olarak cinsiyete dayalı bir dengesizlik söz konusu olacaktır. Cinsiyete ilişkin hususlar elektrik gibi aile arabuluculuğunun tamamına sirayet edebilmektedir. Arabulucular, çocukların anneleri ile yaşamakta olduğu ya da yaşaması gerektiği gibi varsayımlarda bulunmamaya özen göstermelidir. Böyle bir varsayım, arabulucunun tarafsızlığına olan güveni yok edecektir. Çocuklar, annesi çalışırken bakımı üstlenen babaları ile yaşıyor olabilirler. Cinsiyet meseleleri, arabuluculukta güç dengesizlikleri ile yakından ilişkilidir. Arabulucular, arabuluculuk kullanıcılarının "güçlü şekilde hissettikleri ve düzenli olarak ifade ettikleri bir cinsiyete dayalı önyargı algısı"[16] olduğunu bilmelidirler. Bazı erkekler arabuluculuğun ve aslında bütün aile adalet sisteminin kendilerine karşı önyargılı olduğunu düşünmektedir. Öte yandan kadınlar, güçlü ve egemen bir erkek eş tarafından kontrol altında tutulmaktadır. Arabulucuların çoğunun kadın olduğu söylenebilir, ancak arabuluculuğa başvuran kadınlar bunu bir avantaj olarak görmemektedir; kadın arabulucunun eski eşini "baştan çıkacağı" ya da baskın bir erkeğe dayanamayacağından korktuklarını ifade etmektedirler. Arabulucular her bir eşe taraf tutmayacakları ve güç dengesizliklerini ortadan kaldıracak kadar güçlü ve yetenekli olduklarını göstererek eşlerin güvenini kazanmak zorundadırlar. Arabulucular şu cümleleri kullanarak tarafsız olduklarını vurgulamalıdır: "Arabulucular öykünün iki tarafını da dinlemeye alışkındırlar. Kimin haklı veya kimin haksız olduğu konusunda taraf tutmaz veya yargıda bulunmazlar". Veya "bir ilişkinin dağılmasıyla birlikte güvenin de yitirildiğini düşünüyorum. Ayrılan eşlerin birbirlerine güvenmeleri zordur. Bu sebeple; çocuklarınızla ilgili olarak ihtiyaç duyduğunuz güvenceleri araştırarak bulmaya çalışacağız". Taraflar, arabulucunun açık görüşlü, yargılayıcı olmayan ve güç dengesizliklerini yönetebilecek bir kişi olduğunu gösteren güvencelere ihtiyaç duymaktadır.

---

15 Ayrıca Bkz. Bölüm 3 ve Güç dengesizlikleri başlıklı Bölüm 10 ve Cinsiyet konularında araştırma bulguları başlıklı Bölüm 12

16 Barlow ve ark. Aile Adaletine Dair Yol Haritalarının Çıkarılması – Özet Çalışması ve Temel Bulgular Raporu (Haziran 2014), s. 11

4. Eş-Arabuluculuk

"Akıl akıldan üstündür" deyişi özellikle arabuluculuk için son derece geçerlidir. Eş-arabulucular birlikte iyi çalışır ve birbirlerinin güçlü yönlerini geliştirirlerse, bir eş-arabuluculuk ekibi, çözümü güç çatışmaları ve güç dengesizliklerini yönetmede tek arabulucudan çok daha fazla kapasiteye sahip olacaktır. Bazı arabuluculuk hizmetleri erkek / kadın eş-arabulucularla çalışma imkanı vermektedir, ancak genel olarak kadın arabulucular daha yaygındır. İki kadın eş-arabulucu cinsiyet dengesizliğini arttıracaktır. İki erkek arabulucu tarafından eş-arabuluculuk fikri ise rağbet görmemektedir. Eş-arabuluculuk aynı cinsiyetteki arabulucularla yapılacak ise taraflara bunu kabul edip etmedikleri sorulmalı ve süreç içerisinde rahat edip etmedikleri araştırılmalıdır. Bir kadın bir erkekten oluşan eş-arabuluculuğu modeli, cinsiyet sorunları ve güç dengesizliklerini gidermekte büyük avantajlar sunmaktadır.

Arabulucular, farklı mesleki disiplinlerden geliyorlarsa, genellikle nitelikli bir sosyal hizmet uzmanı veya terapist olan bir eş-arabulucu ile deneyimli bir aile avukatı beraber arabuluculuk yaparak iki farklı bilgi ve deneyim alanını birleştirirler. Aile hukuku ve beşeri bilimler alanlarından gelen eş-arabulucular birbirlerini birçok alanda tamamlayarak katma değerlerini arttırırlar. Aile Arabulucuları Birliği (Family Mediators Association-FMA), halen eş-arabuluculuk usulünü kullanmaktadır. Disiplinler-arası eş-arabuluculuk, bir arabulucunun sağlayabileceğinden daha geniş bir bilgi ve deneyim yelpazesi sunar. Bir hukuk mezunu ile beşeri bilimler disiplinlerinden gelen birinin (danışman, terapist, sosyal hizmet uzmanı, psikolog) bir araya getirilmesi, ortak çocuklar ve mali konularda anlaşma sağlanmasında özellikle yararlıdır. Ayrılan eşlerin duygularının ve ailevi sorunların anlaşılmasındaki bilgi ve beceriler hukuki ve mali alanlardaki uzmanlıkla bir araya getirilmelidir. Ancak eş-arabulucular kendi orijinal uzmanlık alanlarıyla sınırlandırılmamalıdır. Arabulucuların eğitimi, disiplinler arası bilgi ve becerileri harmanlamalıdır.[17] Eş-arabulucular, birbirlerinin mesleki alanlarında da özgüvenle hareket ederek, her türlü aile meselelerine dair arabuluculuk yapıldığında, eş-arabuluculuğun faydaları büyük ölçüde artar. Her

17 Bkz. Arabulucu Eğitimi başlıklı Bölüm 13

vakıada bazı güç dengesizlikleri mevcuttur, ancak eş-arabulucular duygusal, ailevi, mali ve hukuki boşanma sürecini aştıkça dengenin korunmasına yardımcı olabilirler. Tek bir arabulucu, tüm bu farklı boyutlara aynı anda odaklanmakta güçlük çekebilir. Uygulamada bir arabulucu mali verileri toplamaya odaklanırken; diğer arabulucu görüşme esnasında yaşanmakta olan etkileşimler üzerine yoğunlaşabilir.

Eş-arabuluculuk;

1. Konu ile ilgili deneyimi olmayan arabulucunun daha deneyimli bir arabulucudan yöntem öğrenmesinin sağlanmasına katkıda bulunmak,

2. Cinsiyet dengesini sağlamak,

3. Çatışmaları, tarafların durduğu yer ve zorlu dinamikleri yönetmek,

4. Birbirinden farklı perspektiflere sahip kişiler arasında dengeli bir anlayış ve bu perspektiflere dair dengeli bir yanıt üretmek,

5. Arabuluculuk süreci için gereken özel uzmanlık ve bilgiyi sağlamak,

6. Kültürler arası arabuluculuğun kolaylaştırılması,

7. Görevleri verimliliği en üst düzeye çıkaracak şekilde arabulucular arasında bölüştürmek,

8. Karmaşık stratejiler geliştirmek üzere daha geniş bir kapsam sağlamak,

9. Katılımcıların birbirinden çok uzakta yaşamaları halinde coğrafi mesafeyi gidermek (Tarafların bulunduğu yerdeki bir arabulucu bir tarafla görüşerek sonrasında diğer arabulucu ile irtibat kurabilir.[18])

gibi farklı amaçlarla kullanılabilir.

Eş-Arabuluculuğun Faydaları

İlişki çöküşünün farklı evrelerindeki aile üyeleri, birbirlerine uymayan görüşlere, birbiriyle çelişen ihtiyaçlara, evlilik, aile, finansman ve hukuk gibi konularda bir dizi karmaşık soruna sahiptir. Eş-arabulucular arabuluculuk sürecinde çatışan ihtiyaçları ve yüksek duyguları frenlemekte tek bir arabulucudan daha başarılı olabilirler. Eş-arabuluculuğun faydalarından biri, eş-arabulucuların bilgi, mesleki bilgi

18 Ayrıca Bkz. Uluslararası sınır-ötesi aile arabuluculuğu başlıklı Bölüm 14

ve kişisel niteliklerinin birbirlerini tamamlamasıdır. Birbirlerinin güçlü yanlarından faydalanabilir, farklı yeteneklerle katkıda bulunabilir ve birbirlerini destekleyebilirler. Pratik eğitimin bir aşaması olarak eş-arabuluculuk alıştırması yapılması perspektifleri genişletmek ve yeni beceriler geliştirmek adına son derece önemlidir. Disiplinler-arası eş-arabulucular, bir avukatın veya bir terapistin arabuluculuk yaparken tek başlarına yönetemedikleri meselelerde güçlü duyguları ve karmaşık konuları frenlemek ve zapt etmekte daha başarılı olacaktır. "müvekkilin psikolojik ihtiyaçlarını göz ardı eden bir mahkeme kararı alınması müvekkilin hukuki ihtiyaçlarıyla çelişen bir psikolojik karar kadar yersiz olacaktır".[19] Eş-arabuluculuk aynı zamanda her bir arabulucunun diğerinin girdisini kontrol edebilmesi ve güçlendirmesi güvencesini sağlamaktadır.

Denge

Arabulucular fiziksel ve psikolojik dengeyi sağlayabilir. "İki kişi olmak sizin daha rahat etmenizi sağlıyor. Aksi takdirde bir kişiyi yetkili kılmış gibi oluyorsunuz. Oysa iki kişi olduğunda yetki baskısı ortadan kalkıyor".[20] Erkek-kadın eş-arabulucular toplantı odasında bir cinsiyet dengesi ve aynı zamanda bir güç dengeleme modeli sağlamaktadır. Bazı araştırmalar, erkek-kadın arabuluculuk ekiplerinin daha adil ve daha dengeli anlaşmalar sağlanmasını kolaylaştırdığını ileri sürmektedir.[21]

Farklı Bakış Açılarını Anlamak İçin Daha Geniş Perspektifler

"Ayrıca iki kişinin olması da yararlıydı, çünkü iki kişinin aynı konu hakkındaki fikirleri birbirlerinden hafifçe farklıydı ve bu durum her ikimizin de bir seçeneğe sahip olmasına son derece yardımcı oldu".[22]

---

19 Steinberg "Disiplinler Arası bir Taahhüde Doğru" (Temmuz 1980) Evlilik ve Aile Terapisi Dergisi s.261

20 Arabuluculuk tarafından alıntılayan Walker, McCarthy ve Timms Arabuluculuk: İşbirliği İlişkisinin Hazırlanması ve Yeniden Kurulması (Aile Çalışmaları İlişki Merkezi, Newcastle Üniversitesi, 1994), s 128.

21 Adler ve Barnes "Arabuluculuk ve Avukatlar – Pasifik Yaklaşımı" (1983) 18 Hawaii Barosu Yayını 37-52

22 Walker J., McCarthy P. ve Timms N. Arabuluculuk: İşbirliği İlişkisinin Hazırlanması ve Yeniden Kurulması Aile Çalışmaları İlişki Merkezi, Newcastle Üniversitesi (1994),s 125.

Birçok çiftin birbirinden ve / veya arabulucudan farklı etnik kökenleri vardır. Arabuluculukta kültürel çeşitliliğe saygı gösterilmelidir. Ancak tek bir arabulucunun olduğu hallerde arabulucu çoğunluk kültüründen bir birey olarak algılanabilir ve bu durum arabulucu için kültürel açıdan uygun bir uygulama yürütmeyi güçleştirmektedir. Eş-arabulucular, farklı kültürel konularda farklı kişisel geçmiş, deneyim ve bakış açıları ortaya konmasını sağlarken tek bir kültürle sınırlandırılmış tek bir arabulucunun kaçırabileceği kültürler-arası sorunların ele alınmasına yardımcı olabilirler. Arabuluculukta ebeveynler, vatandaşlık, dini veya kültürel olarak ayrıldığından; ebeveynlerden biriyle aynı kültürel geçmişe sahip olan eş-arabulucular, ebeveynlerden birinden yana taraf olmaksızın arabuluculuk sürecine bir anlayış, tanıma ve dolayısıyla güvenlik dinamiği sağlayabilirler.

Kültürler arası eş-arabuluculuğa örnek

İrlanda'daki bir arabulucu ve eğitmen olup anadili Almanca olan Sabine Walsh, Alman-İrlandalı bir çiftin ve İrlandalı eş-arabulucunun dahil olduğu bir kültürler-arası eş-arabuluculuk örneğini aktarmaktadır. Alman anne İngilizceyi akıcı bir şekilde konuşabiliyordu; bu nedenle dil kendi başına bir sorun teşkil etmemişti. Anne-baba arasındaki temel uyuşmazlık, çocuğun eğitimi ve Almanya ile İrlanda'daki okul sistemlerinin hangisinin daha iyi olduğuna ilişkindi. Anne çocuğun Dublin'deki Alman okuluna gitmesini istiyordu ancak baba İrlanda okullarının daha iyi olacağını söylüyordu. Anne kendi söylediklerinin duyulmadığını ya da anlaşılamadığını düşünüyordu, çünkü içinde yaşadığı topluluktaki hiç kimse Alman eğitim sistemi ve ahlakı hakkında hiçbir şey bilmiyordu. Eş-arabuluculuk sürecinde Almanca bilen arabulucu annenin Alman sisteminin değerlerini açıklamasını kolaylaştırırken, baba ise sürecin erkek, İrlandalı bir eş-arabulucunun varlığı sayesinde dengelenmiş olduğunu düşünüyordu. Eş-arabulucular birlikte verimli bir ekip çalışması ortaya koyarak anne-babanın birbirleriyle çatışmak yerine takım oyunu oynayabilmelerini ve böylelikle çocukları için ortak bir karara varabilmelerini sağlamıştı.

Dinamikler

Tek bir arabulucu, her bir tarafa sırayla soru sorarak, bilgi toplamakta ve karşılık verme fırsatlarına sahip olduklarından emin

olmaktadır. Bu soru-cevap dinamiği doğrusal bir dinamik olarak tanımlanabilirken, eş-arabulucular yuvarlak masa tartışmalarında döngüsel bir dinamik ortaya koyulabilmesini sağlayabilmektedirler. İki arabulucunun olması, bir kişinin kontrolü ele aldığı izlenimi vermeksizin tartışılabilmesine olanak sağlar.

Birbirini Tamamlayan Tarz ve Yetenekler

Eş-arabulucular farklı kişisel nitelikleri, çalışma tarzları ve beceri yelpazelerini bir araya getirirler. Katılımcılar tek bir kişinin ihtiyaç duyulan tüm nitelik ve becerilere sahip olmasını beklemenin gerçekçi olmayabileceğini düşünebilirler. Ancak farklı kişilik ve becerileri takdir edebilirler.

Daha Fazla Yaratıcılık

Birden fazla arabulucunun olmasıyla seçenekler ve fikirler üretmede daha fazla yaratıcılık ortaya konulabilir. Beyin fırtınası çalışmaları eş-arabulucuların tamamlayıcı deneyim, analitik ve sezgisel düşünme yolları ortaya koymasıyla daha etkili hale gelmektedir[23]. Eş-arabulucular birbirlerinden yeni fikirler ilham alır ve eşleri kendi fikirlerini üretmeye teşvik ederler.

Yeni Fikirler

Eğitimini henüz yeni tamamlamış bir arabulucu, daha deneyimli bir arabulucu ile birlikte çalıştığında; arabuluculuk yapma işine ilişkin bir sürü şey öğrenecektir. Deneyimli arabulucular da yeni bir bakış açısı getirebilen bir yaklaşımı sorgulayabilen veya bir varsayıma karşı çıkabilen daha az deneyimli arabuluculardan bir şeyler öğrenebilirler.

Modelleme

Eş-arabulucular farklı bakış açıları hakkında yapıcı tartışma modelleri ortaya koyabilmektedir. Farklılıkları yapıcı bir şekilde tartışmaları ve çiftin argümanlarına karşı çıkan bir argüman hakkında birbirleriyle çelişmekten kaçınmaları şartıyla (bkz. aşağıdaki eş-arabuluculuk temel kuralları) açık bir şekilde birbirleriyle aynı fikirde olmamaları da mümkündür. Eş-arabulucular farklılıkları dostça bir sohbet

23 Kahneman Hızlı ve Yavaş Düşünme (Penguin Books 2012); ayrıca bkz. Arabulucu Eğitimi Başlıklı Bölüm 13.

ortamında tartıştıklarında uyuşmazlıkları olumlu bir şekilde tartışabilmek yönünde bir model teşkil ederler ve böylelikle katılımcılar da uyuşmazlık konuları üzerine kavga etmek yerine dostça tartışabilir hale gelebilmektedir.

İyi Uygulamaların Sürdürülmesi

Birden fazla arabulucunun (eş-arabulucuların) mevcut olması herhangi bir şeyin göz ardı edilmesi veya gözden kaçırılmasını engeller. Oturumda bir denetmenin olmaması veya oturumların sesli veya görsel olarak kayıt altına alınmaması halinde tek bir arabulucunun çalışmalarının yakından takibi mümkün değildir. Yalnız çalışan bir arabulucu, fark etmeden rolün dışına çıkabilir, uygun olmayan çalışma yöntemleri geliştirebilir veya önemli noktaları gözden kaçırabilir. Eş-arabulucular birbirlerinden öğrenirler ve birbirlerinin uygulamalarını gayri resmi olarak denetlerler. Arabuluculardan birinin herhangi bir kaygısı veya rahatsızlığı olması halinde; bu kaygı ve rahatsızlığın ortaya konularak arabulucular arasında tartışılması şart olup bu hususların bir akran grubu veya denetçi ile tartışılması da faydalı olabilir.

Arabulucular İçin Destek

Arabuluculuk, taraflara olduğu kadar arabuluculara da destek sağlar. Arabuluculuk, yoğunlaşmayı gerektiren stresli bir çalışmadır. Alınması gereken çok miktarda bilgi vardır. Tek bir arabulucu zihinsel olarak zorlayıcı ve duygusal olarak tüketici olabilecek birçok sorunla uğraşmak durumundadır. Arabuluculuk işinde bir eş-arabulucunun var olması hem destek hem de güvence sağlar. Sorumluluklar ve yapılacak işler paylaşılabilir. Eş-arabulucuların bir ekip olarak rahat bir şekilde çalışmaları halinde yaşanılacak stres tek başına yapılan arabuluculuktan çok daha az olacaktır.

Eş-Arabuluculuğun Dezavantajları

Maliyetler

Eş-arabuluculuk daha pahalıdır. Özellikle ciddi miktarda mameleke ilişkin sorunların bulunduğu karmaşık davalarda, bireysel olarak ödeme yapan müşteriler, birbirini tamamlayan deneyim ve uzmanlığa sahip iki profesyonel arabulucu için daha yüksek bir ücret ödemeyi kabul edebilirler. Ayrıca, çocuklar konusunda veya diğer tüm konularda çatışma

olduğunda, her ikisi de maaşlı çalışan ebeveynler, disiplinler arası eş-arabuluculuğun faydalarını görerek bunun için ilave ödeme yapmayı kabul edebilirler. Arabuluculuk hizmetlerini sağlayan kurum, eş-arabuluculuğun dengeyi sağlamak ve tüm konuları kapsamak gibi avantajlarını özellikle de çocukların refahına odaklanarak açıklamalıdır.

Lojistik

Eş-arabulucular farklı yerlerde bulunuyorsa, seyahat masrafları ve sürenin de dikkate alınması gerekir. Birden fazla arabulucunun mevcut olduğu oturumları düzenlemek daha zordur. Bir arabulucunun hasta olması veya gecikmesi halinde diğer arabulucu yalnız başına devam etmeli midir? Bir oturumun ertelenmesi katılımcılar için ciddi sıkıntılara neden olabilir ve yeniden randevu belirlenmesi gecikmelere neden olabilir.

Zaman

Eş-arabuluculuk oturumlarının yapılması için gereken zamana ek olarak, önceden danışma ve planlama için ve sonrasında tartışma ve geri bildirim için zaman gereklidir. Arabuluculuğun yazılı özetleri hem arabulucular tarafından kontrol edilmiş hem de imzalanmış olmalıdır.

Rekabet veya Karmaşa

Her iki arabulucunun müdahale etmek ve/veya farklı konularda konuşmaya istekli olduğu durumlarda ortaya çıkan karışıklık arabuluculuğu tehlikeye atabilir. Eş-arabulucuların benzer eğitime sahip olmaması ve deneyim eksikliği olması halinde bu sorunların ortaya çıkması ihtimali artar.

Bölünmek, Taraf Tutmak

Eş-arabulucuların çatışma halindeki çift arasında bilinçli veya bilinçsiz şekilde bölünmesi riski mevcuttur. Taraflar sıklıkla arabulucuları taraf tutmaya ikna etmeye çalışır. Eş-arabulucular birbirlerini iyi anlamazlarsa, çiftin çatışması onlara da geçerek bölünmelerine neden olabilir. Bu durumda; birbiriyle çelişen amaçlara sahip eş-arabulucularla görüşme yapmanın bir kriz döneminden geçen çifte herhangi bir yardımı olmayacaktır.

Birleşik Baskı

Güvenilir ve bilgili iki arabulucunun bir araya gelmesi, gergin taraflara fazla gelebilir. Birbirlerinin ifadelerini sürekli teyit eden arabulucular, tarafların arabulucuların ortak görüşüne karşı çıkmalarını zorlaştırır. İyi eğitimli arabulucular bunun olmasına izin vermemelidir (– okuma tiyatrosunda kullanılan bir teknik olan – mısra diyaloglarından kaçınmalıdırlar!)

5. Farklı Eş-Arabuluculuk Modelleri

Eş-pilotlar: Her iki arabulucu da kontrolleri işletir ve sürecin herhangi bir aşamasında birbirlerinden görevi devralabilir. Özellikle güç dengesizliklerinin yönetilmesinde denge ve destek sağlarlar. Fakat kontrollerin ve görevlerin paylaşımında tekrarlar yaşanabilir. Bir yardımcı-pilotun diğerini kestiği yerlerde, gidilen istikamet hakkında karışıklık çıkabilir.

Pilot ve Navigatör: Pilot kontrolleri kullanarak uçağın güçlü rüzgarlar ve çapraz akımlarda yol almasını sağlar. Navigatör ise haritayı kullanarak gidilecek güzergahı belirler. Navigatör belirli yer işaretleri tespit eder hatta kimi zaman yeni ve daha iyi bir güzergah bulabilir. Navigatör, pilota göre daha az müdahalede bulunur ve içerikten çok dinamiklere odaklanır. Navigatör vücut dilini gözlemlemek ve göz önünde olmayan sorunları tespit etmek için daha çok zamana sahipken; pilot sürekli ileri doğru hareket etmeye odaklanır. Pilot / navigatör rolleri, eş pilot modeldeki gibi değişken olabilir, ancak görev dağılımı önceden planlanmakta ve daha net bir şekilde tanımlanmaktadır. Örneğin, bir arabulucu tartışmaya önderlik ederken, diğeri panoda önemli noktalar veya rakamları kayıt altına alır. Pilot uçağı kontrol ederken navigatör uçuş güzergahını kayıt altına alır gibi.

Pilot ve Çırak: Gözlemleme, iş öğrenme ve güven kazanma fırsatları

Pilot ve Denetleyici (Gelişmiş Uçuş Testi!). Bu konsept denetim veya yeterliliğin sınanması için kullanılabilir. Arabulucular arasındaki kıdem ve tecrübe farklılıklarının katılımcılara açıklanması gerekebilir (Kaza riski olmadığı sürece kontrolörün arka koltukta oturarak pilotun bağımsız uçuşunu desteklemesi mümkündür gibi)

6. Etkili Eş-Arabuluculuk İçin Ön Gereklikler

i) Eş-arabulucunuza güvenin: Arabulucuların birbirlerinin dürüstlük ve yetkinliğine güvenmeleri gerekmektedir. Karşılıklı güven ve saygıya dayalı bir ortaklık, kriz döneminden geçmekte olan eşlerle çalışmada güçlü bir dayanak noktası sağlar.

ii) Mesleki ve pratik hususları göz önünde bulundurun: Tesisler, uygulama modeli, fiyatlandırma ve mesleki tazminat kapsamı da bu değerlendirmelere dahil edilmelidir. Eş-arabulucular müşterek veya münhasır hesap verilebilirlikleri ve hangi ücretlerin alınacağı hususlarında net olmalıdırlar. Ayrıca, eğer diğer arabulucunun oturuma yetişememesi gibi olasılık mevcutsa; bu durumu daima gözetmek durumundadırlar. Örneğin böyle hallerde katılımcılar uzun bir yoldan gelmiş veya arabuluculuğa acil olarak ihtiyaç duyuyor olabilirler.

iii) Eş-arabuluculuk eğitimi: Eş-arabulucular aynı eğitim kuruluşunda eğitim almış olmalı ve birlikte eş-arabuluculuk rol yapma alıştırmaları yapmış olmalıdırlar. Eş-arabulucular, aynı standart belgeleri kullanmalı ve kuruluşlarının politika ve uygulama gerekliliklerine uymalıdırlar. Sıralı ast-üst ilişkisi hakkında net olmalı ve aynı mesleki uygulama danışmanıyla çalışmalıdırlar. Şikayet prosedürleri ve bir müşteriden gelen herhangi bir şikayetle ilgili sorumlulukları açıkça belirli olmalıdır.

iv) Rol ve görevler üzerinde mutabık olmak. Eş-arabulucular, farklı görev veya süreçlere dair sorumluluğun nasıl paylaşılacağını göz önünde bulundurmalıdırlar. Farklı aşamalarda liderlik bir arabulucudan diğerine geçebilir. Örneğin her iki arabulucunun da not tutup notların birer nüshasını bir diğerine verip vermeyeceği göz önünde bulundurulmalıdır.

v) Her iki arabulucunun da eşit olup olmadığı veya birinin diğerinin çıraklığını yapıp yapmadığı konusunda mutabık olmak. Bir arabulucu diğerinden daha deneyimli olabilir. Arabuluculuk genellikle bir arabulucunun ofisinde gerçekleştirilirken, diğer arabulucu ortağının misafiri olabilmektedir. Eş-arabulucuların kıdem ve statüyü tartışmalarını ve her ikisinin de rahat hissetmelerini sağlamak önemlidir. Arabulucular arasındaki güç dengesizlikleri, arabuluculukta istenmeyen sonuçlara neden olabilmektedir.

vi) Tartışmaya katılmak için birbirinize fırsat verin. Her iki arabulucunun eşit şekilde girdi sağlaması zaruri değildir ve birbirleriyle rekabet etmeleri işe yaramaz. Dinleyen ve gözleyen bir arabulucu son derece önemli bir rol oynamakta olup bu rol taraflara, dinleyici rolü olarak açıklanabilir. Bununla birlikte, bir arabulucu öncülük ederken, diğerinin de sürece dahil olabilmesi, toplantılara katılım sağlaması için fırsat sağlaması önemlidir: "Eklemek istediğiniz herhangi bir şey var mı?" .... "Devam edelim mi?" "Siz ne düşünüyorsunuz?". Düzenli olarak ikinci arabulucuya danışma, ikinci arabulucunun kendisini ortamda gereksiz veya dışlanmış hissetmesini engeller. Oturma düzenlemeleri eş-arabulucuların birbirleriyle göz teması kurmalarını temin etmelidir.

vii) Birbirinizin görüşlerini ve değerlerini anlayın: Eş-arabulucular, birbirlerinin görüşlerini ve değerlerini, özellikle farklılıklarını anlamalıdırlar. Arabuluculuk süreci zaman zaman son derece tartışmalı konuları içerebilmektedir. Eş-arabulucuların birbirlerinin görüşlerine ve değerlerine saygı duyması ve birbirinden gelen işaretleri okuyabilmesi gerekir. Farklılıklarını, birbirlerini tamamlayıcı rollerini güçlendirecek şekilde yönetebilmeleri zaruridir.

viii) Karşılıklı destek: Eş-arabulucular her konuda birbirleriyle uyuşmak zorunda değildir. Ancak birbirlerine destek vermeleri ve birbirlerini zor duruma sokmamaları gerekir. Anlaşamadıkları konularda birbirleriyle çelişmemeye dikkat etmelidirler.

ix) Aynı dili konuşun: Farklı arka planlardan gelen arabulucular, aynı dili konuşabilmeli ve mesleki jargonları kullanmaktan kaçınmalıdırlar. Bazen bir arabulucunun diğer arabulucunun söylediklerini açıklaması veya güçlendirmesi gerekebilmektedir.

x) Hazırlama ve bilgilendirme: Eş-arabulucular arabuluculuk oturumlarına hazırlanmalı ve oturumdan sonra bilgi alışverişinde bulunmalıdırlar. Bu, her oturum için ilave bir süre ayırmak anlamına gelir. Planlama ve bilgilendirmede; fikir alışverişi yapılarak, gerilimin düşürülmesi önemlidir. Eş-arabulucular, gerekirse birbirlerine olumlu geribildirim vermek ve birbirlerini sorgulamak zorundadırlar. İyi bir çalışma ilişkisi kurulduktan sonra, çoğu eş-arabulucu, birlikte yaratıcı bir şekilde çalışılmasını sağlayan sezgisel bir anlayış geliştirir.

xi) Bir geri çekilme planı olsun: Eşler beklenmedik bir olay veya gidişatta beklenmedik bir değişimle çıkıp geldiklerinde; sürece dair her

türlü hazırlık çöpe gidebilir. Eş-arabulucuların gerektiğinde gidişata kolayca ayak uydurabilmesi zorunludur. Birbirini tanımak ve işaretleri okuma yeteneği uzun uzun tartışma ihtiyacını ortadan kaldıracaktır.

xii) İyi bir espri anlayışı: Eş-arabulucuların mizah duygusundan yoksun olmaları ya da mizahı hassas bir şekilde kullanamamaları halinde eş-arabuluculuğun işe yaraması düşünülemez.

xiii) Pratik ayrıntıları düşünün: Oturma düzenlemeleri tartışmayı kolaylaştıracak şekilde, göz temasını en üst düzeye çıkarmalı ve kamplaşmayı engellemelidir.

xiv) Danışmanlık ve sürekli mesleki gelişim: İngiltere ve Galler'de, akredite edilmiş aile arabulucularının, ulusal akreditasyonlarını korumak için Mesleki Uygulama Danışmanı ile düzenli olarak bir araya gelmeleri ve yıllık olarak belirli bir süre düzenli eğitim ve diğer mesleki gelişim eğitimlerinden birine katılmaları şartı mevcuttur.

7. Eş-Arabuluculukta Stratejiler ve Beceriler

Açıkça danışmak: Örneğin, "Sizce önce A konusunu mu yoksa B konusunu mu konuşalım?" Bu sayede oturum bir arabulucunun tarafları sırayla yönlendirmesi yerine, dört kişi arasında bir sohbet olarak gerçekleştirilebilir.

Sözsüz işaretleri algılamak ve önceden ayırt etmek: Arabulucu, bir tarafın şaşkınlık, üzüntü, hayal kırıklığı yaşadığını veya öfkelendiğini kaçırırsa, diğer eş-arabulucu bu işaretleri fark edebilir ve cevaplayabilir.

Bilgi verme: Tek bir arabulucu için uzman gibi görünmeden gönüllü bilgi almak son derece zor olabilirken eş-arabuluculukta arabuluculardan biri "Şu konuyu tartışmanın faydalı olacağını düşünüyor musunuz?..." gibi bir yönlendirmede bulunabilir. Bu sayede alakalı bilgiler tarafsız olarak alınarak eşlerin arabuluculuk ve avukatlar arasında gidip gelme ihtiyacı ortadan kaldırılabilmektedir.

Stratejik tartışmalar: Farklı arka planlardan gelen arabulucular genellikle farklı perspektiflere sahip olup sorunlara farklı yaklaşımlar geliştirebilmektedirler. Bu tür tartışmalar, güç dengesizliklerini azaltmak için stratejik olarak kullanılabilir. Arabulucular çelişkileri rahatça tartışabilmeli ve birbirlerinin altını oymamaları kaydıyla, görüşlerini karşılıklı olarak pozitif bir şekilde sorgulayabilmelidir. Bu sayede

ortamdaki gerginlik genellikle somut şekilde azalmaktadır. Farklı ihtiyaçları veya görüşleri duyan taraflar, kendilerinin haklarının teslim edildiğini ve daha iyi anlaşılmış olduklarını hissedilebilirler. Eş-arabulucular arasındaki yapıcı uyuşmazlık, olumlu bir tartışma yönetim modeli ve açmaz çözme stratejisi olarak kullanılabilir.[24] Arabulucuların birbirlerinin altını oymaması veya susturmaması son derece önemlidir. Kullanılacak ses tonu düşünceli ve cana yakın olmalıdır. Uygun durumda biraz mizah kullanılabilir.

Gerginliği azaltmak için mizah kullanma: Eş-arabulucular, ortamdaki gerilimi azaltmanın bir yolu olarak, kendi yaklaşım farklılıklarına değinirken; genellikle mizah kullanırlar. Eş-arabulucuların arasında duyarlılık, karşılıklı saygı ve güven olduğu sürece, mizah yollu atışmalar çiftin gerginliklerini hafifletebilir. Zamanlama ve ortam önemlidir. Mizah süreç dinamiklerini değiştirir ve genellikle tarafların da mizahı kullanmasını teşvik eder.

Beyin fırtınası: Eş-arabulucular, farklı bilgi ve bakış açılarını kullanarak farklı seçenekler üretebilir. İyi polis/kötü polisi uygulayabilecekleri gibi çeşitli stratejiler de kullanabilirler.

Yazılı özetler hazırlama: Arabuluculuk sonuçlarının yazılı özetlerini hazırlamak için de çeşitli beceriler gerekmektedir. Özetleme ve "eşleştirme" becerileri birlikte kullanılmalıdır. Yazılı özetin içeriği ve üslubu hakkındaki istişareler, farklı mesleki geçmişe sahip arabulucular için öğrenme fırsatları sağlar.

8. Eş-Arabuluculuk Sinerjisi

Eş-arabuluculuk, arabuluculuk eğitiminin vazgeçilmez bir parçası olmalıdır. Bu sayede yerinde öğrenme ve güven oluşumu sağlanabileceği gibi arabulucuların neyin işe yarayıp yaramayacağını görmeleri de mümkün hale gelir. Yeni eğitim almış arabulucular deneyimli bir arabulucunun sağlayacağı güvenliği yararlı bulur ve getirdikleri yeni fikirler, deneyimli arabulucuların çalışma yöntemi hakkında farklı düşünebilmesini teşvik eder. Eş-arabuluculuk kaynak kullanımı açısından potansiyel olarak daha masraflı olmakla birlikte, sorunun daha verimli bir şekilde çözülmesini sağlar; çünkü eş-arabulucular birlikte daha esnek

24 Bkz. Bölüm 11

çalışırlar. Süreç, farklı ihtiyaç ve koşullara uyacak şekilde farklı yollarla yapılandırılabilir. Neil Robinson'un (bir caz müzisyeninden ödünç alarak) belirttiği gibi,[25] eş-arabuluculuk, arabulucuların "farklı enstrümanları çaldığı" "kontrpuanal etkileşime" olanak tanır.[26] Eş-arabuluculuğun hareketliliği, ivmenin muhafaza edilmesine yardımcı olur. Birlikte çalışmayı seven eş-arabulucular, daha neşeli bir ortam sağlayarak tarafların kendi güç ve yaratıcılıklarını yeniden kazanmalarına yardımcı olur. Eş-arabuluculuk dengeyi muhafaza ederken sinerji – yani enerji ve fikirlerin bir araya gelmesini - sağlar. Eş-arabulucular, gerçekleşebilecek değişiklikler araştırılıp görüşülürken, kutuplaştırıcılığın yıkıcı gücünü duygusal, psikolojik ve fiziki bir alanda baskılar.

İstikrar ve değişim arasındaki dengenin muhafaza edilmesi gerekmektedir. Arabuluculuk sürecinde bu dengeyi tehdit eden birçok baskı unsuruyla karşılaşılabilir. Tek bir arabulucu üzerindeki baskılar çok ağır olabilir. Eş-arabuluculuk ise baskı yönetimi için daha fazla kaynak sağlayabilmektedir. Çünkü eş-arabulucular birbirlerini destekleyebilir, birbirlerinin yüküne ortak olabilir ya da bu yükün bertaraf edilmesinde yeni yollar keşfedebilir. Birlikteyken çok daha fazla kaynağa sahiptirler. Taraflar kendi tükenmiş enerjilerini ve azalmış güçlerini yenilemek için bu kaynaktan faydalanabilirler. Arabulucular, tükenmiş hissettiklerinde enerjilerini yenilemek zorundadırlar. Eş-arabuluculuk, taraflara olduğu kadar arabulucuların kendilerine de birçok fayda sağlar. Eş-arabuluculuk arabuluculara, farklı çalışma biçimlerini keşfetmek, kabul edilmiş süreçleri ve modelleri uyarlamak ve diğer meslek mensupları ile birlikte çalışmak için olanak sağlar.

9. Mekik Arabuluculuğu ve Özel Oturum

Amaç doğrudan iletişim ve müzakereyi teşvik etmek olsa da, yüz yüze görüşmeler çatışma eğilimli eşler arasında çatışmayı körükleyebilir. Mümkünse eş-arabulucuların kullandığı mekik arabuluculuğu ve özel oturum ise seçeneklerin daha sakin şekilde tartılmasına olanak sağlar.

25 Kişisel iletişim.

26 Örneğin, bas ve alto saksafon hem sıkı bir süreç hem de yaratıcı doğaçlama için iyi bir kombinasyon olabilir.

Mekik arabuluculuğu ve ortak toplantılarında arabulucular, her iki tarafı aynı anda değil farklı zamanlarda ve ayrı olarak görüşmeye alır.

Mekik arabuluculuğu, medeni ve ticaret arabuluculuğunda sıklıkla kullanılan bir yöntemdir. Taraflar ve avukatları bir tanıtım toplantısından sonra ayrı odalara alınırken, arabulucu, odalar arasında "mekik dokuyarak" karşılıklı açıklamalar, teklifler veya karşı teklifleri taşıyarak arabuluculuk yapar. Mekik arabuluculuğu, aile arabuluculuğunda daha az kullanılan bir yöntemdir; çünkü asıl amaç, aile üyeleri arasında doğrudan iletişimi kolaylaştırmaktır. Anne baba ayrılmış dahi olsa, arabuluculuk sona erdikten sonra çocuklarıyla ilgili konularda doğrudan birbirleriyle konuşabiliyor olabilmelidir. Bununla birlikte, bu ebeveynler aynı anda görüşmeye alınmaları halinde birbirlerini dinlemeyebilecekleri gibi oturumdan önce veya sonra doğrudan iletişim kuramayabilir durumda da olabilirler. Ancak aile içi şiddet veya başka herhangi bir tür istismarın söz konusu olduğu vakıalarda mekik arabuluculuğu modeli kullanılabilir. Eski eşlerin yüz yüze görüşmelerinin güvensiz olduğu veya birinin bunu reddettiği durumlarda, mekik arabulucuları, ortak varlıkların bölünmesi veya borçların sorumluluğu gibi konularda görüşme imkânı sağlayabilirler. Bu arabuluculuk türü, riskler ve korkuların belirli derecelerle devam etmekte olduğu aile içi istismar davalarında kullanılabilecek tek seçenek olabilir. Risk ve korkuların tamamen ortadan kaldırılması halinde müşterek bir toplantı yapılması ihtimali konuşulabilir. Mekik arabuluculuğu, tarafların yüz yüze görüşmeler yapmak için çok uzakta yaşadığı uluslararası sınır ötesi durumlarda da kullanılabilmektedir.[27]

Özel oturum ise mekik arabuluculuğundan farklı olup müşterek toplantılar esnasında veya müşterek toplantılardan başka zamanlarda ayrı ayrı gerçekleştirilen bazı kısa görüşmeleri ifade eder. Ortak toplantılar çeşitli şekillerde yapılandırılabilir. Taraflardan birinin aşırı derecede duygusal olması halinde ve aile içi istismar veya istismar endişesinin olmaması şartıyla, ilk arabuluculuk toplantısında her bir tarafla ayrı ayrı kısa bir konuşma gerçekleştirilmesi faydalı olabilir. Kısa bir başlangıç toplantısı, başlangıçta yüksek düzeyde olan gerginliği azaltabilir ve her bir tarafın diğerinin konuları sakin ve yapıcı bir şekilde tartışmak için gereken ruh haline sahip olduğu ve istekli olduğuna dair güvence

27 Bkz. Bölüm 14

sağlayabilir. Bu her iki tarafın da yüz yüze görüşmesi için daha güçlü bir köprü oluşturur. Alternatif olarak, arabuluculuk toplantısı ortak bir toplantı ile başlayabilir ve belirli güçlüklerin yaşandığı durumlarda her bir taraf ile ayrı olarak kısa bir toplantı yapması ve ardından ortak toplantının devam etmesi sağlanabilir. Taraflar yaşadıkları korkuyu veya gerginlik konusu olması muhtemel bir öneriyi diğer eşin olmadığı ortamlarda daha rahat paylaşabilmektedirler. Arabulucu bu aşamada, bire bir destek ve teşvik sağlayabilir, ancak herhangi bir taraftan yana olduğu izlenimi bırakmaması çok önemlidir.

Özel oturumlar tercih edilen bir model olarak değil, bir geri çekilme stratejisi olarak yararlıdır. Arabuluculuk, bozulma eşiğine geldiğinde kısa bir özel oturum önermek sürecin sona ermesini ve sinirler gerildiğinde iyileşme için gereken zamanı tanıyabilir. Özel oturumların dikkatle kullanılması gerekmektedir. Özel oturumlarla yürütülen bir süreç daha fazla zaman alacaktır ancak daha fazla "arabuluculuk" yapılabilmesine olanak sağlar. Bazı arabulucular özel oturumlara, arabuluculuk sürecinin şeffaflığına ket vurdukları ve arabulucunun rolünün sınırlarını muğlaklaştırdıkları gerekçesiyle ilkesel olarak karşı çıkmaktadır. Diğer arabulucular ise özel oturum usulünün uygulamada, bu tür çekincelere mahal vermediğini ifade etmektedir. Özel oturum veya mekik arabuluculuğu yapılmadan önce gizlilik konusu taraflara dikkatle açıklanmalıdır.

Mekik Arabuluculuğu ve Özel Oturum Usulünde Gizlilik

Medeni / ticaret hukuku ihtilaflarına dair arabuluculukta, taraflarla ayrı ayrı alınan toplantıların içeriği gizlidir ve arabulucu, yalnızca kendisine izin verilen bilgileri bir taraftan diğerine taşıyabilir. Bu nedenle, medeni / ticaret hukukuna dair ihtilaflarda bir arabulucu, her bir tarafın kabul ettiği şartları bilebilir. Ancak arabulucu bu bilgiyi tarafların konumunu diğer tarafa açıklamadan pazarlık ve müzakere amacıyla kullanarak avantaj elde etmeye çalışır. Bilgiyi gizli tutmak, konusu aile ve medeni yargı alanlarını kapsayan miras uyuşmazlıkları gibi "melez" vakıalarda da kullanışlıdır. Arabulucu aile arabuluculuğunda genellikle sürecin hemen başında herhangi bir bilgiyi, bir taraftan gizli tutmak veya gizlilik içerisinde söyledikleri bir şeyi ifşa etmek gibi karmaşalardan kaçınmak için "sır yok" kuralı koyar. Aile arabulucusu, "Jim'e çocukları alıp götüreceğimi söyleme" gibi kendisine sırlar teslim edilirken

arabuluculuğa devam edemez. Bir aile arabulucusu bir özel oturum veya arabuluculuk sürecinin bütününde kendisine herhangi bir eş tarafından verilen bir bilginin diğerinden gizlenemeyeceğini kurala bağlamalıdır. Taraflar arabulucuyla gerçekleştirdikleri ayrı toplantılarda arabulucuya verilen bilgilerin diğeriyle de paylaşılabileceğini kabul etmelidir. Bu elbette arabulucunun kendisine söylenen her bir kelimeyi olduğu gibi karşı tarafa aktaracağı anlamına gelmemektedir. Arabulucunun ortak toplantılar hakkındaki geri bildirimleri her iki tarafa aktarılarak, söz konusu geri bildirimin ilgili tarafın bakış açısından doğru ve isabetli olup olmadığının onaylanması istenir. Tarafların bu onayı, arabulucunun taraflı veya eksik bilgi paylaşmasını engellemeye yönelik bir tedbirdir.

Mekik arabuluculuk veya özel oturum önermeden önce olası yararların ve dezavantajların göz önüne alınması önemlidir. Bu usuller her bir tarafı ve süreci nasıl etkileyecektir? Onların daha güvenli hissetmelerine yardımcı olacak mıdır? Arabulucuyu bir destekçi veya danışman rolüne çekerken onların birbirlerinden daha fazla uzaklaşmasına mı neden olacaktır? Diğeri ile görüşülürken dışarıda kalan eş içeride neler olup bittiği hakkında endişeli olabilir. Bir tarafın diğerinin arkasından, onun hakkında neler söylediğine ilişkin şüphe veya kuruntu oluşabilir. Arabulucunun herhangi bir şeyi yanlış şekilde aksettirmesi halinde diğer taraf o yanlışı düzeltmek için orada olmayacaktır. Özel oturum, bir kriz yönetim stratejisi olarak faydalı olabilir ancak bir tarafın aşırı sinirlendiği veya tartışmaların aşırı hareketlendiği durumlarda taraf ortamı terk edebilir. Sinirle ortamı terk etme ihtimali, mümkünse önceden engellenmelidir. Tarafların ortamda bir arada olamayacakları hallerde her tarafla kısa görüşmeler yapmak faydalı olabilir. Bu ayrı görüşmelere ilişkin geri bildirimler, ancak eşlerin birlikte devam edebilecek olması halinde her iki katılımcının hazır bulunduğu yerde, müştereken paylaşılmalıdır. Ayrıca, sıkıntı yaşayan katılımcılara biraz iyileşme zamanı verir. Her iki eş-arabulucu, her bir tarafla dönüşümlü olarak görüşebilir veya tercih edilirse veya zaman kısaysa, bir arabulucu bir tarafla görüşürken diğer eş-arabulucu diğeriyle bir araya gelebilir. Bu ayrı ayrı gerçekleştirilen toplantılardan gelen geri bildirimler, eğer birlikte devam edilebilinecek bir ortam oluşturulabilirse, her iki tarafla ortaklaşa paylaşılır. Bu işlemden önce, tarafsızlık ve açık iletişim konusundaki temel kurallar açıklığa kavuşturulmalı ve taraflarca kabul edilmesi sağlanmalıdır. Bir erkek arabulucu erkek eş ve kadın

arabulucu da kadın eşle görüşüyorsa; göz önünde tutulması gereken cinsiyet hususları vardır: cinsiyete göre taraflaşma olmadığından emin olunmalıdır. Eğer özel oturumun silsile halinde devam etmesi gerekiyorsa, düzenlemeler değiştirilebilir. Bir özel oturumdan sonra, taraflar genellikle sakinleşir ve çoğunlukla bir araya gelebilirler. Eş-arabulucular bu durumda ara verip özel görüşme yapmaya ihtiyaç duymaz, kilit noktaları ve önerileri özetleyerek tarafların ekleme yapmalarını isteyebilirler. Kısa bir özel oturum "sıkışmış" arabuluculuğun daha az çatışma ve daha belirgin bir odaklanma ile devam etmesine olanak sağlar. Haynes[28] "çatışma seviyesi makul konuşmayı engelleyecek kadar yüksek olduğunda" veya "bir kişinin sürekli şikayet etmesi görüşmenin ilerlemesini engellediğinde" özel oturumların faydalı olduğunu ileri sürerek ortak toplantılar için yukarıdakilere benzer gerekçeler sıralamıştır. Özel oturumlar, standart aile arabuluculuğu modeline farklılıklar getirmektedir ve olası yararları ve dezavantajları konusunda dikkatle düşünülmelidir.

Mekik Arabuluculuğu ve Özel Oturum Usulünün Avantajları

- Aile içi istismarın olduğu durumlarda arabuluculuğun güvenli bir şekilde gerçekleşmesini sağlar.
- Güç dengesizliklerini ve patlamaya hazır duyguları yönetmeye yardımcı olur.
- Cinsiyet yanlısı algılamaların üstesinden gelmeye yardımcı olur.
- Her tarafın dinlendiği ve anlaşıldığını hissetmesini sağlar.
- Arabulucuya duyulan güveni artırır - uyumu arttırır.
- Sıkıntıya maruz kalan taraflar için tarafsız destek sağlar.
- Zarar verici çatışmaları önler ya da kısaltır.
- Alevlenen tartışmaları sakinleştirir – kişinin kabul etmesi, güven duyması ve tekrar odaklanması için olanaklar yaratır.
- Tarafların arabuluculuktan çıkıp gitmelerini veya arabuluculuk sürecini kesilmesinin önünü almaya yardımcı olur.
- Karşılıklı suçlamaları, agresif beden dilini vs. engeller.

28 Haynes Alternatif Uyuşmazlık Çözümü – Boşanma Arabuluculuğunun Temelleri (Old Bailey Press, 1993) s. 38.

- Arabulucuların her bir tarafın durduğu yer ve ihtiyaçlarını daha iyi anlamalarına yardımcı olur.
- Ortak görüşmelerde bastırılmış olabilecek, uzlaşma arzusu gibi temel korkuların ve duyguların anlaşılmasına olanak tanır.
- Sakinleşme ve düşünme için zaman tanır.
- Arabulucunun kontrolünü arttırır (ancak dezavantajları da vardır).
- Kesintiler, yan yollar vb. gibi zaman kaybına neden olacak şeyleri önler.
- Geleceğe odaklanmayı, ileriye dönük olumlu yolları, anlaşmayı teşvik eder.
- Uzlaşı kapsamını, direnç kaynaklarını ve mutabakatın önündeki engelleri araştırır.
- Özel ihtiyaçları – hastalık, engellilik, tercüman ihtiyacı, vb. – giderir.

Mekik Arabuluculuğu ve Özel Oturum Usulünün Dezavantajları

- Tarafsızlığın yitirilmesi ve arabulucunun taraf tuttuğu algısının oluşabilmesi ihtimali,
- Arabulucuya güven kaybı, önyargı şüpheleri.
- "Kişinin arkasından" söylenenlere yönelik korkular ve kuruntular- terk edilmiş olma duygusu.
- Taraflar arasında olumsuz mesajları götüren elçinin yaşayacağı güçlükler (“elçiyi vur”).
- Ek kaynaklar- örneğin, iki odanın gerekliliği.
- Daha fazla zamana ihtiyaç duyulması.
- Bir tarafın bilgilerinin diğer tarafa ifşa edilmesini istemediği hallerde, gizlilik sorunları.
- Arabulucuyu güçlendirir, ancak tarafları güçsüzleştirebilir.
- Önce kimle görüşülecektir? İkinci tarafın, ilk görüşülen tarafın durduğu yer veya teklifleri hakkında, önce kendi durduğu yeri ve teklifleri açıklamadan yanıt vermek zorunda kalmasının yaratacağı dezavantajlar.
- Arabulucular, her iki tarafın da kontrol edemeyeceği bir şekilde emredici veya manipülatif olabilir.

- Eşlerin doğrudan iletişimden kaçınmalarına olanak sağlar.
- Eşler sorumluluk üstlenmeden tüm işi arabulucunun yapmasına neden olur.
- Arabuluculuğu bir sonuç üretmeksizin uzatabilir.
- Sıkıntı yaşayan taraflarla yalnız olarak görüşülmesi halinde arabuluculuk sınırları bulanıklaşarak danışmanlık veya terapi haline gelebilir.
- Bilginin seçici olarak paylaşılması, tarafların durduğu yerlerin çarpıtılması veya yanlış aktarılması riskini ortaya çıkarır.
- Dede-nine gibi aile üyeleri veya yeni bir hayat arkadaşı gibi üçüncü bir tarafın özel oturuma dahil edilmesi denge ve gizlilik açısından sorunlar ortaya çıkabilir.
- Mekik arabuluculuğu veya özel oturum aralarında yüksek çatışma olan eşlerin, birbirleriyle ilişkilerini veya görüşlerini değiştirmese de pratik anlaşmalara varabilmelerini sağlayabilir. Bu noktada çocuklar için bir düzenlemeye varılması anne baba arasındaki iletişimin sürdürülmesi için ortaya konacak temel kurallara bağlı olabilir.

10. Çevrimiçi Arabuluculuk

Mesajlaşma özellikle genç bireyler ve anne babalar için temel iletişim yöntemi haline gelmiş olsa da bir dizi soruna neden olabilmektedir. Facebook üzerinden mesajlaşma veya paylaşımda bulunma yanlış anlaşmalara ve tartışmaların artmasına neden olabilir. Ancak arabuluculuğun modern aileler için de geçerli kalması için *"insanlar neredeyse orada görüşmeliyiz ve bugün bu çevrimiçi gerçekleştirilmelidir".*[29] Aile üyeleri, arabulucuların anlaması ve kullanması gereken bir dizi iletişim seçeneğine sahiptir. *"Çevrimiçi iletişim ve deneyim ile yüz yüze iletişim ve deneyim arasında büyüleyici, sürekli gelişen bir ilişki vardır. İyi kullanılması halinde, her biri diğerini harika bir şekilde geliştirebiliyor... Çevrimiçi dünya fiziksel dünyanın bir uzantısıdır ve daha önce var olmayan yeni olanaklar ortaya koymaktadır".*[30] Melamed, devamlı (kişisel iletişim) arabuluculuk ve

29 Melamed İnternet ve Arabuluculuk mediate.com haftalık (2009) 298

30 A.g.e.

boşanma arabuluculuğunun arabulucular ve diğer profesyoneller için taraflara dair anlaşma yolunda ilerleme kaydederken; değerli çevrimiçi bilgilerin tespit edilebildiği bir *"iletişim koreografisi"* haline evrildiğini söylüyor. *"taraflar kendileri ve aileleri için en iyi olan şeyi belirlerken tepkisel, genellikle yıkıcı anlık beyanlar yerine "eş zamanlı olmayan" ancak düşünülmüş ve değerlendirilmiş yorumlar katarak daha etkin bir düzenleyici rol oynayabilmekteler. Bir arabulucu, bu iletişimi desteklemekle bir tampon ve diplomat görevi görebilir. Geleceğin arabuluculları, iletişim modellerini stratejik olarak kullanacak ve bu hususu tekil katılımcıların özel ihtiyaç ve tercihlerine göre şekillendirebilecektir".*

İnternet erişimi olan kullanıcılar için çevrimiçi iletişim çoğunlukla anlık ve ucuzdur. E-posta ile yapılan yazışmalar yüz yüze görüşmenin yerini tutmamakla birlikte, her iki ortağın da e-postayı aynı rahatlıkta kullanması ve arabuluculuk sürecini hızlandırmak için gerekçelerinin olması halinde arabuluculuk formlarının gönderilmesi ve müzakerelerin hızlandırılması pratik bir yöntem olarak karşımıza çıkacaktır. Gizliliğe dair aynı kural özel görüşmelere de uygulanabilmelidir. Anlaşma teklifleri e-posta yazışmaları ile netleştirilebilir. Konuya ilişkin duruşmanın belirli olması ve sürenin kısa olması halinde Mutabakat Zaptı taslağı, basılı haliyle yetkili memurlara sunulmadan önce, e-posta yoluyla tarafların değerlendirmesine sunulabilir. Arabulucular, tarafları taslak hazırlama sürecine daha fazla katmak için Microsoft Word'deki "değişiklikleri takip et" aracı gibi araçları kullanmayı seçebilir. Çevrimiçi veya telefon yoluyla arabuluculuk genellikle yüz yüze görüşmelerden daha az tatminkar sonuçlar üretse de yararlı bir kaynaktır ve bazı durumlarda arabuluculuğun yapılmasının tek yolu olabilir.[31]

11. Geniş Ailelerle Arabuluculuk

"Benim ailem; kardeşim, üvey babam, üvey kardeşim, annem, babam ve babamın nişanlısından oluşuyor. İki evim var. Babam, kardeşim ve ben burada yaşıyoruz ve anne tarafım on beş mil ötede oturuyor". [32]

---

31 Uluslararası vakıalarda çevrimiçi arabuluculuk için bkz. bölüm 14

32 Sally, yaş 12, aktaran Neale ve Wade Ebeveyn Sorunları – anne babaları ayrılan çocukların hayat görüşü (Young Voice, 2000), s 7.

Aile arabuluculuğu çoğu zaman ayrık ya da ayrılmış eşleri içerir. Bununla birlikte, bazı kültürlerde, aile büyükleri ve/veya dini liderlerin önemli etkisi vardır ve doğrudan katılmaları gerekebilir. Ayrılmış birçok anne-baba, büyükanne ve büyükbaba gibi çocuklara bakmaya yardımcı olmada yeni ortaklara sahiptir. Ebeveynler arasında mutabık kalınan düzenlemelerin işleyebilmesi için aile üyelerinin de işbirliği yapması kritik olabilir. Aile büyükleri arabuluculukta karar alma sürecinden dışlanmış hissetmeleri halinde varılan anlaşmaları sabote edebilirler. Diğer yandan yeni bir ortağın veya büyükanne ve büyükbabanın bir taraf namına sürece müdahil olması ancak diğer tarafın bunu kabul etmemesi gibi hallerde arabuluculuğa üçüncü bir tarafın dahil edilmesi sürecin tüm dengelerini kabul edilemez bir şekilde bozacaktır. Bazen her iki ebeveyn de yeni hayat arkadaşlarıyla yaşıyor olabilir. Bu dörtlünün yan yana gelmesi her ne pahasına olursa olsun kaçınılması gereken korkunç bir durum mudur? Herkesle birlikte dikkatlice planlanırsa, bazı koşullarda eski çift ile yeni hayat arkadaşlarını dört yönlü bir arabuluculuk toplantısına davet etmeniz yararlı olabilir. Bazı durumlarda, mekik arabuluculuğunun veya özel oturum usulünün bazı biçimleri daha uygun olabilir. Diğer yetişkin aile bireylerinin de arabuluculuğa dahil edilip edilmeyeceği, bu kişilerin arabuluculuk süreci içinde ve dışındaki etkileri dikkatlice değerlendirilmelidir. Arabulucular, olası faydaları ve bunları doğrudan ilgilendiren riskleri değerlendirmelidir. Diğer aile üyelerini dahil etmeden ve arabuluculuk sürecini tasarlamadan önce, toplantıları yapılandırmanın farklı yollarının araştırılması ve ön koşulların kabul edilmesi gerekir. Arabuluculuk teknikleri ve becerileri, yaşlıların bakımı, sosyal izolasyon ve evsizlik, evlatlık edinme ve evlatlık edinme sonrası destek, engellilerin bakımı ve miras uyuşmazlıkları gibi düzenlemeler konusunda anlaşmaya varan aile bireylerine ve profesyonellere yardım etmek için kullanılabilir.

Büyük bir aile grubuna arabuluculuk yapmakta eş-arabulucuların kullanılması muhtemelen daha yararlı olacaktır. Üvey anne babaya ilişkin uyuşmazlıklarda arabuluculuk, ilgili kişilerin eldeki seçenekleri – örneğin ev paylaşımı, üvey anne babanın benimsenmesi veya diğer anlaşma biçimleri vasıtasıyla çocukların ihtiyaçlarının daha iyi anlaşılmasını ve böylelikle her bir seçeneğin amaç ve olası sonuçlarının göz önünde bulundurulmasını sağlayacaktır. Çocuklar için neyin en iyisi olduğuna ilişkin anlaşma ve işbirliğine dayalı düzenlemelerin sonuç vermesi daha

mümkün olduğu için; kişilerin kendi aralarında konuşarak vardıkları anlaşmalar mahkeme kararlarından daha olumlu sonuçlar doğurmaktadır. Ebeveyn sorumluluklarına sahip kişilerin çocuklara uygun şekilde danışmaları ve durumu uygun şekilde açıklamaları teşvik edilmelidir.

Örnek - Büyükanne ve Büyükbaba, 3 yaşındaki torunuyla iletişim kurmaya çalışıyor

Bu arabuluculuk süreci, bir kız çocuğu (Chrissy, 3 yaşında), kızın dedesi ve büyük annesi George ve Mary, gelinleri Sara (Chrissy'nin annesi), Sara'nın yeni kocası Will ve iki eş-arabulucu (erkek / kadın) arasında gerçekleşmişti. Chrissy'nin babası uyuşturucu bağımlılığı merkezinde tedavi gördüğü için arabuluculuğa katılamamış ve mahkeme kararı ile de kızıyla teması yasaklanmıştı. Sara ilk ABDT'na geldiğinde, eski eşinin uyuşturucu bağımlılığı ve polisle olan sorunlarından dolayı çok zor zamanlar geçirdiğini açıkladı. O ve yeni kocası Will, şimdi kendi ailelerini kurmak istiyorlardı. Sara birkaç ay içinde yeni bir bebek bekliyordu. Eski eşini ve ailesini unutmak istiyordu; ancak dedesinin torunlarıyla temas kurma hakkı olduğunu ve büyüdükçe Chrissy'nin babasının ailesini tanımaya ihtiyaç duyacağını da kabul ediyordu. İlk arabuluculuk toplantısında arabulucular Chrissy'e kişiliği, en sevdikleri oyuncaklar ve etkinlikler hakkında soru sormuşlardı. Sonrasında ortam rahatladı ve Sara'nın George ve Mary'yi evinde kahveye davet edeceği konusunda geçici bir anlaşmaya varıldı. Böylece Chrissy dedesi ve ninesini daha iyi tanımaya başladı. Bu ziyaretten sonra George ve Mary, Chrissy hayvanları sevdiği için onu hayvanat bahçesine götürdü. Bir süre sonra, Chrissy büyükannesi ve büyükbabasının yanında daha rahat ve neşeli hale geldiğinde onu ayda bir kere dışarı çıkarmaya başladılar ve 4 yaşını geçtikten sonra artık istediğinde gece yatısına da kalabiliyordu. Chrissy'nin üç farklı dede-ninesi olduğu ve her biri için farklı isimler kullandığı anlaşıldı. Aile bireyleri, her dede-nine çifti için Chrissy'nin taktığı adları bilmeliydi; böylece kimden bahsettiğini anlayabiliyorlardı. Arabulucular, yazı tahtasında, merkezinde Chrissy bulunan bir daire çizdiler; şekilde yer alan çizgiler, Chrissy'i çevreleyen ve onu destekleyen aile üyeleriyle olan ilişkilerini ve her biri için kullandığı isimleri gösteriyordu. Arabulucular, arabuluculukta yapılan düzenlemelerin yazılı bir özetini çıkardılar. Mahkemeye gitmeye gerek kalmamıştı.

12. Arabuluculuk ve Karmaşık Sistemler

Otomobil motorları gibi basit sistemler öngörülebilir olacak şekilde programlanır. Basit sistemler elbette arıza yapabilir ve (pek de) uygun olmayan zamanlarda öngörülemeyen davranışlar gösterebilirler. Yine de basit bir mekanik model daima öngörülebilir olacak şekilde tasarlanır. Arabuluculuk ise basit veya öngörülebilir değildir. Karmaşık aile sistemlerinde ve aile hekimliği ile bağlantılı bakım davalarında da, medeni ve aile adalet alanlarında meydana gelen uyuşmazlıkların çözümünde bir araç sunmaktadır. Bu karmaşık sistemler ve bağlamlar için uyarlanmış modeller tasarlamak için uzmanlık ve yaratıcılık gereklidir. "Karmaşık ve köklü vakıalarda, başka meslek grupları ve mahkeme ile ortak çalışma gerekebilmekte olup bu durum bizim alışkın olduğumuzdan çok daha farklı, çok-disiplinli bir yaklaşım benimsenmesi anlamına gelebilmektedir".[33] Daniel Barenboim'in dediği gibi,[34] "Bütün tarafların bir diyaloğa dahil edilmesi ... mükemmel bir uyumu garanti etmez, ancak işbirliği için gerekli koşulları yaratır". Barenboim ayrıca "kendiliğinden gerçekleşmenin" yalnızca "yoğun çalışmalar sonucu ortaya çıkan tekrarlar ve tanışıklık" yoluyla mümkün olabileceğini" hatırlatmaktadır.[35]

Karmaşık sistemler, çevre ile farklı etkileşim şekilleri ve ilişkiler geliştirerek yeni bir şey -yeni bir düzen, yeni yapılar- yaratma kapasitesi açısından basit sistemlerden farklıdır. Karmaşıklık teorisi, karmaşık sistemlerin ortak davranışının incelenmesine dayanmaktadır. Karmaşıklık teorisi kaos teorisinden[36] türetilmiş olup kaos teorisinde kaos, düzenin yokluğu olarak değil, son derece karmaşık bir bilgi olarak görülmektedir. Kompleks sistemler, sistem bütünlüğünü koruyarak köklü, niteliksel değişim olanağına sahiptir. Arnon Bentovim caz ve aile terapisi ile ilgili olarak şunları yazmıştır: "Uygulayıcıların âna, ortama ve duygusal iklime yanıt vermesi ve ritim, melodiler ve karşı ezgiler, varyasyonlar ve tanıdık uyum gibi kavramlardan haberdar olması gerekiyor. Samimi bir diyalog,

33 Robinson 'Aile Arabuluculuğunun Geliştirilmesi' [2008] Fam Law, 927

34 Barenboim Her şey Bağlantılıdır– Müziğin Gücü Weidenfeld ve Nicolson (2008) s. 59.

35 A.g.e, s.58.

36 Bkz. Bölüm: 2.

gerçekten dönüştürücü, müzikal bir deneyim yaratmak veya birlikte çalıştığımız ailelerin yaşamlarını dönüştürmek için ezbere bildikleri tüm teknikleri unutmaları gerekiyor."[37]

Benzer şekilde, gerçek diyalog yaratmak için, arabulucuların âna, ortama ve duygusal iklime yanıt üretmeleri, "ezgiler ve karşı melodileri" bilmeleri gerekir. Arabulucular bölünmüş sistemleri yeniden kurarken temel ilkelere bağlı kalarak, empati ve sezgilerini kullanmalı ve ailelerin değişimi yönetmelerine yardımcı olmalıdır.

37 Bentovim "Caz ve Aile Terapisi – Yolculuğum" (Haziran 2011) Bağlam, aile terapisi ve sistemik uygulama dergisi s. 33

BÖLÜM 5
ARABULUCULUĞA BAŞLAMA

'Başlangıç denilen genelde sondur
Ve bitirmek aslında başlamaktır
Bitişten başlarız.'[38]

1. Ayrılık ve Boşanmanın Boyutları

2. Ayrılan ve Boşanan Çiftlerin Tipolojisi

3.Duygu İkilemi

4. Üçgenleşme

5. Bağlanma ve Kayıp

6. Arabuluculuk Sürecinin Planlanması ve Yapılandırılması

7. Plana Katı Bir Şekilde Uymayı Kısıtlayabilecek Hususlar

8. Arabuluculukta Döngüsel Hareketler

9. Yeni Bir Aşamaya Geçerken Gereken Kilit Beceriler

10. Erken Aşamalardaki Görevler

11. Süreç Yönetimi, Kişisel Arası İletişim ve Sorun Çözme Becerilerinin Bir Araya Getirilmesi

12. Adım Adım Arabuluculuk

38 T S Eliot Dört Kuartet – Küçük Gidding (Faber 1959) s.58.

1. Ayrılık ve Boşanmanın Boyutları

Ayrılma ve boşanma hem ilişkilerde hem de kişinin gündelik yaşantısında köklü değişiklikler ortaya çıkmasına neden olur. Bu son derece stresli bir süreç olup birçok farklı boyutta aynı anda düzenlemeler yapılmasını gerektirmektedir. Bohannan[39] duygusal, psikolojik, ebeveynlik, hukuki, ekonomik ve sosyal boyutlar olmak üzere, ayrılık ve boşanmada altı değişik boyutta düzenlemeler yapılması gerektiğini tanımlamıştır. Peki gerçekte kaç kişi tüm bu alanlarda aynı anda düzenleme yapmayı başarabilir? Örneğin malvarlığı konularında iç içe geçmiş sorunları ele almadan çocuklar için uygun düzenlemeler ortaya koymak mümkün olamayabilmektedir. Arabuluculukta iç içe geçmiş sorunlar birlikte değerlendirilebilirken çocukların velayeti ve mal paylaşımı konuları ancak boşanma davasında mahkemece ele alınmaktadır. Duygusal ve psikolojik sorunlar arabuluculuğun temel odak noktası değildir ancak bunların etkilerinin göz ardı edilmesi çatışmayı ve rahatsızlığı güçlendirerek uyuşmazlıkların çözülmesine engel olabilir.

Uyumlu bir ilişkide dahi her bir eş kendi öznel deneyim ve algılarına sahip olup bunların diğer eşin deneyim ve algılarıyla bire bir örtüşmesi mümkün değildir. Ayrılık ve boşanmada bu farklı algılar genellikle daha da keskin bir şekilde birbirinden ayrışır. Eşler ilişkinin sonlanmasını anlatırken kendi açılarından, kendi öz güvenlerini arttıracak ve etraflarındaki kişilerin destek ve sempatisini kazanacak şekilde tasarladıkları bir anlayış içerisinde olayları aktarıp yorumlayabilirler. "Gerçeğe" ilişkin her bir eşin anlattıklarını dinleyen, en azından hikayenin diğer tarafını dinleyene değin, son derece makul bulabilir. Hikayenin yalnızca bir yüzünü dinleyen arkadaşlar, akrabalar ve profesyonel danışmanlar kendilerini taraflı yargılarda bulunurken bulabilir ve bu durum çatışmayı arttırarak çiftin birbirinden daha da kopmasına neden olabilir.

2. Ayrılan ve Boşanan Çiftlerin Tipolojisi

İletişim sorunları bir ilişkinin sona ermesinde hem neden hem de sonuç olabilmektedir. Colorado'daki Denver Üniversitesi Evlilik ve Aile

39 Bohannan Boşanma ve Sonrası (Doubleday, New York 1970)

Araştırmaları Merkezindeki araştırmacılar[40] asıl meselenin çiftin konuları tartışıp tartışmadığı değil nasıl tartıştıkları olduğunu ifade etmektedir. Uyuşmazlıkların olması normal, içinde hiç çatışma barındırmayan bir ilişki ise anormaldir. Burada en kritik konu çiftin çatışmayı nasıl ele aldığıdır. Her ilişki eşsizdir ancak bazı şablonlar da izlenebilmektedir. Arabulucuların bu şablonları tespit etmesi faydalıdır. Arabulucuların çiftleri kategorilere bölmemesi ve varsayımlarda bulunmaması ancak bunların yerine ilgili çiftin kendilerine yardımcı olabilecek bir yaklaşımın tasarlanmasına yardımcı olması gerekmektedir. Çatışma şablonları zamanla değişebilir ve bir eş belirli özellikler sergilerken diğeri farklı özellikler ortaya koyabilir. Bazı şablonlar çok derine işlemiş ve değişime karşı çok dirençli olabilmektedir. Arabulucular bir tedavi süreci öncesinde teşhiste bulunan klinik hekimler değildir ancak önceki bölümde de ortaya konulduğu gibi farklı ihtiyaçları giderebilecek arabuluculuk sürecini tasarlamaları gerekmektedir. Arabulucuların müdahaleleri sorunun kökenlerine temas edemese de yüzey gerilimlerini[41] azaltabilir. İşbirliğine açık çiftlerden, ikna edilemez şekilde zıtlaşmış çiftlere kadar değişen kategorilerdeki çiftler arasında arabuluculuk yapabilmek için çeşitli bilgi, iç görü ve beceri kombinasyonlarına ihtiyaç duyulur. Araştırmacılar ayrılan ve boşanan çiftler arasındaki etki-tepki ve etkileşim şablonlarını tanımlamak üzere çeşitli tipolojiler önermiştir. Kressel ve meslektaşları[42] dört şablon belirlemiştir: 'bağlantısı kopmuş', 'doğrudan çatışma', 'otistik (iletişim kurmayan)" 'karman çorman'. Aşağıda verilen tipoloji arabuluculuk deneyimlerine dayanan, sık karşılaşılan iletişim, çatışma ve işlevsizlik şablonlarını tanımlamaktadır.

a. İşbirliğine açık çiftler

b. Yarı-ayrı çiftler

c. İş müdürleri

d. Çatışmadan kaçınanlar

e. Sinirli kavgacılar

---

40 Markman, Stanley and Blumbers. Evliliğiniz İçin Savaşın (Prentice Hall 1996)

41 Bkz. Bölüm 2.

42 Kressel, Jaffee, Tuchman, Watson, Deutsch Boşanan Çiftlerin Tipolojisi Aile Süreçleri (1980) Sayı 19 no.2 101-116

f. Aktarılmış çatışma

g. Bir tarafın kopamaması

h. Üçüncü tarafların dahil olması

i. Yerleşik çatışma

İşbirliğine Açık Çiftler

İşbirliğine açık çiftler herhangi bir uyuşmazlık yaşamadan da belirli düzenlemelerde mutabık kalmak ve işbirliklerini devam ettirmek istedikleri için arabuluculuğa başvurabilmektedir. Örneğin mal-mülk paylaşımı hususlarında mutabakata varmak için arabulucunun yardımına başvurabilirler. İşbirliğine açık çiftlerin arabuluculuk aşamalarından görece daha kolayca geçmesi mümkündür. Bu aşamalar: bilgi toplama, seçenekleri araştırma ve anlaşmayı sağlama olarak üç adımdan oluşmaktadır. Arabulucunun kendisine sunulan gerçekleri kontrol etmesi önemlidir ancak mali durum tam olarak ortaya konmamış olabileceği gibi uzun vadeli sonuçlar açık şekilde anlaşılmamış da olabilir. İşbirliğine yatkın çiftlerde arabuluculuk genellikle sakin ve kolay olsa da arabulucuların ani öfke veya kırgınlıkların ortaya çıkabilme ihtimaline de hazır olmaları gerekmektedir.

Taraflardan herhangi birinin yeni bir ilişkiye başlaması veya hayat arkadaşı bulması ebeveynler arasındaki işbirliğini bozabilmektedir. Arabulucular ortaya çıkabilecek zorlukları, örneğin eşlerden birine yeni ilişkisini çocuklarına ne zaman ve nasıl söyleyeceği gibi farazi sorular[43] sorarak önceden tahmin edebilir. Taraflardan herhangi birinin yeni ilişkisinin önceden uzlaşılmış düzenlemelerin gözden geçirilmesini gerektirmesi halinde ebeveynler arabuluculuğa geri dönmeye karar verebilir. İşbirliğine yatkın ebeveynlere birlikte çalışmalarının çocuklara kesin olarak yardımcı olacağını, ancak ebeveynler arasındaki bu dostane ilişkinin çocukların kafalarında karışıklığa neden olabileceğini açıklamak yararlı olacaktır. Çocuklar ebeveynler arasındaki arkadaşça iletişimi tekrar bir araya geleceklerinin emaresi olarak görebilir. Özellikle küçük yaştaki çocuklar anne babaları bu kadar iyi anlaşırken ayrılık veya boşanmanın neden gerektiğini anlamakta güçlük çekebilirler. İşbirliğine yatkın ebeveynler konuları çocuklarına nasıl açıklayacaklarını tartışma ve

43 Bkz. Bölüm 6.

çocukların da bu konuda bir söz hakkına sahip olup olmayacaklarını değerlendirme fırsatını önemseyecektir. Bazı ebeveynler ise acı verici bir konu olması ve kendilerinin de tam olarak anlayamadıkları bir konuyu çocuklarına nasıl açıklayacakları hakkında bir fikirleri bulunmaması nedeniyle çocuklarıyla ayrılık veya boşanma hakkında konuşmaktan kaçınır.

Yarı-Ayrı Çiftler – Birbirlerinden Ayrı Ancak Tam Olarak Kopmamış Çiftler

Yarı-ayrı çiftler genellikle ayrılık veya boşanma konusunda ikirciklidir. Bu durum bazı şeyleri havada bırakmalarına sebep olabilmektedir. Arabuluculuk bu çiftlerin kararsızlık, güvensizlik ve karmaşık duygular içerisinde olabilecekleri bu süreçte karar ve seçeneklerini netleştirmelerine yardımcı olabilir. Bazı çiftlerin ayrılıklarına ve birbirleriyle irtibatlarına ilişkin sınırları kesinleştirmeye ihtiyaç duyması mümkündür. Örneğin "geçerken uğradım" bahanesiyle sık sık ziyaret eden bir eş bunu çocuklarıyla temasını muhafaza etmekle gerekçelendirebilir. Ancak önceden haber verilmeden gerçekleştirilen bu türden ziyaretler rahatsızlık verebileceği gibi diğer eşin neler yaptığını kontrol etmek amacıyla bahane de olabilmektedir. Çiftin nasıl ve ne zaman birbirleriyle iletişim kuracaklarını ve iletişim kurmanın ne kadar öncesinden planlanmış olması gerektiğini karara bağlaması her iki bireye de yardımcı olabilir. Planlı ziyaretler içinse hem çocukların hem de çiftin duygusal açıdan hazırlanmış olmaları gerekmektedir. Kararsızlık veya önceden çözüme bağlanmamış bir çatışmanın devam ettiği hallerde bu tür görüşmelerde karmaşık duygular düğümlenmiş bir şekilde ortaya çıkabilir. Yarı-ayrı çiftlerin çoğu bir dereceye kadar kendi aralarında konuşabilmektedir ancak kaçındıkları veya rafa kaldırdıkları zorlu sorunları çözmekte arabulucunun yardımına da ihtiyaç duyabilmektedir. Bunların bazıları adil ve makul olmak isterken canlarını yakan eşlerine de misillemede bulunma dürtüsüyle hareket ettiklerini itiraf etmektedir. Arabulucular böyle çiftlerin kaçındıkları ancak çözülmesi şart olan sorunları ele almada yardımcı olabilirler.

İş Müdürleri

Bazı çiftler karşılıklı olarak birbirlerine derin duygular beslemese de ilişkileri karşılıklı kolaylık ve dostluğa dayanarak ilerlemiştir.

İlişkileri, aralarındaki bağ veya paylaşım güçlenmeden kısa bir süre sürmüş olabilir. Bu çiftlerin genellikle çocukları bulunmaz. Eşlerden birinin kariyeri amacıyla aldığı bir karar çiftin ayrılmasıyla sonuçlanabilir. Bu tür çiftler ayrılık sürecini bir ticari müzakere gibi ele alıyor olabilmektedir. Pratik konular herhangi bir duygu veya his işe karıştırılmaksızın hızlı bir şekilde ele alınabilir. Arabulucuların teknik meseleler üzerinde yüksek verimle iş yapması beklenir. Duygulara yönelik herhangi bir sorgulamada bulunması özel hayata müdahale olarak algılanıp karşı çıkılabilir. Ayrılık veya boşanmaya bir iş gibi yaklaşarak olabilecek en verimli şekilde meseleyi halletmek isteyen çiftler de etkili arabuluculuk alma hakkına sahiptir. Arabulucular yine de sakin dış görünüşün altında gizli tutulan herhangi bir acı veya rahatsızlık göstergesini kaçırmamak üzere algılarını açık tutmalıdırlar. Birbirlerine karşı duyguları zaman içerisinde azalarak körelmiş yaşlı çiftler de iş müdürü kategorisine girebilir. Bazen çiftler başka, yeni ilişkiler kurmuş olup arabuluculuğa hali hazırda boş bir kabuktan ibaret olan evliliği bitirmek üzere gelebilmektedirler. Mali meseleler görece daha kolay çözümlenebilecek ve her iki tarafta da herhangi bir öfke veya kırgınlık yoksa, arabuluculuğu özel ve düşük maliyetli bir "özel sipariş" arabulucu seçerek yürütecektirler.

Çatışmadan Kaçınanlar

Bu şablon da oldukça yaygındır. Eşlerden biri diğerinden uzaklaşarak işinde, boş zamanında yaptığı aktivitelerinde veya yeni bir ilişkide – ya da bunların hepsinde birden, bir telafi aramaktadır. İletişim son derece kısıtlı bir hale gelebileceği gibi topyekun ortadan kalkmış da olabilir. Bazı çiftler aynı çatı altında yaşamaya devam etse de her bir eş kendi kabuğuna çekilerek diğeriyle konuşmayı kesmiş olabilmektedir. Suskunlukları, kimi zaman son derece pasif-agresif bir bağlamda birbirlerine karşı acı, öfke ve karşılıklı reddetme hisleri taşıyabilir. Yine de gizli bir bağlılık, düşkünlük ve terk edilme korkusu olabilmektedir. Tipik reaksiyonlar arasında kaçınma, içe çekilme, iletişim kurmama ve zıtlaşma korkusu vardır. Eşlerden birinin üzerinde tartışılmadan evi terk etmesi halinde, evde kalan eş, onları bırakan eşin çocukları bir daha görüp görmeyeceğini, ne zaman ve nasıl göreceğini çocuklara anlatamayabilir. Çatışmadan ve iletişimden kaçınma davranışı bir sonraki nesile de geçebilir. Duygusal ve pratik hususlar çözümlenmeden

bırakılarak, eski bağlar henüz düğüm halindeyken yeni ilişkiler kurulabilir.

Bazen de her iki eş de ilişkilerindeki kopuşu tartışmaktan kaçınabilir. Arabuluculuk sürecinde biri aniden bir sürü suçlamayı bir bomba gibi ortaya atıp sonra tekrar kendi kabuğuna çekilebilir. Diğer zamanlarda ise taraflardan biri bir konu hakkında tartışmak isterken diğerinin kendi kabuğuna çekilmesine sinirlenebilir. Bu durum yıllarca sürebilir. Eşlerden birinin önceden açık bir uyarıda bulunmaksızın evi terk etmesi halinde, terk edilen eş derin bir şok, sonrasında inanamama, rahatsızlık ve öfke veya yönetilemeyen karmaşık duygular yaşayabilir. Ayrılan kişi konuşmaya çalıştığını ancak daima terslendiğini hissettiğini söyleyebilir. İletişimsizlik uçurumu o kadar geniş olabilir ki üzerini aşacak bir köprünün varlığını hayal etmek çok zor olabilir. Danışmanlık eşlerin neyin neden olduğunu anlamalarında yardımcı olabilir ancak eşler danışmanlığa gitmek istemeyebilirler. Birbirleriyle doğrudan konuşmaktan kaçınan eşler arabuluculuk vasıtasıyla konuşabilir. Birbirlerinden ayrı tutulan ilk toplantılar arabulucunun her bir eşin hangi aşamada olduğunu ve bastırılan duygu ve çatışmaların ne kadar güçlü olduğunu anlamasında son derece önemlidir. Arabuluculuğun özellikle de başlangıç aşamasında ağırdan alınması gerekmektedir. Arabulucular vücut diline dikkat etmeli, dillendirilmeyen duyguları algılayabilmeli ve reddetme, reddedilme ve zıtlaşmanın dinamiklerinin farkında olmalıdır. Özellikle de soruları seçme ve yönlendirmede iyi dinleme ve iletişim becerileri son derece önemlidir.

Örnek : Bill ve Glenda ilk arabuluculuk toplantısında birbirlerine bakmıyorlardı bile. İkisi de suskundu. Arabulucunun sorduğu bir soruya cevaben Glenda: "Eh, ayrıldık işte. Şimdi ne olacak?" diye sordu. Arabulucu ortamın giderek soğuduğunu tespit ederek, kendilerine isterlerse bir ayrılık veya boşanmanın nasıl yapılandırılabileceğine ilişkin farklı yöntemleri anlatabileceğini, bu sayede hangi yöntemin kendileri için daha yardımcı olacaklarını görebileceklerini açıkladı. Her ikisi de başlarıyla onay verdi. Arabulucu en az resmi yöntemden daha resmi ve nihai boşanma anlaşmalarına kadar farklı boşanma ve ayrılık yapılandırma yöntemlerini açıkladı. Tekrar bir araya gelebilme ihtimalinden de özel bir vurguda bulunulmadan bahsedilmişti. Başlıklar yazı panosuna yazılarak bu başlıklarda ortaya çıkan sorular kullanılarak Bill ile Glenda arasında diyalog kurulmaya çalışılmıştır. Açıklama ve

tartışmalar sırasında gerginliklerinin azaldığı gözlemlenmiştir. Oturumun sonunda bir dizi hususu tespit ederek tartışabilmişlerdir. Sonraki oturumlarda ise ilave soruları birlikte adım adım araştırmalarına yardımcı olunmuştur.

Sinirli Kavgacılar

Açık bir şekilde çatışma halinde olan katılımcılar arasında arabuluculuk yapmak çatışmadan kaçınan kişiler arasında arabuluculuk yapmaktan çok farklı bir yaklaşım gerektirir. Açık şekilde çatışan sinirli çiftler için daha fazla kural koyulması, arabulucunun daha hızlı müdahale etmesi ve oturumların dikkatli bir şekilde yapılandırılması gerekmektedir.[44] Burada amaç çiftin öfkesi tarafından açığa çıkarılan enerjinin, savaşı uzatmak yerine sorunların çözümüne kanalize edilmesidir. Evlilikten geriye kalanlar üzerinde kavga eden eşler, her birinin ne kadar alacağı hakkında kavga ettikçe, bunların giderek azaldığını görebilir. Arabulucular kişisel haklar ve kişilerin kendilerine yapılan yanlışlar yerine karşılıklı kaygı ve çıkarlarına odaklanmalarını sağlamalıdır. Uyuşmazlıklar geçerli kaygılar olarak çerçevelendirilmeli, değerlendirilecek olası seçenekler bu çerçeve içine alınmalıdır. Ayrılığın çok yeni ve duyguların henüz çiğ olduğu hallerde öfke de yoğun, güçlü ve gürültülü olabilir. Ancak daha önce anne-baba olarak işbirliği yapabilmekte olan çiftler bu becerilerini tekrar kazanabilir. Öfkelerini ifade etmeye ihtiyaç duymaktadırlar. Değer ve ihtiyaçların ortaya konulması da olumlu bir etkiye sahip olacaktır. Ani öfke patlamalarının arabuluculuğu ortadan kaldırması riski olsa da güvenli bir ortamda öfkenin ifade edilebilmesi kişi açısından katarsis etkiyi (tehlike ve fırsatı) gösterebilir.[45] Devam etme motivasyonu bulunduğu sürece sinirli çiftler arabuluculuğa iyi yanıt verebilir. Bazı çiftler öfkeyle neşe arasında denge bozucu bir şekilde gidip gelebilir. Arabulucu ilişkilerin dinamiklerini anlamaya başlar ve çift için nasıl bir mizahın işe yaradığını çözerse mizah da mantık ve akıl kadar etkili olabilir.

44 Bkz Bölüm 9

45 Bkz. Bölüm 3

Aktarılan Çatışma

Bazı çiftler aşikar hususlar hakkında açıkça kavga etmektedir. Diğerleri ise çocuklar hakkındaki uyuşmazlıkları altta yatan başka çatışmalar için bir araç olarak kullanmaktadır. Altta yatan çatışma ele alınmaksızın aşikar olarak görünen uyuşmazlığı çözmeye çalışmak pek fayda sağlamaz. Özellikle yeni bir hayat arkadaşının söz konusu olduğu durumlarda terk edilen eş diğer eşin terk etmesi nedeniyle kötü bir durumda veya öfkeli olduğundan; giden eşin çocukları görmesi engellenebilmektedir. Arabuluculuğun tüm hususlardaki en güçlü argümanlarından biri de anlaşılması ve çözümlenmesi gereken sorunlar arasında duygusal ve pratik köprüler kurulabilmesine olanak tanımasıdır. Çocuklar hakkındaki uyuşmazlıklar, anne-babalık etmeye ilişkin değer ve uygulamalar üzerinde karşılıklı farklı görüşe sahip olunmasından kaynaklanabilmekte ancak daha çok çiftin evliliklerine ilişkin çözüme kavuşturulmamış sorunları tarafından körüklenmektedir. Çocuklar hakkındaki uyuşmazlıkların bazıları çocukların refahına ilişkin samimi kaygılar nedeniyle ortaya çıkabilmekte ancak daha çok "o diğer kadın" veya "görüştüğün o herif" hakkındaki öfkenin diğer tarafa taşındığı bir kanal görevi görmektedir. Bu durumda, ailenin yaşadığı evin mülkiyetine veya kullanımına ilişkin altta yatan bir strateji de söz konusu olabilmektedir. Çocuklar birer silah veya pazarlık taktiği olarak kullanılabilmektedir. Arabuluculuğa başvuran bazı anne-babalar arabulucuya çocukları için birbirleriyle kavga ettiklerini itiraf etmektedir. Bunun çocukları ne kadar çok etkilediğinin farkına varmaları, kavga etmeyi kesip, çözüm üzerinde çalışmaya başlamaları için gereken motivasyonu sağlayabilir.

Örnek

David ve Alison çocukların babalarını ziyaret etmelerine ilişkin anlaşamadıklarından, uyuşmazlık için arabuluculuğa gidilmişti. David, Lynne adında yeni bir hayat arkadaşı ile birlikte yaşıyordu. Alison ise yaşamsal ihtiyaçlarını bile karşılamakta zorluk çekiyor ve David ile Lynne'in daha iyi bir yaşama sahip olmalarına öfke duyuyordu. Alison, David'in çocuklar dahil her şeyin kendi dilediği gibi olmasını istediğini hissediyordu. David ise Alison'ı kendisini, çocukları kullanarak cezalandırmakla ve çocukları kendisine karşı doldurmakla suçluyordu. Öfkesi aynı zamanda Alison'ı Lynne için terk etmenin getirdiği suçluluk

duygusuna karşı bir savunma mekanizması da olabilirdi. David'in de Alison'ın da öfkelerini ifade etmeleri ve bunun normal ve anlaşılır bir şey olduğunu kabul etmeleri gerekiyordu. Bu kabul, kendilerini çözüm yolları bulmaya teşvik edilmeleri ile bir araya getirilmeleri suretiyle sonuca götürdü. Çocuklar için gereken düzenlemeleri planlamaya geçmeden önce arabulucu tarafların uzlaştıkları veya ayrıştıkları diğer konular hakkında sorular sordu. Bu soruların sorulması son derece önemliydi çünkü böylelikle ortaya çıkması gereken diğer hususlara ilişkin öfkenin açığa çıkması sağlandı. Alison David'i gereken nafakayı ödememekle suçladı. Çocuklara ilişkin düzenlemelerle mali hususlar arasındaki bağlantılar böylece ortaya çıkarıldı. Bir diğer sorun ise çocukların babalarını ziyaret ettiklerinde Lynne'in oynadığı roldü. Arabuluculuk sırasında birbiriyle ilgili tüm bu hususlar konuşulmuş, derin, kişisel duygular karşılıklı olarak tanınmış ve önceliğin, çocukların ihtiyaç ve duygularına verilmesi teşvik edilmiştir.

Bir Tarafın Kopamaması [46]

Ayrılma ve boşanmalarda en uzun süren öfke, bir eşin diğerine duyduğu ihtiyacın yoğun bir şekilde devam etmesinden kaynaklanabilmektedir. Barışma fantezilerine sahip olanlar yalnızca çocuklar değildir. Bir tarafın devam eden bağlılığının karşılık bulmaması halinde terk edilen eşin yas ve öfke duyguları mantıklı konuşmayı imkansız hale getirebilmektedir. Duygusal olarak çaresiz kalmış bir eş, diğer eşi aradaki bağın sürdürülmesi için uzatılmış tartışmalar içerisine çekebilir. Bu durum deniz dalgalarının kendisini uzaklara götürme ihtimalini engellemek için deniz salyangozlarının kayalara yapışmasına benzeyebilir. Diğer eş ise bir kaya değil de bir denizşakayığı olabilir. Denizşakayıkları hareket eden canlılardır: duyargalarını vücutlarının içine çekerek asla açılmaz bir yumru halinde kapanabilirler. Böyle durumlarda "deniz salyangozunun", "deniz şakayığının" kendini kapattığını kabul etmemesi halinde arabuluculuk imkansız hale gelebilir. Danışmanlığa sevk edilmeleri gerekebilir ancak her iki eş de bunu reddedebilir. Bir eşin boşanmayı istemesine rağmen diğerinin bunu asla kabul etmediği hallerde hukuki danışmanlık alınması önemlidir. Arabuluculuğa başvurmaları halinde her iki eşin birbirlerinden farklı

46 Bir ebeveynin diğerini bırakamaması ile ilgili olarak Bölüm 11'e de bakınız.

şeyler istediklerinin tanınması önemlidir. Bir ilişkinin sona ermesinin eşin yitirilmesinden çok daha başka şeylerle de ilgili olduğunun kabul edilmesi faydalı olacaktır. Örneğin mali açıdan güvenli bir gelecek beklentisi de ortadan kalkabilmektedir. Yaşam standartlarındaki zorunlu değişiklikler, genellikle de yaşam standartlarının düşmesi, hissedilen acının şiddetini arttırabilir. Eşlerden biri diğerini verdiği sözleri tutmamakla suçlayabilir. Hayal kırıklığı öfkeyi besler. Umut ve hayallerin yıkılması her iki taraf için de geçerli olabilse de, ilişkinin bitişinden sorumlu olduğu düşünülen eşin suçu taşıması beklenir. Diğerini suçlamak "masum" tarafın mağdur rolüne bürünerek ilişkinin sona ermesinde her türlü sorumluluğu reddetmesine olanak sağlar.

Arabulucular ayrılığın nedenini analiz etmez veya terapi vermez ancak gerçekleşmeyen beklentiler nedeniyle oluşan öfkenin kabul edilmesi ve tanınması yoluyla davranış ve tutumlarda değişiklik yapılabilmesini kolaylaştırabilirler. Bir eşin diğerinin gitmesine izin vermediği durumlarda karşılaşılan arabuluculuk açısından yaşanabilecek en büyük güçlükler ve hatta imkansız durumlar kitabın ilerleyen bölümlerinde, açmazlar ve çıkmaz stratejileri hakkındaki Bölüm 11'de ayrıntılı şekilde tartışılmaktadır. Arabulucular bir uzlaşmaya varılsa da varılmasa da eski eşlerinden kopmamaya çalışan kişilerin, ihtiyaçların artık uzlaşılamaz bir noktada olduğunu kabul etmelerine ve varsayımsal sonuçlara bakmalarına yardımcı olabilir. Bazı durumlarda geçici düzenlemeler üzerinde mutabakat sağlanması mümkün olabilir. Çocukların nerede kalacağına ve/veya mali konulara ilişkin düzenlemeler henüz nihai kararlara varmadan ayrılığın gerçek olduğunun anlaşılmasına yardımcı olabilir. Bazı hususlar en azından bir süre için ucu açık bırakılabilir. Zaman içinde durumun kabul edilmesi garanti olmasa da arabuluculuk toplantılarının aralıklı olarak yapılmasına yardımcı olabilir. Kopamayan eş zaman içerisinde kademeli bir şekilde desteğin halen mevcut olduğunu ve geleceği düşünmenin mümkün olduğunun farkına varabilir.

3. Duygu İkilemi

Birçok çift arabuluculuğa geldiklerinde danışmanlığa başvurup evlilik veya ilişkilerindeki sorunları çözümlemek için çok geç kalındığını düşünmektedir. Bazıları ise arabuluculuğa gelmeden önce bir danışmana

gitmişlerdir. Ancak yakın bir ilişkinin sona ermesine ilişkin kararsızlık son derece yaygındır. Kişinin kendisini savunmak için oluşturduğu öfke kabuğu altında karmaşık duygular gizli kalmaktadır. Arabuluculuk, iletişimin iyileştirilmesine yardımcı olur ve bazı çiftler ayrılma konusunda tereddüde düşebilmektedir. Arabulucular kararsızlık sinyallerine karşı uyanık olup, eşlerin biri veya her ikisinin de ilişkilerinin bitişini anlayıp bununla barışmalarına yardımcı olmak üzere danışmanlığa ihtiyaç duyup duymadıklarını anlayabilmelidir. Eşlerin ilişkilerini daha derinlemesine keşfetmeye ve daha uzun süre desteğe ihtiyaç duyduğu koşullarda danışmanlık önerilebilir. Eşlerden biri, diğerine göre danışmanlığa daha fazla ihtiyaç duyabilir ise de; danışmanlık, henüz başvurmamışlarsa her ikisinin de değerlendirmek isteyebilecekleri seçenek olarak ortaya konmalıdır.

Arabulucu akredite danışmanlık hizmetlerine ilişkin bilgi verebilmelidir. Bazı çiftler arabuluculukta bir boşanma anlaşmasına varıp sonra boşanmamaya karar verebilmektedir. Arabuluculuk danışmanlık veya aile terapisi sağlamamakta, ancak iletişimi kolaylaştırarak içgörü ve anlayışı arttırmaktadır. Varılan uzlaşı geçici olabilir ve çift daha sonra ayrılma veya boşanmanın gerekli olduğuna daha da inanmış bir şekilde tekrar arabuluculuğa dönebilir. Ancak bazı çiftler arabuluculukta ilişkilerini eskisinden daha güçlü kılacak yeni bir anlayışa da kavuşabilmektedir.

4. Üçgenleşme

"Üçgenleşme", aile terapisi disiplininden alınan bir terim olup kişiler arasındaki bir çatışmaya üçüncü bir tarafın dahil edilmesini ifade etmek için kullanılır. Arabuluculukta anne-babaların çocukları kendi kavgalarında birer arabulucu, birer silah olarak kullanılmaları anlamına gelebilmektedir. Çocukların manipülatif veya bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde ayrılıktan korumak için yaptıkları davranışlar, taraflardan birini korumak üzere anne-babanın birine karşı, diğerinin tarafını tutmaları halinde "üçgenleşirler".[47] Yeni hayat arkadaşları, üvey anne-babalar ve diğer aile bireyleri de ayrıca üçgenleşebilmektedir.

47 Bkz Bölüm 7

Arabuluculuk hizmetleriyle ilk irtibat kuran eş, genellikle diğer eşin dahil olmak istemeyeceğini varsayar. Bu olumsuz yaklaşımın gerekçeleri olabilir ancak diğer eşin de arabuluculuğu göz önünde bulundurmak için eşit fırsata sahip olması gereklidir. İlk eş alabileceği tüm yardımı kendi çıkarı için temin etmeyi umarak avantaj elde etmeye çalışıyor olabilir. Bir aile terapisti bu hususta İnisiyatif Savaşı ve Yapı Savaşı (Whitaker 1977) adlı esere atıfta bulunmuştur. Arabulucular, eşlerden birinin arabulucunun desteğini diğerinden önce elde etmeye çabaladığında ortaya çıkan kontrol savaşının farkındadırlar. Çiftler ilişkilerini sona erdirirken genellikle kendilerine müttefikler, uzmanlar veya bu çatışmada üçgenleşecek diğer üçüncü taraflar aramaktadırlar. Arabulucular, özellikle de tek başına arabuluculuk yapmaları halinde, üçgenleştirme risklerinden haberdar olmalıdırlar. Çatışma halindeki çiftler, giderek artan sayıda üçüncü tarafın dahil olması kaçınılmaz olan bir dizi hareket ve tutum sergilemeye başlarlar. Bu hamleler stratejiktir. Her iki tarafta da akrabalar, arkadaşlar ve danışmanların destekleyici orduları büyüdükçe, başkalarının kazanılmış menfaatleri tırmanabilir ve asıl uyuşmazlığın üstünü örtebilirler. Arabulucular, yapılabilecek stratejik hamleleri anlamalı ve böylelikle tarafsız biçimde uyuşmazlığa dair kendi müdahale stratejilerini kullanabilmedirler. Erken bir aşamada bile arabuluculuk sürecini ve sonuçlarını kontrol altına alma hamleleri olabilmelidir. Eşlerden biri bu aşamada "oyunun" oynanacağı yeni bölgenin kontrolünü ele geçirmek üzere hareket edebilir.

Bu noktada ilk harekete "İnisiyatifi Ele Almak" denilebilir. Arabuluculuk öneren eş, arabuluculuk hakkında daha önce bilgi aldığından ötürü arabuluculuk hakkında daha fazla şey bilmesi ve "arabuluculuğu isteyen" taraf olarak önceden arabulucu ile bir ilk toplantı yapılması teklif edildiğini beyan etmek suretiyle ahlaki temelde diğer tarafı dezavantajlı hale getirir. İkinci hareket 'Sorunu açıklayayım' olarak anılabilir. Eşlerden biri arabulucuyu etkilemek amacıyla "size sorunun ne olduğunu açıklayayım" veya "konuyla ilgili bilgi sahibi olursunuz diye gereken yazışmaları getirdim" diyerek arabuluculuk sürecini kontrol altına almaya çalışabilir. Arabulucular, arabuluculuğun temel kurallarını açıklarken ve baştan itibaren her iki tarafı da yabancılaştırmadan bu kuralları uygularken kendine güvenli ve net olmalıdır. Her iki tarafı da arabuluculuk sürecine dahil etmek için gereken beceri ve ayrılması gereken zamanın önemini gözden kaçırmak kolaydır. Ancak bu zamanı

harcamaya ve bu sıkıntıyı çekmeye değerdir. Çünkü yeterli bilgi ve dikkatli değerlendirme, şartlar uygun olduğunda arabuluculuğun gerçekleştirilmesi olasılığını artırmaktadır. Aile arabulucuları sıklıkla bunalmış ve kafası karışmış olan çiftler arasında merkezi ve dengeli bir konuma yerleşir. İngiltere'de yapılan ilk araştırmalar (Walker, McCarthy ve Timms 1994), arabuluculuğa giden kişilerin sık sık çözülmesine ihtiyaç duydukları konuları açıklamada zorluk çektiğini bulmuşlardır. Çoğu, "her şeyi sıralamak" zorunda kalmaları gerektiğini söylemiştir. Çocuk, mamelek ve mali konularla ilgili düzenlemeler, sık sık kararsız sorulardan oluşan karışık bir yumak haline dönüşebilmektedir. Düğüm haline gelmiş sorunlar yumağını açmak, arabuluculuğun önemli bir görevidir. Arabuluculuk, düğümün ele alınarak incelenmesini ve önce hangi iplerin gevşetileceğinin tespit edilmesini gerektirebilir. İpler hafifçe dışarı çekilirse düğüm çözülmeye başlayabilir; ancak ipleri sertçe çekiştirip durmak yalnızca sorunların kördüğüm haline gelmesine neden olur.

5. Bağlanma ve Kayıp

Arabulucular ayrılık ve boşanmada yaşanan çok yüzeyli kayıpları ve her bir aile bireyinin kendilerinin savrulup gitmesini engelleyen bir çapa demirine sahip olmasının hayati önemini anlayabilmelidir.[48] Bağlanma ve kayıp teorisi kaybın getirdiği yıkımın ve devam eden bağlılığın getirdiği güvenliğin anlaşılabilmesi için bir araç sağlamaktadır.

“Ayrılık ve boşanma deneyiminin özünde anlam ve aidiyet boyutları yer almaktadır: yaşamak için tüm insanların ihtiyaç duydukları bağı, yani diğer insanlarla aramızdaki bağları anlam ve aidiyet oluşturur. Boşanma bu bağları değiştirir ve kaydırır. Her bir kişi boşanmanın anlamını farklı hisseder; aidiyet her biri için bir sorundur. Aile içerisindeki bağlar, daha geniş sosyal alanla bağlantılar ancak uzun bir süre sonra tekrar oluşturulabilir. Aile ise, yeni temeller inşa edilir, yeni kolonlar dikilirken geçici tahkimatlara ihtiyaç duyar.

Arabuluculuk, kargaşa ve kayıp yaşayan çiftlerin kendileri ve çocukları için dayanak noktası bulmasına yardımcı olur, ayrılığın farklı evrelerinde yardım sunar:

48 Ayrıca Bkz. Bölüm 3

1. Geçiş öncesi yardım: bazı alanlarda değişiklikleri yönetirken diğer alanlarda sürekliliğin sağlanmasına (çocuklara eş-ebeveynlik yapmak) olanak tanıyacak bir geçişin değerlendirilip hazırlanabilmesine fırsat sağlar.

2. Geçiş esnasında yardım: "kalıcı düzenlemeler" yapılması, kriz yönetimi.

3. Geçiş sonrası yardım: düzenlemelerin gözden geçirilmesi ve ilave düzenlemelere destek olunması

Kişisel ilişkilerde bağlılığın öneminin anlaşılması arabuluculuğa getirilen sorunların altında yatan gerçek konuların anlaşılabilmesinde kritik öneme haiz olabilir. Özellikle çocukların söz konusu olduğu durumlarda, bağlılık bariz şekilde önemlidir. Evden ayrılan ebeveyn çocuklarıyla temas ve ilişkilerini kaybetmekten korkar, özellikle yerlerine bir üvey ebeveyn geliyorsa son derece büyük bir korkuyla baş başa kalır. Çocuklar içinse sevdikleri anne veya babalarını bir anda kaybetmek yıkıcı sonuçlar doğurabilir. Bu kayıpla başa çıkabilmek için gereken sevgiyi ve "tahkimatı" alamamaları halinde gelecekteki gelişimleri ve ilişki kurabilme becerileri etkilenebilir. Eşler ve doğrudan veya dolaylı olarak onların çocuklarıyla çalışan aile arabulucuları, bağlılık ile derin bağlılığa sahip olan bir kişinin kaybedilmesinin etkilerini anlamalıdır. Bowlby'nin anne-bebek bağlılığına ilişkin fikirleri sorgulanır olsa da; sonraki çalışmaları[49] ve diğer çalışmalar[50] klinik araştırmalar tarafından desteklenmektedir. Bu kanıt, çocukların sağlıklı gelişimi için güvenli bağlılıkların önemini göstermekte ve kişinin çocuklukta aldığı ebeveynliğin kalitesinin gelecekte anne veya baba olarak kendisinin vereceği bakımın kalitesini etkileyebildiğini göstermektedir.[51] Kendi anne-babaları ile bağları güvensiz olan ya da ölüm veya boşanma yoluyla ebeveynlerini kaybedenler, kendi çocuklarıyla, çocuklarının bağlılıklarının güvenli olmasına izin verecek bir ilişki temeli oluşturmakta daha büyük zorluk çekebilmektedir. Böylece güvenli olmayan bir bağlanma modelinin bir nesilden diğerine geçebileceği bir

49 Bowlby "Kayıp: Üzüntü ve Depresyon" alındığı çalışma Bağlanma ve Kaybetme 3. Cilt (Hogarth Press 1980)

50 Ainsworth Bağlılık: Geriye ve İleriye Dönük Bir Bakış Murray Parkes ve Stevenson-Hinde'de (eds.) İnsan Davranışında Bağlılığın Yeri (Tavistock 1982) 3-30

51 Murray Parkes, Kayıp (Tavistock 1972)

döngü oluşabilmektedir. Bowlby[52] anne-babaya bağlılığın çocuklar için çok daha hayati hale gelmiş olduğunu, zira diğer aile üyelerinin artık eskiye oranla daha uzak ve daha meşgul hale geldiklerini ifade etmektedir. Nine-dede ve diğer akrabalar çalışıyor ve çocuklar için daha az vakit ayırabilir durumda olabilirler. Ebeveynlere bağlanma, çocuklara çevrelerindeki dünyayı keşfetmeye başlamaları için güvenli bir temel sağlar. Çocuklar büyüdükçe giderek daha az bağlanma ve giderek daha fazla keşfetme davranışı sergilerler. Bebeklik döneminde güvenli olamayan bağlılığı gösteren iki davranış türü söz konusu olup, bunlar kaçınma davranışı ve tutunmadır. Tutunma, kaçınmanın tam tersi gibi görünebilir, ancak aynı zamanda güvensiz bağlantının kanıtıdır.[53] Tutunan çocuk anne (veya babasının) her zaman onlar için orada olduklarını hatırlatarak kendisini güvende hissetmek için sık ve yoğun bir şekilde bağlanma davranışı sergilemeyi öğrenmiştir.

Klinik çalışmalar, hem tutunma hem de kaçınma davranışının ergenlik döneminde ve erişkinlikte devam ettiğini göstermektedir. Bu kalıplar çocuklukta yararlı bir işlevi yerine getirmiş olsa da, yetişkin yaşamında ters yönde etkide bulunabilirler. Aşırı tutunan eş, diğer eşe fazla mülkiyetçi yaklaşmasının terk edilmeyle – yani tutunmanın engellemeyi amaçladığı sonuçla – neticelendiğini görebilmektedir. Reddedilme korkusu tutunmayı arttırır ve böylece tutunma / reddetme / daha sıkı tutunma döngüsü tekrarlanır. İlişkilerin fiilen sona ermesinden sonra, bir eşin diğerini serbest bırakamaması, genellikle çok zor bir boşanma olacağını göstermektedir. Bunun aksine, yakın ilişkileri istemiyor gibi görünen bağımsız bir kişi, diğer kişiler tutku işaretleri sergilenmemesini ilgisizlik olarak yorumlayabileceklerinden izole edilebilir. Aşırı bağımlılık ve bağlanmadan özellikle kaçınma, çocuklukta yaşanan güvencesiz bağlılıklara karşı geliştirilmiş yanıtlar olabilir. Bu davranış kalıpları yetişkinlikte devam ettiğinde, kişinin başka kayıp ve değişimlerle başa çıkabilme yeteneğini bozmaktadır. Kayıp ve değişimle baş etmede karşılaşılan sorunların bir takım zihinsel hastalıklarda belirleyici faktörler olduğu tespit edilmiştir. Örneğin, annesini on bir

52 Bowlby "Kayıp: Üzüntü ve Depresyon" in alındığı çalışma Bağlanma ve Kaybetme Cilt 3 (Hogarth Press 1980)

53 Ainsworth Bağlılık : Geriye ve İleriye Dönül Bir Bakış Murray Parkes ve Stevenson-Hinde'de (eds.) İnsan Davranışında Bağlılığın Yeri (Tavistock 1982) 3-30

yaşından önce kaybetmek, diğer kritik yaşam olaylarının ardından depresyona karşı daha savunmasız olunması ile ilişkilendirilir.[54] Çok sevilen bir eş veya ebeveynin kaybedilmesinin son derece travmatik olmasının bir nedeni de, bu kişilerin travmayı yaşayan kişi açısından çoğu zaman, kriz zamanında desteklerini arayacakları bir figür olmasıdır. Kaybı yaşayan kişi genellikle hayatın bütün duygusunun veya anlamının da kaybolduğunu hissetmektedir: "Bütün dünyam alt üst oldu." Erken ilişkileri nispeten güvenceli olan insanlar, bir süre yas tuttuktan sonra, normal yaşam sürdürebilir ve yeni bağlar oluşturabilirken, erken ilişkileri sağlam olmayan veya kalıcı olarak kopmuş olanların kayba karşı patolojik tepkiler gösterme olasılığı daha yüksektir. Bu noktada; ilişkilerinde hem samimiyet hem de boş alan bırakabilecek sürekli bağlılıklar oluşturmayı ve sürdürmeyi çok güç bir iş olarak görebilirler.

İnsanlara kayıp ile baş etmelerinde yardımcı olan ve patolojik veya kronik yas tutmaktan kaçınmaya yardımcı olan temel öğeler arasında insanların psikolojik olarak yas tutmaya ihtiyaç duyduklarının kabul edilmesi ve yas tutan insanlara yaşadıkları aşırı ve dalgalanan duyguların anormal değil son derece normal olduğunun da söylenmesi yer almaktadır. Bu duyguların normalliğini kabul etmek, ebeveynlerin kaygı uyandıracak şekilde bağlılık gösteren ve özel dikkat gerektiren bir çocuğa ekstra bir güvence vermeleri ya da soğuk ve uzak davranış gösteren bir çocuğu rahatlatmaları gerekebileceğini kabul ederek kendileri ve çocuklarının reaksiyonlarıyla başa çıkabilmelerine yardımcı olmaktadır. En yaygın bilinen yas kuramlarından biri ise; inkar, öfke, pazarlık, depresyon ve kabul aşamalarının yer aldığı, kayba uğrayan bir kişinin geçtiği yas tutma aşamalarına dair Kübler-Ross modelidir.[55] Bununla birlikte, Emery ve İtalyan meslektaşlarının belirttiği gibi,[56] eşin ölerek kaybedilmesiyle boşanarak kaybedilmesi arasındaki önemli fark, inkardan kabul aşamasına kademeli olarak doğrusal bir şekilde, yaslı bir

54 Brown "Erken Kayıp ve Depresyon" Murray Parkes ve Stevenson-Hinde'de (eds.) Bağlanmanın İnsan Davranışındaki Yeri (Tavistock 1982) 232-268

55 Kübler-Ross Ölmüş ve Ölmekte Olanlara Dair (Macmillan 1969)

56 Emery, Margola, Gennari ve Cigoli "Duygusal Olarak Bilgilendirilmiş Arabuluculuk: Boşanma Sürecinde Acı Çekme ve Boşanma Sınırlarını Belirleme" Cigoli ve Gennari (editörler.) Yakın İlişkiler ve Topluluk Psikolojisi: Uluslararası Bir Bakış Açısı (FrancoAngeli 2010)

kişi olarak geçmek yerine, boşanan kişinin bu aşamalar arasında, bazen kontrol edilemez şekilde, salınım eğilimi gösterebilmesi olarak gözükmektedir. Bu döngüsel yas modeli önceden tahmin edilemez. Bir arabuluculuk oturumu sırasında, her iki taraf da bu aşamalar arasında hızla ve son derece yorucu bir şekilde gidip gelebilir. Bazıları, duygusal pusulalarının iğnesi yalnızca bir yöne işaret ederken yani, bir aşamada takılı kalabilirken diğerleri öfke ve sıkıntı patlamaları yaşayıp, oturum bitmeden duygusal pusulalarını sıfırlayarak müzakere ve kabule açık hale gelebilirler.[57]

Birini kaybetmek ve başka bir kayba uğrama korkusu, bir eşin ilişkisinde veya doğrudan kendi benliğinde "kötü" olarak algıladığı şeyleri "iyi" olanlardan ayırdığı "bölünme" adı verilen bir psikolojik savunma mekanizmasını tetikleyebilmektedir. Bu durumda tüm "kötü" şeyler diğer eşe yansıtılır. Bu bölünme mekanizması, her bir eşin kendi benlik algısı ve inanışları diğerinin giderek artan saldırısı altına girdiğinden kendiliğinden devam eden suçlama-karşı suçlama kalıpları üretilmektedir.[58] İnsanlar çatışmada "karmaşıklaşmış" [59] hale geldiğinde; kavganın neden olduğu acı ve maruz kaldıkları her şeye rağmen, kavga etmeye devam etmek üzere derin bir duygusal ihtiyaç duyabilirler. Çiftler kavga etmeye, savaşlarını uzatabilmek için her türlü anlaşma şansını sabote etmeye başladıkları noktada bağımlı olabilirler. İşte bu aşamada, kavga etmeyi barışmaktan daha fazla istemektedirler. Bu gibi durumlarda çözüm olasılığı çok düşük olabilir, ancak arabuluculuk sürecinde gidişatı önceden tahmin etmek mümkün olmadığından bu olasılık dışlanmamalıdır. Uzun zamandır savaşan bazı çiftler, savaştan bıktıkları ve ilerlemeye hazır oldukları bir aşamaya gelmiş de olabilirler. Onların öfkesinin tanınması ve ileriye doğru olası yolların araştırılabilmesi gerekmektedir. Çocukların söz konusu olduğu durumlarda, her bir çocuğun konumu ve duyguları tartışılmalıdır. Ebeveynler kavganın devam etmesi halinde; bu kavgaların çocukları üzerindeki etkilerini düşünmeye teşvik edilmelidir. Uzun süren ebeveyn çatışmalarını yaşayan

57 Bkz Bölüm 11

58 Johnston ve Campbell Boşanma Açmazları– Aile Çatışmalarının Dinamikleri ve Çözümlenmesi (Free Press 1988)

59 Kressel, Jaffee, Tuchman, Watson, Deutsch "Boşanan Çiftlerin Tipolojisi" Aile Süreçleri (1980) Cilt 19 no.2 101-116

çocuklar, duygusal ve psikolojik zarar görürler ve bu durum onları yetişkin hayatlarında da etkilemeye devam eder. Arabulucular, hem çocukların hem de yetişkinlerin iyiliği için arabuluculuk şansını "birbiriyle aşırı bütünleşmiş" çiftlerin elinden almamalıdırlar. Bir dizi arabuluculuk becerileri ve stratejilerinin kullanıldığı, özenle planlanmış bir yaklaşım, bazı ebeveynler arasında kendileri ve çocukları için kalıcı faydalar sağlayabilecek bir gelişime yol açabilir. [60]

Arabulucular, danışma veya terapi sağlamasalar da; bağlanma ve kaybın önemini anlamalıdırlar. İfade edilen acının farkında olmaları ve tanımaları gerekir. Arabulucular ayrıca, eşlerin bireysel danışmanlık veya terapiye ihtiyaç olup olmadığını da düşünmelidirler. Kaybın zararlı etkilerini anlamak, anne ve babalarla çalışılırken; onların da olmasını istemeyecekleri gereksiz kayıpların engellenmesine de yardımcı olmaktadır. Döngüler kendiliğinden tekrarlamaz. Ebeveynler birbirlerinin ve kendilerinin algı ve beklentilerini değiştirebilirler. Öğrenilen davranış ve iletişim kalıpları değişebilir. Acı veren bir kaybı, artan bir güçle yönetmek, yeni ve kalıcı ilişkiler kurmak mümkündür. Arabulucuların kayıp yaşayan ebeveynler için geçici bir cankurtaranlık sağlamak, onların çocuklarını desteklemelerine yardımcı olmak ve hem çocukları hem de kendileri için daha başka kayıpların oluşmasını önlemelerine yardımcı olmaları için iyimserlik, empati ve anlayış gereklidir. Bu zor ve acı veren geçişler sırasında ebeveynlerle arabuluculuk yapmaya yönelik örnekler daha sonraki bölümlerde yer almaktadır.

6. Arabuluculuk Sürecinin Planlanması ve Yapılandırılması

Arabuluculuğun uygunluğunu değerlendirirken; her eşin duygusal durumunun dikkate alınması gerekmektedir. Değerlendirme toplantısı arabuluculuk sürecinin en temel başlangıç aşaması olup hem resmi açıdan hem de her bir katılımcıyla karşılıklı ilişki kurma ve güven inşa etmek ile ayrıca arabuluculuk sürecine katılımı sağlamak açısından zorunludur. Aile içi istismar, yüksek düzeyde çatışma ve rahatsızlık ve / veya önemli güç dengesizlikleri içeren durumlar, tek bir arabulucunun yer aldığı standart arabuluculuk için uygun olmayabilir, ancak bazı

60 Bkz Bölüm 11

durumlarda cinsiyete dayalı dengelenmiş eş-arabuluculuk, mekik arabuluculuğu veya özel oturum gibi diğer modeller düşünülebilir. Özel ihtiyaçlar varsa, her iki tarafın kabul ettiği bir veya daha fazla üçüncü tarafın sürece dahil olması gerekebilir. Arabuluculuk modelinin, arabulucunun mevcut kaynaklara bağlı olarak farklı tür ve çatışma seviyelerine hitap edebilmesi için süreci adapte edebilme yeteneğinden yola çıkarak, katılımcıların kendi özel koşulları için tasarlanması gerekir.[61]

Arabulucular, araba sürücülerinin kullandığı GPS (Global Positioning System) ile navigasyon kullanmak yerine arabulucular olarak " Değerlendirme, Planlama ve Beceriler" (DPB) sistemini kullanmalıdır. Bunlar, değerlendirme toplantısından arabuluculuk sürecinin sona ermesine kadar yol alınırken kullanılan önemli referans noktalarıdır. Yol alırken farklı aşamalar veya kademeler aşılabilse de; değerlendirme, planlama ve beceriler sistemini her aşamada birleştirmek esastır. Değerlendirme (ihtiyaçlar, konular, endişeler ve risklerin değerlendirilmesi), arabuluculuk başlamadan önce sonuçlandırılan ayrı bir görev değildir ve becerilere hem ilk değerlendirme toplantılarında hem de süreç boyunca ihtiyaç duyulmaktadır. Değerlendirme ve yeniden değerlendirme sürekli olmalıdır; çünkü arabuluculuk sırasında durumlar ve reaksiyonlar değişiklik gösterebilir ve yeni zorluklar veya riskler ortaya çıkabilir. Planlama, arabulucunun katılımcılar için "hazır giyim" yerine "terzi işi" kişiye özel tasarlanmış bir modeli veya yaklaşımı sunabildiği ilk toplantılarda başlar. Her bir arabuluculuk oturumu için yeni bir planlama yapılması gerekir. Örneğin, Bach seven kimi insanlar, Bach'ın her üç kısımda da tüm bölümler hem disiplinli hem de yaratıcı şekilde icra edildiği Üç Kısımlı İcadı 5 No'lu Mi Bemol Majör, MWV 791'i tercih etse de; DPB sistemi arabulucuların genellikle çalkantılı geçen bu süreçte yol almalarına yardımcı olabilecek bir kodlama olarak gözükmektedir.

Yapılandırılmış arabuluculuk,[62] sorunları tanımlamak, bilgi toplamak, seçenekleri keşfetmek ve anlaşmaya varmak üzere her iki katılımcının da idare edebileceği bir hızda çalışmak gibi bir dizi

61 Bkz Bölüm 4

62 Bkz Bölüm 2

aşamadan oluşur. Bu aşamaları açıklamak, kaygıları ve her şeyi tek bir oturumda çözmek gibi gerçekçi olmayan beklentileri azaltmaya yardımcı olur. Arabuluculuk, tek veya bir süre boyunca devam eden bir dizi toplantıdan oluşup oluşmadığına bakılmaksızın, başlangıç, orta ve son olmak üzere bir dizi adıma sahiptir. Arabulucular, başlangıç, orta ve sonları olabildiğince açık ve yapıcı olarak yönetmekle yükümlüdürler. Bölüm 2'de belirtilen arabuluculuk aşamaları,[63] sıklıkla yapılandırılmış, problem çözücü bir yaklaşımla kullanılır ve özellikle aile arabuluculuğunda on iki aşamaya kadar uzatılabilir. Açılış aşamalarından sonra sıralama, katılımcıların ihtiyaç ve önceliklerine göre değişebilir. Aşağıdaki on iki aşamalı model Moore'un on iki aşamalı modelinden[64] bağımsız olarak geliştirilmiştir. Moore'un aşamaları özel olarak aile arabuluculuğu için tasarlanmamış olmasına rağmen, ikisi arasında ilginç paralellikler bulunmaktadır. Özellikle aile arabulucuları, önceden tanımlanmış bir sıralama yerine, bölümler arasında esnek olunmaya teşvik etmelidir.

63 Gulliver, P. Uyuşmazlıklar ve Müzakereler (Academic Press 1979)

64 Moore Arabuluculuk Süreci (Jossey-Bass, 1986) Sf.. 32-33.

1. Arabuluculuğun açıklanması ve uygunluğun değerlendirilmesi

2. Gönüllü ve bilgilendirilmiş rızanın alınması

3. Sorunların ve ihtiyaçların açıklığa kavuşturulması

4. Önceliklendirme ve planlama

5. Çocuğun ve ailenin odaklanmasının teşvik edilmesi

6. Daha fazla bilginin toplanması ve paylaşılması

7. Seçeneklerin keşfedilmesi

8. Çocuklarla ilgili dolaylı ve / veya doğrudan danışmanlık

9. Tercih edilen seçeneklerin gerçeklik testine tabi tutulması

⇓

10. Olası anlaşma şartlarının belirlenmesi

⇓

11. Özetlerin hazırlanması

⇓

12. Arabuluculuğun dikkatlice sonuçlandırılması

Aşama 1 ve 2: Arabuluculuğun açıklanması ile gönüllü ve bilgilendirilmiş rızanın alınması

Bu başlangıç aşamaları 3. bölümde ele alınmıştır. Arabuluculuğun hedefleri, ilkeleri ve koşulları, her iki tarafın arabuluculuğu kabul etme arzusunun da araştırıldığı ilk bilgi ve değerlendirme toplantılarında açıklanmaktadır. Arabuluculuğun uygun görülmesi halinde ve her iki tarafın da arabuluculuğun hedeflerini ve şartlarını anlaması ve katılmayı kabul etmesinden sonra, arabuluculuğa başlamadan önce taraflar Arabuluculuk Anlaşması imzalamaya davet edilirler. Tarafların Arabuluculuk Anlaşması'nı imzalaması, arabuluculu ve birlikte çalışmaya istekliliklerini teyit etmede sembolik ve pratik bir anlam taşır. Arabulucu, her ikisinin de imzaladığı anlaşmanın bir nüshasını saklı tutar. Arabuluculuğun gizliliğinin daha sonraki bir aşamada sorgulanması veya taraflardan herhangi birinin Arabuluculuk Anlaşması'na aykırı biçimde bir şikayette bulunması halinde bu imzalı nüshaya ihtiyaç duyulabilir.

Aşama 3: Sorunların ve ihtiyaçların açıklığa kavuşturulması

Bilgilendirme ve değerlendirme toplantısında çözülmesi gereken konular ve her iki tarafın temel endişeleri belirli bir dereceye kadar belirlenmiş olmalıdır. Bu sorunlar ve kaygılar, ilk arabuluculuk toplantısında gözden geçirilmeli ve açıklığa kavuşturulmalıdır. Durumlar değişmiş olabilir. Her katılımcı, meseleleri kendi perspektifinden açıklamalı ve seslerinin duyulduğunu hissetmelidir. Ancak bu, tarafların

karşıt görüşleri saldırgan ve zorlayıcı bir tavırla dayatmaları halinde işe yaramayacaktır. Arabulucu sıcak bir şekilde: "Maureen, arabuluculuğa gelmenizin nedeni nedir? Aynı soruyu sonra sana da soracağım Chris" diye sorduğunda Maureen Chris'in onu, Sharon'la yaşamak için terk ettiğini ve artık kendisine hiç para yardımında bulunmadığını ve ev kirasını ödeyemediğini, çocukların çok üzüldüklerinden artık onu görmek istemediklerini, daha geçen hafta kendisine ….. dediğini ve kendisinin de dediğini ifade etme şansına sahip olacaktır. Maureen içindekileri dökmeye ihtiyaç duyuyor olabilir. Ancak arabulucu Maureen'in Chris'ten sızlanmaya başlamasına izin verirse, Chris'in de giderek sinirlenerek kalkıp gitmesine neden olabilir. Bu da daha başlamadan arabuluculuğun sonunu getirebilir. Tek bir katılımcının sahneyi ele geçirmesine izin vermek yerine her iki katılımcıya açık bir soru sorulabilir: "Maureen / Chris, bu toplantıda neyi başarmayı amaçlıyorsunuz?" veya "Şu anda asıl önceliğiniz nedir?". Bu türden nokta atışı sorular, farklılıkları, ihtiyaçlar halinde yeniden çerçevelendirmeye yardımcı olur, bir başka deyişle o an için acil bir pratik gereksinim veya güvenceye ihtiyaç duyulabilmesi mümkündür. Her eşin yanıtları, çözülmesi gereken konularda bilgi verir ve aciliyet veya öncelikleri işaret eder. Uyuşmazlıklardan dolayı çiftler çoğunlukla temel anlaşma alanlarını gözden kaçıracak derecede meşguldür. Arabuluculuk için gündemin belirlenmesi, ön değerlendirme toplantılarında başlar ve her iki tarafla birlikte sürdürülen bir diyalog içinde devam eder. Somut sorunları listelemek tartışmalara odaklanmayı sağlar, ancak pozisyonların çok belirgin biçimde ortaya konulması, pozisyonları kutuplaştırabilir. Katılımcıların pozisyonlarından ihtiyaçlarına doğru ilerlemelerine yardımcı olmak için ilk oturumdan önce ve aynı zamanda ilk oturum esnasında, "arabuluculukla neyin halledilmesi gerektiği?" gibi sorular sorarak taraflara, bunun birlikte üstlenilecek ortak bir iş olduğu hatırlatılabilir.

Soruların katılımcılara sorulma sırası değişmeli ve böylece hiçbir eş diğerinin söylediklerinin sürekli olarak yanıtlanmadığını düşünmemelidir. Düzenin değiştirilmesi, arabulucunun dengeli biçimde dikkatini ve tarafsızlığını göstermesi ve herhangi bir katılımcıya (arabulucu da dahil olmak üzere) çok fazla yer verilmekten kaçınılması için önemlidir. Bu hususta başlangıçta, soruyu daha egemen ya da daha güvenli duran tarafa değil, daha tereddütlü ya da daha gönülsüz olan tarafa sormak yardımcı olabilir. Yukarıdaki örnekte, arabulucu

Maureen'in konuşmaya hevesliyken Chris'in daha içe kapalı ve çekingen olduğunu fark eder. Bu nedenle, öncelikle, kararlaştırılması gereken şeyin ne olduğunun önce Chris'e sorulması gerekmektedir. Aynı soru daha sonra Maureen'e sorulabilir. Bazen önce ana başlıkları sormak ve daha kapsamlı tartışmaları sonra yapmak daha yararlı olacaktır. Soruların arabulucu tarafından ifade ediliş şekli, verilen cevapları etkiler.[65] Özellikle açılış evrelerinde arabulucuların uygun soruları sormaları ve bunları özenle ifade etmeleri çok önemlidir. Farklı bakış açılarına rağmen, uyuşmazlıkları karşılıklı uzlaşı yoluyla çözüme bağlama yönünde karşılıklı isteğin vurgulanması mümkün olabilmektedir: "Her ikiniz de temel kaygınızın çocuklarınız için (ve mali düzenlemeleri de içeren) bir anlaşmaya varmak olduğunu söylüyorsunuz. Hedefleriniz, arabuluculuğun genel amaçlarına çok iyi uyum sağlıyor". Arabulucular, öfke, stres ve güvensizlik duygularını kabul etmeli, her iki tarafla göz teması kurmalı, uygun olduğunda gülümseyip, hem sakin hem de dostça konuşmalıdır.[66]

Aşama 4: Önceliklendirme ve planlama

Genelde her iki eş de aynı konuyu gündeme getirir ancak mutlaka aynı öncelikleri paylaşmazlar. Aile evinde çocuklarla yaşayan bir anne, çocuğun desteğine acil ihtiyaç duyulabilirken, babanın önceliği çocuklarıyla temas kurmak olabilir. İlk toplantıda her iki ebeveynin de birbiriyle çelişen ancak toplantıda ele alınması gereken öncelikleri varsa, her bir hususa ayrılacak zaman eşit bir şekilde paylaştırılmalı, özetleme, sonraki aşamaların planlanması ve gerçekleştirilecek görevlerin listelenmesi için de zaman ayrılmalıdır. Alternatif olarak, kimi sorunların ilk toplantıda kimi başka sorunların ise ilave bilgiler elde edildiğinde sonraki toplantılarda tartışılması karara bağlanabilir. Verimsiz argümanlar, örneğin "Çocuk desteği ile ilgili olarak size bazı genel bilgiler verebilirim, ancak her biriniz size verecek olduğum anketi doldurur, gelirinizin ve aylık harcamalarınızın ayrıntılarını sunar ve doldurduğunuz formu bir sonraki toplantıya getirirseniz her birinizin şu an ekonomik olarak ne durumda olduğunuzu görüp olası seçenekleri değerlendirmeye alabiliriz" diyerek engellenebilir. Göz önünde

65 Bkz Bölüm 6

66 Bkz. Aşağıdaki Sf. 9 Tanıma

bulundurulması gereken hususları yazı panolarında listelemek katılımcılara seslerinin duyulduğunu göstermek ve odaklanmalarını sağlamak açısından faydalı olabilir.[67] Uyuşmazlıkları daha geniş bir perspektif içine yerleştirmeye yardımcı olabilecek anlaşma alanları mevcut olabilir. Acil durumlar veya öncelikler tanınmalıdır. Pano kullanılıyorsa, soruları vurgulamak ve acil durumları göstermek için farklı renkler ve yıldız simgeleri kullanılabilir.

Aşama 5: Çocuğun ve ailenin odaklanmasının teşvik edilmesi

Birçok ebeveyn, çocuklarıyla ilgili konuların maddi ve diğer konulara göre öncelikli olmasını istemektedir. Çocuklar için acil düzenlemeler yapılması gerekebilmektedir. Geçici düzenlemelerin yapılması, güvence sağlamaya ve devam etmek için motivasyonu artırmaya yardımcı olur. Çoğu anne-baba, çocuklarının, her iki ebeveyn ile olan ilişkilerini sürdürmesini ister. Bununla birlikte, ziyaretlerin sıklığı ve uzunluğu ile üçüncü tarafların katılımı konusunda fikir birliğine varamayabilirler. Her bir çocuğun duygu ve ihtiyaçlarını göz önünde bulundurmak ve muhtemel düzenlemeleri keşfetmek için her bir çocuğa ilişkin bilgileri toplamak ve paylaşmak için başka oturumların yapılması gerekebilir. Bu konular arabuluculuğun en temelinde yatmaktadır ve Bölüm 7 ve 8'de tartışılmıştır.

Aşama 6: Daha fazla bilginin toplanması ve paylaşılması

Mali bilgilerin toplanması ve paylaşılması, çözüm önerileri düşünülmeden önce elzem olan ön şarttır. Her katılımcının bir mali anket doldurulması gerekir ve tamamlanan formların kopyaları her ikisine de verilir. Destekleyici belgelere de ihtiyaç vardır. Arabulucu tamamlanan formları ve belgeleri sistematik olarak her iki tarafla birlikte inceler ve boşlukların doldurulmasına, tutarsızlıkların netleştirilmesine ve genel olarak hem maddi durumlarının hem de ihtiyaçlarının tam olarak anlaşılmasına yardımcı olur. Katılımcılardan mevcut ve / veya öngörülen ortalama aylık harcamalarının programlarını tamamlayarak bildirmeleri ve borçlanma kapasitelerini kontrol etmeleri istenebilir. Finansal bilgileri toplamak ve paylaşmak için yöntemler ve beceriler Bölüm 9'da konu edilmektedir.

67 Bkz Bölüm 9

Aşama 7: Seçeneklerin keşfedilmesi

Uzlaşma için olası seçenekler ile potansiyel faydalar ve dezavantajlar belirlenmelidir. Daha fazla bilgi talep edilebilir ve katılımcıların, daha ileri gitmeden önce hukuki ve / veya finansal tavsiyeler almaları gerekebilir. Arabuluculuk ara notu veya özeti olası seçenekler ve bir çözümün nasıl yapılandırılacağı konusunda tavsiyeler almalarına yardımcı olabilir.

Aşama 8: Çocuklarla ilgili dolaylı ve / veya doğrudan danışmanlık

Karar ve düzenlemelerin uygulamada işe yarayabilmeleri için çocukların da bunları anlayarak işbirliği yapması gerekmektedir. Ebeveynler, düzenlemelerini çocuklarına ne zaman ve nasıl açıklayacaklarını ve onlara ihtiyaç duydukları güvenceleri nasıl vereceklerini tartışmak isteyebilir. Ayrıca, çocuklarına arabuluculuk sürecinde veya daha başka bir şekilde doğrudan danışılıp danışılmayacağını ve danışılacaksa nasıl yapılacağını da göz önünde bulundurmaları gerekebilmektedir.[68]

Aşama 9: Tercih edilen seçeneklerin gerçeklik testine tabi tutulması

Olası düzenlemelerin araştırılması ve gerçeklik testine tabi tutulması esnasında çocukların ihtiyaçları, duyguları ve görüşleri de göz önünde bulundurulmalıdır. Bölüm 13'te bahsedilen araştırma bulguları, önerilen bir mali uzlaşmanın uzun vadedeki etkilerini kontrol etmenin önemini göstermektedir; böylelikle ebeveynlerin kendileri ve çocukları için yeterli olanaklara sahip olmaları sağlanmalıdır.

Aşama 10 : Olası anlaşma şartlarının belirlenmesi

Anlaşma şartları yalnızca çocuklar için yapılan düzenlemelerle sınırlanabileceği gibi; boşanma davasında anlaşmalı boşanma kararı için temel teşkil etmek üzere; tüm konularda tam ve nihai uzlaşıyı göstermek üzere detaylı önerileri içerebilir. Arabulucular, anlaşma önündeki engelleri ele almak ve üstesinden gelmek için çeşitli becerilere ihtiyaç duyarlar. Arabuluculuk süreci içindeki veya dışındaki güç dengesizlikleri

68 Bkz Bölüm 8

Bölüm 10'da ele alınırken, "sıkışmanın" ve yerleşmiş pozisyonlara dair sorunlar, Bölüm 11'de ele alınmaktadır.

Aşama 11: Yazılı Özetlerin Hazırlanması

Gizli ve yasal imtiyaza haiz arabuluculuk özeti ya da Mutabakat Zaptı çözüm önerilerini ortaya koyarken mali bilgiler "açık" biçimde Mali Tablolar ve ekli destekleyici belgelerde özetlenir. Her iki özet de hukuki danışmanlara götürülüp resmileştirilmeden önce, doğruluklarının tasdik edilmesi için katılımcılar davet edilir.

Aşama 12 : Arabuluculuğun Sonuçlandırılması

Arabuluculuk, herhangi bir anlaşma yapılmadan sona erdiği hallerde bile, mutlak başarısız değildir, çünkü konular genel olarak açıklığa kavuşturulmuştur ve farklılıklar daraltılmış olabilir. Katılımcılar seçeneklerini ve nasıl ilerleyeceklerini daha iyi anlayabilmiş olmalıdırlar. Uyuşmazlık mahkemeye götürüldüğünde sorunlar daha çabuk çözülebilir.

7. Plana Katı Bir Şekilde Uymayı Kısıtlayabilecek Hususlar

Sistematik olarak bir aşamadan diğerine geçmek gerekli olabilir, ancak katı bir sıralamaya bağlı kalmak ilerlemeyi engelleyebilecek kısıtlamalara sahiptir:

Örneğin ileri gitmek için isteksizlik veya tereddüt var ise bir önceki aşamaya geri dönmek gerekli olabilir,

Bazen bir çift, diğer olasılıkları gözden geçirmeden önce, anlaşmanın ana hatlarını gözden geçirdikleri "hızlı yönlendirme" işlevinden yararlanırlar.

Anlaşma, çiftin ana hedefi olmayabilir. İletişim kurmak gibi daha önemli hedefleri olabilir. Kelly[69] arabuluculuk kullanıcılarının önemli bir kısmının herhangi bir anlaşmaya varamasalar da süreçten memnun olduklarını, çünkü bu sürecin başka faydalar ortaya çıkardığını tespit etmiştir.

69 Kelly, "Arabuluculuk ve Çekişmeli Boşanma: Katılımcıların Süreçler ve Sonuçlara Yönelik Algıları" (1989) Arabuluculuk Süreli Yayını No. 24, 71-88

Arabulucular, somut konularda yoğunlaşabilir ve gerçek ilerlemeyi engelleyen daha zor duygusal veya ilişkili sorunlardan kaçınabilirler.

Arabulucular, katılımcıları, hiçbirinin istemediği bir yöne yönlendirmeye çalışabilirler.

Arabulucu bir aşamadan diğerine hızlıca geçerse, katılımcılar ihtiyaçlarını açıklamakta zorlanabilirler.

Yolun bir parçası olmak bazı çiftler için yeterlidir. Daha ileri gitmek için hazır olmayabilirler. Bu, arabulucuyu 'başarısız arabuluculuk' yapmaz.

Yapısal ve "dönüştürücü" yaklaşımları[70] karşılıklı olarak birbirlerinden ayrıştırmak zorunda değildirler. Arabulucular bu yaklaşımları, aşamaların sıralaması ile ilerleme hızının değişken olabileceği esnek bir yapıda birleştirebilirler.

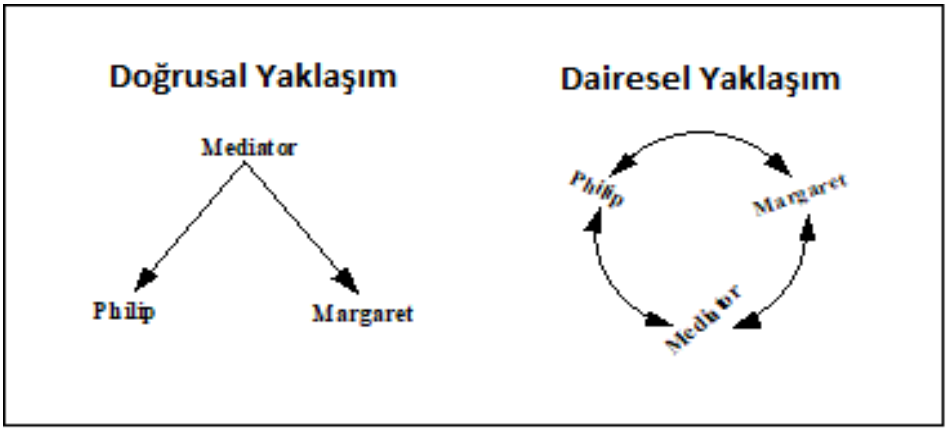
8. Arabuluculukta Döngüsel Dairesel Hareketler

Bazı çiftler arabuluculukta karşılıklı olarak tatmin edici bir sonuca doğru ilerler. Diğerleri ise geçmişte kalmaya hatta geriye doğru eğilme meylinde olabilmektedirler. Başarısız ilişkilerinde o kadar sıkışmış olabilirler ki, çektikleri acılardan ve yaptıkları hatalardan kaçınmaya ihtiyaç duyarlar. Söz konusu durumda, bu çiftlerle çalışmak daha güç olup arabulucunun daha fazla beceri göstermesi gerekir. Birkaç adım ileri gittiklerinde, gerçek veya hayal edilmiş bir tehdit veya suçlama, onları geriye doğru atmak için gereken tek şey olabilir. Bu noktada önceliklerini panoya listelemek, kendi belirttikleri hedeflerini hatırlatmanın bir yolu olarak da faydalı olabilir. (Bkz örneğin;“Bunun çocuklar için istenmesinin uygun olduğunu düşünüyor musun Sam?” veya “Naomi, bu seçeneği iptal etmeden önce sağladığınız bilgilere bir daha göz atmak sana yardımcı olur muydu?”)

Arabuluculukta ileri ve geriye doğru yapılmış hareketler çok yaygındır. Bu hareketler sadece doğrusal değil, genellikle- her iki anlamda – tanıdık olmak üzere, döngüsel bir yol izleyerek döngüsel de olabilmektedirler. Tartışmalar veya suçlamalar “hamster çarkı” gibi herhangi bir yere varmaksızın tekrar tekrar ortaya atılabilir. Arabulucular,

70 Bkz Bölüm 2

katılımcıların, istekli olduklarında, kendi "hamster çarklarından" çıkmalarına yardımcı olmaya çalışır. Arabulucu sırayla her bir katılımcıya bir soru sorarsa, katılımcılar birbirleriyle konuşmaksızın arabulucuya cevap verme eğiliminde olurlar. Arabulucular, uzun süre konuşmayan çiftlerin birbirleriyle konuşmalarını teşvik etmelidir. İletişimlerini kolaylaştırmanın bir yolu, eşlerden birinin endişesini arabulucu yerine diğerine açıklamasını istemektir: "Philip, Margaret'e ……. onu nasıl gördüğünü açıklaman kendisine yardımcı olabilir". Bu yaklaşım tartışmaların kutuplaşmak yerine yakınsamalarını sağlar. Aşağıda yer alan arabulucunun doğrusal yaklaşımı, eşler arasında değil, arabulucu ile her bir eş arasındaki iletişimi göstermektedir. Yakınsak, döngüsel yaklaşımda, iletişim, katılımcılar ve arabulucu arasında daha serbestçe kurulmaktadır.

9. Yeni Bir Aşamaya Geçerken Gereken Kilit Beceriler

Süreç boyunca ihtiyaç duyulmasına rağmen, katılımcılara baskı ya da sıkıntı yaşatılmaması ve arabuluculuğun yapıcı bir şekilde ilerlemesine yardımcı olmak için açılış aşamasında arabulucu kritik öneme sahip becerilere haiz bulunması gerekmektedir. Bu beceriler, kabul, yararlı sorular sorma, çatışma yönetimi, yeniden çerçeveleme ve yeniden odaklanma, zaman yönetimi ve genel olarak süreç ile kişiler arası iletişim ve problem çözme becerilerinin birleşimini içerir.

Arabulucu tempo ve ses seviyesini kontrol etmeyi, seslerin duyulmasını ve bir dizi hareketin yönetilmesini sağlar.

Duygu ve Kaygıların Tanınması

Biri kızdığında ne olacak? Fiziksel olarak, adrenalinde bir artış olur, kalp atış hızı yükselir ve kan basıncı artar. Solunum hızlanır ve kaslar gerilir. Biri sinirlendiğinde dinlemek zordur. Katılımcıların öfkelerini birbirlerine duyurmadan ifade etmeleri gerekmektedir. Arabulucular, öfkeyi açıkça bastırmaya çalışmak yerine kabul etmelidir: "Şu an her ikinizin de çok sinirli ve öfkeli olduğunuzu anlıyorum". Yukarıda önerildiği gibi, bu durumlarda eşlerin çok sinirli hissetmesinin tamamen doğal ve normal olduğunun göz önünde bulundurulması yararlı olabilir. Öfkeyi kabul etmek ve normal ve karşılıklı bir şey olarak ifade etmek, çiftlerin öfkelerini agresif ifadelerde ve yüksek sesle ifade etmeye daha az ihtiyaç duymalarını sağlayabilir. Arabulucunun bir öfke patlamasının ardından, öfkelerine rağmen ilerlemelerine yardımcı olmak için tarafları sakinleştirmesi gerekir: "Ev hem sizin hem de çocuklarınızın eviyken; satılması hakkında konuşmanın sizler için çok zor olduğunu, ikinizin de stresli olduğunuzu biliyorum. Ancak ortada hangi seçeneklerin olduğuna ve bunların nasıl işlediğine bakabilir miyiz?".

Katılımcıların duygularını ve endişelerini kabul etmek, arabulucunun en önemli becerilerinden biridir. Duygular empati ile mümkün olduğunca karşılıklı bir şekilde kabul edilmelidir: "Şu anda ikiniz de çok stresli ve endişelisiniz". Güçlü duyguların adının konulması gerekmektedir... "Şu an ikinizin de çok sinirli olduğunuzu görebiliyorum"… "Şu an ikinizin de çok stresli olduğunuzu görebiliyorum" …. "kendi sıkıntılarınızla birlikte çocukların da sıkıntılarıyla baş etmek son derece güçtür". Bu noktada arabuluculuk yapmak büyük bir çaba gerektirebilir ve ortak kararlara ulaşmak çok zor olabilir. Eşlerin birbirleriyle iletişim kurmada güçlük çektiğini veya iletişimin tamamen bozulduğunu kabul ederek, bu husus açıkça ifade edilebilir; ancak unutulmamalıdır ki; doğrulama sakinleştirici bir etki yapabilir, çünkü bu ifade doğru, yargısız ve empatiktir. Kabuller "Bunu görebiliyorum" ya da "Duyuyorum" şeklinde kelimelere dökülmesi, ancak "bunu anlıyorum" denmemesi gerekmektedir, çünkü anladığını iddia eden bir arabulucu katı bir şekilde azarlanabilir, ancak doğru

şekilde duymamış biri affedilebilir. Farklı soru türlerinin kullanımı ve soruları ifade etme ve zamanlama, Bölüm 6'da arabuluculukta iletişim konusunda değerlendirilen önemli becerilerdir.

Çatışma Yönetimi

Arabuluculukta çatışma ve duygusallığın üst düzeyde yönetilmesi çok zordur. Los Angeles Bölge Yüksek Mahkemesi uzlaşma hizmetlerinden elde ettiği geniş deneyiminden yola çıkarak Aile Mahkemesi Hizmetleri Direktörü Hugh McIsaac yazdığı mektubunda[71], hayatta kalmak için çatışmaya ihtiyaç duyan ebeveynleri birlikte çalışmanın en zor olduğu kişiler olarak tanımlamıştır. Her iki ebeveyn de "devam eden duygusal keşmekeş"[72] içerisindeyken bu keşmekeşe dahil olan çocuklar büyük sıkıntı çeker. Çatışmalara karışan çiftler[73] mesleki kaynakları boşa harcar ve arabuluculuğu başka bir savaş alanı olarak kullanmak isteyebilirler. Mathis[74] "duygusal olarak bağlı, ayrışmamış çiftleri" tanımlamış olup, bu çiftler sonsuza kadar savaşmakta, görüşmeler yapmakta ve müzakereleri sürdürmektedir. Sclater ve Richards[75] yerleşik çatışmanın kökenlerinin daha önceden yaşanmış olan kaybetme, reddetme ve bağlanamama deneyimlerinde yattığını ileri sürmektedirler.

Bazı çiftler arabuluculuğa birbirlerine karşı puan kazanmaya kararlı şekilde gelirler. "Yaşam içinde çatışmayı bir yarışma olarak görmeye o kadar şartlanmışız ki hayat kocaman bir skor tabelası haline gelmiştir"[76]. Tarafların itiraz etmesi ve suçlaması arabulucunun kontrolü elinde tutma becerisini test eder. Arabulucu bu tip durumlarda tartışmaları yönetmek için temel kurallara ihtiyaç duyabilir ve bunun için sıklıkla tarafları

---

71 McIsaac "Çocuk Velayeti Uyuşmazlıklarının Sınıflandırılması: Aile Sistemi Kuramının Uygulanması" (1986/7) 14/15 Arabuluculuk Yayını 39-50

72 A.g.e., Sf48

73 Kressel ve ark. "Boşanan Çiftlerin Tipolojisi" Aile Süreci (1980) Cilt 19 no.2 101-116 ; bkz. Yukarıdaki 5.2. ix ve Bölüm 11

74 Mathis "Cehennemden Gelen Çiftler: Boşanma Arabuluculuğunda Ayırt Edilemeyen Eşler" Arabuluculuk Süreli Yayını (Jossey-Bass, 1998) 16 (1) 37-49

75 Sclater ve Richards "Yetişkinler Boşanmayla Nasıl Başa Çıkıyor? – Hayatta Kalma Stratejileri" [1995] Fam Law 143

76 Crum Çatışmanın Büyüsü (Touchstone 1987, sf.37.

rahatlatmaya çalışabilir. Kurallara uyulup uyulmadığından emin olmak, arabulucunun sorumluluğundadır. İlk görüşmelerde her bir taraf ile ilişki kurulursa, öfke patlamaları bir tirada dönüştüğünde, arabulucu daha kolay müdahale edebilir. Arabulucunun empatik ve sağlam bir şekilde müdahale etmesi gerekmekte olup, temel kurallar ancak böyle işletilebilir ve bu noktada her katılımcı, arabulucunun saldırıları ve kesintileri kontrol edeceğini bilerek konuşma şansı elde edebilir. Keza bu aşamada sataşma ve sözlü saldırıların azaltılması gerekebilir (arabuluculukta sözlü teşvik ve üstünlük sağlama taktikleri başlıklı 10. bölüme bakın). Arabulucular saldırgan veya hakaretamiz dili yasaklarken taviz vermemelidir. "Barry/Brenda pardon ama burada bu tür bir dilin kullanılamayacağı hususunda anlaşma sağlayamazsak, sizlere yardımcı olmam mümkün değil – bu sizin için de uygun mudur?" Birbiriyle aşırı bütünleşmiş çiftlerde arabuluculuk yapmak için gereken arabuluculuk becerileri ve teknikleri daha ileride yer alan Bölüm 11'de tartışılmaktadır.

Temel Kurallar

Arabulucular, temel kuralları her zaman daha baştan koymak zorunda değildir. İlk değerlendirme toplantıları, temel kuralları belirlemeye bir ihtiyaç duyulup duyulmadığını gösterir. Çoğu katılımcı, bazı temel kuralların bulunmasını isteyebilir ve ayrıca çatışma hararetli olduğunda bunlar hayati önem kazanır. Temel kurallar muhtemelen şunları içerecektir:

13. Her bir katılımcının görüş ve endişelerini açıklamak için eşit fırsata sahip olması,

14. Katılımcılar, söylenene katılmıyor olsa bile; birbirlerine müdahale etmeksizin dinlemeleri,

15. Arabulucunun, karşılıklı suç veya hata arama çabalarını engellemesi; her zaman çözüm yolları üzerine odaklanılması,

16. Saygı: tartışmalar medeni bir şekilde yapılması ve farklılıkların anlaşılabilmesi.

17. Katılımcılardan birbirlerinin sözünü kesmemeleri istenir, ancak arabulucu, tartışmalara devam etmesi için gerektiğinde müdahale edebilir. Bunu tarafları gülümsetecek şekilde ifade etmek mümkün olabilir: "Biliyorum sizden birbirinizin sözünü kesmemenizi istedik ancak benim sizin sözünüzü kesme yetkim var! Sözünüzü kesersem – ki

kesmem gerekebilir – ancak ve yalnızca konudan sapmamanız ve zamanı mümkün olduğu kadar iyi şekilde kullanmanız için keserim. Zaman hızlı akıyor, devam edelim mi?".

18. Geçmişten çok, bugüne ve geleceğe odaklanılmasıdır.

Temel kurallar, bölüm 10'da Madde 10.8'de güç dengesizliklerini yönetme aracı olarak ele alınmıştır.

Çerçevenin Yeniden Çizilmesi ve Odaklanma

Çatışma yönetimi, olumsuz patlamaları bastırmak anlamına gelmez. Bir pozisyon almak ve yeniden çerçevelendirmek için fırsatlar olabilir.[77] "Öyleyse, Julie, sen çocukların babalarının gece kalmasına kesin olarak karşı çıkıyorsun ama çocukların babalarını görmelerinin önemli olduğunu söylemiştin?" "Bir başka deyişle Steve, müşterek oturduğunuz evdeki kendi hakkını istediğini söylüyorsun, ancak Julie'nin çocuklarla senin ilişkini desteklemesini takdir ediyorsun?"

Bu fırsatların çabuk kavranması gerekir; çünkü öfke açıkken ve doğrudan olduğunda, tartışma hızla tırmanır. Arabulucular, empatik ama sağlam kontrol, onaylama, tekrar çerçeveleme ve yeniden odaklanma gibi çatışma yönetimi becerilerini kullanmada hızlı ve kendinden emin olmalıdırlar. "Peki sizce neyin faydası dokunur?" gibi pragmatik sorular çiftin düşünemeyecek kadar sinirli olması nedeniyle daha önce ortaya atılmamış basit bir önerileri ortaya çıkarabilir. Gelecek odaklı sorular yararlı olabilir:

"Siz ikiniz ne kadar sürede çocuğunuz için bir çeşit anlaşmaya varmanız ve/veya düzenleme yapmanız gerektiğini düşünüyorsunuz?"

"Çocuklarınız büyüdüklerinde ve hayatlarının bu döneminin nasıl bir şey olduğunu sorduklarında, ne söyleyeceklerini düşünüyorsunuz?"

Ebeveynler karşılıklı suçlama haline takılıp kaldığında çocukların duygularına ve ihtiyaçlarına yeniden odaklanabilmeleri için ekogram kullanılabilir. Özel oturum gibi stratejilerin kullanımı, kilitlenmeler ve çıkmazlara dair olasılıklar 10. bölümde ele alınmaktadır. Bununla birlikte, bazı zorlu uyuşmazlıklar daha çetin bir hal almaya devam edebilmektedir.

77 Bkz Bölüm 2 Yeniden Çerçeveleme ve Aşağıdaki Bölüm 6.

Zaman Yönetimi

"Bir armonik ilerlemenin hızı, tıpkı bir siyasi sürecin hızı gibi, etkinliğini ve nihayetinde etkilemeye çalıştığı gerçeği belirleyebilir".[78]

Barenboim, "İsrail ile Filistin arasındaki ihtilafta Oslo barış sürecinin hatalı zaman yönetimi yüzünden başarısızlığa uğradığını ileri sürmüştür". Ona göre hazırlıklar fazla aceleye getirilmişti ve süreç ise fazla yavaştı ve sık sık ara verildi. Arabulucular, arabuluculuk oturumlarını gerçekleştirirken; hızı ve temposunu da yönetmelidirler. Pratik açıdan bakıldığında, görüş alanı içerisinde mutlaka bir saat bulundurmalıdırlar ve bu itibarla zamanın hızlı ilerlediğine dikkat çekmek isteyebilirler: "Görüyorum ki bugünkü oturum için ayrılan zamanın yarısı geçti bile. Konuşmaya devam etmemiz gerektiğini düşünüyor musunuz ...?" veya "Bugünkü toplantı için ayrılan sürenin sonuna geldiğimizin farkındayım, son on beş dakikamızı nereye varmamız gerektiği hakkında bilgi vermek ve başka bir toplantı düzenlemek isteyip istemediğinizi tartışmak için kullanalım mı? "

Genelde oturumlar bir veya bir buçuk saat olarak düzenlenir çünkü bir saat çok kısa ve iki saat çok uzun olabilir ve bu çoğu çift için yorucu olacaktır. Kilit soruların ve konuların ele alınması için zamanı planlamak akıllıca, son beş dakikada soruları sıralamak ise akılsızcadır: "'Bugün tartışmak istediğiniz başka bir şey var mı?". Katılımcıların, toplantıların sürelerine uyulacağını bilmeleri gerekir: toplantı süresinin arttırılması taleplerine karşı çıkılmalıdır çünkü zaman sınırlarının sembolik ve pratik önemi vardır. Genellikle bu durumda üzerinde durulması gereken çözümlenmemiş konular kalır. Arabulucu şunu söyleyebilir: "Evet, gerçekten ondan bahsetmeniz önemli ve tam olarak tartışılması gerekiyor gibi duruyor, ancak maalesef bugün artık yeterli zaman kalmadı. İkiniz de öncelikli olması gerektiğini düşünüyorsanız, gelecek sefer bu konuyla başlayalım?" veya "Sizi ilgilendiren her şeyi içerecek biçimde bugün yeterli zamanımız olmadığının farkındayım. Henüz yetiştiremediğiniz hususlar ya da eve geldiğinizde ortaya çıkan, aklınıza gelen hususlar varsa, onları not alabilir misiniz? Böylece bir sonraki görüşmemizde bunları ele alabiliriz". Bu bildirim hayal kırıklığını azaltmaya ve tarafları

78 Barenboim Her şey Bağlantılıdır – Müziğin Gücü (Weidenfeld ve Nicolson 2008) sf. 15

oturumlar arasında düşünmeye teşvik eder. Birçok çift ikinci toplantıya daha da düşünmüş şekilde gelir: bazıları oturumdan önce bir araya gelerek konuşmuş olur. İkinci oturumdaki atmosfer, ilk seferden çarpıcı bir şekilde farklıdır. Takip eden oturumun tarihi ve saati, ayrılmadan önce her iki tarafla da anlaşılarak belirlenmelidir. Toplanacak önemli mali bilgiler varsa ayda bir aralık gerekli olabilir. Fakat çift krizdeyse ve çatışma seviyesi yüksekse, bir sonraki hafta için düzenlenecek bir toplantı krize ket vurulmasına yardımcı olabilir.

10. Arabuluculuğun Erken Aşamalarında Görevler

Görev	**Örnek**	**Amacı**
Bir forum ve olumlu bir atmosfer oluşturma	Dostça karşılama	İnsanları rahat ettirip diyalog kurabilmelerine olanak sağlamak
Açıklamak, bilgi vermek	"her ikinizin de bu soruyla nasıl başa çıkabileceğinizi açıklayayım mı"?	İnsanların bilgilendirilmiş kararlar alabilmelerine ve anlaşmaya zorlanmalarını engellemelerine yardımcı olmak
Sorgulamak	Soru şekline ilişkin tercih, nasıl? Peki ya? vs.	Hususları daha iyi anlamak ve ilerlemeye odaklanmak
Dinlemek	Arabulucu göz teması, yüz ifadesi, duruş, ses tonu..	Söylenenlere tam dikkat verildiğini göstermek
Kabul etmek	"…'nın sana şimdi zor geldiğini anlıyorum".	İnsanların dinleyip anlaşıldıklarını hissetmelerine yardımcı olmak
Açıklığa kavuşturmak	"… hakkında başka söylemek istediğiniz	Anlayışı kontrol etmek ve daha kapsamlı açıklama

	bir şey var mı? … derken neyi kastettiniz?"	yapılmasını teşvik etmek
Çatışmayı bastırmadan yönetmek	"Tony'nin bitirmesine izin verirsen sonra şunu soracağım…".	Kesintileri kontrol etme, tartışmaları dengeleme
Önceliklendirmek	"Sizin için şu anda en önemli sorun nedir?"	En yakın sorunlara odaklanma, sorunların sıralaması üzerinde mutabakat sağlamak
Dengelemek	Her katılımcıya sırasıyla soru sorma	Güç dengesizliklerini yönetmek, tarafsızlığı korumak
Güven inşa etmek	"Sally'e …. konusunda güvence verebilir misin?"	Karşı tarafın yaslanabileceği güveni sağlamak veya sürdürmek
Hız yönetimi	"Sorduğun …. hakkında daha fazla zaman harcamamız gerekir mi?"	Her iki tarafın da baş edebileceği bir tempoda çalışmak
Özetlemek	'Bir sonraki toplantıdan önce yapacağınız şeyleri tekrar edelim mi?'	Sonraki adımlar hakkında açıklık kazanmak ve katılımcıların kendilerini sorumlu hissetmelerini sağlamak

11. Süreç Yönetimi, Kişiler Arası İletişim ve Sorun Çözme Becerilerinin Bir Araya Getirilmesi

Aşağıdaki tabloda, arabulucuların çatışmanın dinamikleri ve düzeyine bağlı olarak seçici şekilde birleştirip kullanmaları gereken beceriler listelenmektedir. Arabulucuların farklı kişisel stilleri ve farklı çalışma yöntemleri vardır. Birçok arabulucu, bir aşamadan diğerine

geçişi sürdürecek etkili sorun çözücü işlevi görmektedir. Bununla birlikte, yeterince sıcaklık ve duygu bildirimi sağlamadıklarında; tarafları kaybedebilirler. Kişiler arası etkin iletişim becerilerine sahip arabulucular, finansal bilgi toplama ve rakamları analiz etme konusunda daha az rahat olabilirler. Etkin arabulucular, süreç yönetimi, kişiler arası ve problem çözme becerilerini bütünleştirmeli, "yüzey gerilimi etkilerini" yönetmek için; karışımın kritik noktalarda değiştirilmesi ve ileri hareketi kolaylaştırmasını temin etmelidir.

Süreç Yönetimi Becerileri	**Kişiler Arası İletişim Becerileri**	**Sorun Çözme Becerileri**
Girdi değerlendirmesi	Katılımcılarla etkileşimde bulunmak	Sorunların tanımlanması
İlk oturumun organize edilmesi	Etkin dinleme	Soru sorma, keşfetme
Süreci ve hedeflerini açıklama	Duyguları tanıma	Önceliklendirme
Arabuluculuk Anlaşması	Kaygıların karşılıklı olarak paylaşımı	Bilgi alma, verme
Sürecin yapılandırılması	Çatışmanın yönetilmesi	Mali bilgilerin analiz edilmesi
Temel kuralların belirlenmesi	İletişimin rahatlatılması	Seçeneklerin araştırılması
Zaman yönetimi	Çocuklara odaklanılması	Geleceğe odaklanılması
Profesyonel danışmanlığa sevk etme	Güç dengesizliklerinin yönetilmesi	Beyin fırtınası
Müzakerelerin temposunun	Yeniden çerçevelendirme	Boşlukların doldurulması ve

yönetilmesi		müzakere
Yazılı özetlerin çıkarılması	Gerçeklik testi	Öngörmek ve öncelikleri öne çıkarmak
Sürecin sonlandırılması	Dikkatli bir şekilde, tekrar arabuluculuğa başvurmak için kapıyı aralık bırakarak bitirme	Geçici / uzlaşı için teklifleri araştırma

Özetle; belli bir andaki müdahale tercihi bazen bir kutu alet kullanımıyla karşılaştırılabilir: dengenin muhafaza edilmesi için terazi, ayrıntılı bilgi almak için hassas bir şekilde kullanılacak ince uçlu keski veya farklılıkları düzeltmek için bir plana ihtiyaç vardır. Bununla birlikte, arabuluculuk bir grup aleti bir araya getirmekten çok; daha fazlasını gerektirir ve arabuluculuk eğitimi, mevcut kişisel özelliklere uyuşmazlık çözümlemesine yönelik birtakım becerilerin eklenmesi değildir. İletişim konusundaki aşağıdaki bölümde belirtildiği üzere arabuluculuğun, zanaatkarlık kadar profesyonel bilgi, hayal gücü ve yaratıcılığı da gerektirdiğinin görülmesi beklenmektedir.

12. Adım Adım Arabuluculuk (Sürece Dair Bir Şiir)

Kaygı ….
Korku …...
Herif sinirli mi olacak? Yoksa soğuk mu duracak?
Kendimi iyi hissetmiyorum.
Ne derse kabul edip çıkacağım.

Eh, konuşmuş olduk.
Evi satmayı diretmiyor
Harry ve Chloe'ye neleri anlatacağımızı belirledik
Anlatmayacaklarımızı da

Önce bir kahve içtik
Yaz tatillerinden,

Doğum günlerinden bahsettik.
Ama bayramlardan konuşamadık,
Yapamadım.

Ev işi halloldu artık, bir de onun emekliliği
Harry'nin maçına gelecekmiş ve Chloe'nin konserine.
Hala söylenmemiş ne çok şey var
Ama tavşana gülebildik beraber.
"Anne-babalık sonsuza değin sürer" dediler.

Lisa Parkinson

BÖLÜM 6
ARABULUCULUKTA İLETİŞİM BECERİLERİ

"Düşündüğünden çok daha dışarıdaydım
Ve artık çırpınmıyor, boğuluyordum."[79]

1. İletişim
2. Aktif Dinleme ve Merkezi Duruş
3. Sözsüz İletişim
4. Sessizlik
5. Dinlemeden Tartışan Çiftler
6. "Gerçeğin" Çelişkili Halleri
7 . Soru Sorma
8. Farklı Soru Türleri
9. Farklı Soru Türlerinin İşlevleri
10. Olumsuzlukların Filtrelenmesi
11. Sade Bir Dil
12. Kültürler Arası Arabuluculukta Dil
13. İşitme ve Konuşma Güçlükleri
14. Dil Kullanımında Cinsiyetin Göz Önünde Bulundurulması
15. Arabuluculukta Dil Becerileri
16. Çerçevelendirme ve Yeniden Çerçevelendirme
17. Mesajlar ve Meta-mesajlar
18. Noktalama İşaretleri
19. İmgeler ve Metaforlar
20. Çiçek Dürbünü - Arabulucunun Rolünün Farklı Yönleri.

79 Stevie Smith Şiir Seçkisi Penguin Books 1978 sf.167.

1. İletişim

Aile çatışmasının kökleri, aile bireylerinin kişisel ihtiyaçları, talepleri ve algıları arasındaki farklılıklarda ve ayrıca "eski" ve "yeni" aile sistemlerinin ihtiyaçları ve algıları arasındaki farklılıklarda yatmaktadır. Aile üyeleri ve onların sosyal çevreleri arasında da çatışma olabilir. Çatışma büyük oranda iletişimsizlikten veya iletişim işlevlerindeki sorunlardan kaynaklanmakta ya da daha da kötüleşmektedir. Çatışma yönetimi ve katılımcı karar alma mekanizmaları için etkili iletişim gereklidir. Dolayısıyla, aile üyeleri arasındaki iletişimi iyileştirmek, karşılıklı anlayışlarını artırmak açısından büyük önem taşır. Aile üyeleri arasındaki daha iyi anlaşma ve daha iyi iletişim, hakkında bilgilendirme yapılmış kararları ve düzenlemeleri kolaylaştırır. Bu çerçevede müşterek şekilde değerlendirilen ve planlanan karar ve düzenlemelerin, ailenin bütünü için daha uyumlu şekilde işe yaraması daha olasıdır.

Arabuluculuğun özü iletişimdir. Dolayısıyla, farklı iletişim araçları, arabuluculukta özel dikkat gerektirir. İletişimsiz bir dil ve dilsiz bir iletişim olabilir. Diğer insanlara ve dış dünyaya yönelik algılarımız, deneyim, inançlar ve dil de dahil olmak üzere çeşitli filtreler tarafından belirlenir. İletilen anlamlara ve yorumlanış biçimlerine bağlı olarak dil; duygular uyandırmaya ve imgeler yaratmaya yönelik büyük bir güce sahiptir. Sözcükler, kafa karıştırabileceği gibi durumlara açıklık da kazandırabilir; sinirlendirebileceği gibi sakinleştirebilir de. Kullandığımız sözcüklerin, kişisel, kültürel, bilinçli ve bilinçsiz birçok ilişki katmanı bulunmaktadır. Bu ilişkiler, çevremizdeki dünyayı nasıl gördüğümüzü etkiler, insanlara ve olaylara verdiğimiz tepkileri düzenler. Fikirler dil yoluyla aktarılır, düşünceleri düzenlemek ve mesaj biçimine getirmek için de yine dil kullanılır.

İşlevsiz iletişim, ilişkileri bozar. İlişkinin parçalanmasının sebebi aynı zamanda sonucudur. Arabuluculuğa gelen çiftler genellikle, asıl işlevini yerine getirmeyen iletişim modellerinde sıkışıp kalmışlardır. Genellikle kendi aralarında bir diyalog kuramazlar çünkü argümanları duygu ve suçlamalarla fazlaca doldurulmuştur. Birbirleriyle iletişim kurmada sorun yaşadıklarını işaret etmek dahi bir dizi gerekçeyle belirli bir derece rahatlamaya olanak sağlayabilir. İlk olarak arabulucunun bunu işaret etmesi, anlayış ve empati sahibi olduğunu gösterir. İkinci olarak

her iki eş de genellikle bu gözleme katılır ve son olarak herhangi bir sorumluluk ya da suçlama ifade etmeksizin ortak bir problem tanınır. Arabuluculukta çiftler arasındaki konuşmalar genellikle kişisel dramlarda yer alan tanıdık bir senaryonun parçasıdır. Her iki eş de senaryonun sözcüklerini bilmekte olup birinin verdiği herhangi bir işaret, ikisinin de öfkeli bir sahneyi tekrar oynamalarına neden olabilir. Bu defa arabulucu, her iki tarafın da sempatisini kazanmayı umduğu yeni bir izleyici rolüne bürünür. Arabulucular iyi bir dinleyici ve iyi iletişimciler olmalıdır. Dillendirilmeyen mesajları yakalamak için; John Haynes'in "üçüncü kulak" olarak adlandırdığı şekilde, dikkatlice dinlemeleri gerekmektedir. Arabulucunun zamanında müdahaleleri, senaryonun farklı bir yöne kaydırılmasına yardımcı olabilir. Diyalog, arabulucunun da katılımıyla, arabulucunun her iki tarafın yanıtlarını ortaya çıkardığı ve iletişimlerini daha yönetilebilir yollarla düzenlediği bir "üçlü konuşma" haline gelir.

2. Aktif Dinleme ve Merkezi Duruş

Arabulucular, sözleriyle olduğu kadar duruşları, yüz ifadeleri ve göz temaslarıyla da konuşan tarafı aktif olarak dinlediklerini gösterirler. Arabulucunun duruşunun rahatlık ve gereken dikkati gösterdiğini yansıtması önemlidir. İleri doğru eğilerek fazlaca sırnaşık ya da aşırı rahat bir duruş sergilememeleri gerekir. Japon dövüş sanatı Aikido'da saldırmaktan çok saldırıya yanıt vermek önemlidir ve Aikido ustaları çatışma ve stresle mücadelede istikrarlı ve dengeli bir duruşun önemini vurgulamaktadır. İyi dengelenmiş ve merkezlenmiş vücut pozisyonu, zihnin özgürce hareket etmesini sağlar. İyi konuşlanan bir arabulucu, her iki tarafla göz teması kurarak, diğerlerinin bakışına yanıt vermek suretiyle, her birinin nasıl tepki verdiğini, duruşlarını ve beden dillerini izleyebilir. Bazı arabulucular "hmm" ya da "evet, anlıyorum" türünden tarafsız sesler çıkarırlar. Diğerleri sessizce dinlemeyi tercih eder. Eşit ilgi ve empati göstermek, bir katılımcıya diğerlerinden daha fazla dikkat göstermekten kaçınmak esastır. Daniel Barenboim,[80] düşünceli dinlemenin önemini vurgulayarak: "Tıpkı hissetmenin düşünce

80 Barenboim Her şey Bağlantılıdır – Müziğin Gücü (Weidenfeld ve Nicolson 2008) sf. 37.

barındıran duygu olması gibi; dinlemek de, düşünce barındıran duyma eylemidir" diye ifade etmiştir.

3. Sözsüz İletişim

Sözlü iletişim arabuluculuğun çekirdeği sayılabilir, ancak sözsüz iletişim de çok önemlidir. Kırk farklı kültürü içeren büyük bir çalışmada Morris,[81] her kültürde farklı bir anlam taşıyan yirmi eş hareket belirledi. Başını sallamak bazı kültürlerde "hayır" ve diğerlerinde "evet" anlamına gelebilir.

Sözsüz iletişimle ilgili erken araştırmalar, bir grup insan önünde gerçekleştirilen bir sunumda etkinin % 55'inin beden dili (duruş, jestler ve göz teması), % 38'inin ses tonu, % 7'sinin de sunumun içeriği tarafından belirlendiğini tespit etmiştir.[82] Arabulucular, katılımcıların beden dillerine dikkat etmeli ve aralarında geçebilecek sözsüz mesajları fark etmelidir. Arabulucunun kendi beden dili de - göz teması, yüz ifadesi, jestler, oturma konumu - katılımcılara mesajlar vermektedir. Arabulucunun bu mesajları bilinçli şekilde vermesi gerekmektedir.[83]. Eller, yumuşaklığı ve dengeyi vurgulamak için kullanılabilir, ancak çok fazla el hareketi dikkati dağıtabilir. Her iki katılımcıya uygun bir zamanda gösterilecek sıcak bir gülümseme, hoş karşılandıklarını hissetmelerine ve daha da rahatlamalarına yardımcı olabilirken, herhangi bir sıcaklık ifade etmeyen ve yalnızca kısa süreli göz teması kuran bir arabulucunun odadaki gerginliği arttırması muhtemeldir. Gülümsemenin gülümseme ile karşılanması son derece olasıdır. İlişki, kelimeler aracılığıyla olduğu kadar beden dili ve ses tonu aracılığıyla da kurulmaktadır.

Arabulucular, göz temasını dinleme ve yanıt verme işareti olarak görmekle birlikte; bazı Asyalı ve siyahi ailelerde, bir otorite figürü olarak görülen bir kişiyle göz teması kurmanın, saygısızlık sayıldığını da unutmamalıdırlar. Göz temasında zorluk çeken bir kişinin otistik olabilmesi de mümkündür. Bir arabuluculuğa katılan bir anne, Asperger

81 Morris Vücut Dili: İnsan Jestlerinin Anlamları (CrownTradePaperbacks, 1995)

82 Mehrabian ve Ferris İki Kanalda Sözsüz İletişimden Tutumların Çıkarımı (1967)31 Psikoloji Danışmanlığı Dergisi 248-52

83 Bkz. Bölüm 13, Aile Arabulucusu Olmak

Sendromu tanılı oğullarının sosyal ve duygusal olarak yaşadığı güçlükleri babanın anlamadığını ve bunlara yanıt veremeyeceğini ifade etti. Teorik olarak, babanın oğluyla aynı hastalıktan mustarip olması mümkündü. Arabulucular teşhis koymak için donanımlı olmasalar da, babadan diğer insanların duygularını okumaları ve yanıt vermelerini isteyerek, bir başka seviyede anlayış göstermesini sağlayarak, onu oğluna karşı daha sabırlı olmaya teşvik edebilir.

Arabuluculukta bazı beden dili türleri, arabulucudan bir yanıt almaya ihtiyaç duyarken, diğerleri herhangi bir yoruma ihtiyaç duymazlar. Bir arabulucu, taraflardan birinin kağıtları elinde buruşturduğunu veya bacaklarını sinirli şekilde sürekli titrettiğini görürse; yaşanan ayrılığın son derece stresli olduğunu ve bunun da arabuluculuk toplantısına yansıdığını fark ederek, toplantıda adım adım ilerleyerek stresi azaltmayı amaçlamalıdır. Kollar, göğüs boyunca birleştirilmiş, eller sıkışmış, bacaklar sıkıca üst üste atılmış ise; bu durumların her biri savunmasızlık, saldırı korkusu veya bastırılmış öfkeyi gizleyen savunmacı pozisyonlar olabilir. Taraflar gözlerini yerde tutup, birbirlerine bakmaktan kaçınabilirler. Genellikle birbirlerine yüzlerini dönmezler. Arabulucular, kendiliğinden ortaya çıkamayacak karşılıklı güvenceler arayarak tarafların kendilerini daha güvenli hissetmelerine yardımcı olabilirler. Bir taraf sürekli yere ya da pencereden dışarıya bakarak göz teması kurmaktan kaçınıyorsa, bu durum o kişinin daha güvenli veya daha ilgili hissetmesi için bir şeyler yapılması gerektiğini işaret etmektedir. İçine kapanmış kişinin ilgisini tekrar kazanmak için bir soru sorulması ve tekrar göz teması sağlanması önemlidir. Sandalye üzerinde bacaklar ileri doğru gerilmişken geriye doğru yaslanan geniş bir duruş, üstünlük hissini işaret edebilir. Ancak arabulucular beden dilini yorumlamak konusunda temkinli olmalıdırlar. Gözlerini kapatan bir katılımcı çatışmadan kaçınıyor olabileceği gibi kapalı gözler gizli korkuları maskeliyor veya öfkeyi bastırıyor olabilir. Çatık kaşlı veya öfkeli bakışlar, sıkı sıkıya kapatılmış veya titreyen bir ağız, yüzün elle kapatılması gibi ifadeler yakalanmalı ve bir şekilde yanıtlanmalıdır.

4. Sessizlik

Sessizliğin iletişimde kullanılması ve değeri, bir kültürden diğerine belirgin bir şekilde değişir.[84] Batılı kültürlerde sessizlik olumsuz olarak görülme eğilimindedir. Sessizlik, soğukluğun, onaylamamanın veya kızgınlığın ifadesi olarak yorumlanabileceği gibi; alternatif olarak gönülsüz veya isteksiz bir onay sinyali olarak da anlaşılabilir. Asya kültürlerinde sessizlik, karşılıklı saygı ve onaylama işareti olarak olumlu ve tamamen kabul edilebilir bir şeydir. Kısa sessizlikler arabuluculukta sıkça görülen bir durumdur ve arabulucular, sessizliği yanıtlama ve yorumlama şekillerine dikkat etmelidir. Çift arasında sessiz bir üzüntü ve anlayış paylaşımı gerçekleşiyor olabilir ve arabulucu duygusal olarak anlamlı bir sessizliği doldurmak için acele etmemelidir. Eğer konuşulmayan duygular üzücü ve düşündürücü ise, arabulucu bu duygular için gereken boşluğu bırakmalıdır. Öte yandan, sessizlik tehdit edici hale geldiyse, arabuluculuk sırasında ya da sonrasında patlamanın zarar vermesini önlemek için, bastırılmış gerginliğin tanınması ve sözcüklerin serbest bırakılması gerekmektedir.[85]

5. Dinlemeden Tartışan Çiftler

Çiftler ayrıldığında, argümanları sakin ve düşünceli olmaktan ziyade genellikle hızlı ve öfkelidir. İkisi de tıpkı bir sözcük fırtınası içinde birbirinden uzaklaşan iki topaç gibi diğerinin ne dediğini duyamaz. Arabulucuların, her bir kişinin sırayla konuşacağı ve birbirlerini duyulabilecekleri bir yapı sağlayarak onları yavaşlatması gerekir. Bu sözcük fırtınası aynı zamanda, arabulucunun yakalaması ve daha yapıcı bir şekilde yönlendirmesi gereken enerjiler de ortaya çıkarabilir. Çoğu kişi, duygularını kelimelere dökmekte güçlük çeker. Sıklıkla ilgili bilgiyi aramak ve anlamları açıklığa kavuşturmak gerekir. Sözcükler orijinal anlamlarının üzerine bindirilmiş anlam katmanları biriktirebilir. Arabulucular sıklıkla açıklama talep etmelidir. Bir ebeveyn, diğer ebeveynin çocuklar ile iletişim kurmasına karşı bir itirazda

84 Robinson L. Sosyal Hizmet Uzmanları İçin Kültürler Arası Çocuk Gelişimi(Palgrave Macmillan, 2007)

85 Ayrıca Bkz. Bölüm 10 sessizliğin gücü

bulunduğunda bir örnek istemek faydalı olabilir: "Dave çocukları aldığında, yaşanan güçlükleri anlamama yardımcı olmak için, son defasında olanları örnek olarak anlatabilir misin?" Her bir eşin söylediklerini, özellikle üzgün ve öfkeli olduklarında tekrar etmeniz yararlı olur. "Demek ki ....'dan endişeleniyorsun ve Dave de ....'dan endişelendiriyor" Her bir katılımcının pozisyonunu olabildiğince doğru bir şekilde yansıtmak onları sakinleştirmeye yardımcı olur çünkü seslerinin duyulduğunu gösterir. Bu teknikler, arabuluculuğun temel unsurlarıdır. Ateşli argümanların hızlarını yavaşlatmaya yardımcı olurlar. Çatışmaların yüksek olduğu durumlarda, arabulucunun dili kullanması özellikle önemlidir. Güçlü sözcüklerin, güçlü duyguların kabul edilmesi için herhangi bir yargı imasında bulunmadan kullanılmasına ihtiyaç vardır. Kabul edilemez davranış, o davranışı sergileyen kişiden ayrı olarak ifade edilebilir.

6. Gerçeğin Çelişkili Halleri

Ayrılan çiftler sıklıkla neyin ne zaman olduğu veya kimin ne yaptığı veya ne söylediği ve kimin doğruyu anlattığı hakkında döngüsel tartışmalar içinde sıkışıp kalırlar. Olayların anlatıları, kaçınılmaz olarak öznel niteliğe haiz olacak, duygularla bulutlanacak, doğru veya yanlış olanın, kabul edilebilir veya kabul edilemez olanın değerleri iç içe girecektir. Olaylar, deneyimler ve algılar bir çeşit kilim gibi iç içe dokunarak dünyamızın resmini oluştururlar. Başkalarıyla konuşurken önemli olan deneyimimizi, kendi algılarımız ve kendi imajımızı doğrulayan bir şekilde anlatmaktır. Deneyimleri anlatma sürecinin kendisi dahi akılda nasıl tutuldukları ve hafızaya nasıl kazındıklarını değiştirir. Anlatan kişi, olayı anlattıkça olayın kendi anlattığı şekilde gerçekleştiğine giderek daha fazla kendini inandırır. Ayrılmış bir çift aynı olayın birbiriyle çelişen versiyonları üzerinde tartışıyorlarsa bu sadece olayı farklı hatırlıyor olmaları gibi basit bir durum değildir. Her eşin, dış dünyaya sunmayı amaçladığı içselleştirilmiş bir imajı vardır ancak bu imaj karşı karşıya oldukları eşin yansıttığı resme zıt düşmekte ve çelişmektedir. Çatışma belirgindir ve bu resim parçalara bölünürse, o resmi ortaya koyan taraf kendini dağılmış hissedebilir. Arabulucular, kırılgan bir kimlik duygusuna sahip çıkmak için mücadele eden insanların aşırı hassasiyetinin farkında olmalıdırlar. Arabulucular,

danışman ya da terapist olmasalar da; korkuları ve gerginlikleri, güçlü ve sıcak terimlerle kabul ederek anlayış göstermeleri gerekir. Tanınma duygusu çok güçlü bir duygudur. Ancak, sıkıntının, bir tarafın diğerine karşı herhangi bir şekilde savunmasızlığını artıracak veya açıkta bırakabilecek şekilde tanınmaması önemlidir.

7. Soru Sorma

Arabulucular, soru sormakla çok zaman geçirir. Soruların dengelenmesi, iyi odaklanmış ve hassas bir şekilde ifade edilmesi, ne kişiyi sorgular gibi sorulması ne de bir terapistin sorabileceği türden sorular sorulması gerekmektedir. Araştırmacılar,[86] arabulucular tarafından yapılan iyi sorgulamanın olumlu sonuçlarla ilişkili olduğunu, buna karşılık başarısız arabuluculuk girişimlerinin yetersiz sorgulama teknikleriyle ilişkili olduğunu tespit etmişlerdir. Faydalı sorular sormak, arabuluculuk konusunda çok önemli bir beceridir. Soruların sorulması, arabulucuların açıklamalar yapmaktan, görüş sunmaktan veya cevap vermekten kaçınmasına yardımcı olur. Arabulucular, cevabı bildiklerini düşünseler dahi, soru sormaya devam etmelidirler. Her iki eşin farklı cevaplar vermeleri olası olduğundan; aynı soru sırasıyla her ikisine de sorulmalıdır. Eşlere soru sorarken sıralama yapılmaması önemlidir. "Açık uçlu" sorular serbestçe cevaplanabilecek bir yanıtı getirirken, taşkın kapıların da açılması riskini içerebilir. "Kapalı" ve odaklanmış sorular, arabulucuların belirli bilgileri edinmelerine yardımcı olur ve yüksek çatışma içerir. Aristo'nun aksine arabulucular normalde "Neden?" sorusuyla başlamaz. Sebepleri sorgulamak, suçlama ve kendi kendini haklı gören yanıtların alınmasına neden olur, ki bunlar son derece üzücü olabilir.

Odaklanmış sorular, yapıyı korumak ve çatışmayı yönetmede yardımcı olur. Birçok kişi arabuluculuğa ilk geldiklerinde aşırı sinirlidirler. Açık uçlu bir soru, örneğin "mevcut durumunuzu açıklayabilir misiniz?" sorusu, özgürce konuşmalarını sağlayabilir. Bununla birlikte, onları nereden başlayacağını veya sona erdireceğini bilmeme ikilemine de sokabilir. Bir eş, diğer eşe karşı uzun bir tirada

86 Kressel K.,Butler-De Freitas F., Forlenza S., Wilcox C. Çekişmeli Velayet Arabuluculukları Araştırması' Arabuluculuk Süreli Yayını (1989) Sayı 24, 55 – 70

başladığında, diğer eş konuşma şansı bulamamaktan korkabilir ve arabulucuya olan güvenini kaybedebilir. İnsanlar, kontrolü kaybetmekten ve incinmekten çok korkar. Bazıları ayrıca birbirlerine zarar vermekten de korkmaktadır. Birçok kişi, "Şu anda nerede yaşıyorsunuz?", ("neden ayrıldınız" yerine) "ayrılma kararını beraber mi aldınız?" veya "önümüzdeki Cumartesi çocukları saat kaçta almak istersin" gibi odaklanmış sorulara cevap vermeyi daha kolay ve daha güvenli bulmaktadır. Bu şekilde, arabulucu bilgi toplayabilir ve çiftlerin daha az stresli bulabileceği sistematik bir şekilde sorunları tespit edebilir.

Kressel ve meslektaşları[87] yetenekli arabulucuların kullandıkları soru türlerinde ve her bir sorunun zamanlamasında tanımlanabilen bir yapı kullanma eğiliminde olduklarını tespit etti. Yapı, piramit gibiydi; arabuluculuk ilerledikçe kademeli olarak bilgi toplama sorularından daha nazik sorulara doğru ilerlenmekteydi. Aşağıdaki örnekler, soruların arabuluculuk sürecini yapılandırmak ve dikkatini mevcut zamana, gelecek veya geçmişe odaklanmak için nasıl kullanılacağını göstermektedir. Birçok çift geçmişe sıkışıp kalmış olup ilerleyebilmeleri için geleceğe odaklanan sorulara ihtiyaç duymaktadır. Danışmanlar ve terapistler genellikle, insanların şimdiki zaman ve gelecekle baş etmelerine yardımcı olmaya başlamadan önce, geçmişe ilişkin kimi hususları anlamak gerektiğini düşünürler. Arabulucular ise çiftin ilişkisinin ne zaman ve nasıl ortaya çıkmaya başladığını sormadan, bugüne ve geleceğe odaklanırlar. Çoğu zaman çiftler kendiliklerinden, onlara göre ayrılığın gerekçesini ifade ederler. Ancak arabulucunun rolü ayrılığın gerekçesini bulmak veya nerede hata yaptıklarına dair değerlendirme yapmak değildir. Çiftlerin geriye değil, ileri bakmalarına yardımcı olan sorular daha yararlıdır. "Peki, ne olması gerektiğini düşünüyorsun? Daha iyi ne olur?" Geleceğe odaklı sorular, insanlara şikayetlerini arkada bırakarak geleceklerini nasıl istediklerini araştırmalarına yardımcı olur.

Günümüze Odaklanan Sorular

Mevcut durumu anlamak için mevcut düzenlemeler hakkında soru sormak gerekir. Ebeveynler zaten ayrılmışsa: "Çocuğunu ne sıklıkla görebiliyorsun? Normal şablon nedir? Peki her biriniz bunun ne kadar işe

87 A.g.e.

yaradığını düşünüyorsunuz?" Çocukların kardeşleriyle ve diğer aile üyeleri ile olan ilişkileri hakkında da"... nasıl geçinirler" gibi sorular sormak önemlidir. Büyükanne ve büyükbabalar, anne babaları ayrılmış çocuklara güvenli bir liman sağlayabilmektedir. Aynı bölgede yaşayan akrabalarınız var mı? Çocuk için özellikle önem taşıyan başka biri var mı? Ebeveynlerin sorulara verdiği yanıtların içeriği kadar; bu sorulara nasıl yanıt verdikleri de, nasıl iletişim kurdukları ve birbirlerini dinleyip dinlemedikleri hakkında arabulucuya fikir vermektedir. Ebeveynlerin çocuklarını birey olarak görüp görmediğini ve çocukların ihtiyaçlarını kendi ihtiyaçlarından ayırıp ayıramadıklarını anlamak önemlidir. Bu, özellikle ailenin tek çocuğu olanlar için zordur. Bazen bir ebeveynin çocuklarla ilgili endişesi, örneğin aile evinde kimin oturacağı gibi gizli bir gündemin parçası olabilir. Arabulucular, sözlü veya sözsüz tüm gözlemlerini, çocuklarla ilgili veya finansal konularda başka soruları formüle etmek için kullanmalıdır.

Geçmiş Odaklı Sorular

Günü idare etmek ve geleceği düşünmek için geçmişi anlamak gerekli olabilir. Geçmiş, şimdiki zamanı etkiler. Dolayısıyla, ebeveyn olarak geçmişin yönetilme şekli, şimdiki zamana ve geleceğe yönelik düzenlemelerle çok alakalı olabilir. Arabulucular ileriye dönük çalışma yürütüyor olsalar da; çocukların, ebeveynleri ayrılmadan önce nasıl bakıldıklarını ve ebeveynlerin, ebeveynlik görev ve sorumluluklarını ne ölçüde paylaştıklarını sormaları yararlı olabilir. Onların cevapları, eş-ebeveynlik konusundaki isteklilik ve kapasitelerini gösterebilir ya da paralel ebeveynlik veya birincil ve ikincil bakıcı olarak ayrı roller düşünmenin daha gerçekçi olduğunu ortaya koyabilir. Daha geriye giderken, her ebeveynin çocukken anne-babaları ile olan deneyimi hakkında bilgi almak aydınlatıcı olabilir. Birçok anne-baba, çocukluk veya ergenlik döneminde kendi anne babalarının da ayrılmış olduğunu söyleyip, kendilerinin de aynı şeyleri yaptıklarının farkına varırken; bazıları, kendileri de bir ebeveynleri ile kişisel ilişkilerini kaybetmiş olduklarından, çocuklarının her iki ebeveynle de ilişkilerini sürdürerek kendi yaşadıklarından iyi şeyler yaşamalarını istediklerini söylemektedirler.

Geçmiş Odaklı Sorulara Örnekler

Birlikte yaşarken, çocuk bakımını beraber mi yapıyordunuz?

Çocukları yatağa yatırıp, gece kontrol etmek için gidip bakıyor muydunuz?

Okula veya kreşe başladıklarında genellikle onları kim almaya giderdi?

[Her iki ebeveyn de çalışmaktayken] Çocuk hasta olduğunda evde kim kalırdı?

Genellikle çocukları doktora veya diş hekimine götüren kişi hanginiz?

Çocukları nasıl disiplin altına alacağınız üzerinde mutabık kaldınız mı?

Öğretmenlerle toplantılara gidip, ev ödevine yardım ettiniz mi?

Çocukların kıyafetlerini ve arkadaşları için doğum günü hediyelerini genellikle kim alıyordu?

Din, çocuklarınızı yetiştirmede önemli bir unsur muydu?

Çocuklara ilişkin kararlar tartışılıp üzerinde mutabakata varılarak mı alınıyordu yoksa genellikle anne veya babadan biri mi karar alıyordu? Bu tür kararlar hakkında tartışır mıydınız ?

Ayrılmadan önce çocuklar birbirleriyle iyi geçiniyor muydu? Peki şimdi, çoğu zaman iyi geçiniyorlar mı?

Bu tür sorular sormak, önceki ebeveynlik ve ilişkilerin kalıplarını anlamaya yardımcı olur. Bununla birlikte, ayrılığın öncesinde işe yarayan veya yaramayan şeylerin gelecekte işe yarayacak şeyler için bir temel teşkil ettiği varsayılmamalıdır. Amaç, şimdi gerçekçi planların yapılabilmesi için daha önce eş ebeveynlik yapmanın mümkün olup olmadığını anlamaktır. Anne babaya, günlük bakımdan, çocukların zamanının nasıl paylaşılacağına kadar önemli ebeveynlik sorumluluklarının yanı sıra çocukların eğitimi, sağlığı ve dini gibi alanlarda birbirlerine danışıp danışmadıklarını sormak faydalı olacaktır. Anne-babanın geçmişte sevgi dolu ebeveynlere sahip olması veya ebeveynlerinin çocukken ayrılmış olması, genellikle işleri adilane veya daha iyi biçimde yönetmek için güçlü bir motivasyon kaynağı sağlamaktadır.

8. Farklı Soru Türleri

Soru türü	Amacı	Örnek
Açık uçlu	Genel, serbest bir yanıtı teşvik etmek	"Peki arabuluculuktan ana beklentileriniz neler?"
Kapalı	Yanıt olarak verilebilecek bilgileri kısıtlar. Sürecin kontrolünü elinde tutar	"Ne tür bir ipotek var?"
Yönlendirilmemiş	Katılımcıların cevaplamasına izin verir	"Bana şu anki düzenlemeleri anlatır mısınız?"
Yönlendirilmiş	Bir tarafa, genellikle her birine sırasıyla	"Ev fiyatlarına baktın mı Anne .... John, daha önce baktın mı .....?
Geçmiş odaklı	Gerektiği zaman geçmiş hakkında bilgi toplar.	"Yeni evinizi satın alırken; önceki evinizin satışından elde ettiğiniz gelirleri de koydunuz mu?"
Bugün odaklı	Mevcut düzenlemeleri açıklar	"Şu anda çocukları ne sıklıkla görüyorsun?"
Gelecek odaklı	Dikkat üzerine odaklanıyor	"Peki bunun, örneğin altı ay sonra nasıl bir sonuç doğurmasını isterdiniz?"

Soruların İşlevi Hakkında Düşünmek

Moore[88] aktif dinleme soruları, açıklama soruları, çatışma soruları (tutarsızlık tanımlama, özenle kullanılmak üzere) ve özet sorular da dahil olmak üzere farklı soru türlerini ve işlevlerini listelemiştir. Sorunun işlevi

88 Moore C. Arabuluculuk Süreci (Jossey Bass, 1983) Sf. 91-92.

hakkında düşünmek ve aynı sorunun hem katılımcılara hem de o esnada hangi sırayla sorulacağını düşünmek önemlidir. Farklı soru türlerine ilişkin bazı örnekler aşağıda verilmiştir:

Açılış soruları: Taraflar arasında uyuşmanın temini için her bir katılımcının ana endişelerini ve hedeflerini açıklamak amaçlı: ““Arabuluculuğa gelerek neyi elde etmek istediğinizi söyleyebilir misiniz?”

Bilgi almaya yönelik sorular:“Şu anda çocukları ne sıklıkta görüyorsun?” “Bunun, vergiler için açılmış bir mevduat hesabı olduğunu söylüyorsun. Bir sonraki vergi beyanı ne zaman?”

Müzakere soruları: “Kolaylaştırmak için ne yapabilirdiniz?” “Peki sence işe yarayacak seçenek hangisi?”

Gerçeklik testi soruları: "Eğer…… olursa” “her hafta sonu ulaşımı kim sağlayacak?"

Seçenek geliştirme soruları: "Peki görebileceğin başka olasılıklar var mı?" "….üzerine hiç düşündün mü?"

Öncelikleri netleştirmek ve iletişim kolaylaştırmaya yönelik sorular: "Şu anda asıl önceliğiniz nedir?"

“Bill”in neyi daha iyi anlamasını istediğinizi açıklayabilir misiniz ...?”

Düşündüren Sorular

Arabulucu tarafından, sakin ve düşünceli bir şekilde sorulan sorular, tarafların daha önce düşünmemiş oldukları bir açıyı göz önünde bulundurmalarına yardımcı olabilir. Kişilerin önüne daha önce düşünmedikleri birer pencere açılabilir: “Büyüdüklerinde birinin çocuklarınıza, anne-babanın ayrılmış olması hakkında neler hissettiğini sorduğunu varsayalım. Çocuklarınızın nasıl yanıt vermesini isterdiniz? Louisa gelecekte evlenmeye karar verirse, aranızda kötü duygular oluşacağına dair tasalanmadan, seni düğününe davet etmek isteyeceğini düşünüyor musun?" Bunlar faydalı sorular olarak vasıflandırılırsa; anne-babanın gözünde “düşünce baloncuklarının” oluştuğu görülebilmektedir.Zaman zaman bu durum arabuluculukta bir dönüm noktası olabilir.

Varsayımsal Sorular

Varsayımsal sorular insanların herhangi bir sorumluluk almadan veya tuzağa düşürüldüğünü hissetmeden olası bir senaryoyu hayal etmelerine yardımcı olur. Bu sorular, insanları mevcut durumlarından özgür bırakarak kendilerini geleceğe aktarmalarına yardımcı olur ve bu şekilde ileriye doğru olasılıkları film şeridi gibi görüntüleyebilirler. Aradıkları değişiklikler hakkında soru sorulabilir ve daha sonra bu değişikliklerin gerçekleştirilmesini sağlayacak koşullar üzerinde durulabilir. Arabulucuların tavsiyeleri, bir çözüm önerisi olarak ortaya konulmaması şartıyla, sorunun içine yedirilmiş olabilir. Varsayımsal sorular, seçenekleri keşfetmek için ve anlaşmaya yönelik müzakerelerde çok yararlıdır.

Döngüsel Sorular

Döngüsel sorular, sistem teorisinden türetilen bilgileri toplamak ve açıklamak için bir araçtır. Arabuluculukta kullanılabilen, aile terapisinde kullanılan, ancak tanı ve tedavi için kullanılmayan bir tekniktir. Döngüsel sorular, çiftler ve aile üyeleri arasındaki algıları, ilişkileri ve iletişimi keşfeder. Bu, bir kişinin durup başka bir kişinin duygu ve ihtiyaçlarını düşünmesini sağlamak için tasarlanmış bir sorgulama metodudur. Döngüsel sorular, arabuluculuğa katılanlar arasındaki ve onlar ile çocukları arasındaki iletişim ve etkileşimler üzerine odaklanmaktadır. Bu şekilde söz konusu soruları incelemek, arabulucudan her bir tarafa doğru lineer olarak yönlenen etkileşimlerin ötesine geçebilmektedir. Döngüsel sorular, tarafların kendi görüşleri ve konumları arasındaki farklılıklar yerine, bağlılığı araştırır. Bu soru türü, sebep-sonuç ilişkisiyle yürüyen ve karşılıklı suçlamaların ortaya çıkmasına olanak sağlayan geleneksel açıklama yapma alışkanlığını kırar ve bu nedenle son derece yararlıdır . Birine, kendisini nasıl hissettiğini sormak yerine başka bir kişi – bu kişi odada olabilir veya olmayabilir – hakkındaki düşünce ve hislerini açıklamaya davet eden sorular, görüş açılarının değiştirilmesini ve o kişi hakkında yeni bir anlayış veya görüş geliştirilebilmesini sağlayabilir. Bu teknik, ebeveynlerin çocuklarının ihtiyaç ve duygularını göz önünde bulundurmalarında özellikle yararlıdır. Her iki ebeveyn de bir çocuğun duygularını veya ihtiyaçlarını benzer şekilde tarif ederek cevap verirse, arabulucu kaygılarının ortak olduğunu ifade ederek seçenekleri veya düzenlemeleri keşfetmeye başlayabilir. Bununla birlikte, taraflar mutabık

değilse, bir çocuğun farklı zamanlarda her bir ebeveyne dair nasıl farklı hisler taşıdığıyla ilgili daha döngüsel sorular sorulabilir. Şu anda, her ebeveynin, çocuğun ya da çocuklarının, duygularına ya da en çok endişe duydukları şeylere dair ne düşündükleri konusunda sorular sorulabilir.

Döngüsel sorular, öncesi / sonrası karşılaştırmaları gibi ya da çocuklar için neyin daha iyi veya daha kötü olacağını sormak gibi bir çeşit karşılaştırmayı içerir. Ebeveynlerin kendilerini çocuğun yerine koymaları ve çocuklarını, her ebeveynin birer uzantısı olarak değil, kendi duyguları ve ihtiyaçları olan bireyler olarak görmeleri istenir. Her bir ebeveynin doğru ya da yanlış gözüktüğüne bakılmaksızın; duyguları ve tepkileri hakkındaki algılarını karşılaştırmaya yardım edilir. Döngüsel sorular, katılımcıların bir başkasının gözleriyle – özellikle de çocuklarının gözleriyle – bakmalarına ve belki de farklı bir ışık altında yeni bir şeyleri görmelerine yardımcı olmaktadır.

Aşağıdaki tabloda, bazı farklı soruların işlevleri ve onlara dair örnekler sunulmaktadır. Bu tablo olası tüm soruları ve bunların işlevlerini göstermek üzere hazırlanmamıştır.

9. Farklı Soru Türlerinin İşlevleri

Soru	**İşlevi**	**Örnek**
Açıklayıcı	Daha fazla bilgi ister, daha kapsamlı bir cevabı cesaretlendirir	"… hakkında biraz daha konuşabilir misiniz?"
Gerçeklik testi	İnsanlara tekliflerini somut terimlerle açıklamalarına yardımcı olur.	"Bu sizce pratikte nasıl işe yarayacak... ?"
Özetleme	Vurgular, odaklanılmasını sağlar	"Anladığım kadarıyla sizin için asıl soru şu:.. ?"
Stratejik	Bir tartışmanın yönünü değiştirmek veya bir meseleyi o an için geçiştirmek	"Bunu bir tarafa koyup ….'a bakabilir miyiz?.. ?"
Düşündürücü	Düşünceyi teşvik etmek, başka bir perspektif sunmak	"…Hakkında konuşmanın faydalı olup olmayacağını

		merak ediyorum..”
Varsayımsal	İnsanlardan kendilerini taahhüt etmelerini istemeden, araştırmaya izin verir.	“Jane, tam zamanlı çalışmaya karar verseydin, çocuk bakımı konusunda daha fazla yardıma ihtiyaç duyar mıydın?”
Döngüsel	Ailelerin algılarını ve ilişkilerini anlamaya yardımcı olur	“Billy şimdi burada olsaydı ve ona asıl kaygısının ne olduğunu sorsaydın, sence ne derdi?”

10. Olumsuzlukların Filtrelenmesi

Çiftler konuşurken genellikle birbirlerine zıt gerekçelerle konuşurlar. Bu bazen aşırı bir zıtlaşma olabileceği gibi genellikle birbirlerini kötülemek şeklinde gerçekleşir. “Trevor hiçbir işe yaramaz”, “Judy’e güvenilmez” vs. Fisher ve Ury'nin[89] vurguladığı gibi, insanları sorundan ayırmak önemlidir. Arabulucular, olabildiğince olumlu bir dil kullanarak saygı ve empati göstermelidirler. Bir eşten belirli bir zorluğu açıklamak için yeni bir örnek vermesini istemek,kişinin genel yargıları yerine soruna ilişkin spesifik bilgiler istemesi anlamına gelir. Belirli bir olay, sorunu somut olarak gösterebilir. Diğer eş de daha başka ayrıntılar verebilir (“ama aslında demek istediğim .....”). Açıklamalar genellikle belli bir olayın algılarını değiştirir ve diğer kişinin imgesini sorgulamaya başlayabilir.

Çiftler çatıştığında, “uyuşmazlık” ve “katılmamak” gibi kelimeleri tekrarlamak yerine, “gelecek planlarından (veya düzenlemelerinden”) bahseden olumlu bir dil kullanmak yararlı olacaktır. Sözlü bir mesaj çatışmayı etkisiz hale getirebilir veya tam tersi, arttırabilir. Ayrılan ebeveynler dile karşı çok hassastır. Örneğin, çocuklarla ilgili uyuşmazlıklar yerine, çocuklar için kaygılarından, çocuk bakım parası yerine çocuklara destek olunmasından bahsetmek yardımcı olacaktır.

89 Fisher ve Ury Evet Dedirtmek– Taviz Vermeden Müzakere Etmek, (Penguin Books1983)

Arabulucular, “ailede olmayan ebeveyn” terimini kullanmaktan kaçınmalıdır, çünkü bu terim ilgili ebeveynin aileyi terk etmeyi seçtiğini ima edebilir. Benzer şekilde, "tek ebeveynli aile" terimi yargılayıcı ve yaralayıcıdır. Arabulucular, “anne baba olarak sizler” “bir bütün olarak aileniz” “hem size hem de çocuklarınıza yardımcı olmak” “işleri hepiniz için kolaylaştırmak” gibi ifadeler kullanarak çocuklar ve ebeveynlere yardımcı olmak istediklerini ifade etmelidir. Aile arabuluculuğu yalnızca, yetişkinlerin sorunlarını çözmekte yetişkinlere yardımcı olmak değildir. “Ayrılmanız [boşanma] ilişkinizi [evlilik] bitirmiş olsa da hala anne ve babasınız” ifadesi esasında zaten bilinen bir şeyi yinelemek gibi gelse de dillendirilmeye değer bir ifadedir. Ebeveynlerin aile hayatının, ayrılmalarından da sonra devam eden bir çok olumlu yönü ve ilişkileri olduğunu fark etmeleri onlara yardımcı olacaktır. Sorular, devam etmesi gereken şeylerin yanı sıra neyin sona ermesi gerektiği ile de ilgilidir.

Arabulucular, suçlayıcı sözleri ve yargılayıcı etiketleri filtreleme eğilimindedir. Örneğin, bir anne, babayla ilgili olarak: “Çocukların ne yediğini umursamıyor” dediğinde arabulucu, “önemsemiyor” sözünü tekrar etmez: “Öyleyse çocukların babalarının yanındayken yedikleri yiyecekler bugün burada konuşmak istediğin şeylerden biri mi?” diye sorar. Bazen arabulucular çok fazla nötr davrandıkları için karşılarındakilerin, bu tutumdan rahatsız olması riski vardır. Bir arabulucu, güçlü bir duygusal ifadeyi fazla zayıf bir şekilde tekrarlayıp, etkisini azaltırsa, insanlar seslerinin duyulmadığını hissedebilir veya değersiz görüldüklerini düşünebilir. Arabulucular güçlü kelimeleri yargılayıcı olmayan bir şekilde kullanmalıdırlar. Bir anne, "(babası) kendi annesinin söylediği her şeyi yaptığında kızıyorum" dediğinde arabulucunun "biraz canını sıkıyor yani" demesi halinde annenin daha da sinirlenmesi olasıdır çünkü “sıkılmak” “sinirlenmek” için uygun bir karşılık değildir. Duygu terazisinin diğer kefesinde ise mutlu kelimesi duyarsız şekilde kullanılabilmektedir. Eğitim sırasında rol yapma oyunlarında arabulucular sıkça “Len, çocukları on beş günde bir, hafta sonları alırsa mutlu olur musunuz?” sorusunu soruyorlar. Ayrılan çiftler rahatlama hissedebilirler, ancak pek mutlu değillerdir. Arabulucunun şöyle sorması daha kabul edilebilir: "Öyleyse, çocukların on beş günde bir, hafta sonları Len’e gitmesinin sizin için uygun olacağını söylüyorsunuz?".

11. Sade Bir Dil

İnsanlar stresli olduklarında, algılama kabiliyetleri sınırlanır. Sade bir dili anlamak daha kolaydır. Hepimizin kendimizi ifade etmede alıştığımız yöntemlerimiz vardır ve başkalarının bizi nasıl duyduklarını anlamak için kendi ağzımızdan çıkanları dinlememiz gerekir. Öfkeli ve sıkıntılı olan insanlar için uzun cümleler veya hukuk ya da psikoloji terminolojisi kafa karıştırıcı olabilir. Konuşma şeklimiz, yaptığımız işin yanı sıra, ailemizin geçmişi, eğitimimiz, arkadaşlarımız ve gündelik faaliyetlerimizden etkilenmektedir. Konuşma, kültürel geçmişe ve sosyal sınıflara göre değişir. Farklı bölgelerden veya toplumsal geçmişlerden gelen insanlar mesleki dili ve konuşma biçimini anlamakta zorlanabilir. Arabulucular bu anlamda, insanların yüzünde görülebilecek şaşkın ifadelere dikkat etmelidirler.

Arabuluculuğa katılan çiftler arabulucuyla aynı kültürden olmayabilir. Toplantı esnasında konuşulan dil, ikinci dilleri veya güçlükle kullandıkları bir dil olabilir. Sıradan bir dil kullanmak, onlara eşit muamele gördüklerini anlamaları ve hissetmelerine yardımcı olur. Genellikle yasal terminolojiye ihtiyaç duyulmaz. Yasal terimlerin kullanılması gerektiğinde, bunların açıklanması veya yorumlanması genellikle çok yardımcı olur. Arabuluculuk, diğer disiplinler gibi kendi uzmanlık terminolojisini de geliştirir. Arabulucular "özel oturum", "yetkilendirme" ve "karşılıklı ikna etme" gibi kelimelerden bahsederler. Bu tür bir jargon, şeffaf olması gereken bir işlemi gizleyebilir. Arabuluculuğu, beş yaşındaki bir çocuğun anlayabileceği açıklıkta anlatabilmeliyiz.

12. Kültürler Arası Arabuluculukta Dil

Toplantıda kullanılan dildeki yetkinliği zayıf olan veya bahsi geçen dili hiç bilmeyen katılımcılar, kendi dillerini konuşan bir arabulucuya ihtiyaç duyarlar. Bununla birlikte, iki dil veya birden çok dil bilen arabulucuların sayısı azdır. İngiltere ve Galler”deki konseylerin dörtte birinden fazlası, İngilizceyi az veya hiç konuşamayan kişiler barındıran topluluklara sahiptir. Otuzdan fazla yerel makam, nüfusun%10’unun veya daha fazlasının İngilizce konuşamadığı veya düşük seviyede İngilizce bilen, etnik bir nüfusa sahiptir. 2011 nüfus sayımına göre,

İngiltere ve Galler'de 138.000 kişi İngilizce konuşamamakta; yaklaşık 750.000 kişi ise bu dili iyi seviyede konuşamamaktadır. Leicester Belediye Meclisinin çeviri birimi, 140 dilde hizmet vermektedir ve diğer yerel makamlara çeviri hizmetleri sunmaktadır. İki veya daha fazla dil bilen, özellikle de ikinci dili arabuluculuk yapmak için yeterince iyi konuşan arabulucu sayısında büyük eksiklik görülmektedir. Etnik azınlık toplulukları arabuluculuk hizmetlerinden haberdar olsalar bile; beyaz Avrupalı arabulucuların kendileri için herhangi bir şekilde yararlı arabuluculuk yapamayacaklarını düşünmektedir. Kültürler arası arabuluculukta yanlış anlamalar, yalnızca konuşulan bir dilin yanlış yorumlanmasından kaynaklanmaz, bazen sergilenen hareketlerde kafa karışıklığı yaratabilir, çünkü kullanılan jest ve mimikler farklı kültürlerde farklı şeyleri ifade edebilir.

İkinci bir dilde (bir taraf veya arabulucu olarak) arabuluculuk yapılması, ilave kısıtlar ve zorluklar ortaya çıkarabilir ve son derece yorucu olabilir. Çünkü bu durumda konuşulan şeylerin anlaşılıp anlaşılamayacağı kaygısı da ortaya çıkar. Böyle olduğunda duygu yoğunluğu ve çatışmanın da artması muhtemeldir.

Aşağıdaki durumlarda ek zorluklar ve ihtiyaçlar ortaya çıkabilir:

Eşlerden biri veya her ikisinin ana dili arabulucu(lar)ın dilinden farklı ancak arabuluculuk için seçilen ortak dili yeteri derecede biliyor gibi görünüyorsa.

Anne ve baba birbirinden farklı ana dillere sahip olmalarına rağmen birbirleriyle konuşurken birinin dilini kullanıyor ve bu dilde farklı akıcılık ve/veya anlama becerilerine sahiplerse

Anne ve baba ortak dil olarak üçüncü bir dil kullanıyorsa.

Arabuluculukta bir eş arabulucunun anne ve babadan birinin ilk dilde söylediklerini diğer eşe ve diğer arabulucuya çeviriyorsa.

Bir tercümana ihtiyaç varsa (aşağıdaki 6.13'e bakın).

Bu durumlar, gerekli olan dil becerileri ve bir tercümana ya da bunların kullanılamamasına bağlı zorluklara bağlı olarak arabuluculuk için uygun olmayabilir. Dil koşulları ve algılarının iyi düşünülmüş olması gereklidir.

Yabancı bir dilde iyi konuştuğumuzda bile, "sahte dostlara" (her iki dilde de aynı anlama geldiği sanılan ancak gerçekte farklı olan kelimeler,

örneğin Fransızcada "normalement" ve İngilizcede "normally" gibi ya da İspanyolcada "discusión" kelimesinin konuşma yerine tartışma anlamına gelmesi gibi) dikkat edilmesi gerekmektedir. Arabulucu, tercüman ile çift arasındaki iletişimi anlamıyorsa ve çevirinin doğruluğunu kontrol edemiyorsa, tercüman kullanımı daha da güçleşir. Bir tercüman, arabulucunun bütün sözlerini veya dil ve duygularını aktaramayabilir. Keza, arabuluculuk süreci, gizliliği ve süreçteki rollerinin niteliği hakkında tercümanın önceden bilgilendirilmesi gerekmektedir. Bir tercüman bulundurmak yerine mümkünse, her bir arabulucunun en azından bir veya her iki taraf ile aynı dili konuştuğu bir eş-arabuluculuk ekibi daha iyi bir çalışma modeli sağlayacaktır. (Bkz.: Bir Alman-İrlandalı çift ile gerçekleştirilen bir kültürler arası eş arabuluculuk örneği, Bölüm 4)

13. İşitme ve Konuşma Zorlukları

Bir veya her iki eşin de işitme problemleri olduğunda, duyma engelliler uzmanına ihtiyaç duyulabilir. Örneğin duyma engelliler için işaret dili tercümesi yapmak için arabuluculuğa katılacak olan üçüncü tarafın tüm katılımcılar için eşit derecede kabul edilebilir olması ve arabuluculuk sürecini iyi anlamış olması gerekir. Tüm katılımcılarla, önerilen yardımcıdan memnun kalmalarını sağlamak için, önceden istişarede bulunulmalıdır. Yardımcı, eşlerden biri tarafından önceden tanınıyorsa, diğer eş, yardımcıyı tarafsız olarak kabul etmeyebilir ve gerçek ya da zımni bir önyargı ortaya çıkabilir. Denge ve tarafsızlık hususları ve yardımcıların özel rolü ile süreç ve sonuçları üzerindeki olası etkileri hakkında bilgi vermek esastır.

Örnek: Theo tamamen sağır bir kişi olarak arabuluculuğa yönlendirilmişti ve Bristol Belediye Meclisi tarafından sağlanan işitme engelli çalışanı Jo ile birlikte bilgi ve değerlendirme toplantısına geldi. Jo, arabuluculuk için doğal bir anlayışa ve yeteneklere sahipmiş gibi görünüyordu; bunun sonucu olarak, Theo'nun arabulucuyla olan göz teması, sorularına ve onaylarına olumlu ve uyuşan tepkiler vermesi ile neticelendi. Eski eşi Alexia'nın daha az işitme duyusu vardı ve dudakları okumayı başarabiliyordu. Alexia, arabuluculukta altı yaşındaki oğlu Nikos için düzenlemeler yapmak adına istekli olduğunu söyledi. Ne o ne de Theo, kesinlikle mahkemeye gitmek istemedi. Theo'nun Nikos'a olan

bağlılığı konusunda aralarında bazı yanlış anlamalar olmuştu ve bu yanlış anlamalar neticesinde Teo, çocuk bakım parası ödeme noktasında isteksiz bir duruş sergilemişti. Alexia, hem Theo hem de kendisi için arabuluculuk yapmak üzere tanıdığı Jo'u kabul etmekle yetindi. Jo'nun eş-arabulucu rolündeki tek bir arabuluculuk toplantısı vardı, çünkü her iki ebeveyn de Nikos için düzenli bir program hazırlamaya zaten motive olmuş ve birbirleriyle işbirliği yapmıştı. Nikos'un bir işitme sorunu yoktu, hem annesi hem de babasının zorlandıkları noktalarda iletişim kurmalarına yardım edebildiğini belirtmişti.

14. Dil Kullanımında Cinsiyetin Göz Önünde Tutulması

Toplumsal cinsiyet kalıpları farklılıkları fazla basitleştirebilmelerine ve yanıltıcı olabilmelerine rağmen, dilbilimsel araştırmalar, kadınların ve erkeklerin kültürel koşullanmalarından dolayı farklı konuşma biçimleri veya tarzları kullandıklarını göstermektedir.[90] Bir çift arasındaki duygular yoğun olduğunda, bir eş, diğer eşin söylediklerini çok kolay yanlış yorumlayabilir ya da söyleyiş tarzından rahatsız olabilir. Birçok argüman gerçek uyuşmazlıklar yerine yanlış anlama veya farklı algılara dayanmaktadır. Erkekler, etkinlikler ve pratiklikler hakkında konuşurken daha rahat olabilir fakat duygular hakkında konuşurken daha fazla zorlanabilirler. Öte yandan kadınlar genellikle ilişkileri tartışır ve duygularını birbirleriyle daha kolay paylaşır. Duyguların başa çıkamayacak kadar yoğun olduğunu gören erkekler içe kapanabilirler. Bir eş ne kadar geri çekilirse diğeri o kadar tedirgin olur ve kızgınlık ve hayal kırıklığı o kadar artar. Arabulucular gözlemlerini, her iki eşe de empati uyandıran bir şekilde yorumlayarak, gerginliği belirli bir derece azaltabilirler: "Birbirinizle konuşamamanız her şeyi, her ikiniz için de zorlaştırır. Her ikinizin de asıl kaygılarınızı anlayıp anlamadığımı kontrol edebilir miyim? Sandra, sen diyorsun ki ... ve Gordon, sen de diyorsun ki..." Bazı çiftler aynı fikirde olmadıklarında bağırarak konuşma alışkanlığına sahiptirler. Birbirlerine bağırmaya alışmış olabilirler ya da bir eş, sesinin seviyesini yükseltirken diğeri sönük kalıyor olabilir. Arabulucular, bu davranış kalıplarını

90 Tannen Ben Bunu Kastetmedim (Virago1992)

görebilmelidir.Taraflardan biri hissettiği çaresizlik artarken bağırmaya başladığında ve diğer de kendisini kendi içine kapattığında arabulucu tarafların vermeye çalıştığı mesajı alıp, bu mesajı sakin, tehdit edici olmayan bir tonda tekrarlayabilir. Bu durumda kendi içine kapanan eş arabulucunun sakin sesini duyabilir; diğeri ise bu sükunet karşısında bağırmayı kesebilir.

15 . Arabuluculukta Dil Becerileri

İnsanları Konuşmaya Teşvik Etmek

Kızgın çiftler bazen, diğeriyle aynı odada olsalar bile birbirleri hakkında üçüncü şahıs kipi kullanarak konuşurlar:“Jemima / Jeremy ile ilgili sorun, onun …..”veya karşısındaki sanki bir başkasının karısı/kocasıymış gibi “Bay Smith” veya “Bayan Smith” şeklinde uzak ve üstten bir şekilde birbirlerine hitap edebilirler. Arabulucular, bu yararsız eğilimleri, diğer kişiye ne yapması gerektiğini üçüncü şahıs zamiri kullanarak buyurmak yerine, tarafların kendi adlarına konuşmalarını teşvik ederek ve birinci şahıs zamiri kullanarak neye ihtiyaç duyduklarını açıklayarak değiştirebilirler (“Benim aradığım ... eğer …..olursa gerçekten çok memnun olurum...”).

Hakemlik Yapmak, Kurallara Uyulmasını Sağlamak

Çatışma içinde olan çiftler genellikle birbirlerine karşı puan toplamaya çalışabilir. Eğer bir taraf bütün hava sahasını ele geçirirse, arabulucunun olabildiğince yapıcı şekilde araya girmesi gerekebilir: “George, burada lafını keseyim. Eğer seni doğru anladıysam …. diyorsun ve Celia sen de bundan hemen önce …..demiştin değil mi?” Arabulucunun, her iki tarafa da eşit derecede dikkatini verdiğini ve herhangi birinin tartışmada hakimiyet kurmasına izin vermeyeceğini göstermesi gerekir. Dengeleme, eşit göz teması sağlayarak, her iki tarafa zaman tanıyarak, temel kuralları önerip uygulayarak gerçekleştirilebilir. Eğer bir taraf saldırgan ya da tehdit edici bir dil kullanıyorsa, arabulucunun devam etmesi halinde arabulucunun bunun durdurulması gerektiğini açıkça gösterecek kadar sağlam olması ve kendine güvenmesi gerekmektedir.

Tekrarlama ve Özetleme

Arabuluculukta her iki tarafın da söylediklerinin, sarf ettikleri kelimeleri kullanarak tekrar edilmesi, çeşitli nedenlerle önemlidir:

- Arabulucu olarak dinlediğinizi ve konuşulanları anlamak istediğinizi gösterir,
- Gerekirse, her birine sizi teyit veya düzeltme fırsatı verir,
- Eğer tartışma çok hızlı ilerliyorsa, biraz yavaşlatmaya olanak sağlar,
- Sözcükler tekrarlansa da arabulucunun ses tonu ortamı değiştirebilir,
- Farklı bir ses tonu, diğer tarafın duymasını sağlayabilir,
- Olumlu bir beyanın yinelenmesi, ortak kaygı için güçlü bir takviye sağlayabilir,
- Kısa bir özet, durumun gözden geçirilmesine ve bir sonraki adımın planlanmasına yardımcı olur.

Arabulucuların kelimeleri tekrar etmek yerine kendi cümleleriyle yeniden ifade etmeleri gerekebilir, çünkü olumsuz bir beyanın tekrar edilmesi, arabulucunun onunla aynı görüşte olduğu şekilde anlaşılabilir.

Tercüman Olarak Arabulucu

Boşanmış bir kadın ilk arabuluculuk toplantısına sevk edildiğinde, toplantıdan önce yazdığı mektupta: "Matthew ve benim, hayatlarımızı yeniden inşa etmeye ihtiyacımız var. Üzerinde mutabık olmadığımız kimi şeylerin olması kaçınılmaz. Bazen aynı dili konuşamıyoruz ve sanki üçüncü bir tarafın gelerek her ikimizin birbirine ne söylediğini tercüme etmesi gerekebiliyor" demiştir. Tercümanın amacı, söylenenlerin temel anlamını aktarmaktır. Arabulucular, ifadeleri tekrar söyleyerek veya çiftlerin birbirlerini daha iyi anlamalarına yardımcı olmak için başka sorular sorarak bir nevi tercümanlık yapabilirler.Bir mesaj, duygusal olarak olaya dahil olmayan bir kişi tarafından ifade edildiğinde daha iyi anlaşılabilir. Tekrar eden ifadelerin yanı sıra, arabulucunun sözcüğü yeniden ifade etmesi veya yeniden şekillendirmesi gerekebilir; böylece iletilen kişi anlaşıldığını hisseder ve diğer eş de bu kelimeleri duyabilir. Ardından, dinleyici, agresif yerine olumlu bir şekilde tepki verebilir. Arabulucu kelimeleri farklı biçimde değiştirdiğinde, konuşan kişiyle

istenen anlam veya mesajın doğru bir şekilde iletildiğinin, kontrol edilmesi önemlidir.

16. Çerçevelendirme ve Yeniden Çerçevelendirme

Gerçeği, kendi algı, inanç ve geçmiş tecrübelerimizin yorumlanması, geleceğe yönelik umutlarımız ve korkularımızın bir karışımı olarak oluşturuyoruz. Ayrılan çiftlerin aynı durum veya aynı olayla ilgili tutarsız ve çelişkili resimler sunması şaşırtıcı değildir. Her biri bir "çerçeve"; kendi dünyalarını kendi gördükleri şekilde algıladıkları bir tür filtre inşa etmiş bulunmaktadır. Bu "çerçeveler", kendilerini yenilgiye uğratan sonuçlar üretse bile, reaksiyonları ve tepkileri tanımlamak için kullanılır. Hiçbir "çerçeve" doğru veya yanlış değildir, her biri kendi geçerliliğine sahiptir. Ancak, boşanmakta olan çift kimin haklı, kimin haksız olduğunu tartışmaya devam ettikleri sürece herhangi bir çözüm üzerinde mutabık kalma yönünde adım atamaz. Dinleme, açıklık getirme ve özetleme sürecinde arabulucular, taraflardan herhangi birinin ortaya koyduğu resmi tercih etmeksizin veya herhangi bir karara varmaksızın, bu birbiriyle çelişen görüşlere ilgi duyduklarını ve anlamaya çalıştıklarını göstermelidirler. Arabuluculuğun erken safhalarında, katılımcılar, diğer katılımcıyı kötü göstermeye çalışırlar. Bir konuyu açıklarken karşılarındakileri suçlayıcı bir şekilde gösterebilirler. Arabulucular için asıl zorluk, suçlayıcı ifadeleri resimle uyuşacak şekilde yeniden, ancak bu defa resmin etrafına başka bir çerçeve koyarak, farklı bir perspektiften gösterecek şekilde ifade edebilmektir. ("Çerçeveler" ve bunların Nöro-Linguistik Programlamada (NLP) kullanımları ve arabuluculuğa ilişkin daha ayrıntılı tartışmalar için bkz. Bölüm 10, s.2).

Farklı bir perspektif sunmak, bir görüşün farklı bir ışık altında görülebilmesini sağlayabilir. Dolayısıyla, bir arabulucu belli bir bakış açısını farklı bir çerçeveden gösterebilirse, bu, arabulucunun emredici veya yargılayıcı olması gerekmeksizin tarafların tutumlarını değiştirebilmesine yardımcı olabilir. Yeniden çerçeveleme (ayrıca bkz. bölüm 2, Öyküye Dayalı Arabuluculuk) aynı zamanda fikir veya beyanların yeniden, farklı şekilde ifade edilerek karşı tarafın anlayabilmesi için farklı bir yol ortaya konmasını da içermektedir. Bu durumda arabulucu, yeniden ifade ederken herhangi bir mesajı kendi dilediği şekilde değiştirmemeye dikkat etmelidir. Bu durum, bir eşin

odağının diğeri hakkındaki düşüncelerinden, çocuklarına ilişkin ortak endişelerine kaydırmakta kullanılabilir. Düzenli yeniden çerçeveleme, ebeveynlerin ilgisini çocukların üzerinde tutar. Bu sayede ebeveynler de arabulucunun kullandığı dili ve ifadeleri tekrar etmeye başlayacaktır. Yeniden çerçeveleme hassasiyet ve beceri gerektirir. Enerji akışının negatiften pozitife geçişine yardımcı olmak için sözcük ve sözdiziminde değişiklikler yapılabilir. Her iki tarafın etkisine dikkat edilerek zamanlama yapılması önemlidir.

Pozitif Yeniden Çerçevelendirme Nasıl Çalışır?

1. Burada bir sözcük ya da ifade farklı bir biçimde ortaya konur: Bu aşamada ele alınan konu farklı bir ışık yakalamak için döndürülür. Niyet, arabulucunun kendi kişisel görüşünü dayatmamak için iki taraf arasındaki iletişimi netleştirmek ve kolaylaştırmaya yönelmiştir. Bunu yapmanın bir yolu, yorum yapmak yerine, konuşanın temel kaygısının veya hedefinin anlaşıldığından emin olmak için bir soru sormaktır. Eğer böyle değilse, düzeltmelerle konuya açıklık getirilir. Öte yandan, yeniden çerçeveleme doğru ve hassassa, genellikle olumlu bir başkaldırı ve göz teması şeklinde olumlu bir yanıt getirir.

2. Olumsuz sözcük ve ifadelerin sürekli tekrarlanması bu sözcük ve ifadelere ek ağırlık ve güç verir. Olumlu bir değerlendirme, kimseyi suçlamaz, itham etmez veya küçümsemez.

3. Pozitif yeniden çerçeveleme niyetin iyi olduğunu varsayar. İnsanlar aksini gösterir deliller sunana kadar iyi niyetli oldukları varsayılmalıdır. Olumsuz bir durum için olumlu bir açıklama yapmak insanların kendilerini daha iyi hissetmelerine yardımcı olur. Kişiler, çoğu zaman kötü davrandıklarının farkındadırlar. Kendilerini açıklamaları için olanak sağlanması, ayrılma ve boşanma sürecinde genellikle aşırı düşük olan öz benlik saygısının geri kazanılmasına yardımcı olur.

Pozitif bir yeniden çerçeveleme, öfkeli veya savunmacı reaksiyonların altında gizli olabilecek temel kaygıları saptar. Arabulucu endişelerin her iki ebeveyn tarafından da paylaşılan ortak şeyler olduklarını gösterdiğinde, tarafların ortak paydaları araştırılarak aydınlatılabilir.

4. Bir tarafa yönelik yeniden çerçevelendirme, diğer tarafa yönelik, paralel bir yeniden çerçevelendirme ile dengelenmelidir. Bir tarafın

ifadelerine odaklanıldığında bile, ortak paydayı ve ortak kaygıları tanımlamak, denge ve karşılıklı paylaşma açısından çok önemlidir.

5. Özellikle yüksek seviyede bir duygu veya gerginlik olduğu zaman, sakin, düşünceli şekilde yeniden çerçeveleme, duygusal ateşi düşürür. Aktif dinleme daha kolay olur. Yeniden çerçeveleme, keşfedilmesi gereken diğer sorulara doğru bir adım olarak kullanılabilir.

Yeniden Çerçevelendirmenin Hızı Ve Zamanlaması

Deneyimsiz arabulucular yeniden çerçeveleme ipuçlarını kaçırma eğilimindedirler ve kritik bir anda müdahale etmek için gereken değerli fırsatları kaçırmış olurlar. Bu fırsatlar tekrar tekrar atlanırsa, çatışma artabilir ve her iki taraf da arabulucuya güvenini kaybedebilir. Öte yandan, çok hızlı bir şekilde kayan ve gıcırdayan bir yeniden çerçeveleme de yardımcı olmayabilir. Yeniden çerçeveleme esnasında durum kibirli bir şekilde ifade edilmemeli ve asıl konuşmacının orijinal ifadesinin önemini de azaltmamalıdır. Yeniden çerçeveleme, izolasyonda kullanılan bir teknik değil, arabulucunun yaptığı her müdahalenin özenle yapılması ve bir sonraki adıma yol hazırlaması gereken sürecin bir parçasıdır.

17. Mesajlar ve Meta-Mesajlar

Bazı çiftler açıkça savaşmazlar. Birbirlerine şifreli mesajlar verirler. Arabulucular, bu kodlanmış mesajları almak ve çözmek için "üçüncü kulak dinleme" becerisini geliştirmelidir. Bir "metamesaj", duygular, ilişkiler ve tutumlar hakkında bilgi veren, gizli bir mesajdır. Altta yatan mesaj, açıkça söylenenlerle çelişebilir. Kodlanmış mesajlar veya "metamesajlar", özellikle diğer eşe, alay konusu edilmesi yoluyla, zarar veriyorlarsa açık sözlü saldırıya kıyasla daha alçakça ve daha yaralayıcıdır. Kodlanmış mesajlar arabulucuyu kendi tarafına çekme girişiminin bir parçası olabilir. Bazen görünüşte zararsız kelimeler kullanarak diğer tarafın mantıksız, aptal veya saçma olduğu mesajını iletebilir.

18. Noktalama İşaretleri

Arabulucuların, tartışmaları düzenleyerek temposunu yönetmesi gerekmektedir. Altını çizme, nokta koyma, yeni bir paragrafa başlama gibi "noktalama işaretleri" konseptini kullanmak faydalı olabilir. Yapı, bir sonraki adıma geçmeden önce her adımın sonunu işaretleyerek korunabilir. Arabulucunun yapı ve hızı yönetmede yalnızca reaktif değil aynı zamanda proaktif olması da gerekir.

Noktalama işaretleri aşağıdakilere yardımcı olur:

• Katılımcıları yolda tutmak,

• Belirli konuların altını çizmek,

• İlerlemeyi vurgulamak ve işbirliğini güçlendirmek,

• Sürecin aşamalarını işaretlemek,

• Sonraki aşamayı veya adımları planlamak.

Noktalama işaretleri genellikle sözlüdür, ancak yazı panosunda, tartışmaları yapılandırmak ve katılımcıların bir sorunun altını geçici olarak çizmesine ve bir sonraki soruna geçmesine yardımcı olmak üzere görsel bir araç olarak kullanılabilir.

19. İmgeler ve Metaforlar

“Hayal gücü uyursa, kelimeler anlamlarından boşanır”[91]

Argümanlar genellikle üst üste tekrarlanır. Arabulucunun kullanacağı uygun ve akılda kalıcı bir metafor, bu şablonu değiştirmek ve aksi takdirde kaçırılabilecek bir şeyi daha canlı şekilde göstermekte yardımcı olabilir. İyi seçilmiş bir metafor hayal gücünü yakalayarak hafızada yer edebilir; buna karşın kelime akışı kaçırılabilir veya çabucak unutulabilir. Bununla birlikte, uygun olmayan bir metafor kibirli, duyarsız veya basitçe saçma olabilir. Arabulucuların çiftte karşılığı olması muhtemel olan metaforları veya imgeleri düşünmesi suretiyle, söyledikleri şeylerin yankısını kullanması yararlı olur. Aşağıdaki öneriler, aşırı işlenmiş klişeler kategorisine giren bazı bariz metaforları içermektedir. Ancak bazı durumlarda arabulucular kendi metaforlarını

91 Camus Direniş, İsyan ve Ölüm (1960)

icat etmek zorunda kalabilir. Beklenmedik bir metafor, aşamalı olarak kök salan bir fikrin ilk tohumlarını ekebilir.

Kişisel Alanlar, Ortak Zeminler

Arabuluculuk sıklıkla "orta yolun bulunması" olarak tanımlanır. Arabuluculuk toplantıları tarafsız bölgede gerçekleşir ve arabulucular, katılımcıların sağlam ve dayanıklı bir ortak zemin bulmalarına yardımcı olur. Arabulucular, genellikle ayrılmış ebeveynlerin birlikte çalışabileceğini düşündükleri veya gelecekte işbirliği yapabilmek için gereken temelleri kurmaya ilişkin ya da zor tartışmaların sınırlarını veya temas ya da mali düzenlemelerin pratik sınırlarını tanımlama hakkında konuşurlar.

Yolculuklar

Yollar, yol katetmek, rota tercihi, farklı yönlere çıkan yollar, kavşaklar, engeller ve işaret levhaları gibi bir çok bariz metafor mevcuttur. Farklı aşamalardaki kararların alınması için farklı seçenekler, çözüme giden farklı yollar olarak yazı panosu üzerinde resimsel olarak sunulabilir. Bazı durumlarda hiçbir şekilde yol yok gibi görünmektedir. Yine de mevcut tüm rotaları belirlemek ve olası seçenekleri tartışmak ileriye doğru bir yol açabilir. Her iki eş de nihai bir hedefe veya kısa vadeli bir hedefe ulaşmak istiyor mu? Buna bakılabilir.

Köprüler

Köprüler, yanıp yıkılmış olsalar bile zihinde var olmaya devam edebilir. Arabuluculuk, tarafların her iki yandan da yaklaştığı bir köprüdür. Köprüye girmek için büyük çaba ve geleceğe yönelik bir umut gerekebilir. Bazı insanlar daha fazla desteğe gerek duymadan kolayca hareket ederler, diğerleri ise köprü oluşturmaya teşebbüs etmeden önce teşvik ve desteğe ihtiyaç duyar ve birkaç adım atmadan önce yeterince güven duymaları gerekir. Mühendislik terimleriyle ifade edilecek olursa, destekli bir köprü her iki nehir kıyısına inşa edilen temeller üzerinde yükselmektedir. Arabuluculuk köprüsünü kullananlar, yeterli destek olup olmadığını öğrenmek isterler. Arabulucu, köprünün hem duygusal hem de pratik açıdan sağlam desteklere dayandırılmasını sağlamaktan sorumludur. Geçmişi bırakmak istemeyen kişiler geleceğe doğru uzanan bu köprüye doğru yürümekte arabuluculuktan yardım görebilirler. Arabuluculuk, mecazi anlamda, birbirleriyle çelişen görüş ve

ihtiyaçlardan oluşan bir uçurumun üzerine atılmış bir köprüdür. Köprüler, ebeveynler ve çocuklar arasında olduğu kadar ebeveynlerin kendileri arasında da gereklidir. Çocuğu ile tüm kişisel ilişkisini kaybeden bir ebeveyn tamamen reddedilmiş ve koparılmış gibi hissedebilir. Bu ebeveyn köprünün yarısını değil daha fazlasını da (yani yanıt alamadığında bile mektup yazmak veya telefon açmak gibi) geçmek üzere teşvik edilmeye ihtiyaç duyabilir. Çocuğun ebeveynin köprüyü koruma yönündeki taahhüdünü muhtemelen uzun bir süre boyunca hissetmesi gerekir ve sonunda cevap verebilecek duruma gelebilir. Çocuğun diğer ebeveynleri görmeyi reddettiği sıkışmış durumlarda, köprüyü açık tutma ve çocuğa köprünün hala açık olduğunun hissettirilmesi yardımcı olabilir. Basamaklı taşlar fikri, şüpheli insanları arabuluculuğu kabul etmeye teşvik eder. "Sadece ilk adımı atıp bir sonraki basamağın yeterince güvenli olup olmadığını görebilirsiniz. Olmazsa, her zaman tekrar geri adım atabilirsiniz."

Elastik

Günlük nesneler metafor olarak da kullanılabilir. Herkes elastikiyetin ne kadar faydalı olduğunu bilir. Uzar, şekil alır ve şeklini muhafaza eder. Fakat eğer elastik çok gergin ise veya uzun süre gerilirse sarkmaya başlar. Bir çocuğun direnci elastik gibidir. Bazı çocuklar, çelişkili duygular veya güçler arasında çekilmekle birlikte, direncini ve normal gelişimini sürdürürler. Diğerleri direnç ve adaptasyon kapasitelerini yitirmelerine neden olacak kadar çok veya uzun süren baskılara karşı savunmasız olabilmektedir. Anne babalar son derece köklü değişikliklerle baş başa kalmış olan çocuklarının bu değişikliklere adapte olmakta yaşadıkları güçlükleri daha iyi anlayabilmek için, çocuğun müthiş bir dirence sahip lastik bir bant olduğunu, aşırı güçle veya aşırı uzun sürelerle çekiştirilmedikçe bu direncini muhafaza edebileceğini düşünmeleri gerekmektedir. Plastik bantlar, birbirine bağlanan çok sayıda küçük iplikten yapılmıştır. Birkaç iplik devre dışı bırakıldığında, elastikiyet azalır. Aynı şekilde, çoğu anne-baba ve çocuk, diğer insanlarla aralarında mevcut bulunan özel bağlara güvenir. Bu bağlar (bir eş, ebeveyn, dedesi, arkadaşı) aniden kesilirse, bütün yapı çökebilir. Mevcut bağları korumak için geçici olarak olsa bile, ek desteklerin nasıl sağlanabileceğini göz önüne almak çok önemlidir.

Psikiyatrist Michael Rutter[92] stresin normal olduğunu vurgulamış ve stresli durumlarla nasıl başa çıkacağını öğrenen bir çocuğun çok daha güçlü olabileceğinin altını çizmiştir. Dayanıklılığa, stresi sürekli yaşatmakla değil, özgüven ve yeterliliği artıran bir yaklaşımla ulaşılabilir. Bu kişinin stresli bir durum karşısında diğerlerini suçlamak yerine kendi tepkilerinin sorumluluğunu üstlenebilmesini de içerebilir. Dayanıklılık; mizaç, kişisel güçlü yönler, erken yaşam deneyimleri, daha sonraki çocukluk ve ergenlik olayları, aile desteği ve yakın ilişkiler kurma becerisi gibi "tamponlayıcı faktörler" dahil birçok faktörden etkilenir. Bunların hiçbiri tek başına,yaşamda karşılaşılan önemli değişikliğe ne tepki verileceğini belirlemez, ancak birlikte dokunduklarında, kırılgan olmaktan ziyade esnek olan bir kumaş oluşturabilirler.

Yapboz Bulmacaları

Çocuklar için düzenlemeler ile buna bağlı maddi konular ve konut mevzusu, yapboz bulmacalarının iç içe geçmiş parçaları gibidir. Yapboz kavramı, çocuklar, finansal konular ve mülk olmak üzere tüm konularda ayrışma gösteren çiftlerle arabuluculuk yapılırken kullanışlı bir metafor kaynağıdır. Birçok insan için, özellikle de aşırı derecede gergin birçok olayla aynı anda baş etmeye çalışmanın bunaltıcı olduğunu kabul etmek önemlidir. Kişilerin gerçek hayatta yaşadıkları sorunları yeteri miktarda empati ve anlayış göstermeksizin, yapboz bulmaca gibi basit ve hafif bir işle mukayese etmek, duyarsız bir davranış olarak algılanabilir. Bununla birlikte, ailenin tekrar bir araya gelmesinin farklı öğelerinin, pratikte işe yaramaları için önce birbirlerine uyması gerektiğinin farkına varılması, kaygının azaltılmasına yardımcı olabilir. Arabulucu, kayıp parçalar eline ulaşmadan bulmacanın tamamlanamayacağını ifade ederek, daha fazla mali bilgi toplamak ve değerlemeleri almanın da aynı derecede gerekli olduğunu belirtebilir. Bu noktada, bağımsız finansal tavsiyeler de gerekli olabilir. Taraflara yardımcı olunarak eksik parçaların bulunup kademeli olarak resmin içindeki yerlerine yerleştirildiği adım adım bir yaklaşımın planlanmasında önceliklerini belirlemeleri sağlanır. Yapboz yapmak, birbirine uygun görünen parçaları ele almanızı gerektirir. Eğer uymazlarsa, doğru parça için arama devam ederken bu eldeki parçalar da bir kenara bırakılmalıdır. Bu durum arabuluculukta seçeneklerin

92 Rutter Çekişme Karşısında Direnç(1985) 147 İngiltere Psikiyatri Dergisi 598-611

keşfedilmesi için de geçerlidir. "Bir anlaşma üzerinde çalışılırken çocuklar, ev ve parasal konular gibi birbirine uyması gereken birçok farklı parça ele alınır. Bu biraz yapboz yapmaya benzer. Eğer uymayan parçalar varsa, başka yollar aranır". Bazı insanlar, yapboza tek bir köşeden başlamayı seçerken, diğerleri merkezi doldurmadan önce çerçeveyi tamamlamayı tercih eder. "Nereden başlayacaksın?- aradığın şeyin ana hatlarını tartışarak mı başlayacaksın yoksa senin için önceliğe sahip belirli bir alan var mı?"

Baştan çözümü imkansız görünen bir sorun, mesele adım adım ele alındığında daha rahat başa çıkılabilecek bir mesele haline gelecektir. Yapboz, her şeyi tek bir seferde çözmeye çalışmak yerine, adım adım uygulanacak bir yaklaşımı ifade etmek için kişilerin tanıdığı, benzeşim kurabilecekleri bir metafor sunar.

Kapılar ve Anahtarlar

Bir sorunun anahtarını bulmak çok yaygın olarak kullanılan bir metafordur. Çok fazla kullanılmış olsa da, bir anahtar görüntüsü insanların sorun çözme moduna geçmesine yardımcı olabilir. Sorunun çözümü için neyi anahtar olarak gördükleri sorulduğunda şaşırtıcı sıklıkla yararlı bir öneri ortaya koyarlar. Peki kilide uyan birden fazla anahtar olabilir mi?

Ağaçlar

Ağaçlar hakkında konuşarak mülkiyetle ilgili bir uyuşmazlığa cevap veren arabulucular, hızlı bir şekilde görevden alınma riskiyle karşı karşıyadır! Mecazlar uygun olmalı ve özenle kullanılmalıdır. Bununla birlikte, gündelik hayatın keşmekeşinden korunan güvenli bir yer kavramı, arabuluculuğun temelidir. Camp David görüşmelerinde Jimmy Carter, Mısır Cumhurbaşkanı Sedat ve İsrail Başbakanı Begin'i, basın ve dış dünyadan uzakta bir bahçede kendisiyle görüşmeye davet etti. Bahçeyi "haşmetli meşe, kavak, dişbudak, akasya, ceviz ve akçaağaç ağaçlarından oluşan derin bir koru tarafından korunan, samimiyetin ortama hakim olduğu, gerilimin azaltılıp resmiyetten uzaklaşıldığı bir ortam" olarak tarif etmişti.[93] Camp David'de Jimmy Carter, Mısır ve İsrail arasında bir barış antlaşması imzalanmasına arabuluculuk etmişti.

93 Carter İnancı Korumak:Bir Başkanın Anıları (BantamBooks1982) sf.324

Sular ve nehirler

Su ile ilgili metaforlar, bir görüntü zenginliği sunar. Su, hareketi ve değişimi sembolize eder. Hızlı veya nazikçe akabilir ya da sabit durabilir. Durgun sular bataklık haline gelebilir ancak ani değişim, insanların kontrol edemediği akıntıları da süpüren bir gelgit gibidir. Akıntıya kapılmak son derece korkunç bir histir. Arabulucular kişilerde akıntıya kapılma korkusu olabileceğinin farkında olarak, akıntıların daha yönetilebilir hale getirilmesine yardımcı olurlar. Bunu sağlamak için akıntının ne zaman, nerede ve nasıl en hızlı hale geldiğini tespit ederler. Nispeten daha sakin sularda olduklarını düşünenler bile kayalar veya çağlayanlarla karşı karşıya gelebilirler. Katılımcılara suyun akışı yönünde herhangi bir kayalığın görünüp görünmediğinin sorulması, gelecekteki tehditlerin ön görülerek güvenli alana kaçılabilmesine olanak sağlar. Bu imge ayrıca, katılımcıların ortak kontrol ve yönetme yetenekleri konusundaki güvenlerini de güçlendirmeye yardımcı olabilir.

Arabuluculuk süreci su ile mukayese edilebilir. Su, küçük çatlaklara nüfuz ederek sızabilir. Su sızıntısı kendi başına önemsiz gibi görünse de, bir kayayı kırma gücüne sahiptir.[94] Yeni fikirler, teklifler ve değişikliklerin hızla enjekte edilmesi yerine yavaş yavaş emilmesi sağlanmalıdır. İnsanları, değişiklikleri tek seferde değil de dereceli bir şekilde düşünmeye ve kabul etmeye teşvik etmek, çocukların değişime uyum sağlamalarının yanı sıra yetişkinlerin yapmaları gereken ayarlamaları yapmalarını da kolaylaştıran bir yaklaşımdır. Su ışığı yansıtır. Yansıma düş ve düşünceyi tetikler. Karanlığı biraz aydınlatabilmek için düşünce gereklidir. Oysa karanlıkta önünü göremek paniğe neden olur. Işığın kendisi eldeki sorunlara çözüm getiremeyebilse de, ışık, tıpkı su gibi, küçük çatlaklardan sızabilir. Sorunların çözümlerini keşfetme sürecini aydınlatabilir. Düşünceler, tıpkı ışık gibi, bir yüzeyden diğerine yansıtılarak farklı açılardan görülebilmesi sağlanabilir.

Değiştirme kapasitesi ortam sıcaklığından etkilenir. Soğuk veya donmuş malzemeler çok kırılgandır. Baskı altında kırılıverirler. Donmuş su çatlar ve yarılırken, kaynar su hem dokunulduğunda yakar hem de buharlaşarak yok olabilir. Arabulucular bir termometre gibi sıcaklığı

94 Ayrıca Bkz. Bölüm 11

sürekli ölçmelidir. Sıcaklık çok yüksekse, değişikliklere bakılmadan ve tartışılmadan önce dikkatli ve düşünceli bir şekilde soğutulması gerekir. Ortam çok soğuk veya dondurulmuş görünüyorsa, arabulucuların sıcaklık ve anlayış sunmaları, korkuları kabul etmeleri ve acı veren tartışmaları hafifletmeleri gerekir. Sıcaklık insanları daha rahat hissettirir. Aynı zamanda yumuşaklığı ve esnekliği arttırır.

Arabuluculukta dil, imgelem ve sözsüz iletişimin önemi ne kadar vurgulansa da azdır. Bir sorunun açılışı veya yansımanın tonunda küçük farklılıklar bile yüzey gerilimlerini etkileyebilir. Yüzey gerginliklerini yönetmek, değişimi daha derin bir düzeyde kolaylaştırabilir. Arabulucuların sözlü ve sözsüz olarak kullandıkları dil - ses tonu, tempo ve ritim, metaforlar ile imgeler - arabuluculuk sürecinde önemli bir rol oynar ve arabuluculuğun sonuçlarını etkileyebilir.

20. Çiçek Dürbünü - arabulucunun rolünün farklı yönleri

Bir Çiçek Dürbünü, her salladığında arabulucunun rolünün farklı bileşenlerini gösterir:

Katalizör: Arabulucu, katılımcılar arasındaki diyalogu başlatan bir katalizördür. İletişimleri bozulduysa, önemli bir süre birbirleriyle konuşamıyor olabilirler.

Yönetici: Arabulucu süreci yönetir ve müzakereler için bir yapı sağlar. Katılımcıların sorunlarını tanımlamaları, bir gündemi kabul etmeleri ve bir aşamadan diğerine geçmelerini sağlamaktadır.

Hakem: Arabulucu, her katılımcının konuşması için zaman tanıyarak, kesintileri ve agresif davranışı kontrol ederek, temel kuralları belirler ve sürdürür.

Kolaylaştırıcı: Arabulucu, katılımcıların daha iyi iletişim kurmalarına ve endişelerini açıklamasına yardımcı olur. Dile getirilen öfke bazen incinme ve korkuyu gizleyen bir örtüdür. Arabulucuların da konuşulmayan duygulara karşı duyarlı olması gerekir. Gerginliği gidermek için uygun olduğunda mizah kullanılabilir.

Tercüman: Arabulucu, çiftlerin birbirlerini dinlemesine ve yeni konulara bakmasına yardımcı olur. Olumsuz ifadeleri, olumlu hedefler ve kaygılar olarak yeniden çerçeveler. Arabulucular ortak menfaatleri ararlar

ve özellikle tarafların çocuklarla ilgili taahhütlerini paylaşırlar. Bir başka deyişle; ebeveynlerin farklılıklarını aşmalarına yardımcı olurlar.

Bilgilendirici: Arabulucular, katılımcıların ilgili bilgileri toplamasına ve bunları değerlendirmesine yardımcı olur. Arabulucular, ayrıca her iki taraf için de ilgili yasal veya diğer teknik bilgileri açıklayan bir kaynaktır. Her iki tarafa da hassas, dengeli ve net bir şekilde, yasal veya diğer bilgileri vermek için, iyi iletişim becerilerine ihtiyaç duyulmaktadır.

Yeni aile yapılarına giden köprü: Arabulucular, ailelerin yapısal olarak bir aileden diğerine geçişi sırasında, aileleri - ebeveynleri ve çocukları destekleyecekleri bir köprü inşa ederler. Ayrılan ebeveynler sıklıkla, evlilik ilişkilerini sona erdirirken iyi ebeveynlik ilişkilerini sürdürmelerine veya yeniden inşa etmelerine yardımcı olmak için kısa vadeli desteğe ihtiyaç duyarlar.

Gerçeklik testi görevlisi: Arabulucular olası seçenekleri araştırır, sorular sorar ve tekliflerin geçerliliğini kontrol eder. Bazen bir taraf, istekli düşünce veya yetersiz bilgiye dayanan bir talepte bulunur veya teklif verir. Önerilerin uygulamada nasıl işleyeceğini araştırmak, insanların gerçek durumlarına bakmalarına yardımcı olur.

Şef/İletken/Aktarıcı: Arabulucu, sözlü, müzikal ve bilimsel açıdan bir şef, bir iletken ve bir aktarıcıdır. Sözlü işlevi; arabulucunun, insanların birbirlerine söyleyeceklerini söylemelerine yardımcı olduğu anlamındadır. Bunun yanı sıra, farklı seslerin düzenleyerek uyum içerisinde bir araya getiren orkestra şefi anlamı da vardır. Savaşan çiftlerin sesi tutarsızdır ve kakofoni ortaya çıkarır. Arabulucular sesleri, her sesi duyacakları şekilde kontrol etmeye, aralarında bir denge kurmaya ve süreçteki aşamalarda veya hareketler sırasında tempoyu yönlendirmeye ihtiyaç duyarlar. Bu, bir sonraki hareketi işaretlemeye yardımcı olmak için her aşamayı "noktalamak" veya kapatmaktır. Seslerin düzenlenmesiyle yeni bir uyum biçimi üretilebilir.

Arabulucular aynı zamanda enerji iletkenidir. Arabuluculukta genellikle insanların enerjisi negatiftir- kızgın olmak enerji tüketir. Arabulucular, enerjinin akışını negatiften pozitife doğru değiştirmeye çalışırlar; böylece herkesin enerjisi yapıcı bir şekilde kullanılır.

Sentezleyici: Arabulucular, farklı ifadeleri harmanlamak ve arabuluculuk sonuçlarını hem katılımcılara hem de hukuk müşavirlerine

yardımcı olacak şekilde özetler ve taslak hazırlama becerilerine ihtiyaç duyarlar. Yasal olarak bağlayıcı anlaşmalar için bir temel sağlamak adına, karşılıklı kabul edilebilir önerilerin net bir şekilde taslak haline getirilmesi gerekmektedir. Çözüm için herhangi bir öneri yoksa, arabuluculuk özetinin avukatlarla ileri müzakerelere veya gerektiğinde dava açılmasına yardımcı olmak için olağanüstü konuları ve tarafların pozisyonlarını açıklığa kavuşturması gerekmektedir. Arabuluculuk dili, uyuşmayan kısımlardan sentez yapmak için önemlidir.

Jonglör: Becerikli arabulucular, fikirleri havaya atıp tutma da jonglör gibidirler. Böylece farklı yüzeyler ışığı yakalar. Bir soytarının sihir hilelerinden farklı olarak hokkabazın becerileri açık ve görünürdür. Bir hokkabazın göz kamaştırıcı hızını taklit etmeye çalışmamakla birlikte, arabulucuların bilgi ve fikirleri serbestçe dolaştırmak için denge, hareket kabiliyeti ve entelektüel esneklik gerekir. Bir fikri veya önerileri ortaya atıp elde çekiştirip durmak, karşılaşılan zorlukları önemsiz göstermeyecektir.

Örneğin; "hilebaz" kelimesinin negatif çağrışımları vardır, ancak Benjamin[95] arabulucunun rolünü, kafalarındaki fikirleri değiştirmeye, yerleşmiş görüş ve algılamaları dönüştürmeye çalışırken "çatışmanın sert, sivri gerçekliğiyle yüzleşebilecek" folklorik bir hilebaz ile karşılaştırdı. Arabulucular konvansiyonel düşünce ve varsayımları sorgulamaya, insanları almak istedikleri yönergelerden uzaklaştırmaya değil, belirsiz olduklarında veya takılıp kaldıklarında yenilikçi fikirleri ve yeni bakış açısını teşvik etmek zorunda kalabilirler. Arabuluculuk ağır ilerliyorsa, insanlar kendilerini bu sıkıcı süreçten kurtarmak ister. İnsanların moralini yükseltecek yöntemlere, oraya kızgın veya üzgün olarak gelen çiftin tekrar gülebilmesini sağlayacak anlara ihtiyaç vardır. Arabuluculuk sürecinde morallerinin bozulması yerine yükselmesi halinde söylenenlere daha çok kulak verecek, üzerine daha çok düşüneceklerdir.

95 Benjamin "Aldatmanın Yapıcı Şekilde Kullanımı: Folklorik Soytarı Figürünün Becerileri, Stratejileri ve Teknikleri ile Bunların Arabulucular Tarafından Kullanılması" (1995) 13 (1)Arabuluculuk Süreli Yayını17

BÖLÜM 7
ÇOCUK ODAKLI ARABULUCULUK

"Bence anne-babalar boşandıklarında ikisinin de çocuklarına karşı özel bir sorumluluğu olur" Lulu 8 yaş[96].

"Ailedekiler birbirlerine bakmalı yoksa hiç işe yaramaz"

Rosie, 9 yaş[97]

"Ne hissedersem hissedeyim, ne kadar canım yanarsa yansın o her zaman çocuklarımın babası ve hayatlarının sonuna kadar bu durum değişmeyecek öyleyse önümüze bakmamız gerek"[98]

1. Çocuklar ve Anne Babanın Ayrılması

2. Çocukların Zarardan Korunması

3. Ayrılmış Ebeveynleri Bilgilendirme Programları (SPIPs)

4. Ebeveyn Çatışması ve Çocukların Uyum Sağlaması

5. Farklı Yaşlarda Gösterilen Yaygın Reaksiyonlar

6. Çocukların Anne-Baba Ayrılmasına Uyum Sağlaması

7. Ayrılıktan Sonra Paylaşılan Ebeveynlik

8. Çocukların Bağlarının ve İlişkilerinin Sürdürülmesi

9. Küçük Çocukların Yatıya Kalması

10. Çatışmadan İşbirliğine Doğru Yol Almak

11. Arabuluculukta, Ebeveynlerin Çocuğa İlişkin Düzenlemeler Yapabilmelerine Yardımcı Olmak

12. Çocuklar Hakkındaki Arabuluculuk Yöntem ve Becerileri

13. Ebeveyn Çatışmasında Çocukların Rolü

14. Çocukların Koruyucu Stratejileri

15. Çocuklara Açıklamak

---

96 Krementz İnsan Anne Babası Boşanınca Ne Hisseder (Gollancz 1985) sf.17

97 Neale ve Wade Ebeveyn Sorunları! – Anne Babası Ayrılan Çocukların Hayat Görüşleri (Young Voice 2000) sf.16

98 Bir anneden alıntılayan Trinder, Beek and Connolly, J Temas Kurma: Boşanma Sonrasında Ebeveynlerin ve Çocukların Görüşme ve İlişki Kurma Biçimleri (2002) Joseph Rowntree Vakfı Bulguları 092

1. Çocuklar ve Anne Babanın Ayrılması

İngiltere'deki 12 milyon çocuğun yaklaşık dörtte birinin 16 yaşına gelmeden anne ve babalarının ayrılacağı tahmin edilmektedir. 2012'de İngiltere ve Galler'de toplam 118.140 boşanma yaşandı ve bu boşanan çiftlerin neredeyse yarısının (% 48'inin) 16 veya daha küçük yaşta bir veya daha fazla çocuğu vardı. Çocuklar yeterince destek ve güvence aldıklarında, çoğunluğu anne babalarının ayrılmasına uyum sağlayabilir ve normal bir gelişim sürdürebilir.[99] Çalışmalar[100] ayrılmış ebeveynlerin ebeveynlik görevlerini yerine getirirken işbirliği yapmaya devam ettiklerinde çocukların büyük ölçüde uyumlu olduğunu göstermektedir. Bir çalışmada, evden ayrılan babaların % 70'inin çocuklarıyla kişisel ilişkilerini devam ettirdikleri kaydedilmiştir,[101] ancak % 30'u ayrılık sonrasında, iki yıl içinde çocuklarıyla temaslarını kaybetmiştir.[102] Exeter araştırması[103] ebeveynleriyle sağlıklı bir kişisel ilişkiye sahip olmayan çocukların yarısından fazlasının evden ayrılan ebeveynlerinin nerede yaşadığını bilmediğini göstermiştir.

Anne babanın boşanması bir olay değil, bir ebeveyn evi terk etmeden çok daha önce başlayan ve terk ettikten sonra uzun süre devam eden bir süreçtir. Çocuklar, çocuklukları boyunca ve yetişkinliğe kadar ayrılığın etkisini hissederler. Çocukların bu olay karşısındaki deneyim ve tepkileri büyük ölçüde değişiklik gösterir. Çocuğun her bir ebeveyn ile

---

99 Rodgers ve Prior Boşanma ve Ayrılık: Çocuklar İçin Sonuçları (Joseph Rowntree Vakfı, 1998); Dunn ve Deater-Deckard Değişen Ailelere Dair Çocukların Görüşleri (2001) Joseph Rowntree Araştırma Bulguları 931

100 Örnek için bkz: Wallerstein ve Kelly, Ayrılıktan Sağ Çıkmak – Çocuklar ve Ebeveynleri Boşanmayla Nasıl Başa Çıkar? (Grant McIntyre 1980); Johnston ve Campbell Boşanma Açmazları – Aile Çatışmasının Dinamikleri ve Çözümü (Free Press 1988); Hetherington ve Clingempel Evlilik Geçişleriyle Başa Çıkma –Aile Sistemleri Perspektifleri (1992) 227 Çocuk Gelişim Araştırmaları Derneği 57

101 Lewis, Papacosta ve Warin 'Birlikte Yaşama, Ayrılık ve Babalık' (2002) Joseph Rowntree Vakfı Bulguları 552

102 Trinder ve diğerleri, Temas Kurma: Boşanma Sonrasında Ebeveynlerin ve Çocukların Görüşme ve İlişki Kurma Biçimleri (2002) Joseph Rowntree Vakfı Bulguları 092

103 Cockett and Tripp Exeter Aile Araştırması: Aile Birliğinin Bozulması ve Çocuklar Üzerindeki Etkileri (Exeter Üniversitesi Yayını 1994)

çocuk arasındaki ve ayrıca ebeveynlerin kendileri arasındaki ilişkisinin niteliği, çocuğun uyumu üzerinde büyük etkileri olan faktörlerdir.[104] İki yüzü aşkın araştırmanın incelenmesiyle, çocuğun gelişimi üzerinde en etkili faktör bir ebeveyn figürünün eksikliği olmasa da, çocuğun uyumu üzerindeki en kilit faktörlerin evden ayrılan ebeveyn ile olumlu kişisel ilişki sürdürmesi ve ebeveynler arasında ve ayrıca çocukla ebeveynleri arasındaki iyi iletişimin korunması olduğu tespit edilmiştir.[105] Yakın bağlılıklar çocuğun değişiklikle başaçıkabilme yeteneğini desteklemektedir. Bununla birlikte, tüm çocukların aynı şeylere ihtiyaç duydukları ya da istedikleri düşünülmemelidir. Smart ve Neale[106] bazı ailelerdeki erkek çocukların kız kardeşlerinin istemediği düzenlemelerden memnun olduklarını, bazı büyük kardeşlerin de küçük kardeşler için iyi işleyen düzenlemelerden memnun kalmadıklarını tespit etmiştir. Çocukların küçük bir kısmı anne-babanın ayrılığı ve sonrasını iyi geçirmemektedir. Bazıları onları yetişkin hayatlarında da etkilemeye devam eden güçlükler geliştirmektedir. Çocuklar için kötü sonuçlar ortaya çıkmasına neden olan etkenler arasında; ebeveynlerin içinde bulunduğu şiddetli huzursuzluk, mali güçlükler ve aile yapısında yaşanan birçok değişiklik yer almaktadır. Bir çalışmada,[107] ayrılma ve boşanma yaşamış çocukların, "bölünmemiş" ailelerdeki sağlık sorunlarına (özellikle psikosomatik bozukluklara) sahip çocuklardan bile daha fazla risk altında olduğu, okulda ekstra yardıma ihtiyaçlarının olduğunu, arkadaş edinemediklerini ve benlik saygılarının düşük olduğunu göstermiştir. Buradaki önemli faktörlerden biri, çocukların yaşadığı fiziksel ve duygusal karışıklığın miktarıydı. Üç veya daha fazla farklı aile yapısı içinde yaşamış olanlar, kendilerini "genellikle mutsuz" veya "sefil halde" olarak nitelendirmektedir. Ayrılan birçok anne-baba, aşırı

104 Hawthorne, Jessop, Pryor ve Richards Aile Değişiminde Çocukların Desteklenmesi (2003) Joseph Rowntree Foundation Bulguları 323; Fortin, Scanlan ve Hunt Temasa Daha Geniş Bir Bakış: Küçüklüklerinde Anne Babaları Ayrılmış Olan Genç Yetişkinlerin Bakış Açıları [2013] Fam Law 104

105 Rodgers ve Prior Boşanma ve Ayrılık: Çocuklar İçin Sonuçları (Joseph Rowntree Foundation 1998)

106 Smart ve Neale Bu Benim de Hayatım - Boşanma Sonrası Ebeveynlik Üzerine Çocukların Perspektifleri [2000] Fam Law 163-169

107 Bkz. Yukarıdaki Not 11

derecede stres altındayken, birbirleriyle iletişim kurma ve çocuklarına bakma yeteneklerinin azaldığını gözlemlemişlerdir.

McIntosh ve diğerleri,[108] Avustralya'da işbirliği veya çatışma biçimlerine göre ayrılmış üç farklı ebeveyn kategorisi tanımladı. En çelişkili ebeveynler hem arabuluculuk öncesi hem de sonrasında en yüksek çatışma ve dava rakamlarına sahipti. Daha öncesinde 30 aileyle ayrılıktan iki yıl geçtikten sonra gerçekleştirilen bir başka çalışmada, bu ailelerin aynı şekilde üç gruba ayrıldığı tespit edildi: işbirliği içinde olan eş-ebeveynler, çatışma içinde bulunan iki ebeveynli aileler ve babanın (veya annenin) olmadığı aileler.[109] Stafford'daki aile arabulucuları[110] da arabuluculuğa gelen ebeveynlerin benzer şekilde üç kategoriye ayrışma eğiliminde olduklarını ifade etmektedir: A Tipi - temel olarak işbirliği yapan ebeveynler: bu tür ebeveynler için arabuluculuğa sevk edilmek bir tür işbirliği şekli teşkil ettiğinden doğrudan cazip hale gelmektedir; B Tipi - başlangıçta zıtlaşan, ancak çocukların ihtiyaçları ya da ortak finansal hedefler üzerinde mutabakat sağlamanın faydalarını görüp daha dostane bir ilişki gösteren ebeveynler ve; C Tipi: birbirlerine düşman, ancak uygun maliyetli çözümler elde etmek ve sınırlı hedeflere ulaşmak için arabuluculuğun pratik faydalarını anlayabilen ebeveynler.

2. Çocukların Zarardan Korunması

"Çocukların fiziksel ve duygusal istismardan korunması her koşulda her türlü "çıkar" değerlendirmesinden öncelikli olmak zorundadır"[111]

Arabulucular için, değerlendirme toplantılarında bir çocuğun güvenliği ve refahıyla ilgili geçmişte veya bugün devam eden herhangi bir endişe gerekçesi olup olmadığı konusunu dikkatli bir şekilde

108 McIntosh ve diğerleri, Ayrılık Sonrası Bebekler ve Çocuklar İçin Ebeveynlik Düzenlemeleri ve Gelişimsel Sonuçları Avustralya Aile Mahkemesi, Başsavcılık, 2010); Trinder Paylaşılan Konut: Son Araştırma Bulgularının Değerlendirilmesi [2010] Fam Law 1192–1197.

109 Lund Boşanma ve Çocuk Araştırması [1984] Family Law 14 198-201

110 Robinson ve Brisby 'AUÇ Profesyoneli' [2001] Fam Law 59–64.

111 Bryant Aile Adaleti İncelemesine Avustralya Bakışı Justice Review - Aile Hukuku Konferansı'nda Avustralya Aile Mahkemesi Başsavcısı tarafından sunulan çalışma 2012, 24.

araştırmak esastır. Böyle bir endişenin bulunması halinde, bu endişelerin rapor edilip edilmediğini ve rapor edilmişse, ne zaman, kimin tarafından ve kime rapor edildiği ve şu anda bir koruma önleminin yürürlükte olup olmadığı sorgulanmalıdır. Bir değerlendirme toplantısında bir çocuğun zarar görme riski altında olduğuna dair belirtiler görülürse, arabulucu derhal yerel koruma servisiyle irtibata geçmelidir.[112] 2013'te İngiltere ve Galler'de çocuğun koruması konusunda yeni bir yasal kılavuz yürürlüğe girmiş olup[113] ve bu kılavuz, muhtaç çocuklar ve ailelerini değerlendirmeye yönelik eski yasal çerçevenin yerini almıştır. Avustralya'daki araştırmacılar, anne babanın ayrılmasını takiben paylaşılmış bakım düzenlemelerine tabi çocukların önemli bir azınlığının, -% 25 gibi- istismar veya ebeveynlerden birinin çocuğun güvenliğine ve davranış bozukluğuna maruz kalmasına ilişkin kaygılarla şikayet etmesini kapsayan aile geçmişi yaşadıklarını göstermişlerdir.[114] Ebeveynlerin ifade ettiği kaygıların bazıları, yalnızca bir zarar riski belirtmekle kalmaz aynı zamanda tıbbi, tedaviye yönelik veya diğer türlü yardıma da muhtaç olduklarını göstermektedir. Arabulucular, Çocukların Refahı Yasasının, "Hukukta Refah İlkesinin" uygulamalarının farkında olmalı ve ebeveynlere yardımcı olabilecek kurum ve kaynaklar hakkında bilgi vermelidirler.[115] Bir sonraki bölümde, doğrudan çocukları dinlemenin ve söylediklerini dikkate almanın önemi değerlendirilmektedir.

Arabuluculuk sürecinde kimi endişeler ortaya çıkabilir, bu gibi durumlarda arabulucular, ilgili koruma kurumu veya kuruluşu ile irtibata geçmekte tereddüt etmemelidir. Bu durum kontrol edilirken arabuluculuk süreci askıya alınabilir. Çocuk istismarına ilişkin iddialar bazen, anne veya babadan birinin güvensizlik veya öfke duymasından kaynaklanıyor olabileceği gibi; bazen de birinin, diğerini rahatsız etmek için iftira atmış olmasından kaynaklanır. Koruyucu Sosyal Hizmet Uzmanları, iddiaları

112 FMC Aile Arabuluculuğu İçin Uygulama Kuralları 2016, 5.5.3

113 Çocukları Korumak İçin Birlikte Çalışmak: Çocukların Refahını Korumak ve Geliştirmek İçin Kurumlararası Çalışmalar Rehberi (HM Government/DfE, March 2013)

114 Kaspiew ve diğerleri, 2006 Aile Hukuku Reformlarının Değerlendirilmesi (Avustralya Aile Araştırmaları Enstitüsü 2009)

115 Bkz. Aşağıda madde 7.12, Çocuklar İçin Doğruyu Bulmak

destekleyen herhangi bir kanıt bulamazlarsa, arabuluculuğun devam ettirilmesini önerebilir ve kimi durumlarda, bazı ebeveynler arabuluculuk yoluyla güven ve işbirliğini yeniden inşa edebilmektedir. Uzun bir uyuşmazlık ve dava sürecinin sonucunda arabuluculuğa sevk edilen bir vakıada, her iki ebeveyn de diğerini çocuk istismarı ile suçluyordu. Yapılan araştırmalarda bu iddiaları destekleyecek herhangi bir kanıt bulunamadı. Anne ve baba (ki evli değillerdi) arabuluculuğu kabul etti ve arabulucunun yardımıyla birbirlerine karşı suçlamalarını geri çekerek bir sonuca ulaşabildiler. Birbirlerine karşı suçlamalarını, 8 ve 10 yaşlarındaki iki kızlarını kaybetme korkusu ve öfke sebebiyle yaptıklarını kabul ettiler. Çocukların korunması konusunda kapsamlı tecrübeye sahip bir arabulucu tarafından desteklenen anne ve baba tekrar iletişim kurarak işbirliği yapabilme yeteneklerini geri kazandılar. Arabuluculuğun gizliliğini de kapsayan ayrıcalıktan feragat etmeyi kabul ederek, arabuluculuk sürecinin sonucunda, çocuklarına ilişkin düzenlemelerin yer aldığı arabuluculuk özetini, mahkemenin bir sonraki duruşmasında ibraz ettiler ve bu düzenlemeler mahkeme tarafından tasdik edildi.

3. Ayrılmış Ebeveynleri Bilgilendirme Programları

Günümüzde anne ve babaların kendi aralarında mutabık kaldıkları düzenlemelerin işe yarama şansının, mahkeme kararıyla dayatılan düzenlemelere göre daha fazla olduğu genel olarak daha yoğun biçimde kabul görmektedir. Aile mahkemeleri, ayrılmış ebeveynlerin, ihtiyaç duyuldukça arabuluculuk yardımıyla ve / veya ayrılmış ebeveynler için özel bir programa katılmaları yoluyla çocuklarına ilişkin düzenlemeler üzerinde mutabık kalınmasını beklemektedir. İngiltere ve Galler'deki aile mahkemeleri, anne ve babaların "ayrılmış ebeveynler" olarak işbirliği yapabilmelerine yardımcı olmak üzere ayrılmış "Ebeveyn Bilgilendirme Programına" katılım sağlamalarını zorunlu tutan bir karar verebilir. Yeni Zelanda'da ise çocuklar hakkında herhangi bir mahkeme işlemi yapılmadan önce "Ebeveyn Bilgilendirme Programına" katılmak zorunludur. Ebeveynler aynı programa birlikte katılmazlar: ayrı gruplara katılırlar. Bu programlara katılan ebeveynler programların kendi ve/veya eski eşlerinin davranışları üzerinde çocuklarını daha çok dinlemek ve çocukların önünde tartışmamak veya zıtlaşmamak üzere birlikte çalışmak

gibi önemli değişiklikler yarattığını ifade etmişlerdir.[116] Bununla birlikte, ebeveynler sosyal yardım almıyorlarsa bu programlar için şahsen ödeme yapmak zorundadırlar ve bu işin maliyeti karşılayabileceklerinden fazla olabilmektedir. Arabulucular ebeveynleri Ayrılmış Ebeveyn Bilgilendirme Programına herhangi bir ek ücret ödemeleri gerekmeksizin sevk edebilirlerse, bu çok faydalı olacaktır.

4. Ebeveyn Çatışması ve Çocukların Uyum Sağlaması

Anne baba arasında uzun süre devam eden çatışma, çocukların yaşayacağı psikolojik zorlukların tutarlı bir işaretçisi olarak gözükmektedir. Anne-babalar arasındaki sürekli çatışma hali, çocukların davranış sorunları, somatik ve psikosomatik semptomlar, okul başarısızlığı ve benlik saygısının düşüklüğü arasında anlamlı bir ilişki de bulunmaktadır.[117] Çatışma, aile hayatının normal bir parçasıdır. Önemli olan ebeveynlerin onunla nasıl baş ettikleridir. Amerikalı araştırmacılar,[118] babanın anneye karşı sürekli olarak agresif olmasının bir çocuğun daha fazla davranış problemi göstermesine ve benlik saygısının düşmesine neden olduğunu tespit etmişlerdir. Diğer yandan, babaya karşı sözlü olarak agresif tepkilerde bulunan annelerin, çocuklarıyla ilişkileri genellikle daha zayıftır. Bu çocuklar genellikle yalnız olup, kendi başlarına oynamışlardır. Ebeveynlerin işbirliği yapabildikleri zamanlarda ise, çocuklar daha iyi psikolojik uyum ve daha az saldırganlık göstermiştir. Çatışma genelde birkaç yıl ayrıldıktan sonra

116 Dancey Temas Faaliyetleri: Ebeveyn Bilgilendirme Programları [2010] Fam Law 1101-1105

117 Emery Çocuklar ve Boşanma Hakkındaki Gerçekler (Viking 2004); Johnston ve Roseby Çocuk Adına: Çatışmalı Ve Şiddetli Boşanma Süreçlerine Maruz Kalan Çocukları Anlamaya ve Yardımcı Olmaya Yönelik Gelişimsel Yaklaşım (Free Press 1997)

118 Camara ve Resnick "Velayetin Annede Olduğu, Babada Olduğu ve İki Ebeveynin de Hanede Mevcut Bulunduğu Evlilik ve Ebeveynliğin Alt-Sistemleri: Çocuğun Sosyal Gelişimi Üzerindeki Etkileri" (1987), J Vincent (ed) Aile Değerlendirmesi, Müdahalesi ve Araştırma Alanlarındaki Gelişmeler (Greenwich) Cilt 4 165-196)

azalır, ancak ebeveynler çatışmaya devam ettikçe çocuk "daha çok savaş alanının ortasında yaşamaktadır".[119]

Yetişkinler genellikle, çocukların duygu ve ilişkileri anlama kapasitelerini hafife alır. Bir çocuğun olup biteni anlamak için çok küçük olduğunu düşünen ebeveynler, çocuktan çok kendilerini korumak istiyor olabilirler. Çocukların ayrılık karşısındaki tepkileri, her zaman yaşlarına göre belirlenmese de, ebeveynlerle çalışan profesyonellerin, çocuk ve ergen gelişimine ilişkin bilgilere ihtiyaç duyacağı açıktır. Çocuğun kişiliği ile birlikte ailenin kültürünü, tarihini ve koşullarını anlamaya çalışmak da aynı derecede önemlidir. Çocuklar zorluklarla mücadele ederken ve yeterince destek alamadıklarında, sıkıntılarını kelimelerden ziyade davranışlarıyla gösterirler. Öte yandan, çocukların duygularını gösterme biçimi daha başka sorunlara da neden olabilir. Çünkü anne-babalar davranışları farklı şekilde yorumlamaya ve farklı anlamlar vermeye eğilimlidirler. Bunun üzerine anne ve baba suçu diğerine atmaktadır. Aşağıda yer alan özette, Kaliforniya'da boşanmakta olan altmış ailenin yer aldığı bir araştırmada; çocuklar arasında görülen tepkiler listelenmektedir.[120] Çalışmaya 131 çocuk katılmış olup, çalışma takibi beş yıllık bir süre boyunca devam etmiştir. Çalışma grubu genel olarak boşanan tüm aileleri temsil niteliğine haiz değildir. Bu nedenle çalışma bulguları ebeveynleri boşanmakta olan tüm çocuklara genelleştirilmemelidir. Bununla birlikte, ebeveynlerin yoğun sıkıntı çekmeleri ve / veya çatışma halinin uzun sürmesi durumunda, çocuklarının olumsuz tepkiler gösterme olasılıkları daha yüksektir. Bunlar, profesyonel yardıma gereksinim duyma ihtimali en yüksek olan ebeveynler ve çocuklardır. Genel kabullerin aksine erkek çocuklar, kız çocuklarına nazaran daha olumsuz şekilde etkilenmemekte olup çocuğun ayrılmayla karşılaştığı yaşın kendisi de önemli değildir.[121]

---

119 Trinder Uzlaşma, Özel Hukuk Programı ve Çocukların Refahı [2008] Fam Law sf. 341

120 Wallerstein ve Kelly Ayrılıktan Sağ Çıkmak – Çocuklar ve Ebeveynleri Boşanmayla Nasıl Başa Çıkar (Grant McIntyre 1980)

121 Rodgers ve Prior Boşanma ve Ayrılık: Çocuklar İçin Sonuçları (Joseph Rowntree Vakfı, 1998)

5. Farklı Yaşlarda Gösterilen Yaygın Reaksiyonlar

Okul öncesi çağı çocukları 2 - 5 yaş

• Karışıklık, endişe ve korku: Ebeveynler bu yaştaki çocuklara yapılan değişiklikleri açıklayamıyorsa, küçük çocuklar ailelerinin yaşamındaki değişiklikler konusunda kafa karışıklığı yaşayabilirler.

• Güçlü barışma fantezileri: Çocuklar, ailelerinin tekrar bir araya geleceği umutlarına bağlı kalırlar. Kendilerini rahatlatmak için fanteziler kurabilirler.

• Artan saldırganlık: Çocuğun öfkesi genellikle kaybetme ve reddedilme duygularından kaynaklanmaktadır. Bir ebeveyn hayatlarından çıktığında yaşadıkları kaybetme duygusu, çoğunlukla anlaşılmaz bir şekilde, kardeşlere, anne babaya ve okulda saldırgan davranışlara neden olabilir. Evde kalan ebeveyn, öylesine meşgul olabilir ki, çocuğun bu ebeveynden daha az ilgi görmesi, kaybetme ve reddetme duygularının şiddetlenmesine neden olabilir.

• Suçluluk duyguları: Küçük çocuklar ebeveynlerinin ayrılmasında kendisinin suçlu olduğunu düşünebilir. Kendi yaramazlıklarının anne veya babalarının onları terk etmesinin nedeni olduğunu varsayabilirler.

• Regresyon: Çocuklar kaygı ve güvensizliklerini, tuvalet eğitiminde gecikmelerle, tuvaletini tekrar kaçırmaya başlayarak, aşırı bağlılıkla gösterebilirler.

• Artan korkular – örneğin karanlıktan korkmaya başlamak - ya da beslenme problemleri geliştirmek. Zaten gergin olan ebeveynler, bu davranış problemlerini anlamak ve hoş görmekte güçlük çekebilirler.

İlkokul çağı 5 - 7 yaş

• Sürekli üzüntü ve yas: Bu duygular evdeki kargaşanın şiddetiyle alakalı olabilir, ancak birçok çocuk beraber yaşadığı ebeveyni üzgün olmasa dahi çok yoğun bir üzüntü hissetmektedir.

• Yanında olmayan ebeveynini özlemek: Vefat etmiş bir ebeveyn için hissedilen üzüntüye benzer ancak reddedilme hissi daha fazladır.

• Terk edilme hissi ve korku: Unutulma korkusu ve kalan ebeveyni de kaybetme korkusu vardır.

• Öfke: Çocuklar genellikle öfkelerini, ayrılıktan sorumlu tuttukları ebeveyne yönlendirir

• Sadakat çatışmaları: Ebeveynler arasında çekiştirilen çocuk, ikisine birden nasıl sadık kalabileceğini genellikle bilemez.

• Ebeveynlerin kendine gelemeyeceğinden endişelenme: Çocuk, bir ebeveyninin ayrılıkla başa çıkarken yaşadığı sorunlara ne kadar şahit olursa o ebeveynin bundan sonra kendisine bakamayacağından o kadar kaygı duyar.

• Barışma fantezileri

Ortaokul 8 - 12 yaş

• Bu aşamadaki çocuklar, ayrılmanın nedenleri ve sonuçlarının farkındadırlar ve ebeveyn çatışmalarında taraf tutma ihtimalleri daha fazladır.

• Kayıp, ret, çaresizlik ve yalnızlık duygularını hissedebilirler.

• Anne babalarının davranışlarından utanabilir, ahlaki olarak hatalı bulabilir ve hatta aşırı öfke hissedebilirler.

• Aşırı öfke, öfke nöbetleri, talepkar davranış veya korku, fobi ve inkar sergileyebilirler.

• Artan psikosomatik şikayetler: baş ağrısı, mide ağrısı, uyku bozuklukları yaşayabilirler.

• Yargılama: bir ebeveyni iyi bir ebeveyn, diğerini ise kötü bir ebeveyn olarak tanımlayabilir ve "kötü ebeveyni" reddedebilirler.

• Ebeveynlerden biri ile ittifak kurmak - mutlaka kendilerini en yakın hissettikleri ebeveyn olmak zorunda değildir.

• Benlik saygısının azaltılması: çocuk okula konsantre olmakta güçlük çekerek okulda başarısız olabilmektedir.

• Rol yapma: Bazı çocukların, özellikle de erkek çocukların duydukları rahatsızlığı rol yaparak dışa vurma olasılıkları daha yüksektir ve suça karışabilirler.

Ergenler 13 - 18 yaş

• Çocukluğun kaybedilmesi: Büyük çocukların, küçük kardeşlerine ilişkin sorumluluğunun artması, rahatsız ve yorgun olan ebeveynleri destekleme ihtiyacı bu çocukların yükünü arttırır.

• Bazı ebeveynler, büyük çocukların, diğer ebeveyni ziyaret etmeye veya onunla yaşamaya ilişkin kararı kendilerinin vermesini beklemektedir.

• Evden ayrı yaşayan ebeveyni ziyaret etmek ile kendi akran grubu faaliyetlerine ayak uydurmak istemek arasında kalmak.

• Para kaygısı: arkadaşlarına oranla daha az para alacağına üzülebilir; ebeveynlerine boşanmayı telafi etmeleri için kendisine daha fazla para verilmesi baskısı yapabilirler.

• Ebeveynlerinin cinsel davranışları ve ebeveynlerin yeni hayat arkadaşlarıyla ilişkileri hakkında artan bilinç ve utanç.

• Bir ebeveynin yeni hayat arkadaşını kıskanma.

• Uzun vadeli ilişkiler kurmaya ve insanlara güvenmeye ilişkin korkular.

• Depresyon: içe çekilme, iletişim kurmayı reddetme.

• Şiddet: hırsızlık, madde.

Genç yetişkinler 18 yaş ve üstü

Genç yetişkinler, bağımsız oldukları ve ana babalarının dağılmalarından küçük çocuklara göre daha az etkilendikleri gerekçesiyle görüşmelerin dışında kalırlar. Bu varsayımların her ikisi de yanlış olabilir. Yükseköğrenim gören öğrencilerin geri dönecek bir eve ihtiyaçları vardır ve ebeveynlerin maddi desteğine bağımlı olabilirler. Aynı önem derecesinde, pek çok yetişkin çocuğun aileleri hakkında çok fazla endişesi vardır ve bazıları ebeveynlerinin sıkıntılarına, fazlasıyla duygusal olarak müdahil olurlar. Bazı ebeveynler duygusal destek ve pratik yardım için ağırlıklı olarak daha büyük çocuklarına – ve ayrıca küçük çocuklarına da - bağımlıdırlar. Ebeveynlik rolleri bazen tersine döner. Bir çocuk kendisine, iyi davranmayan ya da düzgün çalışamayan bir ebeveyne bakma sorumluluğunu bilinçli olarak kabul edebilir. Duygusal açıdan bağımlı bir ebeveyne bakmak, bir çocuk veya genç için büyük bir yüktür ve hassas, vicdanlı çocuklar için bu yükten kendilerini kurtarmak ve kendi hayatlarına devam etmek çok zor olabilir.

6. Çocukların Anne Baba Ayrılmasına Uyum Sağlaması

Çocukların, ebeveynlerinin ayrılmasına ve boşanmaya uyum konusunda yapmaları gereken karmaşık psikolojik görevleri vardır.

Wallerstein [122] bu görevleri şöyle tanımlamıştır:

- Ebeveynlerinin ilişkisinde bozulma olduğunu kabul etmek,

- Ebeveynlerinin çatışmalarından ve sıkıntılarından kurtulmak ve kendi faaliyetlerine yeniden başlamak,

- Kaybıyla başa çıkmak,

- Öfke ve benlik suçlamalarını çözmek,

- Ebeveynlerinin ayrılma ya da boşanmasının kalıcı bir durum olduğunu kabul etmek ve

- Güvenilir ilişkiler konusunda gerçekçi bir umut beslemektir.

Çocukların:

• Yaşlarına uygun açıklamalarla birlikte kendilerinin sevilmeye ve bakılmaya devam edileceğine ilişkin anlayış ve güvencelerle birlikte neler olup bittiğini anlamaya,

• Hem aileleri hem de hayatlarındaki diğer önemli insanlarla ilişkileri ve bağlarını muhafaza etmeye (Geniş akrabalık bağları, özellikle de dede ve nineleri, ayrılma döneminde çocukları desteklemede önemli bir rol oynayabilir.),

• Ayrılıktan hiçbir şekilde sorumlu olmadıkları konusunda kendilerine güvence verilmesine,

• Hem anne hem de babalarından diğerini sevmeye devam etmek için alacakları duygusal izne,

• Zarar gördüğü ya da sürekli sıkıntıda olduğuna ilişkin herhangi bir belirti olmaması halinde yatıya kalma ve tatiller de dahil olmak üzere evden ayrılan ebeveynle düzenli ve güvenilir temas kurmaya,

• Mümkünse tanıdıkları çevrede kalmaya (Her ne kadar taşınma bazen kaçınılmaz olsa ve hatta bazen memnuniyetle karşılansa da, çoğu

122 Wallerstein "Boşanma Çocukları – Çocuğun Psikolojik Görevleri" (1983) 53 (2) Amerikan Ortopsikiyatri Dergisi 230-243

çocuk ebeveynlerine olduğu kadar evlerine de bağlılık duyar. Taşınma ve okul değiştirmenin getireceği rahatsızlık yaşadıkları kafa karışıklığı ve stresi arttıracak ve kaybetme hislerini şiddetlendirecektir.),

• Okulda ve evde mümkün olduğunca günlük rutinlerine devam etmeye (Bilindik dünyaları değiştiğinde çocuklara, özellikle yatmadan önce, gösterilecek ekstra dikkat ve sevgi yarar sağlar.),

• Yaşam standartlarında ani bir düşüş yaşamamaları için mali açıdan desteklenmeye,

• Fazla işin içine katılmadan veya duygusal destek için kullanmadan düşünceli kararlar ve düzenlemeler yapabilen anne ve babalara,

• Ayrı yaşamalarına rağmen anne ve babalarının kendi yaşamlarına devam edebildiklerini bilmeye ve

• Kendileriyle oynamak ve eğlenmek için yeterli zamanı olan anne ve babaya ihtiyacı vardır.

7. Ayrılıktan Sonra Paylaşılan Ebeveynlik

"Mahkeme içtihadının açık bir ilkesi güvenli olması kaydıyla çocuğun ayrılma sonrasında da her iki ebeveynle anlamlı ilişki kurmasının çocuğun yararına olduğudur.."[123] Çocuk ve Aile Yasası 2014, Çocuk Yasası 1989'ın 1. maddesine aşağıdaki ifadeler eklenmiştir: "Bir mahkeme ... aksi belirtilmediği takdirde, [her bir] ebeveynin... çocuğunun zarar görme riski taşımayan bir şekilde hayatına dahil olduğu sürece … [bir başka deyişle] ... söz konusu ebeveynin çocuğun hayatına dahil olmasının şekline bakılmaksızın çocuğunu zarar görme riski altına attığını gösterir kanıt bulunmadıkça… çocuğun refahını arttıracağını varsayar ... ". Bir ebeveynin "çocuğun hayatına dahil olması", çocuğun zamanının herhangi bir şekilde bölüneceği anlamına gelmez. Arabulucular, sıklıkla bir ebeveynin diğer ebeveynin çocuğu görmesini engellediği veya çocuğun zamanının bölünmesine karşı çıktıkları durumlarla karşılaşmaktadır. İzleme çalışmalarında ayrılık sonrası ebeveynlik görevlerinin eşit ya da büyük oranda paylaşılmasının bazı çocuklar için daha iyi sonuçlar verdiğini ancak bazıları için, özellikle de

123 A.g.e., paragraf 4.14

ebeveynler arasında süregiden çatışma varsa ve çocuğun zamanı anne-babası arasında katı bir şekilde bölünüyorsa, iyi sonuç vermediği ifade edilmektedir.

McIntosh ve diğerleri tarafından Avustralya'da gerçekleştirilen bir çalışmada [124] çocukların düzenlemelerden duydukları memnuniyete ilişkin veriler toplanmıştı. Araştırmacılar, ergenliğin erken dönemindeki çocukların anne ve babaları arasında ebeveynlik görevlerinin paylaşılmasından anne ve babalarına göre daha az memnun olduklarını tespit etmiştir. Ortak bakımda olan çocuklar genellikle bu düzenlemelerin değişmesini istemekteydi. Katı düzenlemelerde yer alan çocuklar ise genellikle memnun değillerdi. McIntosh ve diğerleri, "eşit veya önemli ölçüde zaman paylaşımı, bazı durumlarda ise çocuklardan çok ebeveynlere endeksli bir düzenleme olabileceği" sonucuna varmıştır.[125] Daha yakın zamanda gerçekleştirilen çalışmada [126] çocukların ayrılık sonrası düzenlemelere ilişkin deneyimleri ele alınmakta olup, bu çalışma aileler, aile avukatları, arabulucular ve aile adalet sisteminde çalışan herkes için önemli mesajlar içermektedir. Araştırmacılar, yaklaşık 400 genç yetişkinin dahil olduğu çalışmada, anne ve babalarının ayrılmaları sırasında ve sonrasında yaşadıkları deneyimleri keşfetmek ve deneyimlerinin kalitesini etkileyen başlıca faktörleri tespit etmek üzere bir anket düzenlemiştir. Ebeveynler ve aile hukuku uzmanları için önemli bir mesaj, her çocuğun, çocuğun yaşına ve hangi gelişim evresinde bulunduğuna, ebeveynleriyle ilişkilerinin kalitesine ve her biri ile olan iletişimine ve ayrıca, çocuğun ebeveyne bağlılığının büyüklüğü de dahil olmak üzere diğer faktörlere göre değişen ihtiyaçlara sahip birer birey olarak düşünülmesi ve anlaşılması gerektiğine ilişkindir. Genel olarak, araştırma "farklı çocukların farklı miktarda temasla memnun olacağını ve iletişim miktarının, çocuğun yaşadığı deneyimin kalitesinden daha az

124 McIntosh, Smyth, Kelaher, Wells ve Long Ayrılık Sonrası Bebekler ve Çocuklar İçin Ebeveynlik Düzenlemeleri ve Gelişimsel Sonuçları (Avustralya Aile Mahkemesi, Başsavcılık 2010)

125 A.g.e. sf.78

126 Fortin, Scanlan ve Hunt Temasa Daha Geniş Bir Bakış: Küçüklüklerinde Anne Babaları Ayrılmış Olan Genç Yetişkinlerin Bakış Açıları [2013] Fam Law 104

önemli olduğunu" ortaya koymaktadır.[127] Bu mesaj, ebeveynlerin arabuluculukta çocuklarının her birine daha ayrıntılı ve çocuk odaklı bir dikkat göstermeleri gerektiğini vurgulamaktadır.

Çocukların kişilikleri, aile kültürü, ebeveynlerin koşulları ve aile ilişkileri büyük farklılıklar gösterir. Bazı topluluklarda çocuklar, ebeveynleri yerine genişletilmiş aileler tarafından yetiştirilmektedir. Bazı çocuklar tek ebeveynli bir ailede yetişir ve babalarını bilmezler. Diğerleri akraba veya çocuk bakıcısı tarafından yetiştirilebilir. Anneler halen ev işleri ve çocuk bakımı görevlerinin önemli bir bölümünü elinde bulundurma eğiliminde olsalar da, babalar çocuk yetiştirmede eskiden olduğundan daha aktif bir rol oynamaktadır. Babaların baktığı tek ebeveynli evler eskiye oranla daha yaygındır ve çoğu babalar çocuklarının bakımında tam rol oynamaktadır; diğerleri genellikle işle ilgili nedenlerle daha az katkı gösterir. Çocuk bakımında tam rol oynamamış olan ve sonra ayrılan bir baba, küçük bir çocuğa kendi başına bakabilir olmak zorundadır. Her ebeveynin diğerinin ebeveynlik yeteneklerine güvenmesi gerekir. Arabulucular, ebeveynlere, çocuğun ihtiyaçlarına ve her ebeveynin çocuğuna bakma durumuna göre düzenlemeler yapmalarında yardımcı olur. Ayrılan anne ve babaların bakımı müşterek olarak nasıl devam ettireceklerini ve pratikte çocuklarının bakımını nasıl paylaşacaklarını düşünmeleri gerekir. İki ev sahibi olmak, ebeveynler arasında iyi bir iletişim ve işbirliği olması koşuluyla, çocuklar için işe yarayabilir. Fakat pratik zorluklar ve karışıklıklar görülebilmektedir. "Tek dezavantajı, istediğimiz şeyleri unutmamızdır - oyuncaklar ve müzik gibi. Diğer eve gidip unutulmuş olan şeyi almak çaba harcamayı gerektirir" .... "Benim adıma iki eve sahip olmak pek işe yaramadı, çünkü iki tane yatak odam filan vardı, her şeyden iki tane vardı ve kim olduğumu karıştırmaya başlamıştım" (Caroline, 17 yaş).[128] Ebeveynlere, arabuluculukta çocuğa ilişkin bilgileri nasıl karşılıklı paylaşabileceklerini planlamaları için yardımcı olunmaktadır. Örneğin çocuğun sürekli yanında tuttuğu bir defter, bu işi görebilir. Ebeveynler birbirlerinden uzak yaşadıklarında çocuklar

127 Alıntılayan: Parkinson Temasa Daha Uzun Bir Bakış: Yetişkinlerin Duyması Gereken Mesajlar [2013] Fam Law 294

128 Fred, 10 yaş ve Caroline 17 yaş, aktaran: Neale ve Wade (Young Voice 2000) 12-13.

tanıdıkları çevre ve arkadaşlarından daha uzun süre ayrı kalabilmektedir. Çocuğun iki farklı ev ve çevrede sıkça dolaşmak durumunda kalması halinde yaşı, görüşleri, okul dışı faaliyetleri ve duygusal esnekliği dikkatle değerlendirilmelidir. Sık sık bir ebeveynden diğerine gitmek zorunda kalan çocuklar, kendi faaliyetlerini ve arkadaşlıklarını sürdüremeyebilirler. Çocuğun yaşı büyüdükçe faaliyet ve arkadaşlıklar giderek daha da önem kazanmaktadır. Bazı ebeveynler çocuğun zamanının aralarında eşit olarak bölüştürmesini istemektedir ve bazı çocuklar da bunu isteyebilir, ancak ebeveynlerin çocuklarını dinlemeleri ve çocuk büyüdükçe ihtiyaç ve görüşlerinin muhtemelen değişeceğinin farkında olmaları gerekmektedir.

McIntosh ve diğerlerinin Avustralya'daki çalışmasında[129] farklı ebeveyn gruplarının, farklı ortak bakım türleri geliştirdikleri ve bu ortak bakım türlerinin farklı uzun vadeli sonuçlar ortaya çıkardığı tespit edilmiştir. Tanımlanan üç grup aşağıda verilmektedir:

1. Yüksek gelir ve eğitim düzeylerine sahip olma ihtimali daha yüksek olan işbirliği yapan ebeveynler (Bu ebeveynlerin, daha arabuluculuğun başlangıcında kendileri arasında ve çocukla baba arasında iyi ilişkileri mevcuttu ve dört yıllık çalışma süresi boyunca olumlu ilişkiler muhafaza edildi.),

2. Esneklikten yoksun sabit düzenlemelerin yapıldığı katı "ortak bakım" grubu (Bu gruptaki ebeveynler arasında yüksek seviyede çatışma, yüksek dava oranı ve babaların annelerin bakımını takdir etmemesi hali hem başlangıçta hem de çalışma süresinin sonrasında görülmüştür.),

3. Arabuluculuk üzerine ortak bakımın denendiği, ancak başarılamayarak birincil anne bakımına geri dönüldüğü "ortak bakımın terk edildiği" grup. (Bu grupta ayrıca, arabuluculuk öncesinde ve sonrasında yüksek dava oranı ve yüksek seviyede zıtlaşma görülmüştür.).

4. Çocuklar keskin bir adalet duygusu taşırlar ve her iki ebeveyne karşı adil olmaya çalışanlar, her iki ebeveyne de sadık kalmaya çalışırken; kendi ihtiyaçlarından feragat edebilirler. Bu nedenle, her iki ebeveynin de mutlu olacağı ancak kendisinden feragat edebilmesini

129 McIntosh, Smyth, Kelaher, Wells ve Long Ayrılık Sonrası Bebekler ve Çocuklar İçin Ebeveynlik Düzenlemeleri ve Gelişimsel Sonuçları (Avustralya Aile Mahkemesi, Başsavcılık 2010)

gerektiren düzenlemeleri kabul edebilirler. İşe yarayan düzenlemeler, çocuk büyüdükçe, bir safhada değişebilirler. Bazı çocuklar, gelişiminin belirli bir aşamasında bir ebeveynle daha fazla zaman geçirmek ister, ancak bunu söyleyerek diğer ebeveyni incitmekten korkabilirler. Döngüsel sorular, arabulucu görüş belirtmeden veya tavsiyelerde bulunmadan ebeveynlerin kendilerini çocuğun yerine koymalarını istemede özellikle yararlıdır. Ebeveynler sıklıkla çocuklarının ihtiyaç ve duygularının kendi çatışmaları ile örtüştüğünü varsayar, ancak bu mutlak gerçek olmayabilir. Anne babaları arasında sık sık gidip gelen çocukların bazıları bu geçişleri çok iyi yönetirken diğerleri anksiyete veya depresyon yaşayabilir ya da yüksek hiperaktivite puanlarına sahip olabilirler.

Steinman[130] paylaşılan ebeveynlik düzenlemelerinin bazı biçimlerinin aşağıdaki koşullarda, çocuklar için işe yarayabileceğini tespit etmiştir:

• Ebeveynler arasında iyi bir işbirliği ve iletişimin olması ve hangi görevlerden kimin sorumlu olduğu konusunda netlik bulunması,

• Her iki ebeveynin de net bir yapıda esnek olmaya istekli olması,

• Seyahat süresinin çocuk için fazla uzun ve yorucu olmaması,

• Çocuğun her iki ebeveyne karşı adaletli olmaktan endişe etmemesi,

• Pratik konuların çözümlenmiş olması: Bazı şeylerden iki tane (her evde birer adet) olması, çocuğun her şeyi her zaman taşımak zorunda kalmamasını sağlar,

• Çocuğun arkadaşlık ve faaliyetlerine saygı duyulması – Çocuk büyüdükçe önemleri artar,

• Ebeveynlerin çocuğu dinlemesi ve düzenlemelerde değişiklik yapılması gerektiğinde anlayabilmesi.

Smart[131] başarısız biçimde paylaşılan ebeveynlik düzenlemelerinden başarılı olanları ayıran üç faktör olduğunu belirlemiştir:

---

130 Steinman, Ortak Velayet Düzenlemesinde Çocukların Deneyimleri (1981) 51 Amerikan Ortopsikiyatri Dergisi 403 - 414

1. Çocuğun ihtiyaçlarına öncelik verilip verilmediğini veya düzenlemenin anne ve babanın ihtiyaç ve isteklerine dayanıp dayanmadığı,

2. Düzenlemelerin katı olmaktan ziyade esnek olup olmadığı ve

3. Çocukların hem annelerinde hem de babalarında eşit derecede "yuvasında" hissedip hissetmediğidir.

Birçok ebeveyn için paylaşılan çocuk bakımı işleri, yeterli konaklama olanakları sağlamak için gereken maliyetin karşılanamaması ve iki ev arasında gidip gelmek için gereken zaman ve masrafların karşılanamaması gibi nedenlerle uygulanamamaktadır. Bununla birlikte, çocukların zamanının yalnızca küçük bir bölümünü evden ayrılan ebeveynle birlikte geçirdikleri zamanlarda bile, Smart tarafından tanımlanmış olan yukarıdaki üç faktör, çocukların refahı için hâlâ çok önemli görülmektedir.

8. Çocukların Bağlarını Sürdürmek

Wallerstein ve Kelly[132] "ziyaret eden baba ve çocuk arasındaki ilişkinin, baba evi terk ettikten hemen sonrasında ve ziyaret şablonu ortaya çıkmaya başladıkça daha yumuşak hale geldiğini" tespit etmiştir. "Yeni ziyaret ilişkisinin temelleri, hemen ayrılma sonrası dönemde atılmaktadır. Ziyaret eden ebeveyn ve çocuğun bu kritik kesişimde geçmişin mutsuz ilişkisinden kurtularak yeni bir bağ kurmak için ikinci bir şansı olmaktadır". Evi terk eden ebeveyn genellikle çocuğunu kaybetmekten korkar ve evde kalan ebeveynin – genellikle anneler – işbirliği olmazsa baba çocuğun hayatında küçük bir rol oynar veya hiçbir rol oynayamaz hale gelir. Çocukların evden ayrılan ebeveyni ile olan ilişkilerini korumak her iki ebeveyn tarafından da sürekli çaba gerektirir. Bazı ebeveynler bunu son derece zor bulmaktadır. Bir arabuluculuk uygulamasında, baba annenin çocukları terk etmesi nedeniyle kendisine ne kadar öfkeli ve kırgın olduğunu ifade etmişti. Anne ise evlilik son derece mutsuz hale geldiğinde ve evde kapalı kalmış olmasının çiftin üç çocuğunu kötü etkilemeye başladığını gördüğünde; boşanma kararı

131 Smart Eşit Paylar: Babaların Hakları veya Çocuklar İçin Tanınma? (2004) Eleştirel Sosyal Politika 484

132 Wallerstein ve Kelly (1980) sf. 131

almak zorunda kaldığını ancak bunun kendisi için de aşırı derecede güç bir karar olduğunu ifade etmişti. Baba ayrılmak istemediği için anne evi terk etmeye ve aynı bölgede kiraya çıkmaya karar verdi. Arabuluculuk sürecinin ilk aşamasında çift çocukların annelerini düzenli olarak ziyaret etmeleri için bir program üzerinde anlaştılar. Mal ve mülk paylaşımı konularında da uzlaşma sağlandıktan sonra bu program daha rahat ve esnek hale geldi.

Küçük bir çocukla temas sağlamaya, kişisel ilişki kurmaya ilişkin aşağıdaki arabuluculuk uygulaması Staffordshire'daki[133]. bir aile arabulucusundan geldi: "Mahkeme, on sekiz aylık oğulları Bobby (gerçek adı değil) için düzenlemeler yapmalarına yardımcı olması için çifti arabuluculuğa sevk etti. Arabuluculuk toplantısının yapıldığı gün kar, buz vardı ve hava sıcaklığı sıfırın altındaydı. Bununla birlikte, havalimanlarının kapatıldığı ve M25 karayolunda dört yüz kamyonun mahsur kaldığı haberlerine rağmen hem ebeveynler hem de arabulucu toplantıya başlamayı başardı. Annenin Bobby'yi kreşine bırakacağı ve babanın daha sonra onu alacağı konusunda önceden anlaşılmıştı. Hava nedeniyle, anne, Bobby'yi kreşe bıraktıktan sonra, bebeğin ilk lastik çizmelerini almaya gitti. Çizmeleri toplantıya getirdi böylece babası Bobby'yi kreşten alırken giydirebilirdi. Anne çizmeleri unutmamak için çantasından çıkardı ve masanın üzerine koydu. Ve bu çizmeler arabuluculuk toplantısı boyunca masanın ortasında kaldı. Bunlar öyle eski çizmeler falan değildi. Kamuflaj yeşili renginde, kahverengi tabanlı minik (bebek boyu) bir çift çizme öylece masanın ortasında duruyor, gerçekte neyin önemli olduğunu herkese hatırlatıyordu:

Üzerinde konuşulan kişinin ayaklarının o küçük çizmelere sığacak kadar küçük, ufacık, savunmasız bir çocuğun ayakları olduğunu,

Asker kamuflajı sertliği yansıtsa da bu kadar küçük çizmelerle herhangi bir sertlik görüntüsünün ne kadar yanıltıcı olduğu, bu çizmeleri giyecek küçük çocuğun bakım ve korumaya ihtiyacı olduğu,

Çizmeler plastikten yapılmıştı ve yeterli değildi; baba giderken kalın yün çoraplar alarak bu bileşkeyi tamamlayacaktı.

133 Jane Staff, Salmons Arabuluculuk (Aralık 2010)

Çizmeler Bobby'ye şimdi uyacak ve ayakları kuru kalacaktı, ancak yakında onları giyemeyecek kadar büyüyecekti. Ebeveynleri, çocuğun büyüdükçe değişen ihtiyaçlarını düşünmek zorundaydı.

Özetle, ebeveynler ya da arabulucu masanın ortalık yerinde duran çizmeleri oradan kaldırmaya çalışmadı. Bu arabuluculuk başarılı bir biçimde sonuçlanmıştı."

9. Küçük Çocukların Yatıya Kalması

Bir çocuk, erken yaştan itibaren, birden fazla kişiyle bağ oluşturabilir ve bu ilave bağlar çocuğa fayda sağlar.[134] Cohen ve Campos,[135] on aylık bebeklerin çoğunun, her iki ebeveyne de bağlılık duyduklarını tespit etti. Bu bulgu, bebeklerin anneleri, babaları ve iki yabancının varlığına olan tepkisine dair çeşitli kombinasyonlardaki gözlemlerine dayanmaktadır. Sadece anneye bağlanma sıklığı sürekli olarak düşüktü, bebeklerin yalnızca yaklaşık %10'unda görülmekteydi. Lamb[136] ise odaklanmış bağlılığın ilk ortaya çıktığı yaş olan yedi aylıkken bile, araştırmaya katılan bebeklerin her iki ebeveynin kucağını istediklerini, kucaklarına uzandıklarını tespit etmiştir. Bu çerçevede, birden fazla bağlılığa sahip çocukların beslenebileceği daha fazla duygusal kaynak vardır. Bağlılığın, özellikle de çocuğun farkında olmadan bozulmasının, psikolojik sonuçlarını anlayabilmek için çocuk gelişimindeki öneminin anlaşılması gerekmektedir. Çocuğun yaşı, gelişim evresi ve bağlılıkları dikkatli bir şekilde incelenerek, anne ve babanın ihtiyaçları yerine çocuğun ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik düzenlemeler yapılması sağlanmalıdır.

Ebeveynlerin yanı sıra uzmanlar da bebekler ve küçük çocuklar için yatılı kalma hakkında çelişkili görüşlere sahip olabilmektedir.

---

134 Schaffer, Çocuklara İlişkin Kararlar Almak – Psikolojik Sorular ve Cevapları (Blackwell 1990)

135 Cohen and Campos Küçük Çocuklarda Bağlanma Davranışının Ortaya Çıkmasına Neden Olan Figürler Olarak Baba, Anne ve Yabancı (1974) Gelişimsel Psikoloji 10, 146-54

136 Lamb, 'Yaşamın İlk Yılında Baba-Çocuk ve Anne-Çocuk Etkileşimi' (1977) Çocuk Gelişimi 48,167-81

Leach'in son kitabı,[137] dört yaşın altındaki çocukların anneden ayrı yatılı kalmalarına karşı çıktığı için ailesinden ayrılmış babaların tepkisini çekti. Bazı çalışmalar, birincil bakım sorumluluğunu taşıyan taraftan tekrarlı ve uzun bir şekilde ayrı kalmanın özellikle dört yaş altı bebek ve çocuklar için stresli olduğunu ileri sürmektedir. Beyin doğumda yaklaşık % 30 oranında şekillenmiş olup, ilk üç yıl boyunca üç kat artar[138] ve bu süre zarfında insan beyninin büyümesi tecrübeye bağımlıdır, yani beynin gelişimi bebeğin aldığı bakımın niteliğinden ve kalitesinden etkilenmektedir. Schore ve McIntosh'un açıkladığı gibi[139] "bağlanmaya yönelik beyin devrelerinin halen inşa edilmekte olduğu hayatın ilk yılında bağlılık, sistemin artık çalışır halde olduğu yaşamın üçüncü ve dördüncü yıldaki bağlılıktan farklıdır. Yani, ilk yılda halen şekillenmekte olan bir gelişim sistemini strese maruz bırakmak, çocuk dört yaşındayken aynı baskı unsuruna maruz kalmasından çok daha olumsuz etki meydana getirecektir."

Dört yaşın altındaki çocuklar için uzun süreli stres zararlıdır, çünkü bebeklerin olgunlaşmamış sinir sistemi kararsız ve oldukça tepkiseldir. "Bebeklik döneminde stres özellikle tehlikelidir, çünkü yaşamın ilk aylarında görülen uzun süreli stres, yolları hala kurulmakta olan diğer nörotransmitter sistemlerin gelişimini etkileyebilecek yüksek düzeyde kortizol üretir ve bireyin yaşamının daha ileriki evrelerinde kendisini düzenlemesini daha da güçleştirir."[140]

Küçük çocukların bakımıyla ilgili konular bir toplumsal cinsiyet savaşı veya McIntosh'un dediği gibi "Bebek Savaşları"[141] haline gelirse, bu son derece talihsiz bir durum olacaktır. McIntosh

137 Leach Ailenin Çözülmesi (2014)

138 Royal Australian College of Physicians (2006). "Ev Dışı" Bakımda Çocuk Sağlığı. Sydney: RACP. Alıntı, 14 Mayıs 2009 - www.racp.edu.au/download.cfm? DownloadFile= A8C23B50-2A57-5487-D72BB868F7C9BF16.

139 Schore and McIntosh, 'Aile Hukuku ve Bağlanmanın Sinir Bilimi', Bölüm 1 (2011) Aile Mahkemesi İncelemesi, 49

140 Gerhardt Neden Sevgi ?– Duygusal Yakınlık Bebek Beynini Nasıl Şekillendirir (Routledge 2004) 65

141 McIntosh Bebek Savaşlarının Ötesinde – Çok Küçük Çocukların Ayrılık Sonrası Bakımına İlişkin Entegre Bir Yaklaşıma Doğru, AFCC Avustralya Şubesinin Açılış Konferansında Yapılan Konuşma, Ağustos 2014.

AFCC Avustralya Şubesi açılış konferansında yaptığı açılış konuşmasında, yatılı kalmalar da dahil olmak üzere düzenlemeleri düşünmeden önce karşılanması gereken iki ön koşul olduğunu belirtmiştir:

1. Küçük çocuk, her iki ebeveynin de yanında güvenli olup rahat edebilmelidir.

2. Küçük çocuk, zararlı stres seviyelerinden korunmalıdır.

Her iki koşul da sağlandığında, ebeveynlere, çocuğun her iki ebeveyne de karşı, bağlılığını destekleyen ve geliştiren, çocuğun bir ebeveynden diğerine geçişini kolaylaştıran düzenlemeler yapmaları için yardım edilebilir. Buradaki kilit soru, bebeklerin anneleri kadar babalarına bağlanıp bağlanmadığı veya her iki ebeveynle de devam eden ilişkilere ihtiyaç duyup duymadığı değil, küçük bir çocuğun kendisine yabancı gelen veya yeterince tanıdık olmayan bir ortamda bakıcının yanında yatılı kalmasıyla yaşayacağı stres derecesi ve alışkanlıklarının bozulmasıdır. Karşılıklı güven ortamında sevgi dolu bir ebeveynden diğerine sevk edilen ve uzakta olmayan, kolayca yerleştiği başka bir eve götürülen çocuğun yaşadığı deneyimle, birincil bakıcısından düşmanca bir atmosferde bilinmeyen bir yere götürülen bebeğin yaşadığı deneyim birbirinden tamamen farklıdır. Her iki durumda da, çocuk ana bakıcıdan ne kadar uzakta kalacağını bilmez. Çocuk odaklı arabuluculuk, ebeveynlerin çocuğun bakış açısından en uygun düzenlemeleri göz önünde bulundurmalarına yardımcı olarak, çocuğa yönelik stres ve endişenin mümkün olduğunca önlenmesini ya da en aza indirgenmesini sağlar. Çocuk gelişimi hakkında daha fazla bilgi edinmek isteyen ebeveynler ve çocukların ayrılmaya nasıl uyum sağlayacakları konusunda yardımcı olacak yararlı bilgi kaynakları ve rehberlik kaynaklarına yönlendirilebilir. Birçok ebeveyn, çocuğun şu anki gelişim evresi ve rutinin ayrıntılı bir şekilde tartışılması yoluyla arabuluculuğa yardımcı olabilir. 5 yaşın altındaki veya hatta 10 yaşın altındaki çocukların çocuklara yönelik kapsamlı arabuluculuğa katılmayacağı varsayılsa da aileleriyle birlikte sürece dahil edilerek değerlendirilip araştırılabilmelerinin yolları yine de mevcuttur.[142]

142 Bkz. Bölüm 8 ve Bölüm 11

10. Çatışmadan İşbirliğine Doğru Yol Almak

Birçok ebeveynin, ayrılık esnasında uğraşmaları gereken o kadar fazla sorunları vardır ki; çocuklarının neler yaşayabileceğini düşünmeleri kolay değildir. Ebeveynler tarafından raporlanan arabuluculuğun faydalarından biri, çocuklarına birey olarak odaklanmaya ve çocuklarının kendi duygularını ve ihtiyaçlarını göz önüne almaya yardım etmeleridir. Ebeveynler genelde, çocuklarını ilk sıraya koymak ve bunu yapmak için de teşvik edilmek istemektedir. Çocukların büyük değişikliklere uyum sağlamaları için zamana ihtiyacı vardır ve düzensiz çalışma saatleri ve yatılı kalma için olanakları uygun olmayan ebeveynlerin karşılaşabileceği pratik zorluklar bulunmaktadır. Anneler (ve babalar) genellikle uyku düzenlemeleri ve yatma zamanı rutinleri konusunda güvence ister. Daha önce küçük bir çocuğu hiç uykuya yatırmamış olan bir babanın çocuğun rutinini öğrenmesi ve büyük çocukların ailelerinin de okul çalışmalarında onlara yardım etmesi gerekir. Çocuklarını, ilişkilerinin sona ermesi sebebiyle hissettikleri karmaşık duygular yüzünden ortaya çıkan çatışmalarda birer araç olarak kullanan bazı ebeveynler de vardır. O zaman bile, birçok ebeveyn, ortak bakım ya da ziyaret düzenlemeleri konusundaki uyuşmazlıklarına rağmen çocuklarının temel ihtiyaçlarına ilişkin mutabakat sağlayabilmektedir. Ebeveynler temel anlaşma alanlarını tanıdığında, onların farklılıkları daha olumlu bir şekilde ele alınabilmektedir. Çoğu ebeveyn, çocuğun aşağıdakilere ihtiyacı olduğuna katılmaktadır:

• Sevilmek,

• Fiziksel ve duygusal olarak ilgilenilmek,

• Artık birlikte yaşamasalar dahi ebeveynlerinin onlara göz kulak olacağından emin olmak,

• Sadakat çatışmaları yaşamaksızın her iki ebeveyni ile iyi ilişkiler kurarak bundan zevk alabilmek,

• Diğer aile bireyleri ile ilişkilerini sürdürmek,

• Mümkün olduğunca istikrarı sağlamak,

• Her ebeveynin evindeki kurallar aynı olmasa bile, kararlar alıp güvenli sınırlar koyabilen ebeveynlerin olması,

• Aktif olarak müdahil ve ilgi gösteren ebeveynlerin varlığı,

• Kendi faaliyetlerini sürdürme ve yeni ilgi alanları geliştirme fırsatı ve

• Ebeveynlerine yönelik endişe hissetmeksizin birey olarak gelişmek.

11. Arabuluculukta , Ebeveynlerin Çocuğa İlişkin Düzenlemeler Yapabilmelerine Yardımcı Olmak

Aile arabuluculuğu, ebeveynlerin çocuklarının ihtiyaçlarını yapıcı yollarla tartışabilecekleri, geniş kapsamlı veya ayrıntılı düzenlemeler yapabilecekleri bir forum sunar. Aile arabulucuları ebeveynlere şu şekilde destek sağlamaktadır:

• Olumlu yanları vurgulamak,

• Ebeveynlerin, her çocuğa ayrı ayrı odaklanmalarına yardımcı olmak,

• İşbirliğini artırmak ve çocuklara karşı çatışmaları azaltmak,

• Ebeveynleri, birbirlerinin çocukların hayatında devam eden rolünü kabul etmeye teşvik etmek,

• Ebeveyn sorumluluk alanlarını ve bunların bir ebeveyn tarafından nasıl paylaşılacağını veya devredebileceklerini göz önünde bulundurmalarına yardımcı olmak,

• Ebeveynlerin çocukları sadakat çatışmaları veya baskıdan kurtaracak düzenlemeler yapmalarına yardımcı olmak,

• Ebeveynlerin çocukları mali açıdan nasıl destekleyeceklerini öğrenmelerine yardımcı olmak,

• Ebeveynlerin çocuklarıyla nasıl konuşacaklarını ve onlara düzenlemeleri nasıl açıklayacaklarını değerlendirmek,

• Ebeveynlerin çocuklarının neler yaşayabileceğine dair daha fazla farkındalık geliştirmelerine yardımcı olmak ve

• Çocuklara ve gençlere arabuluculuk süreci içerisinde danışılıp danışılmayacağını, danışılacaksa nasıl danışılacağını bu sayede ise, alınan kararların sorumluluğunu yüklemeden görüş ve duygularının dikkate alınmasının sağlanmasını ebeveynlerle birlikte göz önünde bulundurmaktır.

Ayrılmış ebeveynler, günlük ebeveyn sorumluluklarının, aralarında hangi derecede paylaşılacağını veya bu sorumluluğun diğerinin ve bazen de diğer aile üyelerinin destek olması kaydıyla hangisi tarafından üstlenileceğini karara bağlamalıdır. Birçok ebeveyn, kendi çocuklarına ilişkin düzenlemeleri kendi aralarında, avukat veya arabulucu kullanmadan yapar.[143] Anlaşma sağlayamayanlar veya aralarındaki iletişim kopmuş olanlar, genel olarak çocuklarla ilgili düzenlemelerinin yapılması ve belirli konularda anlaşma sağlanması için arabuluculuğa başvurabilmektedir. Bu konular arasında:

• Her iki ebeveyn ile birlikte vakit geçirmek, yatılı kalmak, okul tatilleri, çocukların diğer ebeveyne bırakılması ve ulaşım,

• Ziyaretler sırasında başka kimlerin yanında bulunabileceği, yeni hayat arkadaşları ve çocukların tanıştırılması,

• Genel sağlık bakımı ve hastalık sırasında bakım,

• Eğitim - okul seçimi, okulda seçilecek bölüm, ödevler, okul toplantıları ve etkinlikleri,

• Dini eğitim,

• Bayramlar, festivaller ve doğum günleri - hediyeler, partiler, geziler,

• Spor ve boş zaman etkinlikleri, müzik dersleri, dans dersleri – ücretlerinin ödenmesi ve çocukların bu etkinliklere götürülmesi,

• İletişim - bilgi paylaşımı, düzenlemelerin ne zaman ve nasıl gözden geçirileceği veya değiştirileceği,

• Diğer aile bireyleriyle olan ilişkiler ve ziyaretler,

• Disiplin – kurallar ve sınırlar, diğer ebeveynin kurallarına saygı gösterilmesi, çocuğun disipline edilmesinde başkalarının sorumluluk üstlenip üstlenmeyeceğinin karara bağlanması,

• Çocuğun güvenliği ve gelişimine ilişkin sorumluluk - cinsel eğitim, uyuşturucuların zararları hakkında eğitim,

• Acil durumlarda diğer ebeveynle nasıl temas kurulacağı

yer almaktadır.

---

143 Barlow, Hunter, Smithson ve Ewing Aile Adaletine Dair Yol Haritalarının Çıkarılması - Özet Çalışması ve Temel Bulgular Raporu (Exeter ve Kent Üniversiteleri, Haziran 2014) sf.6

Arabuluculukta ayrılan ebeveynler, başka yerde kendilerine sağlanmayan destekleyici bir forumda doğrudan birbirleriyle konuşabilmektedir. Arabulucular, tartışmaları "Şu konu hakkında düşündünüz mü?" veya "Peki …. olursa ne yaparsınız?" gibi sorularla teşvik edebilir ve yönlendirebilir. Özellikle çocukların nasıl teslim edileceğine ilişkin "gerçeklerin kontrol edilmesi" yararlı olabilir. Örneğin, bir ebeveyn çocuğu aldığında veya çocuğu geri getirirken, çocuğu kapıda teslim mi edecek yoksa çocuk arabadan tek başına mı inecek? Anne ve baba çocukları alırken veya geri bırakırken birbirleriyle konuşacak mı? Çocukların önünde tartışmaya neden olabilecek bir şeyi konuşmamayı başarabilirler mi? Ebeveynler, çocuklarına duygusal destek sağlamak ve önlerinde herhangi bir öfkeli tartışma olmasını engellemek için çocukları diğerine nasıl teslim edeceklerini önceden belirlemek zorundadır.

Örnek: Ebeveynler arasındaki iletişimin tamamen bozulduğu bir arabuluculuk sürecinde anne, babasının dört yaşındaki kızı Emily'yi bırakırken kendisiyle konuşmadığı veya sarılmadığı ya da selam bile vermediğini söyledi. Anne, Emily'nin ondan ayrılmaya, giderek daha fazla direndiğini ifade etti. Baba, Emily'nin arabaya geldikten sonra ağlamayı bıraktığını ve iyi olduğunu söyledi ancak kendisi ve annesinin arası iyi olmasa da Emily'nin bir ebeveynden diğerine geçişinde onu "rahatlatacak bir şeye" ihtiyaç duyduğu konusunda mutabıktı. Bundan sonra anneyi selamlamayı ve kendisine sarılmayı kabul etti ve her iki ebeveyn de Emily için ortamı yumuşatmaya çalışacaklarını söyledi.

Adım Adım Anlaşmalar

Çocuklar hakkında uyuşmazlıkları şiddetli olan ebeveynler, düzenlemelerin uzun vadeli bir plana göre adım adım yapılmasının işlerini kolaylaştıracağını düşünebilirler. Geçici düzenlemeler ve ailelerin düzenlemeleri, gözden geçirme ve gerekirse değişikliklerin tartışılabilmesi için arabuluculukta kabul edilebilir. Bu türden adım adım düzenlemeler, özellikle bebekler ve küçük çocuklar için, ebeveynlerin çocuğun birincil bakıcıdan uzaklaştırdığı süreyi yavaş yavaş, çocuğun psikolojik ve fiziksel gelişimini ve esnekliğini de destekleyecek şekilde, arttırabilmesi nedeniyle işe yarayabilmektedir. Arabulucular, bununla birlikte, ara düzenlemelerin kalıcılaşabileceği ve bazı ebeveynlerin

geciktirme taktiklerini kendi avantajlarına kullanmaya çalışabileceğinin farkında olmalıdır.

Ebeveynlerden Her Bir Çocuğun "Portresini" Çıkarmalarını İstemek

Ebeveynler, kendi bakış açısını haklı kılmak için olayları birbirleriyle çelişen şekilde anlatma eğilimindedir. Başlangıçta onlardan çocuklarının her birini tanıtmalarını istemek yararlı olabilmektedir. Ebeveynler genellikle çocuklarıyla gurur duyar ve onlar hakkında konuşmayı severler. Her bir ebeveynin ayrıntı bazında kimi boşlukları doldurmasıyla birlikte, her çocuğun kişiliğini ve ilgi alanlarını tanımak, hem her çocuğa bireysel olarak odaklanmaya yardımcı olur, hem de anne ve babanın birbirlerine saldırmaksızın konuşup dinleyebilmesine olanak tanır. Bu aynı zamanda bir takım başka amaçlara da katkıda bulunur:

• Çocuklar hakkında bilgi paylaşımı. Genellikle çocukların günlük bakımıyla ilgilenen ebeveyn diğerlerinden daha fazla şey bilir. Bu ebeveynden bir portre çıkarmasını istemek, daha az şey bilen diğer ebeveynin bilgilerini güncellemek için de yararlı olacaktır.

• Ebeveynlerin çocuğun kişiliğini, mizacını ve bağlarını ne ölçüde kabul ettiklerini ya da etmediklerinin görülmesini sağlar. Genellikle, normalde ebeveynlik düzenlemeleri ile ilgili ciddi uyuşmazlıklar yaşayan anne babalar bile bu konuda büyük ölçüde uzlaşmaktadır. Bu sayede anlaşabildikleri alanlar vurgulanarak bir sonraki çalışma aşaması için kullanılabilir. Bazı ebeveynler, ne kadar çok noktada uzlaştıklarını gördüklerinde çok şaşırırlar.

• İletişimin olumlu bir şekilde rahatlatılması, ebeveynlerin üzücü veya tartışma konusu olmayan ortak çıkarlarından bahsetmeye teşvik edilmesi.

• Temel kurallar koyarak, arabulucunun her ebeveyne birbirlerinin sözünü kesmeden, cevap vermeleri ve dinlemeleri için gereken zamanı tanıyacağını açıkça belirtmek.

• Uyuşmazlıklar şiddetli olduğunda, arabulucular net ve sağlam bir yapı sağlayan odaklanmış sorular sorabilirler.

Aşağıdaki soru başlıkları, müdahil olmak üzere çocuklar hakkında bilgi toplamaya ilişkindir:

• Çocuğun kişiliği ve mizacı,

• Çocuğun fiziksel, duygusal ve entelektüel gelişim evresi,

• Çocuğun okula nasıl gittiği - okul çalışması ve arkadaşları,

• Çocuğun kardeşleriyle nasıl geçindiği,

• Çocuğun sağlığı,

• Çocuğun ilgi alanları ve faaliyetleri,

• Herhangi bir özel ihtiyaç veya zorluk olup olmadığı,

• Ebeveynler çocuğun ne zaman mutlu olduğunu nasıl biliyorlar?

• Çocuğun ne zaman üzgün olduğunu nasıl biliyorlar? Nasıl tepki veriyorlar?

Arabuluculuğa gelen birçok ebeveyn, çocuklarına öncelik vermeyi istemekte ve işbirliği yapmak için motive bir şekilde gelmektedir. Uyuşmazlıkları olsa bile çocuğu tanıtırken ortam genellikle yumuşamaktadır. Genellikle gülümserler ve birbirlerine daha kolay bakarlar. Bu durumda, mevcut ve gelecekteki düzenlemelere ilişkin sorulara geçmek daha kolaydır. Bir örnekte, birbirleriyle konuşmayan ve oğulları hakkında çatışma içinde olan ebeveynler, çocuklarının kişiliği ve faaliyetleri hakkında konuşurlarken gözle görülür biçimde rahatlamışlardı. Daha sonrasındaysa zaman paylaşımı düzenlemeleri yapabildiler.

12. Çocuklar Hakkındaki Arabuluculuk Yöntem ve Becerileri

Sorgulama becerileri: geçmiş, şimdi ve geleceğe yönelik sorular ve döngüsel sorular[144]

Arabulucular, anne-babanın bir sonraki toplantıya gelmeden önce düşünmesi için gelecek odaklı veya varsayımsal sorular sorar. "Çocuklar sizinle (anne) ya da sizinle (baba) birlikte yaşarlarsa, diğer ebeveynle ne kadar zaman geçirmeleri gerekir? Çocuklar bir evde ya da iki ev arasında

144 Bkz. Yukarıdaki 6. Bölüm

gidip gelerek yaşayabilir, ancak her biriniz çocuğun yetiştirilmesinde nasıl bir rol oynamak ve genel gelişiminde ne gibi bir yer tutmak istersiniz - ebeveyn olarak kendi güçlü yanlarınız ve katkı sağlamayı düşündüğünüz konular nelerdir? Sizce diğer ebeveyn hangi yönden çocuğun yetiştirilmesinde bir rol oynuyor? Diğer ebeveynden ne gibi bir destek bekliyorsunuz? Gerektiğinde birbirinize danışmayı kabul edebileceğiniz önemli meseleler – örneğin sağlık, eğitim, din gibi – var mı? Çocuklarla ilgili ne tür bir bilgiyi birbirinizle paylaşmayı beklersiniz?"

Ebeveynlere çocuğun, ileride, örneğin beş yıl sonra nasıl olacağını ve hangi soruları sorabileceğini hayal etmeleri istenebilir. Üç yaşın altındaki bir çocuğun babasını özlemeyeceğini düşünen bir anneye, çocuğun on iki ya da on beş yaşında, gelip babasının kendisini neden sevmediğini, neden irtibat kurmadığını sorduğunu hayal etmesi söylenebilir.

Genelleme - "birçok çocuk şunun sinyalini vermektedir" ..., "Çocuklar sık sık ..."

Ebeveynler bir çocuğun tepkileri için birbirlerini suçladığında, arabulucu bunun normal olduğunu veya yaygın olarak yaşanan bir sorun olduğunu söyleyebilir. Öfke nöbetleri yaşayan küçük çocuklar ve içine kapalı gençler ayrılmamış ailelerde de yaygın olarak görülmektedir. Ebeveynler birbirini suçlama eğilimindedir. Arabulucu, sebep ve sonuç aramak yerine, her ebeveynin diğer ebeveynden daha fazla yardım ve destek almaya ihtiyaç duyduğunu görebilir. Ebeveynler, soruna neden olduğu için suçlanmadıklarının farkına vardığında, genellikle bir yardım ve destek talebine cevap verirler. Ebeveynlerin çabalarını ve ihtiyaç duydukları desteği, çocuklarının ihtiyaçlarını karşılamada başarısız olduklarını öne sürmeden tanımak önemlidir. Açık veya örtülü, her türlü eleştiri savunmayı ve direnci arttırır. Ebeveynler birbirlerini sürekli suçlayıp hatalı bulduklarında; çocuğun tepkileri artabilir ve anne-baba çocuklarına yardım etme yeteneklerine güvenlerini yitirerek çareyi bir uzmana gitmekte bulabilir. Öte yandan zorluklardan biri de, çocukların davranışlarının belirsiz veya farklı şekillerde yorumlanabilir olmasıdır. Anne veya baba çocuğun tepkilerini farklı şekilde yorumladıklarında çatışma artar. Arabulucular, her ikisinin de haklı olabileceğini ve başka muhtemel açıklamalar da olabileceğini anlamalarına yardımcı olabilmek

için, çocukların duygularını nasıl saklayabileceklerini veya onları dışarı nasıl yansıtabileceklerini anlamalıdır.

• Kabul etme ve karşılıklı tanıma – "ikiniz de çocuğunuza çok düşkünsünüz". öfke ve endişeler kabul edilebilir ancak bugüne ve geleceğe odaklanılması şarttır: "Öyleyse ikiniz de (çocukların adları) … için bu değişiklikleri mümkün olan en iyi şekilde idare edebilmelerini sağlamak üzere gereken düzenlemeleri yapmak istiyorsunuz".

• Suçlayan ifadeleri yeniden çerçevelendirmek, örn. "O halde ikiniz de güvenebileceğiniz düzenlemeler istiyorsunuz."

• Önceliklendirme – "şu anda çocuklar için en önemli şey nedir sizce?"

• Bilgi verme: "mahkemeler ebeveynlerin kendi anlaşmalarını kendi aralarında yapmalarını tercih eder". "Çocuklarla ilgili şu kitapları görmüş müydün?" Ebeveynlere çocukları için en iyisinin ne olduğu hakkında nutuk çekmek arabulucunun işi değildir. Bununla birlikte, birçok ebeveyn, çocuklarının ayrılığa nasıl uyum sağlayabilecekleri konusunda bilgi ve rehberliğe ihtiyaç duymaktadır. Ebeveynler için yararlı kitaplar, DVD'ler ve internet siteleri, ebeveynlerin küçük çocuklarla okuyabileceği ya da daha büyük bir çocuğa verebileceği çocuk kitapları bulunmaktadır. Arabulucular, ilgilenen ebeveynlere göstermek için elde çeşitli kitaplar ve dilerlerse vermek üzere kitap listelerinin kopyalarını da bulundurmalıdır.

Yazı Panosuna bir ekogram çizme

Yazı Panosu önemli soruları vurgulamak, ortak bir odak sağlamak ve önceliklerin altını çizmek için çok yararlıdır. Ebeveynlerin sorunlarını ve seçeneklerini listelemek, hangi ebeveyn sorumluluğunun kabul edildiğini ve hangi alanlarda üzerinde anlaşmaya varılamadığını göstermeye yardımcı olur. Her günün öğleden önce ve öğleden sonra olarak bölündüğü beş haftalık (veya daha başka) bir dönemin gösterildiği bir takvim çıkarmak da yararlı olabilir. Anne ve babadan şimdiki düzenlemelerini ve istedikleri düzenlemeleri açıklamaları istenebilir. Bunları panoda, tercihen farklı renklerle işaretlemek, çocukların her bir ebeveynle şu anda ne kadar zaman harcadığını veya ne kadar zaman harcayabileceğini vurgulamanıza yardımcı olacaktır. Babalarıyla ayda iki cumartesi geçirmeyle anneleriyle ayın kalan yirmi sekiz gününü

geçirmeleri arasındaki fark pano üzerinde, sözlü ifadeye oranla çok daha açık bir şekilde görünecektir.

Çocuklar hakkındaki arabuluculuğun zamanlaması ve yapısı

"Bu soruları tartıştıracağımız sıralamayı kararlaştıralım mı?" Arabulucular ana konulara odaklanmak ve zamanı gözetmek zorundadırlar. Çocuklar hakkındaki tartışmalar uzun sürebilir ve arabuluculuk esas itibariyle bir terapi değildir. Soruların ve yorumların üzerinde durulması ve tartışmanın hızının yönetilmesi gerekmektedir. Eğer öncelik bir sonraki hafta sonu ise bunu ele almak için yeterli zaman ayırmak önemlidir. Çok geniş kapsamlı tartışmalara girmek bir sonraki hafta sonunun planlanması için gereken sürenin ayrılamamasına neden olabilir. Çocuklar ve hangi aşamada kaç soru sorulacağına karar vermek için duyarlılık ve becerilere ihtiyaç duyulmaktadır. Anne ve babanın çocuklara söylediği – ya da söylediği iddia edilen – şeylere ilişkin sorular genellikle son derece hassas sorular olup geçici düzenlemeler yapıldıktan sonra başka bir toplantıda tartışma konusu edilmesi gerekebilir. "Çocuklara olan biteni beraber mi anlattınız yoksa ayrı ayrı mı konuştunuz?" veya "Arabuluculuğa geldiğinizi çocuklara söylediniz mi?" Genellikle, çocuklar ebeveynlerinin bir araya gelerek düzenlemeler üzerinde çalıştıklarını duymaktan mutlu olurlar. Birçok çocuk, arabuluculuk fikrini anlayabilir ve hatta küçük çocuklar bile taraf tutmayan bir kişiye neden ihtiyaç duyulduğunu anlayabilirler.

13. Ebeveyn Çatışmasında Çocukların Rolü

Bazen çocuklar dışarıdan izleyen pasif seyirci konumundadır. Ancak ebeveynler savaşmaya devam ederse, çocuklar savaşa çekilebilir. Çocuk kendisini anne babasının çözülmemiş çatışmalarının "üçgenleştirilmiş çocuk" üzerinden birbirlerine kanalize ettikleri bir duygusal üçgen içerisinde bulabilir. Çocuklar ilgi isteme veya manipüle etme olarak görünebilecek şekillerde tepki gösterebilir; ancak tepkileri kendi ihtiyaçlarını ve altında kaldıkları baskıları göstermenin bir yolu olabilir. Çocuklar bazı durumlarda kendileri kadar ebeveynlerini de korumaya çalışırlar. Davranışları yalnızca sözle ifade edemedikleri ihtiyaçlarını göstermenin bir aracıdır.

Bir çocuğun anne-babası arasındaki çatışmayı çözmeye çalışırken üstlenebileceği roller

	Çocuğun rolü	**Arabulucunun rolü**
1.	Elçi, arada gidip gelen	Ebeveynlerin çocuklar yoluyla iletişim kurmak yerine doğrudan birbirleriyle konuşmalarına yardımcı olur.
2	Uzlaştırıcı (ebeveynleri bir araya getirmeye çalışır)	Ebeveynlerin açıklanması gereken şeyleri anlamalarına, çocuğun rahatlığını nasıl sağlayacağını tartışmalarına yardımcı olur
3	Barıştırıcı (her bir ebeveyne duymak istediğini söyler)	Ebeveynlerin çatışmaları çözmelerine yardımcı olur
4	Bir ebeveyn tarafından destek vermek üzere görevlendirilen müttefikler	Ebeveynlerin anlaşmaya varmalarına ve çatışmaları çözerek çocuğu serbest bırakmalarına yardımcı olur.
5	Karar alıcı	Ebeveynlerin zor kararlar adına sorumluluk almasına yardımcı olur
6	Günah keçisi (her iki ebeveyni tarafından terk edilme korkusu yaşar)	Ebeveynlerin güvence vermesine ve gerekli sınırları kabul etmesine, kuralları tanımlamasına vs. yardımcı olur.
7	Sırdaş	Ebeveynlerin çocuğa yük bindirmekten kaçınmalarına yardımcı olur.
8	İkame ortak (ayrılan eşin yerine geçmesi)	Ebeveynlerin çocuğa daha az bağımlı kalmaları için kendilerini daha güvende hissetmelerine yardımcı olur.
9	Ebeveyn veya bakım yükümlülüğünü üstlenen rolüne girmesi (ebeveynleri veya küçük kardeşlerine	Ebeveynlerin kendilerini daha güvende hissederek çocuğa da daha az bağımlı kalmalarına yardımcı olur. Ebeveynlerin çocuğun

	bakar)	ihtiyaçlarını anlamalarına yardımcı olur.
10	Hâkim (bir ebeveyni suçlamaya teşvik edilmiş)	Ebeveynlerle her iki tarafı da suçlamadan çocuğun anlamasına nasıl yardımcı olabileceklerini tartışır
11	Kaçak (dersten kaçma, suç olarak nitelendirilebilecek davranışlar)	Ebeveynlerle ilgili riskleri ve endişeleri tartışır. Ebeveyn katılımını artırmaya çalışır
12	Kayıp aileler için yas tutan. Ebeveynlerin bastırdığı üzüntüyü sergiler.	Ebeveynlerin öfkeyle birlikte üzüntülerini de kabul etmelerine ve paylaşmalarına yardımcı olur

Her yaştan çocuk için, ebeveynlerinin tekrar bir araya geleceğini hayal etmek çok normaldir. Ayrılmış ebeveynleri bir araya getirme isteği genellikle yoğun ve uzun sürelidir. Çocuklar duygusal stresle ilişkili fiziksel belirtiler geliştirebilir. Ayrıca, hastalanırsa anne ve babasının kendisine bakmak için bir araya geleceğini hayal edebilirler.

Örnek - Altı yaşındaki Sarah, babasını her ziyaret etmesi gerektiğinde hasta olduğunu söylüyordu.

Annenin yorumu: Ziyaretler Sarah'ı üzüyor - özellikle de eski kocasının yeni bir hayat arkadaşı olduğundan. Sarah'ın ziyaretleri azaltması veya bir süre tamamen kesmesi daha iyi olurdu.

Babanın yorumu: Eski eşi Sarah'ı kendisine karşı kışkırtıyor çünkü yeni kız arkadaşını kıskanıyor. Eski karısı kızı ile olan ilişkisini engelliyorsa, Sarah'nın gelip onunla yaşaması daha iyi olur. Kız arkadaşının da kendi çocukları var ve kendisi mükemmel bir anne.

Uyuşmazlık çözülmezse olası sonuçlar:

• Sarah, babasıyla olan ilişkisini kaybedebilir.

• Aile doktoru, öğretmenler, çocuk psikoloğu ve avukatlar olaya dahil olabilir.

• Bir sosyal hizmet uzmanı raporu gerekebilir.

•Konu mahkemeye taşındığında verilen karar gereğince Sarah direnecek olursa, düzenlemeler uygulamada işe yaramayabilir.

• Uyuşmazlık daha da artabilir.

Arabuluculuk, ailelerin aşağıdakileri yapmalarına yardımcı olabilir:

• Sarah'a odaklanın: onu nasıl tarif ediyorlar? Başka çocukları var mı? Sarah tek çocuksa, onun üzerindeki baskılar çok yoğun olabilir.

• Mevcut durumu ve ana sorunları açıklığa kavuşturun.

• Sarah'nın her iki ebeveynle olan ilişkisini nasıl sürdürebileceğini düşünün.

• Sarah'a olabildiğince fazla destek ve güvence vermeyi düşünün. Seçenekler ve pratik imkanlar nelerdir? Sarah'ın babası ile biraz yalnız zaman geçirmesi gerekebilir mi? Ziyaretlerin süresi ve sıklığı nedir? Ebeveynler buluştuklarında tartışıyorlarsa, Sarah'ın geliş gidişleri anne ve baba birbirlerini görmeden ayarlanabilir mi? Dede ve nine yardımcı olabilir mi?

• Sarah'ı rahatsız eden şeyi keşfedin: Hem annesini hem babasını sevmesi ancak birlikte neden birlikte kalamadıklarını anlayamaması bir neden olabilir mi? Belki de birlikte yaşamaya devam edebilmeleri için babasının gelip annesine yardım etmesi söz konusu olabilir mi? Belki Sarah bir veya her iki ebeveyni de birbirlerini görmelerini önleyerek korumaya çalışmaktadır.

• Sarah'nın çok fazla değişimle çok çabuk başa çıkması gerekmediğinden; geçici ya da adım adım bir anlaşma kademeli olarak artan ziyaretlerin yolunu açabilir. Bu, Sarah'ın annesini istikrar ihtiyacının karşılanacağına yönelik güvence almasına yardımcı olabilir; babasına da kızıyla birlikte geçireceği zamanının kademeli olarak artabileceğine dair güven verir.

• Sarah, annesinin babasıyla kendisi arasındaki ilişkiyi desteklediğinden ve kendisi uzaktayken annesinin yalnız kaldığından korkmasına gerek olmadığından emin olma ihtiyacı mı hissediyor? Annesi ona bu güvenceleri verebilir mi?

• Sarah'ın tarih ve saatler konusunda net olmasına yardımcı olmak. Annesinin bir takvime tarihleri işaretlemesini söylemek yardımcı olabilir.

• Sarah'a bugüne kadar neler söylendi? Her iki ebeveynden de ne duyması gerekebilir? Ayrılığı anlaması ve kabul etmesi için ona nasıl yardımcı olabilir?

• İşleri kolaylaştıracak başka herhangi bir değişiklik var mı? Sarah'ın babası ona telefon açabilir mi?

• Özellikle sabit bir program üzerinde anlaşmaya isteksiz olunduğunda, düzenlemelerin işe yarayıp yaramadığını ve değişikliklerin yapılması gerekip gerekmediğini gözden geçirmek için birkaç hafta sonra başka bir arabuluculuk toplantısı teklif edilmesi yardımcı olabilir.

Arabulucular, bir ebeveynin bir çocuğun davranışına ilişkin yorumunu reddetmemeye ya da ebeveynlerden daha iyi bildiklerini iddia etmemeye özen göstermelidir. Fikirler bir çözüm olarak değil, olasılıklar olarak görülebilir. Ebeveynler yeni bir fikri benimseyebilir ve üzerinde düşünmek için zamana ihtiyaç duyabilirler. Bunun yeni bir bakış açısı sağlaması halinde, birbirleriyle çatışma yerine birlikte sorun çözmeleri için arabulucular taraflara yardımcı olabilir.

14. Çocukların Koruyucu Stratejileri

Çocuklar, ebeveynlerinden birinin ayrılıkla başa çıkamadığını ya da ebeveynlerinin bir araya gelmesinin güvenli olmadığını fark ettiklerinde çok endişelenirler. Herkesi güvende tutmak ve ebeveynlerinin biri veya her ikisinin incinmelerini önlemek için koruyucu stratejiler uygulamaya gidebilirler. "Annemle babamın birbirleriyle konuşmalarına izin vermediğim sürece her şey yolunda gidiyor".[145] Bazı çocuklar – içlerinden istese bile – diğer ebeveyni görmeyi reddederek kendilerini ve ebeveynlerini korumaya çalışabilirler. Çoğu çocuk, anne ve babalarına ihtiyaç duydukları şeyleri söyleyerek ebeveynlerine yardım etmeye çalışır.

Örnek - Daniel, 9 yaş

Daniel birini seçip diğerini reddetmek suretiyle anne ve babasını incitmek istemedi. Onlara ihtiyaç duyduklarına inandığı şeyleri söylüyordu. Babasına onunla yaşamak istediğini söyledi. Annesine onunla birlikte olmak istediğine dair güvence verdi. Daniel, annesinin onsuz yapamayacağını düşünüyordu. Kendisine bağımlı olduğunu biliyordu.

145 6 yaşındaki çocuktan aktaran Cockett ve Tripp, Exeter Çalışmaları 1994, sf. 43

Annenin yorumu: Elbette Daniel annesiyle yaşamak istiyor. O her zaman oğluna iyi baktı ve araları çok iyi. Babası Daniel'e fikirlerini aşılayıp ona baskı yapıyor. Bu son derece sorumsuzca ve yanlış bir davranış.

Baba'nın yorumu: Daniel bir erkek çocuğu ve babasıyla yaşamak isteyeceği bir yaşa gelmiş olması anlaşılabilir bir şey. Maalesef annesi bunu göremiyor. Annesi aşırı koruyucu. Daniel'in karar vermesine izin verilmesi gerek, sonrasında nerede olmak istediği açıkça belli olacak.

Ebeveynler mutabakata varamazsa ortaya çıkabilecek sonuçlar: Uyuşmazlıklar mahkemeye başvurduktan sonra da devam ederse mahkeme, iki ebeveynin de Daniel'e iyi bakabileceğine karar vererek bir tür paylaşılmış ebeveynlik biçimini teşvik edebilir. Mahkeme işlemleri, anne-babalar arasındaki ihtilafı artırabilir ve Daniel'in ikisinin arasında her zamankinden daha fazla çekiştirildiğini hissetmesine neden olabilir.

Arabuluculuk, bu ebeveynlerin şunları yapmasına yardımcı olabilir:

• Şimdiki zaman odaklı, geçmiş odaklı ve gelecek odaklı soruların kullanılması yoluyla Daniel ve ihtiyaçlarına odaklanın. Daniel bebekken, ebeveynler onun bakımını paylaşıyor muydu? Bu nasıl işe yaradı? Ona benzer ya da farklı şekillerde bakmaya katkıda bulunmuşlar mıydı? Her biri diğer ebeveynin desteğine değer veriyor muydu? Diğer ebeveynin daha fazlasını yapmasını mı istiyorlardı? İkisi birlikte hayatında var olabilir mi?

• Anne ve baba olarak niteliklerini (kişilik farklılıkları, ilgi alanları ve yetenekleri olduğunu) göz önünde bulundurun ve her birinin Daniel'e neler verebileceğini veya Daniel'le neler paylaşabileceğini düşünün.

• Paylaşılan ebeveynlik seçeneklerini ve bunları uygulamada nasıl yürüteceklerini tanımlayın.

• Uzun vadeli ihtiyaçlar bağlamında acil konuları düşünün.

• Daniel'in sadakat çatışmalarına kapılmadan, duygularını ve ihtiyaçlarını ifade edebilmesine nasıl yardım edilebileceğini ve bunun nasıl uygulayabileceğini düşünün. Anne ve babası Daniel'in kendi yaşına göre ne kadar olgun olduğunu düşünüyor? Duyguları ve işlerin nasıl yürümesini istediği hakkında konuşmak üzere uzman bir çocuk danışmanı veya arabulucuyla görüşme fırsatı verilmeli mi?

Birbirlerine öfkelenen ebeveynler bile en önemli şeyin çocuğun refahı olduğunu söyler. Arabulucuların, taraflara yakın bir ilişkiyi sona erdirirken ebeveyn olarak ilişkilerine devam etmenin ne kadar zor olduğunu anlamaları, kendi ilişkilerini bitirmenin acı ve üzüntüsünü çocuk-ebeveyn ve ebeveyn-ebeveyn ilişkilerini devam ettirme çabalarından ayırarak onlara yardımcı olmaları gerekmektedir. Birçok ebeveyn, ayrılma sonrasında ebeveynlik konusunda kendilerine teklif edilen kılavuzları kabul eder ve her ikisi de bu kılavuzları takip etmeye gayret gösterecektir.

15. Çocuklara Açıklamak

Ayrılmış ebeveynler birbirleri ile anlaşabilir, ancak kararlarını ve düzenlemelerini çocuklarına nasıl açıklayacakları konusunda anlaşabilmek için yardıma ihtiyaç duyabilirler. Bir ebeveynin bir çocuğa acı veren bir durumu açıklama konusundaki yetersizliği veya isteksizliği, çocukların duygularını bastırma eğilimleri ile birleşebilir. Ayrılan ebeveynin üzerine bir sessizlik örtüsü çökebilir. Bu örtü ne kadar uzun süre kalırsa, kaldırılması da o kadar zor olur. Birçok ebeveynin çocuklarıyla ayrılık hakkında konuşamayacaklarını düşünmesi anlaşılabilir bir şeydir. Zaten kendi acılarından ve endişelerinden dolayı bunalmış durumdadırlar. Çocuklara kendilerine neyin yardımcı olacağı sorulduğunda, neredeyse daima, anne ve babalarından daha çok bilgi ve güvence almaya ihtiyaç duyduklarını söylemişlerdir. Aile arabulucuları, ebeveynlere ve çocuklara neyin, kim tarafından ve hangi aşamada anlatılacağı gibi zor soruları tartışmada yardımcı olabilirler. Arabuluculuğa gelen birçok ebeveyn, çocuklara bu ayrılığın onların hatası olmadığı hakkında güvence vermiş ancak çocuklarla aynı evde yaşayıp yaşamayacaklarını ya da her biriyle ne kadar zaman geçirebileceklerini söyleyememiş olabilirler. Ebeveynler ayrılık veya boşanma için birbirlerini suçladığında, çocukların olayı birbiriyle çelişen şekilde anlatması kaçınılmazdır. Arabulucular, ebeveynlere, üzerinde mutabık kalınmış açıklamaları, çocuğun yaşına uygun bir şekilde ayrı ayrı ya da birbirleriyle tartışmaksızın ve birbirlerini çocuğa şikayet etmeksizin nasıl aktaracaklarını planlamalarına yardımcı olurlar.

Ebeveynlerin Çocuklarına Vermeleri Gereken Güvenceler

• Her iki ebeveyn de hala çocuklarını seviyor ve onları sevmeye devam edecektir.

• Her iki ebeveyn (veya ebeveynlerden biri) çocuklara bakmaya devam edecektir.

• Aynı evde yaşamaya devam edeceklerdir (ya da taşınma gerekliyse, çocukların ihtiyaçları yeni düzenlemelerde dikkate alınacaktır).

• Çocuklar evden ayrılan ebeveyni görmeye devam edeceklerdir. Çocuklar, bu ebeveynin nerede yaşadığını bilmeye ihtiyaç duyar.

• Çocuklar hiçbir şekilde ayrılıktan sorumlu değildir.

• Ebeveynler boşansa bile, çocuklar ve anne-baba arasında bir boşanma yoktur.

• Her iki ebeveyn de ayrılık nedeniyle üzgündür (birbirlerine öfkeli olmak yerine).

• Ayrılmaya karar verdiler, çünkü birbirlerini mutsuz ediyorlardı (veya ebeveynlerin durumuna uyan bazı varyasyonları… Çocuklara artık birbirlerini sevmedikleri için ayrıldıklarını söylemeleri küçük çocukların anne ve babalarının kendilerini de sevmeyi bırakmalarından korkmasına neden olur).

• Çocuklar onları etkileyen yeni düzenlemeler hakkında bilgilendirileceklerdir.

• Bir arabulucu vasıtasıyla aile için yapılacak yeni düzenlemeler üzerinde çalışıldığı, çocuklara bunun ne anlama geldiği açıklanır. Küçük çocuklar bile, arabuluculuk fikrini çok iyi anlayabilirler (hatta bazen yetişkinlerden daha iyi anlayabilmektedirler).

• Çocukların görüş ve duyguları önemlidir ve dinlenecektir. Ebeveynleri, çocukların görüşlerini mümkün olduğunca hesaba katacak kararlar alacaklardır.

• Ebeveynler, değişikliklerin çocukları son derece rahatsız ettiğini ve çocukların kızgın ya da üzgün olduğunu ya da her ikisini birden hissedebileceklerini anlamaktadır; Bu duyguların doğal ve anlaşılır olduğunu ve onlarla konuşmanın güvenli olduğunu söylerler.

• Çocuğu endişelendiren bir şey varsa, çocuğun bunu birine veya her ikisine anlatmasını umarlar; böylece yardım edebilirler.

Çoğu ebeveyn, kendi evinde çocuklarıyla konuşmayı tercih eder ancak bunun nasıl yapılacağı konusunda emin olamayabilir. Arabulucular, çocuklarla yapılacak ortak bir tartışmanın zamanlamasını ve içeriğini planlamalarına ve çocuklarla tartışılmaması gereken şeyleri anlamalarına yardımcı olabilir. Ebeveynler, çocukların çok farklı şekillerde tepki gösterebileceğinin farkında olmalıdır. Bazıları ağlar ve rahatsızlık gösterirken, diğerleri ilgisiz görünüp sonra "Çayla beraber yiyecek bir şey var mı?" sorusuyla karşılarına çıkabilir. Çocuklar, dinlemiyor gibi görünse bile, genellikle söylenenleri anlarlar. Tartışmaları, özellikle kendilerine verilen güvenceleri tamamen kavrayabilmek için birden fazla defa duymaya ihtiyaç duyabilirler. Arabulucular, belirli bir çocuğun, özellikle bir ebeveyne yönelttiği öfke patlamasına nasıl tepki vereceğini sorarak, ("peki şu olursa…?") ebeveynlerin tepkileri öngörebilmelerine yardımcı olabilirler. İyi hazırlanmış ebeveynler, kendi duygularıyla baş edebilmekte ve birbirlerine destek olabilmektedir. Bazen ebeveynler, çocuğun anlamasına yardımcı olması için çocuğa ne söyleyebileceklerini asla bilemezler. Onlara yardım etmenin bir yolu, arabulucunun boş bir sandalye koyması ve onlardan çocuğun orada oturduğunu ve onlardan bir açıklama beklediğini söylemesidir. Bu yapay gibi gelse de, çok güçlü sonuçlar doğurabilir. Ebeveynler hayali çocuklarıyla büyük bir duygu ve yoğunluk içinde konuşabilirler. Önemli olan ebeveynlerin ne söylemek istediği değil, çocukların neyi duymaya ihtiyaçları olduğu ve onları kimin dinlediğidir.

Rachel'in Şiiri[146]

Annem de babam da benim benliğimdeler

Nereye gidersem gideyim, onlar benim birer parçam.

Boşandıklarında, birbirlerinden nefret ediyorlardı;

Sanki benden de nefret ediyorlardı.

Ve ne zaman kırsalar birbirlerini, kırılırdım ben de.

Annem babamla görüşmemi istemediğinde, beni görmüyordu aslında.

Babam Annemi sevmememi istediğinde beni sevmiyordu aslında

Artık, hepsi geçti ve araları fena değil

Ve artık ben kendim olabiliyorum, annem de babam da yine içimde.

146 Jenn McIntosh'un izniyle basılmıştır. Ayrılık Sonrası Bebekler ve Çocuklar İçin Ebeveynlik Düzenlemeleri ve Gelişimsel Sonuçları (2006).

BÖLÜM 8
ÇOCUĞUN SESİNİN DUYULMASI

"Ben kendi düşüncelerimi hiç söyleyemedim; annem mahkemeye gitmeme izin vermedi"

12 yaşındaki bir kız çocuk[147]

"Konuşabileceğim kimseyle karşılaşmadım – her şeyi annemle konuşmak istemeyebiliyorum"

13 yaşındaki bir erkek çocuk[148]

1. Çocuğun Sesinin Duyulması

2. Çocukların Fikirlerini İfade Edebilmelerine İlişkin Yasal Hakları

3. Çocukların Dahil Olduğu Arabuluculuk

4. Çocuk ve Gençlerin Davet Edilmesi

5. Çocukların Dahil Olduğu Arabuluculukla İlgili İzleme Çalışmaları

6. Ayrılan Ebeveynlerin Çocukları İçin Gruplar

7. Çocukların Akran Arabulucusu Olarak Eğitilmesi

147 Çocuk Komiseri Ofisi Sadece Dinlemeyin, Harekete Geçin! , (Aile Yargı Dergisi Danışma Yanıtı Temmuz 2011) sf.22

148 A.g.e

1. Çocuğun Sesinin Duyulması

"Çağrıların çoğunda kendilerine bilgi verilmemiş veya anne babalarıyla konuşamadığını ya da onları üzmemek için onlara soru soramayacağını hisseden çocuklar resmediliyordu".[149] *"Neyin döndüğünü, neler olduğunu ve işlerin nasıl sonlanacağını bilmemiz gerekiyordu… Dışardan yardım almaya ihtiyacımız vardı ancak başvurabileceğimiz doğru kişi yok gibiydi. Kimse bize yardım etmek istemiyor gibi görünüyordu. Özellikle de biz çocuklara. Anne ve babamızın avukatları vardı, bizimse kimsemiz yoktu".*[150]

Ebeveynlerin ayrılığı esnasında çocuklara genelde bilgi verilmez. Nelerin olup bittiği kendilerine açıklanmaz, duygu veya görüşleri sorulmaz. Bir İngiliz araştırmasına göre ebeveynleri ayrılan çocukların dörtte biri, anne babalarının ayrılması esnasında kimsenin kendileriyle ayrılık konusunda konuşmadığını söylemiştir. Sadece %5 kendilerine tam açıklama yapıldığı ve soru sorma fırsatı tanındığını ifade etmiştir.[151] Ailelerin %70'inde ayrılık çocuklara anneleri tarafından söylendi, ancak bazı anneler çocuklarına yalnızca babalarının hiçbir açıklama yapmadan evi terk ettiğini söylemişti.[152] Bir kız annesi hakkında "Nasıl hissettiğimi anlamadı, kızgın olmakla meşguldü" dedi.[153] Bir erkek çocuğu ise: "Bana nasıl hissettiğimi soran ilk kişi sensin" yorumunda bulundu.[154] Morrow[155] çoğu çocuğun onları etkileyen olaylar hakkında söyleyecek sözü olduğunu tespit etmiştir. Hatta küçük çocuklar bile içinde bulundukları durumu kavrayabilir ve dinlendikleri takdirde konu ile ilgili fikir

149 ChildLine, 1998, Sf. 23

150 Lyon, Surrey ve Timms Ebeveyn İlişkileri Bozulduğunda Çocuklar ve Gençler İçin Etkili Destek Hizmetleri - Çocuk Merkezli Bir Yaklaşım (Liverpool Üniversitesi 1998) sf.5

151 Dunn ve Deater-Deckard "Değişen Ailelere Dair Çocukların Görüşleri" (2001) Joseph Rowntree Araştırma Bulguları 931

152 Cockett ve Tripp Exeter Aile Araştırması: Aile Birliğinin Bozulması ve Çocuklar Üzerindeki Etkileri (Exeter Üniversitesi Yayını 1994)

153 Mitchell Ortadaki Çocuklar (Tavistock 1985) sf.94.

154 A.g.e. sf.81

155 Morrow "Çocukların Ailelerine Yönelik Bakış Açıları" (1998) Rowntree Araştırma Bulguları 798.

beyanında bulunabilirler. Bazı çocuklar karar verme sürecine aktif olarak katılmak isterken diğerleri kararlara ilişkin herhangi bir sorumluluk kabul etmeden kendilerinin dinlenmesini istemektedirler. Birçok genç, hayatları üzerinde derin etkiler yaratacak kararlara dahil edilmeleri konusunda ısrarcı davranır. 15 yaşındaki bir kız bu durumu şöyle ifade etmişti: "Bizler de insanız ve bizi sadece daha genç olduğumuz için hakir görmemeleri gerekir. Bence sözde yetişkinlere göstermemiz gereken saygıyı çocuklar olarak biz de hak ediyoruz".[156]

Ergenlerle ebeveynleri arasında çatışma olması, büyümenin normal bir parçasıdır. Birçok ebeveyn, geri çekilmiş veya isyankâr bir gençle gergin ilişkilere sahiptir. Ayrılmış bir ebeveyn çocuğuyla temas kurmak için mücadele etmek yerine vazgeçip gitmeye daha meyilli olabilir. Ebeveynlerin çok kolay vazgeçmeleri bir trajedi olacaktır. Bazı ergenler iyileşmek için zamana ihtiyaç duyarlar. Güvenleri bir kez kırıldığında evi terk eden ebeveynin onları hala sevdiklerinden ve onlara hala bağlı olduklarından emin olmaları için güvence vermeleri gerekebilir. Wallerstein ve Kelly, "ziyaret eden ebeveynin ve çocuğun, geçmişteki mutsuz ilişkiyi arkada bırakmak ve yeni bir bağ kurmak için bu kritik noktada ikinci bir şansı bulunmakta" olduğunu ifade etmektedir.[157] Araştırmacılar, evden ayrılan ebeveynleri ile görüşmeye veya onda kalmaya direnen çocukların genellikle karşı çıkışları için güçlü nedenleri olduğunu keşfettiler.[158] 20 yaşındaki Catherine, babasını ziyaret ederken yaşadığı hayal kırıklıklarından bahsederken şöyle dedi: "Babam bazen o kadar önemli olmadığımızı ve orda olup olmamamızın bir önemi olmadığını hissettiriyordu. O sıcak ya da duygusal biri değil. Benim kendi hakkımda konuşabileceğim biri hiç değil".[159]

Ergenler ile aileleri arasındaki kavgalar genellikle, çocuğun büyüme sürecinin bir parçasıdır ve ebeveyn-çocuk ilişkisinin özünü tehdit etmez. Fakat tartışmalar çocuğun şiddetle ihtiyaç duyduğu sevgi ve

156 Aktaran O'Quigley Çocukların Görüşlerini Dinlemek (Joseph Rowntree Vakfı 2000) sf. 30

157 Wallerstein ve Kelly Ayrılıktan Sağ Çıkmak (Grant McIntyre, 1980) sf. 131

158 Fortin, Scanlan ve Hunt "Temasa Daha Geniş Bir Bakış: Küçüklüklerinde Anne Babaları Ayrılmış Olan Genç Yetişkinlerin Bakış Açıları" [2013] Fam Law 104

159 Neale ve Wade "Ebeveyn Sorunları: Anne Babası Ayrılan Çocukların Hayat Görüşleri" (Young Voice 2000) sf 15.

bağlılığın, öfke ve kendinden şüphe etmeyle zedelendiği acı verici bir savaşa hızla dönüşebilir. Bazı çocuklar ve gençler, anne babalarıyla veya üvey ebeveynleriyle yaptıkları şiddetli bir kavgadan sonra evden veya yerel makamların bakımından kaçabilirler. 2012'de İngiltere ve Galler'de yerel yönetimler tarafından bakılan 65.520 çocuk vardı. Her yıl bakımdan veya evden kaçan 100.000 çocuğun dörtte biri ciddi bir tehlike riski altındadır. "Devlet tarafından bakılan çocukları koruması gereken bu sistemde ciddi eksiklikler var" olduğu ifade edilmiştir.[160] Çocuk Derneği tarafından yapılan bir araştırma[161] evden kaçma vakıalarının, genellikle ebeveynler veya bakıcılarla yaşanan çatışmalar, aile yapılarının bozulması veya kötü ilişkiler, istismar veya ihmal ya da okuldaki yaşanan sorunları takriben yaşandığını göstermektedir. Çocuk koruma süreçlerinde çocukların yaşadıklarına odaklanılması ihtiyacı, Munro incelemesinde de vurgulanmaktadır: "çocuklar ve gençlere, birer nesne değil insan gibi davranmayı, görüşlerini saptamayı, neler olduğunu anlamalarına yardımcı olmak için onlarla vakit geçirmeyi, onlar hakkında karar alırken onların arzuları ve görüşlerini göz önünde bulundurmayı gerektirir".[162] Kaçan bir çocuğun, ebeveynlerinin veya diğer aile bireylerinin bakımına hangi koşullar altında döneceği; bu koşulların çocuğun kendisi ve ebeveynlerinin (veya diğer bakıcıların) veya çocuğun bakımına ilişkin yasal sorumluluk taşıyanların kabul edebileceği koşullar olup olmayacağını değerlendirmek ve keşfetmek önemlidir. Çocuk koruma ile ilgili sorunlar varsa, arabuluculuk süreci onları hesaba katacak şekilde uyarlanmalıdır.[163] Çocuklar ihtiyaç ve duygularının dinleneceğini ve dikkatle yönetilen tartışmalar yoluyla çözümlerin bulunabileceğini bilmeye ihtiyaç duyarlar. Sosyal hizmet uzmanları, okullar ve üniversiteler, çocuklara, gençlere ve ailelerine aile arabuluculuğu ve web sitelerinin ayrıntıları hakkında bilgi vermelidir.[164]

---

160 İyi Bakılan, Bakımdan Ayrılan , Kaçak ve Kayıp Çocuklara İlişkin Bütün Partilerin Parlamento Grupları, 18 Temmuz 2012.

161 Çocuk Derneği Dinliyor Musun? (Londra, 2013)

162 Munro Çocuk Korumaya Dair Munro Değerlendirmesi– Çocuk Merkezli Bir Sistem (DfE 2011)

163 Bkz. Bölüm 4

164 Örneğin www.oneplusone.org.uk

Rutter[165] "insanların olumsuzluklar ve yaşam stresleriyle nasıl başa çıktığının son derece önemli olduğunu; ve bunun da belki de uygulanan belirli bir başa çıkma stratejisinden ziyade basit bir reaksiyon göstermeden önce uygun biçimde hareket etmekle temin olduğunu... Direnç göstermenin teşvik edilmesi, stresten kaçınmaya değil, tam tersi strese girildiği anda ustalaşma ve gereken sorumlulukların üstlenilmesinin arttırılmasına dair bir bakıma özgüvenli ve sosyal becerilere haiz biçimde hareket edilmesini gerektirmektedir.". Rutter ve diğerlerinin çalışmaları,[166] direncin kalıtsal bir özellik olmaktan ziyade dinamik bir süreç olduğunu göstermektedir. Bu bilgi çocuk ve gençlere açıklamada bulunmanın, onlara danışmanın ve onları dinlemenin önemini ortaya koymaktadır. Çocukları korumak için onlardan bir şeyleri saklamak doğru bir yaklaşım olmayabilir. Oysa onların da kendi fikirlerini ifade etmelerine izin vermek özgüvenlerini ve benlik saygılarını arttıracaktır. Çocuğa 'uygun sorumluluk' vermek, bir seçimde veya yargıda bulunmalarını istememek anlamına gelmez. Uygun sorumluluk, uygun katılım yoluyla sağlanmaktadır. Birçok çocuk bunu yetişkinlerden daha iyi anlar. "Bence çocuklarla anne-babaları arasında neyin olacağına dair bir mutabakat sağlanmalı. Bence konuyla ilgili olan herkes kendi başlarına değil ancak en iyisinin ne olacağına ilişkin bir anlaşmaya varmak adına birbirlerine yardımcı olarak karara ortak olabilmelidir". Jake, 11 yaş.[167]

2. Çocukların Fikirlerini İfade Edebilmelerine İlişkin Yasal Hakları

Dünyanın bazı yerlerindeki çocuklar halen erken yaşta çalıştırılmaya başlayan küçük yetişkin muamelesi görmektedir. Çocukların refahına dair duyulan endişeler, birçok ülkede çocukları

165 Rutter M. "Çekişme Karşısında Direnç" (1985) İngiltere Psikiyatri Dergisi 147, sf. 608.

166 Schaefer ve diğerleri "Sosyal Desteğin Sağlığa İlişkin İşlevleri" (1981) Danışsal Tıp Dergisi 4 (4) 381-406; Fortin, Scanlan ve Hunt "Temasa Daha Geniş Bir Bakış: Küçüklüklerinde Anne Babaları Ayrılmış Olan Genç Yetişkinlerin Bakış Açıları" [2013] Fam Law 104

167 Neale and Wade "Ebeveyn Sorunları: Anne Babaları Ayrılan Çocukların Hayat Hakkındaki Görüşleri" (Young Voice 2000) p. 32.

sömürüye karşı koruyan ve eğitim almalarına izin veren kanunların kabul edilmesini sağlamıştır. Bununla birlikte çocukların yasal haklara sahip olduğu ve korunmalarının gerektiği düşüncesi ancak yirminci yüzyılın sonlarında benimsenmiştir. İngiltere'de 1991 yılında kabul edilen 1989 tarihli Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 12 (1) maddesi, çocuğun kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkının, çocuğun yaşı ve olgunluk derecesine uygun olarak, gereken özen gösterilmek suretiyle tanınması gerektiğini ifade etmektedir. Kendi görüşlerini oluşturabilme yeteneğine sahip çocuklar, "görüşlerini serbestçe ifade etme hakkına" ve kendi görüşlerini "ya doğrudan doğruya veya bir temsilci ya da uygun bir makam yoluyla" ifade etme olanağına sahip olmalıdır (Madde 12 (2)). Evlilik meselelerinde ve ebeveyn sorumluluğuna ilişkin alınan kararların tanınması ve uygulanmasına ilişkin 27 Kasım 2003 tarihli ve Brüksel II Revize Edilmiş Yönetmeliği, aynı şekilde çocuğun çocuk üzerindeki ebeveyn sorumluluğuna ilişkin hususlarda kendi yaşına ve olgunluğuna uygun olarak dinlenilmesi hakkını da kabul etmektedir (Madde 4).

Aile mahkemelerine konu olan çocuk ve gençlerin seslerinin duyulmasının önemi Richmond Baronesi Hale tarafından Lordlar Kamarası'nda da vurgulamıştır: "Çocuklarla ilgili davalarda, davaya konu olan çocukların dinlenmesinin önemi konusunda artan bir anlayış bulunmaktadır. Mahkemenin alacağı karar herkesten fazla çocuğun hayatını etkileyecektir. Aranızda çocukları dinlemiş olanlar varsa; çocukların görüşlerinin kendilerine bakan kişiden son derece farklı olabileceğini anlayacaktır. Onlar kendi özlerinde ahlaki özneler olabilme kabiliyetlerine sahiptirler. Tıpkı yetişkinler gibi çocuklar da mahkemenin kararını beğense de beğenmese de uymak zorunda kalabilmektedir. Anne ve babaların görüşleri ne kadar dinleniyorsa çocukların görüşlerinin de o kadar dinlenebilmesi gerekmektedir."[168]

1989 tarihli Çocuk Yasası (İngiltere ve Galler) Bölüm 1 (3) uyarınca mahkeme bir çocuğa ilişkin her türlü işlemde "ilgili çocuğun tespit edilebilen istek ve duygularını (yaşı ve anlayışı uyarınca değerlendirmek üzere) dikkate alır". Adalet Bakanlığı tarafından aile adaleti gelişmelerine ilişkin olarak kamu ve özel hukuktan kaynaklı

168 R.D (Bir Çocuk) (Kaçırma: Velayet Hakları) [2006] UKHL 51 [2007] 1 AC 619

çocuklara ilişkin davalar üzerinde yaptırılan bir inceleme sonucunda[169] boşanmaların %10'unun çocuklarla ilgili davalara ilişkin olduğunu ve bu davalarda çatışma ihtimalinin yüksek olduğu tespit edilmiştir. Davaların %53'ünde aile içi istismar iddiaları veya çocuğun kaçırılması ya da zarar görmesinden kaygı duyma söz konusudur. %31'inde açılan davalara dair 5-9 duruşma, %16'sında ise 10'dan fazla duruşma yapılmıştır. Bazı davalar altı ve hatta sekiz yıl sürmüştür. Çocuk-ebeveyn ilişkisinin kaybı, telafisi imkansız bir durum olabilmektedir.[170] Bazı ebeveynler,[171] arabuluculuğa, ihtimal olarak mekik arabuluculuğuna, erken aşamada sevk edilmenin, çocukla evden ayrılan ebeveyn arasındaki ilişki ortadan kaybolmadan önce, çok daha erken bir aşamada gereken düzenlemeleri yapabilmelerine olanak sağladığını kabul etmiştir. Aile Adaleti İncelemesinin Nihai Raporu, "çocuk çıkarlarının aile adalet sisteminin işleyişinin temelinde yer aldığını, alınacak kararlarda çocukların isteklerinin hesaba katılması gerektiğini" vurgulamıştır.[172] "Davaya dahil olan çocuk ve gençlere neler olup bittiğine ilişkin kendi yaşlarına uygun şekilde bilgi verilmesi gerekmektedir. Bu noktada görüşlerinin mümkün olan en kısa sürede duyulacak şekilde desteklemeleri, yaşı daha büyük olan çocuklara çeşitli seçenekler sunularak -kendilerinin istemesi halinde – neleri hangi yollarla yapabileceklerinin açıklanması lazımdır".[173] İngiltere ve Galler'de, aile mahkemesi davalarına konu olan 10 yaşından büyük çocuklara istemeleri halinde hakimle veya başka bir profesyonelle yalnız olarak görüşme fırsatı tanınmaktadır. Bu aşamada çocukların dinlendiklerini hissetmeleri önemlidir. Ayrıca mahkeme kararı nedeniyle suçlanma baskısı ve riskinden korunmaları, görüşlerinin dava sonucuna herhangi bir etkide bulunmadığı hissinden uzak tutulmaları gerekmektedir.

Aile Bölümü eski başkanlarından biri uyuşmazlığa konu olan çocuğun, hakimle neden görüşmesi gerektiğine ilişkin güçlü gerekçeler sunmuştur.[174] Hakimler, çocuklarla görüşmek için gerekli eğitim ve

169 Cassidy ve Davey (2011) Adalet Bakanlığı Araştırma Özeti 5/11

170 Bkz. Bölüm 11 ebeveyn ile çocuk arasındaki çıkmazlar

171 Kişisel iletişim

172 Aile Adaleti İncelemesi, Nihai Rapor 2011, Yönetici Özeti, paragraf. 8

173 A.g.e. paragraf. 9.

174 Potter [2008] IFL 140.

uzmanlığa sahip olmayabilirler ve mahkemeye bağlı bir sosyal hizmet uzmanının çocuğu görmesini isteyebilirler, ancak bazı durumlarda hakimin kararı vermeden önce çocukla konuşması zaruridir.[175] Ancak çocuklar ebeveynler tarafından manipüle edilebilir ve hakimin çocuğun söylediği şeyleri ebeveynlere söylemesinin çocuk açısından kimi karşılıkları olabilir. Avustralyalı araştırmacılar "çocuğun görüşlerini öğrenmenin standart yolu olarak yargıcın çocuklarla görüşmesi yerine diğer profesyonellerin çocuklarla görüşmesi usulünün getirilmesi gerektiğini" ifade etmişlerdir.[176] Aynı zamanda ailelerin uyuşmazlıklarını mahkemeye çıkmaksızın arabuluculuk yoluyla çözümlemelerine dair yardım edilmesi tavsiye edilmiştir. FMC Aile Arabulucuları Davranış Kurallarında; (Eylül 2016), arabulucuların bilgi ve değerlendirme toplantısında, ebeveynlere ve bakıcılara, 10 yaş ve üstü çocuk ve gençlerin istemeleri halinde, arabuluculukta seslerini duyurabilmeleri için olanak sunulması gerektiğinin zorunlu olduğu belirtilmektedir.

3. Çocukların Dahil Olduğu Arabuluculuk

Araştırmalar[177] şu ana kadar çocukların ve gençlerin arabuluculuğa nadiren dahil olduklarını göstermiştir. Ebeveynler ve arabulucular, çocuğa baskı yapılması veya çocuğa herhangi bir yansımasının olması riskinden çekinebilmektedir. Ayrılmış ebeveynler arasındaki anlaşmazlıkların birçoğu çocukla ilgili konular olup, çocuklar genelde bu konulara dahil edilmek için fazla küçüktür. Adalet Bakanlığı için yürütülen bir araştırmada[178]; özel hukuk davalarında yer alan çocukların %20'si 2 yaşın altında, % 18'i ise 4 yaşın altındaydı. Tartışmalı aile davalarına konu edilen çocukların üçte ikisi (%76)'sı 10 yaşın altındaydı. Yaşı daha büyük çocukların bazıları kendi durdukları yeri ve

175 Bellamy, Platt ve Crichton "Çocuklarla Konuşmak: Yargı Perspektifi" [2010] Fam Law 647.

176 Parkinson ve Cashmore "Ebeveyn Uyuşmazlıklarında Çocuklarla Yargı Konuşmaları: Avustralya Hakimlerinin Görüşleri" (2007) Uluslararası Hukuk, Politika ve Aile Dergisi 21, 160.

177 Hayes İngiltere'de Aile Arabulucuları [2002] Fam Law 760); Murch İngiltere ve Galler'de Özel Aile Hukuku Davalarında Çocuğun Sesi [2005] IFL 8; Barlow ve diğerleri Aile Adaletine Dair Yol Haritalarının Çıkarılması (2014)

178 Cassidy ve Davey (2011) Adalet Bakanlığı Araştırma Özeti 5/11, sf. 8

duygularını profesyonel bir kişiyle konuşmak üzere davet edildiklerinde konuşmaya isteksiz olabilmekte, diğerleri ise konu hakkında fikirlerini belirtmek isteyebilmektedir. Çocuğun duygusal olgunluğu kronolojik yaşı ile uyuşmuyor olabilir. Çocuklar konuya doğrudan dahil olabilecek kadar olgun olduklarında ve dahil olmayı istediklerinde çocuklar için sağlanan yardım hattı olan "Çocuk Hattı"na gelen çağrılar, çocukların "arada kaldıklarını hissettikleri ani gelişen çatışmanın bulunduğu bir ortamda bir tercih yapmaları istenmediği sürece, gelecek hakkında oturup tartışabildiklerini" göstermektedir. Bu çağrılar çocukların dahil edildiği arabuluculuk hizmetleri lehine oldukça ikna edici argümanlar sunmaktadır. Herkesin konuşabilmesine yardımcı olan dışarıdan biri, ebeveynlerin olduğu kadar, çocukların da kendilerine için boğucu gelebilen hisleri yönetmelerine yardımcı olabilir".[179] Avrupa Konseyi'nin 2003 tarihli Tavsiye Kararı[180] "çocuğun hak sahibi olmasından kaynaklı, arabuluculuk sürecinde dinlenmesinin gerekli olduğunu" ifade etmektedir. "Çocuklar için gerçekten en iyi çözümün bulunabilmesi için çocukların fikirlerini ifade etmelerine izin verilmelidir."[181]

Ancak diğer alanlarda deneyimli olsalar da aile arabulucuları, çocukların arabuluculuğa dahil edilmesine ilişkin olarak özel kişisel yeteneklere, uzmanlık bilgi ve becerilerine sahip olmalıdır. İngiltere ve Galler'deki aile arabulucuları, Aile Arabuluculuk Konseyi tarafından tanınan ilave eğitimler almak, hem eğitim hem de uygulamada yapılan yeterlilik değerlendirmelerini başarıyla geçmek zorundadır. Tecrübeli eğitimcilerden oluşan bir FMC çalışma grubu, çocukların dahil edildiği arabuluculuk için oldukça uzun bir yeterlilik ve şartlar listesi oluşturmuştur. Arabulucunun mesleki pratisyen danışmanı da ayrıca ilave yeterliliklere haiz olmalıdır. Sürekli gözetimin ve mesleki gelişimin sağlanması şarttır.

Özel nitelikli arabulucular tarafından yapılan çocukların dahil edildiği arabuluculuk, çocukların ve gençlerin dinlenmelerini, saygı görmelerini ve aile düzenlemelerine katkıda bulunmalarını sağlar. Arabulucular, bu fırsatları önce ebeveynlerle birlikte tartışarak olası

179 Childline Mutsuz Ebeveynler, Mutsuz Çocuklar (1998) sf.25

180 Avrupa Konseyi Tavsiye Kararı Aile Arabuluculuğu ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği (No. 1639, 2003)

181 A.g.e. par. 6

yararlarını ve varsa her türlü çekincelerini dikkate almaya teşvik ederler. Her iki ebeveynin de rızası olması kaydıyla çocuklar bir çocuk danışmanı veya arabulucu ile kendi başlarına ve/veya kardeşleri ile birlikte toplantı yapabilir. Bu toplantı sonrasında bir aile toplantısı yapılması da olasıdır. İletişimin tek yönlü değil iki yönlü olması gerekir çünkü çocuklar, özellikle de çocuk ve bir ebeveyn arasındaki iletişim bozulduğunda, kendilerine açıklama yapılması ve güvence verilmesine ihtiyaç duyarlar. Bir çocuğun ifade ettiği -ya da ifade edemeyebileceği – görüş ve istekleri genellikle büyük ölçüde çocuğun olguları nasıl algıladığına bağlıdır. Çocuğun anlayışı arttıkça bu algılamalar değişebilir. Bir çocuğun anne veya babasını görmek istememesi daha önce duygularının annesi veya babası tarafından rencide edilmiş olmasından kaynaklanabilmektedir. Çocuk, annesi veya babasının bir süre kendisini aramamasının nedenlerini bilmeye ihtiyaç duyar. Bazı durumlarda, çocuk evden ayrılan bir ebeveynle tekrar ilişki kurabilmek için ebeveyninin kendisinden özür dilemesine ve içinden geçilen bu sürecin gerekçelerinin kendisine açıklanmasına ihtiyaç duyar. Çocuklarla konuşmak, anne babaların "bilmeleri" gereken şeyleri öğrenmeleri için sorularla çocukları sıkboğaz etmeleri değil, onlarla karşılıklı sohbet etmeleri anlamına gelmektedir. Bu görüşmelerin önemi, çocuklar ve ebeveynlerin birbirlerini dinleyebilmesi ve daha fazla anlayışla konuşabilmeleri için iletişim kanallarının önündeki engelleri kaldırmakta yatar. Arabulucu, çocuk ve anne-baba arasında daha iyi bir iletişim sağlamada katalizör görevi görebilir. Arabulucular, emredici veya kontrol edici olmamalıdır. Arabulucuların yapacağı duyarlı müdahaleler, ebeveynlerin pratik düzenlemeler yapmalarına ve çocuklarının nasıl uyum sağlayacağını düşünmelerine yardımcı olurken; çocukların ve gençlerin görüşlerinin de önemli olduğunu ve anne babalarının bunları dikkate aldığını hissedebilmelerini sağlar.

Arabulucular, bağlanma ve sistem teorisi, kriz ve kaos teorisi, aile etkileşimleri ve iletişimlerinden yararlanmalıdır. Ebeveynler, çocuklar ve diğer aile üyeleri ile yapılan arabuluculukta teorik bilgi ve gelişkin pratik becerilere ihtiyaç duyulmaktadır. Avustralya, Kanada ve Yeni Zelanda'daki çocuklara yönelik arabuluculuk çalışmaları[182] çocuğun dahil edilmesine yönelik amaçlar, koşullar ve biçimi konusunda dikkatli bir

182 Arabuluculuk Görev Birimi Raporu, Haziran 2014, Ek 1

planlama ve anlaşma olması koşuluyla çocukların arabuluculuğa dahil edilmesinin hem çocuklar hem de ebeveynlere önemli faydalar sağladığını tespit etmiştir. Birçok genç, yardımı sanal alemde arar. İngiltere'deki aile avukatları ve arabulucuları tarafından desteklenen küçük bir yardım kuruluşu olan Voices in the Middle[183] [Arada Kalan Sesler] anne babaları boşanan veya ayrılan çocuklar ile gençler için bilgi ve destek sağlayan bir web sitesi oluşturmuştur.

4. Çocuk ve Gençlerin Davet Edilmesi

Ebeveynler, çocuklarına arabuluculuğa katılmalarını istediklerini açıklamalı, kaygılarını hafifletmeli ve olumlu bir yanıt vermelerini teşvik etmelidir. Her iki ebeveynin izin vermesi üzerine, arabulucunun da çocuğa kişisel bir davet göndermesinde fayda bulunmaktadır. Bu söz konusu çocuk ya da gencin kendisine saygı duyulduğunu ve bir birey olarak görüldüğünü hissetmesine yardımcı olur. Aynı zamanda, temel ilkelerden olan gönüllü katılım ilkesinin de yerine getirilmesini sağlar. Çocuklar, neyin teklif edildiğini anlamalı ve daveti diledikleri gibi kabul edebilmeli veya reddedebilmelidirler. Ayrıca kendilerine zor sorular sorulmayacağını da bilmelidirler. Konuşmak isterlerse dinleneceklerini, ancak seçim yapmaları ya da kararlar için sorumluluk almalarının istenmeyeceğinin farkında olmaları sağlanmalıdır. Ebeveynlerin çocuğa önceden bilgi vermeyecekleri ve sonrasında çocuğun söylemiş veya söylememiş olabileceği herhangi bir şey hakkında çocuğu sorgulamayacaklarını kabul etmesi gerekir. Çocuklar, başlarına herhangi bir sorun açacakları veya ebeveynlerini herhangi bir şekilde incitecekleri korkusu duymaksızın konuşabilecekleri konusunda güvenceye ihtiyaç duyarlar. Ebeveynler ise çocuğun sürece dahil olmasının amacının, çocuğun kendisine saygı duyulduğunu ve sözlerinin dinlendiğini hissetmesi; kendi duygu, görüş ve isteklerini ifade edebilme ve belki de durumu daha iyi anlayabilme şansı verilmesi ve ayrılığı kabullenebilmesi ve onların hataları olmadığını anlamaları için desteklenmesi olduğunu kabul etmelidir. Amaç çocuğu hâkim veya hakem olarak kullanmak değildir. Çocuklara daha fazla sıkıntı yaratmamak için arabuluculuğun

183 www.voicesinthemiddle.org.uk

her aşamasında – öncesinde, esnasında ve sonrasında – büyük özen gösterilmelidir.

Çocuklar genellikle dışarıdan biriyle konuşmaktan ve ebeveynlerinin birini veya her ikisini rahatsız edecek bir şey söylemekten çekinirler. Genellikle her iki ebeveyne karşı da koruyucu davranabilirler veya savunmasız ya da "haksızlığa uğramış" olduğunu düşündükleri ebeveynin tarafını tutuyor olabilirler. Ayrıca anne babalarının endişelerini arttırmaktan da korkarlar. Bununla birlikte, çocuklar ebeveynlerin kaygılarının ne olduğunu öğrendiklerinde baş başa kalacakları şeylerden de endişe edebilirler. Arabulucular, çocukların endişelerini ebeveynlerine açıklamalarına yardımcı olabilir ve bu, çocukları endişelerinden kurtarabilir. Arabulucular, ayrıca, çocukların korkularını kelimelere dökemeyebileceklerinin farkında olmalı ve bir çocuğun acısını tam olarak hafifletemeyeceklerini bilmelidirler. Çok miktarda kaybın hali hazırda gerçekleştiği ve çocuğun anne veya babasına yabancılaşmış hissettiği aile durumları olabilmektedir. Ayrıca çocuğun anne veya babasının yaptıkları ve kendisinin canını yakan bir davranış veya söyledikleri bir söz için özür dilemesine ihtiyaç duyduğu durumlar da olabilmektedir. İlgili ebeveyn, çocuğa kendisinin gerçekten üzgün olduğunu söyleyebilirse (bazen bir ebeveyn ile bir çocuk arasında bir yanlış anlama meydana gelmiş olabilir), gerçek bir iyileşme görülebilir.

Çocukların arabuluculukta yer alması anne ve babalarına söylemek istedikleri şeyler hakkında daha net ve daha öz güvenli hissetmelerine yardımcı olabilir. Bununla birlikte, çocukların ebeveynlere bir şey açıklamak istediği durumlar da vardır. Bu ilk önce çocuk, sonra da ebeveynlerle planlanmalıdır. Anne ve babanın birbirlerine çocuk üzerinden mesaj göndermesinin çocuğa rahatsızlık verdiğini anlamaları dikkate değer bir rahatlamaya neden olacaktır. Atılabilecek küçük bir adım üzerine yapılan sınırlı bir anlaşma bile, ebeveynlerin ve çocukların birbirleriyle konuşup birbirlerini dinlemelerine yardımcı olmak açısından değerli olabilir. Çocuklarla konuşurken, çocukların görüşlerini ve duygularını anlamanın tek yönlü bir süreç olarak görülmemesi önemlidir. Yaşlarına uygun açıklamalar yapmak ve özellikle çocuk ile ebeveyn arasındaki iletişim bozulduğunda, güven veren mesajları vermek de aynı derecede önemlidir. Çocukların ifade edebilecekleri veya ifade edemeyecekleri duygu ve düşünceler çocuğun algılamalarına bağlıdır. Bu algılar ancak anne ve babalarının durdukları yeri ve duygularını daha iyi

anladıklarında değişir. Bir çocuk bir ebeveyni ile ilişki kurmayı yalnızca o ebeveyn tarafından reddedilmiş gibi hissettiğinde reddeder. Çocukları doğrudan sürece dahil etmenin temel faydası, çocuk ve her iki ebeveyn arasındaki iletişim kanallarını yeniden açarak, karşılarındakiyle empati ve anlayışla konuşarak birbirlerini dinleyebilmelerinin sağlanmasıdır.

5. Çocukların Dahil Olduğu Arabuluculukla İlgili İzleme Çalışmaları

Devon Aile Arabuluculuğu Kurumunda bir Çocuk Kaynakları Görevlisi çalıştırılmış ve bunun faydaları aşağıdaki şekilde tespit edilmiştir:[184]

1. Bu hizmetin sağlanmasıyla aileler, söz konusu hizmetin çocuklarına faydalı olup olmayacağını değerlendirmeye teşvik edilmiştir.

2. Ebeveynlerin çocuğun durduğu yere ve duygularına odaklanmasına yardımcı olunmuştur.

3. Çocuklar bu fırsattan faydalanabilmiş ve arabulucu ile gerçekleştirdikleri toplantıdan daha mutlu ve daha rahatlamış bir şekilde çıkmıştır.

4. Arabulucu, kolaylaştırıcı olarak hareket etmiş ve toplantıdan önce ve sonra aile üyelerinin kendilerini rahat hissetmelerine yardımcı olmuştur.

İskoçya'da yapılan bir araştırma[185] başlangıçtaki belirsizliklerine rağmen arabulucuyla görüşen çocukların neredeyse tamamının bu deneyimi olumlu bulduklarını ortaya koymuştur. Çocukların edindiği faydalar arasında şunlar bulunmaktadır:

• Anne ve babası arasında çekiştirilme konusunda daha rahatlamış ve daha az kaygılı hissetmek.

• Çocuklar ve ebeveynler arasında daha iyi iletişim.

• Daha iyi kişisel ilişki düzenlemeleri, temas ziyaretleri hakkında daha iyi hissetmek.

---

184 Kişisel İletişimi Aktaran Parkinson "Çocukların Dahil Olduğu Aile Arabuluculuğu" [2006] Fam Law 485.

185 Garwood Uzlaşmada Çocuklar (İskoçya Aile Uzlaştırma Hizmetleri Birliği, 1989)

• Durumu hakkında daha fazla bilgi sahibi olmak (“daha çok şeyi anladığımız için babama gitmeyi artık seviyoruz” kardeşi ve kendisi adına konuşan sekiz yaşında bir kız çocuk).

• Kendi duygularını ifade etme fırsatı bulma. Bir genç daha önce kimseyle hisleri hakkında konuşmadığını ve artık anne babasıyla kendisinin birbirlerini daha iyi anladıklarını ifade etmiştir.

• Bu duyguları hissetmekte yalnız olmadıklarını fark etmeleri.

• Arabulucudan anne ve babasına bir mesaj iletmesini veya örneğin evden ayrılan ebeveyni aramak gibi bir ricada bulunmasının önünün açılması.

• Neler olup bittiğini anlamalarına yardımcı olacak kitapları ödünç alabilmek.

• Anne-babalar arasında kendilerini ilgilendirmeyen konulardan uzak durabilmek.

Görüşülen çocukların neredeyse tamamı (28'inde 24'ü) arabulucuyla görüşmekten kesinlikle fayda gördüğünü düşünüyordu. Diğer dört kişi de yine de her şeyin kendileri için zaten yolunda olduğunu ve arabulucu ile görüşmenin pek bir fark yaratmadığını söyledi. Bulgular şunları işaret etmekteydi:

• Çocukların arabuluculuğa dahil edilmesi çocuklar için önemli faydalar sağlayabilir.

• Ebeveynler ve çocuklar yararları konusunda hemfikirdirler.

• Çocuklar amacın ne olduğunu anladıklarında daha istekli bir şekilde katılım sağlanmıştır.

• Gizlilik net bir şekilde ifade edilmelidir: arabuluculukta çocukların yer almasına ilişkin davranış kuralları belirlenmelidir.

• Çocuklar ebeveynlerine ilişkin geri bildirimlerin anne babalarına iletilmesini isterse, anne babalar, geri bildirimi kabul etmeye istekli olmalıdırlar.

• Arabulucular, çocukları arabuluculuğa dahil etmeye başlamadan önce ek eğitim almalı, gereken anlayış ve becerilere haiz olmalıdırlar.

• Çocuklarla çalışma deneyim ve becerileri daha fazla paylaşılmalıdır.

• Arabulucular çocukların arabuluculuğa dahil edilmesinin yararları hakkında net ise ve bu yararları ebeveynlerle tartışırken daha öz güvenliyse, bu netlik ve özgüven daha fazla çocuğa bu şekilde yardımcı olabilecekleri anlamına gelmektedir.

McIntosh ve meslektaşları[186] Avustralya'da ebeveynlere, çocuklarının rutin olarak eğitimli bir çocuk danışmanıyla buluşma fırsatı sunulduğunu rapor etmiştir. Ebeveynler ve çocukların kabul etmesi ve çocuğun geri bildiriminin anne babasına aktarılmasına onay verilmesi halinde; çocuk danışmanı ebeveynlere ve arabulucuya geribildirim vermek üzere bir sonraki arabuluculuk oturumuna katılmaktadır. Arabuluculuk sürecinin yanında bir çocuk danışmanının bulundurulmasının çocuklara ve ailelerine birçok yararı olduğu tespit edilmiştir. Bu aşamada çocukların doğrudan katılmadığı çocuk odaklı arabuluculuk uygulamaları ile çocukların bir çocuk danışmanıyla buluştuğu çocuklara yönelik arabuluculuk uygulamaları karşılaştırılmıştır. Ebeveynlerin ve çocukların beyanlarından hareket eden araştırmacılar; her iki grupta da arabuluculuğu izleyen yıl içerisinde çatışma seviyelerinde kalıcı düşüşler ve uyuşmazlık yönetiminde iyileşme olduğunu tespit etmiştir. Çocuğun sürece dahil edildiği grupta, özellikle babalar ve çocuklar arasında olmak üzere ebeveyn ve çocuk ilişkilerinde daha belirgin iyileşmeler görülmüştür. Aynı grupta çocukların yüksek çatışmalı bir ayrılıktan sonra gelişimsel olarak daha belirgin şekilde iyileşmeler kaydettiği izlenmiştir. Çocukların sürece dahil edildiği arabuluculuk, "çocuklara görüşlerini sunabilecekleri, ihtiyaçlarının göz önünde tutulduğu güvenli, uzman bir ortam sunmuş ve ebeveynlerinin ebeveynlik uyuşmazlıklarını giderme biçimlerini de önemli ölçüde etkilemiştir."[187]

İngiltere[188] ve Avustralya'daki[189] uygulayıcıların araştırma ve deneyimleri çocukların aileye ilişkin karar verme sürecinde yetişkinlerin

186 McIntosh, Smyth, Wells ve Long "Çocuk-Odaklı ve Çocukların Dahil Edildiği Boşanma Arabuluculuğu" (2008) 46 (1) Aile Mahkemeleri Dergisi (Aile ve Uzlaşma Mahkemeleri Birliği)

187 A.g.e, sf. 22

188 Smart ve Neale Bu Benim de Hayatım - Boşanma Sonrası Ebeveynlik Üzerine Çocukların Perspektifleri [2000] Fam Law 163-169

düşündüğünden daha yetkin olduklarını ortaya koymaktadır. Çocukların bize söylediklerini dinlemek ve ne hissettiklerini anlamak için zaman ayırmak önemlidir. Çocuklar ve gençlerle, aile yaşamlarındaki değişikliklere dair konuşmak, ilgili herkes için son derece zordur. Bu aşamada, yetişkinlerin hassasiyet ve farkındalığa, yargısal olmayan tutumlara ve iyi bir espri anlayışına ihtiyacı vardır. Birçok çocuk, bölünmemiş bir ailede hem anne hem de babalarıyla yaşamanın getirdiği güvenliği kaybettiklerinde üzülüp sinirlense de; Arabulucular, bu vasıflar ve iyi bir mesleki eğitimle, çocuklarla son derece aydınlatıcı ve kapsamlı bir sohbet gerçekleştirmenin bir yolunu bulacaklardır. Çocuklar, yetişkinlerin düşündüğünden çok daha fazlasını anlarlar. Çocuklardan edinilen bilgiler ve pratik öneriler, ebeveynlerin sorunlarını, ailenin bir bütün olarak hayatını daha kolaylaştıracak şekilde çözebilmelerine yardımcı olabilir. Avustralya'daki bir çocuk şöyle demiştir[190]: "Birinin söylediklerimi dinlemesi ve bunların aramızda kalması bana yardımcı oldu. Arabulucu ayrıca aileme söylenmesini istediğim şeyleri de onlara iletti. Konuşmama ve dilediğimi söylememe izin verilmişti. Sorunlarımız hakkında konuşabildim. Sonrasında ise gerçekten çok daha iyi hissettim."

Çocukların dahil olduğu arabuluculuk örneği

11 yaşındaki bir çocuk babasıyla birlikte aile evinde kalmayı seçmişti, çünkü hem onun hem de babasının futbola meraklı olduğunu söylemişti. 13 yaşındaki kız kardeşi ise annesiyle beraber evden ayrılmaya karar vermişti. Ebeveynler ise kendilerinin en iyisini bildiklerini düşündüklerinden inatçı bir çatışmaya girmişti. Anne ve baba, çocukların karar verme sürecine dahil olmaları gerektiğini kabul ederek, düzenlemenin çocukların düzenlemeye uymaya hazır olmadığı takdirde işe yaramayacağını ifade ettiler. Arabulucu çocuklarla bir araya geldi ve onların da rızası ile önerilerini arabuluculuk toplantısında aileleri ile paylaştı. Çocukların önerileri, birbirleriyle kavga etmeye fazla kapılmış olan anne ve babanın aklına gelmemişti. Her iki ebeveyn de, çocukların önerdiği düzenlemeleri kabul etti ve mahkemede açılan dava geri çekildi.

189 McIntosh "Çocukların Dahil Olduğu Arabuluculuk" (2000) 18 (1) Arabuluculuk Yayını

190 McIntosh, Wells, Smyth ve Long Çocuk-Odaklı ve Çocukların Dahil Edildiği Boşanma Arabuluculuğu: Sonuçların Karşılaştırılması (Aile Mahkemesi İncelemesi, Aile ve Uzlaştırma Mahkemeleri Birliği 2008 Sayı 46 (1)

6. Ayrılan Ebeveynlerin Çocukları İçin Gruplar

Farklı yaştaki çocuklara hitap eden ayrılmış ebeveynlerin çocuklarına yönelik tartışma gruplarına ihtiyaç vardır, ancak bunların organize edilmesi kolay değildir. Fransa ve Quebec'de çocuklar için "Konuşma Grupları" (Fr: Groupes de Paroles) mevcuttur. Aynı şekilde İtalya'da da "Konuşma Grupları" (İt: Gruppi di Parola) bulunmaktadır. Aile arabulucuları tarafından yönlendirilen bu gruplar, her biri iki saat süren dört oturumdan oluşmaktadır. Çocuklar burada deneyimlerini paylaşarak yalnız olmadıklarını fark ederler. Burada çocuklara, konuşma, resim çizme ve anne ile babalarına neyi anlamalarını istediklerini açıkladıkları ayrı ayrı veya birlikte mektuplar yazma yoluyla duygularını ifade etmeleri ve "başa çıkma stratejileri" geliştirmek için önerilerde bulmaları hususlarında yardımcı olunmaktadır. Bu mektuplar çok duygusal olup ebeveynler üzerinde güçlü bir etki yaratabilmektedir. Milano'daki bir araştırmada, 6-12 yaşları arasında 113 çocuğu kapsayan yirmi grubun video kasetleri (ebeveynlerin ve çocukların yazılı onayıyla yapıldı) üzerinde çalışma yürütüldü. Araştırmacılar, bu grupların, çocuklar için, ebeveynlerin ayrılma ve boşanmaları üzerine yaşadıkları deneyimlerini "dillendirebildikleri", sorunlarla daha iyi başa çıkabilmek üzere fikir paylaşımında bulunabildikleri, birbirleri kadar ailelerine de yardımcı oldukları, özel bir alan sunduğunu tespit ettiler.[191]

7. Çocukların Akran Arabulucusu Olarak Eğitilmesi

Çatışma çocukların ilgisini çekmektedir. Yetişkinlerin tepkilerini izlerler, agresif ve saldırgan sahneleri taklit etmekten memnuniyet duyabilirler. Çocuklar, ilişkilerin doğasını yetişkinlerin düşündüğünden çok daha küçük yaşta anlamaya başlarlar. Kendi öfkelerini yönetmeyi ve şiddet içermeyen çatışmayla başa çıkma yöntemlerini öğrenebilirler. Çocuklar anne babaları, öğretmenleri, kardeşler veya sınıf arkadaşlarıyla kavga etmek yerine arabuluculuk hakkında bilgi edinebilir ve arabuluculuk becerileri konusunda eğitim alabilirler. Okuldaki drama grupları, çatışmayı ifade etme ve yönetme yollarını keşfetmek için

191 Marzotto (ed) Ayrılmış Ebeveynlerin Çocukları İçin Konuşma Grupları (Vita e Pensiero 2010)

kullanılabilir. Çocuklara çatışma yönetimi becerilerini öğretmenin bir yolu, Brezilyalı tiyatro yönetmeni Augusto Boal tarafından yetişkinlerle yapılmak üzere tanımlanmış drama çalışmaları vasıtasıyla geliştirilmiştir.[192] Boal, 2008'de Nobel Barış Ödülü'ne aday gösterilmiş ve ölümünden kısa bir süre önce 2009'da UNESCO kendisini Dünya Tiyatrosu Büyükelçisi unvanıyla ödüllendirmiştir. Çocuklar için drama gruplarında yedi yaşına kadar çocuklar, yetenekli bir eğitmen ve / veya arabulucu tarafından yönetilen rol yapma oyunlarına katılabilir. Bir kavga veya tartışma canlandırılır. Daha sonra ikinci defa aynı sahne oynanmaya başlanır ve gruptaki herhangi bir çocuk oyunun herhangi bir noktasında "dur" diyerek rollerden birini üstlenir ve çatışmanın farklı şekilde nasıl yönetilebileceğini gösterir. Çatışmayı yönetmenin yapıcı yolları tartışılır ve denenir. Bu eğitimi takiben sınıf öğretmenleri, çocuklar arasındaki ilişkilerin büyük oranda iyileştiğini ve uyuşmazlıkların daha kolay çözüldüğünü bildirmiştir. Akran desteği, dost grupları, zorbalık karşıtı stratejiler ve arabuluculuk kullanımında istikrarlı bir artış olmuştur.[193] Bu şemaların başarı oranı yüksektir. İskoçya'da da, birçok okulda akran arabuluculuğu programı vardır. İskoç Arabuluculuk Ağına bağlı olan servis ve okullarda arabuluculuk konusunda eğitim verilmektedir.

192 Boal Aktörler ve Aktör Olmayanlar için Oyunlar (Routledge 1992)

193 Bkz. www.peersupportworks.co.uk.

Çocuklara dair

Çocuklarınız sizin çocuklarınız değildir aslında
Onlar yaşamın kendi özleminin kızları ve oğullarıdır.
Sizin sayenizde değil, sizin aracılığınızla gelirler dünyaya
Size ait değildirler ancak sizle birlikteler
Onlara sevginizi verebilirsiniz ancak, fikirlerinizi değil.
Onların kafasında vardır kendilerine ait fikirler.
Belki gövdelerini eve alabilirsiniz ama ruhları hep dışarıda
Çünkü ruhlar barınır ancak yarınların yuvasında
Sizse rüyanızda bile giremezsiniz oraya
Onlar gibi olmaya çabalayın, onları benzetmeden kendinize
Çünkü hayat gitmez geriye, ne de takılır dünde.

Kahlil Gibran 'The Prophet' (1926)

BÖLÜM 9
MALİ KONULARDA ARABULUCULUK

1. Ayrılık, Boşanma ve Yoksulluk

2. Para ve Mülkün Önemi

3. Birbiriyle İç İçe Olan Hususlar – Çocuklar ve Finansal Meseleler

4. Arabuluculukta Mal Beyanı

5. Arabuluculukta Finansal Konularda Sorun Çözme Becerileri

6. Süreç ve Sorun Çözme Becerilerinin Özeti

7.Süreç ve Sorun Çözme Becerilerini Kişiler-arası Becerilerle Birleştirmek

8. Arabulucular Karmaşık Mali Konularla Başa Çıkabilir mi?

1. Ayrılık, Boşanma ve Yoksulluk

Mali kaygılar ve borçlar hali hazırda zorlanmakta olan bir ilişkinin tamamen dağılmasına sebep olabilir. Evli çiftlerin bazılarının ödeme yükümlülükleri bulunan kredi ve borçları bulunmaktadır. Ayrılık ve boşanma ise boşanma masrafları ve iki ayrı evde yaşamanın getireceği ek maliyetler sebebiyle finansal sorunları daha da kötü hale getirir. Çiftler iki evi geçindirecek gelire sahip olmayabilmektedir. Evden ayrılan eş kendine bir daire kiralayacak olanağa sahip olamayabileceği gibi çocuklarla evde kalan eş de evin masraflarını ödeyemeyebilir. Kendi evlerini tutma olanağına sahip olmayan ayrılmış anne-babalar, kendi ebeveynlerinin yanına dönmek zorunda kalabilir. Bu durum istenmeyen bağımlılığın yenilenmesine ve kişinin özel yaşamını yitirmesine neden olabilir. Evden ayrılan ebeveyn çocukların kalmaları için kalacak yer ayarlamak durumunda kalır, ancak bu mümkün olmayabilir. Ayrılmış ailelerin çocukları, ayrılmamış ailelerin çocuklarına göre genellikle daha düşük gelir, kötü bir yaşam alanı ve daha fazla mali sorunla iç içe yaşamaktadır.[194] Çocukların yoksulluk çekmesi genellikle düşük eğitimle ilişkilendirilmektedir.

2. Para ve Mülkün Önemi

Para güvenlik getirir ve birçok insan için bir eve sahip olmak ve güvende hissetmek anlamına gelmektedir. Para ayrıca bir güç kaynağı ve bir kontrol aracıdır.[195] Bir çift beraber yaşamaya ve bir mülk satın almaya karar verdiğinde, bu noktadaki yatırımları sadece mali bir yatırım değildir. Aynı zamanda gelecekte mutlu olabilmeleri için ilişkilerine, çocuklarını büyütecekleri yuvalarını kurmalarına ve evlerini kendi diledikleri gibi dayayıp döşeyebilmek adına yaptıkları bir yatırımdır. Çiftin ilişkisinin daha sonrasında sonlanması halinde aile evinde kimin kalacağına karar verilmesi veya evin satılması fikri her iki taraf için de duygusal açıdan zorlayıcı olacaktır. Arabuluculukta finansal meselelerin konuşulması esnasında gayrimenkulün mali değerlendirmesinin

194 Rodgers ve Prior Boşanma ve Ayrılık: Çocuklar İçin Sonuçları (Joseph Rowntree Vakfı 1998)

195 Bkz. Bölüm 10 Güç Dengesizlikleri

yapılması, evin satılacağı ihtimalini düşündürtebilir, bu da her iki taraf arasında yeni bir sıkıntı başlığı oluşturabilir. Evsiz kalma fikri felç edici bir korku yaratabilir. Eviniz yalnızca başınızın üstünde bir çatı değil, aynı zamanda mahremiyet, günlük hayatın koşuşturmasından kaçabileceğiniz, içinde özgürce, istenmeyen ziyaretçilerden uzak bir hayat yaşayabileceğiniz bir sığınaktır. Kendi evinizde yaşamak, toplumsal statüye sahip olmak ve komşular, arkadaşlar, belki de yakındaki akrabalarınızla birlikte bir topluluğun parçası olmak anlamına gelir. Duygusal açıdan bakıldığında, evde geçmişin anıları, günlük hayatın zorlukları ve geleceğe yönelik hayallerin izleri bulunur. Hatıralar arasında evin alınması ve bakımı için ortaya konan sıkı çalışma da yer alır. Eğer çocuklar varsa, ev aynı zamanda çocukların da evidir. Ebeveynler için bu ev çocuklarının doğup büyümekte oldukları ve her safhasında güzel anlar ve deneyimlerin yaşandığı yerdir. Fakat ev hoş olan anılarla birlikte hoş olmayanları da içinde barındırılabilir. Çiftin ilişkisinde ayrılıktan çok önce de çatlaklar olabilir. Ebeveynlerin birbirleriyle konuşmadığı veya sürekli tartışma halinde olduğu, evde fiziki ve/veya psikolojik istismarın söz konusu olduğu hallerde, evdeki ortam artık çok gergin bir hale geldiyse, o ev artık kişinin sığınağı olmaktan çıkar. Hatta ev, istismarın sürekli gerçekleştiği ve kişinin sesini dışarı duyuramadığı bir cezaevi haline dönmüş bile olabilir. Bu nedenle, arabuluculukta evin sadece yasal mülkiyetini ve maddi değerini değil aynı zamanda her iki eş için de duygusal ve sembolik olarak ne anlama geldiğini anlamak çok önemlidir.

3. Birbiriyle İç-İçe Olan Hususlar – Çocuklar ve Finansal Meseleler

Çocuklarla ilgili tartışmalar, finansal konularla ilgili tartışmalarla birleştirilmelidir, çünkü bunlar birbirleriyle yakından ilişkilidir. Ebeveynlerin kendi evleri yoksa ve sosyal yardımlar haricinde ayrı bir gelire sahip değillerse, üzerinde anlaşmaya varmaları gereken tek konu çocuğa ilişkin gündelik düzenlemeler olabilir. Çoğu kez, çocuklara ilişkin düzenlemeler, aile evinin satılıp satılmayacağı veya evden ayrılan ebeveynin nerede yaşayacağı gibi başka sorunlarla iç içe girmektedir. Aile evinin ipotek ödemeleri, alternatif konaklama maliyeti, borçlar ve yükümlü olunan diğer ödemeler, aile evinin muhafaza edilip

edilemeyeceği veya satılması gerekip gerekmediğinin araştırılması üzerinde dikkatle durulması gereken meselelerdir. Annenin çocuklarla baba arasında kişisel ilişki kurulmasına izin vermediği hallerde bazı babalar neden çocuk bakımı ödemeleri gerektiğini sorgulayabilmektedir. Bazı anneler, babanın onlara destek vermemesi durumunda çocukları görme hakkı olmadığını savunurlar. Bu türden misilleme davranışları, her şeyden önce çocukları cezalandırır. Birçok ebeveyn, çocukları mali olarak desteklemenin ve onlara bir yer sağlamanın, ebeveyn sorumluluğunun günlük bakım sorumluluklarından ayrıştırılamayacak derecede önemli bileşenleri olduğunu kabul etmektedir. İngiliz aile yasası, mal ve mülk konularını çocuklarla ilgili işlemlerden ayrı olarak ele almaktadır. Bu sorunlar arasındaki duygusal ve pratik bağlantılar, para hakkındaki tartışmalar çocuklara ilişkin çatışma seviyesini arttırmasına rağmen; hukuk sisteminde ele alınmamaktadır. Çocuklara ilişkin düzenlemeler hakkında mutabakat sağlanması, nerede yaşayacakları ve nasıl desteklenecekleri netleşene kadar mümkün olmayabilir. Tüm meselelerde arabuluculuk, birbiriyle ilişkili konuların yapay şekilde ayrıştırıldığı değil, birbiriyle bağlantılı olarak ele alınabildiği bir forum sağlar.

4. Arabuluculukta Mal Beyanı

Arabulucular, ilk bilgilendirme ve değerlendirme toplantısında, arabuluculukta uzlaşının sağlanabilmesi için taraflar arasında mali sorunlar olması halinde, tarafların tam mal beyanında bulunmalarını ve bu beyanı destekleyen belgeleri sunmalarını isterler. Arabuluculukta sağlanan geçici bir uzlaşma, boşanma sürecinde tam ve nihai bir çözüm sağlayan onaylama kararına temel oluşturabilir. Arabulucular, genellikle aile avukatları ve mahkemeler tarafından kullanılan benzer bir mali durum bilgi formu kullanırlar. Taraflar, arabuluculukta gerçekleştirilen tartışmaların mahkemeye ifşa edilemeyen, gizli ve yasal açıdan imtiyazlı beyanlar olmasına rağmen, süreçte ortaya koyacakları finansal bilgilerin "açık" (yani mahkemeye ifşa edilebilir) olduğunu anlamalıdırlar. Arabuluculukta toplanan bilgiler paylaşılır ve her iki tarafla birlikte değerlendirilir. Uzlaşıya varabilmeleri halinde; arabulucu, tarafların tavsiye almak üzere avukatlarına iletmelerini teşvik ettiği "açık" bir Mali Özet hazırlar. Herhangi bir anlaşmaya varılamazsa ya da mahkeme, talep

edilen sulh kararına dayanak teşkil eden bilgileri görmek isterse, aynı bilgilerin tekrar toplanmasından kaynaklanacak zaman kaybının önüne geçmek adına, bu özet mahkemeye sunulabilir. Tarafların verdikleri bilgiler tatminkar değilse ve yasal gereklilikleri karşılamıyorsa, mahkemenin önerilen anlaşmayı onaylama olasılığının düşük olacağını bilmeleri önemlidir. Hâkimler makul olmadığını düşündükleri bir uzlaşıyı reddedebilirler. Arabulucular tarafların onay alınması için başvurmaları halinde hakimlerin neye bakacaklarını bilmelerini sağlamak üzere açık ve tarafsız hukuki bilgi vermelidirler. Katılımcılar avukatları tarafından çok az veya hiç bilgilendirilmemiş olabileceklerinden, arabulucunun doğrulanabilir bilgi vermesi çok önemlidir. Anlaşmaya yanaşmayan bireyler, anlaşmaya varmanın yararlarını ve yerine getirilmesi gereken kriterleri anlarlarsa, daha kolay işbirliği yapabilirler.

İlk adım genelde, çiftlerin mali ihtiyaçları ve seçeneklerini araştırmalarına temel teşkil edecek maddi durumları hakkında nasıl bilgi toplayacaklarını planlamalarına yardımcı olmaktır. Çocuklarının ihtiyaçları hakkında bilgilerin paylaşılması, bu ihtiyaçların nasıl karşılanacağı konusunda yaşanacak tartışmalarda tarafların bilgili olmasını sağlar. Çiftler, mal varlıklarının değeri ve borçlarının kapsamı hakkında bilgi sahibi olana kadar mali hususlarda müzakere etmeye başlayamaz. Bazı bireyler, ilk hazırlık toplantısına önceden hazırladıkları elektronik tablolarla gelirler. Diğerleri ise kendilerine sorulduğunda sahip oldukları varlıklar veya eşlerinin ne kadar kazandığı hakkında hiçbir fikre sahip olmadıklarını beyan ederler. Bu noktada ilk adım her iki eşinde de varlık ve borçlarının değerini belirlemelerine eşit derecede yardımcı olmaktır. Söz konusu durumda diğer meslek gruplarından profesyonel değerlendirme alma ihtimalinin de göz önünde bulundurulması gerekebilir. Ancak uzman görüşü almak bazen sahip olunan varlığın bedelinden bile daha fazla maliyete neden olabilmektedir. Taraflar daha önce herhangi biri adına hareket etmemiş tek müşterek uzman tutmayı da düşünebilirler.

Arabulucular, çiftlere finansal bilgilerinin toplanması ve paylaşılmasında yardımcı olurken; süreç yönetimi, uyum ve problem çözme becerilerini birlikte kullanılmalıdırlar. Uzun bir form doldurmak bazı insanlar için yıldırıcıdır. Arabulucu kaygı veya direniş belirtilerini izlemeli ve her iki eşin de kendi formunu doldurmaya istekli olmasına dikkat etmelidir. Bazı insanlar gereken bilgiye sahip olmadıkları için

formu dolduramayacaklarından endişe ederler. Arabulucu, diğer katılımcının bu bilgileri sağlayabileceğini açıklayarak onları rahatlatmalıdır: 'Mevcut ipotek bakiyesini bilmiyorsanız endişelenmeyin. Brenda, ipotek bildiriminin kendisinde olduğunu ve getireceğini söyledi. Bildiğiniz kadarıyla doldurun, biz de bir sonraki sefer iki formu gözden geçirip ikinizin verdiği bilgilerin, resmin tamamını gösterip göstermediğine bakalım.'

Arabulucu, ailenin mali durumu hakkında çok az şey bilseler bile her katılımcının kendi formlarını doldurması gerektiğini açıkça belirtmelidir. Bazen bir eş diğerinin formunu doldurmayı teklif eder, ancak bu teklif gerçekten samimi bir teklif olsa bile, engellenmelidir. Her bir eş kendi formunu doldurduğunda, arabulucu, her birinin ne kadar bilgiye sahip olduğunu ve değerlemeler hakkında ne kadar fikir birliğine vardıklarını görebilir. Bazı çiftler, özellikle de hala birlikte yaşayanlar, kendi formlarına yazdıkları rakamlara ilişkin tartışmalara girebilirler. Bu aşamada çiftin birbirleriyle notları karşılaştırmaları ve rakamları kendi aralarında tartışmalarının engellenmesi; formları inceleme ve farklılıkları tartışmak için arabulucunun yardımcı olmak üzere yanlarında olacağı arabuluculuk oturumunu beklemelerinin önerilmesi yararlı olacaktır. Çiftler genelde bu aşamada henüz olgunlaşmamış tartışmalardan kaçınmanın mantıklı olacağını görecektir. Öte yandan, işbirliğine açık çiftlerin mali konuları birlikte tartışmalarını engellemeye gerek yoktur. Kişilerin formlarını doldurmaları ve destekleyen belgeleri elde etmeleri için gereken süre taraflarla birlikte belirlenmelidir. Ele alınan konu karmaşık değilse üç hafta yeterli olabilir, ancak emeklilik hesaplarını almak çok daha uzun sürebilir. Taraflar gerekli diğer bilgileri toplamışlarsa, emeklilik olmadan da gelir ve giderler üzerinde çalışmaya başlamak mümkün olabilir.

Her zaman olduğu gibi arabulucular, bu işlemde de emreder konumda olmamalıdır. Beyanın yeterliliği ve kapsamını mahkemenin bakış açısından değerlendirmeleri gerekse de, bir mali bilgi mal beyanı formunun ayrıntılı bir şekilde tamamlanması birçok insanın yetkinliğini aşabilmektedir. Endişeli veya şaşkın eşler güvenceye ve adım adım yol gösterilmesine ihtiyaç duyarlar. Arabulucular, bir poliçenin bozdurulma değerinin nasıl belirlendiğini açıklayabilir ve değerlemeleri nasıl organize edeceklerini tartışabilir. Bazı çiftler arabuluculuğa önceden bir anlaşma üzerinde mutabık kalmış olarak gelmektedir. Diğerleri ise

nereden başlayacağını bile bilemez. Arabuluculuğun hızı, eşlerin ayrılığa adaptasyon hızlarına göre belirlenmelidir. Çiftler genellikle ayrılık ve boşanmaya farklı hızlarda adapte olurlar. Çoğu zaman, eşlerden biri, mali konularda ötekinden daha fazla bilgi sahibi olmakta ve bu durum da yönetilmesi gereken bir güç dengesizliği yaratmaktadır.[196]

Arabulucu, arabuluculukta ihtiyaç duyulacak destekleyici belgeleri açıklamalı ve kimin bu belgeleri temin edebileceğini sormalıdır. Örneğin , "… yaparsak çok faydalı olur" veya "şunu alarak bize yardım edebilir misiniz?" gibi sorular yönlendirilerek işbirliği teşvik edilmeye çalışılır.Her eşin temin etmesi istenen belgeler, oturumun sonunda listelenmeli ve yeniden düzenlenmelidir. Destekleyici belgelerin miktarı maddi duruma göre değişir. Arabulucular, bilgilendirilme yapılmış müzakere ve avukatların tavsiyeleri için gereken belgelerin miktarını dikkate almalıdır. Her biri için ne kadar doğrulamaya ihtiyaç duyulacağını göz önünde bulundurarak, eşlerin güven veya güvensizlik düzeyleri dikkate alınmalıdır. Arabuluculukta finansal bilgilerin tamamını toplamak ve bunları bir araya getirmek ciddi zaman alabilir, ancak yine de bu süreç, avukatların birbirleri arasında yazışmalarından çok daha hızlı bir şekilde yürür. Çünkü bu süreçte söz konusu bilgiler her iki eşle birlikte kesinleştirilir. Bu aşamada formların doldurulması, değerleme yapılması ve belgeler elde edilmesi için bir son teslim tarihi belirlenmelidir. Bilgi mevcut değilse, bir sonraki arabuluculuk toplantısının yeniden planlanması gerekecektir.

Emeklilik söz konusu olduğunda ise, para miktarı çok sınırlı olmadığı sürece profesyonel bir emeklilik raporu alınması şarttır. Avukatların emeklilik raporu sağlayıcısını ve müvekkillerinin, söz konusu raporu talep etmeden önce hazırladıkları talimatnameyi onaylamaları gerektiğinden, müvekkiller, avukatlarına danışmalıdır. Hangi emeklilik fonunun, hangi mahkeme kararı ile paylaşılacağının da göz önünde bulundurulması gerekebilir: bu değerlendirmeler önemli bir fark yaratabilir. Bazı emeklilik fonları eksik yatırılmış olabileceği gibi Nakit Transfer Değeri emekliliğin gerçek hayattaki bedelini yansıtmıyor olabilir. Arabuluculuk süreci sırasında bir emeklilik raporu alınabilir ve raporun bir kopyası, gizli arabuluculuk özetine eklenebilir (ancak, rapor, kabul edilmeyen önerileri de içerebileceğinden, Açık Mali Tablolara

196 Bkz. Bölüm 10

eklenemez). Bu aynı zamanda hizmet alan tarafın işletme iradına ya da hissesine sahip olduğu ve bu işletmenin değerlemesinin gerekli olduğu durumlarda da geçerlidir. Bu şartlar altında, avukatların raporun hazırlatılmasına onay vermeleri ve katılımları esastır, böylelikle rapor, gizli arabuluculuk özetine eklenebilir. Değerleme işleminin uzun sürebileceği karmaşık durumlarda, iki uzman birlikte çalışarak maliyeti düşürebilir.

5. Arabuluculukta Finansal Konularda Sorun Çözme Becerileri[197]

Bilgileri Sergilemek ve Seçenekleri Değerlendirmek İçin Yazı Panosunun Kullanılması

Bir yazı panosunun kullanılması, seçenekleri sistematik şekilde keşfetmeye başlamadan önce, mali formlardan ve belgelerden elde edilen rakamların etkili bir şekilde görüntülenmesini sağlar. Bazı arabulucular rakamları dizüstü bilgisayarlarındaki bir elektronik tabloya girmektedir ancak dizüstü bilgisayar ekranı yalnızca arabulucunun görebileceği şekilde olup, katılımcıların rakamları kolayca okuyamayacağı kadar küçük kalabilmektedir. Yazı Panosu üzerindeki bilgiler, arabuluculuk sürecinde resmi değerlendirmeler sunulup üzerinde mutabakat sağlandıkça güncellenebilir. Yazı panosundaki mali özet daha sonra, arabuluculuğun sonunda verilen 'açık' mali özete aktarılabilir. Araştırma çalışmasında,[198] görüşülen kişiler, mali pozisyonların ve sahip olunan mülkün bölünmesi seçeneklerinin daha sağlıklı takip edilebilmesi için yazı panosu kullanılmasını olumlu bulduklarını bildirmiştir. Bununla birlikte, yazı panosunu kullanmada potansiyel tuzaklar ve dezavantajlar ile avantajlar bulunmaktadır. Nakde çevrilebilir ya da emeklilik fonları gibi henüz nakde çevrilmeyen varlıkların birlikte değerlendirilmemesi gerekir; aksinin kabulü; gayrimenkul satın alımını finanse etmek için kullanılabilecek yanıltıcı bir sermaye görünümü sunacaktır.

197 Bkz. Yukarıdaki Bölüm 5.

198 Barlow, Hunter, Smithson ve Ewing Aile Adaletine Dair Yol Haritalarının Çıkarılması – Özet Çalışması ve Temel Bulgular Raporu (Haziran2014)

Yazı Panosu Kullanmanın Dezavantajları

• Panoda duran bir arabulucu, katılımcılara tepeden bakan bir öğretmen gibi görünebilir. Birçok pano ayarlanabilir olup oturma yüksekliğine getirilebilmektedir. Böylece arabulucu emme basma tulumba gibi sürekli kalkıp oturmak zorunda kalmaz.

• Arabulucu yazı panosuna yazarken, sırtını döndüğü için katılımcılarla göz teması ve diyalog kolayca yitirilebilmektedir.

• Katılımcılar yazılanların değişmez şeyler olduğundan korkabilirler. Evlerinin bedelinin panoya yazılmasının evin satılacağı anlamına geldiğinden şüphelenebilirler.

• Bir katılımcının kendi malı olduğunu düşündüğü –mevduat hesabı veya mücevher gibi –bir varlığın listeye eklenmesi, kıymet verilen varlığın eski eşe verileceği veya onunla paylaşılacağı şeklinde algılanabilir ve bu algı rahatsızlığa sebep olabilir. Arabulucular, katılımcılara, incelemeleri için yazı panosuna yazılmış olan bilgilerin malvarlığı paylaşımında herhangi bir varsayım veya karar manasına gelmediği güvencesini vermelidirler.

• Arabuluculukta kullanılan yazı panosu sayfaları gizlidir ve güvenli bir şekilde saklanması gerekir.

• Olgular ve rakamlar düzensiz bir şekilde yazılmışsa, katılımcılar rahatsız olabilir. Yazı panosunda yer alan bilgilerin profesyonel bir şekilde sunulması çok önemlidir. Rakamları düzgün ve okunaklı olması gereklidir!

Yazı Panosu Kullanmanın Avantajları

• Finansal bilgiler harmanlanır, net ve sistematik bir şekilde görüntülenir.

• Görsel bir bakış, her iki katılımcının da bilgileri birlikte ele almasını sağlar.

• Katılımcılar ve arabulucular aynı anda aynı rakamlara bakar.

• Arabulucu göz temasını sürdürür ve katılımcıların yüz ifadelerindeki değişiklikleri gözlemlemeye devam eder; diğer türlü katılımcılar başlarını eğip konuşurlarsa, duygusal tepkileri okumak zorlaşabilir.

• Rakamlardaki hatalar veya farklılıklar hızlı bir şekilde tespit edilebilir.

• Değer tahminlerinde farklılıklar olduğunda bunlar, faydası olmayacak tartışmalara girmek yerine ortalama olarak ifade edilebilir. Örneğin, bir eş şöyle diyebilir:

"Bu rakam çok saçma. Değeri aslında çok daha fazla".

Arabulucu, her eşin değerlemelerini açıklayabilir (ne kadar güncel, kim tarafından değerleme yapıldığı, vs.):

'Yani ikiniz de mülkün değerinin x ila y arasında bir rakam olduğunu mu düşünüyorsunuz? Şu an için x ve y'nin ortalamasını alıp ikinizin hangi rakamda anlaşacağına sonra bakalım olur mu?

• Soru işaretleri, yıldız işaretleri, oklar gibi semboller daha fazla dikkat gerektiren soruları veya konuları kaydetmek için kullanılabilir.

• Farklı renkler, münhasıran sahip olunan varlıkların, müştereken sahip olunanlarla ayrıştırılabilmesine yardımcı olur.

• Katılımcıların kavraması gereken gerçekleri gösteren görsel bir öğe, gerekçenin sağlıklı bir şekilde kavranmasında güçlü bir destekçi olabilir.

• Yazı panosu kullanımı, beyaz tahtadan çok daha kullanışlıdır, zira ortaya konulan bilgilerin bir sonraki toplantıda da kullanılması veya güncellenmesi gerekebilir. Özetle yazı panosu kullanımı insanları harekete geçmeye teşvik eden ve düşünmeye odaklanılmasını sağlayan bir çalışma belgesi sunar. Sermaye varlıkları ve gelirler / giderlerin birlikte ele alınabilmesi için, birbiri ardına birçok yazı panosu sayfasının görüntülenmesi gerekebilir. Bazı yazı panosu tiplerinde genişletilebilen "kanatlar" bulunmaktadır.

• Yazı Panosunda yer alan rakamlar bir elektronik tablo veya çıktı üzerine kopyalanarak seçenekleri değerlendirmeleri ve profesyonel yardım almaları için katılımcılara gönderilebilir.

Arabuluculuk literatüründe yazı panosu kullanma becerilerinden çok az bahsedilmekteyse de, bunlar çok önemlidir. Görsel bir yardım olarak, yazı panosu, yaratıcı bir şekilde, hem bilgi toplamak ve paylaşmak hem de seçenekleri değerlendirmek için kullanılabilir. Bu aşamada bir eş, yazı panosunda görüntülenen bilgileri değerlendirirken, kendiliğinden belirli bir varlığın diğer eşe bırakılması gerektiğini

önerebilir. Geçici teklifler, yazı panosunda farklı bir renkle işaretlenebilir veya farklı bir şekilde gösterilebilir. Bununla birlikte, seçenekler tartışılırken arabulucunun ayakta durmaması çok önemlidir; çünkü arabulucu ayakta durduğunda sorun çözme çemberinin dışında bir öğretmen veya uzman rolüne girme riski oluşur.

Yapılandırma ve Planlama

Şiddetli çatışmalar, sorunların nasıl ele alınıp konuşulacağı hakkında bir plan yapılarak tarafların buna mutabık kalması halinde yönetilebilmektedir. Öncelikler bu aşamada tanımlanmalıdır. Toplantılar arasında koşullar değişebileceğinden, her toplantı için gündemin gözden geçirilmesi gerekir. Her toplantının sonunda, bir sonraki toplantının gündemi kabul edilebilir; böylece katılımcılar soru sorabilir, tavsiye alabilir ve olası seçenekleri düşünebilirler. Arabuluculuk oturumları arasında, taraflara düşünmek zamanı yaratılması çok yararlı olabilir.

Yönetilebilir Görevler Belirlemek

Bir kişi için kolaylıkla yönetilebilecek olan bir görev, bir başkası için ezici zorlukta olabilir. Bazı kişiler için tüm mali bilgiler hemen parmaklarının ucundayken diğerleri bir bankaya veya emlakçıya belki de ilk defa telefon açmaktadır. Bir sonraki oturum öncesinde, üstlenilmesi gereken yönetilebilir görevler önerilmesi, yalnızca bilgi toplamaya değil aynı zamanda güven inşa etmeye de yardımcı olmaktadır. "Ev ödevine" dair görevler toplantının sonunda tekrarlanmalı ve her iki tarafa da başvurabilecekleri birer yazılı not verilmelidir. Bazı insanlar, cevap aramaya başlamadan önce anlamaları gereken bazı sorular için arabulucunun yardımına ihtiyaç duyarlar.

Harcama ve İhtiyaçları Göz Önünde Bulundurmak

Eş ve/veya çocuk bakım nafakasına ilişkin sorunlar söz konusu olduğunda; arabulucunun her bir tarafın mevcut aylık harcamaları ve gelecekteki tahmini harcama bütçelerinin ayrıntılarını elde etmek üzere taraflarla müzakerede bulunması gerekebilir. Bazıları ne kadar harcadıklarını bilmemekte, sadece harcamaktadır. Arabulucu, tarafların gelecekteki ihtiyaçlarını gidermek için temel olarak, harcamalarının ne şekilde kaydedileceğini planlamalarına yardımcı olur. Ayrıntılı aylık bütçeler, gelecekteki konut ihtiyaçlarının karşılanmasına ve çocuklara ilişin nafakanın ödenmesine yardımcı olur. Bir aylık bütçe formunda,

konut giderleri, sigorta, gaz, elektrik ve diğer önemli hizmetleri içeren tüm gider kalemleri listelenmektedir. Gıda, temizlik, giyim, sağlık, otomobil, yol giderleri vb. harcamaların ayrıntılı olarak verilmesi gerekmektedir. Bu formda ayakkabı ve giyim, eğitim, okul gezileri, cep harçlığı ve hediyeleri - içeren çocuklarla ilgili maliyetlere dair özel bir bölüm olmalıdır. Arabulucular bazı masraf kalemlerinin çocuklar için ayrı bir kategoride yer alabileceğini, ancak evden ayrılan ebeveynin yapacağı çocuk nafakası ödemelerinin, çocuklar için uygun bir evin sürdürülebilmesi için gereken konut kalemini ve genel masrafları da içermesi gerektiğini açıklamalıdır.

“Aylık” ihtiyaçlar dört hafta için değil takvim ayı olarak tanımlanmalıdır. Arabulucular, hesap yapmayı beceremeyen ve başkalarının yardımına muhtaç olan bir kişinin çekingen davranması ihtimaline duyarlı olmalıdır. Açık gelir hedefleri varsa ve tartışmalar arabulucu tarafından dikkatli bir şekilde yönetilirse, aylık gelir ve gider tartışmaları verimli bir şekilde yürütülebilir. Ön görülebilir şikayetler iyi yönetilirse genellikle boşa çıkarılabilir ve kaçınılabilir. Arabulucular ayrıca katılımcıların almaya hak kazandıkları refah yardımlarını talep edip etmediklerini sormalıdırlar. Birçok bekar ebeveyn bilgi sahibi olmadıklarından haklarını talep etmemektedir.

Arabulucu pasif kalıp, her bir ebeveynin diğerinin harcama bütçesine müdahale etmesine göz yumarsa tartışmalar hızla hararetlenebilir: "Her ay kıyafete gerçekten bu kadar harcıyor musun?" “Bana tüm bu öğünleri dışarıda yemeye paranın yettiğini mi söylüyorsun? Ne şanslıymışsın”. "İhtiyaçlar" ile ilgili tartışmalar herhangi bir sonuca varılmadan uzun süre devam edebilir. Harcamalar genel olarak geliri aşar. Eksikliklerin yazı panosu üzerinde kırmızı ile vurgulanması gereklidir. Her iki ebeveynden kendi harcamalarını azaltmanın ve / veya gelirlerini arttırmanın ve gelecek sefer gözden geçirilmiş rakamlarla geri dönmenin olası yollarını değerlendirmeleri istenebilir. Bir ebeveynin aylık kazancı yalnızca kendi masraflarına gidiyorsa diğer ebeveynin kazancı hem kendisi hem de çocuklarına gidiyordur ve bu durumun açık bir şekilde yazı panosu üzerinde gösterilmesi gerekir. Rakamları toplamak ve toplamları "Aile Geliri" ve "Aile Gideri" başlıkları altında birleştirmek faydalı olacaktır. Çocuklarını zaten dar bir bütçeyle yetiştiren bir ebeveyn, bütçeden daha fazla kesinti yapılmasını kaldıramaz. Daha fazla kesinti beklenirse anlaşılabilir bir

öfke ve kızgınlık ortaya çıkar. Arabulucunun hassas bir dil kullanması bu nedenle çok önemlidir. Anne-babalar, uzun vadede ihtiyaçlarını değerlendirirken, acil ve temel ihtiyaçlarını gidermek için geçici bir "hayatını idare ettirme bütçesi" belirlenmesi fikrini kabul edebilirler. Gerekli giderleri öncelik sırasına sokmak, her bir tarafın (tatiller ve boş zaman etkinlikleri de dahil) her bir kalem için ne kadar harcama yaptığı veya harcadığını iddia ettiği gereksiz tartışmalardan daha yararlıdır.

Ebeveynler genellikle kendi fikirlerini ortaya koyar ve öneriler üzerine cevap verebilirler. Bazı ebeveynler, aylık olarak, üzerinde anlaşmaya varılan bir miktarda, gelirlerine oranla karşılıklı katkıda bulunacakları, çocuklara yönelik bir banka hesabı açmaya karar verirler. Bu hesap her ikisi tarafından, çocuklar için kıyafetler veya başka şeyler satın almak için kullanılır. Bu hesabın amacına ve ortak rızayı gerektiren harcama seviyesine karar verilmelidir. Bu tür düzenlemeler, ebeveynlik sorumluluklarını paylaşmayı taahhüt eden ve hem ebeveyn hem de iş kariyeri bulunan ebeveynler için işe yarayabilmektedir.

Borçlar ve Yükümlülükler

Ebeveynler bazen borçları hakkında o kadar kaygılı olurlar ki ne kadar borçları olduklarını söylemeye isteksiz davranırlar. Ancak eşlerin mali durumlarının ne olduğu ve olası riskleri açıkça anlayabilmek için bu bilgilerin alınmasının gerekli olduğu aşikardır. Borç birikimi devam ediyorsa, arabulucular, çiftlerin önceliklerini belirlemelerine yardım edebilir ve borç verenlerle yeni bir düzenleme üzerine müzakere etmek gibi borç yönetimi konusunda yardım almalarını teşvik edebilir. İpotek ödemelerinde gecikme varsa, aile evinin elden çıkmasını engelleyebilecek yollar bulunabilir. Borç verenlerin borçlu ile irtibat kurmakta güçlük çekmeleri ve borçlunun yaşadığı sıkıntıları açıklamaya çalışmaması halinde borç verenin icra işlemlerine başlama olasılığı daha yüksektir. Borçlu olan bir kimsenin banka veya diğer borç verenlere mektup yazması veya randevu alması, sorunlarını açıklaması ve mali durumu düzelene kadar geri ödemelerinde bir erteleme veya indirim istemesi gerekebilir. Arabuluculuğa başvuranlar için genellikle ayrıca kredi kartı faiz ödemelerinde erteleme ayarlamak ve ödenmemiş borçların yönetilebilir düşük taksitlerle ödemesi için anlaşma yapabilmektedirler. Yine en önemli husus borç verenlerle iletişim kurmaktır. Çok dar bütçelere dair diğer 'para yönetimi' önerileri arasında

faiz, telefon ve sigorta giderleri gibi değişiklikler için fiyat karşılaştırma sitelerinin kullanılması da yer almaktadır. Kredi kartı harcamaları artmaya devam ederse, danışmanlık büroları, kredi kartlarının kullanımı yerine bankamatik kartlarına geçiş hakkında mali tavsiyelerde bulunabilmektedir.

Boşlukların Doldurulması

Kasıtlı olmayan eksiklikler ve hatalar bulunabilir. Arabulucuların hata olup olmadığını kontrol etmesi, kolayca hata yapılabileceğini kabul etmesi ancak herhangi bir sahtekârlık ve kötü niyet olup olmadığını da izlemesi gerekmektedir. Arabulucular mali bilgileri analiz etmek ve boşlukları veya tutarsızlıkları tespit etmek için bilgi ve tecrübeye ihtiyaç duyar. Katılımcılar genellikle beyanda bulunmanın gerekli olduğunu kabul etse de, arabuluculuğu kolay bir seçenek olarak gören, hem arabulucuyu hem de eşlerini kandırmayı umanlar da olabilmektedir. Bununla birlikte, deneyimli bir arabulucuyu ve eski eşlerini aynı anda aldatmak, beklediklerinden zor olabilir. Bazı kişiler tasarruflarının bir kısmını gizlemek isteyebilir. Arabulucular, taraflardan birinin beyan ettiği gelirle uyuşmayan bir yaşam sürmesi halinde, o kişinin samimi olmadığı yönündeki her türlü işareti izlemeye ihtiyaç duyarlar. Arabulucu tarafından yoklama amacıyla sorulan bir soru, diğer eşin de uyanmasına olanak sağlayabilir: “Fakat Archie, İsviçre'de bir banka hesabımızın olduğunu söylediğini net şekilde hatırlıyorum”. Arabulucunun, taraflar arasında finansal bilgileri anlama ve gelir ve varlıkları yönetme alanlarında güç dengesizlikleri olabileceğinin farkında olması gerekmektedir. Bir eş, diğerine oranla daha iyi bilgilendirilmiş ya da akıllı ise, arabulucuların diğer arabuluculuk becerilerine ek olarak, güç dengeleme tekniklerini de kullanmaları gerekecektir.

Öngörmek ve Öncelikleri Belirleyip, Ele Almak

Arabulucular veya katılımcılar için, daha mevcut aşamanın ortasındayken bir sonraki aşamayı tasavvur etmek kolay bir iş değildir. Bununla birlikte, arabulucular zorlukları öngörmeli ve katılımcılara "…. durumunda ne olur?" sorularını sorarak onların da konu hakkında öngörüde bulunmalarını ve önlem almalarını sağlamalıdırlar. Konuya ilişkin soru tiplerine dair örnekler aşağıda yer aldığı gibidir:“David daha önce de yakında büyük bir vergi faturası ödeyeceğinden bahsetmiştin. Bu

ödeme gelip çatarsa diye ….'bu hususu tartışmak faydalı olabilir mi?" veya: "Bunun kötümser bir olasılık olduğunu biliyorum, ancak ….. olsaydı ne yapardınız?" "Giderleri karşılayamamalarına rağmen, eski aile evlerinde kalmaya kararlı olan arabuluculuk hizmetinden yararlananlar, ipotekli kredi borcunun faizini değiştirmek eğiliminde olabilirler. Ancak ipotekli krediye yönelik bir faiz borcu çıkarmadan veya yalnızca faiz borcu bazında mevcut ipotekli kredi borcuna dair bir dönüştürme yapmadan önce, adı geçenlerin bir yeminli mali müşavirden konuya ilişkin tavsiye almaları şiddetle önerilir, böylelikle ipotekli kredi borcunun dönem sonunda ödenmemesi halinde evin satışını istemek zorunda kalacaklarını anlayacaklardır." Bir başka örnekte, bir çocuğun ortaokuldayken daha fazla saat çalışmak ve bunun gelir artışı açısından ne sonuç üreteceğini anlaması hususu ele alınmıştır. Burada "Arabulucular, indirimli bir bütçe üzerinde anlaşmaya varılması durumunda, katılımcıların gelecekte yapılacak değişiklikler için bir seçenek keşfetmesine yardımcı olmaktadırlar. Tartışılan diğer bir husus da; eğitim almayı düşünenlerin, daha fazla nitelik kazandıktan sonra gelirlerinde bekleyebilecekleri artışları bilmeye ihtiyaç duymalarıdır.

Seçenek Geliştirme

Arabuluculuğun kendisi bir seçenektir. Seçenekleri keşfetmek, arabuluculuk sürecinin ana unsurlarından biridir. Bütün bilgileri topladıktan ve anladıktan sonra, bir sonraki aşama olası seçenekleri belirlemek ve keşfetmek, mümkün olana bakmak ve her bir katılımcının ve çocukların bakış açısıyla avantaj ve dezavantajları incelemektir. Geniş seçenekler alt seçeneklere ayrılabilir. Gelecekteki konut ihtiyaçları genellikle hem temel endişelerden biri hem de olası seçenekleri belirlemeye dair başlangıç noktasıdır. Konut seçenekleri geniş başlıklar altında listelenebilir. Daha sonra, tercih edilen seçenekler, sermaye ihtiyaçları, gelir ihtiyaçları, çocuklara yönelik öncelikler (örneğin aynı okulda kalma gibi) ve ebeveynlere yönelik öncelikler (örneğin yaşamak istedikleri yer) açısından daha ayrıntılı olarak incelenebilir. Konut ihtiyaçlarını incelemek, her iki tarafın aylık gelir ve giderlerini göz önünde bulundurmak için bir çerçeve oluşturmaktadır. Gelir, harcama ve gelecek bütçeler üzerinde çalıştıktan sonra, konut planlarına tekrar bakılması ve ölçeklendirilmesi gerekebilir. Bu noktada bazı seçenekler reddedilebilir, ancak bunların üzerini hemen çizmemek daha iyidir. Daha

önce reddedilen bir seçeneğin yeniden incelenmesi gerekebilir. Arabulucular gerçekçi olmayan bir düşünceyi hemen göz ardı etmemelidir, çünkü uygulanabilir nitelikte olabilirler. Taraflar kapana sıkışmış görünüyorsa, arabulucu beyin fırtınasını, daha geniş perspektifleri ve yeni fikirleri teşvik etmek için görünüşte tuhaf olarak gözükse bile diğer olası seçenekleri önerebilir. Araştırılan seçenekler yazı panosunda grafik olarak gösterilebilir ve arabuluculukta, mahkemenin ayarlamalarından daha özgür ve pozitif olarak ele alınabilir.

Kesinlik Sağlamak

Mali konularla ilgili nihai bir çözüme ulaşmada tam ve nihai bir uzlaşıya varılıp varılmadığının açıklığa kavuşturulması önemlidir. Çocuklar için yapılan düzenlemeler çocuklar büyüdükçe ya da aile koşulları değiştikçe revize edilirken, taraflardan biri veya her ikisi de boşanmaya dair mahkeme kararı verildikten sonra alınan kararı değiştiremez. Arabulucuların, bu aşamadan akde çevrilebilir varlıklarla, emeklilik fonları gibi nakde çevrilemeyen varlıkları arasındaki farkı açıklamaları çok önemlidir. Böylece katılımcılar bu varlık türlerinin neden farklı şekilde işlem görmesi gerektiği konusunu anlayacaklardır. Bu farklılıklar, yazı panosunda açıkça gösterilmelidir.

6. Süreç ve Sorun Çözme Becerilerinin Özeti

1) Süreci ve hedefleri açıklayın.

2) Meseleleri ve zaman ölçeklerini- geçici, uzun vadeli mi yoksa ikisini de içeriyor mu tanımlayın.

3) Finansal anketlerin, değerlemelerin, gelir beyannamelerinin ve diğer destekleyici belgelerin tamamlanmasını isteyin.

4) Aciliyet derecelerini göz önünde bulundurarak öncelikleri belirleyerek gerekli planlamaları yapın.

5) Bilgi toplama ve dağıtmada dengeyi sağlayın.

6) Tarafların odaklanması ve net olarak görebilmesi için bilgileri panoda gösterin.

7) Rakamları analiz edin, boşlukları ve tutarsızlıkları belirleyin.

8) Görevleri ayarlayın - borçlanma kapasitesi, alternatif konaklama masrafları hakkında bilgi alın.

9) Cari gelir ve öngörülen değişiklikler, vergi kredilerine dair düzenlemeler, faydalanma haklarını gözetin.

10) Borçlanmayı finanse etmek için gerekli kredi ödemelerini ve zorunlu giderleri göz önünde bulundurun.

11) Hukuki ve finansal olarak emekliliğe dair tavsiye alınmasını tanımlayın.

12) Seçenekleri belirleyin ve keşfedin.

13) Dikkate alınması gereken faktörleri tartışın: çocuklar, gelir seviyesi, sağlık vb..

14) Gerçeklik testi - her seçeneğin uygulanabilirliği ve etkilerini sınayın.

15) Eşe nafaka veriliyor mu? kontrol edin.

16) Çocuk nafakası – varılan uzlaşıya, çocuklar için ayrılan bütçeye, ek katkılara, spor ve boş zaman etkinliklerine, doğum günü ve bayram hediyelerine dair bilgi edinin.

17) Teklif halindeki veya halen çözülmemiş soruları baştan gözden geçirin.

18) Anlaşmaya ulaşılabileceği alanı tanımlayın - rakamları yüzdelere çevirin ve tersini yapın, BATNA ve WATNA sorularını kullanın.[199]

19) Gerekirse, nihai alternatif anlaşma yollarını düşünün.

20) Doğru ara / nihai mal beyanlarının özetini ortaya koyun.

7. Süreç ve Sorun Çözme Becerilerini Kişiler Arası Becerilerle Birleştirmek

Günümüzde maddiyat elde etmeye yönelik büyük bir kaygı mevcuttur. Sevilen bir nesneye, özel etkinlikler veya geçmiş kuşaklarla bağlantısından ötürü bir değer affedilmekte, bu da kimliğin inşasında ve sürekliliğinde bir bağ oluşturabilmektedir. Maddi varlıklara son derece yoğun duygusal değerler atfedilmiş olabilmektedir. Mobilya, resim ve mücevherler, finansal değerleriyle hiçbir ilişkisi olmayan duygusal bir değere sahip olabilir, varlık ve eşyalar yalnızca parasal olarak

199 Bkz. Bölüm 11

değerlendirilirse katılımcılar sıkıntı çekebilir. Bir davada, çiftin balayında satın aldığı bir halı, her ikisi tarafından da şiddetle isteniyordu çünkü birbirleri için yaptıklarının ve mutluluk umutlarının sembolüydü. Eğer çocuk varsa, çiftler değerli varlıklarının çocuk adına birinde kalması üzerinde mutabakata varabilir. Birden fazla çocuk varsa, bu özel kategoride birden fazla eşyanın bulunması kolaylaştırıcı etki sağlayabilir. Eşyalara karşı hissedilen duygusal bağlılık, bunların maddi değerleri her sorgulandığında kabul edilmelidir. Hassas bir şekilde ortaya konan varsayımsal bir soru, ima yollu sorulan bir sorudan daha rahatsız edicidir. Arabulucular, dönüştürücü ve aile odaklı arabuluculuğun temel unsurları olan tanıma ve yetkilendirmeyi kolaylaştırmalıdır. Bir çözüm bulma yaklaşımını kullanan bir arabulucu, bir veya her iki katılımcı için rakamları bulanık hale getirebilecek güçlü duygulara yeterince dikkat göstermeksizin rakamlara yoğunlaşabilir.

Sürecin ve sorun çözme becerilerinin "zor" disiplini ile kişilerarası becerilerin "yumuşak" empatisini bir araya getirebilmek arabulucular için son derece zorlu bir iştir. Mantıksal "sol beyin" düşüncesi, sezgisel "sağ beyin" düşünce ve hayal gücü ile birleştirilmelidir. Bu noktada güç dengesizliklerinin giderilmesi ve yönetilmesi gerekmektedir; duygu yoğunlukları da son derece fazla olabilir. Bu ileri seviyedeki zihinsel işleme ve kişilerarası becerileri yönetmek, eş arabulucular için tek bir arabulucudan daha kolay olabilir.[200] Süreç boyunca kullanılması gereken ve hesaplamalar yapılırken de göz ardı edilmemesi gereken kişiler arası iletişim becerileri aşağıda yer almaktadır;

21) Duyguları kabul edin: öfke, korku, karışıklık ve endişeler.

22) Katılımcıları yönetilebilir görevleri üstlenmeye motive edin.

23) Endişeleri (örneğin güvenlik endişeleri) ve ihtiyaçları mümkün olduğunca ortaklaştırın.

24) Açık ve doğrulanabilir bilgileri dengeli bir şekilde iletin.

25) Kriz yönetimine hazır olun.

26) Öncelikleri belirleyin ve planlayın.

27) Finansal bilgilerin toplanmasında ve paylaşılmasında çatışmayı yönetin.

---

200 Bkz. Bölüm 4

28) İletişimi kolaylaştırın, sözsüz iletişimin farkında olun.

29) Güven inşa edin ve güvence isteyin.

30) Güç dengesizliklerini yönetme: Paranın bir güç kaynağı ve kontrol aracı olduğunu kabul edin.

31) Zamanı iyi yönetin.

32) Mülk ve varlıkların duygusal değerlerini anlayın.

33) Yapıcı müzakereyi teşvik edin.

34) Çocukların finansal araçlarla ilgili ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak işbirliğini teşvik edin.

35) Çıkmaz stratejilerini kullanın.

36) Notları ve kayıtları saklayın.

8. Arabulucular Karmaşık Mali Konularla Başa Çıkabilir mi?

Karmaşık finansal konular ve değerli varlıklar hakkında arabuluculuk yapmak, arabulucuların bu konu hakkında gerekli uzmanlık ve tecrübeye sahip olmalarını gerektirir. Arabulucular, ayrılan ve boşanan çiftlerin çatışmalarını çözümlemelerine yardımcı olmak üzere bir tartışma alanı, zaman, pozitif enerji ile kendi bilgi ve becerilerini sağlarlar. Karmaşık duygularla ve birbirine bağlı sistemlerle uğraşırken, arabulucular, karmaşık finansal problemlere ilişkin ihtiyaçları karşılamak üzere tasarlanabilecek çeşitli modellere ihtiyaç duyarlar. Kendimizi, yoksulluğun soğuk rüzgarlarından korumak için, doğal olarak, maddi varlık ve mülklerimizi biriktirerek kendimizi güvenceye almaya çalışırız. Fakat maddi eşyalar saman gibi dağılıp, uçabilir. Gerçekte önem teşkil eden, "yaşamın kaynağı olan büyüyen filizdir".

Ve böylece, günden güne ve doğumdan doğuma
Devam ederek ama elbette hissederek:
Saman varsa buğdayın da olacağını
Ve yaşamın kaynağının büyüyen filiz olduğunu.'
Adam Curle, 'Saman'.[201]

201 Curle Gerçekliği Tanınması: Fikriyat ve Nesir Şiirler (Hawthorn Press, 1987), sf. 100

BÖLÜM 10
ARABULUCULUKTA GÜÇ DENGESİZLİKLERİNİN YÖNETİLMESİ

"Topyekûn güç bir güven meselesidir, uygulamasından herkes sorumludur"[202]

1. Güce Bakışta Farklı Çerçeveler
2. Güç ve Toplumsal Cinsiyet
3. Direksiyonu Paylaşan Çiftler
4. Aile Arabuluculuğunda Güç Dengesizlikleri
5. Arabuluculukta Katılımcıların Güçlendirilmesi
6. Arabulucu Ne Kadar Müdahil Olmalı?
7. Arabuluculukta Güç Dengesizliklerinin Yönetilmesi
8. Arabuluculukta Temel Kuralların Konulması ve Sürdürülmesi
9. Arabuluculuk Erkinin Kullanılması
10. Arabuluculukta Esnek Bir Dengenin Kurulması

202 Benjamin Disraeli

1. Güce Bakışta Farklı Çerçeveler

"Güç" kelimesi anlamı itibariyle esasen zorlama ve kontrol kavramlarıyla ilişkisi nedeniyle olumsuz çağrışımları olan bir kelimedir. Kavram, örneğin başkalarının egemenliğine veya mülküne el koymayı içerdiğinde, gücün suiistimali söz konusudur. Bununla birlikte güç, kapasite, yetkinlik ve sorumluluk bakımından olumlu bir çerçevede de görülebilir. Karşılıklı mutabakata bağlı ve demokratik yollarla uygulanan güç, ortak veya karşılıklı ihtiyaçlara hizmet edebilir. Yeterli önlemlerle, faydalı bir şekilde uygulanabilirken, güvence veya fikir birliği olmaksızın kullanılan güç, başkaları üzerinde hakimiyet elde etmek, başkalarını manipüle etmek veya suiistimal etmeye hizmet edebilir. Güç dengesizlikleri genellikle iyi devam eden ilişkilerde de bulunur, çiftlerin ilişkilerinin tüm alanlarında eşit güce sahip olması nadir bir durumdur. Farklı kapasiteler ve kaynaklar bir bütün olarak ailenin yararına tamamlayıcı şekilde kullanılabilir. Farklılıklara değer verilebilirse, eşitsizlik olarak görünen durumlar karşılıklı bir kızgınlık veya rekabete neden olmayacaktır. Bir hayat arkadaşı veya ebeveynin bazı alanlarda daha fazla kaynak, güç ya da sorumluluk sahibi olması halinde, tüm bunlar karşılıklı fayda için de kullanılabilmektedir. Arabulucunun temel işlevlerinden biri, katılımcıların kaynaklarının yanı sıra ihtiyaçlarını da belirlemelerine yardımcı olmaktır ve böylece bu kaynakların ailenin azami yararı için nasıl etkili bir şekilde kullanılabileceği değerlendirilebilir.

Bu bölüm, arabuluculukta yönetilebilmesi mümkün olan güç dengesizliklerini ele almaktadır. Bununla birlikte, arabuluculuğun uygun olmamasına neden olabilecek derecelerde güç dengesizliği ihtimali de kabul edilmelidir. Arabuluculuk için uygun olmayan durumlar, ciddi derecede yıldırma, şiddet veya istismar, zihinsel yetersizlik veya akıl hastalıkları gibi durumlar olup, ilk değerlendirme aşamasında ele alınarak bu durum tespit edilmelidir. Bununla birlikte, bu değerlendirme sürekli devam etmelidir, çünkü aile içi istismar ya da zihinsel hastalıklar arabuluculuk sırasında ortaya çıkabilir. Arabulucular, arabuluculuk sürecinde veya sürecin sona erdirilmesine karar verirken güç dengesizliklerinin yönetilmesinde empati ve sağlam bir duruş sergilemelidir.

2. Güç ve Toplumsal Cinsiyet

Aile arabuluculuğundaki güç dengesizlikleri cinsiyete bağlı gelişebilir. Aile içi şiddet, genellikle erkek eş tarafından cinsiyete bağlı egemenlik yoluyla uygulanan istismarın aşırı bir tezahürüdür.[203] Bu tür vakıalar ya tamamen arabuluculuk dışında bırakılır ya da çift arasında herhangi bir yüz yüze iletişim olmaksızın, örneğin mekik arabuluculuğu gibi güvenli bir model kullanılarak arabuluculuğa dahil edilir. Her ebeveynin ekonomik konumu ile ebeveynlerin rolleri ve sorumlulukları arasındaki farklılıklar, özellikle bir ebeveyn başarılı bir kariyer inşa ederken diğerinin çocuklara bakmak için evde kaldığı ya da yarı zamanlı çalıştığı hallerde önemli güç dengesizlikleri oluşturmaktadır. Ortalama olarak erkekler, kadınlardan önemli ölçüde fazla kazanmakta olup emeklilik fonlarında daha fazla para birikir. Arabulucular, karısına hızlı bir finansal anlaşma dayatmaya çalışan bir koca ya da diğer ebeveyn için çocukları nasıl göreceğine ilişkin koşulları dayatan bir eşe dikkat etmelidir. Güç dengesizlikleri, mali konulardaki cehaletten ve sorulacak soruları bilmemekten kaynaklanabilir. Mali konuları eşlerden birinin kontrol altında tutması ve bilgiyi paylaşmaması halinde; diğeri ne isteyeceğini bilemez. Boşanmada gelir eşitsizlikleri genişleme eğilimindedir ve birçok tek ebeveynli aile yoksulluğa düşmektedir. Kadınlar eşit derecede nitelikli olsalar bile, kariyer beklentileri erkeklerden daha düşük olma eğilimindedirler. Kadınlar genellikle ekonomik olarak dezavantajlıdır ve en çok boşanma davası açan kadınlardır. Öte yandan karısını, boşanma öncesi birlikte yaşadıkları evlerini ve çocuklarıyla günlük teması kaybetme ile karşı karşıya kalan bir koca, her şeyi kaybettiği hissine düşebilir.

Özel kararların adaletsiz sonuçlara yol açtığı ileri sürülerek arabuluculuğa karşı uzun süredir devam eden itirazlar ileri sürülmektedir.[204] Genn, arabuluculuğun maddi adalete katkıda bulunmadığına, çünkü tarafların arabuluculukta yasal hakları fikrinden

---

203 Bkz. Bölüm 3

204 Hart 'Nazik Tehlike: Vekalet Arabuluculuğunda Darp Edilmiş Kadınlar ve Çocukların Daha da Tehlike Altına Atılması' (1990) 7, 4 Arabuluculuk Süreli Yayını 317-330; Grillo T. Arabuluculuk Alternatifi: Kadınlar İçin Sürecin Tehlikeleri (1991) 100 (6) Yale Hukuk Dergisi 1545 - 1610

vazgeçmeleri ve onun yerine sorun çözme üzerine odaklanmaları gerektirdiğine" işaret etmektedir.[205] Eleştirmenler, arabulucuların güç dengesizliklerini gidermekte başarısız olmaları ve yasal hakları göz ardı etmeleri halinde arabuluculuğun:

1. Kadınların düşük statüleri, düşük gelirleri ve daha az pazarlık gücüne sahip oldukları erkek egemen bir toplumda, kadınların kendiliğinden dezavantajlı olan konumlarını telafi edemediğini,

2. Formalite ve kanuni prosedürlerin getirdiği korumayı ortadan kaldırarak kadınları daha da dezavantajlı hale getirdiğini,

3. Arabuluculuk sırasında güç eşitsizliklerinin ele alınmadığını çünkü tarafsız davranan bir arabulucunun savunmasız bir kadını güçlü, finansal açıdan daha da ferasetli ve kontrolü elinde tutan eşten koruyamayacağını,

4. Ayrılık sonrasında annelerden çok babaların faydasına olacak ve anneleri mali açıdan dezavantajlı konuma düşürecek bir şekilde paylaşılan ebeveynlik taraftarı olduklarını,

5. Kadının daha çok mağdur olan, işbirliğini daha çok isteyen ve zorlu pazarlık yapmaktan kaçınan halinden faydalanıldığını,

6. Şiddetin birçok şekilde ortaya çıkabileceğini ve genellikle her iki taraf tarafından da gizlendiğini kabul etmediklerini ifade etmektedir.

Kısa süre önce, Diduck[206], özel kararların, "sonuca bakılmaksızın seçim yapmanın kolaylaştırılmasından başka bir anlam taşımayan" bir adalet biçimi haline geldiğini belirtmiştir.[207] Abel, resmi olmayan kurumların "taraflar aslında daha ustalıklı bir manipülasyona girdikçe tarafların daha otonom hale geldiklerini iddia ettikleri" uyarısında bulunmaktadır.[208] Bazı eleştirmenler, arabulucuların süreci ve sonucunu aşırı kontrol altında tuttuğunu ileri sürerken; bazıları da yeterince kontrol mekanizması işletmediklerinden şikayet etmektedir. Mnookin ve

205 Genn "Sivil Adalet Ne İçin Var? Reform, AUÇ ve Adalete Erişim" [2012] Yale Hukuk ve Beşeri Bilimler Dergisi cilt 24, sayı 1, makale 18 sf.15. Ayrıca Bkz.: Genn Sivil Yargının Yargılanması (Cambridge University Press, 2009)

206 Diduck Özel Aile Hukuku Konularında AUÇ Yoluyla Adalet: Adil veya Mümkün müdür? [2014] Fam Law 616-619

207 A.g.e., sf. 617

208 Abel, Enformal Adalet Politikası (Academic Press, 1982) cilt 1, sf. 9

Kornhauser'ın ünlü cümlesinde belirtildiği gibi, ayrılmakta olan ve boşanmış çiftler bir vakum içinde pazarlık yapmazlar: "kanunun gölgesinde pazarlık yaparlar ... herhangi bir anlaşmaya varılamaması halinde kanunların getirebileceği sonuçlar, her iki tarafın da eline pazarlık kozu vermektedir".[209] Bu pazarlık kozları ise, mahkemenin her iki tarafın ihtiyaçları ve koşullarını dikkate alarak alacağı karara yön veren yasal ilkeler ve emsallerdir. Deneyimsiz veya uygun olmayan arabulucunun gerekli bilgiye sahip olmaması ve daha basiretli eşin kullandığı taktikleri görmemesi veya yönetememesi durumunda dengesizlikler artar.

Oysaki arabuluculuk insanları güçlendirmek için yapılır, ancak bunun tersini yapmanın elbette riski vardır. Taraflar, kanuni haklarını bilmeden bilinçsizce anlaşmaya varırsa haksız veya sürdürülemez sonuçlar doğurabilecek risklerin ortaya çıkması mümkündür. İyi eğitimli ve deneyimli arabulucular, katılımcılara bilgilendirilmiş, dengeli ve sürdürülebilir sonuçlar elde etmelerinde yardımcı olurlarken; hukuk müşavirleri finansal anlaşma tekliflerini denetler. Katılımcılar arabuluculuktan önce, sonra ve arabuluculuk esnasında, yasal konumlarını ve çözüm tekliflerinin sonuçlarını anlamak için bağımsız hukuki danışmanlığa ihtiyaç duyarlar. İngiltere ve Galler'de adli yardım şartlarını taşıyan kişiler, Arabuluculuk Program Yardımı kapsamında sınırlı miktarda hukuki tavsiye ve yardım alabilirler.

Arabulucular, tarafların bir yandan anne-babalık sorumluluklarını ve çocuk bakımını nasıl paylaşacaklarını planlarken, diğer yandan malvarlığını nasıl bölüşecekleri ve ihtiyaçlarını karşılamak için nasıl gelir tahsis edeceklerini değerlendirmelerine yardımcı olabilmek için yüksek düzeyde bilgi ve beceriye ihtiyaç duyarlar. Güç dengesizliklerinin, çocukların ihtiyaçlarına ve arabuluculuk sürecinin temel kurallarının sürdürülmesine odaklanılarak yapılacak gerçekliğe uygunluk testi yoluyla ele alınması gerekmektedir. Arabulucular tavsiye vermezler, ancak kanunlar hakkında genel bilgi verirler ve önerilen bir çözümün adil olup olmadığını sınamak için hukuki tavsiyenin gerekli olacağı soruları belirlerler.[210] Taraflara, önerilerinin "gerçekliğe uygunluğunu test

209 Mnookin ve Kornhauser "Kanunun gölgesinde pazarlık: boşanma davası" (1979) Yale Hukuk Dergisi, Cilt 88, 950–997.

210 Bkz. Bölüm 11

etmeleri", hem kısa hem de uzun vadede pratikte nasıl uygulanacağını değerlendirmeleri için yardımcı olmaktadırlar. Arabulucular ayrıca taraflara "düşündükleri kararın mahkemenin onaylayabileceği veya emre bağlayabileceği parametrelerin dışına çıkma ihtimali olduğunu" da bildirebilirler.[211] Erkeklerin kadınlardan daha güçlü olduğu varsayımı, arabuluculukta her zaman teyit edilmez. Cinsiyet kalıplarından ziyade kişilik özelliklerini düşünmek daha yararlıdır. Tipik dişil davranış olduğu düşünülebilecek nezaket ve sevecenlik özellikleri erkeklerde de görülebilmektedir. Gilligan[212], kafaları "kadın modunda" çalışanların - biyolojik olarak erkek veya kadın olmalarına bakılmaksızın - işbirliğine son derece değer verdikleri için pazarlık yapmaya daha istekli olduklarını ileri sürmüştür. Bu noktada erkek veya kadın, daha kuvvetli, agresif kişiliklere sahip bireylerin, iş birliğine daha az kıymet vermeye meyilli olduğu ifade edilmiştir. Bu tarz kişiler arabuluculukta, eşlerinin uzlaşmak için kendilerinden daha istekli olmalarını sömürmeye hazır olabilirler. Haksız ve dengesiz sonuçlara dair endişe verici bazı raporlar olmasına rağmen, araştırmalarda, kadınların arabuluculukta sistematik olarak daha dezavantajlı olduğunu işaret eden bir kanıt bulamamıştır.[213] Tam tersine kadınlar arabuluculukta erkeklerden daha fazla yarar sağladıklarını rapor etmektedirler. Bir başka deyişle, yalnızca cinsiyete dayalı basit bir ikilemin olmadığı görülmektedir. Her ne kadar bir eş diğerinden daha güçlü görünebilse de, eşlerin her birinin belirli alanlarda daha fazla güce ve etkiye sahip olduğu genellikle arabuluculuk sürecinde ortaya çıkmaktadır. Arabulucuların kimin daha fazla güce sahip olduğunu ve bu gücün nereden kaynaklandığını zamanından önce değerlendirmeye çalışmaması önemlidir. Şiddet, istismar ve güç dengesizliklerine yönelik dikkatle tarama yapılarak, arabuluculuk için uygun olmayan durumların elenmesi kaydıyla, kadınlar bu süreçte erkeklerden daha fazla yarar gördüklerini bildirmektedir. Araştırma bulguları, arabulucuların kendilerinin otorite ve güç kullanımları da dahil olmak üzere, farklı güç

211 Aile Arabuluculuğu Konseyi Uygulama Kuralları 5.3

212 Gilligan Farklı bir Sesle: Psikolojik Kuram ve Kadınların Gelişimi (Harvard Üniversitesi Yayını, 1982).

213 Bkz. Bölüm 13

dengesizliklerini tanımalarını ve yönetmelerini sağlamak üzere gereken eğitim ve deneyimleri almalarının önemini ortaya koymaktadır.[214]

Güç, katı değil, akışkan bir olgudur. Arabuluculuk oturumu sırasında ve bir oturumdan, diğerine geçerken bu gücün dalgalanıp yön değiştirdiği gözlemlenebilmektedir. Arabuluculukta güç dalgalanması sık görülmektedir. Evliliğin bozulması ve boşanma sırasında iktidar ilişkileri genellikle değişime uğrama eğilimindedir. Bazı kalıplar aynı kalmasına rağmen, bir eşin diğerini terk etme kararı önceki güç dengesini, bazen dramatik şekilde değiştirmektedir. Bu hususta başka faktörler de ilk defa rol oynayabilmektedir. 1989 Çocuk Yasasına göre; ebeveynler çocuklar üzerinde haklara değil, ancak çocuklara dair sorumluluklara sahiptir. Çocukların ihtiyaç ve duygularını dikkate alan düzenlemeler, ebeveynler arasındaki eşitlik bakımından "adil olanı" temsil etmeyebilir. Çocuklar, mal mülk değil, bireylerdir. Avustralya ve Birleşik Krallıktaki araştırma bulguları, ayrılık sonrası eşit veya büyük oranda paylaşılan ebeveynliğin, çocuğun refahı için uygun olmayabileceğini göstermektedir.[215] Aile arabulucuları, çocuklara dair özel bir kaygı güderler: ebeveynlerin çocuklarının ihtiyaçlarını göz önüne almalarına ve uzun vadede daha iyi işbirliği yapmalarına yardımcı olmaya çalışırlar. Bölüm 8'de açıklandığı gibi, arabuluculuk, çocuğun haklarını tanıyan ve çocuğun kendisine ilişkin düzenlemelerde fikir, duygu ve dileklerini ifade etmesine olanak sağlayacak şekilde çocuk veya genç kişiyle doğrudan istişare etmeyi de içerebilmektedir. Cinsiyete dayalı konularda arabuluculuk uygulamaları ve arabuluculuk hizmeti alanlar üzerinde yapılan araştırmaların bulguları ile güç dengesizlikleri ve uyuşmazlık çözüm çıktıları, Bölüm 13'te daha ayrıntılı olarak ele alınmaktadır.

3. Direksiyonu Paylaşan Çiftler

İyi bir ilişkinin temelinde iyi işlev görmesi yatmaktadır. Düzgün işleyen birçok ilişkide, eşlerin farklı zamanlarda direksiyonu ele almaları her iki eşin de işine yarayabilir. Biri tam zamanlı olarak çocuklara bakarken diğeri çalışıyor olabilir. Diğer çiftler ise her iki yolu da (çocuk

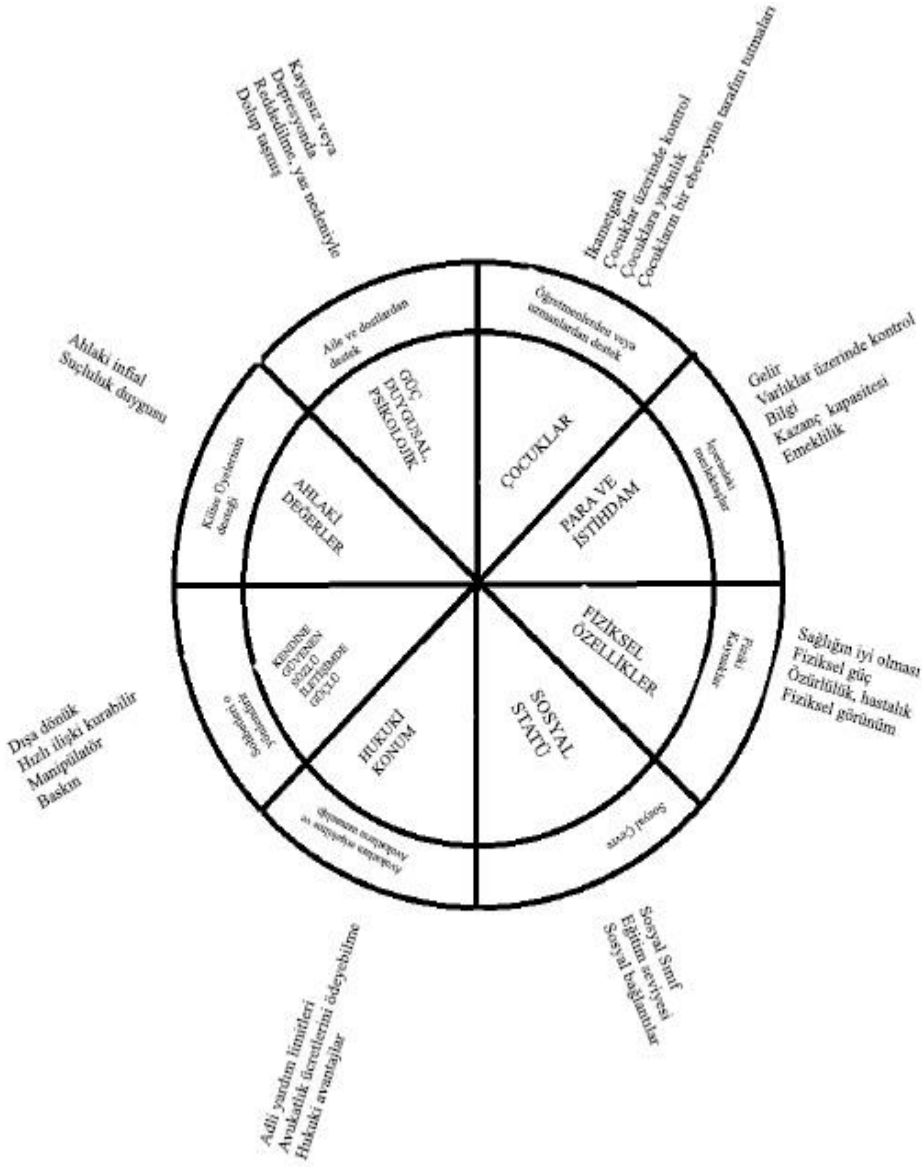
214 Kelly "Boşanma ve Kişilerarası Arabuluculukta Güç Dengesizliği: Değerlendirme ve Müdahale" (1995) Arabuluculuk Süreli Yayını Cilt 13, 2 85–98.

215 Bkz. Bölüm 7

bakımı ve kariyer) az-çok eşit şekilde paylaşmayı tercih ederler ve direksiyonu gerektiği yerde diğerine bırakırlar. Aralarında mutabık kaldıkları bir genel güzergah üzerinde, düzenleme yoluyla direksiyonu diğerinden devralabilirler. Birbirlerine güvendikleri ve her ikisi de yeterli oldukları için hangi eş sürüyor olursa olsun tekerlekler dönmeye devam eder. Bununla birlikte, eşler direksiyonu kimin kumanda edeceği hususunda ya da gitmeleri gereken istikamet hakkında anlaşamadıklarında direksiyonu birbirlerinin elinden almaya çalışabilirler. Daha sonra kendilerini sıkışmış ve hiçbir yöne hareket edemez bulabilirler.

Aşağıdaki şekilde, arabuluculukta sıkça karşılaşılan farklı kapasite, kaynak ya da güç türleri gösterilmektedir. Diyagramın, kendisi bir direksiyon şeklinde hazırlanmış olup, her bir bölüm bir eşin diğerinden daha fazla güç veya mukavemete sahip olabileceği bir alanı temsil eder. Eşlerden biri daha fazla sosyal prestij ve nüfuz, daha yüksek kazanç ve daha iyi kariyer beklentileri gibi alanlarda daha güçlü olabilir. Ancak, çocuklar söz konusu olduğunda, çocuklardan coğrafi veya duygusal anlamda daha uzak olan ebeveyne nazaran çocuklarla gündelik temasa ve yakın duygusal bağlara sahip olan ebeveyn daha güçlü konumda olacaktır. Eşlerin iç ve dış kaynakları genellikle farklıdır. Tekerleğin dış kesitleri, aile ve arkadaşlarınızdan destek, iş fırsatları ve yasal tavsiyeye erişim gibi her iki eş için de eşit olarak bulunamayabilecek dış kaynakları temsil etmektedir. Kesitlerin hepsi açıkça birbiriyle ilişkilidir ve bir bütün olarak bakılması gerekmektedir. Ancak, ortada bir çatışma olduğunda, uyuşmazlığın belli olduğu alana veya alanlara dikkat edilir. Bu alanlardaki güç dengesizlikleri, tekerleğin kenarı boyunca çıkıntı yapan, dengesini bozan ve hareketini engelleyen parmaklıklar, “çıkıntılar” gibidir. Diyagram, müzakerelerin dengeli şekilde ilerlemesini engelleyen ve ileri hareketi zorlaştıran bazı "çıkıntılara" işaret etmektedir.

GÜCÜN GÖRÜNÜMLERİ

Farklılıklar vurgu kazanarak, kırılmış bir tekerleğin parmaklıkları gibi çıkıntı yapabilir. Terk edildiğini düşünen bir eş, ilişkiyi bitirmede herhangi bir rol oynamaz, genellikle güçsüz hisseder. Öte yandan, aile ve arkadaşlar terk edilmiş eşe destek verip "terk eden" eşi dışlayabilirler. Hatta bazen terk eden ebeveyn kendi ailesi tarafından bile dışlanabilir.

4. Aile Arabuluculuğunda Güç Dengesizlikleri

Arabuluculuktaki dinamikleri etkileyen birçok güç dengesizliği vardır. Bunlar arasında:

1. Fiziksel, psikolojik ve duygusal istismarın her biçimi,[216]
2. Evliliği veya ilişkiyi sona erdirme gücü;
3. Değişime direnme veya engelleme gücü;
4. Duygusal güç ve direnç;
5. Çocuğun nerede kalacağı, belirlenmiş çocuk bakım modeli;
6. Çocukların bir ebeveyne duygusal bağlılıkları, ittifak kurması;
7. Bilgi, finansal varlıkların kontrolü, yüksek gelir, kazanma kapasitesi;
8. Kişilik, özgüven ve atılganlık;
9. Beden, sağlık ve güç, fiziksel görünüm;
10. Sözlü beceriler, dil kullanımı;
11. Zeka, eğitim veya entelektüel güç;
12. Cinsiyet;[217]
13. Cinsel güç, baştan çıkarıcılık;
14. Başkalarını, özellikle de çocukları manipüle edebilme yeteneği;
15. Yaş;
16. Ahlaki güç- değerler ve din, dini liderlerden destek;
17. Sosyal statü, sosyal etki;
18. Yeni bir eşe sahip olmak;
19. Aile desteği;
20. Arkadaşlardan ve meslektaşlardan alınan destek;
21. Hukuk hizmetlerine erişim, kamu finansmanı için uygunluk.

Evliliği Sona Erdirme Gücü

Evlilik veya ilişkiyi sona erdirme kararı, genellikle karşılıklı olarak alınan bir karar değildir. Öfke, acı ve uzun süreli uyuşmazlıklar, bir eşin,

216 Bkz. Bölüm: 3

217 Bkz. Bölüm: 10 ve 12

diğerinin rızasını aramadan evliliğin sona erdirilmesine yönelik tek taraflı karar almasına sebep olabilir. Arabulucular, ayrılma ya da boşanma kararları ortak alınmamış olan birçok çiftle karşılaşmaktadır. Ayrılığı isteyen eş, diğer eşin direneceği bir değişim silsilesi başlatır. Ayrılmayı isteyenler, kayıp ve keder yaşasalar da; daha güçlüdürler, çünkü düzelme sürecine daha önceden başlamışlar, çoğu durumda kararlarını düşünmek ve gelecekten beklentilerini tartmak için ciddi olarak belli bir süre zarfında değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Bu sebepten de arabulucuların, zıt yönlerde karşı karşıya olan ve tamamen farklı şekillerde tepki gösteren her iki eşe de, eşit ölçüde destek vermede dengeyi korumaları zordur.

Bilgi Eksikliği

Bilgi önemli bir güç kaynağıdır. Finansal bilgi eksikliği veya finansal belgeler ve hesaplarla ilgili bilgi sahibi olmamak, konuya ilişkin müzakerelerde büyük dezavantaj yaratacaktır. Annenin çalışmadığı ve maddi meseleleri tamamen babaya bıraktığı geleneksel aileler yaygın olmasına rağmen, aile bütçesinin anne tarafından yönetildiği birçok evlilik bulunmaktadır. Bilgiyi paylaşmak, güçsüzlük hissini azaltır. Arabulucunun temel görevlerinden biri, paylaşılması gereken bilgiyi tanımlamak ve bir araya getirmektir. Taraflara, bilgileri eksiksiz olarak toplamak ve paylaşmak için yardım edilir. Arabulucu ayrıca, her iki eşin de vakıf olamayabilecekleri bilgileri edinmelerine de yardımcı olur. Her iki eşin, bir sonraki arabuluculuk toplantısından önce hukuki danışmanlarıyla görüşmeleri teşvik edilerek, mümkünse konuları eşit derecede bilgilendirilmiş bir şekilde tartışabilmeleri sağlanır.[218]

Kullanışlı olabilecek tekniklerden biri, taraflardan birinin avukatının ağzıyla konuşmaktır: “Eminim Julie'nin avukatı bu krediyi bilmek isteyecektir. Ne kadar kredi alabileceği konusunda bir sınır var mı?” Arabulucular soruları sormak ve destekleyici belgeleri talep etmek için yeterli finansal bilgiye ihtiyaç duyarlar. Ayrıca sadece bir tarafla diyaloga girmemeye dikkat etmeleri gerekir ki diğer taraf kendisini dışlanmış veya kafası karışmış olarak hissetmesin. Her iki taraf da tartışmalara, çapraz sorgulama veya daha az bilgiye sahip olanın himaye edilmesi söz konusu olmaksızın eşit bir şekilde dahil edilmelidir. Bir

218 Bkz. Bölüm: 9

ebeveyn daha fazla finansal bilgiye sahip olabilirken, diğer ebeveyn ise çocuğun gelişme aşaması ve faaliyetleri hakkında daha fazla bilgiye sahip olabilir. Arabulucular ebeveynlerin çocukları ve finansal durumları hakkında bilgi paylaşmalarını teşvik ederler. Çocukların günlük bakımını üstlenen bir ebeveynin, bu deneyimini çocukları nadiren veya çok az gören bir ebeveynle paylaşması gerekmektedir.

Anlaşmaya Direnme veya Engelleme Gücü

Görünüşte güçsüz ve pasif bir eş, engelleme ve direnme yoluyla güç kullanabilir. Oyalama taktikleri kararların alınmasını ve uzlaşıya varılmasını geciktirir. Taraflar arabuluculuğa sevk edilmeyi kabul etmiş olsalar da her iki tarafın mutlak bir çözüm arayışı içinde olduklarını düşünmek naif bir tutum olacaktır. Kişilerin sebepleri değişken olabilmektedir. Bu aşamada bir tarafın arabuluculuğa sevk edilmeye görünüşte razı olması, herhangi bir anlaşmayı kabul etmeme yönündeki kararlılığının gizlenmesi için kullanılıyor olabilmektedir. Arabuluculuğu kabul etmenin kendisi bile, bir oyalama taktiği olabilir. Arabulucular, oyalama taktiklerine dikkat etmeli ve mevcut durumun uzamasından taraflardan birinin elde edeceği avantajı tespit edebilmelidir. Arabuluculuğun hem süresi hem de hızının denetim altında tutulması gerekmektedir.

Çocukların diğer ebeveyn ile devam eden ilişkilerini engellemeye çalışan veya finansal açıdan anlaşmaya direnen bir ebeveynin sergilemiş olduğu bu tutum, eski eşini kendilerini terk ettiği için cezalandırmak istemesinden kaynaklanıyor olabilir. Çözümlenmemiş çatışma ele alınmadığında, çocuklar ve finansal konularda uyuşmazlıklar uzayabilmektedir. Arabuluculuk, bir eş tarafından anlaşmaya varmak için değil, çatışmayı ve duygusal bağı uzatmak için kabul edilmiş olabilir. Arabulucular herhangi bir tarafın oyalama taktiklerine kanmamak için son derece dikkatli olmalıdır. Uzlaşıya doğru yol aldığını düşünürken; söz konusu tarafın uzlaşmama direncine destek olunmaması gerekmektedir. Taraflardan birinin uzlaşmak yönünde herhangi bir işaret vermemesine rağmen; daha fazla zaman istemesi halinde mevcut durumun uzatılmasının dezavantajları göz önünde bulundurulmalıdır.

Duygusal Baskı ve Manipülasyon

Bazen bir eş, korku veya suçluluk duygusu üzerine oynayarak diğerini manipüle etmeye çalışır. Suçluluk duygusuyla yapılan fazlaca cömert bir tekliften daha sonra, yeterince düşünüp, tavsiyeler alındıktan ve sonuçları daha net hale geldikten sonra pişman olunabilir. Arabulucular, teklifleri ve imtiyazları kabul etmeli, ancak olgunlaşmamış veya yeterince düşünülmemiş anlaşmalar yapılması risklerini azaltmak için frene basarak "peki eğer?" sorusunu da sormalıdırlar. Her iki taraf da ilgili tüm bilgilere haiz olmalı ve kendilerine bir anlaşmaya varılmadan önce pozisyonlarını dikkatlice değerlendirmeleri için yeterince zaman verilmelidir. Eşlerden birinin bir felakete uğramış gibi görüntü sergilemesi evde ayrılan eşine baskı yapmak için kullanılan bir yol olabilir. “Terk edilen” eşin kederi gerçekten boğucu ve tamamen samimi olabilir, ancak diğer eşi manipüle etmek için kullanılıyor da olabilir. Bir eş durmaksızın ağlamaya devam ediyorsa arabuluculuk oturumuna devam etmek imkansız -ve uygunsuz- olabilir. Arabuluculukta ağlama sık görülen bir durumdur ve bazen kişinin rahatlaması için duygularını serbest bırakmaya ihtiyacı olabilmektedir. Bazen her iki eş de gözyaşı dökebilir. Sürekli ağlama, herhangi bir konuyu tartışmayı imkânsız hale getirebilir. Arabuluculuk sona erdirilir veya ertelenirse, danışmanlık veya psikoterapiye ihtiyaç duyulabilir, ancak bu durum kimi zamanlarda uzlaşmaya varılmasını süresiz olarak da erteleyebilmektedir.

Sözlü Baskı ve Kontrol

Bazen bir eş uzun uzun konuşup, diğerinin konuşmasını engelleyerek, arabuluculuğun kontrolünü ele geçirmeye çalışır. Daha sessiz olan taraf, daha suskun veya daha endişeli olabileceği gibi; ihtiyaç ve duygularını sözlere dökecek belagate de sahip olmayabilir. Bunun bir diğer şekli, bir eşin diğer eşi aşarak ya da onu görmezden gelerek arabulucu ile konuşması veya diğer eşin anlayamayacağı teknik terimler kullanmasıdır. Arabulucu sergilenen bu oyunun farkına varmalı ve diğer eşin de tartışmaya dahil olduğundan emin olmalıdır. Belagat sahibi olmak zekâ ve eğitimle ilişkili değildir. Oldukça zeki insanlar da duygusal sorunları tartışamayabilirler. Örneğin, travma geçirmiş veya stres altında bunalmış olabilirler.

Bir eşin daha baskın davranması ve diğerinin itaatkarlığı eskiden kalma bir şablon olabilir. Eşlerden biri ayrıca sevgi ve güven ilişkisinin

artık ortadan kalktığını görerek benlik saygısını yitirebilir. Arabulucular, eşlerden birini geride tutarken; diğerini öne çıkmak konusunda teşvik edebilmek için kişisel sıcaklık ve hassasiyeti yeterli bir katılıkla birlikte kullanmalıdır. Bu, arabuluculuk sanatının bir parçasıdır. Bu aşamada, düşük moral ve aşağılık duygularının dezavantajları yalnızca geçici olabilir. Arabuluculuk, her iki eşe de özenli ve dengeli bir biçimde davranarak gölgede kaldığını hisseden eşin, kendine olan özgüvenini yeniden tesis edebilir. Giyim, kuşam ve tutumlarda (olumlu yöndeki) değişiklikler bir arabuluculuk oturumundan diğerine fark edilmektedir ve bu benlik saygısının kademeli bir şekilde iyileşmekte olduğunun işaretleri olabilir. Bununla birlikte, arabulucunun çabalarına rağmen, bir tarafın öz saygı göstermemesi ve kendi ihtiyaç veya görüşlerini ifade edememesi halinde, arabuluculuğun uygun olmadığı ve dikkatli bir şekilde sonlandırılması gerektiği görülmektedir. Böyle durumlarda, hukuki destek ve tedaviye yönelik yardıma ihtiyaç duyulması muhtemeldir.

Örnek

Alan, arabuluculuğun başlangıcında hem kendisi hem de eşi Zena adına konuşarak, nelerin sessiz ve duyguların işin içine karıştırılmadığı bir şekilde halledilmesini istediklerini açıklamıştı. Zena, kendisine sorulan sorulara hisleri uyuşmuş gibi bir şekilde, küçük göz temaslarıyla cevap verdi. Arabulucular ondan daha fazla şey öğrenmeye çalışırken edilgenlik ve kızgınlık karışımı bir tepki ile yanıt verdi: "Bunu Alan bilir. Bana bir şey sormayın". Alan ise aralarında anlaşmış oldukları iddia edilen uzlaşı şartlarını ifade etmekte fazla hevesliydi. Zena ona söylenen her şeyi kabul etmeye meyilli görünüyordu, ancak tavırları aynı zamanda bu süreçten memnuniyetsiz ve üzüntülü olduğunu da göstermekteydi. Kendi ihtiyaç ve öncelikleriyle ilgili sorular sorulduğunda, Alan'ın daima her şeye karar vermiş olduğunu söyleyerek kendisinin çaresiz olduğunu ifade eden bir tutum takındı. Arabulucu ona "Zena, burada yaptıklarımız, bu senin şu andan itibaren kendin için ne tür bir yaşam istediğine karar vermek için elindeki tek fırsat" dediğinde ani bir değişiklik oldu. Zena'nın tavırları değişti. Arabulucunun sorduğu soru beynine yavaş yavaş nüfuz ederken gözlerini arabulucudan bir saniye bile ayırmadı. O andan itibaren arabuluculuğa dahil oldu ve etkin şekilde müzakerede bulundu. Alan da rahatlamış görünüyordu. Adam, Zena'nın kendi adına

konuşmaması nedeniyle başka seçeneği olmadığını düşündüğünden odadaki liderliği üstlenmek zorunda kalmış olduğu izlenimi vermişti.

İntihar Riski ve Ölüm Tehditleri

Ölüm veya boşanma yoluyla eşin kaybedilmesi deneyiminin, intihar konusunda önemli bir etken olduğu bilinmektedir. Bu sebeple; herhangi bir intihar riski oldukça ciddiye alınmalıdır. Keza tıbbi veya diğer yardımların acilen verilmesi de gerekebilir. Öte yandan, intihar ve ölüm tehditleri, bazen ayrılmamak veya eve dönmek için diğer eşin üzerinde büyük baskı yaratan duygusal bir şantaj türü olarak da kullanılmaktadır. Arabulucular, çocuklara yönelik aşırı riskler de dahil olmak üzere intihar ve cinayet risklerini hafife almamalıdırlar. Profesyonel yardıma ihtiyaç duyulması halinde, her iki tarafın da bu yardımı alabilir olması halinde, bu mesele arabuluculuk oturumunda tartışılabilir. Ancak arabulucu oturum sonrasında taraflarla bu konuyu ayrıca konuşmaya ihtiyaç duyabilir. Buna normalde izin verilir. Ayrıca, ilave bilgi almak amacıyla normalde yürürlükte olan eşit şekilde dahil olma kurallarına istisna olarak, ancak herhangi bir tedavi veya danışmanlık işlevi görmeksizin, görüşülebilir. Olabilecek her türlü endişe gecikilmeksizin bir danışman ya da denetçi ile tartışılmalı ve hayatı tehdit eden ve/veya çocukların zarar görme riski altında olduğu her türlü durumda normal gizlilik kurallarının terk edilmesi gerekmektedir.

Sessizliğin Gücü

Arabuluculuk toplantılarında sessizlik, olumlu veya olumsuz anlamda çok güçlü olabilir.[219] Bu toplantılar çiftin kelimeler olmaksızın güçlü pozitif duyguları paylaştıkları bir yer olabilmektedir. Arabulucular bu türden bir sessizliğe saygı göstererek, müdahale etmekte aceleci olmamaya dikkat etmelidirler. Bir diğer durumda ise bir tarafın yanıt vermemesi karşısındakini sinirlendirmek veya gözünü korkutmak amacıyla, kendisini üstün olarak göstermesi için kullanılan bir tutum olabilir. Genelde, bir eşin korkmasına, çekinmesine neden olan şey diğer eşin kullandığı sesin şiddeti ve sertliğidir. Bağrışmada ses ne kadar yüksek çıkıyorsa, sessizlik anlarındaki sessizlik ve inatçılık da o kadar şiddetli olacaktır. Arabulucu öfkeden kaynaklı bir sessizlik olduğunu

219 Bkz. Bölüm: 6

hissettiğinde, sessiz kalan eşe sakin, duygulardan arındırılmış bir sesle sorular sorarak müdahil olmalıdır. Sessiz eş arabulucunun soracağı düşünceli ve saygılı sorulara genellikle yanıt verir.

Çocuklara Fiziksel ve Duygusal Yakınlık

Çoğu baba, anneye nazaran daha iyi kazanmakta olup daha iyi bir emeklilik maaşına ve finansal varlıklar üzerinde daha fazla kontrole sahip olmaktadır; oysa, çocukların başlıca bakıcıları olan anneler için çocukların ne istediklerini "bilmek" önemlidir. Uzun saatler çalışan ya da işleri sebebiyle evden uzak kalan babalar kaçınılmaz olarak çocuklarıyla daha az temas kurmakta ve anneye oranla çocuklarıyla daha az ilgilenmektedirler. Özellikle bu durumda olan babaların yatılı kalmak için hazır olmayan bir bebek veya küçük çocuk ile yakın bir ilişki kurma şansı azdır. Birçok ebeveyn, ayrıldıklarında çocuklarını kaybetmekten korkmaktadır. Arabuluculukta, annenin, çocukların babasıyla olan ilişkisini, babanın düşündüğünden daha fazla desteklediği görülebilir. Fakat bazı durumlarda, çocukların uzaklara, hatta başka ülkelere götürülmesine yönelik derin korkularda oluşmaktadır. Arabulucular çocuğun kaçırılma korkusu ve riskleri konusunda uyanık olmalıdır.[220] Bir ebeveynin diğerine, çocukların çekebilecekleri acı ve zararlar nedeniyle onların hiçbir zaman uzaklaştırılmayacağı konusunda doğrudan ve içtenlikle teminatlar vermesi halinde, çok önemli seviyede duygusal rahatlama olacağı söylenebilir. Daha sonra ise, başka konularda pozisyonlar değişebilir. Ayrılık, evden ayrılan ebeveyne çocuklarla ilişkiler kurmak için yeni fırsatlar da sağlayabilir. Ebeveynler, birbirlerinin bağlılıklarına ve birer ebeveyn olarak işbirliklerine güveniyorsa, çocuklarının kısa sürelerle yanlarında olmamasını daha kolay yönetebilirler. Erken bir arabuluculuk, ebeveyn savaşlarında çocukların piyon veya silah olarak kullanılması riskini azaltır. Çocuklar güç savaşları ve ittifakları arasında kaldıklarında, çatışmanın çözümlenmesi oldukça zorlaşabilmektedir.[221]

220 Bkz. Bölüm: 14

221 Bkz. Bölüm: 7 ve 8

Kültürel Faktörler, Ahlaki Güç, Din

Bir çiftin kültürel veya etnik kökeni arabuluculardan farklı olduğunda, dini veya sosyal geleneklerin bir hususta tutumlarının ne kadar katı olacağını belirleyebilecekleri akılda tutulmalıdır. Arabulucular bu gelenekleri anlamalı ve çiftlerin bu geleneklere ilişkin değerlerini, birbirlerine ve kendilerine açıklamaya teşvik etmelidir. Özellikle ahlaki değerler ve dini kuralların egemen olduğu hallerde, bu durum çok önemlidir. Örneğin, Müslüman çiftlerle arabuluculuk yapılırken, kimi durumlarda diğer aile üyelerinin veya dini liderlerin de dahil edilmesi gerekebilir.[222]

Bir veya her iki eş de oturum sırasında kullandıkları dili, ikinci bir dil olarak konuşuyorsa, arabulucunun sık sık açıklamalar yapıp konuşulanları özetleyerek varsayımları ve dildeki nüansların anlaşılıp anlaşılmadığını kontrol etmesi gereklidir. Aslında bu, anadilleri ortak olan çiftler arasında arabuluculuk yapmaktan çok da farklı değildir. Birbirlerini anlayabilmekte bazen o kadar başarısız olurlar ki, tartışmanın zorluğu iki farklı dilde konuşan insanın karşılaşacağı zorluktan pek de farklı olmayacaktır. Kullanılan dilin ikinci dil olması veya bir tür dil dezavantajı ya da engeli olduğu hallerde arabuluculuk uygun olmayabilir. Arabuluculuk yapılması için istekli olunması halinde, tarafların söylediklerini anlamak, anlamları açıklamak ve mümkün olduğunca açık bilgi vermek ve her iki eşin de anladıklarını kontrol etmek için özel dikkat gösterilmelidir. Bu durumda arabulucu, konuşulanları yeniden ifade ederek anlama sürecine yardımcı olsa da dil veya işaret dili becerilerine sahip bir eş-arabulucu ya da tercüman gerekebilir. Örneğin işitme engelliler tercümanı gibi bir üçüncü taraf uzmanın arabuluculukta kullanılabilmesi için, bu uzmanın tüm katılımcılar tarafından kabul edilebilir olması ve arabuluculuk sürecindeki rolü hakkında net bilgi sahibi olması için arabulucu ile kısa bir ön görüşme yaparak, Arabuluculuk Anlaşması'nı imzalamış olması gerekmektedir.[223]

Orta yaşlı bir İngiliz baba ve genç bir Taylandlı anne arasında 3 yaşındaki kızlarına ilişkin olarak yürütülen arabuluculukta Taylandlı anne, sınırlı derecede İngilizce bilmesine rağmen, arabulucunun yavaş

222 Keshavjee İslam, Şeriat ve Alternatif Uyuşmazlık Çözümü (I.B. Tauris 2013)

223 Bkz. Bölüm: 6

konuşması ve açık bir dil kullanması sayesinde sağlıklı bir iletişim kurabildiğini ifade etmişti. Her iki ebeveyn de mahkemeye gitmek yerine arabuluculuk yapmak istiyorlardı. Eşler bir bakım anlaşması düzenleyebildiler (anne çalışıyordu ve baba da işsizdi) ve pratikteki bazı sorunlar çözümlendikten sonra, kızlarının bakımını birlikte üstlenmek üzere anlaşmaya varabildiler.

Yeni Eşler, Akrabalar, Arkadaşlar ve Üçüncü Taraflar

Yeni eşlerin yönlendirici etkisi büyüktür. Eski eşe karşı düşmanlıktan, yardımsever ve uzlaşmacı ve yardımcı bir tutuma, hatta arabulucu rolüne kadar çok farklı tutumları takınabilmektedirler. Yeni bir ilişki, çiftin ayrılmasından sonra oluştuğunda, eski eş yeni hayat arkadaşını daha kolay kabul edebilir, ancak etmemesi de olasıdır. Yeni eş, tıpkı bir el bombası gibi tartışmanın orta yerine atılabilir – "erkek arkadaşın benim çocuklarımın yanına gelemez" – Tartışmalar kimin kime neyi dikte ettiğine ilişkin olduğunda; arabulucunun müdahale etmesi gerekmektedir. Örneğin "çocuklar hali hazırda Sophie'yi tanıyor mu?" gibi sorulması gereken sorular vardır. Sophie, eskiden annenin en iyi arkadaşı ya da kapı komşusu ise durum daha da zordur. Diğer taraftan örnekteki 'Sophie' veya 'George'un, çocuklar veya diğer eşi hiç tanımadığı durumlarda, eski eş çocukların bu yeni kişiyle nasıl, ne zaman tanıştırılacakları ve bu yeni kişiyle tanışmalarının hangi aşamalar halinde gerçekleştirileceği gibi konularda güvenceye ihtiyaç duyabilmektedir. Çocuklar söz konusu olduğunda; yeni hayat arkadaşı yan bir konu olarak kaldıkça, arabulucunun her iki ebeveynin de dikkatini çocukların hali hazırda nasıl hissettikleri ve ebeveynlerinin ne yapmasına ihtiyaç duyduklarına çekmesi gerekebilmektedir. Ebeveynler arasındaki savaş, ebeveyn ilişkisinden ziyade, daha çok "evliliğe ilişkin" olabilir. Arabulucular spot ışıklarını - çocuklar açısından yan bir konu olan - yeni bir eş gibi duygusal bir mesele yerine, her iki ebeveynin de dikkatini çocuklarının neler yaşadıklarına odaklamaları gerekir. Çocuklara ne yardımcı olur? Çocukların ihtiyaçlarına odaklanmak, ebeveynlere muhtemelen adım adım bir şekilde kabul edebilecekleri düzenlemeleri yapmalarında yardımcı olabilir. Bazen her iki tarafta da yeni eş olabilmekte ve düzenlemeler güçleşebilmektedir.

Çalışmalar, özellikle erken dönemlerde çocuklardan gelen reaksiyonların farklı olduğunu göstermiştir.[224] Çoğu çocuk, üvey babalarla iyi ilişkiler kurar, aynı zamanda öz babalarıyla da iyi ilişkilerini sürdürür. Ebeveynlerin dikkatini, genel olarak çocukların üvey ebeveynlerini kendi annelerinin veya babalarının yerine geçen kişiler olarak görmediklerinin ifade edildiği araştırma bulgularına çekmek önemli olabilir. Dunne ve Deater-Deckard[225] çocukların büyük bir kısmı evde beraber kaldıkları üvey ebeveyne karşı duygusal olarak yakın olmamasına rağmen, % 91'inin üvey ebeveynini bir ebeveyn ya da arkadaş ya da her ikisi birden olması gerektiğini düşündüklerini tespit etti. Çocukların sadece % 9'u bir üvey babanın ebeveyn olarak ya da arkadaş olarak kabul edilmemesi gerektiğini düşünüyordu. Ayrılıktan sonra geniş aileler, özellikle büyükanne ve büyükbabalar çok önemli destek vermekte olup, meseleler hakkındaki görüş ve tutumları büyük ağırlık kazanabilmektedir. Amerikalı araştırmacı Judith Wallerstein, boşanan çiftin arkasında sıraya geçen akrabalar, arkadaşlar ve danışmanları Yunan tragedyalarındaki koroyla kıyaslamıştı.[226] Çifti çevreleyen koro, ayrılığın matemini tutarken, ihtiyaç duyulan desteği de sağlamaktaydı. Ancak çatışma alevlerini körüklemek bazen yalnızca tarafların dışındaki başka insanların duygusal ihtiyaçlarına hizmet edebilir. Bir tarafta daha büyük veya daha güçlü bir akraba toplamı varsa, o taraf diğer tarafa oranla daha fazla duygusal ve pratik destek alabilmektedir.

5. Arabuluculukta Katılımcıların Güçlendirilmesi

Arabuluculukta, bir katılımcı diğerinin kontrolü altına alınmaktan korkabilir. Sık karşılaşılan endişeler arasında diğer eşin "kontrol etmesi" ya da "tüm kontrolü elinde tutması" yer almaktadır. Bu korkular ve algılar çok güçlüdür. Bir eş, ihtiyaç duyduğu veya değer verdiği bir şeyi kaybetmekten korktuğunda savunma pozisyonuna çekilir. Agresif veya

224 Ferri ve Smith 1990'larda Ebeveynlik (Aile Politikaları Araştırma Merkezi, 1996).

225 Dunn ve Deater-Deckard Değişen Ailelere Dair Çocukların Görüşleri" (2001) Joseph Rowntree Araştırma Bulguları 931.

226 Wallerstein ve Blakeslee İkinci Şanslar – Boşandıktan On Yıl Sonra Erkekler, Kadınlar ve Çocuklar (Bantam Press, 1989).

tehdit edici davranışlar altta yatan güçsüzlük ve korku hislerini gizliyor olabilir. Gerçek şu ki, her iki taraf da kontrolü kaybetmekten korkuyor olabilir ve sadece seslerinin duyulduğunu hissettiklerinde ve eş kararlar alabildiklerinde "güçlü kılınmış" hissedebilirler. Arabulucular, ilgili bilgileri, olası seçenekleri ve tarafların ihtiyaçlarını değerlendirmeye yardımcı olarak katılımcıları "güçlendirmeye" çalışır. Katılımcıların duygusal, mali ve diğer koşullar açısından kıyaslanabilir kaynakları varsa, birbirleriyle eşit zeminde pazarlık yapabilirler. Ancak gerçek dünyada, kaynaklar nadiren eşittir. Müzakere masası genellikle bir eşin lehine dönüktür. Bazen bütün kartlar birinin elindeyken, diğerinin elinde hiç koz yoktur. Daha sıklıkla, her eşin elinde diğerinin istediği bazı kartlar vardır. Bir ebeveyn finansal konulara ilişkin kartları elinde tutarken; diğer ebeveyn çocuklarla ilgili kartları elinde tutabilir. Hiçbir ebeveyn kartlarını paylaşmaya ve adil bir anlaşmaya varmaya hazır değilse bu bir çıkmaza neden olabilir. Arabulucuların desteyi karıştırıp kartları daha adil bir şekilde ele alacak güçleri yoktur. Bununla birlikte arabuluculuk, adil ve dengeli sonuçlar üretme iddiasındadır. Arabulucular tarafsızsa ve sonucun adil olmasına yönelik sorumluluk kabul etmezlerse, daha savunmasız tarafın çıkarları arabuluculukta nasıl korunur? Daha zayıf olan eş, anlaşma sağlanması için baskı altına alınabilir.[227] Arabulucular, tarafların farklı güç alanlarını müzakere edilebilir, "dengeli" ve paylaşılabilir olabileceğini anlamalarına yardımcı olmalıdır.

6. Arabulucu Ne Kadar Müdahil Olmalı?

Tarafsızlık ve güçlendirme arasında doğal bir gerilim vardır, her ikisi de arabulucuların etik kurallarında yer alan kilit ilkelerdir. Her zaman tamamıyla tarafsız kalmak, arabulucuyu belirli anlarda bireysel olarak taraflara yardımcı olacak müdahaleler yönünden sınırlamaktadır. Proaktif arabulucular genelde:

• Kişilerin hissettiklerini anlar ve görüşme odasının içindeki dinamiklere yanıt verir.

• Açık çatışmayı yönetmek için daha sık müdahale eder.

• Bir eşin arabuluculuğu kontrol altına almasını önlemek için temel kurallar uygular.

227 Bkz. Bölüm: 12

• Hiçbir eşin ortaya atmadığı soruları gündeme getirir.

• Katılımcıların belli bir konuşma biçimi veya hareket tarzını kısır ve zarar verici olabileceğini anlamalarına yardımcı olur.

• Özel toplantı yapmayı göz önünde bulundurur.

• Önerilerde bulunur ancak kesin çözümler ileri sürmez.

Bu noktada; arabulucunun katılımcıların güvenini kaybetmemesi koşuluyla[228], proaktif arabulucular pasif kolaylaştırıcılardan daha etkili bulunmuştur. Çeviklik ve empati, sürecin tümünde dengeyi korurken bireysel ihtiyaçlara cevap vermede de çok etkilidir.

7. Arabuluculukta Güç Dengesizliklerinin Yönetilmesi

Arabulucuların eğitimi, güç dengesizliklerine ilişkin farkındalığı ve bu dengesizliklerin sürecin her aşamasında yönetilmesine ilişkin becerileri geliştirir:

1. İlk görüşmeler- Arabuluculuğun her bir kişiyle ayrı ayrı, birlikte ileriye götüren, uygun ve kabul edilebilir bir yol olup olmayacağını değerlendirmek.

2. İlk değerlendirmelere rağmen; durumun arabuluculuk için uygun olmadığı ortaya çıktığında arabuluculuğu sona erdirmek. Arabulucular, eşleri sindirme ve boyun eğme işaretlerini kaçırmayacak şekilde izler, dengesizliğin aşırı olması ve arabuluculuğa yanıt vermemesi halinde arabuluculuğu sona erdirirler.

3. Arabulucular hem kendileri saygılı olmalı hem de tarafların saygılı ve medeni bir şekilde davranmalarını sağlamalıdırlar. Kaba dil kullanımı veya tehdit edici davranışları kontrol altına almak için aktif adımlar atmalıdırlar.

4. Arabuluculuk eşit katılım gerektirir. Bir katılımcı sürekli olarak diğer katılımcıyı baskılar ve üzerinde hakimiyet tesis etmeye çalışırsa, arabulucu bunun devam etmesine izin vermemelidir.

5. Arabulucu hem konuşulabilecek hem de konuşanın duyulabileceği bir ortam yaratmada etkin bir role sahiptir. Mağdur ve

228 Bkz. Bölüm: 12

kendisini duygusal olarak çıkmazda hisseden bir eş, arabulucunun nezaretinde kendisini güvende hissederek oturuma katılım sağlayabilir.

6. Arabulucu bu süreçte değerlendirilmeye alınabilecek belgelerin yalnızca tarafların her ikisinin ve arabulucunun ilgili olduğunu kabul ettikleri belgeler olduğunu açıklamalı ve kendisine sunulan belgeleri kontrol etmelidir.

7. Bilgi paylaşımı. Bilgi edinme ve bilgilerin tüm açıklığıyla paylaşımı, arabuluculuğun temel unsurları olup, bilgi dengesizliğini büyük ölçüde azaltabilmektedir.

8. Mevcut ve gelecekteki ihtiyaçların belirlenmesi ve bu ihtiyaçların anlaşılması. Her bir tarafın ihtiyaçlarını ve çocukların gereksinimlerini belirleme ve keşfetme süreci iyi ve sistematik bir şekilde yapılmalıdır. Bu, müzakerede tarafların durdukları yerlerin dengelenmesine yardımcı olur.

9. Arabulucu tarafından sağlanan bilgiler, tarafların beklentilerini ve pozisyonlarını etkileyebilir. Arabulucular, her iki tarafa da sağlıklı bir bilgi akışı sağlamalıdır. Bilgiler gerçeğe dayalı olmalı, tarafsız bir şekilde sunulmalı ve tekrar kontrol edilebilir nitelikte olmalıdır. Örneğin, mahkemenin ortak bir mal hakkında neleri değerlendireceğine ilişkin bilgi vermek, bir tarafın bu varlığın hesaba katılmadığını iddia etmesini engelleyebilir.

10. Hukuki tavsiyeler. Arabuluculuğun temel ilkesi, her iki tarafın da yasal olarak bağlayıcı olabilecek bir sözleşme yapmadan önce bağımsız yasal tavsiye almaları gerektiğidir. Bağımsız tavsiye, kontrol ve denge sağlar. Katılımcılar mümkün olduğunca yasal ve finansal tavsiye almaları konusunda teşvik edilmelidir.

11. Tek bir tarafa çözüm olacak çareler değil, mevcut tüm seçenekler araştırılmalıdır. Arabulucular, diğer olası seçeneklerin belirlenip dikkate alınmasını sağlayarak, bir tarafın "zaten olması gereken" olarak düşündüğü yanıtı, karşı tarafa dayatmasını engelleyebilmektedir.

12. Tarafsızlık, hareketsizlik değildir. Arabuluculuk oturumunda, arabulucular küçük manevralar yaparak, her iki tarafla da uyum sağlamalı ve genel bir denge sağlamalıdır.

13. Arabuluculuk dışında da güç sahibi olanların farkında olmak. Çocuklar, yeni eşler, büyükbaba ve büyükanneler çok güçlü olabilir. Arabulucular, alınacak kararın pratikte çalışabilmesi için ebeveynlere, karar verme yetkisine kimlerin sahip olduğu veya kimlerin bu yetkiyi paylaşabileceğini ve ayrıca kimlerin işbirliğine ihtiyaç duyduğuna ilişkin değerlendirme yapabilmeleri için yardımcı olur.

14. Yazılı arabuluculuk özetleri. Özetler, çözüm önerileri ve tüm seçeneklerin ne ölçüde dikkate alındığı gibi konuları içermek zorundadır. Hukuki tavsiyeye ihtiyaç duyulan noktalara dikkat edilmelidir.

15. Arabuluculukta kalite kontrolü. Arabulucuların eğitimi, akreditasyon ve uygulamaların izlenmesi için ulusal standartlar, arabuluculuk müşterileri ve arabulucular için güvenceler sağlamaya yardımcı olmaktadır.

16. Arabulucular, uygulamalarını iyileştirmek ve becerilerini geliştirmek için hizmet alanlardan geri bildirimler almalı ve konuyla ilgili araştırma çalışmalarını takip etmelidirler.[229]

8. Arabuluculukta Temel Kuralların Konulması ve Sürdürülmesi

"Biz zaten bir anlaşmaya vardık, sizden yalnızca yazılı hale getirmenizi istiyoruz. Raporu hemen hazırlarsanız olur mu? Biz de imzalayıverelim."

Bazı insanlar herhangi bir bilgi vermeden hızlı bir anlaşma yapmak ister. Arabulucular, mümkün olduğu kadar açık ve diplomatik olarak, gerekli bilgilerin sağlanmasının tam ve nihai bir uzlaşmaya ulaşmanın önemli bir parçası olduğunu açıklamalıdır. Taraflar, bilgileri nasıl vereceklerine kendileri karar verebilirler, ancak bilgi verip vermeyecekleri bir tartışma konusu değildir. Örneğin mahkeme yolunun kullanılması halinde, mahkeme bilgi isteyecektir. Birçok taraf, mahkeme yerine arabuluculukta bilgi vermeyi tercih etmektedir. Bilgi verme konusundaki isteksizlik, gizliliğin korunmasına yönelik bir endişeden kaynaklanabilir. Bununla birlikte, arabulucular arabuluculuk sürecinin belgelerle desteklenmeden devam etmesine izin vermemelidir. Düzenbaz

229 Bkz. Bölüm: 12 Arabuluculuk Uygulamalarını Geliştirmeye Yönelik Tavsiyeler

bir taraf belgeleri verme sözü verebilir, ancak daha sonra bunu yapmaktan kaçınabilir. Bu gibi durumlarda bir son tarih belirlenmeli ve gereği yine de yapılmadığı takdirde arabuluculuk sona ermelidir. Örneğin isteksizlik yerine emeklilik bilgilerini elde etmek gibi gerçek bir güçlük varsa, her iki katılımcı da arabuluculuk süresini uzatmaya karar verebilir. Bununla birlikte, eşlerden birinin avantaj elde etmek ve mevcut durumu muhafaza etmek için zaman kazanmaya çalıştığının görüldüğü durumlarda arabuluculuk nihai süre belirtilerek uzatılmalıdır.

Çoğu taraf, temel kuralları kabul eder ve bunlara saygı duyar,[230] ancak duygusal hararet yükseldiğinde, kesintileri ve saygısız dili kontrol etmek için temel kuralların müzakere edilmesi gerekebilir. Taraflardan birbirleriyle konuşmak yerine, kendi adlarına konuşmaları istenmelidir. Arabulucu bir konuda katı bir tutum takınsa dahi, oturum boyunca sakin ve empatik kalma yeteneğine sahip olmalıdır. Bu yeteneği kontrol kaybından korkan kişilerin rahatlamasına yardımcı olur. Bazen, özellikle arabuluculuk gerçekleşirken mahkeme kararlarının askıya alındığı durumlarda ayrılan ebeveynlerin arabuluculuk odasının dışında da kendi aralarındayken başvuracakları temel kuralların belirlenmesi de önemli olabilir.

9. Arabuluculuk Erkinin Kullanılması

Arabuluculuk kurumsallaştıkça, arabulucuların daha büyük bir erke sahip olması ve kullanması beklenebilir. Arabulucular ayrılma ve boşanma konularında bilgi ve tecrübe sahibi olmalarıyla yetkinlik kazanırlar. Genellikle gereken mesleki niteliklere sahiptirler ve hizmetlerine başvuran kişileri kendine güvenen ve kendini iyi ifade eden kişiler olarak etkilemektedirler. Ayrıca güçlü kişiliğe sahip olabilirler. Kendine özgüveni olmayan insanlar arabulucuların bu özelliklerini son derece korkutucu bulabilirler. Arabulucular, mahkeme binasında arabuluculuk yapmaları veya mahkeme tarafından sevk edilmeleri durumunda mahkemenin yetkisini üzerlerinde taşıdıkları şeklinde algılanabilirler. Bazı hakimler, arabulucuların hızlı anlaşmalar yapmasını beklemektedir. Arabulucular bu baskıya direneceklerdir. Aile

230 Ayrıca bkz. Bölüm 5

arabuluculuğunun dört temel ilkesi, gönüllü katılım, gizlilik, tarafsızlık ve tarafların kendi kararlarına ulaşmalarını sağlamaktır.[231]

"Bu prensiplerin muhafazası, arabuluculuğun Mahkeme Dışı Uyuşmazlık Çözüm yolu sağlamasına imkân tanımıştır. Bunun sağladığı avantaj ise, arabuluculuğun başarılı olduğu yerlerde, mahkeme sürecine geri dönüş ihtimalinin çok daha az olmasıdır".[232]

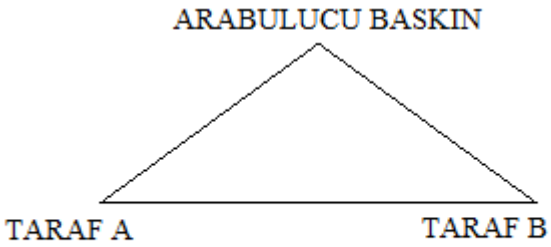
Bu temel ilkelere bağlı olarak, arabulucular, katılımcılardan, avukatlardan ve diğer meslek gruplarından gelen buyurgan baskılara direnmek zorundadır. Arabulucular, ebeveynleri dinlerken ve çocuğun refahı için neyin gerekli olduğunu araştırırken, çocuğun refahını korumakla yükümlü değildir. Çocuğu koruma konusundaki her türlü endişelerini soruşturma için ilgili kuruma yöneltmelidirler. Arabuluculukta, çocukların sağlığı ve her ebeveynin refahı birbiriyle yakından bağlıdır. Arabulucunun rolü, tarafların, çocukların da kendi duygu ve düşüncelerine sahip olduğunu ve bu duygu ve düşünceler ebeveynlerininkilerle her zaman örtüşmese dahi, çocukların görüşlerinin de dikkate alınmasının gerektiğini anlamalarına yardımcı olmaktır. Arabulucular, birbirinden farklı yüzleri olan bir konuyu ters düz ederek konuya nasıl bakılması gerektiği yönünde herhangi bir yönlendirmede bulunmaksızın, farklı yüzlerin aydınlatılmasını sağlar. Katılımcıların farklı açılardan bakmasını teşvik eder.

Bazı katılımcılar, kimin haklı veya haksız olduğuna karar vermesi için arabulucuya baskı yaparlar, ancak arabulucular yargıya varmaları ya da görüş bildirmelerine yönelik her türlü baskıya direneceklerdir. Tutumlarının kültür, deneyim ve varsayımlar tarafından belirlenmemesini sağlamak için kendi değerlerinin ve koşullarının farkında olmaları gerekmektedir. Arabulucular son derece kararsız veya kendi aralarında durmaksızın tartışan kişilerle karşı karşıya kalabilmektedir. Böyle durumlarda bu kişilere neyi nasıl yapacaklarını anlatmak dürtüsü duymaları son derece insani bir durumdur. Ayrıca katılımcılar da arabulucudan bir görüş belirtmesini bekleyebilir, arabulucuyu cevapları bilmesi gereken bir uzman olarak algılayabilirler. Bazı arabulucular

231 Bkz. Bölüm: 1

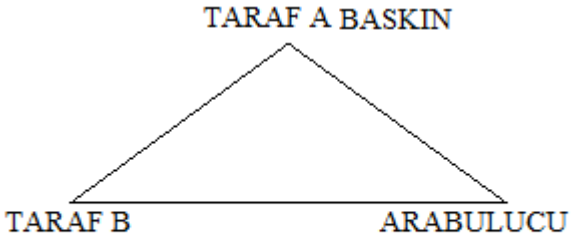
232 Bağımsız Arabuluculuk – Yargıçlar, Hakimler ve Hukuk Müşavirleri için Bilgiler (FJC ve FMC, 2011).

görüşlerini ifade etme, karar verme ve etki yaratma konusundaki rollerinin dışında adım atmaktadır. Buyurgan bir arabulucu süreci yukarıdan, dikey olarak kontrol eder ve Şekil 1'de gösterildiği gibi ara sıra arabuluculuk üçgeninin alt çizgisinde yer alan katılımcılara, üçgenin tepe noktasından açık veya örtülü olarak etki eder.

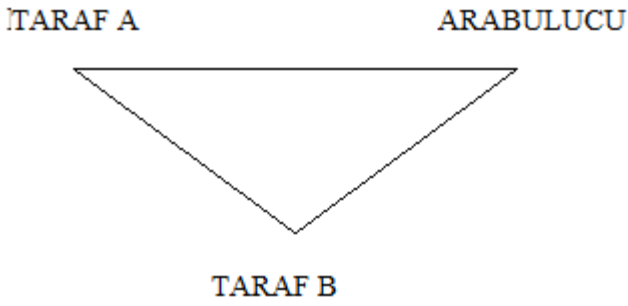

Şekil 1

Öte yandan, pasif bir arabulucu, bir eşin diğerine ve arabulucuya hâkim olmasını engellemek için yeterince müdahale edemez. Egemen eş üçgenin tepesinden kontrol uygularken; arabulucu Şekil 2'de gösterildiği gibi temel çizgide diğerine herhangi etkisi olmayan bir destek verir.

Şekil 2

Arabulucunun bilinçli veya bilinçsiz olarak bir eşin düşünüş yapısını benimsemesi ihtimali de vardır. Bir eş uzlaşmaya yönelik makul bir öneri getirebilir ve arabulucu bir anlaşma yapmakta acele ediyor olabilir. Daha sonra, üçgen Şekil 3'te gösterildiği gibi arabulucu ve güçlü taraf üstte hizalanmış ve zayıf olan kişi de tabanda yalnız başına kalacak şekilde baş aşağı dönebilir.

Şekil 3

Shattuck, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki çocuklarla ilgili konularda zorunlu arabuluculuk konusunda, çok fazla müdahale eden arabulucular, çok az müdahale edenler ve dengeyi sağlayanlar arasındaki farkları araştırdı.[233] Çalışma grubunda birbirleriyle iletişim kurmada sorun yaşayan, yakın zamanda ayrılmış ebeveynler ile özellikle çetrefilli sorunlara sahip ve aralarındaki çatışma ve dolayısı ile tarafların durdukları yer uzun süredir aynı kalmış olan çiftler yer almaktaydı. Her grupta, arabulucudan kişisel destek, sempati ve kendileri lehine fikir bekleyen ebeveynler vardı. Bu ebeveynler arabulucunun yetki kullanmasını istiyor ve kendileri çözümlerini bulmak için herhangi bir sorumluluk üstlenmekten uzak duruyordu. Shattuck, arabulucuların rollerinin beş unsurunu uygun ve dengeli oranlarda kullanmaları halinde, yüksek çatışmalı birçok ebeveynin çocuklarıyla ilgili anlaşmalara ulaşmayı başardıklarını tespit etmiştir. Bir veya birden fazla öğeyi sıklıkla kullanan, çok fazla yetki ve kontrol uygulayan arabulucular, ebeveynleri kendi tercih ettiği sonuca doğru yönlendirme eğilimindeydi. Bu zorla dayatılan anlaşmaların sürmesi mümkün değildi. Buna karşılık, arabulucular yeterince müdahale etmedikçe ve süreç üzerinde yeterli kontrol sağlayamadıklarında ebeveynler savaşmaya devam etmekte ve hiçbir anlaşmaya varılamamaktaydı. Trinder ve arkadaşları, Cafcass (Birleşik Krallık Çocuk ve Aile Mahkemeleri Danışmanlık ve Destek Hizmetleri) tarafından mahkemeye getirilen anlaşmaya varılmasına dair çalışmalarda benzer bulgulara ulaşmışlardı.[234]

---

233 Shattuck "Zorunlu Arabuluculuk" Folberg ve Milne (editörler) Boşanma Arabuluculuğu – Kuram ve Uygulama (Guilford Press, 1988)'dan alınmıştır.

234 Trinder, Connolly, Kellett, Notley ve Swift Kişisel İlişki Kurmak mı, Yoksa Bu İlişkinin İşe Yaramasını Sağlamak mı? Mahkeme içi Uzlaşı Süreci ve Sonuçları (2006) DCA Araştırma Serisi 3/06; Trinder ve Kellett Mahkemede Uzlaşının Uzun Vadeli Sonuçları (Adalet Bakanlığı 2007); Trinder "Uzlaşma, Özel Hukuk Programı ve Çocukların Refahı" [2008] Fam Law 338–342. Ayrıca Bkz. Bölüm 12.

Aşağıdaki tablo, Shattuck'dan uyarlanmış olup, (çocuk odaklı dahil olmak üzere) her konudaki arabuluculuk uygulamalarını ele almaktadır.

Aile Arabuluculuğunun Beş Öğesi

	Öğe	Amacı	Fazla Kullanımın Sonuçları	Az Kullanılmasının Sonuçları
1.	Arabuluculuk yapmak için kuralları ve prosedürleri kullanma	Uyuşmazlıkların çözülmesini teşvik etmek	Arabuluculuk uygunsuz kullanıldı. Taraflar baskı altına alındı	Arabuluculuk taraflarca kolaylıkla pas geçilip, mahkemeye dönülebilmektedir
2.	Çatışma yönetimi	Sorunları tanımlamak, çatışmayı azaltmak, sınırları belirlemek	Kaygılarını açıklamak için taraflara yeterli zaman tanınmaması	Taraflar, sürekli yenilenen tartışmalar nedeniyle çıkmaza düşebilmektedir
3.	Çocuklara odaklanma	Ebeveynlerin çocuklarının ihtiyaçlarını ve konumlarını değerlendirmesine yardımcı olmak	Ebeveynler, kendi endişelerinin ve ihtiyaçlarının duyulmadığını hissedebilirler	Ebeveynler, çocuklarını dikkate almadan kendilerine uyan kararlar verebilirler
4.	Çocuklar hakkında bilgi vermek	Ebeveynlerin çocuklarına nasıl yardımcı olabileceklerini anlamalarına yardımcı olmak	Ebeveynler ders alabilir ayrıca suçlu ve güçsüz hissedebilirler.	Ebeveynler, ayrılmalarının çocuklar üzerindeki etkisini inkar ederler
5.	Anlaşma aramak	Tarafların karşılıklı kabul edilebilir düzenlemelere ulaşmalarına yardımcı olmak	Arabulucu çok fazla komut veriyor, çözümleri dayatıyor	Taraflar güç savaşlarına devam ediyorlar

10. Arabuluculukta Esnek Bir Dengenin Kurulması

Arabuluculuk, bir tahterevallinin denge noktasında durmak gibidir. Aracın ortada pasif durması durumunda, tahterevalli bir yöne ya da diğerine yatabileceği gibi başta olduğu pozisyonda da kalabilir. Diğer taraftan arabulucunun ağırlığını tahterevallinin aşağıdaki ucunda duran katılımcıya doğru kaydırması halinde tahterevalli daha dengeli hale gelebilir, ancak arabulucunun algılanan veya fiili tarafsızlığı kaybedilmiş olabilir. Becerikli arabulucular odadaki güç dengesizliklerini yönetmede her iki yönde de küçük müdahaleler yapmayı başarırlar. Tek başına veya çift olarak çalıştıklarında da pozisyonlarında sık sık küçük değişiklikler yapabilirler. Ortadaki konumdan geçici geçişler yapmaya aktif olarak bilgi aramak ve paylaşmak, daha suskun olan tarafın konuşmasını sağlamak ve bunalmış görünen birini teşvik etmek dahildir. Arabuluculuk devam ettikçe, başlangıçta tek yöne eğimli olan tahterevalli giderek dengeli bir konuma yerleşebilir. Dengeleme, hem katılımcılara ve koşullara, hem de arabulucunun veya eş arabulucuların becerilerine bağlıdır. Tahterevalli çok dengesiz görünse bile, etkili arabulucular, katılımcıların dengenin hangi noktada oluşturulabileceği veya oluşturulması gerektiğini araştırmalarına yardımcı olur. Herhangi bir pozisyon oluşturulmadan önce farklı pozisyonlar düşünülebilir ve denenebilir. Finansal açıdan, üzerinde anlaşılabilecek bir fikir bulmadan önce, yazı panosundaki farklı grafik setlerinde gösterilmekte olan rakamların üzerinden geçilerek her bir eş için neyin iyi sonuç üreteceği görülebilir. Erkek-kadın bir eş-arabulucu ekibi, cinsiyet konularının ve güç dengesizliklerinin yönetimine yardımcı olabilir.[235] Erkek-kadın eş-arabulucuları, katılımcıları rahatlatan görünür bir denge sağlar. Bu sayede farklı bakış açıları geliştirme ve güç dengesizliklerini stratejik olarak yönetme fırsatları da artmaktadır. Çoğu arabulucu, eş-arabuluculuğun en etkili model olduğuna inanmakta, çünkü her zaman bir tür güç dengesizliği bulunmaktadır. Arabulucuların pratik eğitimi süresince eş arabuluculuk deneyimi olan diğer arabuluculardan ders alabilmeleri ve ne zaman eş-arabuluculara ihtiyaç duyacakları konusunda bilgi sahibi olmaları büyük önem arz etmektedir.[236]

---

235 Bkz. Bölüm: 4

236 Bkz. Bölüm: 13

Denge meselesinin sürekli gözetilmesi, modern çağda ortaya çıkmış bir kaygı gibi görünebilir. Ancak, terazi adı verilen eski bir araç, geçmiş toplumlarda pratik bir araç ve sembol olarak kullanılmıştır. Denge kelimesinin Arapça karşılığı olan el-Mizan, müfettişler ve müteahhitler tarafından kullanılan tesviye ruhuna ve sembolik olarak da insan çabalarındaki adalet ve ahenk arayışına denk düşmektedir. Denge, ortaçağ İslam dünyasında, bir bilim dalının, ağırlık biliminin odak noktası haline gelmişti. Terazi kuramı, yapımı ve kullanımına ilişkin düzinelerce çalışma yalnızca eşit uzunluktaki kollara sahip terazileri değil, aynı zamanda eşit olmayan kollara ve kayan bir karşıt ağırlığa sahip olan toplu kantarı da (arabulucular bazen tam da buna ihtiyaç duyuyor!) ele almaktaydı. 1121 yılında tamamlanan, ağırlık hakkındaki önemli bir metin, dengeyi ahlaki bir çerçeve içerisine yerleştirilen yapay bir özdek olarak görüyordu. Bu tanım ekosistem teorisinin erken bir örneği olarak da kabul edilebilmektedir.

"En önemli derstir bu belki,
Ama nadiren gereğince öğrenilir
Tıpkı atom-altı parçacıklar gibi
Hayattaki her şey ama her şey
Bir güç alanı içerisindedir
İçinde her şey etkiler diğerlerini
Ve her şey diğerlerinden etkilenir;
Ve bizler, biz canlılar
Ve diğer tüm canlılar
Bir çim yaprağı, bir balina, bir bakteri,
Kendi başımıza var olamayız aslında
Ancak sonucuyuzdur
Bu bitmek bilmez mütekabiliyetin".
Adam Curle, 'The First Lesson'[237] *(İlk Ders)*

237 Curle Gerçekliğin Tanınması – Fikriyat ve Nesir Şiirler (Hawthorn Press, 1987),

BÖLÜM 11
ÇIKMAZLARLA BAŞA ÇIKMAK

'Değişimden çekiniyoruz ancak onsuz dünyaya gelebilen bir şey var mı?''[238]

1. Çatışma Döngüsü ve Tuzakları

2. Bilgi Engelleri

3. Çelişen Değerler, Eşitlik ve Adalet

4. İlişki Çatışmaları

5. Arabuluculuğa Bağlılığın Sınanması

6. Engelin Yerinin Tespit Edilmesi

7. Çocuk-Ebeveyn Reddi

8. Yerleşik Çatışmalarda Arabuluculuk

9. NLP Teknikleri ve Arabuluculuk

10. BATNA'lar, WATNA'lar ve MLATNA'lar

11. Tekniklerin Özeti

12. Bırakamama

13. Arabulucunun Kendi İçindeki Engeller

14. Bazı Çatışmalar Yerleşik Biçimde Muhafaza Edilmekte midir ?

15. Düğüm Teorisi ve Arabuluculuk

238 Marcus Aurelius Arabuluculuk Yedinci Kitap, 18.

1. Çatışma Döngüsü ve Tuzakları

İki karşıt güç, sevginin gücü ile ayıran uyumsuzluk gücü, arasındaki mücadele kavramı Aristoteles'e ve hatta M.Ö. 5. yüzyılda Empedokles'e kadar uzanmaktadır. Empedokles bir filozof ve bilim adamı olup sevgi ve uyumsuzluk ikiz güçlerinin bir inşa, yıkım ve yeniden inşa döngüsünde karşılıklı etkileşim içerisinde oldukları fikrini ortaya atmıştır. Bu iki karşıt güç arasındaki mücadelede, uyuşmazlığın sevgiyi genellikle yendiği ancak sevginin bazen kendini tekrar ortaya çıkarabildiği arabuluculukta da sıkça görülmektedir. Bir çift olarak ilişkinin bitirilmesi çok zordur ve acı vericidir. Çatışma, ayrılma ve boşanmanın duygusal ve psikolojik geçişlerinin kaçınılmaz bir parçası olabilir. Her ne kadar çelişmeli muhakeme sistemi çoğunlukla çatışmalara neden olmak ve uzatmakla suçlansa da evliliğin ortadan kalkmasındaki çatışma genellikle yalnızca bu sistem tarafından üretilmez. Derin ve köklü bir çatışma, varlığını inkâr ederek veya bastırarak veya patolojik olarak damgalamakla çözülmez. Ayrılmış çiftler, kendi ayrı, bütüncül ve otonom benliklerinde yeni bir kimliğe kavuşabilmek için bir çift olarak "ayrılığın" meşakkatli yollarından geçerken hayal kırıklıklarını ve olumsuz duygularını olumlu duygularla, iyi hatıralarla ve öz saygıları ile bütünleştirmenin yollarını bulmalıdır.

Arabulucular, değişimi yönlendiren ya da değişime direnen psikolojik süreçleri biraz anlamalıdır. Ailelerin ve benliklerin yeniden inşasında çelişkili, karmaşık duygular yaşanabilir. Bazı çiftler farklılıklarını bırakıp ilerlemeyi imkânsız bulur. Bu çiftlere yardım edilebilmesi kolay değildir. Bu tür çiftler ileriye doğru küçük bir adım attığında içlerinden birinin yapabileceği olumsuz bir yorum her ikisini de karşılıklı suçlama ve itham etme girdabına tekrar geri düşmesine neden olabilir. Girdap aşağıya doğru dönerek ilerlerken arabulucuyu da dibe çekme riski ortaya koyar. Arabulucular, "rakibin aşağı yönlü yerçekimine"[239] direnmesi ve ileri ve yukarı yönlü hareketi teşvik etmesine ihtiyaç duyarlar. Sistem teorisi, görevi var olan sistemleri korumak ve değişime direnmek olan aile çevreleri ve aile süreçleri hakkında düşünmemize yardımcı olur. Bazı çiftlerin arabuluculukta

239 Cloke "Arabuluculuk ve Aracılık – Derin Orta Yol" Mediate.com Haftalık, No 266 (Mart 2009).

sergilediği döngü -veya dans-, köklü bir modelin parçası olabilir. Kısa bir süre müdahale eden arabulucular, ailenin kalıplarını ve dinamiklerini anlamayabilir. Peki sürekli bir döngüyü, işlevini anlamaksızın değiştirmeye çalışmalı mıyız? Baştan sona düşünülmemiş bir değişim, çift için olduğu kadar arabulucu için de tehlikeli olabilir. Arabuluculuk, aileler için olumsuz iletişim ve davranış döngülerini sona erdirme fırsatlarını, istenmeyen herhangi bir değişikliği onlara dayatmaksızın sunar. Daha güvenli iletişim yolları açabilir ve yeni modellerin gelişmesine olanak sağlayabilir. Tüm çatışmalar müzakere konusu edilemez ve bazılarının müzakere edilmemesi gerekir. Mnookin[240] müzakere edilip edilmeyeceğine ilişkin alınacak kararların etrafında birbirine zıt iki "tuzak" seti olduğunu ifade etmiştir. Devamla, olumsuz "tuzakların", özellikle de rakiplerin şeytanlaştırma; kontrol ihtiyacının öfkeyi körüklediği ve insanları müzakere etmeleri gerekirken müzakere etmekten vaz geçirdiğini söylemektedir. Olumlu "tuzaklar" ise dini inanış ve ahlaki değerler kendini inkar ve barış ihtiyacını içermekte olup, her ne pahasına olursa olsun, müzakere etmeye teşvik edebilir.

2. Bilgi Engelleri

Bazı çıkmazların kökleri diğerlerinden daha derindedir. Çözülmesi daha kolay olanlar, bilgi eksikliği, yanlış anlaşılmalar, olgusal bilgilerin farklı yorumları ve neyin konuyla alakalı olduğu hakkında farklı görüşlerin ortaya çıkmasına bağlı olabilir.

Bilgi Eksikliği veya Bilgilerin Farklı Yorumlanması

Arabuluculukta bilgi eksikliği çok yaygın bir sorundur. Taraflardan herhangi biri, bireysel veya ortak ada kayıtlı varlıklar, emeklilik fonları, borçlar veya gelir düzeyleriyle ilgili bilgiye sahip değilse, çiftler güvenli bir şekilde müzakere edemezler. Arabulucular, bilgileri herhangi bir tarafa doğru yöneltmeksizin, tarafların konuyla ilgili bilgiler toplamalarına ve paylaşmalarına yardımcı olarak ihtiyaç duydukları bilgileri verir. Bir varlığın değeri konusunda hemfikir olmayan bir çift, ortak bir değerlemenin nasıl yaptırılabileceği konusunda rehberliğe ihtiyaç duyabilir. Çocuğuyla teması kaybetmiş olan bir ebeveyn, çocuğun

240 Mnookin Şeytanla Pazarlık – Ne Zaman Konuşmalı, Ne Zaman Savaşmalı? (Simon & Schuster 2010).

gelişimi, rutin alışkanlıkları ve faaliyetleri hakkında diğer ebeveynden bilgi almaya ihtiyaç duyar. Arabulucular için, çiftlerin finansal bilgileri almalarına ve mal beyanında bulunmalarına yardımcı olmadaki görevler ve gerekli beceriler Bölüm 9'da belirtilmektedir.[241] Arabulucunun uzmanlığı, mahkemenin örneğin taraflardan birinin (uygunsuz) hareketlerine ilişkin iddialar gibi belirli bir uyuşmazlığa ilişkin olarak ne tür bilgileri değerlendireceğini ve hangi bilgileri değerlendirmesinin pek olası olmadığını genel olarak açıklamak için gereklidir. Kontrolsüz bilgi ve psikolojik danışmanlık verilmesinden kaçınmak amacıyla arabulucular deneyimli bir aile avukatı olsalar dahi, temin ettikleri bilginin aynı zamanda bağımsız bir danışman tarafından kontrol ettirilmesi için tarafları teşvik etmelidir.

Yanlış Anlamalar

Yanlış bilgi, varsayımlar veya yanlış anlaşılmalar gerçekçi olmayan beklentilere neden olabilir. Katılımcılar, yanlış olabilecek bilgi veya tavsiyeye güveniyor görünüyorsa, arabulucu onları tekrar kontrol etmeye teşvik etmelidir. Bununla birlikte, bilginin bir hukuk müşavirinden geldiği söylenirse, bu daha da hassas bir durumdur zira arabulucular kendilerinden hizmet alanların hukuk müşavirine olan güvenini yok etmemeye özen göstermelidir. Hizmet alanlar tavsiyeyi yanlış anlamış veya yalnızca duymak istediklerini duymuş olabilirler. Arabulucular, örneğin bir kağıda yazarak soruların avukatlarına götürülmesini önerebilir, yanıtlarını yine yazılı olarak isteyebilirler.[242] Taraflardan biri yanlış anlamış veya yanlış bilgilendirilmiş görünüyorsa, arabulucu ikinci bir görüş almanın mümkün olup olmadığını değerlendirmeli, ancak hizmet alanlara avukatlarını değiştirmelerini ya da belirli bir avukatı kullanmalarını tavsiye etmemeye dikkat etmelidir.

Yanlış anlamalar, aynı zamanda, bazı çiftler neredeyse birbirinden farklı dilleri konuşuyor gibi görünebilecek derecede daha temel bir seviyede ortaya çıkabilmektedir.[243] Hatta bir sözcük veya cümle bir eş tarafından bir anlamda kullanılıp diğer eş tarafından tamamen farklı bir anlamda anlaşılabilir. Bir kocanın eşinin "çok başarılı bir sanatçı"

241 Bölüm 9

242 Bkz. Aşağıdaki B.10.

243 Bkz. Bölüm 6

olduğunu söylemesi eşini çok kızdırmıştı. Kocanın "başarılı" kelimesiyle ne demek istediğini açıklaması istendiğinde çok yetenekli bir sanatçı olduğunu söylemişti. Adamın gerçekten böyle söylemeyi isteyip istemediğine ve orijinal anlamı olup olmadığına bakılmaksızın karısı yatışmıştı. Arabulucular, şaşkınlık ya da sıkıntıya işaret eden mimikleri yakalayıp hızla müdahale ederek açıklama isteyebilmesi veya daha iyi anlaşılmasına olanak tanıyacak şekilde yeniden çerçeveleyebilmesi için son derece çevik bir farkındalığa sahip olmalıdır.

"Deneyimimiz vardı ancak anlamı yitirdik
Ve anlamaya yaklaşmak tecrübeyi geri kazandırsa da
Artık başka bir şekil almıştır".[244]

3. Çelişen Değerler, Eşitlik ve Adalet

Uyuşmazlıklar, farklı ahlaki değerler, dini inançlar, ideolojiler ve kültürel normlar içinde bulunan değerler ve ilkelerden kaynaklanıyor olabilir. Bölüm 4'te aktarılan, İrlandalı bir baba ile Alman anne arasındaki uyuşmazlık, farklı eğitim sistemlerine atfedilen değerlere odaklanmıştı. Aynı kültürde bile, karı ve kocanın, mal paylaşımı ve çocuklarla ilgili olarak neyin adil olduğuna ilişkin çok farklı görüşleri olabilir. Bazen arabulucunun adalete bakışa ilişkin farklı yollara dair yorumda bulunması yararlı olabilir:

'Burada bir ilke sorunu var. Sizin adalet düşünceleriniz farklı bakış açılarına dayandığı için doğal olarak anlaşamıyorsunuz. Neyin adil olduğunu belirlemenin farklı yolları vardır. Her birinizin ihtiyaç duyduğu şeye dayanan bir adalet olabileceği gibi hakkınız olan şeylere dayanan bir adalet de olabilir ve bu konuda birbirinizden farklısınız. Mahkemenin de ilgili hususları hesaba katarak adil dengeyi sağlamaya çalıştığı bir yaklaşımı vardır. Fakat hakim adil olduğunu düşündüğü kararı verdiğinde bile mahkeme kararı her iki tarafın da adil görmediği bir karar olabilir. İsterseniz size mahkemenin hesaba kattığı faktörleri açıklayabilirim. Ancak, öncelikle, gelirlerinize ve harcamalarınıza bakarak aradaki açığın ne kadar olduğunu görmek ve ardından gelen, her birinizin hayatını sürdürmek için ihtiyaç duyduğu meblağlara bakmak faydalı olabilir.

244 TS Eliot Kuru Enkaz (The Dry Salvages)

Aile Adaletine Dair Yol Haritalarının Çıkarılması[245] kocaların ağırlıklı olarak "defteri kapama" ilkesi temelinde sahip olunan tüm sermaye varlıklarının % 50'sini almaya çalıştıklarını ancak kadınların konuya (her zaman olmasa da) çoğunlukla çocuklara birinci bakıcı olarak üstlendikleri sorumluluklarından dolayı ihtiyaçlarını karşılama temelinden baktığını ortaya koymaktadır. Babaların çocuk konusundaki en yaygın normları da eşitlik temeline – eşit ebeveynlik hakkına dayanmaktaydı, annelerin temel kaygıları ise çocuğun refahı ve birincil bakıcı olarak sabit durumun korunmasıydı. Arabuluculuk sonrası bir baba: "Hala çocuklarıma %50-%50 erişim sağlamaya çalışıyorum. Ancak bana verilen %45-%55… Hem de bugünün dünyasında herkes eşit haklardan bahsederken… zor geliyor ... Gerçekten çok iyi gidiyordum, ama bilirsiniz, eşit paya sahip olmak güzel olurdu".[246]

Ebeveynlerin, ebeveynlik haklarından çok ebeveynlik sorumluluklarına bakmalarına, kendi düşüncelerinden ziyade çocuklarının ihtiyaçlarını göz önünde bulundurmalarına yardımcı olmak, birçok arabuluculuğun odak noktasını oluşturmaktadır (bkz. Bölüm 7 ve 8). Aile Adaletine Dair Yol Haritalarının Çıkarılması Çalışması, arabulucuların ve işbirliği yapan avukatların çocukların refahına odaklanmada daha güçlü ve daha istikrarlı bir şekilde müdahale etmelerinin gerektiğini ortaya koymuştur. Evden ayrılmış olan bir ebeveyn çocuğun bakımı için %50-%50 paylaşım doğrultusunda ısrarcıyken, arabulucular çocuğun ihtiyaçlarına odaklanmalıdır – mevcut rutin, okul, iki ev arasındaki mesafe, okul dışı faaliyetlerin devam etmesi ve arkadaşlarıyla geçirdiği zamana bakılmalıdır. Veliler zaman paylaşımı düzenlemelerini çocuğun bakış açısından değerlendirmeli ve çocuklarını dinlemeye istekli olmalıdırlar. Çocuklar için anne-babalarıyla olan ilişkilerinin kalitesi, beraber ne kadar zaman geçirdiklerinden daha önemlidir.[247] Ebeveynler bakım hususunda, %50-%50 eşit bir paylaşım olmamasına rağmen, çocuklarının ihtiyaç ve duygularına öncelik veren düzenlemeler yapabilirler. Çocuklara ve gençlere neyin "adil" olacağını düşündüklerinin sorulmaması gerekmektedir. Ancak görüşlerini ifade

245 Barlow, Hunter, Smithson ve Ewing Aile Adaletine Dair Yol Haritalarının Çıkarılması – Özet Çalışması ve Temel Bulgular Raporu (Haziran 2014)

246 A.g.e. sf.22

247 Bkz. Bölüm 8

etme ve dinlenildiklerini hissetme fırsatı bulmaları da gereklidir (Bkz. Bölüm 8).

4. İlişki Çatışmaları

Güvensizlik

Yakın bir ilişki bozulduğunda, genellikle güven de bozulur. Arabuluculuğun uygunluğunu düşünürken, tam bir güven aramak gerçekçi değildir. Düşünülmesi gereken şey, güvensizliğin niteliği ve kapsamıdır. "Güven, camdan bir kap gibidir, bir kere kırıldığında ancak parçalar yeterince büyükse tekrar bir araya getirilebilir. Ancak eğer bu parçaları alıp onları tekrar kırarsanız, eninde sonunda o kadar küçüleceklerdir ki elinizde yalnızca çok sayıda kıymık kalacaktır".[248] Bir eşin, muhtemelen daha önce iyi bir arkadaş olarak görülen bir kişi ile olan uzun vadeli ilişkisinin keşfedilmesi, güvenin onarılamaz bir şekilde parçalanmasına neden olabilir. Bazı çiftler birbirlerine eş olarak bütün güvenlerini yitirmiş olsalar da ebeveyn olarak birbirlerine güvenebilirler. Diğerleri ise birbirlerine ebeveyn olarak da güvenmezler. Belirli kaygılara ayrıntılı bir dikkat gösterilmesi, bazı engellerin üstesinden gelinmesine yardımcı olabilir. Örneğin birincil bakıcı taraf için, çocuğun diğer ebeveynde olduğu süre içerisinde belirli zamanlarda çocukla telefonda konuşması çocuğun yerini yadırgamadığı ve iyi vakit geçirmekte olduğuna dair güvence verebilir. Hatta küçük çocuklar, evde bıraktıkları ebeveynin, onlarsız kendi başına perişan bir halde kalmadığına dair güvenceye ihtiyaç duyabilirler. Ebeveynler çocukları için endişelendiği kadar çocuklar da ebeveynleri için endişelenirler.

Arabulucular, güvensizlik ifadelerine karşı tetikte olmalı ve güvensizliği kabul etmekte hızlı davranmalıdır. Güvensizliğin yok sayılması artmasına neden olacaktır. İlişki bozulduktan sonra eski eşe güvenmenin ne kadar zor olduğunu kabul etmek önemlidir. Arabulucu, bir eş diğerini güvenilmez veya sahtekâr biri olarak suçladığında, tarafsızlığı kaybetmeden güvensizliği kabul edebilir. Bunu yapmanın bir yolu, güvensizliği yeniden çerçevelendirerek, tamamen tatmin olma, ikna

248 'David''ten aktaran Fehily Split – İrlanda'da İlişkinin Sonlanması Hakkında Gerçek Hayattan Öyküler (Y Books, Dublin, 2011) sf.67

edilme veya güvence alma ihtiyacı olarak ifade edilmektir.[249] Bir eşin finansal konularla ilgili diğerlerinin dürüstlüğü hakkında kuşku duyması, otomatik olarak diğer eşin aldatmaya veya bilgiyi saklamaya çalıştığı anlamına gelmez. Arabuluculuğun aşamalarını açıklarken ve bu aşamalardan geçerken arabulucular anlaşma seçeneklerini göz önünde bulundurmadan önce; bilgilerin ve destekleyen belgelerin tam olarak alınmasının önemini vurgulamalıdır.

"Peki öyleyse Wendy, [bu hisse senetlerinin ederine ilişkin] herhangi bir yanlış anlaşılma olmaması için ... ... [bu ödemenin yapılmış olduğundan] emin olmak için, ...'ı ispat eden bir belge görmek istiyorsun... Jim, sence [bu belgeyi] bir sonraki toplantıya getirerek Wendy'nin içini rahatlatabilir misin?"

Bir eş finansal bilgileri vermeye daha önceden ayak diretiyor olabilir. Avukatlar arasındaki yazışmalar ve öfkeli talepler bu direnci artırma eğilimi gösterirken, arabulucular talebi farklı bir şekilde ifade ederek direnci azaltabilirler:

Jim, Wendy ... konusunda kafasının daha net olmasını istediğini söyledi... Bir sonraki toplantıya gelirken... getirebilirsen gerçekten çok yardımcı olur. Bu mümkün mü?"

Destekleyici belgeleri istemek müdahaleci bir sorgulama yapmaksızın bilginin açıklığa kavuşturulması ve doğrulanmasını sağlayan iyi bir araçtır: "...'ı getirir misiniz? … Olursa son derece yararlı olur ..." Hâlâ ayak diretiliyorsa mahkeme davasına geçilirse, orada bilgiyi vermek ya da vermemek gibi bir tercih olamayacağına dikkat çekilebilir. Burada asıl tercih bu bilgilerin hangi ortamda – arabuluculukta mı yoksa mahkemede mi (veya her ikisinde birden mi) sunulacağıdır. Arabulucular, katılımcıların tam, somut ve doğrulanabilir bilgi vermelerinde yardımcı olur. Mahkemenin ihtiyaç duyacağı belgeleri, hukuk müşavirlerinin sorabileceği soruları ve ihtiyaç duyulacak destekleyici belgeleri açıklarlar.

Eğer çift birbirlerine ebeveynler olarak güvenmiyorsa, arabulucuların tarafların korkularını ve şüphelerini araştırmaları gerekir. Çocuk istismarına ilişkin örtük bir iddia mı var, yoksa endişe edilen şey çocuğa düzgün bir yemek yerine gazlı içecekler ve cipsler vermekle mi

249 Bkz. Bölüm 6 Yeniden Çerçevelendirme

ilgili? Arabulucunun nasıl tepki vereceği, güvensizlik iddialarına veya derecesine bağlıdır. Arabulucu, bir çocuğa zarar verme riski varsa, Arabuluculuk Anlaşması'na atıfta bulunarak, gizliliğin mutlak olmadığını ve arabulucunun gerektiğinde yerel koruma ajansı ile iletişime geçeceğini açıklar.[250] Buna karşılık, daha küçük kaygılar, örneğin düzgün yemek yedirmek ve yatma alışkanlıkları arabuluculukta tartışılabilmektedir.

Aldatma

Güven inşa etme ve kasıtlı aldatmacayı tanıma arasında önemli bir fark vardır. Arabuluculuğa başvuran herkesin dürüst ve güvenilir kişiler olduğuna inanmak safça olacaktır. Malvarlıklarının mahkemede incelemesini istemeyenler arabulucunun yanı sıra eşlerini de aldatmaya çalışabilirler.[251] Çift defter tutma uygulaması veya kasti ihmal durumlarıyla karşılaşan bir arabulucu, karşısındaki kişiyi köşeye sıkıştırmaksızın "masum" sorular sorabilir "Şunu anlamama yardımcı olabilir misiniz?" Bununla birlikte, bir eşin - ve / veya arabulucunun - malvarlığının gizlendiğine ikna olduğu noktada arabuluculuk sona erdirilmelidir.

Güç Mücadeleleri ve Çıkar Çatışmaları

Güç dengesizlikleri, cinsiyet sorunları, karşılanmamış ihtiyaçlar ve farklı menfaatler ile ilişkili çatışmalar bir önceki bölümün konusudur.

Amansız Düşmanlık

Arabulucuyu ve birbirlerini yenmek için kararlı görünen çiftler, amansız ya da "iç içe geçmiş" olarak adlandırılan kategoriye ait olabilirler.[252] Tarafların aralarında, herhangi bir profesyonel müdahalenin "başarılı" olmasını engelleyen, bilinçsiz bir biçimde yapılmış gizli bir anlaşma olabilir. Eğer çözüme ulaşılırsa ve tartışmalar durursa, yerini ne alacaktır? Hiçbir şey yapmamanın da bir seçenek olarak değerlendirilmesi gerekebilir. Daha iyi, daha kötü veya en olası sonuç ne olurdu ve anlaşmaya varılmıyorsa bu sonuçlar kimin için geçerli olacaktır? Arabuluculuk kilitlendiğinde, bir anlaşmadan ne elde

250 Bkz. Bölüm 3 ve Ek

251 Bkz. Bölüm 9

252 Bkz. Bölüm 3

edileceğini değil, kimin neyi kaybedeceğini düşünmek yararlı olabilir. Bazı insanlar boşluktan devam eden bir savaştan daha fazla korkarlar. Bir savaş söz konusu olduğunda, kazanma ve muzaffer olma ihtimali vardır, oysa uzlaşmak yalnızlık ve depresyon anlamına gelebilir. Bazı çiftlerin kavga etmeye derin bir duygusal ihtiyaç duymakta olup; kavgaya bağımlıdırlar. Bunlara bazen "çatışma müptelaları" denir. Bu kişiler kavganın adrenalini ile sarhoş olup çatışmayı sona erdirmektense çatışmayı sürdürmeye çalışmaktadır. Hararetı yükseltmek ve kavgayı tekrar alevlendirmek için karşısındakini ne şekilde sinirlendirmeleri gerektiğini iyi bilirler. Arabulucular bu çerçevede, son dönemde giderek artan sayıda mahkemeler tarafından son çare olarak arabuluculuğa sevk edilmiş, çatışmanın yerleşik hale geldiği, kavgaların yıllarca sürecek gibi göründüğü çiftlere arabuluculuk yapmaktadırlar.

5. Arabuluculuğa Bağlılığın Sınanması

Arabulucular, arabuluculuğa bağlılığın yetersiz olduğuna dair aşağıdaki göstergeleri dikkate almalıdır:

1. Toplantılara zamanında veya hiç gelmemek;

2. Konuyla ilgilenmediğini gösteren bir beden dili;

3. Oyalama taktikleri veya alternatif olarak, olabildiğince çabuk anlaşmaya varılması için baskı yapılması;

4. Finansal bilgileri ve destekleyici belgeleri sunmakta gecikme ya da isteksizlik;

5. Arabulucu veya eşin sorularına kaçamak cevaplar vermek;

6. Hesaba uymayan rakamlar vermek; harcamayla uyuşmayan gelir beyan etmek;

7. Anlaşmaları veya geçici anlaşmaları sabote etmek veya bunlara uymamak;

8. Taahhütlerini yerine getirmemesine rağmen müzakerelere devam etmek için makul mazeretler sunmak;

9. Gerçek bir motivasyon göstermeksizin rol yapmak ve zamana oynamak;

10. Örneğin çocuklarla ilgili veya finansal konularda mevcut durumu korumak gibi başka amaçları olduğunu gösteren deliller;

11. Özel oturum için ödeme yapıyorsa, çek defteri veya kredi kartını yanına almayı unutmak.

Arabulucular, tarafların arabuluculuğa olan bağlılığını aşağıdakiler yoluyla sınayabilirler:

12. Süreç boyunca mutlak şeffaflık ve dengeye bağlı olduğunu göstermek,

13. Temel kuralların açık ve kabul edilmiş olduğundan emin olun.

14. Arabuluculuk süreçlerine dair sağlam durabilmek. Bilgi sunmadığı için dilenen özür kabul edilirse bu bilgileri sunmak için belirlenen bir son tarih olup olmadığını açıklığa kavuşturun.

15. Başka bir fırsat teklif edilmiş olmasına rağmen, bağlılık eksikliğinin devam etmesi halinde arabuluculuğa son vermeyi değerlendirin.

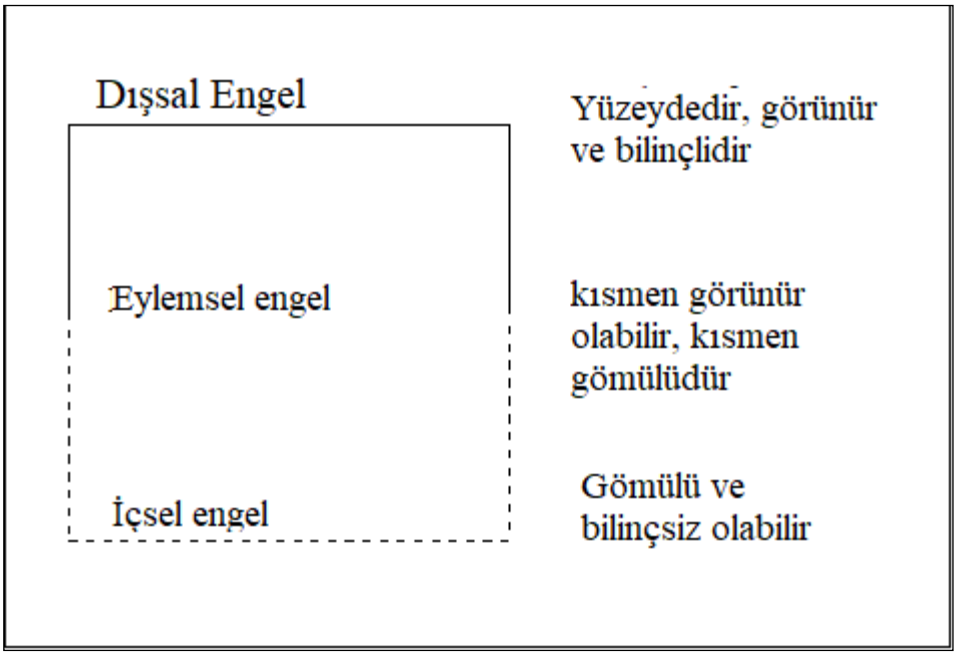
6. Engelin Yerinin Tespit Edilmesi

İşbirliği iki yönlü bir caddedir. Açmazlar, çıkışın olmadığı çıkmaz sokaklar gibi görünebilir. Bu durum, ilk arabuluculuk toplantısında ya da süreç boyunca herhangi başka bir aşamada ortaya çıkabilir. Bazı katılımcılar anlaşmaya karşı savaşmayı tercih ederler. Johnston ve Campbell[253] "açmazlar" tipolojilerinde üç farklı seviye tespit etmiştir: dışsal, kişilerarası ve "kendine dönük". Burada "engel" sözcüğü "açmaz" yerine kullanılmaktadır; çünkü "açmaz" kelimesi ileriye doğru bir yol bulunmadığı anlamına gelirken bir engelin altından ya da üstünden dolaşmanın ya da bir şekilde kaydırmanın farklı yolları olabilir. Arabuluculuk, bariyer ve engellerden kurtulma veya onları tamamen çözme olasılıklarının araştırılıp denenebileceği bir süreçtir. Bir kaya yol vermez olabilir, ancak su, taşı delebilir ve kayalık bir boğaz boyunca bir kanal açabilir. Arabuluculuk kısa sürelidir ve değişim fırsatları sınırlı olabileceği gibi dirençle de karşılaşılabilir. Taraflar ve arabulucular için arabuluculukta en heyecan verici deneyimlerden biri, neredeyse mucizevi dönüm noktalarında algı ve tutumların aniden değişmesidir. Bu anlar, daha sık karşılaşılan boşa kürek çekmek ve hiç bir yere varamamak gibi

253 Johnston ve Campbell Boşanma Açmazları– Aile Çatışmasının Dinamikleri ve Çözümü (Free Press, 1988)

hayal kırıklıklarını telafi eder. Bununla birlikte, anında ortaya çıkan sonuçlar, uzun vadeli değişim potansiyeli hakkında güvenilir bir gösterge değildir.

Johnston ve Campbell'in dışsal, kişilerarası ve "kendine dönük" engel tipolojilerinden türetilen aşağıdaki şekil, farklı seviyelerin birbirine bağlantılı olabileceğini göstermektedir.

Ana engelin nerede bulunabileceğini öğrenmek için kavramsal bir haritaya sahip olmak kullanışlıdır. Amaç mümkün olduğunca şeffaf bir şekilde çalışmak olsa da, arabulucular bütün düşüncelerini katılımcılarla paylaşmazlar. Her oturumun planlanmasında, arabulucu, oturumun amaçları ve yapısı, ileriye doğru olası yollar ve diğer yardım biçimlerinin gerekli olup olmadığını düşünmelidir. Derin bir iç engel olduğu görülürse, uyuşmazlığın yüzeyinde boşuna çalışmak yerine, uyuşmazlığın köklerine ulaşmak için katılımcılardan biri veya her ikisinin psikolojik danışmanlık, psikoterapi veya aile terapisine ihtiyacı olabilir. Etkisiz çözümlerin tekrar tekrar uygulanmasından ziyade sistemik tedavi gerekebilir. Bazen diğer aile üyeleri (çocuklar, yeni eşler, büyük anne ve baba) çatışmaya yakından katılır ve alevleri kendi ihtiyaçlarıyla körükleyebilir. Aile üyeleri, çatışmanın devam etmesinden bir menfaat sağlıyor olabilirler. Capulet ve Montague (Romeo ve Juliet'in

aileleri) aileleri gibi iki aile arasında bir kavga olması, bir çiftin gerçekte yapmak istedikleri anlaşmaları yapamamalarına neden olabilir. Çocuk etkin bir şekilde çatışmanın içine çekilmiş olabilir. Çocuk bir ebeveynini tamamen reddedecek kadar üzgün ya da kızgın olduğunda, ebeveynler arasında yapılan herhangi bir anlaşma çocuğun duygularını çözemez.[254] Çocuklar için yapılan düzenlemeler yeni eşlerin ve / veya büyükanne ve büyükbabanın işbirliğine bağlı olabilirken, bazı durumlarda anne-baba ortaklığının başkalarının müdahale ve kontrol girişimlerine izin vermeyecek şekilde güçlendirilmesi gerekebilir. Yeni eşleri işin içine katmak yardımcı mı olur yoksa engel mi? Bazen yeni hayat arkadaşları eski eşler arasında arabulucu rolü oynayarak çok faydalı olabilmektedir. Ancak üçüncü tarafları doğrudan arabuluculuk sürecine dahil etmek yıkıcı ve zararlı olacaktır.

Seviye 1 : Dışsal Engeller

Bunlar, tahakkuk eden borçlar veya ev satamama gibi katılımcıların kontrolü dışındaki güçlüklerdir. Bu sorunları kabul etmek onları çözmez ancak arabuluculuk, çiftlerin birbirlerini suçlamak yerine olası yardım ve destek kaynaklarını aramasına yardımcı olabilir. İlişkinin bitmesi eşlerden birinin işini değiştirmesi veya işsiz kalmasıyla ilgili olabilir. Dışsal bir engeli arabuluculuk yoluyla kenara çekmek mümkün olmayabilir ancak onunla nasıl başa çıkılacağını değerlendirmek daha etkili bir yönetimi teşvik edebilir.

Seviye 2: Kişilerarası Engeller

Kişilerarası engel, katılımcıların kendileri arasında yatmaktadır. Yukarıda açıklandığı gibi, bu engeller sıklıkla iletişim sorunları, çelişen değerler ve mücadeleyi sürdürmek için duygusal yatırım getirmektedir.

Seviye 3: İçsel Engeller

Çiftin dışındaki ya da aralarındaki engeller genellikle belirgindir; buna karşın, bir iç engel daha az belirgindir ve hatta ilgili kişi bile bunun farkında olmayabilir. Düşünsel ya da algısal engeller özellikle çocuklukta yaşanan şeylerden kaynaklanıyorsa bilinçsiz olabilir. Derine gömülü bir engelin arabuluculukta ortadan kaldırılması mümkün olmayabilir. Bununla birlikte, engellerin farklı seviyeleri birbirine bağlı olduğu için,

254 Ayrıca Bkz. Bölüm 8

yüzeyde yenilenen işbirliği[255] korkuları azaltmakta ve daha derin bir düzeyde yer alan direnci gevşetmektedir. Yerleşik çatışmalarda arabuluculuk yapma becerilerine ve tekniklerine bakmadan önce, başka bir kilitlenme "konumuna": bir çocuk ile bir ebeveyn arasında (veya ara sıra, çocukla her iki ebeveyn arasında) bulunan veya bulunduğu iddia edilen kilitlere dikkat edilmesi gerekir.

7. Çocuk-Ebeveyn Reddi

Ebeveyn çatışmalarından çok etkilenen çocuklar, bir ebeveynle taraf olup diğerlerine yabancılaşabilir. Bu durum görüldüğünde, reddedilen ebeveyn, vaz geçip uzaklaşabileceği gibi bir ebeveyn olarak haklarını (veya genel olarak haklarını) elde etmek ve çocuğun beynini yıkamakla suçladığı diğer ebeveyni yenmek için dava açabilir. Bu davalarda aile dinamikleri karmaşıktır ve genellikle işlev görmemektedir. Avukatlar ebeveynlerin her bir iddiasını ele almaya kalkarsa, bu uyuşmazlık, aileyi, mahkemeyi ve diğer sistemleri saran bir çatışmaya dönüşebilir. Johnston ve Roseby[256] bu vakıalarda etkili olabilen çok sayıda faktörün kapsamlı bir şekilde ele alındığı bir analiz sunmuştur. Belirttikleri gibi, birbiriyle çatışan ebeveynler, çocuğun diğer ebeveyni ile olan ilişkisinin o kadar da önemli olmadığı düşüncesinde olabilirler. Çocuğa güven vermek ve teşvik etmek yerine, kendi endişelerini ve korkularını ortaya koyarak çocuğun kaygılarını artırabilirler. Ebeveynin yabancılaşması sendromunu (ki bu terimin kendisi de tartışmalıdır) gerektiği kadar tartışmak bu çalışma olanakları içerisinde mümkün değildir. Aşağıdaki örnekler, arabuluculukta ele alınabilecek - ve muhtemelen üstesinden gelinebilecek – çocuk ile ebeveynler arasındaki yabancılaşmanın farklı derecelerini göstermektedir.

Örnek – Toptan Ret

Trevor ve Sheila, altı yıl süren dava sonucunda Yüksek Mahkeme tarafından arabuluculuğa sevk edilmişti ve daha önce arabuluculuğa gitmemişlerdi. Trevor, üç yıl önce arabuluculuk talebinde bulunduğunu ancak Sheila'nın avukatlarına danıştıktan sonra bunu reddettiğini iddia

255 Bkz. Bölüm 2 – "Yüzey Gerilimi Etkileri"

256 Johnston ve Roseby Çocuk Adına (The Free Press, 1997)

etti. Trevor'un artık bir avukatı olmasa da toplantıya üç avukatı da katıldı. Şu an 15 yaşında olan büyük kızı Nicola da ayrı olarak temsil edildi; 13 yaşındaki küçük kızı Susie'nin ise avukatı ve vasisi vardı. Kızlar, babalarını altı yıldan uzun bir süredir görmemişti ve söylenene göre babalarının kendilerini görmek istemesine dair ısrarlı girişimlerini kızgınlıkla karşılıyorlardı. Trevor, Sheila'nın kızlarına babalarının küçükken onları taciz ettiğini söylediğine inanıyordu. Bu iddialar o sırada araştırılmış ve hiçbir delil bulunamamıştı. Sheila, kızların şu anda kendi adlarına konuşabilecek kadar büyük olduklarını ve onların görüş ve isteklerine saygı gösterilmesi gerektiğini düşünüyordu. Her iki kız da, yasal temsilcileri aracılığıyla, babalarıyla temasa geçmek istemediklerini açıkça belirtti. Kendi hayatlarına devam edebilmek için özgür olmak istediler. Yıllarca süren sonuçsuz mahkeme işlemlerinden sonra, Trevor'un doğrudan veya dolaylı temas başvurusu nihayet reddedildi. Kızlar ve babaları arasındaki bariyer aşılmaz bir şekilde ortada durmaya devam etmişti. Trevor, arabuluculuğun erken bir aşamada bir fark yaratabileceğine inanıyordu. Sheila, Yüksek Mahkemenin tavsiyesine binaen mekik arabuluculuğunu kabul etti. Ancak kızlarının artık kendi adlarına karar verebilecek yaşta olduklarını söyledi. Arabuluculuğa, daha erken bir aşamada, kızların babalarıyla olan ilişkilerinin tamamen bozulmasından önce başvurulmuş olsaydı, daha olumlu bir sonuç almış olabileceğini ifade etti.

Örnek - Bir Çocuğun Korkusu

Dave ve Stacie arabuluculuğa gelmeden üç ay önce olaylı bir şekilde boşanmıştı. İlişkilerinde hararetli bir dağılma yaşanmıştı. Birbirlerine bağırdıkları ve hararetle kavga ettikleri birkaç olay yaşanmıştı, ancak her biri, ayrı ayrı, herhangi bir istismar olmadığını doğrulamıştır. Çiftin 3 yaşındaki kızı Mel (Melissa) olaylara tanık olmuş ve aşırı derecede korkmuştu. Bunun sonucunda Dave'in Stacie'ye yaklaştığını ve kolunu tuttuğunu her gördüğünde çığlık atmaya başlamıştı. Dave ve Stacie yaşadıkları bu krizi aşmak ve Mel'in babasıyla zaman geçirmesi de dahil olmak üzere ayrılıklarının koşullarını belirleyerek mutabakata varmak istiyorlardı. Ancak Mel'in çaresizce tutunması bunu engelliyordu. Anne ve baba onu zorlamak istemedi, bunun kendisine daha fazla zarar vereceğinden korkuyorlardı. Arabuluculukta Stacie'nin Mel'e onu oynayabileceği oyuncakların olduğu

ve … (arabulucu) ismindeki bir kişinin her şeyin yolunda gitmesini sağlayacağı bir yere götüreceğini söylemesini planladılar. Babası ise "merhaba" diyecek ve sorun olmazsa kızıyla bir süre oyun oynayacaktı. Stacie bütün bu süre boyunca orada olacaktı. Mel bunun sorun olmayacağını söyledi. Bu ilk görüşme çok iyi geçti ve Mel hiç üzülmedi. Babası giderken arkasından "Hoşçakal baba" dedi. Bir sonraki seferde ise Stacie Mel'e önceden, birkaç dakikalığına postaneye gitmesi gerektiğini, Mel'in bu sırada sıkılabileceğini, isterse evde kalıp babasıyla oyun oynayabileceğini, zaten kendisinin de birkaç dakika içerisinde geri geleceğini söyledi. Mel de bunu kabul etti. Mel yavaş yavaş, anne ve babasının sorun olmadan aynı ortamda güvenli bir şekilde bir araya gelebileceklerine ve kendisini veya onları korumasına gerek kalmadığına güvenmeye başladı.

Çocuk-ebeveyn yabancılaşmasının üstesinden gelmenin önündeki engellerden birisi, çocuklara dair psikolojik danışmanlık ve çocukların dahil edildiği arabuluculuğun daha uzun sürmesi ve maliyetinin daha yüksek olmasıdır. Ebeveynlerin toplantılara katılma durumu sınırlı olabilir. Dave ve Stacey örneğinde, "çocuğun dahil edildiği", dikkatlice planlanan dört toplantının maliyeti (düşük bir oranda) Stacey'nin aldığı sosyal destek ve Dave'in şahsi katkılarıyla karşılandı. Mahkeme masrafları çok daha yüksek olurdu (o zaman adli yardım mevcuttu). Bir irtibat merkezinde kurulan denetimli temas Mel ile babası arasında sürdürülebilir bir ilişkinin kurulmasını sağlayamazdı çünkü Mel ailesinin güvenli ve dostane bir şekilde bir araya gelebilmesine ihtiyaç duyuyordu.

Örnek – Çocuğun Uzun Zamandır Görmediği Babasıyla Bir Araya Gelmesi

Andrew ve Soraya arabuluculuğa geldiğinde, Andrew, uyuşturucu ve hırsızlık suçları nedeniyle hapse girdiğinden o zaman 6 yaşında olan kızı Tahiri'yi 3 aylık olduğu zamandan beri görmemişti. Andrew hapishanede kapsamlı bir rehabilitasyona başlamış ve ilerleme durumu gözetim memuru ve bağımlılık biriminden bir sosyal hizmet uzmanı tarafından izlenmişti. O ve Soraya arabuluculuğa gelmeden önce iki defa buluştuklarını ve Andrew'in yaşattığı her şey için Soraya'dan samimi bir şekilde özür dilediğini açıkladılar. Şimdi ikisinin de yeni birer hayat arkadaşı vardı ve Andrew'le hayat arkadaşı bebek bekliyorlardı. Andrew, Tahiri'yi görmek istediğini ve artık onun babası olmaya layık olduğunu

söyledi. Soraya ise sorunların tekrar etmesinden korkuyor ve Tahiri'nin sorunsuz yaşantısını herhangi bir şekilde rahatsız etmekten kaçınıyordu. Tahiri, uzakta bir yerde bir biyolojik babasının olduğunun farkındaydı. Soraya, Tahiri'nin bir noktada babasını tanımasının gerekli olduğunu kabul etse de henüz bunun zamanının gelmediğini hissediyordu. Değerlendirme toplantısında baskı altına alınmayacağına dair güvence verildikten sonra Soraya, arabuluculuk yapmayı kabul etmiş ancak halen kararsız hissettiğini ifade etmişti.

İlk arabuluculuk toplantısında Soraya'nın, Andrew'den sorumlu gözetim memuru, sosyal hizmet uzmanı ve üçüncü bir kişiyle konuşarak Andrew'in rehabilitasyonuna ilişkin değerlendirmelerini alması üzerine bu hususta mutabık kalındı. Tahiri ise üvey babasıyla çok yakındı ve biyolojik babasıyla tanışmaya ilgi göstermedi. İkinci arabuluculuk toplantısında, Soraya, Tahiri ile "annecilik-babacılık" oyunu oynarken Tahiri'ye Andrew'nin kollarında küçük bir bebeğin olduğu bir fotoğrafını göstermesi için bir fırsat doğduğunu anlattı. Tahiri bunun üzerine: "Şimdi de böyle mi görünüyor?" diye sormuş, Soraya: "Şimdi biraz daha yaşlı görünüyor" diye yanıtlamıştı. Soraya'nın bu sözü üzerine o da Andrew da buna güldüler. Andrew'un Tahiri'ye mektup yazması ve küçük hediyeler göndermesi yönünde düzenlemeler yapıldı. Her iki ebeveyn de arabuluculuk olmasaydı Tahiri'nin biyolojik babasıyla son derece yavaş ve kademeli bir şekilde tanıştırılmasına yönelik bu dikkatli planı tartışıp tasarlayamayacaklarını vurguladı. 3. toplantının, 2. toplantıdan üç ay sonra gerçekleştirilmesi planlandı.

8. Yerleşik Çatışmalarda Arabuluculuk

Yapılandırma

Arabuluculuğun erken evrelerinde yapılandırma sağlanması Bölüm 5'te ele alınmıştır. Herhangi bir çatışma çözümü için güvenli bir alan sağlamak ve uygun zaman ayırmak önemlidir. Temel kuralların açıklanması ve kabul edilmesi gerekmektedir.[257] Arabulucunun sakin, odaklanmış ve kendini bilen bir kişi olması gerekir – ki bu her zaman kolay değildir! Son derece duygusal durumlarda tartışmaları yapılandırmak ve yönetmek için güven gereklidir. Aksi takdirde,

257 Bkz. Bölüm 5 ve 10

verimsiz, döngüsel tartışmalar, öfke ve hayal kırıklığını arttıracaktır. Arabulucular, muhtemelen her bir sorun ve bunla ilintili alt-sorun için ayrılacak zamanın belirlendiği bir yapılandırma planı hazırlamalıdırlar. Katılımcılar bu zaman sınırlarını kabul ettiklerinde, her bir zaman aralığının sonunda herhangi bir ilerleme kaydedilmiş olsun veya olmasın, konuyu bırakmak zorunda kalacaklarını ve bir sonraki aşamaya geçileceğini anlamalıdır. Bu, bir oturumun tamamını aynı sorunu tartışarak harcayamayacaklarının farkına varmalarına yardımcı olur. Sadece bu bile kendi içinde faydalıdır. Çatışma ne kadar şiddetli olursa, arabulucuların tüm sorun ve seçeneklerin –yazı panosu üzerinde - sistematik olarak listelenerek incelenmesini sağlamaları o kadar zorunlu hale gelir. Her seçeneğin artıları ve eksileri, yazı panosu üzerinde işaretlenebilir. Genellikle bu, belirli bir seçeneğin doğru olarak kabul edilmesinden önce daha fazla bilgi alınmasının gerekli olduğunu gösterir. Tarafların, bu bilgileri aramaları ve bir sonraki oturuma bilgi ve fikirlerle gelmeleri teşvik edilirse, çatışmadan problem çözme ve karşılıklı tanımaya geçmeleri teşvik edilmiş olur. Tüm seçeneklerin göz önünde bulundurulması ve gerçeklik testine tabi tutulması bir çözüm bulunabileceği umudunu ortaya koyar. Bu olumlu düşünüş aynı zamanda depresyona karşı koymaya yardımcı olur ve spiralin yönünü değiştirebilir, böylelikle aşağı yerine yukarı doğru ilerleme başlar. Açıklanan bu yapı aynı zamanda güçlü duyguları dizginlemek ve yönetmek için de yardımcı olur: Bu söz konusu duyguların yok sayıldığı ya da bir kenara bırakıldığı anlamına gelmez. İlgili yapılandırmanın esnek olması ve karmaşık konular ve farklı düzeylerde çatışmaları hesaba katacak şekilde tasarlanması gerekir.[258]

Hız

Bazı çiftler, arabuluculuğa çözümün arabulucunun kendisi tarafından bulunacağı umuduyla gelmektedir; bu umut ise gerçekçi değildir. En deneyimli arabulucular bile sihirli değnek kullanmamaktadır. Katılımcıların uzlaşmaya istekli ve motive olması kritik faktörlerdir. Kaçınılmaz olarak arabuluculuğun uygun olmadığı durumlar vardır. Hareket kabiliyeti sınırlıysa, arabulucular zaman kullanımını -hem arabuluculukta zaman kullanımını hem de iki seans arasında bırakılacak

258 Ayrıca Bkz. Bölüm 4

olan süreyi- daha dikkatli bir şekilde düşünmelidirler. Toprağa bir fide dikip, üzerinde tepinmek yerine; fikirlerin yavaş yavaş kök salmasına izin vermek, narin bitkilerin büyümesine yardımcı olur. Geçici düzenlemeler bazen yeterli ışık ve havaya ihtiyaç duyan fidelere benzemektedirler. Bu küçük bitkilere büyümeleri için zaman gerekmektedir. Bu bitkileri "eken" kişiler birkaç hafta sonraki bir toplantıda birlikte ektikleri fidelerin köklenmesinin mi gerektiği yoksa daha fazla alan mı ayrılması gerektiğini tekrar değerlendirebilir. Birçok ebeveyn yeni düzenlemelere kendilerini adamaktan korkmaktadır. Nihai kararlara varılmadan önce, ara düzenlemelerin yapılmasının mümkün olduğunu anladıklarında kendilerini güvende hissedebilirler.

Sorular Sorma

Arabulucular kişinin sorgulama altında olduğunu hissetmesine neden olmaksızın gerçeklik testi, varsayımsal ve düşündürücü soruları sorabilirler.[259] Lafı dolaştıran veya alakasız yanıtlar veren kişiyi daha önce sorulmuş olan odaklanmış bir soruya veya katılımcıların bir sonraki toplantıdan önce üzerinde düşünecekleri, düşündüren bir soruya yönelterek toplantı kısa kesilebilir. Faydalı sorular arasında "Sizin ... yapmanızı ne mümkün kılar?" veya "aranızdaki durumun iki (veya beş) yıl içinde nasıl olacağını düşünüyorsunuz?" "Sizce her şey aynı olacak mı? O zamana kadar durum daha iyi olursa, ne değişmiş olabilir?" "Bu değişiklikler daha erken başlayabilir mi?" gibi sorular yer almaktadır". Geleceğe odaklı sorular ise: "Çocuğunuza beş yıl (veya on yıl veya herhangi bir dönem) sonra boşanmanın / ayrılığın sonrasında durumun nasıl olduğu sorulduğunda sizce ne yanıt verir? Neyi söyleyebilir durumda olmasını istersiniz? Her şeyi daha iyi yapmaya çalıştığınıza göre artık güvence verebilir misiniz?" gibi sorulardır.

Sorular üzerinde düşünülmesi veya kısa vadede yapılan geçici düzenlemeler için sorulmalıdır. Doğrudan iletişimlerin nasıl yönetileceğini sormak önemli olabilir. Ebeveynler, birbirlerine telefon açmayı istiyor mu? İkisinden birinin düzenlemeyi yapmasını engelleyecek herhangi bir şey olabilir mi? Bir ebeveynin diğerinin hep geç kalmasından şikayet etmesi durumunda, randevu saatinden sonra kaç dakika beklenmeli? Gecikmeye ne neden olabilir? Bir düzenlemenin

259 Bkz. Bölüm 6

bozulması halinde ne yaparlar? Başka bir arabuluculuk toplantısı yapmayı kabul ederler mi?

Güçlü sorular, uygun bir aşamada dikkatli bir şekilde sorulmalıdır: "En çok korktuğunuz nedir?" "Şimdi başına gelebilecek en kötü şey nedir?" Eğer her iki katılımcı da en kötü korkularını belirttiyse, aynı korkuya sahip olduklarını görebilirler. Karşılıklı güven, birbirlerinin en kötü korkularını anladıklarında ve paylaştıklarını fark ettiklerinde mümkün olabilir.

Sorunun Esasına Ulaşma

Sorunun esasına ulaşarak uyuşmazlıkları çözmeye çalışmak doğaldır. Ancak De Bono[260] bunun faydasız olabileceğine dikkat çekmektedir. Çatışma öfkenin hararetiyle körükleniyorsa, her iki taraf da yangına benzin dökmekte aceleci davranır. Onları yangın söndürmeye teşvik etmek alevlerin daha şiddetli yanmalarına neden olabilir, çünkü bu kişilerin sıkı sıkıya korudukları bir alandan vaz geçmelerini istemek olarak algılanabilir. Alevlere odaklanmak sıcaklığı artırabilir. Arka plana itilmiş çok çekişmeli bir konu tekrar hatırlanabilir. Bu sorun ne kadar önemli? Bunun şimdi çözülmesi gerekiyor mu? Acil değilse ya da genel durum açısından önemsizse, not edip devam etmek mümkündür. Fazla sıkı korunmayan alanlarda çalışmak daha yararlı olabilir. Çoğu zaman, halihazırda katılımcıların tam veya kısmi bir şekilde anlaşmaya vardığı önemli alanlar vardır. Bu noktada, karşılıklı endişelere - özellikle çocuklar hakkındaki endişelere - öncelik verilebilir ve tartışmalı sorunlar bazen kendi kendine ortadan kalkar ve önemini kaybeder. Alternatif olarak, bazı konularda ilerleme kaydedildikten sonra, tartışmalı konular hakkında konuşulması daha rahatlamış bir ortamda mümkün olabilir.

Öte yandan, tarafların kendilerini diken üstünde tutan, onları birbirinden tamamen ayıran temel farklılıklara odaklanmasına izin vermek gerekli olabilir. Bu, yaklaşımların ve tedaviye yönelik disiplinlerin elde edilen deneyiminin değerli olabileceği kilit bir alandır (Bkz: Bölüm 2'deki model, teori ve müdahaleler tartışmaları). Arabulucular çoğu kez, "kişilerin durduğu yerden" "çıkarlarına" hareket edilmesine destek olurken sürecin püf noktasını göstermektedir. Bu hareket, tarafları daha baştan gerçekten başarmak istedikleri şeyin ne

260 De Bono Çatışmalar – Çözmenin Daha İyi Bir Yolu (Penguin, 1991).

olduğu sorulmasına ve araştırılmasına teşvik edebilir. Altta yatan anlamı aramaya ne zaman yardımcı olunacağına, ne zaman olduğu gibi bırakılacağına karar verebilmek ise; önemli bir arabuluculuk becerisidir.

Sorunların Daha Küçük Parçalara Bölünmesi

Bir bütün olarak durum, tıpkı birbirine uymayan tuğlalardan oluşan bir yığın gibi imkansız derecede karmaşık göründüğünde tuğla yığınını ayırarak tuğlaları belirli bir düzenle sıralamak için zaman ve enerji harcanması gerekmektedir. Arabulucunun yardımı ile, katılımcılar birbirine geçebilen birkaç tuğlayı bir araya getirmeye konsantre olurlarken; birkaç tuğlayı bir kenara koymaya karar verebilirler. Tuğlaları yaymak, hangilerinin birbirine uyacağını bulmayı kolaylaştırır. Ayrıca, katılımcıların boşanma sonrası yeni ebeveynlik yapısı gibi yeni bir yapıya temel teşkil edecek, onu destekleyecek, örneğin sürekli işbirliğinde bulunulması gibi temel taşlarını tanımlamalarına yardımcı olur. Bölümleme bilgi teknolojileri alanında kullanılan bir terim olup bir şeyi daha küçük parçalar haline bölme anlamına gelir. Bölümleme (veya NLP'de düşürme) genelden özele doğru hareket eder. Bölümleme veya düşürme odağı, aşırı boğucu büyük bir sorundan o sorunun üzerinde çalışılabilecek bir yönüne kaydırır. Yazı panosu büyük problemleri daha küçük parçalara bölmek ve bir parçanın bütünle nasıl ilişkili olduğunu görmek için çok kullanışlı bir araçtır.

Kaçınılmaz olarak, hiçbir şeyin uyuşmadığı durumlar vardır, çünkü katılımcılar birbirlerinden çok ayrıdır. Arabulucuların arada sırada insanların kafalarını birbirine çarparak ne yapmaları gerektiğini söylemek istemesi veya vazgeçmesi normaldir. Tarafları aşağı çeken depresyona boyun eğmek yerine, arabulucuların psikolojik enerjilerini ve bir sonraki adımlara ilişkin yararlı sorular sorma yeteneklerini korumaları gerekir. Daha önce -sözlü olarak veya yazı panosu üzerinde- çizilmiş olan haritaya tekrar bakılması ve tercih edilen yolun takip edilmesi gerekmektedir – mahkemeye geri mi dönülecek yoksa arabuluculukta devam mı edilecek? Tüm seçenekler belirlenmeli ve yeniden değerlendirilmelidir. Tarafların biraz daha arabuluculuk yapmaya istekli olması halinde - oturumun geri kalanı için bile – uzlaşmanın önündeki engelin tespit edilmesi ve bu engel ortadan kalksaydı ne olacağının sorulması kıymetlidir.

“Luke'un hafta sonu kalmasını kabul edemem, çünkü istemiyor”.

"Peki Luke bir gün sana babasıyla bir hafta sonu geçirmek istediğini söylerse ne olur?"

Veya: "Fikrini değiştirirse (bunun pek mümkün olmadığını düşünüyor olsanız bile) bunun iyi bir şey olacağını mı düşünürsünüz yoksa yine de endişeleriniz olur mu?"

Yüzleşme ve Meydan Okuma

Oyalayan, bilgi saklayan veya yanlış bilgi veren taraflarla yüzleşme safhasında, arabuluculuk uygulamaları değişiklik gösterir. Doğrudan yüzleşmek, yüksek riskli bir stratejidir. Arabulucuların otorite kurmaya çalışması, temel güçlü yanları arasında otorite sahibi olmak bulunmadığı için risklidir. Fazla doğrudan yüzleşme, arabulucunun tarafsızlığını tehlikeye atabilir. Doğrudan yüzleşme yerine uygulanabilecek alternatif stratejiler arasında şu hususlar yer almaktadır:

Şaşırma

Bir tutarsızlık varsa, arabulucu sorgulayıcı değil, şaşırmış bir tonda şunu söyleyebilir: "Özür dilerim, bu söylediğinizin verdiğiniz finansal formun x sayfasında bulunan rakamlarla nasıl bir alakası olduğunu tam olarak anlayamadım. Anlamam için bana yardım edin .... nasıl.... olur?"

Kullanılan Kelimelerle Davranışlar Arasındaki Çelişkilerin Tespit Edilmesi

Sözcükler ve davranışlar arasında bir çelişki varsa, bunu işaret etmek gerekebilir. Ancak tarafların yabancılaşmış hissetmeksizin çelişkiyi tanımasına yardımcı olabilmek için iyi bir uyum olması gerekir. Asıl konuya gelindiğinde bir şey yapmanın son derece güç bir iş olduğunu ifade etmek daha nazik bir yöntem olacaktır. Tanıma ve empati, tarafların zorlukları ve karışık duygularını kabul etmesini kolaylaştırır. Bir ebeveyn önceden planlanmış bir ziyareti kaçırırsa kendisine arabuluculukta yapılan düzenlemelere uyulacağını ve ebeveynlik düzenlemelerine daha fazla güç verileceğini nasıl gösterebileceği sorulmalıdır. Eğer bir eş mali bir belge sunmayı taahhüt edip, bu belgeyi sunmazsa bunun sebeplerinin araştırılması gerekir ve bir şans daha verileceği zaman bir son teslim tarihi belirlenmelidir.

Rolleri Tersine Çevirmek

Bazen eşlerden, birbirlerinin yerine geçmeleri ve hatta egzersiz amacıyla sandalyelerini değiştirmelerini istemek yararlı olur. Alex'in kendisini Katie'nin evinde hayal etmesi ve ona kaygılarının ne olduğunu ve nelerin onun için kabul edilebilir olabileceğini düşündüğünü söylemesi istenebilir. Sonra Katie'nin kendisini Alex'in yerinde hayal etmesi istenebilir. Bir duruma diğerinin gözünden bakılması o duruma dair her birinin görüşünü değiştirebilmektedir.

Görevler Belirleme

Bir çözüm bulma konusunda, taahhüt ve motivasyon eksikliği olduğuna ilişkin kuşkular varsa, katılımcıların bir sonraki oturumdan önce yerine getirmeyi kabul edecekleri görevleri tanımlamak yardımcı olabilir. Bu motivasyon için faydalı bir test olabilir. Arabulucunun görevlerin yerine getirilip getirilmediğini izleyeceğini bildiklerinde, birbirlerini hayal kırıklığına uğratmaları daha zordur. Her ebeveynden kişisel olarak yapabilecekleri ve duruma yardımcı olabilecek bir şey önermesi istenebilir.

Eş Arabuluculuk

Öfke patlamaları normalde çaresizliğin kıyısında olan kişileri harekete geçirme işlevi görebilir. Ancak bu çiftlerin birbirlerini yok etmeleri kaçınılmazdır. Kavgalarının şiddeti arabulucuyu ışığa tutulmuş bir tavşan gibi felç edebilir. Savaşmaya bağımlı olan çiftler genellikle iyi ezberlenmiş bir kavga şablonuna sahiptir. Rollerini oynamaktan sapıkça bir zevk alabilirler. Bir izleyici karşısında rol yapmaktan keyif almaktadırlar ve arabulucu, ödemeyi bu örnekte oyuncular yapıyor olsa bile, nihayetinde bir izleyicidir. Savaşı sürdürmek için güçlerini birleştirebilirler. Arabulucunun kuralları belirleme, yapıyı kabul etme, seçenekleri keşfetme gibi kullandığı olağan tekniklerin bu noktada herhangi bir etkiye sahip olması muhtemel görülmemektedir çünkü çiftin beklediği budur. Söz konusu aşamada beklenmedik bir şey yaparak, senaryolarını unutmalarını sağlamaya çalışılabilir. Çatışmanın yerleşik hale geldiği çiftler için eş-arabuluculuk gerekmektedir ve çiftin önünde eş-arabulucuların doğaçlama bir kavga etmesi faydalı olabilir. Bu, özellikle de eş-arabulucuların farklı pozisyonlar alıp samimi bir tartışmaya girmeleri halinde, örneğin bir arabulucu diğerine: “Bu

meselede senin gibi düşünmüyorum Jim. Barbara'nın (Karı) kendisi için uygun bir ev seçmesinde Roy'un (koca) mutlu olup olmadığının neden önemli olması gerektiğini anlamıyorum. Bu bana Barbara'nın kendi kararını vermesi gereken bir mesele olarak görünüyor" dediğinde Jim:"Bence Roy sadece, Barbara'nın başka bir mülk almaya ve bakımını yapmaya parasının yetip yetmeyeceğinden emin olmadığını söyledi" şeklinde yanıtlarsa yararlı olacaktır.

Eş-arabulucular arasında yapılan bir tartışma, çiftin argümanlarını yenileyerek ortamdaki dinamikleri değiştirebilir. Kavga etmeden de birbirlerine itiraz edebileceklerini gösterebilir. Çiftten daha sonra bu hususa ilişkin yorum yapmaları istenebilir. Üstelik, pozisyonları değişmese bile, argümanlarını ortaya koyma tarzları, eş-arabulucuların tartışmalarının atmosferi ile yumuşatılabilir.

Şaşkınlığı Bir Strateji Olarak Kullanma

Çiftler sonu gelmeksizin tartışıyorlarsa, -"en kötü durum senaryosu" olduğunu açıkça ifade ederek – örneğin ebeveynlerden birinin ciddi şekilde hastalanması gibi bir acil durumlarda ne olacağını sorgulamak yararlı olabilir. Böyle bir soru çok ayıltıcı bir etkiye sahip olabilir. Yeni vasiyetler hazırlama ihtiyacının her durumda göz önüne alınması gerekebilir ve ebeveynlerin önemli olan şeyi düşünmeye teşvik edilmesi gerekir. Birbirleri arasındaki tüm iletişimi koparan bir çift, çocuklarının apandisit ameliyatı sonrasında hastanede çocuğun yatağının başucunda bir araya gelmişti. Ebeveynler, yatağın üzerinden birbirlerine bakarak çocukları uğruna birbirleriyle geçinebilmek zorunda olduklarını fark ettiklerini ifade etmişti.

Bazen kavgalar, arabulucunun sesinin duyulamayacağı kadar şiddetli bir seviyeye çıkar. Bu durumda, olağan müdahalelerin bir etkisi yoksa, ayağa kalkmanız ve yardım edemediğiniz için üzgün olduğunuzu söylemeniz gerekebilir. Ayağa kalkmak muhtemelen çiftin kavganın ortasında bir anda susmasına neden olacaktır. Bu anlık sessizlik sınırlı, kısa vadeli bir hedefe odaklanmak için kullanılabilir. İnsanları şaşırtın! Bekledikleri şekilde tepki vermek yerine tam tersini yapın! Bazı arabulucular, insanları şaşkına çeviren sorular sorarlar. Bunların özenle ve empati ile kullanılması gerekir.

Örnekler: *"Belki de ikinizin şu anda herhangi bir şey üzerinde mutabakata varmaya çalışmaması her ikiniz için de daha güvenlidir. Meseleleri olduğu haliyle bırakmak daha iyi olur mu?"*

(Bir gülümsemeyle) "Belki bunu kendi başınıza tartışmayı tercih edersiniz? Hem bu size bu kadar pahalıya da mal olmaz!"

"Şimdi Jodi'ye (kızları) arkadaşlarından biri sizin bir şeyleri yoluna koyup koymadığınızı sorduğunda sizce ne yanıt verir?" "Ne diyebilmesini isterdiniz?"

Arabuluculukta sürprizin bilinçli kullanımı düşünmeye ve geliştirmeye değer bir fikirdir.

Birinin Kalkıp Gitmesini Öngörmek

Katılımcılardan biri kapıdan çıkıp gitmenin eşiğindeyse; genellikle beden dili bu durumu kalkıp gitmelerinden önce ele verir. Arabulucu, yerinde duramama, pencereden dışarıya dalma veya öfkenin ve rahatsızlığın giderek arttığına ilişkin işaretler gördüğünde, aşağıda yer alan ifadelerin benzerlerini kullanarak, ilgili tarafın kalkıp gitmesini önleyebilir. *"Karen, çok üzgün (sinirlenmiş) görünüyorsun. İnsanlar bazen o kadar üzgün ve çaresiz hisseder ki vazgeçmek ve kalkıp gitmek isterler. Şu anda böyle mi hissediyorsun?..... Bir beş/on dakika daha idare edebilir misin? İstersen ve yapabileceksen işleri her ikiniz için de biraz daha kolay hale getirmek için atılacak acil adımlara konsantre olabiliriz"*.

Kısa bir özel toplantı teklif ederek kişinin kalkıp gitmesini önlemek mümkündür,[261] ancak bir kişi arabuluculuk odasından ayrılırsa, arabulucunun o kişinin gitmesine izin verip vermeyeceğini – bazen geri dönerler – ve kişinin aniden aşırı derecede rahatsız olup olmadığını ve kendisinin o binadan çıkmadan gidip yakalamayı deneyip denememesi gerektiğini düşünmesi gerekir. Bu aşamada beden diline dikkat etmek ve göz temasını korumak bir kişi gitmek üzere yerinden kalkmadan önce rahatsızlık ve öfke emarelerini tespit etmeye yardımcı olmaktadır. Kişinin kendine gelebileceği veya güvenli bir şekilde bekleyebileceği ilave bir oda ise süreç içerisinde her daim mevcut olmalıdır.

261 Bkz. Bölüm 4

Beyin Fırtınası

Arabulucular, bir çıkmaza çözüm getirmekten kaçınmalı ve katılımcıları kendi fikirlerini ortaya çıkarmaya teşvik etmelidir. "Önümüzdeki beş dakikayı, yardımcı olacak yolları düşünmeye ayırabilir miyiz?" Arabulucular taraflarca kesin bir çözüm olarak sunulmadığı sürece, başka öneri ve seçenekleri de çiftin fikirlerine ekleyebilirler. Tüm fikirler ve seçenekler yazı panosu üzerinde yazılmalıdır. Semboller ve renkler katılımcıların tercih ve önceliklerini belirlemelerine yardımcı olmak üzere kullanılabilir. Yazı panosunda bulunan listeyi kopyalamaları ve seçenekleri evde düşünmeleri teşvik edilebilir. Bir sonraki toplantıda yazı panosuna tekrar bakılabilir. Son derece uçuk bir öneri gülüşmelere olanak sağlayabilir. Bu aşamada, daha rahat hissetmek daha önceden sıkı şekilde kalıplaşmış bir düşünüş tarzının donukluğunu çözebilir. Evdeki sorunlarına çözüm bulamayan boşanmakta olan bir çift, beyin fırtınasına davet edilmişti. Görüşmede, birkaç dakika sonra biri, diğerinin nefesini kesen orijinal, aklı başında ve pratik bir fikir buldu. Bu buluş, muhtemelen beyin fırtınası teşvik edilmeseydi ve toplantıdaki duygusal yoğunluk olmasaydı gerçekleşemezdi. Özetle, katılımcılarla ilişki kurmak ve enerjilerini yoğunlaştırmak beklenmedik şekilde olumlu sonuçlar doğurabilmektedir.

Özetleme ve Zaman Tutma

Tarafların eşit derecede dinlenilmesi ve anlaşılabilmesi için arabulucular, sık sık özetlemeli ve yeniden çerçevelendirmelidir. Seçenekler üzerine daha fazla düşünülebilmesi için mevcut seçenekler listelenmelidir. Bazen bir çift daha önce göz ardı ettikleri bir seçeneğe daha sonra geri dönebilmektedir. Bir geçici anlaşma mümkünse- örneğin kısa süreli çocuk düzenlemeleri- ayrıntılar için hukuki tavsiye gerekli olmayabilmektedir. Yazılı bir not veya geçici özet hızlı bir şekilde sağlanmalıdır. Süre sınırlarının vurgulanması gerekir. Katılımcılar zaman harcıyorsa, arabulucu saati gözden geçirebilir ve ne kadar süre kaldığını gösterebilir. Her oturumun son kısmı, daha sonraki adımları özetlemek, önceliklendirmek ve tartışmak için ayrılmalıdır. Başka bir toplantı yapılacaksa, toplantının tarih ve saatini belirlemek için de zaman ayırmak gerekir.

9. NLP Teknikleri ve Arabuluculuk

Başarılı müzakereler genellikle üçüncü şahısların müdahalesi olmaksızın gerçekleşir. Arabuluculuk, müzakereye hazırlanan taraflar arasındaki müzakereleri kolaylaştırabilir, ancak daha çok yüz yüze görüşmelerin sorunlu olduğu zamanlarda gereklidir. Arabuluculukta kullanılan kavram ve tekniklerin çoğu, bire bir alınmasa da Nörolinguistik Programlamadaki (NLP) kavram ve tekniklerine paraleldir. NLP etkili iletişim, kişisel gelişim ve hızlandırılmış öğrenme için model, teknik ve gerekli becerileri öğretir. Bu teknikler ve beceriler 1970'lerin başında bir Amerikalı dilbilim profesörü ve psikoloji doktora öğrencisi işbirliği ile geliştirilmiştir. Çalışmaları Gregory Bateson'dan kuvvetli şekilde etkilenmiştir.[262] NLP'nin "nöro" kısmı, tüm davranışlarımızın görme, işitme, koku, zevk, dokunma ve hissetme gibi nörolojik süreçlerden kaynaklanıyor olduğu temel gerçeğini kabul eder. Dünyayı duyularımız ile deneyimleriz. Aldığımız bilgilerden bir "mantık" çıkarırız ve ona göre tepki gösteririz. NLP, öznel deneyimimizi nasıl organize ettiğimizle ve dış dünyayı duyularımızda nasıl düzenlediğimiz ve filtrelediğimizle ilişkilidir.

Harita oluşturma, insanların farklı gerçeklik inşaları için bir benzeşme sağlar. İnsanlar kendi gerçekliklerinin haritalarını yine kendilerinin gördüğü şekilde, kendi içinde yaşadıkları dünyanın yine kendilerine göre temsilleri olarak oluşturur ve kendi yollarını belirlemek ve tepkilerini şartlandırmakta kullanır. Bu haritalar kaçınılmaz olarak seçicidir. Belli özellikleri ve yer işaretlerini gösterirler, ancak önemli boşluklar olabilir. Arabuluculukta her bir tarafın haritası, gördüklerini, seçtikleri yer işaretlerini ve takip etmek istedikleri yolları yorumlamak için kullandığı seçici filtrelere bağlıdır. Kullandıkları filtreler, tıpkı bir kör nokta gibi kaçırmış olabilecek yönleri hakkında önemli bilgiler ve farkındalık ortaya koyabilir. Arabulucular, tarafların aynı anda "haritalarına" bakmalarına, her birinde görünen şeyleri karşılaştırmalarına ve birinde görünen ancak diğerinde görünmeyen veya tamamen eksik olan özelliklerin bulunmasına yardımcı olur. Bir haritada görülen bir finansal bilgi veya bir çocuğun gösterdiği tepkiler gibi bir şey, diğer haritada eksik olabilir. İki haritanın birbirine eklenmesinde,

262 Bkz. Bölüm 2 ve 6

arabulucular temel özellikleri veya kritik boşlukları vurgular ve taraflara, farklı görüşleri empoze etmeden başka yollarla bakmalarını sağlayan yeni bir "örtüşme" yaratmalarında yardımcı olabilir. Arabulucuların soruları sistematik olarak kullanması (NLP'deki Meta Modele karşılık gelir) ek ve daha kesin bilgi toplamaya ve tüm katılımcılar arasında paylaşılan daha kapsamlı bir anlayış kazanmaya yardımcı olur. Meta Model, iletişimdeki boşlukları doldurmak, genellemeleri netleştirmek, karışıklıkları çözmek ve olasılıkları keşfetmek için tasarlanmış bir dizi sorudan oluşmaktadır. Duyarlılık ve ahenkle kullanılan seçici sorular, suçlama çağrıştıran "neden" soruları sormaksızın anlamları açıklığa kavuşturabilir ve seçimler yapabilir. Arabulucular kendilerinin de harita kullandıklarının farkında olmalıdırlar. Taraflara alakasız görünen ve arabuluculuk çerçevesinin dışında kalan sorular sormak "Meta Karmaşa, Meta Şaşkınlık ve Meta Perişanlığa"[263] neden olabilir.

10. BATNA'lar, WATNA'lar ve MLATNA'lar

Aile Adaletine Dair Yol Haritalarının Çıkarılması Çalışmasında, yönetilen varlıkların yaklaşık olarak eşit şekilde paylaşılmasının çocuklar ve temin edilen yetersiz ilk bakıcının terk edilmesine neden olduğu ortaya konulmuştur.[264] Avukatlar tarafından yürütülen bir davada, kendi geliri bulunmayan anne, % 50 - %50'lik bir mal paylaşımına ve eski kocasından nafaka almaya mutabık kalmış ancak bunlar ihtiyaçlarının karşılanmasına yetmemiştir. Araştırmacılar, önerilen sözleşmelerin titiz bir şekilde gerçeklik testine tabi tutulması gerektiğini savunmaktadır. Fisher ve Ury[265] Müzakereyle Erişilen Anlaşmaya En İyi Alternatif (Best Alternative to a Negotiated Agreement – BATNA) kavramını ve tam zıddı olan Müzakereyle Erişilen Anlaşmaya En Kötü Alternatif (Worst Alternative to a Negotiated Agreement- WATNA) kavramlarını geliştirdiler. Bunlar, önerilen bir sözleşmenin test edilebileceği kıyaslamalar olarak kullanılabilir. Arabulucular, katılımcılardan ayrıca

263 O'Connor ve Seymour NLP'ye Giriş – Nöro-Linguistik Programlama (Thorsons, 1995) 108.

264 Barlow, Hunter, Smithson ve Ewing Aile Adaletine Giden Yolların Haritasının Çıkarılması – Özet Çalışması ve Temel Bulgular Raporu (Haziran 2014) sf. 24

265 Fisher R. ve Ury, W. Evet Dedirtmek – Pes Etmeden Anlaşma Müzakere Etmek (Penguin Books, 1983)

neyin Müzakereyle Erişilen Anlaşmaya En Olası Alternatif (Most Likely Alternative to a Negotiated Agreement - MLATNA) olarak görülebileceğini tahmin etmelerini isteyebilir. BATNA'lar, WATNA'lar ve MLATNA'lar tarafların adil olanın ne olduğuna dair farklı fikirleri olması nedeniyle sıkıştığı ve arabuluculuk görüşmelerinin herhangi bir anlaşmaya varılmaksızın bitme noktasına geldiği durumlarda son derece yararlı araçlardır. Arabulucu, "Bu çok zor bir durum ve mahkemenin sizin adınıza karar vermesi gerekebilir. Fakat bir hakimin karar vermesini istemeden önce, dikkate almanız gereken bazı önemli sorular var. Bu soruların bir listesini hazırlamak size yardımcı olur mu?" diyebilir.

Düşünülmesi gereken ve katılımcıların hukuk müşavirlerine sormaları için yazılabilecek olan sorular şunlardır:

1. Kararı bir hâkim verirse, elde edebileceğim en iyi sonuç nedir? (BATNA).

2. Elde edebileceğim en kötü sonuç nedir? (WATNA)

3. Yüzdelik bakımından 'en iyi' ve 'en kötü' sonuçlar arasındaki fark nedir?

4. Nihai bir mahkeme kararı almak ne kadar sürer?

5. Sorunlar "karşı tarafça" şiddetle savunulursa, toplam maliyet ne olabilir?

6. Hakimlerin görüşleri ve aldıkları kararlar değişiklik gösterirler mi?

7. Sizce gerçekçi olarak elde etmem en olası olan şey nedir? (MLATNA, Müzakereyle Erişilen Anlaşmaya En Olası Alternatif). Bunu alacağımı garanti eder misiniz?

8. Mahkemenin nihai sonucundan emin olabilir miyim?

9. Mahkemeye çıkmanın göz önünde bulundurmam gereken başka sonuçları olabilir mi?

Arabulucu, tarafların bu ve diğer ilgili soruları belirlemelerine yardımcı olur ve onlara yazılı bir not verebilir veya tarafları bu hususları not almaya teşvik edebilir. Bu aşamada, hukuki tavsiyeler alırlarsa, avukatları muhtemelen belli aralıklarla sonuçlarını bildirirler. İstiyorlarsa, taraflar avukatlarından aldıkları tavsiyeleri bir sonraki arabuluculuk toplantısında görüşebilir ve arabulucunun herhangi bir baskısı olmaksızın, kendilerine verilen aralıkta anlaşmaya varmak için bir zemin

oluşturabilirler. Yüzdeleri rakamlara çevirmek veya tersini yapmak faydalıdır. Rakamlara dönüştürüldüğünde yüzdeler arasındaki fark nispeten küçük olabilir, ancak açıklık ne kadar büyük olursa olsun rakamların miktarlarının belirtilmesi önemlidir. Bazı durumlarda, bu fark dava yoluyla sarf edilecek masraflardan daha az olabilir. Bir nihai mahkeme kararı almak için gereken sürenin uzun olması da, çiftin müzakereyle erişilen bir anlaşmayı kabul etmesine sebep olabilir.

Anlaşmaya yakın oldukları zaman bile, önerilen anlaşmanın kendilerinin kısa ve uzun vadeli ihtiyaçlarını karşılayıp karşılamayacağını ve ayrıca mahkemece tasdik edilmesi olası olan sonuçlar aralığında olduğunu denetleyebilmek için tarafların avukatlarına BATNA, WATNA ve MLATNA'ya dair soruları sormaları teşvik edilmelidir. Taraflara ayrıca, bazı avukatların önerilen bir anlaşma karşısında; "mahkemeye gidersek daha iyi sonuç alırız" gibi tepkiler verilebileceği uyarısında bulunulması gerekir. Bu aşamada, tarafların görüşmelerden vazgeçmek yerine; BATNA, WATNA ve MLATNA'ya dair sorularını sormaya teşvik edilmesi gerekir. Avukatlar, müşterilerinin mahkemeden "daha iyi anlaşma" almalarını garanti edemez ve maliyetlerin de hesaba katılması gerekir. Taraflar, avukatlarından tavsiyelerini yazılı olarak bildirmelerini istemelidirler. Taraflara bu soruları avukatlarına götürmelerini tavsiye etmek avukatların kötü tavsiyelerde bulunduğu anlamına gelmez. Tersine, taraflar iyi bilgilendirilmiş ve iyi düşünülmüş kararlara yol göstermesi için hukuki tavsiye almaya teşvik edilmelidir. Arabuluculukta erken ve / veya dengesiz anlaşmalara varılma riski vardır. Taraflar uzlaşmaya varmak için acele edip riskleri gözden kaçırabilirler. Bir taraf diğerine baskı yapabilir ve özellikle deneyimli olmayan bir arabulucu tuzakları algılamazsa, kararlarının sonuçlarını anlamazlarsa her iki taraf için de riskli bir durum yaratılmış olur. Söz konusu safhada, avukatlarına götürmeleri için sorular önermek, arabulucu tarafında bir başarısızlığın işareti değil, avukatların çözüm sürecine "yatırım" yapmasına yardım etmenin bir yoludur. BATNA, WATNA ve MLATNA'ya dair sorular kullanılıyorsa, "neyin adil olduğu" konusuna takılı kalmış bir çift uzlaşmaya hazır olma isteğinin yenilenmesiyle arabuluculuk yapabilir. Avukatlara sorulacak sorular tanımlanmalı ve tavsiyelerin önyargılardan ari bir biçimde verilmesi suretiyle verdikleri yanıtların arabuluculuk

sürecinin gizliliği ve yasal ayrıcalığı içinde değerlendirilmesi gerekmektedir.

11. Tekniklerin Özeti

• Mümkünse eş-arabuluculuk, tercihen toplumsal cinsiyet dengeli ve disiplinler arası eş-arabuluculuk yapın.

• Katılımcıların duygularını - hüsran, öfke, hayal kırıklığı - dengeli bir şekilde kabul edin. Arabuluculuğa gelmekteki güçlükleri ve çabaları kabul edin. Olumlu, sabırlı ve cesaretlendirici olun.

• Temel kuralları belirleyin. Tartışmaların kontrolünü elde tutmak için oturuma taviz vermeden ama nazikçe bir ara verin. Arabuluculuğun ancak bu kurallara uyulması halinde devam edebileceğini açıklayarak, temel kuralları sıkıca uygulayın.

• Taraflara ayrılmadan önce birbirlerine güvenip güvenemediklerini sorun.

• Öngörülü olun ve öncelikleri belirleyin. Eğer sorunlar öngörülemiyor ve bunlar için yapılan planlardan kaçınılamıyor ya da önceliklendirme sağlanamıyorsa; yapılan hızlı bir anlaşma bozulmaya mahkumdur.

• Zamanınız varsa bir mola önerin- bir fincan kahve? Fiziksel olarak gevşetme ve fiziksel konum değiştirme yardımcı olabilir.

• Bazen kısa bir fıkra anlatmayı düşünün. Bir fıkra çok iyi seçilmişse ve yargılayıcı değilse etkili olabilir.

• Açmazı olumsuz bir şey olarak görmeyin. Kötü bir çözümden daha iyi olabilir.

• Mizahı hassas bir şekilde ve uygunsa kullanın.

• Durumların iyileştirilmesine yardımcı olmak ve ilerleme veya sonuçlar hakkında geribildirim almak için gerçekten kaygılanın.

• Eğer bir arabulucu bir tarafça öfkelendirilmiş ya da yabancılaşmış hissediyorsa, bu bir diğer arabulucuyla daha uyumlu hale geldiğinin bir göstergesi olabilir. Bu reaksiyonları inceleyin ve onların durumunu bir psikolojik danışmanla tartışın. Olumsuz tepkiler, arabulucunun belli bir tür kişilikle yaşadığı güçlükle bağlantılı mıdır?

• Anlaşma yapılmadan sona eren bir arabuluculuk, başarısız olarak görülmemelidir, çünkü bazı konularda mutabık kalınamamış olabilir; bu aşamada arabulucu kişisel olarak başarısız olmamıştır. Belirli bir süre sonra, bazı çiftler, bir anlaşmaya hazır olduklarını söyleyerek, arabuluculuğa yeniden başvurabilmektedir.

12. Bırakamama

Ayrılık öncesi, sırasında ve sonrasında yaşanan keder ve yoğunluğun boyutları önceki bölümlerde belirtilmişti.[266] Bazı bireyler, ayrılığın kalıcı olduğuna dair tüm kanıtlar mevcut olsa da üzüntülerinden ve eski eşlerinden kopamamaktadırlar. Bu umutsuz bırakamama hali aşağıda çeşitli şekillerde gösterilmektedir:

• Geleceği düşünememe ya da sorunların çözüm yollarını tartışamama;

• Eşin geri dönmesine duyulan ihtiyaç dışında herhangi bir ihtiyacı ifade edememe;

• Büyük sıkıntı, arabuluculuk sırasında kesintisiz ağlama;

• Diğer eşin "yakında aklının başına geleceği" ve evine döneceğini tekrar tekrar ifade etmek;

• Güçlü ahlaki yargılar, özellikle de diğer eş yeni bir ilişki içine girmişse;

• İlişkinin bittiğini ve eşinin ayrılma kararında herhangi bir şekilde rol oynadığının reddedilmesi.

• Engelleyici ve oyalayıcı taktikler, formları doldurmayı reddetmek, vs.

• Muhtemelen diğer ebeveyni cezalandırmak ya da eve dönmesi için baskı yapmak için çocuklarla ilgili konularda işbirliği eksikliği;

• Intihar tehditleri gibi duygusal tehditler veya şantaj;

• Terk edilmiş eşi masum kurban olarak göstermek için çocuklar ve arabulucular da dahil olmak üzere diğerlerini manipüle etmeye çalışmaktadır.

266 Bkz. Bölüm 3

Arabuluculuk, ayrılık ve boşanma sebebiyle oluşan kayıp ve yası çözemez. Yas süreci yıllar alabilir ve hatta sonsuza kadar sürebilir. Arabulucular terapist değildir ancak yine de insanların acısının farkında olmaları gerekir. Anlayış, taraf tutmaksızın ve yargıda bulunmaksızın dikkat çekme ve göz teması gibi sözsüz şekilde olabileceği gibi sözlü onaylarla da iletilebilmektedir: *"Gelecek ayı bırak, gelecek hafta bile ne olacağı konusunda kimse emin değilse, korkutucu olur ..."Çok üzgün / endişeli olduğunuzu görebiliyorum"*.

Rahatsız olmuş kişiler arabuluculardan gelen onaylara ihtiyaç duymaktadırlar. Arabulucularsa, bunun karşılığında her iki ebeveynle de göz teması kurmalı ve sıcak, samimi bir biçimde konuşmalıdır. Bir eş çok üzülürse, diğer eş de sıkıntı çekebilir, ancak daha az gösterebilir. Bir eşin sıkıntısının, diğerinin sıkıntıya uğramadığını düşündüren bir biçimde kabul edilmemesi önem taşımaktadır. Sıkıntının kabulünde her iki eşi de dahil etmek tercih edilmektedir. Diğerinden çok daha fazla acı çektiğini varsayan eş, diğerinin acısını fark ettiğinde şaşırabilir. Bu duygular çok güçlüdür ve acele edilmemelidir. Belki de önceden hazırlanmış bir kağıt veya yazı panosu kullanılarak "kayıp döngüsünde" durdukları yerin gösterilmesi yoluyla tarafların kabul, kayıp ve üzüntüleri güçlü şekillerde karşılıklı hale getirebilir. Bu noktada, genel amaçlı pratik ayrıntılar önemsiz görünebilir, ancak sonradan çıkıp aramak zorunda kalmak yerine bir kutu peçete bulundurmak önemlidir. İnsanlar, sık sık olduğu üzere, gözyaşlarına boğulduklarında birkaç dakika sonra toplantıya devam etmek isteyip istemediklerini veya durmayı tercih edip etmediklerini sormak önemlidir. Çoğu zaman devam etmek istediklerini söylerler. Ağlayan biri bu durumlarda üzgün olmanın normal bir şey olduğuna dair güvenceye ihtiyaç duyabilir. Anılan aşamada, her iki eşe de su, çay ya da kahve ve / veya kısa bir ara vermeyi teklif etmek yardımcı olabilmektedir.

Kısa Vadeli Odaklanma

Sıkıntı seviyesi çok yüksek olduğunda, önümüzdeki hafta veya ayı nasıl yöneteceğiniz üzerine kısa vadeli bir odaklanma, uzun vadeli veya nihai çözüm aramaktan daha yararlıdır. Sonsuz bir çöl gibi görünen bir geleceği haftalar ya da aylar halinde "parçalara" bölmek, insanların bu yığınlarla sırayla baş etmesine yardımcı olur.

Kederli Bir Kişinin Öfkesini İfade Etmesi

Kederle boğulacak gibi olanlar çoğu zaman öfkeyi ifade etmekte zorlanırlar. Arabulucu, öfkeli ve üzgün hissetmenin normal olduğunu kabul etmelerine yardımcı olabilir. Öfkenin dile getirilmesi gerekir, ancak yeterince kontrol altında tutulmalıdır. Öfke, depresyon ve umutsuzluğa karşı koruyabilen enerjik bir güçtür. Öfkenin kabul edilmesine yönelik bir yaklaşımla öfkesini ifade eden bir eşe veya bastıran diğer eşe yardımcı olabilir. Öfkeyi adlandırmak ve kabul etmek, onun davranışla ifa edilmesine yönelik ihtiyacı azaltabilir. Bununla birlikte, arabuluculukta öfkenin güvenli bir şekilde ifade edilmesine izin verilmesi, sözlü (veya fiziksel) istismar anlamına gelmez.

Öfke ve Yas Arasında Bağlantılar Kurulması

Reddedilen eş çoğunlukla en şiddetli üzüntüyü yaşar ve gösterirken, ayrılan kişi de genellikle keder yaşamaktadır, ancak göstermekte daha büyük zorluk çekebilmektedir. Ayrılığı isteyen tarafın kederden çok öfkesini ifade etmesi daha güvenlidir, çünkü keder pişmanlık ve fikir değişikliği olarak yorumlanabilir. Bir taraf bütünüyle kederi ve diğeri de bütünüyle öfkeyi ifade ederse, ikisi de keder ve öfkeyi paylaşana kadar bu duygulara sıkışmış kalabilirler. Bir ya da her iki eş öfkede tutuklu kalıp, acıyı ifade edemediğinde, öfkenin altında yatan üzüntülerden, üzüntüyü göstermenin bazen, kişi aşırı derecede öfkeliyken ne kadar zor olabileceğinden bahsetmek faydalı olabilir. Böyle bir yorumun hem zamanlaması hem de konuya gösterilen hassasiyet önemlidir. Eşlerden biri, bazen ikisi de birden ağlayabilir. Öfke üzüntü haline geldiğinde, akut acı yaşanabilir, ancak paylaşıldığının farkında olmak da acıyı hafifletebilir. Bazı son derece acı boşanmalar, bir evladın ölümü üzerine gerçekleşir. Ebeveynler evlatlarının ölümüne birlikte yas tutamamışlarsa, çözümlenmemiş yas birbirlerine karşı öfke duyulan acılara dönüşebilir. Bu durumlar çok trajiktir ve psikolojik danışmanlık ya da tedaviye ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir.

Söz konusu aşamada, psikolojik danışmanlık veya psikoterapi istendiğinde bile hala çözülmesi gereken pratik konular bulunmaktadır. Öfkenin sıklıkla üzüntüyle bağlantılı olduğu gerçeğinin fark edilmesi anlaşmaya varılmasına yardımcı olabilmektedir. Arabulucu ve terapist rolleri arasındaki ayrım, arabulucunun keder ve öfkeyi derinlemesine araştırmaması ve tedaviye yönelik yardım sunmamasıdır. Arabulucu duyguları kabul eder ve bağlantı kurmaya yardımcı olur. Arabuluculukta,

bireylerle duygusal sorunlar üzerinde çalışmak yerine iletişim kolaylığı sağlamaktır.

Hayallere ve Özlemlere Değer Vermek

Diğer eşi ve kaybedilen evliliği idolleştirmeye yönelik bir eğilim olduğunda, yerine getirilmemiş beklentilerin mevcut olduğunu kabul etmenin getirdiği derin hayal kırıklığını kabul etmek mümkün olabilmelidir. İnsanlar hayallerine ve özlemlerine değer vermeye ihtiyaç duyar, ancak bir rüyanın bittiğini de kabul eder:

"Her ikinizin de bu kadar yatırım yaptığı bir ilişkinin umduğunuz şekilde gerçekleşmemesi her ikiniz için de derin bir hayal kırıklığı yaratmış olmalı. İnsanlar çoğu zaman başarısız olduklarını düşünüyorlar. Ancak bir başarısızlık olması şart değil. Mesele, gerçek bir çaba gösterilmesine rağmen, farklı ihtiyaç ve beklentilerin bir araya getirilememesi olabilir".

Mecazları ve Örneksemeyi Kullanma

Arabuluculuk ve analojilerde metafor kullanımı 6. bölümde belirtilmiştir. Bazen şunlara benzer bir şey söylemek yardımcı olabilmektedir: "Belki de ikiniz de, karanlık bir tünelin ortasında olduğunuzu, sonunda hiçbir ışık görünmediğini hissediyorsunuz" (Her iki katılımcıyı da gözlemleyin ve sözlü ya da sözsüz bir yanıt alınıp alınmadığını izleyin). "Muhtemelen şu an herkes için en zor aşama. Ancak, insanların bir yıl civarında durumlarının hiç de beklemedikleri bir şekilde değiştiğini gördüklerini bilseniz şaşırırdınız. İşlerin nasıl değişeceğini bilmek veya belki de değişebileceğine inanmak imkansızdır. Ancak zaman içinde işler değişir. Daha da iyi olabilirler."

İyimser yorumlar şüpheyle karşılanabilir, ancak yüzleri gülümsetebilir. Arabulucu, her iki tarafa da eşit şekilde empati göstermeli, ikisi ile göz teması kurmalı ve ikisine de sıcaklık göstermelidir. Metaforların dikkatle seçilmesi ve katılımcıların dil ve hislerine uygun olması gerekmektedir.

Psikolojik Danışmanlık veya Psikoterapiye Sevk

Keder özellikle akut ve uzun olduğunda, özellikle de çözümlenmemiş bir kayıpla ilintili olduğunda, tedavi yardımı gerekebilir. Birçok kişi, ayrılık sıkıntısı ile ilişkili semptomlar için doktorlarından

yardım istemektedir. Bazı doktorlar bir reçete yazsalar da, birçoğu terapinin önemini yadsımamakta ve bazıları da muayenehanelerinde psikolojik danışman çalıştırmaktadır. Deneyimli arabulucular, ileri düzeyde çatışma ve zorluk durumlarını yönetebilir, ancak arabulucu ne kadar becerikli ve yetenekli olursa olsun, uygunsuz ya da üzerinde çalışılamaz hale gelmiş bir arabuluculuk sürecini çekinmeden sonlandırmak suretiyle diğer yardım kaynaklarını da önerebilmektedir. Bununla birlikte, psikolojik danışma tavsiyeleri dikkatle uygulanmalıdır. Başka bir yere gitmelerini tavsiye etmek kişilerin kendilerini baştan savılmış gibi hissetmelerine neden olabilmekte; bu da zaten eşleri tarafından terk edilmiş olan kişilerin reddedilme hissini artırmaktadır.

Psikolojik danışmanlık veya terapiyi önermek için ne zaman ve nasıl karar verileceği hususunda hassas olunmalıdır. Bu noktada, psikolojik danışmanlığın yardımcı olabileceğine yönelik bir öneri her iki tarafa da eşit şekilde yapılmalı, bir eşin psikolojik danışmanlığa ihtiyacı varken diğerinin olmadığını ifade edecek tarzda algılanmamalıdır. Evliliği onarmaya yönelik danışmanlık, psikolojik danışmanlığın yalnızca bir çeşididir. Ayrılma veya boşanma ile baş etme konusundaki psikolojik danışmanlık ise; hem ayrılan hem de bırakılan taraf için, ileriye doğru daha az acı veren ve kendilerini suçlamadan hareket edebilmeleri için aralarında neler olup bittiğini anlamalarına yardımcı olacak bir süreçtir. İnsanlar genellikle benzer durumlarda başkalarının neleri yararlı bulduklarını öğrenmek ister. Yerel hizmetlerle ilgili bilgiler verilmesi insanları damgalanma korkusu olmaksızın yardım aramaya teşvik edebilir. Daha sonra isteyen kişilere psikolojik danışma büroları ve özel terapistlerin bir listesi verilebilir veya sonradan postayla gönderilebilir. Bazı durumlar, bireysel psikopatoloji, zihinsel hastalık öyküsü, alkolizm veya madde bağımlılığı sorunları gibi nedenlerle arabuluculuk için uygun değildir. Bu gibi durumlarda arabuluculardan arabuluculuk yapmaları beklenemez ve yapmamaları gerekir.

Bazı çiftlerin aşırı yoğun öfkesi, üzüntülerini gösterme korkularını gizleyen birer maskedir. Biri "keşke ölsen" derse, bu dilek karşılıklı da olabilir. Ancak her ikisi de öfkenin içlerinde devam etmesine ihtiyaç duyduklarını, öfke olmasa hayatta kalamayacaklarının farkına varabilirler. Bu çiftlerin ve ayrıca arabulucunun da, çiftin arabuluculuğa aslında herhangi bir şey üzerinde anlaşmaya varmak istemedikleri halde geldiklerini anlamaları gerekebilir. Bu durumda arabulucular sonsuza

kadar mücadele etmemelidir. Ne zaman "artık yeter" denilerek herhangi bir ilerlemenin kaydedilmediği ya da kaydedilen her türlü ilerlemenin derhal eşlerden biri veya her ikisi tarafından, sabote edildiği durumlarda arabulucular, arabuluculuğu sona erdirmeye karar verebilmelidirler. Hukuk danışmanları müvekkillerine olayları arabulucunun hiç yapamayacağı bir şekilde açıklayabilir. Tarafları, hukuk müşavirlerine geri göndermek, arabulucu adına bir başarısızlık işareti değildir. Bir paradoks gibi görünse de, bu sayede taraflar müzakere etmeye daha hazır bir şekilde arabuluculuğa dönebilirler.

13. Arabulucunun Kendi İçindeki Engeller

Arabulucular takılıp kalmanın yalnızca katılımcılarla sınırlı olmadığını kabul etmelidirler. Sıkışmış hisseden taraf arabulucu da olabilir. Bazen katılımcılardan biriyle ilgili önemli bir noktayı veya zorluğu kavramakta başarısız olabilir. Rahatsızlık ya da hayal kırıklığı hissi - veya hoşnutsuzluk - arabulucunun bir denge kurma ve yaratıcı düşünme kabiliyetini engelleyebilir. Arabulucular odadaki olayı anlamak için kendi duygularını kontrol etmeli ve kendi öznel tepkilerini incelemelidirler. Çiftin çatışmasında üçgenleşmek mümkündür. Tarafların yorumları veya tepkileri, bilinçli ya da bilinçsiz olarak arabulucunun kişisel geçmişi ile bağlantılı çağrışım uyandırabilir veya tutumları ya da değerleri, arabulucuya kendileriyle etkileşim kuramayacak kadar yabancı gibi görünebilir. Bunun gibi güçlükler olduğunda arabulucu, herhangi bir ilerleme kaydedilemediği sonucuna varmadan önce mesleki uygulama psikolojik danışmanıyla görüşmeye çalışmalıdır. Bir psikolojik danışman veya idareci ile birlikte düşünmek arabulucu için farklı perspektiflerin görülmesine yol açarak yeni fikirler üretilmesine fırsat sağlayabilir.

14. Bazı Çatışmalar Yerleşik Biçimde Muhafaza Edilmekte midir?

"Ben bunu hak ediyorum
Çünkü benim elimde.
Senin elinde değilse
Sen bunu hak etmiyorsun.

Bunu hak etmiyorsun

Çünkü senin elinde değil

Senin elinde değil

Çünkü hak etmiyorsun... vs.”[267]

Bazı çiftler çatışmalarını çözmek için sürekli çaba göstermelerine rağmen çatışma yerleşik kalır. Mahkemenin arabuluculuğa sevk ettiği bir davada, evli olmayan anne ve baba ebeveyn olarak, beş yaşındaki kızları Maya ile kişisel ilişki kurulması konusunda uyuşmazlık içindeydi. Eş-arabulucular tarafından yürütülen ilk arabuluculuk toplantısında bir miktar ilerleme kaydettiler. Noel'in de içinde bulunduğu sonraki altı haftalık dönem için düzenlemeler ara arabuluculuk özetinde yazılı olarak belirtilmişti. Bununla birlikte, baba Maya'nın gece yatılı da kalması konusunda ısrarcıydı ve annesi bunu şiddetle reddediyordu. Anne ve baba yerleşik bir ortak yaşamda beraber hiç yaşamamışlar ve babası Maya'yı bebekken çok az görmüştü. Adı doğum belgesinde yazıyordu ve her Cumartesi düzenli olarak görüşebilmek için bir mahkeme kararı çıkarttırılmış bulunuyordu. Annesi, babanın kendisinden izin almaksızın Maya'yı üç gün boyunca alıkoyarak mahkeme kararını ihlal ettiğini iddia etti. Bu hususta, açmaza katkıda bulunan diğer başka zorluklar da vardı. Bunlar:

(1) Ebeveynler birbirlerinden altmış kilometre ötede yaşıyordu.

(2) Babanın ehliyeti yoktu ve kendi ailesinden birinin onu götürmesi gerekiyordu

(3) Kendi annesi ve ailesinin diğer üyeleri onu anneye karşı destekliyordu.

(4) Değişken vardiyalı bir perakende mağazasında çalışıyordu. Hafta sonları genellikle çalışıyordu ve haftada iki gün izni vardı ancak vardiya programı daha önceden istemesine rağmen, genellikle bir hafta öncesinde kendisine teslim ediliyordu. Maya'nın annesi, düzenlemelerin kısa sürede değişmesinin beklenemeyeceğini ve ayrıca Maya'nın okul gününün sonunda babasıyla birlikte birkaç saatliğine dışarı çıkmak için çok yorgun olacağını savundu.

---

267 RD Laing Knots

Kızın annesi, ikinci arabuluculuk toplantısını toplantıdan kısa bir süre önce iptal etti ve toplantı takviminin yeniden düzenlenmesini rica etti. Baba, toplantı için bir günlük iznini ayırmıştı ve kızmıştı. Yeniden düzenlenen ikinci toplantı sonunda, ebeveynler arasındaki açmazda herhangi bir oyalama işareti görülmedi. Bu "başarısız arabuluculuktan" neler öğrenilebilir? Maya beş yaşındaydı ve her iki ebeveyn de yaşıtlarına göre zeki ve konuşkan bir çocuk olduğunu söylüyordu. Deneyimli bir çocuk psikolojik danışmanı, ilgili herkesin onayı ile Maya'yla görüşüp Maya'dan, terapötik oyunlar yoluyla anne-babasına vermek istediği mesajları alabilirdi. Çocukların resim ve mesajları, savaşmakta olan ebeveynler üzerinde çocuğun sorumluluğu olmamasına rağmen, güçlü bir etki yapabilmekte ve çocuğun ihtiyaç ve duygularını daha iyi anlayan anlaşmalara ulaşmalarına yardımcı olabilmektedir.

15. Düğüm Teorisi ve Arabuluculuk

Düğüm teorisi - yüzeylerin ve bağlantıların incelenmesi bilimi olarak adlandırılan – bir bilim dalıdır. Arabulucular konunun akıl karıştırıcı matematiğini anlamaya çalışmaksızın, arabuluculukta sıkışıp kalma ile düğümlerin değişmezliği, yani çözülmeyen düğümler arasında paralellikler bulabilirler. Düğüm teorisi bağları ve bağlantıları inceler. Benzer şekilde, arabulucular, ilişkileri değişen veya değişmekte olan aile bireyleri arasındaki iletişim kanallarını da açarlar. Arabuluculuk, insanların bilgi, daha iyi anlayış, düşünme zamanı ve yeni perspektifler kazanmalarına yardımcı olur. Sorunlar çözülmese de, anlaşma ve işbirliğinin yararları daha net hale gelirse; iç içe girip karışmış hatlar gevşeyebilir.

Sabit hale gelmiş çatışmaları gidermek için yeni yapılar geliştirilebilir. Örneğin, müzisyenler "bir baz" olarak adlandırdıkları - notalar ve harmonik ilerlemenin tek bir şablonda bir araya geldiği – yapıda doğaçlama yoluyla yeni diyaloglar yaratabilirler.

Konuya ilişkin örnekler arasında Henry Purcell'in "Dido'nun Ağıtı" ve Tord Gustavson'un "Toprak" adlı eserleri yer almaktadır. Değişim yönetimi, bir krizi yönetmek gibi,[268] cesaret gerektirir, çünkü fırsatlar kadar tehlike de söz konusudur. Yirmi beş yüzyıl önce, Empedocles

268 Bkz. Bölüm 3

değişen fenomenleri, değişmeyen bir varlık zeminiyle uzlaştırmaya çalışmıştı. Bozulmuş bir ilişkinin sona ermesiyle ortaya çıkan derin ve hayatı tehdit eden değişikliklere direnenler, ayaklarını sağlam bir zemine basarak kendi kimliklerine inanmalarına olanak sağlamak üzere desteğe ihtiyaç duymaktaydılar.

BÖLÜM 12
AİLE ARABULUCULUĞU HAKKINDA ARAŞTIRMALAR

"Neyin ortaya çıktığını bilip de başkaları onu keşfederken oturup kalabilir misin?

Ön yargısız, net ve pratik biriysen, evet."[269]

"Ve bütün araştırmalarımızın bitimi

Başladığımız yere ulaşacak

Ve sanki ilk kezmiş gibi orayı tanıyacak."[270]

1. Aile Arabuluculuğunu Değerlendirmek

2. Arabuluculuğun Amacı – Uyuşmazlıkları Uzlaştırmak mı Çatışmayı Çözmek mi?

3. Mahkeme İçi Uzlaşma Deneyimi

4. Aile Arabuluculuğu Pilot Projesi 1996-2000 Hakkında Araştırmalar

5. Tarafların Anlaşmaya Varması Arabulucular İçin Sadece Kolay Davalarda mı Söz Konusudur ?

6. Arabuluculuk ve Uyuşmazlık Çözümünden Memnun Olmak

7. Aile İçi İstismar ve Güç Dengesizliklerine İlişkin Arabuluculuk Uygulamalarını Geliştirmeye Yönelik Tavsiyeler

8. Cinsiyete Dayalı Önyargı

9. Arabuluculuk Anlaşmaları işe yaramaya devam ediyor mu ?

10. Arabulucunun Süreç ve Sonuç Üzerindeki Etkisi

11. İki Arabulucu Birden Daha mı İyi?

12. Arabuluculuk Yargılama Giderlerini Azaltıyor mu?

13. Arabuluculuğa Dair Olumlu Sonuçların Göstergeleri

14. Güvenilir Sonuçlar İçin Yeterli Delil Var mı?

---

269 Lao Tzu Yol ve Erdem Kitabı (Tao Te Ching) .

270 T S Eliot Dört Kuartet – Küçük Gidding (Faber 1959) sf.59

1. Aile Arabuluculuğunu Değerlendirmek

Aile arabuluculuğu taraflar ve çocuklarının yararına çatışmayı çözmek ve iletişimi geliştirmek için kıymetli bir araç olarak görülmektedir. Tarafların "Mahkemeye gider" tabelasına sapmadan önce gereken biçimde arabuluculuk sürecini denemiş olması beklenmektedir. Alice tavşan deliğine düştüğünde (Lewis Carroll, *"Alice Harikalar Diyarında") üzerinde küçük bir şişe olan bir masayla karşılaşmıştı. Şişenin yuvarlak boynunda bir etiket vardı, üzerinde de göz alıcı harflerle "BENİ İÇ" yazılıydı. "Beni iç" demesi kolaydı, ama akıllı küçük Alice'in bu işi hemen yapmaya niyeti yoktu. "önce bakayım üstünde zehirli olduğuna dair bir işaret var mı, yok mu?" dedi Alice… Ama bu şişede "zehir" olduğuna dair bir işaret olmadığı için Alice şişenin içindekini tatmaya cesaret etti".*[271]

Aile arabuluculuğuyla ilgili mevcut bilgi birikimi, konunun ilkelerini açıklasa da başarılı bir arabuluculuk için gereken şeylerin tamamı bu birikimden elde edilemeyebilir. Tıpkı harikalar dünyasındaki Alice gibi, insanlar arabuluculuğun aslında tehlikeli bir şey olmadığından emin olduklarında, birçoğu içeriğinin tam olarak ne olduğunu bilmeden de kabul edebilmektedir. İkinci bölümde özetlendiği gibi, aile arabuluculuğu aslında aynı ambalajda her alındığında değişen, farklı içerikler sunmaktır. Arabulucular, farklı mesleki geçmişe ve çalışma tarzlarına sahiptirler. Arabuluculuk faydaları hakkındaki söylemler, aile adaleti sisteminde oynadığı rolün devamlılığını haklı kılmak için incelenmeli ve gerekçelendirilmelidir. Zaman zaman arabuluculuk sürecinden kimlerin ne elde edebileceğine ilişkin gerçekçi olmayan beklentiler olabilir. Sosyal bilimciler, uygulama ve sonuçların incelenmesinde arabulucuların savlarını savunmuştur. Ancak bu basit bir iş değildir. Sorgulama silsilesi her zaman güvenilir sonuçlar vermez. Tıpkı okul müfettişinin ilk okulda küçük bir çocuğa, çiftlikte kaç tane koyun görebiliyorsun diye sorduğunda "hepsini" yanıtını alması gibi, araştırmacılar sorularına diledikleri yanıtları alamayabilmektedir.

Aile arabuluculuğu literatürü, yıllar içerisinde hacim ve kapsam açısından belirli bir miktara ulaşmış durumdadır. Bununla birlikte literatürde yer alan eserlerin vardığı sonuçlar dikkatle yorumlanmalıdır.

271 Carroll Alice Harikalar Diyarında (İlk Basım 1865, Folio 1961), sf.7.

Araştırmalar arasında karşılaştırılabilirlik oranı düşüktür çünkü farklı zaman aralıklarında farklı arabuluculuk sürecinden geçen ya da farklı hizmet alan gruplar ele alınarak araştırma yapılmıştır. Irving ve Benjamin[272] aile arabuluculuğu konusundaki elli araştırmayı incelemiş ve "iki hizmet kağıt üzerinde aynı görünmektedir. Ancak bunlar çok farklı modeller ve farklı eğitimden gelen arabulucular kullanarak çeşitli hizmet alan gruplarına birbirine benzemeyen hizmetler sağlayabilmektedirler" ... tespitini yapmıştır. İngiliz Adalet Bakanlığı tarafından bilgilendirme ve değerlendirme toplantılarında arabulucuların uygulamaları üzerinde yaptırılan bir araştırma, benzer yaklaşım farklılıkları olduğunu tespit etmiştir.[273] Araştırmalarda, arabuluculuk uygunluk değerlendirmesi sonuçlarının, değerlendirmeyi yapan arabulucuların, arabuluculuk süreci sonucunda nelerin elde edilebileceğine, hangi tür yardıma ihtiyaç duyulduğuna yönelik kişisel görüşlerine ve bazı durumlarda da arabuluculuk yapmaya yönelik aşırı istekliliklerine göre değiştiği görülmüştür.

Farklı konulardaki küçük örneklerden edinilen deneyim ve sonuçlar bir bütün olarak arabuluculuk için genellendiğinde, bulguların yorumları daha da karmaşık hale gelir. Uyuşmazlık çözümünün her biçiminde, müdahalelerin zamanlaması, uyuşmazlık çözüm süreçlerine atıfta bulunan uyuşmazlık türleri ve seviyeleri ile uygulayıcıların yaklaşımları arasında farklılıklar vardır. Bazı araştırmalara yöneltilen bir eleştiri ise, araştırmayı yapanların kendileri arabulucular olduğu için nesnellikten yoksun olduklarıdır. Bu nedenle metodoloji ve bulguların arabuluculuğun yararlarını gösterme hevesiyle çarpıtılması kaçınılmazdır. Tarafsızlığın sağlanması arabulucular için zorluklar ortaya koymaktadır. Araştırmacıların arabuluculuğun lehine ya da aleyhine önyargısız olduklarını göstermeleri zorunludur.

---

272 Irving ve Benjamin 'Aile Arabuluculuğunda Araştırma – Bütüncül Bir İnceleme' Irving ve Benjamin (eds) Aile Arabuluculuğu – Güncel Sorunlar (Sage, 1995), sf. 408'den alınmıştır.

273 Bloch, McLeod ve Tooms. Arabuluculuk Bilgilendirme ve Değerlendirme Toplantıları (ABDT) ve Özel Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk – Niteliksel Araştırma Bulguları (Adalet Bakanlığı Analitik Serisi 2014)

2. Arabuluculuğun amacı – uyuşmazlıkları uzlaştırmak mı? Çatışmanın çözümlenmesi mi?

Deutsch'un belirttiği gibi[274] çatışma her zaman açık ve doğrudan değildir. Bir uyuşmazlık aleni iken, çatışma bastırılabilir veya başka alanlara yönlendirilebilir. "Çatışma" ve "uyuşmazlık" kelimeleri birbirinin yerine kullanılma eğilimindedir, ancak eşanlamlı değildir. Felstiner ve meslektaşları[275] bir uyuşmazlığın evriminde üç aşama olduğunu tespit etmişlerdir: 1) bir şikayetin algılandığı ve tespit edildiği "adlandırma" aşaması; 2) Şikâyet sorumluluğunun başka bir şahsa veya gruba atfedildiği "suçlama" aşaması; ve 3) Şikâyetin giderilmesi veya tazmin edilmesi için bir çarenin arandığı "hak talep etme" aşaması. Bir uyuşmazlığa çözüm getirirken, tartışmacılar bir uzlaşma veya taviz içeren şartları kabul edebilir. Bir anlaşma sadece her iki tarafın da gerekli olduğunu kabul etmeleri nedeniyle imzalanabilir. Ancak bundan sonra da birbirlerine karşı düşmanca tutumları devam edebilir ve birbirleriyle bir daha hiç görüşmeyebilirler.

Arabuluculuk, katılımcıların görüş birliğine varmalarına ve uyuşmazlıkları çözmelerine yardımcı olmayı amaçlar. Çatışmaları çözmede onlara yardımcı olabilir. Ancak hissedilen öfkenin veya ilişkinin bitmesiyle yaşanan acının böylesine kısa bir süreç içinde çözülmesini beklemek gerçekçi değildir. Terk edilmiş ve ihanete uğramış hisseden bir eşin ayrılma ve boşanmayı duygusal olarak kabul etmesi yıllar sürebilir. Bazıları bu durumun üstesinden asla gelemeyebilir. Arabuluculuk, danışmanlık veya psikoterapi hizmeti sunmaz. Amaçlanan, belirli konularda bir anlaşmaya varmak için tarafların birlikte çalışmasını, bazı çiftlerin birbirlerini belki de ilk kez duymasını sağlamaktır. Kimi çiftler, bu sürecin sonrasında birbirlerini dinleme ve anlama konusunda, algı ve tutumlarının değiştiğini fark ederler. Karşılaşılan sonuçlar geniş bir yelpazeye yayılmaktadır. Taraflar öfkeleri dinmeksizin, tutumlarında herhangi bir değişiklik olmadan bir anlaşmaya varabileceği gibi; birbirlerine kızgın suçlamalarda bulunma halinden, karşılıklı işbirliği ve güvenin tazelendiği yeni bir tür ilişki haline geçtikleri bir tür arınma

274 Deutsch Çatışmanın Çözümü (Yale Üniversitesi Yayını 1973)

275 Felstiner, Abel ve Sarat, Uyuşmazlıkların Ortaya Çıkışı ve Dönüşümü (1980- 81) 15 Hukuk ve Toplum Dergisi 3

(katarsis) da yaşayabilirler. Bu nedenle, aile arabulucuları ve takip ettikleri teoriler arasındaki farklılıklardan biri, uyuşmazlıkları yalnızca somut bir anlaşmaya vararak mı çözmeyi hedefledikleri, yoksa uyuşmazlıkların altında yatan psikolojik ve duygusal çatışmaları çözmede taraflara yardımcı olmaya mı çalıştıklarıdır. Yelpazenin iki ucundaki uygulamalar, birbirlerinden çok farklı olsalar da; bu farklı amaçlar birbirleriyle çelişmeyebilir. Birçok arabulucu, bu amaçları bir şekilde harmanlar. Anlaşma, uyuşmazlığın tam tersi olarak görülmesi sebebiyle; çatışma ile işbirliği arasında bir süreklilik olduğu gözden kaçırılabilmektedir. Uyuşmazlık tarafları genellikle bu süreklilik üzerinde farklı noktalarda yer almaktadır. Zaman içinde her iki yönde de yol kat edebilirler. Arabuluculuğun anlaşmaya varmadığı durumlarda, arabuluculuk mutlaka "başarısız" değildir: arabuluculuk, iletişim kurulması yolunda bir kapı açmış olabilir ki; bunun kendisi anlaşma yapmaktan çok daha önemlidir. Merkezi Çocuk ve Aile Araştırmaları Merkezi tarafından yapılan bir çalışmada[276] "mevcut yasal müdahalelerin kişisel ilişkiyi kolaylaştırmak veya kişisel ilişkilerin giderek kötüleşmesini tersine çevirmek için kapasitesinin sınırlı olduğu", "...Kaynakların, bir çözüme yönelik çabaların tekrar edilmesi yerine, ebeveynler-arasındaki ve ebeveyn-çocuk ilişkilerini iyileştirmek için daha yaratıcı çalışmalara yönlendirilmesinin gerekli" olduğu tespit edilmiştir.

Arabuluculuğun değerlendirilmesi esnasında en çok sorun yaşanılan alanlardan biri, süreçte kullanılacak kriterlerin belirlenmesi ve 'teknik açıdan güçlü' göstergelerin uygulanmasıdır. Araştırmacılar, arabuluculuk hizmeti alan tarafları iyi temsil eden örneklemler elde etmekte ve geçerli karşılaştırmalar yapılabilecek bir kontrol grubu oluşturmakta metodolojik zorluklarla karşılaşmaktadırlar. Çeşitli örneklem büyüklüklerindeki müvekkil grupları üzerinde yapılan, kontrollü veya kontrolsüz akademik çalışmalarda farklı açılar ele alınmış olup bunlar arasında:

- Arabuluculuk ve anlaşma oranlarının belirlenmesi;
- Tüketici deneyimi ve memnuniyetine ilişkin takip çalışmaları;

276 Trinder, Beek, Connolly Temas Kurmak: Boşanma Sonrasında Ebeveynlerin ve Çocukların Görüşme ve İlişki Kurma Biçimleri (2002) Joseph Rowntree Vakfı Bulgular 092 sf.4.

• Arabuluculuk sonunda varılan anlaşmaların zaman içerisinde uygulanıp uygulanmadığına ilişkin takip çalışmaları;

• Arabulucuların yöntem ve tekniklerinin analizi;

• Arabuluculuk masraflarının yargılama giderleriyle karşılaştırılması;

• Arabulucular ve avukatlar arasındaki karşılaştırmalar;

• Bir arabulucuyu diğerinden daha etkili kılan şeyin değerlendirilmesi,

yer almaktadır.

1980'lerde araştırmacılar arabuluculuğu esas olarak anlaşma oranları ve hizmet alan memnuniyeti açısından değerlendirdi. Günümüzde ise, daha uzun sürelerde alınan sonuçlara ve arabulucunun rolünün – girdinin yanı sıra sonucu gibi – farklı öğelerine daha fazla önem verilmektedir. Araştırmacılar, arabuluculuğun "kısa vadeli uyuşmazlık çözümüne odaklanmak yerine, yetişkinler için uzun vadeli bir geleceğin tasarlanması" gerektiğini ifade etmektedir.[277] Arabulucuların yalnızca uyuşmazlıkları çözmekle kalmayıp, aynı zamanda ayrılmış ebeveynler ile çocuklar ve ebeveynlerin kendi aralarındaki ilişkileri geliştirmeleri de bekleniyorsa, arabulucuların birçok güçlükle karşı karşıya kalması kaçınılmazdır.

3. Mahkeme İçi Uzlaşma Deneyimi

Arabuluculuk süreci ve tarafların arabuluculuk deneyimlerini incelemeden önce, mahkeme içi uzlaşmaya varma deneyim ve sonuçlarına bakmak yararlı olabilir. 2004 yılında başlatılan Özel Hukuk Programı'nın, uyuşmazlıkların çoğunun, İlk Uyuşmazlık Çözüm Duruşması (İUÇD) adı verilen ilk duruşmada tarafların rızasıyla çözülmesini sağlamada oldukça başarılı olduğu tespit edildi. Mahkeme sosyal hizmet uzmanlarının, mahkeme içi uzlaşmaya daha fazla, çocuk refahı soruşturmaları ve raporlarına ise daha az zaman harcadığı tespit edildi.[278]. Hunt[279] bir dizi çalışmadan elde ettiği kanıtlara dayanarak bir

277 Walker ve Hornick Evlilikte ve Boşanmada İletişim (The BT Forum, 1996), sf.65.

278 Cafcass Yıllık Rapor 2006–2007.

aile davasının, tamamen çekişmeli bir duruşmada sona erme olasılığının nispeten olağandışı olduğunu tespit etmiştir. Mahkeme içi uzlaşma konuya ilişkin daha ileride açılacak davaları önlemede çok etkili bulunmuştur. Konuya ilişkin olarak, Trinder'in çalışmasına katılan ebeveynlerin %72'si[280] tam (%45) veya kısmi (%27) anlaşmaya erişmiş, bunların %62'si ise anlaşmalarından memnun olduklarını söylemiştir. Bu anlaşmaların birçoğu devam etmemiş olmasına rağmen, bunların dörtte biri profesyonel müdahale olmaksızın aileler tarafından yeniden müzakere edilmişti. Söz konusu gruptan ebeveynlerin çok küçük bir kısmı yeni bir anlaşmaya varmak için tekrar dava açmıştı. Genel olarak, anılan sözleşmelerin sadece %21'inin başarısız olduğuna karar verildi. Ebeveynlerin rapor ettikleri temel fayda şuydu: "İletişim kurmak ve anlaşmaya varmak üzere yapılandırılmış, gözetimli ve adil bir fırsata sahip olmaktı. Diğer faydalar arasında ise uygulanabilir, üzerinde anlaşmaya varılmış bir dizi düzenlemeleri gerçekleştirmeye kendini adamış, önyargısız bir kişinin bulunması ve tarafların çocuğun çıkarlarına odaklanmaya teşvik edilmesinde uzlaşmanın rolü, sayılmaktaydı".[281]

Anne-babaların %58'i uzlaşma toplantısından önce endişeli olduklarını ve %61'i toplantıların gergin ve tatsız geçtiğini söylemiştir. Çocukla birlikte yaşayan ebeveynlerin hem uzlaştırmacı hem de eski-eşlerinin kendilerine baskı uyguladıklarını hissetme oranları, evden ayrı olan ebeveynlere oranla hissedilir derecede yüksektir. Bu aşamada "Babanın kazandığı, annenin kaybettiği" davaların oranı ise tam tersine iki katıydı (%35'e karşılık %16). Söz konusu araştırmada çocukla beraber yaşayan ebeveynlerin arabuluculuk sürecine başlama konusunda daha az istekli oldukları, süreç öncesinde daha fazla tedirgin oldukları ve toplantılarda daha gergin oldukları bildirilmiştir. Taraflar bu safhada kendilerine ayrılan süreden tatmin olmadıklarını, istedikleri her şeyi söyleyemediklerini ve sosyal hizmetler uzmanı ile Bölge Yargıcının yardımlarını yeterli görmediklerini ifade etmişlerdir. Endişelerinin

279 Hunt İngiltere ve Galler'de Aile Adalet Sistemine Ebeveyn Perspektifleri: Bir Araştırma Değerlendirmesi (Aile adaleti Konseyi için Hazırlanan Rapor, Aralık 2009).

280 Trinder, Connolly, Kellett, Notley ve Swift "Kişisel İlişki Kurmak mı Yoksa Bu İlişkinin İşe Yaramasını Sağlamak mı? Mahkeme İçi Uzlaşı Süreci ve Sonuçları" (2006) DCA Araştırmalar Serisi 3/06.

281 A.g.e. sf.83.

anlaşılmadığını, göz ardı edildiğini ve önemsenmediğini hissedip, eski eşleri tarafından anlaşmaya zorlandıklarını hissetmişlerdir. Kadınların %40'ı gözdağı kaygısı ve huzursuzluğu hissettiklerini, bunun da çatışma ve risk altında olma duygularını arttırdığını ifade etmiştir. Toplantı oturma düzeninde eski eşinin yanındaki koltukta oturan ebeveynler rahatsız olmuştur. Mantle[282] konuya ilişkin olarak, mahkeme dışı arabuluculukta standart olarak kullanılan üçgen oturum düzenini önermektedir.[283] Perry ve Rainey[284] bazı ebeveynlerin uygun olmadığını düşündükleri veya kendi istediklerinin çok gerisinde kalan düzenlemeleri kabul etmek zorunda hissettiklerini bildirmektedir. Bazıları yargıcın onlar için bir yargıda bulunmak yerine, kendilerinin bir çözüm bulmalarına odaklanmasından rahatsız olmuştur. Özellikle de babalar, "mahkemelerin ebeveynlerin kendi başlarına bir çözüm bulabilmeleri gerektiğini ima etmesine sinirlenmişti. Sanki mahkemeye kendilerine daha fazla çaba harcamaları gerektiğinin söylenmesi için gitmiş gibilerdi. Oysa onlar mahkemeye inatçı eşlerinin uymak zorunda kalacağı doğru bir çözümü bulmak için gitmişlerdi".[285]

Bir başka çalışmada, doğrudan çocuklara ilişkin olarak Trinder'in çalışmasına katılan anne-babaların %61'i[286] oturumun çocukların ihtiyaçlarına odaklandığını ifade etmiş, bir anlaşmaya varanların ise; ancak yarısından azı (%48) anlaşmanın çocuğun yararına olduğunu düşündüklerini belirtmiştir. O tarihte yapılan çalışmalara göre uzlaşma toplantısında; "Çocukların doğrudan uzlaşmaya katılmaları nadir görülen

282 Mantle İl Mahkemesinde Uyuşmazlık Çözümünde (arabuluculuk) Ulaşılan Anlaşmalara İlişkin Tüketici Anketi (Essex Probation Occasional Paper 2, 2001).

283 Bkz. Bölüm 4.

284 Perry ve Rainey Denetlenen, Desteklenen ve Dolaylı Temas: Mahkeme Kararları ve Bunların Etkileri (Nuffield Vakfı için Hazırlanan Rapor, Galler Üniversitesi, Swansea, 2006).

285 Smart, May, Wade ve Furness Mahkemede Oturum ve Kişisel İlişki Kurulmasına Dair Uyuşmazlıklar (Anayasa İşleri Dairesi, Londra, 2005), Cilt 2; Hunt İngiltere ve Galler'de Aile Adalet Sistemine Ebeveyn Perspektifleri: Bir Araştırma Değerlendirmesi (Aile adaleti Konseyi için Hazırlanan Rapor, Aralık 2009), p 27'den alıntılanmıştır.

286 Trinder, Connolly, Kellett, Notley ve Swift "Kişisel İlişki Kurmak mı, Yoksa Bu İlişkinin İşe Yaramasını Sağlamak mı? Mahkeme içi Uzlaşı Süreci ve sonuçları" (2006) DCA Araştırmalar Serisi 3/06.

bir durumdu. Dolayısıyla çocuğun görüşleri genelde ebeveynlerden biri veya her ikisi tarafından mahkemeye aktarılmaktaydı".[287]

Uzlaşma kısa bir müdahaledir. Genellikle bir saat veya altında süren tek bir toplantıyla gerçekleştirilebilir. Çoğu ebeveyn, sınırlı süreyi kabul etmiş gibi görünse de, göz ardı edilemeyecek bir azınlığı, uzlaştırmaya daha fazla zaman ayrılmasını tercih etmektedir.[288] Bu alanda iki yıllık bir takip çalışması sonucunda şunlar bulunmuştur:[289] "Bir anlaşma yapmak ve çocukla kişisel ilişki kurulmasını bu anlaşmayla başlatmak, kendi başına ilişkileri onaramayacağı gibi ilk baştaki temas uyuşmazlığına neden olan asıl çatışmayı da gideremez". Hunt[290] "ebeveynlerin mahkemeye gitmelerinin, kendilerinin bile tek başına travmatik ve yabancılaştırıcı bulduklarını" ve "yargılamaların kişisel ilişkinin yeniden kurulmasında ve kapsamının genişletilmesinde etkili olmasına rağmen; ebeveyn ilişkilerinde herhangi bir iyileşme oluşturmadığını ve bu nedenle de ayrılık sonrası ebeveynlik görevlerini yürütme kapasitelerini arttırmadığını"[291] ifade etmiştir. Ebeveynlerin yaşadıkları yeri değiştirmelerine ilişkin yaşanan uyuşmazlıklar hakkındaki bir araştırmada, anne babaların davayı kazansalar da kaybetseler de mahkeme sürecini "korkunç, duygusal olarak rahatsız edici… Muhtemelen hayatımın en kötü günlerinden biriydi"[292] şeklinde nitelendirdiklerini tespit edilmiştir.

287 A.g.e. sf. 89.

288 A.g.e.

289 Trinder 'Uzlaşma, Özel Hukuk Programı ve Çocukların Refahı' [2008] Fam Law 338 at 341.

290 Hunt İngiltere ve Galler'de Aile Adalet Sistemine Ebeveyn Perspektifleri: Bir Araştırma Değerlendirmesi (Aile adaleti Konseyi için Hazırlanan Rapor, Aralık 2009) sf. 121.

291 A.g.e. sf. 118

292 George ve Bader 'Adres Değişikliği Uyuşmazlıklarında Anne Babaların Deneyimleri' [2014] Fam Law 836

4. Aile Arabuluculuğu Pilot Projesi 1996-2000 Hakkında Araştırmalar

1996 Aile Hukuku Yasası'nın III. Kısmının ulusal düzeyde uygulanmasından önce Hukuk Hizmetleri Komisyonu, kamu tarafından finanse edilen aile arabuluculuğuna ilişkin dört yıllık bir araştırma çalışmasını finanse etmiştir.[293] O dönemde arabulucular tüm konularda arabuluculuk yapmaya henüz yeni başlamakta olsa da, bu araştırma 2014 öncesi dönemde arabuluculuğa ilişkin gerçekleştirilmiş en önemli ve büyük çalışmadır. Araştırmacılar 33 arabuluculuk merkezi tarafından sağlanan 4.593 dava izleme formunu analiz ederek sonuca ulaşmıştır. Bunlara yalnızca bir tarafın katıldığı arabuluculuk "girdi toplama toplantıları" da dahildir. Ana çalışma, tüm konularda arabuluculuk (102 vakıa) ve çocuk odaklı arabuluculuk (298 dava) sağlayan beş arabuluculuk merkezinden gelen verilere odaklanmıştır. Arabuluculuğa gelenlerin %70'ini avukatlar ve %12'sini mahkeme sevk etmişken, %18'i kendi kararıyla arabuluculuğa gelmiştir. Hizmet alanların izniyle 148 arabuluculuk oturumu kaydedilmiş ve 47 hizmet alan ile takip görüşmeleri yapılmıştır. Çocukla ilgili konularda arabuluculuğa katılan ebeveynlerin %82'si arabulucunun tarafsız olduğunu, %70'i arabuluculuğun yeterli veya oldukça yararlı bulduğunu ve %78'lik grup içerisindekiler ise arabulucunun onların durumunu çok iyi (%51'i) ya da yeterince iyi (%27'si) anladığını düşündüklerini bildirmiştir. Katılımcıların %71'i benzer durumda olan başka insanlara arabuluculuğu önereceklerini söylemiştir. Finansal konulardaki arabuluculuk deneyimi ise daha pozitiftir. Çoğu katılımcı, katıldıkları arabuluculuk toplantılarının yararlı olduğunu düşünmüş ve benzer sorunları yaşayan başkalarına tavsiye ettiklerini söylemiştir. Araştırmacılar, arabuluculuğun kendi belirgin ve olumlu özelliklerine sahip olduğu ve mahkeme sistemine paralel olarak çalışan ayrı bir sistem olarak desteklenmesi gerektiği sonucuna varmıştır. Bulguları, 'hukuki yardım yapılmadan önce

293 Davis ve ark. Kamu Tarafından Finanse Edilen Aile Arabuluculuğunun Denetlenmesi – Hukuk Hizmetleri Komisyonuna Sunulan Rapor (Hukuk Hizmetleri Komisyonu, 2000).

anlaşmaya varılabilme olasılığı bütünüyle araştırılmalıdır" şeklindeki önceki tavsiyelerini destekler niteliktedir.[294]

Bu çalışma aynı zamanda, hizmet alanların avukatlardan duydukları memnuniyetleri ile arabuluculardan duydukları memnuniyeti de karşılaştırmıştır. Avukatlar genel olarak davaları mümkünse karşılıklı uzlaşmayla çözmeyi hedefleseler de taraf tutarlar. Ayrılma ve boşanma yaşayan bireyler yalnızca yasal tavsiyeye değil, aynı zamanda kendi taraflarını tutacak kişilerin desteğine de ihtiyaç duyarlar. Arabulucular tavsiye vermez, bir tarafı tutmazlar. Arabulucular her iki eşle, yüz yüze arabuluculuk yaparken, avukatlar normal olarak kendi müvekkilleri ile ayrı görüşmeler yapar ve her iki tarafın ortak avukatı değillerse "diğer taraf ile" müvekkilleri lehine pazarlık yaparlar. Aile Arabuluculuğu Pilot Projesi üzerine yapılan bir araştırmada[295] avukatların çoğunun verilen rıza ölçüsünde arabuluculardan daha yüksek puan aldığı tespit edilmiş ancak bu çalışmanın "doğrudan mukayese edilebilir gruplar" üzerinde yapılmadığı kabul edilmiştir. Bir müvekkili dinlemek ve müvekkile hukuki tavsiyeler vermek, birbiriyle tartışmakta olan iki taraf arasında arabuluculuk yapmaktan çok farklıdır. Avukatların ve arabulucuların rolleri birbirini tamamlayıcıdır: biri diğerinin yerine konamaz. Arabuluculuk ve yargı uygulamalarının iyi düşünülmüş, organize bir şekilde birlikte kullanılmasının, uzlaşma elde edilme ihtimalini arttırması ve toplam maliyeti düşürmesi mümkündür. Hem İngiltere'de hem de Avustralya'daki araştırmalar,[296] arabulucuların, avukat ve mahkemelerin yerini almasını beklemenin gerçekçi olmayacağını işaret etmektedir. Bu iki yol arasında bağlantı ve geçiş noktaları olmalıdır: kişiler, farklı uzlaşma yöntem ve yolları arasında, farklı zamanlarda, çeşitli şekillerde kullanabilecekleri geçişlere ihtiyaç duymaktadır.

2007'de Ulusal Denetim Bürosu tarafından hazırlanan bir raporda, arabuluculuğa gönderilmemiş olanların %42'sinin, arabuluculuk

294 Davis ve Lees Uzlaşı Araştırması – Adli Yardım Maliyetleri Üzerindeki Etkileri ve Boşanmadan Kaynaklı Uyuşmazlıkların Giderilmesindeki Yeri (Kamu Yönetimi Bölümü, Bristol Üniversitesi, 1981), sf 164.

295 Davis, Finch, Fitzgerald Arabuluculuk ve Hukuk Hizmetleri – Müvekkiller Konuşuyor [2001] Fam Law 110-114 sf. 113

296 Rhoades "Avustralya'nın Ebeveynlik Yasalarını Gözden Geçirmek" (2010) Çocuk ve Aile Hukuku Süreli Yayını 172

hizmetinden haberdar olsalardı bu hizmeti kabul edecek oldukları belirtilmiştir. Raporda; "Arabuluculuk hizmeti, insanların mahkemede birbirlerinden davacı olmalarının her zaman önüne geçemeyebilir, ancak -uyuşmazlık tarafı bireyler ve vergi verenlerin yararı için – arabuluculuk alternatifinin mümkün olan her yerde denenmesi gerekmektedir".[297] denilmiştir. Üç yıl sonra, Mahkeme İçi Arabuluculuğun Değerlendirilmesi Raporu,[298] mahkeme tarafından bilgi ve değerlendirme toplantısına gönderilen tarafların %73'ünün arabuluculuk teklifini kabul ettiğini ortaya koymaktadır. Davaların %43'ünde taraflar daha öncesinde arabuluculuk isteyip istemediklerini değerlendirmemiştir. Arabulucunun tarafları dinleyip, sorular sorarak ve tepkilerini izleyerek yapacağı değerlendirme, mahkemelerin yapacağı ve tamamıyla mevcut hukuk kurallarına dayanan bir değerlendirmeden çok daha kapsamlı olacaktır. Arabuluculuk öncesinde tarafların her biriyle ayrı ayrı görüşme yapılması ve bu görüşmelerden elde edilen bilgiler kullanılarak büyük resmin ortaya çıkarılması, tek bir tarafın kendi avukatına verdiği bilgiler veya Cafcass'ın rutin kontrollerinde elde edilen bilgilerden daha ayrıntılı ve daha derinlemesine bir anlayış ortaya koyacaktır.

5. Tarafların Anlaşmaya Varması Arabulucular İçin sadece kolay davalarda mı Söz Konusudur?

Arabuluculuğu yargılama öncesi aşamada kabul eden çiftlerin, anlaşmaya varmaya, önceden yargılama sürecini başlatanlara göre daha açık olduğu varsayılabilmektedir. Bu nedenle, arabulucuların zaten anlaşmaya ulaşılabilecek, görece daha kolay davaları ele aldıkları savunulmuştur. Ancak Davis ve Roberts[299] "ebeveynlerin uyuşmazlıklarını bir arabuluculuk merkezine götürme kararlarının, özü itibariyle müzakere etme isteğinin bir göstergesi olduğu düşünülüyor olabilir. Ancak bu durum her zaman geçerli değildir" demektedir. Ebeveyn ve çocuk-anne-baba ilişkilerinin arabuluculuk tarafından geliştirilip geliştirilmediğini öğrenmek için arabuluculuk öncesi ve

297 Ulusal Denetim Bürosu "Aile Birliği Sona Ermiş Kişiler İçin Hukuki Yardım ve Arabuluculuk İncelemesi" (Mart 2007)

298 Hukuk Hizmetleri Komisyonu (August 2010), 5.

299 Davis ve Roberts Anlaşmaya Erişim (Open University Press 1988)

sonrasındaki çatışma ve işbirliği seviyelerinin karşılaştırılması gerekmektedir. Pearson ve Thoennes[300] arabuluculuk yoluyla anlaşmaya varan anne-babaların mahkeme kararı almak isteyenlere göre daha fazla işbirliğine yatkın olduğuna ilişkin varsayımı test etmek için, çekişmeli çocuk velayeti davalarında mahkeme tarafından yönlendirilen arabuluculuk konusunda geniş çaplı bir araştırma yapmıştır. Çalışmada ebeveynler rastgele iki gruba ayrılmıştır. Birinci grup arabuluculuğa sevk edilmiş, ikinci grup ise edilmemiştir. Üçüncü bir grup ise, arabuluculuk teklifini reddederek mahkemeye başvuran çiftlerden oluşmaktadır. Bu çalışmada, uyuşmazlık düzeyi ve süresi de dahil olmak üzere önceden var olan özellikleri kontrol etmek için bir çatışma ölçeği kullanılmıştır. Her üç grupta da birbirleriyle işbirliği yapmalarının "hemen hemen imkansız" olduğunu öne süren çiftler mevcuttur. Elde edilen sonuçlar her üç kategoride incelenmiştir. Çatışma ölçeğinin en üstünde yer alan çiftlerde bile, arabuluculuğa katılanların, arabuluculuğa katılmayanlara kıyasla daha fazla işbirliğine yatkın olduğu tespit edilmiştir. Üçüncü takip görüşmesinde, anlaşmaya varanların %60'ından fazlası eski eşleriyle bazı konularda işbirliğine gidebildiklerini ifade etmişlerdir. Bu oran arabuluculuğu denemeyen çiftlerde, eski eşleriyle işbirliği yapabildiklerini söyleyenlerin (%30) tam iki katıdır. Bir dizi araştırma çalışması, öfkenin ve çatışmanın başlangıçtaki seviyelerinin, arabuluculuk yoluyla anlaşmaya ulaşmanın önünde aşılmaz engeller teşkil etmediklerini ortaya koymuştur.[301] Kelly ve ark.[302] arabuluculuğa katılan çiftlerin boşanma deneyimlerini, dava yoluyla ayrılan çiftlerle karşılaştırdı. Arabuluculuk grubunda işbirliği büyük oranda yüksekti, ancak öncelikli olarak maliyet nedeniyle ve bazı durumlarda aşırı bunaldıklarını hissetmeleri nedeniyle yüksek bir bırakma oranı söz

300 Pearson ve Thoennes 'Boşanma Arabuluculuğu Araştırma Sonuçları' aktaran Folberg ve Milne (eds) Boşanma Arabuluculuğu – Teori ve Uygulama (Guilford Press, 1988), sf: 429–452.

301 Depner, Cannata ve Ricci Arabuluculuk hizmetlerinin hizmet alan tarafından değerlendirilmesi (1994) Aile ve Uzlaşma Mahkemeleri İncelemesi 32 (3), 306-325; Kelly ve Duryee "Zorunlu ve Gönüllü Arabuluculukta Kadın ve Erkeklerin Arabuluculuk Hakkındaki Görüşleri" (1992) Aile ve Uzlaşma Mahkemeleri İncelemesi 30 (1) 43-49

302 Kelly "Boşanma Arabuluculuğu Araştırmalarında On Yıl" (1996) Aile ve Uzlaşma Mahkemeleri İncelemesi 34, 373–385.

konusuydu. Arabuluculuktan çekilmek, katılımcıların süreçten memnuniyetsiz oldukları anlamına gelmiyordu. Geri çekilenlerin yarısının memnun ya da nötr oldukları tespit edildi. Çiftlerin çoğu, üzerine anlaşma inşa edebilecekleri bazı temeller elde edebilmişken, bazıları da arabuluculuk sürecini, sürecin kendisiyle hiç ilgisi olmayan veya çok az ilgisi olan nedenlerle terk etmişti. Bu nedenle, arabuluculuğu bırakmanın "arabuluculuğun başarısız olduğunun" kanıtı olarak ileri sürmek konuya yüzeysel bir yaklaşım olacaktır.

6. Arabuluculuk ve uyuşmazlık çözümünden memnun olmak

Irving ve Benjamin'in[303] farklı yargı alanlarında aile arabuluculuğuyla ilgili araştırmalar üzerine yaptıkları ankette, arabuluculuk katılımcılarının %60-80'inin arabuluculuk süreci ve sonucundan oldukça memnun kaldıklarını bildirdikleri ifade edilmiştir. Bir İngiliz çalışmasında[304] üç mahkeme dışı uyuşmazlık çözüm yolunun kullanım, deneyim ve sonuçlarını karşılaştırdı: bunlar avukatların müzakeresi, işbirliği hukuku ve arabuluculuktu. Ancak müvekkil grupları birbirleriyle tam olarak mukayese edilebilir değildi ve süreç açısından önemli farklılıklar vardı. Düşük gelirli ve sosyal yardım alan insanlar arabuluculuğu tek seçenek olarak görebilmekteydiler çünkü adli yardım arabuluculuk için verilirken, işbirliği hukuku için verilmemekte ve avukat müzakereleri içinse çok sınırlı bir ölçüde sağlanmaktadır. Avukatlarla müzakere sürecini kullananların (44 katılımcı) yaklaşık üçte ikisi bu süreçten memnun kalmış ve bu sürecin yaşamlarındaki çok stresli bir zamanda kendilerine sunduğu desteği memnuniyetle karşılamıştır. Bununla birlikte, hizmet alanların bazıları avukatlar arasındaki yazışmaların çatışmayı arttırdığından ve bazen geciktirmek için taktik olarak kullanıldıklarından şikayet ederek, sürecin geciktirilmesi ve beklenenden yüksek maliyet çıkarılması hususlarında eleştiri getirdi.

303 Irving ve Benjamin 'Aile Arabuluculuğunda Araştırma – Bütüncül bir İnceleme' in Irving ve Benjamin (eds) Aile Arabuluculuğu – Güncel Sorunlar (Sage, 1995).

304 Barlow, Hunter, Smithson ve Ewing Aile Adaletine Dair Yol Haritalarının Çıkarılması - Özet Çalışması ve Temel Bulgular Raporu (Exeter ve Kent Üniversiteleri, Haziran 2014).

İşbirliği hukuku kullanıcıları arasında da hem sürece hem de sonuca ilişkin memnuniyet oldukça yüksekti; ancak bu grupta sadece 8 katılımcının olduğu akılda tutulmalıdır.

Arabuluculuk kullanıcı örneklerinin neredeyse dörtte üçü (56 katılımcı) arabuluculuk sürecinden memnun olduklarını belirtti. Arabuluculuğun sağladığı yapıyı: "arabuluculuk gerek gündeminin ana hatlarının daha baştan belirli olması gerekse tarafların çözüm yolunun dışına çıkmalarını engelleyen bir arabulucu sağlaması açısından takdir edilmektedir. Oturumda düzenlenen anlaşmaların unutulmaması için yazılı hale getirilmesini de oldukça önemlidir. Arabuluculuk alternatiflere kıyasla daha hızlı ve daha ucuz olarak değerlendirilmiştir. Bazı taraflar, her uyuşmazlığı çözemese de arabuluculuğu dostane anlaşmazlık çözüm yolu olarak memnuniyetle karşılamıştır. Bahsedilen yararlı özellikler, iletişimin önünün açılması, yeni bakış açılarının önerilmesi, duygusal çıkmazların üstesinden gelebilmek ve hatta (örneğin çocukla yeniden kişisel ilişki kurulması konusunda) küçük adımlar atılabilmesi olarak tanımlanmıştır".[305]

Araştırmacılar, bazı alanlarda arabuluculuğun uygulamasında iyileştirmeler yapılması yönünde aşağıdakiler dahil olmak üzere bazı tavsiyelerde bulunmuşlardır. Bunlar:

 İlk ortak oturumdan önce, taraflardan birinden yana olma izlenimi vermekten kaçınılmalıdır.

Arabulucunun diğer tarafla daha önceden bir araya geldiğini bilerek bir değerlendirme toplantısına gelen ikinci taraf, arabulucunun ilk taraftan yana önyargılı olduğundan şüphelenebilir. Araştırmacıların belirttiği gibi, arabulucuların tarafsızlıklarını göstermeleri, arabulucu olarak öykünün farklı taraflarını dinlemeye alışkın oldukları ve kimlerin haklı ya da haksız olabileceği konusunda yargı ya da görüş oluşturmayacaklarını vurgulamaları son derece önemlidir. Arabulucu her bir tarafın endişelerini anlamaya ve her ikisine de eşit şekilde yardımcı olmaya çalışmalıdır. Bazı merkezlerde, değerlendirme toplantıları için, arabuluculuk sürecinin kendisini yürütecek olan arabulucudan başka bir arabulucu kullanılmaktadır. Ancak bir çalışmada hizmet alanların (sözlü olarak bildirilen) geribildirimine göre, aynı arabulucuyu sürecin

305 A.g.e. sf.11

tamamında kullanmak kesinlikle daha fazla tercih edilmektedir. Aksi takdirde, arabulucu, ikinci elden alınan "girdilerden" edindiği bilgiler ve izlenimlere bağlı kalmakta, hizmet alanlar ise başka bir yabancı kişiyle tekrar baştan başlamak zorunda kalmaktadırlar.

 Arabuluculuğa başlamadan önce, tarafların yasal danışmanlık ihtiyaçlarını ön görerek, hukuki tavsiyeler almaları teşvik edilmelidir. Bununla birlikte, arabuluculuk süreci başlamadan önce "Arabuluculuk Yardımı" sağlanamamakta olup, birçok ayrılmış ebeveyn, özellikle de kadınlar yasal tavsiye için ödeme yapabilecek durumda olmamaktadır. Arabuluculuk hizmeti alanlar, hukuki tavsiye eksikliği ve arabuluculuk sonuçlarının uygulanamazlığı konusunda zaman zaman memnuniyetsizliklerini ifade etmişlerdir:

Bazıları yasal bağlamda, hukuki tüm sonuçların farkında olmayan bir danışman arabulucunun kendilerine atanması ya da arabulucunun ilgili tarafın ihtiyaç duyduğu hukuki tavsiyeleri verememesinden kaynaklanan eksiklikler olduğunu ifade etmiştir. Birçok kişi, kendileri için temel sorunun oturumlar sırasında üzerinde mutabık kalınan anlaşmaların uygulanamazlığı olduğunu belirtmiştir. Bazıları, arabuluculuğun hiçbir zaman işe yaramayacağını, ancak adli yardım alabilmeleri ya da ileride eski eşlerini, avukatları veya hakimleri, çocuğa dair konuları ciddiye aldıklarına ikna edebilmek için istekli olduklarını göstermeleri gerektiğinden katılmak zorunda olduklarını düşünüyorlardı.[306]

 Arabuluculukta çocukların da seslerini duyurabilmeleri için daha fazla fırsat sağlanmalıdır.

7. Aile İçi İstismar ve Güç Dengesizliklerine İlişkin Arabuluculuk Uygulamalarını Geliştirmeye Yönelik Tavsiyeler

Arabuluculuk ile ilgili sıklıkla dile getirilen bir başka şikayet de aile içi istismara ilişkin yetersiz tarama yapılması ve arabulucunun güç dengesizliklerini çözememesidir. Arabulucunun güç dengesizlikleriyle uğraşırken yeterince tarafsız olmadığı veya şiddetli çatışmayı yeterince

306 A.g.e., sf.11

yönetemediğiyle ilgili şikâyetler de olabilmektedir. Araştırmacılar tarafsızlık konusundaki endişeleri gidermek için toplumsal cinsiyet dengeli eş-arabuluculuğun daha sık kullanılmasını tavsiye etmektedir. Taraflardan bazıları, arabuluculuğu çok stresli bulduklarını ve bu stresle baş etmekte zorlandıklarını söylediler. Aile içi istismarın bazı durumlarda arabulucu tarafından gözden kaçırıldığı veya yeterince üzerinde durulmadığına dair bir dizi rapor da bulunmaktaydı: "*Örneklerdeki uygulayıcıların hepsinin taramanın gerekli olduğunu çoktan fark ettikleri ve taramaya ilişkin şartları ciddiye almalarına rağmen; bizim örneklerimizde bir dizi davada (13 dava), ilgili tarafın aktardığına göre, etkili bir tarama uygulamasının atlanmış, yapılmamış olduğu ve tarafların arabuluculuğa avukatlar tarafından yönlendirildiği başka bir dizi davada ise; istismar öyküsü mevcut olmasına rağmen tarafların arabuluculuğa yargıçlar tarafından sevk edildiği veya arabulucunun arabuluculuk yapmayı kabul ettiği görülmüştür.".*[307] Araştırmacılar, aile içi istismar ve şiddetli çatışma için daha dikkatli bir tarama talebinde bulunmuştu.

Hem Birleşik Krallıkta hem de Birleşik Devletlerde yapılan araştırmalar, istismar edilen kadınların mahkemelerde bile yeterince korunaklı hissetmedikleri bulgularına ulaşmıştır.[308] Girdner[309] ve Neumann[310] şiddet ve istismar yaşayan ve / veya korkusu olan kişilerin ihtiyaç ve haklarının ele alındığı bilgilerin "feminist" bir bakış açısıyla verildiği arabuluculuk modellerini savunmuştur. Avustralya'da yapılan bir

307 A.g.e. sf.8

308 Corcoran ve Melamed "Zorlamadan Güç Vermeye: Eş İstismarı ve Arabuluculuk" (1990) Arabuluculuk Süreli Yayını 7 (4), 303–316; Erickson ve McKnight "Eş İstismarından Kaynaklı Boşanmalarda Arabuluculuk" (1990) Arabuluculuk Süreli Yayını 7 (4), 377–388; Hunt İngiltere ve Galler'de Aile Adalet Sistemine Ebeveyn Perspektifleri: Bir Araştırma Değerlendirmesi (Aile Adaleti Konseyi için Hazırlanan Rapor, Aralık 2009).

309 Girdner "Arabuluculuk Triyajı: Boşanma Arabuluculuğunda Eş İstismarı Taraması" (1990) Arabuluculuk Süreli Yayını 7 (4) 365

310 Neumann "Arabuluculuk, Boşanma Sürecindeki Erkek ve Kadın Güç Dengesizliğini Nasıl Etkili Bir Şekilde Ele Alabilir" (1992) Arabuluculuk Süreli Yayını 9 227-239

araştırmada[311] aile içi şiddet ve istismara uğramış kadınların genellikle daha az arabuluculuk öncesi kaygı hissettikleri, arabuluculuk sürecinde daha olumlu bir deneyim yaşadıkları ve varılan anlaşmalardan daha yüksek düzeyde memnun kaldıkları tespit edilmiştir. Bu kadınlar geçmişlerinde:

• Duygusal istismara, bir kerelik fiziksel tehditlere veya yalnızca sözlü tehditlere maruz kalmış;

• Eski eşlerinden uzun bir süre önce ayrılmış;

• Kişisel danışmanlık görmüş (ilişki danışmanlığı yerine);

• Eski eşinden artık korkmadığını hissettiğini bildirmiş ve

• Kendilerine verilen hukuki tavsiyeleri ve uzlaşıdan makul beklentilerinin neler olabileceğini anladıklarını söylemişlerdir.

Buna karşılık arabulucular:

• Fiziksel olmayan istismar da dahil olmak üzere aile içi şiddet ve istismar hakkında spesifik sorular sormuş;

• Şiddet ve istismarın arabuluculuk sürecine olası etkilerini göz önüne alarak özel rehberlik önermiş;

• Oturum öncesi, oturum sırasında ve sonrasında arabulucu ile baş başa görüşme teklif etmiş;

• Cinsiyet dengeli bir eş-arabuluculuk ekibi olarak çalışmış;

• Bu kaygılarla başa çıkmak için özel stratejiler uygulayarak mağdur eşin arabuluculuk oturumunun içinde ve dışındaki korkuları ve endişelerini anlamış olduklarını göstermiş;

• Oturum içerisinde şiddet davranışını kontrol edebileceklerini göstermiş ve

• Savunmasız bir eşe arabuluculuk oturumunun dışında gerçekleşen her türlü taciz ve yıldırma ile başa çıkmasında yardımcı olmuştur.

311 Keys Genç Sosyal Araştırma Danışmanları, Aile Arabuluculuğu Uygulamaları ve Şiddet Sorunu Değerlendirme Araştırması (Hukuki Destek ve Aile Hizmetleri İdaresi, Avustralya 1996)

8. Cinsiyete dayalı önyargı

İngiliz Hükümeti tarafından 2010'da yayınlanan bir Yeşil Kitapta[312] "kamu finansmanlı arabuluculukların tam ve kısmi başarı oranının %70 (davaların tam çözünürlüğü bunun %66'sını teşkil etmektedir)" oluşturduğu rapor edilmektedir. 2014'te Adalet Bakanlığı, arabuluculuğa başvuran her on çiftin yaklaşık yedi tanesinde anlaşmaya varıldığını bildirmiştir.[313] Ancak bu uzlaşılar, katılımcıların mahkemede elde edebilecekleri sonuçlar ile karşılaştırıldığında ne kadar tatmin edicidir? Kuzey Amerika'da kontrol gruplarını kullanarak gerçekleştirilen çalışmalar, arabuluculuk yoluyla varılan anlaşmaların avukat tarafından müzakere edilen veya dava yoluyla elde edilen anlaşmalardan önemli ölçüde farklı olmadığını tespit etmiştir. Bu çalışmalarda, arabuluculuğa katılan çiftler hem erkek hem de kadın için adil bir sonuca ulaşıldığını düşünmektedir.[314] Araştırmacılar, arabuluculuğun kadınlar ve erkekler için eşit ve adil bir sonuç sağlayıp sağlamadığını tespit etmeye çaba gösteriyordu. Erkeklerin ve kadınların arabuluculuk yapma deneyimleri ile mahkeme yoluyla çözüm deneyimlerini karşılaştırmak için çeşitli girişimler yapılmıştır. Bir çalışma, arabuluculuğun kadınlara nazaran erkeklere, çok daha fazla fayda sağladığını ortaya çıkardı.[315] Ancak bu durum, sonrasında, kadınların arabuluculuktan memnun olmadıklarını değil, erkeklerin yargı sonuçlarına nazaran çok daha fazla memnun kaldıkları şeklinde açıklanmıştır.[316] Kadınların toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri ve pazarlık gücünden yoksun olmaları nedeniyle kaçınılmaz olarak arabuluculukta daha dezavantajlı hale geleceğine dair endişelere rağmen Davis ve diğerleri "kadınların yanıtlarının genel olarak

312 Yeşil Kitap Hukuki Destek Reformu 2010, paragraf 4.71.

313 Adalet Bakanlığı Basın Açıklaması, 20 Ağustos 2014

314 Kelly "Arabuluculuk ve Çekişmeli Boşanma: Katılımcıların Süreçler ve Sonuçlara Yönelik Algıları" (1989) Arabuluculuk Süreli Yayını, No 24, 71–88; Pearson 'Arabuluculukla Düzenlenen Boşanma Anlaşmalarının Adaleti' (1991) Arabuluculuk Süreli Yayını No 9, 179–197.

315 Emery ve Wyer Çocuk Velayeti Arabuluculuğu (1987) Danışma ve Klinik Psikoloji Dergisi 55, 179 – 186

316 Emery ve Jackson, Charlottesville Arabuluculuk Projesi: Arabuluculuğa ve Hukuk Davalarına Konu Edilen Çocuk Velayeti Uyuşmazlıkları (1989) Arabuluculuk Süreli Yayını 24, 3-18

erkeklerinkinden biraz daha olumlu olduğunu"[317] tespit etmiştir. Irving ve Benjamin, feministlerin arabuluculuğa itirazlarını gözden geçirmiş ve birkaç ülkeden elde edilen araştırma bulguları üzerinde yaptıkları çalışmaların sonucunda; arabuluculuğun sistematik olarak kadınlar için daha dezavantajlı olmadığı bulgularına ulaşmışlardır.[318] Bu çalışmalardaki kadınlar, genellikle deneyimsiz tek bir arabulucunun süreci yeterince başarıyla yönetememiş olmasına, karmaşık finansal sorunlara ve / veya şiddetli çatışmalara rağmen süreci dengeli ve yararlı bulduklarını bildirmişlerdir.

Aile Adaletine Dair Yol Haritalarının Çıkarılması Çalışmasında;[319] "arabuluculukta güçlü ve düzenli olarak ortaya çıkan toplumsal cinsiyet ön yargısı algıları" olduğu tespit edildiğinde; endişelerin arttığı görülmüştür. Çoğu erkek, bu işlemlerde kendilerine karşı önyargı olduğunu düşünürken, bazı kadınlar erkek arabulucuların kendilerine karşı önyargılı olduklarını ya da bütün aile adaleti sisteminin erkeklerin çıkarlarına yönelik olarak çalıştığını öne sürmüştür. Üçte biri memnuniyetsiz olduklarını ifade etmiştir. Bazıları çocuklarını korumak veya mahkemede davalarla uğraşmamak için meseleyi halledip geride bırakmak üzere taviz verdiklerini veya teslim olduklarını söylemiştir. Araştırmalarda, kadın ve erkeğin uyuşmazlık çözüm süreçlerine gelirken birbirleriyle aynı norm ve değerlerle gelmedikleri tespit edilmiştir. Babalar hem çocuk, hem de finansal meselelerde baskın şekilde resmi eşitlik ve haklara önem verirken, anneler birincil bakıcı olarak çocuğun üstün menfaatleri ve ihtiyaçlarını karşılama konularına öncelik vermektedir. Anne ve babaların normları ve öncelikleri arasında böylesine temel bir karşıtlığın olmasına rağmen, yüksek uzlaşı oranı samimi bir anlaşmaya varıldığını mı yoksa baskı altında tavizler verildiğini mi göstermektedir? Bu çerçevede uyuşmazlık çözüm

317 Davis ve ark. Kamu Tarafından Finanse Edilen Aile Arabuluculuğunun Denetlenmesi – Hukuk Hizmetleri Komisyonuna Sunulan Rapor (Hukuk Hizmetleri Komisyonu, 2000), para 17.2.

318 Irving ve Benjamin 'Aile Arabuluculuğunda Araştırma – Bütüncül bir İnceleme' in Irving ve Benjamin (eds) Aile Arabuluculuğu – Güncel Sorunlar (Sage, 1995).

319 Barlow, Hunter, Smithson ve Ewing Aile Adaletine Dair Yol Haritalarının Çıkarılması - Özet Çalışması ve Temel Bulgular Raporu (Exeter ve Kent Üniversiteleri, Haziran 2014) sf.12

süreçleriyle ulaşılan bazı uzlaşıların kalitesi hakkında endişeler de mevcuttur. Oturumların araştırmacılar tarafından kayıt altına alındığı bir işbirliği hukuku davasında, bakıcı konumundaki anne, kocasının başka herhangi bir şeye razı olmayacağını bildiği ve "bitirip gitmek" istediği için aile varlığının yarısından azına ve emeklilik maaşından pay almamaya razı olmuştu.[320] Ancak, işbirliği hukuku davalarında tarafların büyük çoğunluğu gerçekten de adil olduğunu düşündükleri bir sonuca ulaştıkları için uzlaşma yapmaktadır. Avukatların dahil olduğu müzakerelerde ise; birincil çözüm gerekçesi sonucun "iyi" olarak görülmesi veya avukatın tavsiyesi üzerine daha düşük bir teklifin kabul edilmesi olarak ifade edilmiştir. Avukatların müzakere yöntemini kullanarak anlaşma sağlamaya çalıştığı müvekkillerin büyük çoğunluğu, süreçten memnun olduklarını söylese de; düşmanca davranış, yüksek maliyet ve sürecin bilerek geciktirilmesinden şüphelendiklerini de ifade etmişlerdir. Bu müzakerelerin sonucundan tarafların yarısından azı memnun; %29'u ise memnuniyetsiz olduklarını düşünürken, neredeyse dörtte biri emin değildi.[321]

Arabuluculukta, stresli ve bazen olumsuz deneyimler yaşayabilmelerine rağmen; arabuluculuk taraflarının neredeyse dörtte üçü bu süreci sevdiklerini ve yarısından biraz fazlası ise sonuçtan memnun olduklarını söyledi. Finansal anlaşmalara ilişkin olarak, arabuluculuk sırasında ve sonrasında hukuki tavsiye almak katılımcıların, önerilen çözümün adil ve sağlam olup olmadığını kontrol etmeleri ve göz önünde bulundurmalarını sağlamak açısından önemlidir. Çocuk konusunda şiddetli bir çatışma olduğunda, adım adım yapılan anlaşmalar, yeterli miktarda görüşme yapmadan veya çocuğa danışılmadan bir defada yapılan anlaşmalardan, uzun vadede daha iyi sonuçlar doğurabilmektedir.

Hizmet alanların deneyimleri ve memnuniyetleri bazı küçük çaplı çalışmalara da konu edilmiştir. Day Sclater[322] yerel arabulucular ve avukatların yardımıyla otuz katılımcıdan oluşan bir örnek küme elde etmiş ve bunların on birinden dava dosyasının tamamını almayı başarmıştır. Geri kalan on dokuz katılımcı için, toplanan veriler

320 A.g.e. sf.20

321 A.g.e. sf.18.

322 Sclater Boşanma: Bir Psikoloji Çalışması (Ashgate, 1999).

katılımcılarla temasın sürdürülmesinde yaşanan güçlükler ve katılımcıları kendilerine duygusal olarak acı verici ve hassas meseleleri ele alan bu çalışmada yer almaya yönelik bağlılıklarını sürdürmekte yaşanan olumsuzluklar… nedeniyle yaşanan olumsuzluklardan dolayı[323] eksikti. On bir dava incelemesinde, arabuluculuğa katılan dört kişi, mal, mülk ve çocuklarla ilgili olarak kendi adlarına müzakerelerde bulunulması için tekrar avukat tuttu. Bu aşamada Day Sclater, oluşturulan örnek kümenin rastgele olmadığını ve elde edilen bulguların genelleşebileceğine dair bir iddiasının olmadığını belirtmişti. Arabuluculuğu bırakan dört kişinin, şikayetleri söz konusu uyuşmazlığı çözen kişilerden daha fazla açıklamaya ihtiyaç duymalarına yoğunlaşmış ve bu sebeple, araştırmacılarla temas kurmak için daha fazla motive olmuşlardı. Yine de, arabulucuların hizmetlerinden memnun olmayan kişilerin söylemlerinin de, memnun olan kişiler kadar dikkatle dinlenmesi gerekmektedir. Sağlanan hizmetten memnun kalmayanlar, kendilerinden istenen geri bildirimlere yanıt vermeye, orta derecede memnun kalan veya kararsız olan kişilerden daha fazla eğilimli olabilmektedirler. Geri bildirim, işlemin belirli bireyler için nasıl çalıştığına ilişkin durumun genel görünümünü elde etmek için önemlidir, ancak genelleme yapmaktan kaçınılması da gerekmektedir. Arabulucular, iyileştirmeye ihtiyaç duyulan uygulama alanlarının üzerine gitmelidir. Ayrıca memnun olan kişiler "empati ve kendilerine bilgi verilmesi, tam tarafsızlık ve sınırları içgüdüsel bir şekilde tanıma ve saygı duyma"[324] hususlarını kıymetli buldukları da ifade etmişlerdir.

9. Arabuluculuk Anlaşmaları işe yaramaya devam ediyor mu?

Arabuluculuk süreci sonunda varılan anlaşmalar gerçekten işe yaramaya devam ediyor mu? Üç yıllık bir takip çalışmasında[325] aile arabuluculuğuna dair tüm konularda arabuluculuğa katılan kullanıcıların,

323 A.g.e. sf. 121

324 Yakın zamanda aile arabuluculuğuna katılmış bir kişinin geri bildirimi Centre Staffordshire.

325 McCarthy ve Walker "Aile Arabuluculuğunun Uzun Vadeli Etkileri"(1996) Joseph Rowntree Bulgular 103

yalnızca "çocuk konularının" dahil edildiği arabuluculuğu kullanan kişilere oranla, ayakta kalabilen anlaşmaları yapma ihtimallerinin daha çok olduğunu ve bu sebepten de tarafların çocuklarını etkileyen yeni tartışmalara maruz kalma ihtimallerinin de daha az olduğunu tespit etmiştir. Arabuluculuğun her iki türü de çiftlerin ilişkilerinin sonlanmalarını kabullenmelerine ve/veya çocukları ile daha iyi bir ilişki sürdürmelerine yardımcı olmuştur. Araştırmacılar, arabuluculukta anlaşmalara varılmasının, ayrılmış olan ebeveynlerin işbirliğine dayalı bir ilişki kurarak bunu sürdürmelerinde hayati bir unsur olduğu sonucuna varmıştır.[326]

Profesör Robert Emery'nin yaptığı bir takip çalışmasında[327] arabuluculuğun uzun vadeli etkilerini ölçmek üzere bir kontrol grubu kullanılmıştır. Çocuğun velayeti nedeniyle aralarında uyuşmazlık olan ebeveynler rastgele bir şekilde bir kısmı arabuluculuğa yönlendirilmiş, bir kısmı da mahkemede dava açarak haklarını talep etmiş olup, on iki yıllık bir süre boyunca takip edilmiştir. Bu çalışmada, davacı olan ebeveynlerle karşılaştırıldığında, arabuluculuğa katılan grupta yer alan, evden ayrılmış olan ebeveynlerin çocuklarıyla daha fazla kişisel ilişki kurduklarını ve çocuklarının hayatlarına çok daha fazla dahil oldukları tespit edilmiştir. Dava açan ebeveynlerin %14'üne karşın, arabuluculukta evden ayrılmış olan ebeveynlerin %19'u çocuklarını ayda 1 - 3 kez görmüştür. Arabuluculuğa başvuran, evden ayrılmış olan ebeveynlerin %30'u çocuklarını haftada bir ya da daha sık gördüklerini söylerken; dava açan ebeveynlerin ancak %8'i bu oranı yakalayabilmektedir. Keza arabuluculuğa başvuran evden ayrılmış olan ebeveynlerin %54'ü çocuklarıyla haftada bir veya daha fazla konuştuğunu söylerken, dava açanların yalnızca %13'ü bu orana ulaşmıştır.[328] Bu aşamada evden ayrılan ebeveynin daha fazla katılımı ile çatışmanın etkisi arasında kayda değer bir ilişki görülmemiştir. Arabuluculuğa katılan ebeveynler, on iki yıllık dönemde çocukların yaşamına ilişkin düzenlemelerde daha fazla değişiklik yapmış ve

326 A.g.e. sf.1

327 Emery ve ark. Çocuk Velayeti Arabuluculuğu ve Davaları: İlk Uyuşmazlık Çözümünden 12 Yıl Sonra Velayet, Kişisel İlişki ve Eş-Ebeveynlik (2001) Danışma ve Klinik Psikoloji Dergisi 69, 2, 323-332

328 A.g.e. sf. 326

gösterdikleri esneklik ve işbirliği zaman içinde artmıştır. Ancak araştırmacılar, bulgularının diğer mahkemelerde veya yargı bölgelerinde arabuluculuk ve dava için genellenemeyebileceğini vurgulamıştır.

Deneyimler, boşanan çiftlerin bazılarının arabuluculukta çocukları için düzenlemeler ve finansal anlaşma için öneriler sunduğunu ve bir yıl sonra da işbirliğini sürdürdüklerini teyit ettiklerini ancak her iki ebeveynin de kesinleşmiş boşanma ve muvafakat verilmesine dair karar için mahkemeye dava açmadıklarını işaret etmektedir. Bu tür bir davada çift, evliliklerini sona erdirmeye ilişkin kararsız olduklarını ancak tekrar birbirlerine dönmek istemediklerini kabul etmiştir. Buna karşılık, arabuluculukta finansal uzlaşmaya varan ve arabuluculuğu bir anlaşmayla sonuçlandıran, ancak birbirlerine yönelik düşmanlıkları azalmayan oldukça çatışmalı çiftler de bulunmaktadır. Arabuluculuk sonucunda konuya ilişkin rıza gösterildiğine dair bir beyanın alındığı durumlarda pozitif sonuçlar daha gözle görülür olmaktadır. Ancak arabuluculukta kaydedilen ilerlemenin daha muğlak olduğu yarı boşanmış çiftlerde, bu olumlu sonuçları göstermek daha zordur. Araştırmalar arasındaki düşük mukayese edilebilirlik niteliği konusunda uyarıda bulunan Irving ve Benjamin[329], ebeveyn ilişkilerinde arabuluculuğun genelde davaların %60-70'inde iyileştirme sağladığını, çatışmanın azalması, iletişimin geliştirilmesi ve sorunların azalması ile sonuçlandığını tespit etmiştir. Avustralya, Kanada, Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere'deki araştırmacılar, arabuluculuk sürecinden sonra ebeveynlerin işbirliğinin arttığını keşfetmişlerdir.[330] Ebeveynlerin bildirdikleri başlıca faydalardan birisi de; arabulucunun çocuklarına odaklanmalarına ve çocuklarının ihtiyaç ve duygularını dikkate

329 Irving ve Benjamin 'Aile Arabuluculuğunda Araştırma – Bütüncül bir İnceleme' in Irving ve Benjamin (eds) Aile Arabuluculuğu – Güncel Sorunlar (Sage, 1995)

330 Bordow vd Gibson Aile Mahkemesi Arabuluculuk Hizmetlerinin Değerlendirilmesi (Avustralya Aile Mahkemesi Araştırma ve Değerlendirme Birimi, 1994); Davis ve ark. Kamu Tarafından Finanse Edilen Aile Arabuluculuğunun Denetlenmesi – Hukuk Hizmetleri Komisyonuna Sunulan Rapor (Hukuk Hizmetleri Komisyonu, 2000); Emery Çocuklar ve Boşanma Hakkındaki Gerçekler (Viking, 2004); Kelly 'Boşanma Arabuluculuğu Araştırmalarında On Yıl' (1996) Aile ve Uzlaşma Mahkemeleri İncelemesi 34, 373–385; Pearson ve Thoennes "Boşanma Arabuluculuğu Araştırma Sonuçları" aktaran Folberg ve Milne (eds) Boşanma Arabuluculuğu – Teori ve Uygulama (Guilford Press, 1988), 429–452.

almalarına yardımcı olmasıdır.[331] Arabuluculuk, ebeveynler için işbirliği inşa etme veya yenileme ve yerleşik çatışma olmaksızın ilerleme olanağı sunmaktadır.

10. Arabulucunun süreç ve sonuç üzerindeki etkisi

Genel olarak arabulucunun kaliteli olarak görülmesi, arabuluculuk deneyimi ve sonucu açısından da önemli bir faktör olarak görünmektedir.[332] Erken dönemde gerçekleştirilen araştırmalarda girdiler ve uzlaşı oranlarına odaklanılırken, daha sonraki çalışmalar arabulucuların tekniklerini ve müdahalelerini ve otorite kullanımlarını değerlendirmiştir.[333] Arabuluculuğun ana amacı, tarafları kendi kararlarına ulaşmalarını sağlamak üzere 'güçlendirmektir". Bununla birlikte, bir dizi çalışma, "arabulucunun süreci kontrol ettiği, sonucu kontrol etmediğini" düşünmenin safça olduğunu göstermiştir. Gulliver[334] arabulucuların kendi görüş, değer ve menfaatlerine sahip olması gerektiğine dikkat çekerken, Abel[335] uyuşmazlık çözümünün gayri resmi süreçlerde tıpkı güçlendirme gibi baskı altına almanın da kaçınılmaz olduğu uyarısında bulunmuştur. Greatbatch ve Dingwall[336] sesli olarak kaydedilen arabuluculuk oturumlarını analiz ettikleri çalışmalarında, arabulucuların arabuluculuk sürecini ve sonuçlarını bazı önerileri teşvik

331 Walker, McCarthy ve Timms Arabuluculuk: İşbirliği İlişkisinin Hazırlanması ve Yeniden Kurulması (Aile Araştırmaları Bağlantı Merkezi, Newcastle Üniversitesi 1994)

332 Barlow, Hunter, Smithson ve Ewing Aile Adaletine Dair Yol Haritalarının Çıkarılması- Özet Çalışması ve Temel Bulgular Raporu (Exeter ve Kent Üniversiteleri, Haziran 2014), p. 10

333 Donahue, Allen ve Burrell "Arabulucunun İletişimsel Yeterliliği" (1988) İletişim Monografları, Cilt 55, 104–119; Greatbatch ve Dingwall "Seçici Kolaylaştırma: Boşanma Arabulucuları Tarafından Kullanılan Bir Strateji Üzerine Kimi İlk Gözlemler' (1989) Hukuk ve Toplum İncelemesi, Cilt 23, 613–641; Slaikeu, Pearson ve Thoennes 'Boşanma Arabuluculuğu İnananları: Betimleyici Sistem ve Analiz" (1988) aktaran Folberg ve Milne (eds) Boşanma Arabuluculuğu – Teori ve Uygulama (Guilford Press, 1988), sf. 475–495.

334 Gulliver Uyuşmazlıklar ve Müzakereler (Academic Press 1979)

335 Abel Enformal Adalet Politikası (Academic Press 1982) cilt 1

336 Greatbatch ve Dingwall Seçici Kolaylaştırma : Boşanma Arabulucuları Tarafından Kullanılan Bir Strateji Üzerine Kimi İlk Gözlemler (1989) Hukuk ve Toplum İncelemesi Cilt. 23 613-641

edip diğerlerini teşvik etmeyerek etkilediğini tespit etmiştir. Bu çalışma, katılımcıların perspektiflerini araştırmadığı ve kanıtları seçici olarak kullandığı için eleştirilmiştir. Arabulucular katılımcıları uzlaşma köşesine sıkıştıran koyun postunda kurtlar olabilir mi? Piper[337] yerel Boşanma Mahkemesi Refah Hizmeti İdaresi (kısaltması: Cafcass) tarafından yürütülen arabuluculuk hizmetinde yirmi dört çiftin çocuk odaklı arabuluculuğunun gözlem ve kaset kayıtlarına dayanan ampirik bir çalışma yapmıştır. Boşanma Mahkemesi Refah İdaresinin değerler sisteminin "mesaj veya sonuç farklılıklarına" neden olmadığı tespit edilmiştir.[338] Arabulucunun deneyimi önemli bir faktördür. Pearson ve Thoennes[339] arabulucular arasında altı veya daha fazla vakıaya dair arabuluculuk yapanlar açısından önemli ilerlemeler kaydedildiğini tespit etmiştir. Altı ila on arasında arabuluculuk yapmış olanların, vakıaların %64'ünde çiftlerin uzlaşıya varmalarına yardımcı olabildiklerini, deneyimsiz arabulucuların yalnızca %30'unda anlaşmaya yardımcı olabildikleri gözlenmiştir. İngiltere ve Galler'de Davis ve ark.[340] "arabulucuların 1980'lerde toplanan önceki verilere göre anlaşmaya varılmak üzere müzakerelerde daha becerikli hale geldiğini" tespit etmiştir. Etkili arabulucular, tarafların, bir vakıada işe yarayan bir şeyin diğeri için de mutlaka işe yarayacağı varsayımında bulunmaksızın, arabulucunun birikmiş bilgi ve tecrübesinden yararlanan seçenekler üretmesine yardımcı olmaktadır.

Dinamik, Proaktif Bir Yaklaşım

Proaktif arabulucular, pasif kolaylaştırıcılara kıyasla daha yüksek bir anlaşma oranı elde ederler. Proaktif olmanın buyurucu ile eşanlamlı

337 Piper Sorumlu Ebeveyn –Bir Boşanma Arabuluculuğu Çalışması (Harvester Wheatsheaf 1991)

338 A.g.e. sf. 17

339 Pearson ve Thoennes 'Boşanma Arabuluculuğu Araştırma Sonuçları' in Folberg ve Milne (eds.) Boşanma Arabuluculuğu - Teori ve

Uygulama (1988) Guilford Press 429 – 452

340 Davis ve ark.. Kamu Tarafından Finanse Edilen Aile Arabuluculuğunun Denetlenmesi – Hukuk Hizmetleri Komisyonuna Sunulan Rapor (Hukuk Hizmetleri Komisyonu 2000) para. 18.7.

olmadığının farkında olmak önemlidir. Pearson[341] ve Thoennes[342] arabuluculuk oturumlarının ses kayıtlarını analiz ettikleri çalışmalarında etkili arabulucuların aktif şekilde müdahale ettiğini, süreci iyi yapılandırdığını ve seçenekleri keşfetmek için zaman ayırdığını tespit etmiştir. Fazla ilerleme kaydedilemeyen vakıalarda ilerleme kaybının nedeni arabulucunun, özellikle de tarafların iletişiminin zayıf olduğu durumlarda, bilgi toplamaya odaklanmasıydı. Arabuluculuk oturumlarının ses kayıtları, Donohue, Allen ve Burrell tarafından kopyalanarak analiz edildi[343] ve arabuluculuk oturumlarında aktif olarak müdahalede bulunan arabulucuların, yalnızca taraflar arasındaki alışverişleri kolaylaştıranlara nazaran daha iyi sonuçlar elde etme olasılığının daha yüksek olduğunu tespit etmişlerdir. Pozitif sonuçlar, arabulucuların yaptığı üç özel müdahale türü ile ilişkilendirilmiştir:

• Usul kurallarını belirleme ve uygulama

• İlgili bilgileri elde etmek için süreci yapılandırmak

• Önemli konuları ve önerileri belirlemek için tarafların ifadelerini yeniden çerçevelendirme.

Bu çerçevede bir açmaza ilişkin olmak üzere; sonuçlanan oturumların incelenmesinde, daha pasif görülen arabulucular arasında "çiftlerin birbirleriyle nasıl etkileşimde bulunacaklarını görmek için bir süre iletişimlerini devam ettirmelerine izin verme" eğilimi olduğu tespit edilmiştir. Araştırmacılar, arabulucuların müdahale etmeme yönünde bir yaklaşımı benimsemeleri halinde; "yavaş akan trafik için tasarlanmış bir trafik için tasarlanmış alet edevatla durdurabilmeleri mümkün olmayan, raydan çıkmış bir yük treni yarattıklarını" tespit etmişlerdir.[344]

---

341 Pearson, "Mahkeme Yargısı Alternatiflerinin Değerlendirilmesi" (1982) Adalet Sistemi Dergisi Cilt. 7 sf. 420-444

342 Pearson, ve Thoennes 'Boşanma Arabuluculuğu Araştırma Sonuçları' in Folberg ve Milne (eds.) Boşanma Arabuluculuğu - Teori

ve Uygulama (1988) Guilford Press 429 – 452

343 Donahue, Allen ve Burrell Arabulucunun İletişimsel Yeterliliği İletişim Monografları (1988) Cilt. 55 104 - 119

344 Donahue, Lyles, ve Rogan "Boşanma Arabuluculuğunda Konunun Geliştirilmesi" (1989) Arabuluculuk Süreli Yayını No 24 Summer 1989 sf. 19 -28

Açık Yapı ve Odaklı Sorular

Kressel ve arkadaşları,[345] bilgi toplamanın, arabulucuların kullandıkları yöntemlerin verimliliğinin önemli bir bileşeni olduğunu tespit ettiler. Soru formu seçimi ve mevcut yapının, bilgi toplamak için sistematik olarak kullanılması önemlidir.[346] Kressel ve arkadaşları[347] arabuluculuk oturumlarının ses ve video kayıtlarını analiz ederek arabulucuların ya uzlaşı arayan ya da sorun çözen olma eğiliminde olduğunu keşfetmiştir. Sorun çözenler, taraflar arasındaki hareketlere dair dengenin muhafaza edilmesi için daha esnektirler. Üretken konuşmaları aktif bir şekilde teşvik etmiş, yıkıcı olan konuşmalardan ise kaçınmalarını sağlamışlardır. Sorun çözme yaklaşımı, daha katı olan uzlaşma yaklaşımına oranla daha dayanıklı anlaşmalara vücut vermiş ve katılımcılar açısından da daha büyük memnuniyetle karşılanmıştır.

Amerikan Barolar Birliği (ABA)[348] avukatlar, arabuluculuk kullanıcıları ve arabulucularla yapılan röportajlara dayalı olarak sivil / ticari arabuluculuk bağlamında kaliteli arabuluculuk uygulamalarını belirleyen faktörleri değerlendirmeye almıştır. ABA, "kaliteyi" dört kategoride tanımlamıştır:

1. Arabulucu, temsilci ve taraflar tarafından iyi hazırlanılması;

2. Arabuluculuk sürecinin bireysel davaların / tarafların ihtiyaçlarını karşılamak üzere uyarlanması;

3. Arabulucu tarafından kullanılan "analitik" teknikler;

4. Arabulucunun "sebat" etmesi.

Yaratıcılık, esneklik ve arabuluculuk sürecini, sürecin bütünlüğünü kaybetmeden çatışma ve güç dengesizliğinin farklı düzeylerde yönetilmesi için uyarlama yeteneği, kesinlikle iyi bir arabulucunun özellikleri arasındadır.

---

345 Kressel, Butler-DeFreitas, Forlenza, ve Wilcox, Çekişmeli Velayet Arabuluculukları Araştırması (1989) Arabuluculuk Süreli Yayını 24, 55-70

346 Bkz. Bölüm 6

347 Kressel, Frontera, Forlenza, Butler ve Fish "Velayet Arabuluculuğunda Uzlaşı-Yönelimli Tarza Karşın Problem-Çözme Eğilimli Yaklaşım" (1994) Sosyal Konular Dergisi 50 (1) 67-83

348 Amerika Barolar Birliği Nihai Rapor – Arabuluculuk Kalitesinin Geliştirilmesi Çalışma Kolu 2008

11. İki Arabulucu Birden Daha mı İyi?

Mekik arabuluculuk ve cinsiyete dayalı dengeli eş-arabuluculuk ekiplerinin kullanımı, tek arabulucunun ve tarafların aynı odada bulunması sebebiyle çözülmesi mümkün olmayan bazı konuların çözülmesine olanak sağlayabilir.[349] Hunt'ın anketinde[350]; mahkeme uzlaştırıcısının cinsiyeti veya etnik kökenine ve iki uzlaştırıcının olmasının sorunun çözümüne yardımcı olup olmadığına ilişkin ebeveyn görüşlerini de ele alan iki çalışması bulunmaktadır. Bir çalışmadaki ebeveynlerin çoğu, oturumda bir ya da iki uzlaştırıcı olmasının önemli bir fark teşkil etmediğini düşünüyordu. Bunların %91'i uzlaştırıcıların cinsiyet veya kökenlerinin önemsiz olduğunu düşünmüştür. Bir başka çalışmada ise; daha karışık sonuçlar bildirilmiştir: Tek bir uzlaştırıcıya sahip olanların %65'i cinsiyet dengesinin önemli olmadığını düşünürken; erkek / kadın ortak çalışmayı deneyenlerden %50'si "sanırım, tüm toplantılarda her iki tarafın görüşlerine farklı şekillerde bakılabilmesi ve her ikisinin de eşit şekilde temsil edildiği izleniminin verilebilmesi için her iki cinsten birer arabulucu olması" gerektiğine inanmaktadır.[351]

Irving ve Benjamin[352] kadın-erkek eş-arabulucularının kullanılmasında önemli yararlar bulunduğuna karar vererek, cinsiyete dayalı dengeli bir ekip oluşturulmasının erkek ve kadın perspektiflerinin eşit şekilde göz önünde bulundurulmasına yardımcı olduğunu ileri sürmüştür. Cinsiyet açısından dengeli bir ekip, müzakereyi ve iletişimi kolaylaştırmak ve modellemek için çeşitli fırsatlara sahipti. Irving ve Benjamin ayrıca aile hukuku uzmanlığına sahip bir arabulucu ile psiko-sosyal disiplinlerde deneyimli bir arabulucunun yan yana getirildiği disiplinler-arası eş-arabuluculuğun, yaratıcılığı arttıracak şekilde "farklı

349 Bkz. Bölüm 4

350 Hunt, Ebeveynlerin İngiltere ve Galler'de Aile Adalet Sistemine Ebeveyn Perspektifleri: Bir Araştırma Değerlendirmesi (Aile Adaleti Konseyi İçin Hazırlanan Rapor, Aralık 2009).

351 A.g.e. sf.82

352 Irving ve Benjamin 'Aile Arabuluculuğunda Araştırma – Bütüncül bir İnceleme' in Irving ve Benjamin (eds) Aile Arabuluculuğu – Güncel Sorunlar (Sage, 1995).

uzmanlık kaynaklarının bir araya getirilmesini" sağladığını düşünmektedir.[353]

12. Arabuluculuk Yargılama giderlerini azaltıyor mu?

Arabuluculuğun sağladığı iddia edilen en önemli avantajlardan biri de yargılama giderlerini düşürmesidir. Bristol'da yapılan erken dönem araştırmalarından birinde[354] araştırmacılar, çocuk odaklı arabuluculuğun adli yardım maliyetleri üzerindeki etkisini araştırmışlar ve arabuluculuk sonucunda anlaşmaya varılması halinde adli yardım uygulamalarında önemli bir düşüş olduğunu tespit etmişlerdir. Avukatlar, arabuluculuğun davaların %54'ünde dava maliyetini düşürdüğünü ifade etmektedirler. Kelly[355] California'da avukatlar aracılığıyla yürütülen boşanma davalarında, boşanma kararı verilebilmesi için üstlenilen masrafları karşılaştırmıştır. Tüm meselelerde arabuluculuk maliyetinin, iki avukatın nihai anlaşmayı müzakere etmek veya dava açmak için yaptıkları masraftan çok daha düşük olduğunu tespit etmiştir. Arabuluculuk yoluyla ve arabuluculuk olmaksızın gerçekleştirilen boşanmalara dair oluşturulan iki grubun ele aldıkları sorunlar yönünden, gelir seviyeleri, beyan edilen evlilik çatışmasının kapsamı, ilk anlaşmazlık veya işbirliği seviyeleri ve anlaşmaya varmada beklenen güçlük seviyesi açısından mukayese edilebilir durumda oldukları görülmüştür. Bununla birlikte, Kelly, bu sonucun; a) davalıların kendilerinin seçtiklerini ve b) boşanmış nüfusu bir bütün olarak temsil edemeyecekleri nedeniyle dikkatli şekilde incelenmesi gerektiği ihtarında bulunmuştur.

Pearson tarafından Amerika'da yürütülen bir başka araştırmaya[356] göre arabulucunun olduğu ve olmadığı vakıalar karşılaştırılmıştır. Boşanma işlemlerini avukatlar aracılığıyla yerine getirenlerde, arabuluculuk yapanlara kıyasla, dava maliyetlerinin %28-48 oranında

353 A.g.e. sf. 448

354 Davis ve Lees Uzlaşı Araştırması - Adli Yardım Maliyetleri Üzerindeki Etkileri ve Boşanmadan Kaynaklı Uyuşmazlıkların Giderilmesindeki Yeri (Kamu Yönetimi Bölümü, Bristol Üniversitesi 1981)

355 Kelly Arabuluculuk Daha mı Ucuz? Arabuluculuk ve Çekişmeli Boşanmaların Maliyetlerinin Karşılaştırılması (1990) Arabuluculuk Süreli Yayını 8 (1) 15-26

356 Pearson Arabuluculukla Düzenlenen Boşanma Anlaşmalarının Temin Ettiği Adalet (1991) Arabuluculuk Süreli Yayını 9, 179-197

daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Arabuluculuğun yasal işlemlere dair harcamayı azalttığını kanıtlamak kolay bir iş değildir, çünkü dava açılmamasına dayalı tasarruf tahminleri, dava sürecinin arabuluculuk olmaksızın gerçekleşeceğini varsaymaktadır. Müvekkillerin koşulları ve müzakere güçleri, arabuluculuk modeli ve arabulucuların deneyim, bilgi ve becerilerine ilişkin bir çok değişken mevcut olup, kesin sonuçlar çıkarmayı zorlaştırmaktadır. Arabuluculuğun anlaşmaya varılmadığı ve yargılamanın devam ettiği durumlarda; yargılama masraflarını artırabileceği düşünülse de, mal beyanını açıklama ve uyuşmazlık konularını daraltma konularında arabuluculuk yine de yararlı olabilmektedir.

Avustralya, Yeni Zelanda ve Kanada, gelişmiş ve iyi kaynaklara sahip mahkemeler arasındaki uyuşmazlık çözümleri açısından olumlu bir deneyim bildirmiş, ayrılan ve boşanan çiftlerin yaklaşık %30'unun bu hizmetler vasıtası ile potansiyel olarak anlaşmaya varabileceğini bildirmiştir.[357] Norveç, 1990'lı yıllarda, çocuk sahibi olan boşanmak için mahkemeye başvuran çiftler için zorunlu arabuluculuk uygulamasını getirmiş ve yaklaşık üçte birinin arabuluculuktan faydalanabileceğini tespit etmiştir. Kalan çiftler ise ya sorunları kendi aralarında çözüme bağlayacak ya da çok şiddetli çatışma nedeniyle mahkemeye gitmek durumunda kalacaklardır.[358]

İngiliz hükümeti 2004/2005 yılında kamu tarafından finanse edilen aile arabuluculuğuna 14,2 milyon sterlin harcamış olup bu tutar özel olarak aile hukuku için yapılan kamu harcamaların %4.2'sini temsil ediyordu.[359] Ulusal Denetim Bürosu daha sonra aile arabuluculuğuna yönelik kamu harcamalarının maliyet verimliliğini incelemiş ve Meclise şunları bildirmiştir:

'Arabuluculuk genellikle mahkemedeki davalardan daha ucuz, daha hızlı ve daha az düşmanlığa yol açar ve araştırmalar, özellikle çocuklar için daha iyi sonuçlar temin ettiğini göstermektedir. Ortalama olarak arabuluculuk yaklaşık 100 gün sürmekte ve maliyeti £ 752

357 Arabuluculuk Çalışma Grubu Raporu 2014, par. 20.

358 A.g.e.

359 Hukuk Hizmetleri Komisyonu, 2005.

tutmakta iken; arabulucunun kullanılmadığı vakıalarda açılan bir dava ortalama 435 gün sürmekte ve £ 1.682 sterlin masraf oluşturmaktadır'.[360]

Eski bir Adalet Bakanlığı Müsteşarı, vergi mükelleflerinin güvenlikle ilgili sorunlar olmadıkça, çocuklarla ilgili düzenlemelere dair dava masraflarını karşılamaması gerektiğini ifade etmişti: aile birliği bozulan insanlar gereksiz yere ilk çare olarak mahkemeye başvurmaktadırlar. Kişiler mahkemeyi bu şekilde kullanmamalıdırlar. Genellikle mahkeme sürecinde, çocukla kişisel ilişki kurulması hususları veya aslında mahkeme önüne çıkarılmaması gereken yakın kişisel ilişkiler ele alınmaktadır.[361]

13. Arabuluculuğa Dair Olumlu Sonuçların Göstergeleri

Arabuluculuğa dair olumlu sonuçların güvenilir göstergelerini tespit etmek zordur. Bazı araştırmacılar,[362] en çok kimlerin arabuluculuktan yardım alabileceğini değerlendirmek üzere hizmet alanların özelliklerine odaklanmıştır. Waldron ve meslektaşları[363] çiftlerin arabuluculuktan yarar sağlayıp sağlayamayacağını belirleyen iki temel faktör olduğu sonucuna varmıştır:[364] *"İlk belirteç, deneğin dünyayı siyah beyaz olarak değil, grinin çeşitli tonlarında görmesine olanak tanıyan bir kişilik gelişimi seviyesidir. Empati kapasitesi, yani konunun iki tarafını görme kabiliyeti ve ebeveynlik ilişkisini evlilik ilişkisinden ayırma kapasitesi de şarttır".*

İkinci önemli belirteç ise, her iki tarafın da alacakları kararlar ve çözümleyecekleri hususlar üzerinde çalışabilmeleri için geçmiş ilişkilerini serbest bırakabilmeleridir. Bu açıdan tarafların birbirleriyle

---

360 Ulusal Denetim Bürosu Aile Birliği Sona Ermiş Kişiler İçin Hukuki Yardım ve Arabuluculuk İncelemesi (Mart 2007)

361 [2010] Fam Law 1235

362 Emery ve Wyer Çocuk Velayeti Arabuluculuğu (1987) Danışma ve Klinik Psikoloji Dergisi 55, 179 – 186

363 Waldron, Roth, Fair, Mann ve McDermott Çocuk Velayeti Hakkındaki Anlaşmazlıkların Çözümü için Terapötik Arabuluculuk Modeli (1984) Arabuluculuk Süreli Yayını 3, 5-20

364 A.g.e., sf. 18.

yüz yüze gelebilmeleri, dinleyebilmeleri ve sorunları çözmek istemeleri gerekmektedir. Bazı araştırmalar, olumlu sonuçların en iyi göstergelerinin çiftin karakteristik özellikleri ve dinamikleri ile arabulucunun nitelik ve becerilerinin birbirlerine "uyumlu" olması ve birbirleriyle etkileşebilmesi olduğunu tespit etmiştir. Pearson ve Thoennes[365] bu hususta birbiriyle ilişkili faktörlerin, hizmet alanların özellikleri, çiftin uyuşmazlıklarının niteliği ve arabulucunun nitelikleri olduğunu keşfetti. Donahue ve arkadaşları[366] arabuluculuk yoluyla ulaşılan anlaşmaların, tarafların nitelikleri ile arabulucunun iletişim becerileri arasındaki etkileşimle ilişkili olduğu fikrine ulaştılar. Arabuluculuk sürecindeki faktörlerin etkileşimi, kaos teorisinin ve küçük varyasyonların, çelişkiyi bir dereceye kadar gidermeye yardımcı olabilecek yollarla ne kadar alakalı olduklarını göstermektedir. Arabuluculuk modellerine olduğu gibi, ilgili sorular sormak, kabul etmek ve gerektiği yerde yeniden çerçevelemek gibi işlevler ve küçük müdahaleler, süreç boyunca ve sonucunda önemli farklar yaratabilmektedir.

14. Güvenilir sonuçlar için yeterli delil var mı?

Arabuluculuğun evrensel, her derde deva bir şey olmadığı açıktır. Arabulucuların deneyim ve becerilerine, ayrıca tarafların motivasyonuna ve ne kadar sorumluluk üstlendiklerine bağlıdır. Tıpkı mükemmel bir denge gibi, mahkemelerde görülen türden bir adalet altın standardının, arabuluculukta garanti edilemeyeceği akılda tutulmalıdır. Çocuk refahı söz konusu olduğunda, hâkimler belirli koşullar altında bir çocuğun yüksek menfaatlerini belirlemek için sabit bir formül uygulamazlar. Ebeveynler, çocuklarını hakimden çok daha iyi tanırlar. Ebeveynler, çocuğun yüksek menfaatleri, istekleri ve duygularını dikkatli bir şekilde göz önünde bulundurduğunda, yetenekli bir arabulucunun yardımıyla çocukları için birlikte planladıkları düzenlemeler, çocuğun ihtiyaçlarına karşılık gelecektir ve bunlar mahkeme kararından çok daha uzun bir süre sürdürebilecektir. Arabuluculuk, iletişimi geliştirmeye ve tarafların

365 Pearson ve Thoennes Üç Mahkeme Arabuluculuk Programına Yönelik Hizmet Alan Tepkilerinin Ön Portresi (1985) Arabuluculuk Mahkemeleri Dergisi 23 (1) 1-14

366 Donahue, Allen ve Burrell Arabulucunun İletişimsel Yeterliliği İletişim Monografları (1988) Cilt 55 104ff

üzerinde mutabık kaldıkları kararlar vermelerine yardımcı olan kısa bir süreçtir. Durumlar ve kişiler arası dinamikler çok değişken olup, arabuluculuğun standart bir sonuç üretmesi beklenemez. Arabuluculuk anlaşmaya çalışan herkese değil ancak birçok insana yardımcı olabilecek bir yol sunar. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki en deneyimli araştırmacılardan ikisi, "uyuşmazlıkların çözümü boşanma karmaşasındaki yapboz parçalarından yalnızca biridir". Arabuluculuğun yararını değerlendirirken, yalnızca arabuluculuk müdahalesinin ve ebeveynlerin karşıtlıklarının niteliklerini değil aynı zamanda taraflar ve tarafların evlilik ve ayrılık öyküsüyle ilişkili sayısız faktörü de arabulucu tarafından tartılmasının zorunlu"[367] olunduğuna işaret etmiştir.

Aile arabuluculuğuyla ilgili araştırma bulguları kesin değildir, ancak pek çok ülkede elde edilen kanıtlar; arabuluculuğun, ayrılmış ve boşanmış çiftlerin ve diğer aile üyelerinin uyuşmazlıkları çözmesi, daha iyi iletişim kurması ve çocukları için daha olumlu sonuçlara ulaşmasına yardımcı olduğu görüşünü desteklemektedir. Arabulucunun becerileri ve deneyimi kritik rol oynamaktadır. Arabulucuların eğitimi ve mesleki gelişimi bir sonraki bölümde açıklanmaktadır.

"Öyleyse denizin dönmesini um
İntikamın uzak yakasındayken sen
Buradan başka bir kıyıya
Varılabilir olduğunu bilirken"
Seamus Heaney Truva'da Şifa

367 Thoennes ve Pearson "Bruch ve McIsaac'a Yanıt" (1992) Aile ve Uzlaşma Mahkemeleri Değerlendirmesi vol 30 (1) 142-143; Barlow A, Hunter R, Smithson J ve Ewing J Aile Adaletine Dair Yol Haritalarının Çıkarılması- Özet Çalışması ve Temel Bulgular Raporu (Exeter ve Kent Üniversiteleri, Haziran 2014)

BÖLÜM 13
AİLE ARABULUCUSU OLMAK

"Dünyada görmek istediğiniz değişim siz olun"[368]

"Kişi becerilerini kendi başlarına ortaya çıkarmalıdır. Başkalarının kandillerinden kendi meşalenizi yakın ancak becerileri kişiliğinize uydurun… Bütün olmaya çalışın" Patrick Davis[369]

1. Arabuluculuk – Bilim mi Yoksa Sanat mı?

2. Arabulucu Rolüne Geçiş

3. Avrupa Aile Arabuluculuğu Eğitim ve Araştırma Forumu

4. Aile Arabuluculuğu için Mesleki Bilgiler

5. Deneysel Öğrenim Yoluyla Eğitim

6. Özfarkındalık

7. Dikkatli Olma

8. Aile Arabulucuları İçin Önemli Nitelikler

9. Arabuluculuk Bilgilendirme ve Değerlendirme Toplantıları Eğitimi

10. Aile Arabulucusunun Yeterliliği ve Ulusal Akreditasyonu

11. Mesleki Uygulama Danışmanlığı

12. Tartışmalı Sorular - Aile Arabuluculuğu İçin Başvuranların Seçimi ve Eğitimin Uzunluğu

13. Sezgisel Tepkileri Mantıki Analizle Birleştirmek

14. Kendi İçimizde Değişimi Başarmak

---

368 Mahatma Gandhi alıntılayan B'Hahn Çocuklar ve Gençlerin Geri Kazanılması (Bloomington 2001, Cilt 10 No 1) Sf. 6.

369 Davis P. "Özel Eğitim Arabuluculuğu" aktaran Kolb ve Arkadaşları Konuşmak İşe Yaradığında – Arabulucu Profilleri (Jossey-Bass 1994) Sf.60.

1. Arabuluculuk – Bilim mi Yoksa Sanat mı?

Arabuluculuk, kendi teorik ve pratik bilgisi, ilkeleri ve temel kurallarıyla giderek daha fazla kendi başına bir disiplin olarak kabul edilmektedir. Diğer bilim dalları gibi arabuluculuk vakıa incelemeleri, vakıaların sınıflandırılması ve sonuçların analizine dayanan bir veri tabanına sahip olmuştur. Arabulucular ve araştırmacılar, arabuluculuğa lineer bir şekilde yaklaşarak arabuluculuğu, tarafların anlaşmaya varabilmesi, kısmi anlaşma yapması veya anlaşmanın olmamasına göre başarılı, kısmen başarılı veya başarısız olarak sınıflandırdıkları bir dizi adım veya aşamaya bölme eğilimi göstermektedir. Arabuluculuk için benimsenen bu yaklaşım, mantıksal, analitik ve görev yönelimli olarak nitelendirilebilen "sol beyin düşüncesini" kullanmaktadır.

Aile Arabuluculuğu Bir Bilim Olarak Görüldüğünde, Şu İhtiyaçlar Öne Çıkmaktadır:

i. Arabuluculuğu, gerçeklerin toplandığı, farklılıkların açıklığa kavuşturulduğu, mevcut seçeneklerin belirlendiği ve çözüm önerilerinin üzerinde çalışıldığı bir dizi adımdan oluşan rasyonel bir süreç olarak düşünme;

ii. Vergi, emeklilik ve sosyal yardımlar da dahil olmak üzere hukuki ve finansal bilgiler dahil olmak üzere bilgiler; boşanmanın yetişkinler ve çocuklar açısından nasıl yaşandığı ve etkileri hakkındaki bilgiler; çocuk ve yetişkin gelişimi, aile dinamiği bilgisi, destek hizmetlerinin bulunabilirliği;

iii. Mali verileri analiz etme ve matematik becerisi;

iv. Müzakere edilerek veya hukuk davası açılması yoluyla varılan boşanma anlaşmaları hakkında bilgi ve deneyim: anlaşmaların yapılandırılması, eğilimler, güncel konular;

v. Mantık ve mantıklı düşünceyi içeren müzakere ve pazarlık teknikleri;

vi. Arabuluculuk disiplinine uymak, arabuluculuk üzerine araştırma çalışmaları hakkında bilgi sahibi olmak.

Aile Arabuluculuğu Bir Sanat Olarak Görüldüğünde, Şu İhtiyaçlar Öne Çıkmaktadır:

i. Empati, sezgisel anlayış ve insanlarla etkileşim kurma becerisi.

ii. Sadece ders kitabı bilgisi değil, olgunluk ve yaşam deneyimi.

iii. Taraflardan gelen irrasyonel tepkilerin artması ve uyuşmazlıkların uzaması halinde kullanılacak kriz yönetimi becerileri de dahil olmak üzere, ayrılan çiftlerin duygusal ve pratik ihtiyaçlarına yanıt verme becerileri.

iv. Sürecin yapısını ve hızını çiftin veya ailenin dinamiklerine göre değiştirebilen kişisel ve esnek bir çalışma tarzı.

v. Aile üyeleri arasındaki iyi ilişkiler ve işbirliğinin kendiliğinden yapılan anlaşmalardan daha fazla değerli görüldüğü, bir bütün olarak aile için endişe.

vi. İletişim becerileri - açık ve uygun bir dil, sorular, yeniden çerçeveleme kullanma.

Arabulucular çoğunlukla konuşma ve yazılı dile güvenirler, ancak konuşulan ve yazılı dil insanların iletişim biçiminin yalnızca küçük bir bölümünü oluşturur.[370] Arabulucular, gözlemleme, dinleme, hissetme (duygulara dokunma), tatma (test etme) ve 'koklama' olmak üzere beş duyuyu kullanmalıdırlar. Eğitim, gözlem yeteneklerimizi ve kendimizinki de dahil olmak üzere beden dili farkındalığımızı geliştirmektedir. Ayrıca tanıştığımız kişiler ve doğrudan kendimize yönelik his kanallarımızı da geliştirmeliyiz. Bilgi önemlidir, ancak bilginin, sezgi ve esinlenmeyle birleşebilmesi için insan anlayışının sıcaklığına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle aile arabuluculuğu en iyi hem bir sanat hem de bir bilim, duygu ve aklın bir araya getirildiği bir pota olarak anlaşılır. Ekim 2014'te aile arabulucuları ve avukatlarının iki yılda bir düzenli olarak gerçekleştirilen Arabuluculuk, Bilim ve Sanat serisinin bir parçası olan hafta sonu toplantısında başlık olarak, "Arabuluculuk Potası – Aile İlişkilerinin Arabuluculuk Yoluyla Yeniden İşlenmesi" seçilmişti. Ortaçağ simyacıları ateşi yok edici unsur olarak değil, dönüştüren unsur olarak görüyorlardı. "Ateş, maddi unsurların yeni kombinasyonlarda bir araya

370 Bkz. Bölüm 6

geldiği bir dönüşüm ve değişim sürecidir".[371] Simyacılar baz metalleri altın haline dönüştürmeye çalıştıklarında, onları bir potada ısıtırdı. Aile arabuluculuğu da farklı, genellikle çok sıcak olan öğelerin ve duyguların yeni kombinasyonlar içerisinde harmanlandığı ve kaynaştırıldığı bir potadır. Arabulucular, bu potayı ellerine alıp, duygusal sıcaklığı kontrol edip potada kaynayan veya köpüren öğelerin – duygu ve mantık – oranlarını ayarlayarak harmanlamayı amaçlarlar. "Simya ölçek olarak küçüktür... ve önemli miktarda spekülatif teori içerir".[372] "Baz öğeler" saf altından uyuma dönüşmese de, arabuluculukta, aile üyeleri ve arabulucuların kendileri için çeşitli derecelerde dönüşüm gerçekleşebilir. Aile üyelerinin hayatlarındaki bu stresli dönemlerde diyalog kurabilmelerine yardımcı olmak için bilgi birikimi, empati ve becerilere ihtiyaç duyulmaktadır; böylece yenilenen güven ve anlayışla birbirlerini suçlamak ve birbirleriyle kavga etmekten, işbirliği yapmaya geçebilirler. Arabuluculukta temel eğitim, arabulucu olma yolunda sürekli devam eden bir yolculuğun sadece ilk adımı olabilir, daha fazla olamaz.

İnsan davranışı, özellikle ayrılma ve boşanmanın karmaşasındayken; son derece değişken ve öngörülemeyen bir hale bürünür. Aile arabuluculuğu, her tarafın duygusal durumuna göre ayarlanması gereken, ailelerindeki büyük değişiklikleri ve geçişleri yönetmelerine yardımcı olunan, karmaşık bir süreçtir: bütün mesele anlaşmaya varmaktan ibaret değildir. Ayrı ve boşanmış çiftler arasındaki etkileşim kalıpları, bazı kalıplar değişime karşı oldukça dirençli olsalar bile zamanla değişir. Aile arabuluculuğunda, çiftleri ayıran uçucu dinamikler, arabulucunun aktif katılımıyla çeşitli şekillerde ve derecelerde yönetilebilmektedir. Arabuluculuk süreci, bir dizi etkileşimden oluşur: ne tanıdık bir çatışmanın tekrar sahnelenmesidir ne de anlaşmaya doğru giden taşıyıcı bir banttır. Arabulucular, "sol beyin düşüncesini" mantıksal, sistematik yaklaşımı, yaratıcılık ve sezgiyi teşvik eden "sağ-beyin düşüncesi" ile birleştirmelidir. Sağ-beyin düşüncesi", bütüncül bir şekilde bağlantı kurmayı amaçlar. Farklı seviyelerde çalışır ve bu seviyeler arasında bağlantılar oluşturabilir veya sezgisel sıçramalar yapabilir. Şablonlara ve ilişkilere doğrusaldan çok döngüsel bir şekilde bakar.

---

371 Bronowski İnsanın Yükselişi (BBC, 1973) Sf.142

372 A.g.e. sf. 134

2. Arabulucu rolüne geçiş

İngiltere'deki çoğu aile arabulucuları, aile hukuku, sosyal hizmet veya terapide gereken mesleki niteliklere ve tecrübeye sahiptir. Aile arabuluculuğu nispeten yeni bir disiplindir ve henüz bir "çocuk" olan arabuluculuk, psikoloji, sosyoloji, aile terapisi ve aile hukuku disiplinleri de dahil olmak üzere ebeveynlerin bilgi ve tecrübelerinden yararlanmalıdır. Tamamlayıcı mesleki geçmişe sahip olan eş-arabulucular, ebeveyn sorumluluklarını ortaklaşa üstlenen anne ve babalara benzer. Aile hukuku geçmişinden gelen kişiler, ayrılma, boşanma ve aile meseleleri ile ilgili olarak profesyonel bilgi ve deneyim sermayesi getirirler ve muhtemelen iyi müzakere becerilerine sahip olurlar. Bununla birlikte, işbirliği hukukunda eğitim görenler de dahil olmak üzere aile avukatları, ayrılan çiftlerin arabuluculuğa yanlarında getirdikleri güçlü duygular ve çocuklara ilişkin sorunların karmaşıklığı karşısında güçlük yaşayabilirler. Danışmanlar, sosyal hizmet uzmanları ve terapistlerin çiftler ve ailelerle ortak çalışma deneyimi ve becerisine sahip olma olasılıkları daha yüksektir ancak arabulucu rolüne doğru bilinçli bir geçiş yapmaları ve daha fazla bilgi ve beceri edinmeleri gerekir. Hâlihazırda bir avukat ve terapist olarak eğitim görmüş değillerse, stajyer aile arabulucuları, tanımadıkları bu yeni mesleki sahaya girip yeni güçlüklerle yüzleşebilmek için cesarete ihtiyaç duyarlar. Cesaret ve değişim kapasitesi teste tabi tutulur. "Arabulucu olmak, kişinin orijinal mesleği ne olursa olsun hepsinden farklı bir yaklaşım geliştirilmesini gerektirir… Arabulucular, deneyimlerinden yeni bir şekilde faydalanmak ve bazı eski alışkanlıkları terk etmek zorunda kalabilirler. Birçok arabulucu bunu zorlu bir süreç olarak görmektedir".[373]

Bir arabulucu olarak eğitim, yeni yetenek ve beceri edinmeyi ve arabulucunun rolünün parçası olmayan uygulama ve alışkanlıklarını bir kenara koymayı içermektedir. Kişi belirli bir meslekte ne kadar uzun süre çalışırsa, uygulama ve alışkanlıklarını değiştirmek o kadar zorlaşır. Bazıları aile arabulucusu rolüne doğal bir şekilde bürünürken; diğerleri ciddi zorluklarla karşılaşmaktadır. Mevcut avukat, terapist, sosyal hizmet

373 Brown ve Marriott AUÇ: İlkeler ve Uygulama (Sweet & Maxwell 2. Baskı. 2011) sf. 375.

uzmanı veya danışman (veya başka bir kökenden alınan) rolünden farklı bir biçimde aile arabulucusu rolüne geçişin bilinçli bir şekilde gerçekleşmesi gerekir. İlk adımlardan biri, tavsiye verme ve danışma arasındaki farkları tanımaktır. Arabulucular kanunu, hukuk terminolojisini ve mahkeme sürecini genel olarak açıklamak için hukuki bilgiye ihtiyaç duyarlar, ancak bu bilgiler arabulucunun tarafsız rolüne farklı şekillerde adapte edilir. Arabulucular, tarafların yasal hakları veya onların davasında uygulanabilecek olan yasal ilkeler hakkında taraflara tavsiyelerde bulunmamalıdır. Bu sebeple de; avukatların farklılıkları anlaması ve hukuk müşavirinin rolü ile aile arabulucusunun rolü arasındaki sınırları gözle görülür şekilde muhafaza etmesi gerekmektedir. Aile arabulucularının rolü eşsizdir. Avukat, danışman veya terapist rolleri ile birleştirilmemeli veya karıştırılmamalıdır. Bu roller arasındaki farklar bölüm 1'de özetlenmiştir.

Bir değişim geçirmekte olan aileyle gerçekleştirilen arabuluculuk, yeni bir şekilde düşünme ve farklı seviyelerde uyum sağlamayı gerektirir. Arabulucu olarak eğitilme ve gelişme, kendimizi içten değiştirmeyi içerir. Bu değişiklikler heyecan verici ve ilham verici olabilir, ancak endişe de yaratabilirler. "Alice Harikalar Diyarında" kitabında tırtıl Alice'e: "Sen kimsin?" diye sorar. Alice de: "Şey şu anda ben de pek bilmiyorum efendim – en azından bu sabah kalktığımda kim olduğumu biliyordum, ama o zamandan beri birkaç kez değişmiş olmalıyım"[374] diye yanıtlar. Bu çerçevede, arabulucu olarak eğitilmek, yalnızca bir dizi tekniği öğrenmek anlamına gelmez.

3. Avrupa Aile Arabuluculuğu Eğitim ve Araştırma Forumu

Avrupa ülkelerinden gelen aile arabulucularının fikirlerini ve deneyimlerini paylaşmaları için bir araya gelebilecekleri fırsatlardan ilki, Kasım 1990'da Fransa'nın Caen kentinde düzenlenen Avrupa konferansıydı. Bu konferansın ardından, Paris'teki Association Pour la Promotion de la Médiation Familiale (APMF) (Aile Arabuluculuğu Yaygınlaştırma Derneği) bir grup arabuluculuk eğiticisini ortak ilkelere ve hedeflere dayalı aile arabuluculuğunun eğitim standartlarını

374 Lewis Carroll Alice Harikalar Diyarında (Macmillan 1874) p. 60.

tanımlamak için birlikte çalışmak üzere davet etmişti. Başlangıçta, Belçika, Fransa, Almanya, İtalya, İsviçre ve Birleşik Krallıktan gelen eğitimcilerden oluşan bu grup, gönüllü bir kuruluş olan Avrupa Aile Arabuluculuğu Eğitim ve Araştırmaları Forumu'nu kurdu. Paris, Cenevre, Brüksel ve Hamburg'da düzenlenen, birden çok dilde gerçekleştirilen konferanslar neticesinde; Avrupa Aile Arabuluculuğu Standartları Sözleşmesi hazırlanarak, Fransızca ve İngilizce dillerinde basıldı.[375] Standartlar, aile arabuluculuğu eğitiminin ana unsurlarını (bilgi ve beceriler), eğiticilerin niteliklerini, eğitim almak isteyenlere uygulanacak kriterleri, gerçekleştirilecek temel eğitimin süresini ve akreditasyon gereksinimlerini tanımlamaktaydı.

Avrupa Forumu, nitelikli ve deneyimli aile arabuluculuğu eğitimcilerinden oluşan bir Yürütme Kurulu ve Eğitim Standartları Komitesi kurdu.

Eğitim Standartları Komitesi Ocak 2000'de Hamburg'da bir araya gelerek Eğitim Standartlarını tartıştı ve gözden geçirdi. Aşağıda özetlenen temel hususlarda fikir birliğine vardı:

i. Aile arabuluculuğu eğitimi disiplinler-arası olmalıdır. Eğiticilerin ve stajyerlerin, aile hukuku ve/veya psiko-sosyal disiplin geçmişine sahip olmaları gerekir. Farklı disiplinlerden ve geçmişlerden gelen stajyerler, eğiticilerden olduğu kadar birbirlerinden de öğrenirler.

ii. Eğitim programı, fiiliyatta aile arabuluculuğu yapan eğitim müdürü / yöneticileri tarafından geliştirilmeli ve koordine edilmelidir. Eğitim, pratik tecrübeler ve rol yapma/canlandırma oyunları içermelidir. Bu eğitimler, aile arabuluculuğu uygulamaları alanında ilk elden tecrübesi olmayan konuk uzmanların verdiği bir dizi akademik ders halinde yapılmamalıdır.

iii. Arabuluculuk farkındalığı eğitimi ile aile arabulucusu olmak için tanınmış yeterliklerin kazanılmasını sağlayan en az 180 saat süren eğitim arasındaki ayrımı netleştirmek önemlidir. Arabuluculuk farkındalık eğitimi, arabuluculuğa bir giriş sağlar; ancak tarafları arabulucu rolü üstlenmesine dair bir donanım temin etmez.

Aile arabuluculuğu eğitimi ve uygulaması için mevzuat ve ulusal standartları yürürlüğe koymuş olan ülkelerin artık Forum'a daha az

375 Avrupa Aile Arabuluculuğu Standartları Eğitimi, APMF, Paris 1992,

ihtiyacı vardır, ancak Forumun oluşturmuş olduğu standartları, dikkatle ele alınmayı hak etmekte ve aile arabuluculuğunun daha erken aşamasındaki ülkelere rehberlik etmeye devam etmektedir. Avrupa Forumu, uluslararası alanda birlikte çalışan arabuluculuk eğiticilerinin, birlikte çalışmak suretiyle fikir alışverişinde bulunmalarının ve deneyim kazanmalarının değerini ortaya koymuştur. Forum'un Standartlar Komitesinin asıl üyeleri, aile arabuluculuğunun, mesleki bilgi, uzman beceri, öz farkındalık ve etik davranışın bütünleştirilmesi gerektirdiğini oybirliği ile kabul etti.[376]

Bu çerçevede, Aziz Augustine, Latince "hakkında bilgi sahibi olmak" veya "becerisine sahip olmak" anlamına gelen scientia kelimesi ile anlayış ve bilgelik anlamına gelen sapientia kelimesi arasındaki farkı vurgulamıştır. Augustine bu ikisi arasındaki dayanak noktasına da şefkat ile görmek olarak tanımladığı "kalp gözünü" yerleştirmiştir.

376 Avrupa Forumu Standartları 2001, s.5

4. Aile Arabuluculuğu İçin Mesleki Bilgiler

Bir mesleki disiplinde kalifiye ve tecrübeli olan stajyer arabulucular, kendi disiplinlerinde yüksek seviyede alan bilgileri ile mesleğe başlamaktadır. Ancak hem avukat hem de terapist olarak çapraz eğitim görmedikçe; diğer alanlarda eksikleri olma ihtimali yüksektir. Bu nedenle, temel eğitiminin disiplinler-arası olması ve halihazırda bildiklerini tekrarlamaksızın mevcut bilgi vermek ve sahip olunan bilgileri genişletmek için tasarlanması gerekir. Arabulucular, arabuluculuk ve uyuşmazlık çözüm süreçleri, temel ilkeler, teori ve pratik uygulamalar gibi temel bilgi yapı taşlarına ihtiyaç duyarlar. Aile hukuku ve aile adalet sistemi hakkında en azından temel bilgilere; aile sistemleri, kültürel çeşitlilik, çocuk gelişimi ile farklı yaş ve kademelerde yetişkinler için ayrılık ve boşanma süreci ve tecrübesi, ergen ve çocuklara yönelik kavrayışa sahip olmaları gerekir. Eğitim kılavuzları, aile arabuluculuğu ve arabuluculuk politikaları ve prosedürlerinin gerekliklerini içeren standart belgelerini, yeterliğini değerlendirme gerekliliklerini ve daha fazlası için ihtiyaç duyulan bilgileri içeren kapsamlı listeler sunmaktadır. Arabulucu rolüne geçişi kolaylaştıracak bir eğitimi tasarlayıp vermektense, arabuluculuk için gereken bilgi alanlarının listesini çıkarmak daha kolaydır. Didaktik yerine son derece etkileşime dayalı olan eğitim sürecinin stajyerin öz farkındalığı ve dikkatini arttırması ve pratik arabuluculuk becerileri geliştirmesi gerekmektedir.

5. Deneysel Öğrenim Yoluyla Eğitim

Lisans veya lisansüstü eğitimde dersler genelde, kuramsal bilgi içermektedir, ancak öğrencilerin çoğu aile arabulucularının kullanması gereken becerileri geliştirmeden bu programlardan mezun olmaktadır. Birçok ülkede eş-eğitici olarak kazanılan deneyimler esnasında bazı kursların bilgiye ağırlık verildiği, gereken beceriler kazanılması hususunda ise yetersiz kalındığı görülmektedir. Bu itibarla, bilgi çerçevesi, alınacak olan eğitimin mimari yapısı olarak görülebilir. Ancak eğitim vermenin tüm hüneri tasarımında ve veriliş biçiminde yatmaktadır.

Aynı zamanda müzisyen de olan eğitmenler konuşmadan şarkı söylemeye kolaylıkla geçebilir, temaları göstermek ve yaratıcı bağlantılar kurmak için müziği kullanabilir. Tüm eğitmenler benzer şekilde yetenekli

değildir. Bazıları resim, diyagram ve film içeren görsel materyaller kullanır. Çoğu eğitici deneyimsel teknikler kullanır. Aile arabulucularına eğitim vermek, insanlara yüzmeyi öğretmek gibidir. Antrenör, yüzme hakkında genel bir bilgi verir ve temel kulaçları gösterebilir, ancak yeni bir beceri öğretmenin en iyi yolu, anlatmak veya nasıl yapıldığını göstermek değildir. İnsanlar bir işi en iyi kendileri yaparak öğrenirler. Yüzmeyi öğrenmek için antrenman yapılması ve gereken bağımsızlığı kazanmak için olumlu bir düşünüş yapısına, öz güvene ve su yüzeyinde durabilme yeteneğine sahip olunması ve büyük dalgalar hızla üzerinize gelse bile suyun içinde rahat olunması gerekmektedir. Rol yapma/canlandırma oyunları ise aşağıdaki hususların geliştirilmesinde yardımcı olur:

• Odadaki diğer kişilerin duygularını ve bu duyguları ifade etmek veya kendilerine saklamak için kullanabilecekleri farklı yolları anlamak;

• Güvenli ve destekleyici bir ortamda arabuluculuk pratiği yapmak;

• Verimli ve verimsiz olan arabulucu davranışını saptamak;

• Zor sorunlarla mücadele etmenin yeni yollarını keşfetmek;

• Kendi değerlerimizin ve alışkanlıktan kaynaklı tepkilerin farkında olmak;

• Tepkilerimizi ve zorluklarımızı paylaşmak ve yeni fikirler almak;

• Arabuluculuk hizmet alanı olmak ve genellikle hararetlenmiş güçlü duyguları deneyimlemek ve arabulucunun aradığı yanıtlara neyin yardımcı olup olmadığını öğrenmek.

Rol yapma/canlandırma oyunları, arabuluculuk sürecinin farklı aşamalarını ve/veya belirli beceri veya becerileri çalışmak için tasarlanabileceği gibi arabulucular için etik bir ikilem yaratan bir durumu incelemek üzere de düzenlenebilir. Her bir rol-yapma/canlandırma oyunu için; arabulucular, taraflar ve gözlemciler olmak üzere her bir rol için bireysel, gizli brifinglerin verildiği dikkatlice yapılandırılmış bir senaryo olmalıdır. Taraflar için verilen brifing gerçekçi ve yaratıcıysa, rollerine, tıpkı bir kostüm giymek kadar kolaylıkla girebilir ve karakterleriyle olağanüstü yoğunlukta bütünleşebilirler. Çatışma alevleri yükselir ve şiddetli öfke ve hatta gerçek gözyaşları bile görülebilir. Rol yapma/canlandırma oyun grupları, grup içerisinde kendi samimi duygularını ve kısıtlarını yaratır ve eğiticinin onları dinliyor olması da

kısıtlayıcı olabilir. Ancak eğitmenler, bir stajyerin aniden başını derde sokması halinde fark edebilmek üzere "havuz kenarını" terk etmemelidir. Rol yapma/canlandırma oyunları kişisel deneyimleri yansıtır bu sebeple ani duyguları tetikleyip, kişisel kayıpları hatırlatabilir. Eğiticilerin, eğittikleri kişilere karşı bir sorumluluğu vardır. Kaygı ve endişe işaretlerini görmeleri ve hassas bir şekilde destek vermeleri gerekir. Her bir rol için yazılı brifing verildiği rol yapma/canlandırma oyunu, kendiliğinden etkileşim üretir ve müdahale edebilecek bir kapsam geliştirir. Eğer drama oynanıyorsa, arabuluculuğun güçlü duyguları sadece gözlemlenmekle kalmaz, rol içinde deneyimlenebilir de. Bununla birlikte, eğitimciler, stajyerlerden herhangi birinin kişisel krize girmesi ihtimaline istinaden gözlerini açık tutmalıdır. Bir eğitim kursunda katılımcılardan biri, çocukken kendisinin de cinsel taciz kurbanı olduğunu ilk defa açıklamıştı. Ana eğitmenin dışında mutlaka bir veya daha fazla eş-eğitmen bulundurulmalı, biri bireyle ilgilenirken diğeri grubun bütününe karşı sorumluluklarını devam ettirmelidir. Eğitimciler, küçük bir grupta söylenenleri duymadan da beden dilini gözleyebilirler. Bir stajyer ani bir sıkıntı çekmeye başladıysa ve grubun diğer üyeleri bu durumun farkında değilse, eğitmenin müdahil olması ve bir can simidi atması gerekir. Rol yapma/canlandırma oyununda kişisel bir travmanın hatırlanarak bir krizi tetiklemesi yüzerken krampa tutulmak gibidir. Antrenörlerin, kurtarmaya ve destek vermeye (duygusal kriz süresince birini tutmaya) yetecek kadar güçlü yüzücüler olması gerekmektedir. İyileştikten sonra nasıl devam edileceği, verilecek desteklerle birlikte düşünülebilir. Bir rol yapma/canlandırma oyunu oynamaya başlamadan önce, çiftlere veya küçük gruplara odaklanmış bir planlama varsa, eğitmenler tarafından verilen yazılı brifingler kullanılarak "performans kaygısı" azaltılır ve çevresindeki diğerlerini boğma riski taşıyan stajyer yüzücünün çevresine daha az su sıçratması sağlanır. Bazı kursiyerler, rol yapma/canlandırma oyununu diğerlerinden daha faydalı bulurlar. Ancak eğitimciler tarafından iyi planlanıp yönetilmesi halinde genellikle bu oyunlardan hem bir şeyler öğrendiklerini hem de eğlendiklerini görmektedirler. Rol yapma/canlandırma oyunlarının sonunda tarafların rolden çıkması gerekir. Rol yapma/canlandırma oyunları yoğun duygular uyandırır ve ayrılan bir çifti oynayan oyuncular oyun bittikten sonra da münakaşa etmeye devam edebilirler. Bazıları rol yapma/canlandırma oyununu idare edilemez bulduklarından moralleri bozulabilir. Herkesin

duygularını güvenle ifade edebilmesi, yapıcı geribildirim ve destek alabilmesi, tekrar kendi kimliğine dönebilmesi gerekir. Rol yapma/canlandırma oyunlarında eş-arabuluculuk idmanı yapmak, gerçek hayattaki eş-arabuluculuk için gereken en temel hazırlıktır. Öğrenme, eş-arabulucuların ve "hizmet alanların" gözlemlerini ve düşüncelerini birbirleriyle güven inşa edecek şekilde yardımcı olmak üzere paylaştıkları yapıcı geri bildirim aşamasında da devam eder.

6. Özfarkındalık

Arabulucuların öz farkındalığı ve kendini nasıl tanıttığına ilişkin arabuluculuk literatüründe çok az referans bulunmaktadır. Ancak ilk izlenimler önemlidir. Arabulucuların tarafları nasıl "karşılayacakları" ve giyinmeleri gerektiği konusunda çocukların ve gençlerin görüşleri mevcuttur: "Arabulucu gülümsemeli ve kibar olmalı, dostça görünmek isteyen bir arabulucu kesinlikle takım elbise giymemeli ama kot pantolonla da olmamalıdır; O zaman işini ciddiye almıyor görünebilmektedirler".[377] Uzun boylu, heybetli bir avukat, eğitimin ilk gününe koyu renk, yelekli bir takım elbiseyle gelmişti, bırakın çocuğu, anne-babaların bile kendisini korkutucu bulabileceği söylendiğinde çok şaşırmıştı. Ertesi gün kırmızı balıkçı yaka bir kazak ve açık kahverengi bir pantolon giyerek geldi ve: "Bakın, renk!" dedi. Önemli olan yalnızca nasıl göründüğünüz değildir. Arabuluculuk eğitimi kişisel nitelikleriniz ve tarzınız, güçlü yanlarınız, zayıf yanlarınız ve nasıl davrandığınızın öz farkındalığını geliştirmeye de yardımcı olur. Kişinin kendisini videoda izlemesi rahatsız edici olabilir ancak önemli bir deneyimdir. Arabuluculuk eğitimi, kişisel nitelikler ve stil, güçlü yönler, zayıf yönler ve tutumların farkındalığını geliştirmeye yardımcı olur. Kişisel nitelikler arabuluculukta profesyonel bilgi ve teknik beceriler kadar önemlidir.

Arabulucunun kişiliği, davranış ve tutumları ile değerleri, bir ekosistemik yaklaşımda "arabuluculuk sisteminin" önemli bir parçasıdır. Arabulucuların kendi aile geçmişleri ve deneyimleri, kültürel eğitimleri, görüşleri, değerleri ve inançları da arabuluculuk sürecine dahil olur. Bilinçli veya bilinçsiz bir etkiye sahip olabilecek faktörlerin farkında olmak önemlidir. Arabulucular, kendi normlarını, değerlerini ve

377 Bir arabulucunun aktardığı bir söz

önyargılarını bilinçli veya bilinçsiz olarak arabuluculuk sürecine dahil ederler. Bir arabulucu, bir tarafı diğerine nazaran kendine daha yakın bulabilir veya bir tarafı diğeri karşısında savunma ihtiyacı hissedebilir. Taraflar kavga etmeye devam ettiklerinde, hakemlik yapmak ve onlara ne yapmaları gerektiğini söylemek isteyebilir. Eğitimlerinde arabulucuların, arabuluculuğa getirilen çatışmalarda taraf olmaktan kaçınabilmeleri ve "eşit mesafeyi" koruyabilmeleri için öz farkındalıklarını ve kendi reaksiyonlarını kontrol edebilme yeteneklerini geliştirmeleri amaçlanmaktadır. Rol yapma/canlandırma oyunları ve diğer deneysel egzersizler, stajyer arabuluculara, zorlayıcı durumları ilk elden deneyimleme, kendi tepkilerini tanıma ve çatışmayı yönetebilme becerilerini geliştirmeye ya da uyuşmazlığı çözmek için sorumluluk alma fırsatı tanır. Arabulucunun öz farkındalık ve becerileri, uygulama danışmanı desteği ve teşviki ile mesleki temel eğitimden başlayarak sürekli devam eden yolculuğunda durmaksızın artmaktadır.

7. Dikkatli Olma

Dikkat, "kişinin dikkatinin şu andaki duygular, düşünceler ve duyumlara maksatlı, kabul edici ve yargısız bir şekilde odaklanması' olarak tanımlanabilir".[378] Dikkat kavramı, Budist uygulamada vazgeçilmez unsurlardan olan "sati'den" türetilmiştir. Şiddet içermeyen iletişim ve çatışma çözme süreçlerinde kullanılması, 1960'lardan itibaren Marshall Rosenberg ve diğerleri tarafından, ayrıca İşbirlikçi İletişim olarak da bilinen bir iletişim sürecinde geliştirilmiştir.[379] Bu süreç, iletişimin üç yönüne odaklanır: öz duygudaşlık (kişinin içsel tecrübesine dair derin ve şefkatli bir anlayış olarak tanımlanır), empati (başkalarını derin duygudaşlıkla dinlemek) ve kendini dürüst ifade etme (kişinin kendini samimi, diğerlerinin de şefkatini uyandıracak bir şekilde ifade etmesi olarak tanımlanır).

Bazı arabuluculuk eğitmenleri, diğerlerine yanıt verirken empati yapabilmenin bir bileşeni olarak bu yoğun ve şefkatli öz farkındalığı geliştirmek için eğitimlerinde dikkat teknikleri kullanır. Dikkat

---

378 Wikipedia

379 Gates, Wray ve Gear Davranışsal Rahatsızlık: Kavramlar ve Stratejiler (Bailliere Tindall 2000)

göstermek, yapı ve tekniklere mekanik bir şekilde bağlı kalmaktansa arabulucuların sahip olması ve göstermesi gereken kişisel niteliklerine odaklanmaktadır. Gilbert'in[380] tüm arabulucuların okuması gereken kitabında da belirttiği gibi, "insanların başkaları ve özellikle de kendileri için şefkat geliştirmelerine yardımcı olmak her zaman kolay değildir". Gilbert, şefkatin özünü, "kendinin ve diğer canlıların acılarına derin bir farkındalık ve bu acıları azaltmak için niyet ve çaba ile bir araya gelen temel bir nezaket hali" olarak tanımaktadır.[381] Arabuluculuk, başta maliyet olmak üzere belirli pratik kısıtlara, tabi spesifik sorunların anlaşmaya bağlanmasına odaklansa da ailenin değişime uğradığı stresli dönemlerde iletişimi geliştirmek ve ailelere destek olmak gibi daha geniş amaçları da vardır. Arabulucuların kişisel nitelikleri ile şefkat ve dikkat kapasiteleri, taraflar açısından arabuluculuk sürecini yaşama biçimleri ve ulaştıkları sonuçlar açısından çok önemli etkileri olan faktörlerdir. Cloke[382], "Arabuluculuk ve Arabuluculuk: Derin Orta Yol" kitabında, birbirinden temel olarak tamamen farklı iki sonuç içeren iki orta yol olduğunu öne sürüyor. Bunların ilki iki şeyi birbirine eklemek ve ortalamalarını almak üzere gerçekleştirilirken ikinci, daha derin "dönüştürücü" orta yol ise; samimi ve kararlı dinleme, açık yürekli iletişim, empatik diyalog kurma, işbirliğine dayalı müzakere ile yaratıcı problem çözmeyi içermektedir.

8. Aile Arabulucuları İçin Önemli Nitelikler (Önem Sırasına Göre Sıralanmamıştır.)

• Sıcaklık – İnsanlarla etkileşim kurma ve empati gösterme becerisi

• Şefkat – (yukarıda tanımlandığı gibi)

• Bireye saygı – açık fikirli, yargısal olmayan

• Emredici olmayan –kolaylaştıran, çözüm önermeyen

• Çatışma ve uyuşmazlıklara olumlu ve iyimser bir yaklaşım getirmek

380 Gilbert Şefkatli Akıl (Constable, 2009) Sf. xxi

381 A.g.e., Sf. xiii.

382 Cloke Arabuluculuk ve Aracılık: Derin Orta Yol (2009) mediate.com Haftalık No. 266

• Denge – çatışan görüşlerle bağlantı kurma ve güç dengesizliklerini yönetme becerisi

• Kendini bilmek – kendi değerleri, zayıf yönleri ve önyargıları konusunda farkındalık

• İyi iletişim becerileri

• Sağlam duruş – Boğucu olmaksızın çatışmayı yönetme, gerektiğinde mücadele ederek, kuralları ve zaman sınırlarını koruma becerisi

• Duyguları ve ihtiyaçları anlama – duyguların güvenli bir şekilde ifade edilmesine izin verme becerisi

• Sabır – gerilemelerle baş etme becerisi

• Duyarlı bir şekilde kullanılan mizah duygusu

• Geniş bir bilgi yelpazesinden faydalanırken zekâ ve analitik beceriler

• Sağduyu – pratik ve aklı başında

• Olgunluk – yaşam deneyimi ve farkındalık

• Dürüstlük

• Mesleki disiplin ve objektiflik

• Bir takım oyuncusu olma yeteneği – birlikte arabuluculuk yapma olanağı

• Alçakgönüllülük – hataları kabul etmeye hazır olma, öğrenmeye isteklilik

• Dayanıklılık ve enerji

• Fikir üretmede, beyin fırtınasında, seçenekler yaratmada – katı bir model veya formülle sınırlandırılmamış – bir hayal gücü.

Bir kişinin tüm bu nitelikleri kendi bünyesinde toplaması oldukça zordur. Daha büyük olgunluk ve yaşam tecrübesinin dışında, daha yaşlı ve daha tecrübeli uygulayıcıların genç meslektaşlarından daha fazla "arabuluculuk niteliklerine" sahip olması söz konusu değildir. Arabuluculuk yapan gençler gözlendiğinde, çoğunun doğuştan gelen niteliklerin yanı sıra eğitimle edindikleri becerilere de sahip olduğu görülmektedir. Aile arabulucusu olarak eğitim için bir yaş sınırı olmalı mıdır yoksa üniversitelerde lisans(üstü) programlarda arabuluculuk niteliği kazanmaya yönelik bir ilk adım olarak arabuluculuk dersleri

olabilir mi?[383] Arabuluculuk eğitimi, eş-arabuluculuk yapmak ve ortaklaşa eş-arabuluculuğun nasıl yapılacağını keşfetmek için fırsatlar sunmalıdır.[384] Eş-arabuluculuğun en büyük yararlarından biri, eş-arabulucuların birbirlerinin güçlü yönlerinden yararlanması, farklı yeteneklerin bir potada buluşturulması ve arabulucuların birbirlerine destek sağlamasıdır.[385] Vakıa tartışmalarının yapıldığı ve mesleki uygulama danışmanlığının verildiği bir eş-arabuluculuk uygulama dönemi pratik eğitimin zorunlu bir parçası olmalıdır. Bu eğitim, kişilerin perspektiflerini genişleteceği gibi becerilerini de geliştirecektir.

9. Arabuluculuk Bilgilendirme ve Değerlendirme Toplantıları Eğitimi

Arabulucuların bilgi ve değerlendirme toplantılarında kullanmaları gereken beceri çeşitleri 3. bölümde belirtilmiştir. Öncelikle, arabulucunun öfkeli ya da endişeli bir bireyle etkileşime girmesi, bu kişiyle yakın ilişki kurması ve ondan bilgi alması ve bu bilginin işlenmesi kabiliyetinin göz önünde bulundurulması gerekir. Aynı zamanda, arabulucunun arabuluculuğa veya diğer uyuşmazlık çözme sürecine uygunluğunu dikkatli ve hassas bir şekilde değerlendirmesi gerekir. Hangi bilgilerin hangi hızda verileceği, bireyin psikolojik ve duygusal durumuna uyarlanmalıdır. İçgörü ve hayal gücünün gerçekçi bir değerlendirmeye tabi tutulduğu "özel hazırlanmış" bir arabuluculuk modeli sunarlarken; kişisel beceriler, süreç-yönetim becerileri ve problem çözme becerileri birleştirilmelidir.[386] Bazı vakıaların arabuluculuk dışında bırakılması gerekirken, bazılarında eş-arabuluculuk, özel toplantı ya da mekik arabuluculuğu uygun olabilir.[387]

383 Robinson "Şekil Değiştirenler ve Hazerfanlar – Aile Arabuluculuğu Disiplini Üzerine Düşünceler" Aile Hukukunda Elli Yıl – Stephen Cretney'den Denemeler (Intersentia, 2012) isimle eserde yer almaktadır.

384 Bkz. Bölüm 4 Etkili Eş-Arabuluculuğun Ön Koşulları

385 A.g.e., Kültürlerarası Eş-Arabuluculuğun Bir Örneği

386 Bkz. Bölüm 5, s.11

387 Bkz. Bölüm 4

10. Aile Arabulucusunun Yeterliliği ve Ulusal Akreditasyonu

Arabuluculukta, bir üniversite diplomasına ya da alınan herhangi bir diplomaya dayalı akademik yeterlik, arabuluculuk yapmak için gereken niteliklere sahip olunduğu anlamına gelmeyebilir. Bu durum motosiklet kullanmaya benzer. Bir motosikletçinin motosikleti kontrol etmesi ve yönlendirmesi için esneklik ve dengeye, sırtı dik bir duruşa ihtiyacı vardır. Bir virajı aşmak için motosiklet sürücüsünün viraja doğru yatması ancak sonra sırtını tekrar düzeltmesi gerekir. Arabulucular dengeyi veya tarafsızlığı kaybetmeden farklı yönlerde eğilebilmek için benzer bir tür esnekliğe ihtiyaç duyarlar. İngiltere ve Galler'de, ulusal akreditasyona sahip bir aile arabulucusu olarak tescil edilmek için Aile Arabuluculuğu Konseyi tarafından belirlenen ulusal standartlar ve şartlar yerine getirilmelidir.

FMC Davranış kuralları[388] arabulucular için aşağıdaki şartları içerir:

a. Arabulucular ya FMC tarafından akredite edilmelidir (yani, FMCA statüsüne sahip olmalı) ya da FMC tarafından onaylanmış bir temel eğitim programını tamamlamış ve FMCA çalışması yapmak üzere FMC tesciline haiz olmalıdır.

b. Arabulucular, FMC'nin mevcut bir üyesi olmak ve gerekli uygulama seviyelerini, mesleki uygulama danışmanlığını ve devam eden mesleki gelişimini sürdürmek de dahil olmak üzere FMC'nin akredite edilmiş ve tescilli arabulucular için geçerli olan şartlarını yerine getirmelidir.

3.4. Kamu tarafından finanse edilen arabuluculuğu yapacak olan arabulucular, FMCA statüsüne sahip olmalıdırlar.

Bir Aile Arabulucusunun, Aile Arabuluculuğu Konseyi tarafından akredite edilebilmesi için, Aile Arabuluculuğunda Yeterlilik Değerlendirmesini geçmesi gerekli görülmektedir. Bunun için üç adet arabuluculuğu gösteren belgenin (kişisel kimlik bilgileri çıkartılmış alarak, vakıa üzerine yorumlar, arabulucunun karşılaşmış olabileceği ikilemlere verilmiş olan yanıtlar ve arabulucunun Mesleki Uygulama

388 Bkz. Ek

Danışmanı tarafından düzenlenmiş bir referans belgesini içerecek şekilde) hazırlanarak sunulması gerekmektedir. Akreditasyon almak bir ehliyet sınavını geçmek gibidir. Yeni arabulucunun arabayı yolda tutması ve zarara neden olabilecek çarpışmalardan kaçınabilmesi gerekir. Ancak, dosya incelemesi fırtına ve sağanak yağışlı havalarda sürüş becerilerinin ne olacağını göstermeyebilir. İrlanda ve Avustralya da dahil olmak üzere bazı ülkelerde yeterlik değerlendirmesinde, arabulucunun etkileşimlerinin ve yeteneklerinin canlı veya videoya kaydedilmiş bir rol yapma/canlandırma oyunlarında sergilenmesi de talep edilmektedir.

FMCA arabulucuları, yıllık gereken minimum yüz yüze arabuluculuk, sürekli eğitim ve mesleki uygulama danışmanlığını tamamlamış olmalarına göre Üye Kuruluş üyeliklerini sürdürmek yoluyla FMCA tescillerini her yıl yenilemek zorundadır. Üyelik yenileme başvurusunun arabulucudan sorumlu MUD tarafından da imzalanması gerekmektedir. Aile Arabuluculuğu Konseyi üyesi olan Aile Arabulucuları Birliği yeni eğitim almış bir arabulucunun tek başına arabuluculuk yapmaya başlamadan önce en az 10 saat eş-arabuluculuk yapmasını ve MUD onayı almasını zorunlu tutmaktadır. FMA aynı zamanda bir Kıdemli Arabulucu Statüsü oluşturmuştur. Bu statü ileri sürücü statüsüne eşdeğerdir.

"Arabuluculuk, ciddi bir eğitim ve yakın bir denetim olmadan öğrenilemeyecek mesleki bir beceridir",[389] *diyen ve FMC tarafından istenen, aile arabuluculuğu eğitiminin ve uygulamasının kalitesini ve mevzuatını iyileştirmek için hazırlanan bir raporda, Profesör John McEldowney,*[390] *şu gözlemini aktarmıştır: "Aile arabuluculuğu, geniş bir disiplin alanına yayılmış beceri ve tekniklere dayanır ve genel olarak arabuluculuktan ayrılması gerekir. Karmaşık finansal yapı ile bunlarla bağlantılı sorunlar ve ayrıca çocuk refahına ilişkin sorunların da benzersiz bir şekilde ele alınmasını sağlar ... Modern ve düzenli olarak güncellenen düzenlemelere dair standartları belirleyerek mesleki kuralların saptanmasını, uzmanlaşma ve akreditasyon şemasının güncellenmesinin temin edilmesini gerektirir".*[391]

---

389 Aile Adaleti İncelemesi, Nihai Rapor Kasım 2011 paragraf 4.100

390 McEldowney Değişim Çağında Aile Arabuluculuğu, FMC Nihai İnceleme 2012

391 McEldowney, a.g.e paragraf 15 ve paragraf. 75

11. Mesleki Uygulama Danışmanlığı (MUD)

Deneyim düzeylerine bakılmaksızın, tüm arabulucular, uygulamalarının, vakıa tartışmalarının ve danışmanlıklarının gözden geçirilmesi için muntazam olanaklara ihtiyaç duyarlar. Bazen bir arabulucu endişe ve ikilem yaşayabilir, stresli hissedebilir veya danışmanlık gerektiren zorluklarla karşılaşabilir. Sorunları paylaşmak ve başkalarının deneyimlerini öğrenmek önemlidir. Arabulucunun Mesleki Uygulama Danışmanı (MUD), aile arabuluculuğu için mesleki uygulama danışmanlığı üzerinde ilave eğitim almış olan, FMC tescilli ve akredite bir aile arabulucusu olmalıdır. Bu kişinin sorumlulukları şunları içermektedir:

• Arabulucunun mesleki uygulamasını desteklemek,

• Yeni anlayış ve kavrayışı teşvik etmek, yeni fikirler ve yaklaşımlar sunmak,

• Vakıa dosyalarını gözden geçirmek ve vakıa sunum notları ve özetleri hakkında danışmanlık sağlamak,

• Karşılaşılan sorunlarla başa çıkmada yardımcı olmak ve olası stratejileri düşünmek,

• Arabuluculuğun olabilecek yıpratıcı etkisine karşın kişisel destek vermek

• Değerlerin ve tutumların uygulamayı nasıl etkileyebileceğini düşünmeye yardımcı olmak,

• Yeni model ve ortaklık biçimleri geliştirmeye yardımcı olmak için önerilerde bulunmak,

• Sürekli eğitim planlamasına ve mesleki gelişimine yardımcı olmak,

• Güncel gelişmeler, araştırma vb. konular hakkında bilgi vermek,

• Daha ileri düzeyde okumaya ve bilgi alanlarını genişletme yollarını bulmaya teşvik etmek,

• Yetkinlik değerlendirmesi için portföy hakkında danışmanlık sağlamak,

• Yetkinlik değerlendirmesi için başvuruyu destekleyen bir referans sunmak,

• Üye Kuruluşun Şikâyet Prosedürüne uygun olarak bir hizmet alandan gelen şikâyeti ele almaya yardımcı olmak,

• FMC Davranış kurallarının ihlalini içeren büyük bir şikâyet durumunda, MUD, olası ihlali Üye Kuruluşa bildirmek,

• Genel anlamda destekleyici bir arkadaş, aynı zamanda rehber olmak.

MUD, meslek standartlarını korumak için arabulucu, Üye Örgütü ve FMC'ya karşı mesleki sorumluluk taşır. Bu sorumluluklar, MUD ve arabulucu arasında gerilime neden olabilir. Bu nedenle arabulucuya karşı bir hizmet alan şikayetinin soruşturulması bağımsız bir MUD tarafından üstlenilmelidir.

Arabuluculuğun Yarattığı Duygusal Baskılara Dayanmak

Aile arabuluculuğu stresli bir iştir. Arabulucular, arabuluculukta karşılaştıkları sıkıntı ve acılara karşı, özellikle de kendilerinin de stres altında olduğu durumlarda savunmasızdır. Arabuluculuk oturumlarının duygusal yoğunluğu ve arabulucu üzerindeki baskılar, yorgunluğa, tükenmeye veya arabulucunun yargısını ve çalışma kabiliyetini etkileyebilecek reaksiyonlara neden olabilir.[392] Bu gibi durumlarda bir danışmanın hazır bulunması ve desteği çok önemlidir. Arabulucular, empati ve nesnellik arasında bir denge sağlamalıdırlar. Taraflar daha iyi anlaşıldıklarını hissettiklerinde, argümanlarının kendileri tarafından anlatılması ihtiyacını daha az hissedip daha iyi dinleyebilme yeteneğine sahip olurlar. Ancak duygusal duyarlılıkları arttıkça, arabulucunun empati yaparak dinlemesi, arabulucunun kendi içinde de baskı ve kararsızlık yaratabilir. MUD, danışanlara kendi duygularını tanıma ve bunlarla baş etmelerinde yardımcı olabilir ve belirli bir kişi veya problemle kendini eşleştirmesini önleyebilir.

İttifaklara Direnmek

Arabulucular kaçınılmaz olarak, taraflardan bazılarını kendilerine diğerlerinden daha yakın hissedecektir. Bazı kişilikler ve davranış biçimleri öznel bir tepki tetikleyebilir. Bir arabulucu, bir çifte karşı farklı tepkiler hissettiğinin farkına vardığında, bir eşe karşı sempati duyup

392 De Mayo "Boşanma arabuluculuğunda pratik ve etik kaygılar" (1996) 13 (3) Arabuluculuk Süreli Yayını 217-228

diğerine karşı eleştirel davrandığında ya da ona karşı bir tutum içerisine girdiğini hissettiğinde; bir adım geriye giderek neler olduğunu inceleme ve dengeyi yeniden sağlama yollarını düşünmeye ihtiyaç duyacaktır. Bu noktada MUD ile bu konuyu konuşmak gerekli ve yararlı olabilir.

Birbirine Destek Olmak, Güçlendirmek ve Kendini Beslemek

İnsanlara destek hizmeti sunan mesleklerin mensupları genellikle kendilerinden hizmet alanlara yardım etmekle o kadar meşguldürler ki birbirlerinin ve kendilerinin ihtiyaçlarına yanıt vermeyi es geçerler. Etkili arabuluculuk yapabilirler, ancak meslektaşlarının çabalarını ve endişelerini kabul etmezler. Arabuluculuk mesleğine ilişkin olmak üzere arabuluculuk becerilerine de bazen son derece keskin bir şekilde ihtiyaç duyulmaktadır. Arabuluculuk örgütlerinin, başkalarının kullanmasını tavsiye ettikleri bu işlemi kendileri için reddettiği bilinen, üzücü bir gerçektir. Arabulucuların birbirleriyle de ilgilenmeleri ve kendilerini yenileyecek kaynaklardan da faydalanmaları gerekir.

12. Tartışmalı Sorular – Aile Arabuluculuğu İçin Başvuranların Seçimi ve Eğitimin Uzunluğu

Aile arabulucusu olarak eğitim alma fırsatı tüm taraflara açık mı olmalı, yoksa kriterler ve seçim prosedürü mü uygulanmalıdır? FMA, (hukukçu, sosyal hizmet uzmanı, aile terapisti gibi) ilgili bir disiplinde en az üç yıl yeterlilik sonrası ilgili alanda deneyimlerine istinaden başvuranın kişisel beyanı ve en az iki referans istemektedir. İngiltere'deki temel eğitim tecrübeli uygulayıcılar için meslek sonrası eğitim olarak tasarlanmıştır. Bununla birlikte, önceden alınan eğitim ve kurslara rağmen, kısa ve yoğun geçen bir temel eğitim programı sadece arabulucu rolüne geçişin başlamasına ve kilit becerilerin geliştirilmesine olanak sağlayabilmektedir. Bu, arabulucunun yolculuğunun ilk aşamasıdır.

Bazı Avrupa ülkelerinde, mesleğe başlayabilmek için daha uzun bir aile arabulucusu temel eğitimi gereklidir. Fransa'da, 2 Aralık 2003 tarihli bir kararname ile aile arabuluculuğunda Devlet Diploması alınması "Diplomame d'Etat de Médiateur Familial" ön görülmüştür. Bir aile arabulucusunun devlet tarafından tanınması için öngörülen bu programın başarılı bir şekilde tamamlanması gereklidir. Söz konusu diplomanın gözden geçirilmesi ve değerlendirilmesinin ardından, 19 Mart 2012'de

kabul edilen kanunda değişiklikler yapılmıştır. Aile Arabuluculuğu Fransız Devlet Diploması 315 saatlik arabuluculuk süreci ve teknikleri eğitimi, 161 saatlik hukuk, psikoloji ve sosyoloji alanlarında teorik eğitim ve sonrasında bir arabuluculuk merkezinde 105 saatlik denetimli uygulama ve 14 saatlik denetimli tez hazırlanmasını gerektirmektedir. Fransa'da eğitimin toplam süresi 595 saattir. Bazı modüller için krediler önceki mesleki niteliklere dayanarak verilebilir ve bu programın süresi, bir Yüksek Lisans derecesi elde etmek için 600 saatin de ötesine geçebilir. Arabuluculuk sertifikasyonu konusunda Almanya'daki kanun tasarısı, pratik eğitim, rol yapma/canlandırma ve denetimi içeren en az 120 saatlik sertifikalı eğitim alınması gerektirmektedir.[393]

Birçok üniversite, arabuluculuk ve uyuşmazlık çözümü konularında yüksek lisans programları sunmaktadır. Ancak kendileri yeterli arabuluculuk deneyimine sahip olmayan, akredite arabuluculuk eğitimi almamış öğretmenler tarafından yönlendirilen akademik çalışmalar, uygulama için yeterli hazırlık sağlamamaktadır. Tek başına bilgi yetersizdir. Arabulucunun becerisi, bilginin uygulanma biçiminde ve taraflar ve/veya arabulucu tarafından, bilinmeyenin ve bulunması gereken şeylerin tanınması yeteneğinde yatmaktadır. Bilgi tabanı aşağıdakileri kapsamalıdır:

• Barışçıl yöntemlerle çatışma çözümü teorisi, felsefesi ve tarihi.

• Hukukta aile uyuşmazlığı çözme sistemleri – düşmanlık, sorgulama ve özel düzenleme.

• Arabuluculuk gelişimine ilişkin dava hukuku, uygulama ve yaptırımlar.[394]

• Arabuluculuk gizliliğine ilişkin belirli hukuk alanları.

• Adli yargının sınırları, refah ilkeleri, ebeveyn sorumluluğu ve paylaşılan ebeveynlik gibi aile hukukunun belirli alanları.

---

393 Daha ayrıntılı bilgi için Bkz. Bölüm 14.

394 Bkz. Halsey ile Milton Keynes Genel Sigorta Hastanesi Davası [2004] İngiltere ve Galler Temyiz Mahkemesi (Dosya No) 576: "Alternatif Uyuşmazlık Çözüm yolunun değer ve önemi son derece kısa sürede ortaya konmuştur. Artık hukuk alanında faaliyet gösteren bir davaya taraf olan tüm profesyonellerin kendi müvekkilleri ile söz konusu uyuşmazlığın AUÇ için uygun olup olmadığını değerlendirmeleri zorunludur".

• Arabuluculuk modelleri ve uygulamaları – yapılandırılmış, dönüştürücü, anlatı, ekosistemik.

• Aile adalet sisteminde mevcut arabuluculuk yeri.

Özetle, konuya ilişkin olarak, bir yüksek lisans programı, akredite edilmiş bir aile arabulucusu olmak için gereken mesleki eğitim ve yeterlik değerlendirmesi için gereken yeterli temeli sağlayabilmelidir.

13. Sezgisel tepkileri Mantıki analizle birleştirmek

Bir psikoterapist olan Clarkson, *"Bugün gereken temel becerilerden biri, belirsiz koşullarda en küçük ipuçlarının hızlı bir şekilde işlenmesidir. Sezgi bunu yapmanın en hızlı ve en doğru yolu olabilir ... Sezgisel beceriler, nasıl tepki vereceğinizi bilmenizin şart olduğu akarsu rafting sporu için gereken becerilere son derece benzemektedir. Bilgi ise, sizin üzerinize doğru hızla gelen veri akışının yüzeyindedir" diye yazmıştır.*[395]

"Hızlı ve Yavaş Düşünme" adlı kitabında,[396] Kahneman gündelik hayatta kullandığımız sezgisel anlayışın örneklerini verir. Öfkeli bir kişi, konuşmaya başladığında öfkeyi tespit ederiz, odaya girdiğimizde kendi hakkımızda konuşulmakta olduğunu anlarız ve örneğin, yan şeritteki motosiklet kullanıcısı tehlikeli bir şekilde sürüyorsa hızla reaksiyon gösteririz. Bir problemle karşı karşıya olduğumuzda durumu anlarız ve içgüdüsel tepkimiz genellikle gereken tepki olur. Fakat içgüdüler yanılmaz değildir. Sıkıştığımız zaman, daha yavaş, daha analitik bir düşünce biçimine geçebiliriz. Kahneman, sezgisel düşünceyi "Sistem 1" ve analitik düşünceyi "Sistem 2" olarak adlandırmaktadır. Bilinen durumlara tepkilerimiz ("bilinen" kelimesi aile arabulucuları için çift anlam taşır) ve kısa vadeli öngörülerimiz genellikle doğrudur, çünkü "Sistem 1" genel olarak etkilidir. Bununla birlikte, "Sistem 1" öğrenilmiş izlenimlere dayanmakta olup bu izlenimler yanıltıcı olabilirler. Bu nedenle "Sistem 1'i" hataya açık hale getiren önyargılar vardır. Zor problemlere çözüm üretmek için "Sistem 2" gereklidir. "Sistem 2", kişinin belleği içinde arama yapmak, karmaşık hesaplamalar ve karşılaştırmalar yapmak, dikkatli planlama ve bilinçli seçim yapmak için

395 Clarkson Bildiklerini Unutmayı Öğrenmek, Surrey Üniversitesi makalesi, 1998

396 Kahneman Hızlı ve Yavaş Düşünme (Penguin Books 2012)

kullanılır. Bununla birlikte," Sistem 2" de hata yapmaya açıktır ve "mantığın kusursuz bir örneği değildir. Yetenekleri ve erişebildiği bilgi sınırlıdır. Biz mantıklı olduğumuzda, her zaman doğruyu düşünmüyoruz".[397] Kahneman, Sistem 1 ve 2'nin bir kombinasyonunun çok etkili olduğunu savunmuştur. Zira bu kombinasyon çabayı en aza indirgemekte ve performansı optimize etmektedir. Arabuluculuk eğitimi, "Sistem 1'in" sezgisel düşüncesi "Sistem 2'nin" analitik düşüncesini birleştiren becerileri arttırır. Arabulucuların, her ikisine de ihtiyacı olduğu açıktır. Kahneman'ın dediği gibi, "uzmanlık elde etmek uzun süren bir iştir, çünkü uzmanlık tek bir beceri değil beceriler topluluğudur".[398]

14. Kendi İçimizde Değişimi Başarmak

Diğer insanlara durumlarını değiştirmelerine ve sorunlarını çözmelerine yardımcı olabileceğimizi düşünmek kibirli görünebilir. Bundan dolayı işe, öncelikle kendimizi değiştirerek başlamalıyız. Değişim zordur. Arabulucuların söyledikleri ile yaptıkları aynı olmak zorundadır ve bunda her zaman başarılı olamazlar. Bilindik düşünme ve çalışma yollarını değiştirmek için kendi içimizde motive olmamız ve diğer insanlardan ilham almamız gerekebilir. Sabit fikirler ve bilindik düşünüş yöntemlerinden oluşan bir kabuğun içine saklanmak kolaydır. Yeni bir yaklaşım geliştirmek, tıpkı kırılgan bir yaratığın kabuğundan çıkıp kanatlarını uzatmaya ihtiyaç duyması gibi, zor olabilir. Öğrenme ve yeni çalışma yöntemlerini keşfetme kapasitemize inanmamız gerekmektedir. Einstein'a göre, "düşünceyi değiştirmeden dünya değişemez".[399] Çatışmayı işbirliğine dönüştürmek için, beynimizin nöroplastisitesini arttırmaya ve bunun için de sürekli yansıtıcı uygulamaya ihtiyaç vardır. Beyinde yapılan son çalışmalar, devam eden yansıtıcı uygulamaların bilişsel yeteneklerin gelişimini arttırdığını ortaya koymaktadır: "Zaman içinde bir beceriye yönelik çalışmaya dair bağlılık ve hataları özenle sıfıra indirme konusundaki kararlılık ... orta yaşta beyin yeni bir çağın eşiğindedir- ne yaptığımız hatta ne düşündüğümüz

397 A.g.e. sf.415.

398 A.g.e. p.241.

399 Alıntılayan M. Amrine, New York Times Dergisi, 23 Haziran 1946

bile önemlidir… Beyinlerimiz bağlantı şablonları, birbirine geçmiş bilgi katmanları oluşturmaktadır".[400]

Sinir ağları orta yaş ve daha sonraki yaşlarda bile oluşmaya ve güçlenmeye devam edebilmektedir. "Nöroplastisite bir ömür boyunca devam eder- beynin işlevini geliştirmek için asla yaşlı değilsinizdir".[401] Farklı bir disiplinden gelen bir diğer arabulucu ile birlikte eş-arabuluculuk yapmak yeni sinir ağları oluşturur ve sinapslar daha hızlı çalışır! Kahneman, insanoğlunun dünyayı, aslında olduğundan daha iyi olarak görmesini sağlayan bir iyimserlik önyargısına sahip olduğunu öne sürmektedir.[402] Arabulucular, iyimserlik önyargısına ihtiyaç duyarlar. Mayıs 2000'de, on bir ülkeden otuz tane aile arabuluculuğu eğiticisi, Londra yakınlarında düzenlenen iki günlük Aile Uyum Eğitmenleri Değişim Forumuna katıldı. Bu forum son derece zenginleştirici ve ilham verici bir deneyim olmuş ve arabulucuların aşağıdakileri araması gerektiği sonucunu ortaya çıkarmıştı:

- Sadece kafanın içinden geçeni değil, kalbi de dinlemek;
- Her bir kişinin bireyselliğine saygı duymak;
- Alçakgönüllülük, şefkat ve hoşgörü göstermek;
- Uygun mesafeyi korumak;
- İnsan sıcaklığını ve anlayışını iletmek için iletişimi kolaylaştırmak;

400 Strauch Yetişkin Beyninin Gizli Yaşamı (Penguin Books 2011) Giriş, sf. xvii.

401 A.g.e. sf. 121.

402 Kahnemann Hızlı ve Yavaş Düşünme Penguin Books 2012

"Başka birisini ya da başka bir zamanı beklersek değişim asla gerçekleşmez. Bizler beklediğimiz kişileriz. Aradığımız değişiklik biziz".[403]

Arabuluculuk/Meditasyon
Ne kolay bir hatadır bu benim sık yaptığım
Arabuluculuk (ing.: Mediation) ve meditasyon
Kelimelerini karıştırmam
Tek bir T harfinin
Yaptığı onca değişiklikten eğlenmem
Ama belki o kadar büyük değildir;
Meditasyonda gerçekliğin
Daha da farkına varırız
Alışkanlığa dayanan yanıtların
Robotlaştırıcı etkisinden
Ve kendi negatif duygularımızın
Köleleştirici etkisinden kaçarız.
Böylece azat edilmiş
Bu güzel yaşamı yaşar ve
Daha güçlü, daha anlayışlı severiz
Ve bu sayede, başka her şeyle birlikte,
Daha etkili arabuluruz.'
Adam Curle[404]

403 Barack Obama, Demokrat Parti Ulusal Kongresine yaptığı konuşmadan, Washington DC, 28 Ağustos 2008

404 Curle Gerçekliğin Tanınması – Fikriyat ve Nesir Şiirler (Hawthorn Press, 1987) sf.29

BÖLÜM 14 ULUSLARARASI AİLE ARABULUCULUĞU VE GÜNCEL GELİŞMELER

"İnsanın birliği, bizi bir arada tutan temel etik meselesidir"
Muhammed Yunus 2006

1. Avrupa'da Aile Arabuluculuğu – Genel Bir Bakış

2. Avrupa'da Hukuk Sistemlerinin Uyumlaştırılması

3. Lahey Uluslararası Özel Hukuk Konferansı

4. Uluslararası Sınır-Ötesi Davalarda Adli İşbirliği

5. Sınır Ötesi Uyuşmazlıklarda Uluslararası Aile Arabuluculuğu

6. Çocuk Kaçırma Davalarında Arabuluculuk ile İlgili Olarak Düşünülmesi Gereken Sorular

7. Uluslararası Aile Arabuluculuğunun Farklı Modelleri

8. Uluslararası Aile Arabuluculuğu Eğitim ve Sertifikasyonu

9. Uluslararası Çevrimiçi/Online Arabuluculuk

10. Uluslararası Sosyal Hizmet Kuruluşu (ISS) ve İşbirliğine Dayalı İşlem

11. Aile Arabuluculuğunun Süregelen Evrimi

1. Avrupa'da aile arabuluculuğu – genel bir bakış

Arabuluculuk ve barıştırmaya dair değerler sistemi, yüzyıllar boyu doğudan batıya, batıdan doğuya doğru, mimarlıkta kullanılan kengel yaprağı gibi dolaşıp durmuştur. Avrupa'da aile arabuluculuğu 20. yüzyılın son çeyreğinde hızla yayılmıştır ve aynı hızla gelişmeye devam etmektedir. Birçok ülke arabuluculuk hakkında mevzuat çıkarırken, arabuluculuk literatürü, konferanslar ve internet yoluyla uluslararası bilgi değişimleri çoğalmaktadır. Bununla birlikte, arabuluculuğun kamuoyu tarafından bilinmesini ve kullanılmasını arttırmak için halen yapılması gereken çok şey vardır. Avrupa'daki aile arabuluculuğu hala yamalı bohça veya mozaik bir görüntü vermektedir. Yamayı oluşturan parçalar benzer tasarım ve renklere sahip olsa da modelleri değişiktir ve hala eksik parçalar vardır. Tekdüzelik yerine kültürel farklılıkları benimseyen çok yönlü bir yama tercih edilir. Farklı kültürler farklı arabuluculuk türlerini gerektirebilir. Öte yandan, ülke sınırlarını mülteci ya da ekonomik göçmen olarak geçen bireylerin ve ailelerin sayısı giderek arttığı gerçeği, evrensel olarak kabul edilmiş ilkeler ve tutarlılık ihtiyacını ortaya çıkarmaktadır. Arabuluculuk konusundaki yasal mevzuat, amaçlarına, gönüllü katılım, gizlilik ve arabulucunun tarafsızlığına ve alınan karar üzerindeki kontrolün taraflara ait olmasına ilişkin önemli derecede uzlaşı bulunmasıyla artmaktadır. Arabuluculuk yamalı bohçası, Avrupa çapında değişen büyüme ve gelişme aşamaları sergilemektedir. Bazı Avrupa ülkelerindeki mevzuat ve uygulamalara ilişkin aşağıda kısa bir bakış sunulmakta olup burada yer alanlar son derece sınırlıdır ve kontrol edilerek tadil edilmesi gerekmektedir. Ancak genel olarak söz konusu mevzuat ve uygulamalara dair bazı belirteçler verilmektedir.

Avusturya

Avusturya, aile arabuluculuğu alanında öncüdür. Bir pilot proje, 1 Mayıs 2004'te yürürlüğe giren Özel Hukukta Arabuluculuk Yasası'nın önünü açtı. Bu yasa, aile yasası da dahil olmak üzere tüm özel hukuk alanlarında arabuluculuk için yasal çerçeveyi oluşturdu. 1 Ocak 2000'de yayınlanmış olan Arabuluculuk Yönergesi, aile arabuluculuğunun ilkelerini ve şartlarını ortaya koymuştur. “Arabuluculuk, yalnızca hizmet alanların tamamen gönüllü bir şekilde katılması halinde gerçekleştirilebilir” (Madde 5 (4)). “Mümkün olduğu her durumda, eş-

arabuluculuk, bir kadın ve bir erkek eş-arabulucu ile gerçekleştirilir" (Madde 8(2)). Hukuk alanında eğitim görmüş bir arabulucu ile psiko-sosyal alanda eğitim görmüş bir arabulucunun ekip olarak bir araya geldiği eş-arabuluculuk modelinin, "ayrılık ve boşanma esnasında hukuki ve psikolojik açıdan tüm alan dinamiklerinin olabilecek en iyi şekilde kapsanabilmesi için "disiplinler-arası işbirliğini" (Giriş, madde 2) arttırdığı tespit edilmiştir. Burada Arabuluculuğun yapılandırılmış bir modeli kullanılmakta olup, arabuluculuk öncesi aşamadan başlayarak beş aşamalı arabuluculuk modeli uygulanmakta ve gerektiğinde takip sağlanmaktadır.

Danimarka

Danimarka'da ayrılan ebeveynler normalde çocuklarının ortak velayetlerini sürdürebilir ve kendi düzenlemelerini yapmaya teşvik edilmektedirler. Çiftlerin, ikamet ve / veya ziyaret düzenlemeleri üzerinde mutabakata varamaması halinde, Devlet İdaresi, anlaşma sağlanmasına yardımcı olmak için arabuluculuk, çocuğun refahı için danışmanlık hizmeti sunar. Mahkeme arabulucuları olarak yalnızca avukatlar ve hakimler atanabilir ve bunların eğitimi, aile arabuluculuğunda uzmanlaşma eğitimi değil, genel bir eğitimdir. Aile içi istismar veya çocuğun korunması konularında denetim yapmayı gerektiren herhangi bir zorunluluk bulunmamaktadır. Sahip olunan malvarlığı dahil olmak üzere her konudaki özel oturumların, Avukat Arabulucuları Derneği tarafından ücret karşılığı gerçekleştirilmesi sağlanmaktadır: www.familiemediatorer.dk/english.html ve www.mediatoradvokater.dk. Mediatoradvokater, Aile Hukuku Arabulucularından oluşan yaklaşık iki yüz üyeye sahip olup "Danimarka Hukuk Büroları Birliği" üyesidir. Devlet İdaresi (Statsforvaltningen), kendi çalışanlarına tek veya eş arabulucular kullanarak ücretsiz olarak arabuluculuk hizmeti sunmaktadır. Danimarka, 2008 tarihli Avrupa Arabuluculuk Direktifini şimdiye kadar uygulamayan tek AB Üyesi Devlettir.

Finlandiya

Finlandiya'daki belediyeler 1987 tarihli "Evlilik Yasası" uyarınca çocuklarla ilgili arabuluculuğu anne ve babalara gönüllü bir hizmet olarak sunmak zorundadır. Arabuluculuk uzun yıllar boyunca, ayrı bir

süreç olarak tanınmamıştı ve belirli bir eğitimi de yoktu. Yerel makama bağlı sosyal hizmet uzmanları, "arabuluculuk" genel etiketi altında, danışma, terapi ve sosyal çalışma teknikleri karışımını kullanıyordu. Bu durum, "FASPER" adlı çok disiplinli bir araştırma ve geliştirme projesinin çalışmaları ile değişmiştir. 2009 yılında başlatılan FASPER, altı belediye ile birlikte çalışarak öncelikle aile arabuluculuğuna, kısa vadeli, yapılandırılmış bir müdahale olarak birleşik, işbirliğine dayalı bir yaklaşım geliştirmeye ve ikincil olarak ulusal ölçekte kullanılabilecek bir aile arabuluculuğu uzmanlık eğitim programı geliştirmeye çalışmaktadır. Genel amaç, Finlandiya'daki aile çatışması kültürünü değiştirmektir; böylece veliler, uyuşmazlıkları çözmek ve çocuklarının çıkarları için birbirleriyle işbirliği yapmak üzere arabuluculuğu kullanmaya teşvik edilmektedir.

Finlandiya ayrıca, çocukların velayetiyle ilgili uyuşmazlıklar için mahkeme-içi uzlaşma sistemini geliştirmektedir. Ebeveynler, bir hakim ve bir çocuk uzmanı – çocuk gelişimi konusunda uzmanlaşmış bir psikolog, terapist veya sosyal hizmet uzmanı – ile görüşerek çocukların velayetine ilişkin düzenlemeler hakkında uzlaşmak üzere yardım almaktadırlar. Mahkeme masraflarını ve avukatlık ücretlerini karşılamak için adli yardım mevcuttur ve bir velayet uyuşmazlığını çözümlemek için altı haftalık bir süre öngörülmüştür. Bir pilot projedeki davaların % 26'sında, aileler mahkemeye başvurularında uzlaşma talep etmiştir. Velayet davalarının hali hazırda mahkemede olduğu diğer durumlarda veliler mahkeme tarafından uzlaşmaya yönlendirilmiştir. Anlaşmaya varılamamışsa dava, dosyaya bakan ilk yargıca geri gönderilmiştir. 2014 yılında Finlandiya Parlamentosu tarafından "uzman görevlendirilen mahkeme-içi uzlaşma" ile ilgili mevzuat kabul edilmiş ve bu sistem ülke çapında yaygınlaştırılmıştır.

Fince dilinde aynı terim "sovittelu" hem mahkemede uzlaşma hem de mahkeme dışı arabuluculuk konularını kapsamaktadır. Bu uyuşmazlık çözme süreçleri aynı felsefe ve hedefleri paylaşır ve farklı aşamalarda kullanılan aynı süreç yerine ilişkili ve tamamlayıcı olarak görülebilir. Birinci bölümde belirtildiği gibi, hem mahkemenin yetkisi altında sürdürülen mahkeme-içi süreçler hem de ebeveynlerin uzman rehberliği olmadan kendi aralarında anlaşmaya vardıkları mahkeme-dışı bir işlem için aynı terim kullanıldığı takdirde, karışıklıklar doğmaktadır. Burada esas mesele, bir işlemin diğerinden "daha iyi" olması değildir. Bu

işlemler birbirlerini tamamlayıcı olup, farklı çatışma seviyelerine ve farklı aile işlevlerine uygun özelliklere sahiptir. Çocuklarının kendileri tarafından "sahiplenilmesi" konusunda savaşan bazı ebeveynlerin, çocuklarının ihtiyaçlarını daha iyi fark etmeleri ve buna cevap vermeleri için bir hakime ve bir çocuk uzmanına ihtiyaç duyması mümkündür. Diğer ebeveynlerin ise birbirleriyle konuşma ve ortak kararlar alma becerilerini kazanmaları için destek ve zamana ihtiyaçları vardır. Ebeveynlerin çocuklarına ilişkin düzenlemelerinin uzun vadede iyi çalışması için, karşılıklı güven ve iyi bir iletişim, hayati önem taşımaktadır. Mahkemelerde uzlaşma bir veya gerektiğinde üç ila altı saat süren iki toplantıdan oluşmaktadır. Ebeveynler, sonrasında hakim tarafından onaylanan anlaşmalara varmak üzere yönlendirilir. Mahkeme dışı arabuluculuğunda ise, ebeveynlerin nitelikli ancak "daha az yetkili" arabulucular yardımıyla çocuklarının ihtiyaçlarına odaklanmaları ve anlaşmaya varmaları önerilmektedir. Finlandiya'da otorite genel olarak insancıl ve alçakgönüllü bir şekilde uygulanır ve bu nedenle bu ayrımların arasındaki farklılıklar otoriter rejimlere sahip ülkelere kıyasla pek önemli değildir. Çocuklar ve gençler genellikle doğrudan sürece dahil edilmezler. Gelecekte arabuluculukta çocuğun sesinin ilgili ön koşul ve onaylara tabi olmak kaydıyla dinlenmesi için daha fazla dikkat gösterilip gösterilmeyeceğini görmek ilginç olacaktır. Finlandiya arabuluculuk sistemi ve aile çatışmalarını çözmenin farklı yolları arasındaki ilişki halen gelişmektedir.

Fransa

Fransa'da aile arabuluculuğunu geliştirmenin ilk adımı, arabuluculuk ihtiyacını tanıyan ve bu yeni mesleki uygulama alanını geliştirmek için gönüllü girişimlerde bulunan sosyal hizmet uzmanları, psikologlar ve avukatlar tarafından 1990'lı yılların başında atılmıştı. Bir grup, aile arabuluculuğunda eğitim için Quebec'e gitti ve ilk Fransız eğitim programlarının bir kısmında, Kuzey Amerika ve İngiltere'den deneyimli aile arabulucuları vardı. Bu girişimler, İngiltere'de ve diğer ülkelerde olduğu gibi, arabuluculuk konusundaki yasal mevzuatın da önünü açtı. 4 Mart 2002 tarihli "Ortak Ebeveyn Yetkisi Yasası" ve 1 Ocak 2005'te yürürlüğe giren "Boşanma Yasası Reformuyla", aile mahkemesi hâkimleri, tarafları, arabuluculuk hakkında bilgi almaları ve her iki

tarafın onayı sonrasında arabuluculuğun uygulanması kaydıyla arabuluculuğa sevk etmekle yükümlü kılınmıştır.

21 Mayıs 2008 tarihli Avrupa Arabuluculuk Direktifi, Fransa'da, 16 Kasım 2011 tarihli ve 2011-1540 numaralı Yasa ve 20 Ocak 2012 tarih ve 2012-66 numaralı Kararnamelerle yürürlüğe girmiştir. Aile arabuluculuğu, aile içi çatışmaların çözümlenmesi için yapılandırılmış gizli bir süreç olarak tanımlanmaktadır: Aile üyeleri arasındaki görüş ayrılıklarının dostane çözümünde ve aile ilişkilerinin korunmasında taraflar, bir aile arabulucusunun – nitelikli, tarafsız ve bağımsız üçüncü bir tarafın – yardımıyla, birbirlerinin ihtiyaçlarını ve çocuklarının ihtiyaçlarını göz önüne alan karşılıklı kabul edilebilir çözümler ararlar ve bunlar hakim tarafından onaylanabilen anlaşmalarla resmileştirilebilirler. Ebeveynlerin, hakim tarafından atanmış bir arabulucu ile birlikte bir ila iki arabuluculuk oturumunun bir parçası olması öngörülebilir. Fransa'da arabuluculuk mesleğinin düzenlenmesinde hükümet veya merkezi bir otorite sorumlu bulunmamaktadır. Bu kapsamda özel aile yasası alanında çalışan iki ana sivil toplum örgütü, Aile Arabuluculuğu Derneği (Association pour a la Médiation Familiale - APMF) ve Ulusal Aile Arabuluculuğu Dernekleri Federasyonudur. (Fédération Nationale des Associations de Médiations Familiales – FENAMEF).

Almanya

Aile arabulucularının ulusal birliği olan BAFM (Bundes-Arbeitsgemeinschaft für Familien-Mediation), 1992'de Birleşik Devletler, Kanada ve İsrail'den arabulucular tarafından sağlanan eğitim sonrasında, Almanya'da aile arabuluculuk eğitimi için gönüllü standartlar oluşturmak ve sürdürmek amacıyla kurulmuştur. BAFM üyeleri, sonuçlandırılmış dört arabuluculuğun belgeleri ile kendi asıl mesleğinde iki yıllık uygulama deneyimi, en az 200 saat arabuluculuk eğitimi ve denetim altında pratik eğitime haiz olmalıdır. BAFM üyelerinin % 50'si psiko-sosyal mesleklerden, % 50'si ise hukuk mesleğinden gelmektedir. Arabuluculuk eğitimi hem grubun yapısında (% 50 psiko-sosyal profesyoneller, % 50 avukatlar) hem de eğitim ekibinin bileşiminde yer almak üzere disiplinler-arası olmalıdır. Aile arabuluculuğu, ayrılma ve boşanma konularında (çocuk ve mali konular) her yerde sunulur ve esas olarak disiplinler arası eş-arabuluculuk biçiminde yapılır. Arabuluculuk ve diğer uyuşmazlıkların çözüm yolları konusundaki ulusal kanunlar

uyarınca (Mediationsgesetz, 26.07.2012) arabuluculuk, aile meseleleri hakkında mahkemeye başvurmadan önce taraflar ve avukatlar tarafından değerlendirilmelidir. Mahkemeye gelen taraflar, arabuluculuk yapmaya teşebbüs edip etmediklerini, etmişlerse arabuluculuğun hangi nedenle yapılamadığı hakkında mahkemeye bilgi vermelidirler. Bir tarafın haklı bir gerekçe sunmadan arabuluculuk bilgilendirme toplantısına katılmaması durumunda, yargılama giderlerinin o tarafa bırakılması mümkündür. Aile mahkemesi hakimleri, bir arabulucuyla bilgilendirme toplantısına katılma emri verebilmekte olup bu durumda arabuluculuk yapılmasına izin vermek üzere dava ertelenebilir. Taraflar arabuluculuğu kabul ederse, sürecin askıya alınmasına ve zaman aşımı sürecinin işlemeyeceğine dair hükümlerle uyarlı olarak genel hükümler uygulanır. Arabuluculuk bilgilendirme toplantıları ücretsizdir, ancak arabuluculuk işlemi için ulusal veya bölgesel düzeyde tahsis edilen herhangi bir kamu kaynağı yoktur ve arabulucular genellikle bireysel olarak ücret alırlar.

AB Arabuluculuk Direktifi ve 26 Temmuz 2012 tarihli Ulusal Arabuluculuk Yasası düzenlemeye duyulan ihtiyaca dikkat çekmiştir. Arabulucuların eğitimi ve sertifikasyonu ile ilgili mevzuat, 2014'te kabul edilmiştir. Arabuluculuk hizmetlerine dair kalite güvencesi ve piyasa şeffaflığı sağlamak üzere, mevzuatta arabuluculardan mesleki yeterlilik veya üniversite derecesine ilaveten artı iki yıllık mesleki deneyim ve ulusal aile arabulucusu siciline kaydolabilmek için de ilaveten yetkili arabulucu eğitimi almaları şartı aranmaktadır. Eğitim; pratik eğitim, rol yapma ve denetim dahil olmak üzere en az 120 saatlik çalışma içermektedir. Arabulucuların mesleğe kabul edildikten sonra iki yıllık bir süre zarfında en az 20 saat mesleki gelişim göstermeleri ve bu dönemde en az 4 adet arabuluculuk veya eş arabuluculuk yapmaları öngörülmektedir. Arabuluculuk dosyaları belgelenmelidir ve denetime tabi tutulmalıdır.

İrlanda

İrlanda'daki arabulucular için profesyonel dernek olan İrlanda Arabuluculuk Enstitüsü (Mediators Institute of Ireland -MII),[405] kar amacı gütmeyen bir kuruluş olup, iki veya daha fazla taraf arasındaki tek veya birden çok konuya haiz uyuşmazlıklar veya çok taraflı çatışmalarda

405 www.themii.ie

arabuluculuk yapmaktadır. MII, arabuluculuğu "tarafların sorunlarını gizli, özel ve güvenli bir ortamda ele alma fırsatı tanıyan çatışma önleme ve çözümleme için gönüllü bir süreç" olarak tanımlanmaktadır. İrlanda'daki boşanma oranı artıyor olmasına rağmen arabuluculuk kullanımı, arabuluculukta anlaşma oranının %80 olduğunu gösteren MII istatistiklerine rağmen düşük kalmıştır. Yakın tarihli bir basın toplantısında, West Cork'taki bir aile hukuku avukatı olan Helen Collins, değişikliklerin acilen gerekli olduğunu söylemiş ve: "Ayrılma ve boşanma açısından değişime ihtiyacımız var. Karşıtlık üzerine kurulu modelden uzaklaşmalı ve ayrılık ya da boşanma konusunda ailelerimizi farklı bir şekilde desteklemeliyiz" demiştir. Şubat 2017'de yürürlüğe giren ve uzun zamandır beklenen bir Arabuluculuk Yasası, İrlanda'da arabuluculuk için kapsamlı bir düzenleyici çerçeve sağlamayı amaçlıyor. Bu Kanun uyarınca, avukatlar, hizmet alanlara bir uyuşmazlık çözme aracı olarak arabuluculuğu önerme konusunda hukuken zorunlu tutulmaktadır. Arabuluculuğun zaman ve maliyet tasarrufundaki faydalarını vurgulamak ve tarafları erken bir aşamada arabuluculuğa çıkarmaya teşvik etmek için verilecek hukuki öneride, yargılama sürecinin muhtemel maliyetleri ve sürelerine ilişkin tahminler de belirtilmelidir. Hakimler, davaları arabuluculuğa sevk etme yetkisine sahip olup haklı gerekçesi olmaksızın arabuluculuğa gitmeyen veya arabuluculuğa başvurmayı reddeden kişileri yargılama giderlerini ödemeye mahkum etme yetkisine sahiptirler. Arabulucuların eğitim ve uygulamalarının düzenlenmesi, söz konusu yasanın kapsamında değerlendirilmemiştir.

İtalya

İtalya'da, 28/2010 sayılı kararname ile avukatlara benzer bir yasal yükümlülük getirerek müvekkillerine bir uyuşmazlık çözüm yolu olarak arabuluculuğu tavsiye etme zorunluluğu getirilmiştir. Aile arabuluculuğunu geliştirmeyi, kamu bilincini artırmayı ve arabuluculuğu kullanmayı taahhüt eden İtalyan dernekleri ve kuruluşlarının sayısı giderek artmaktadır. Milano'daki Università Cattolica S. Cuore, aile ve topluluk arabuluculuğunda master programı açmakta ve geçiş aşamasında olan aileler ve arabuluculuk konulu uluslararası konferanslara ev sahipliği yapmaktadır. Bu üniversitedeki Aile Çalışmaları ve Araştırmaları Merkezi (Centro Studi e Richerche sulla Famiglia), aile

ilişkileri kavramsal anlayışına önemli katkılar sağlamıştır.[406] Floransa'da Mediamente aile arabuluculuğu yapıp, eğitim kursları, seminerler ve konferanslar düzenlemektedir. Şubat 2013'te İtalya'da yürürlüğe giren bir yasa, arabuluculuk kuruluşlarının eğitim ve uygulama standartlarını belirleyen ortak bir davranış kuralları metni benimsemesini ve "certificazione di qualità" (yeterlilik sertifikası) almış olan arabulucuların sicillerini yayınlamalarını şart koşmuştur. Bu çerçevede, ulusal arabuluculuk dernekleri, birleştirilmiş normlar ve standartlar geliştirmek için birlikte çalışmaktadır. Bazı bölgelerde, bölgesel yasalar ücretsiz arabuluculuk toplantıları yapılmasına imkan vermektedir.

Hollanda

1 Nisan 2005'ten bu yana, Hollanda'daki aile mahkemeleri, tarafları yargılama süreci sırasında arabuluculuğa yönlendirme yetkisine sahiptir. Boşanma arabuluculuğunun yasal çerçevesi, 1 Mart 2009'dan bu yana yürürlüğe giren "Boşanma Sonrası Devam Eden Ebeveynlik Kanunu'nda" ortaya konmaktadır. Bu Yasa, ebeveyn sorumluluğunu tanımlar ve ebeveynlerin ebeveynlik planını, boşanmak için başvuruda bulundukları mahkemeye sunmalarını ister. Ebeveynler, ancak ebeveynlik sorumluluklarını nasıl yürütmeyi düşündüklerini açıklayan bir ebeveynlik planı sunmaları halinde boşanabilirler. Hollanda'daki boşanma arabuluculuğu, çoğunlukla çocuklar için boşanmanın sonuçları ve aileler ile çocukları arasındaki aile bağlarının sürdürülmesi ile ilgilidir. Finansal ve malvarlığı konularıyla da ilgilenebilirler. Hollanda'daki hakimlerin kendilerinin arabulucu olmalarına izin verilmemekte, ancak tüm hakimler davaları değerlendirmek ve davaları arabuluculuğa yönlendirmek hususlarında eğitim almaktadırlar. Yasal işlemler arabuluculuk sırasında askıya alınır ve ebeveynlerin anlaşmaya varamaması durumunda kaldığı yerden devam ettirilerek sonuçlandırılır. Arabuluculuğa sevk edilen dosyaların yarısı bir ay içinde, üçte biri ise 14 gün içinde tamamlanmaktadır. Anlaşmaya varılırsa, yargılama süreci sona erer. Anlaşmalara ilişkin yargısal kontroller ancak tarafların talebi üzerine gerçekleşir. Takip çalışmaları, arabuluculuk taraflarının büyük

406 Örnek için bkz: Bağların Tekrar Kurulması: Aile ve Toplum İlişkilerinde Arabuluculuk (Rigenerare i Legami: la mediazione nelle relazione familiare e comunitarie) (Vita e Pensiero, Milano 2003)

çoğunluğunun arabuluculuk sürecinden ve arabulucudan memnun olduğunu göstermiştir. Tarafların ve avukatlarının %80'inden fazlası benzer bir durumda arabuluculuğu tekrar seçeceklerini ve diğer kişilere de tavsiye edeceklerini söylemişlerdir. Yasal anlaşmaya varamayan ebeveynler arasında ise eşitlik geçerlidir. Arabuluculuk yönlendirme işlemleri prosedürü, tüm ilçe mahkemelerinde ve temyiz mahkemelerinde uygulanmıştır ve 2005'ten 2009'a kadar olan sürede, yaklaşık % 61'lik bir anlaşma oranı ile yaklaşık 10,000 başvuru alınmıştır.[407]

2009'da yürürlüğe giren yasal kurallar çerçevesinde, ebeveynlik planları, ebeveynlerin bu planları hazırlarken çocuklarını hangi yolla bu plana dahil ettiklerini göstermelidir. Çocuğun yaşına ve diğer koşullara bağlı olarak, arabulucu kendi başına çocuklarla konuşabilir. Birçok durumda çocuklara yönelik arabuluculuk kullanılır. Çocuklarla görüşen arabulucular, ebeveynlerinin iznine sahip olmalı ve çocuğun arabulucuya söylediğinin gizli (çocuğun korunması konuları dışında) olduğunu ebeveynlere ve çocuğa açıklamalıdır. Britanya'daki çocukların dahil olduğu arabuluculuk uygulamasında olduğu gibi, arabulucu, çocuğun herhangi bir mesajının veya önerisinin ebeveynleri ile paylaşmasını isteyip istemediğini sormalı ve ebeveynlere ne söyleyeceğinin tam olarak çocuğun kontrolünde olmasını sağlamalıdır. Arabulucu, bu amaçla, toplantı sonunda çocuğu dikkatlice kontrol eder. Arabulucu, çocuğun söylediği herhangi bir şeyin, ailenin söyleneni duyması halinde çocuğa yansıyabileceğini de düşünmelidir. Hollanda'da boşanma arabuluculuğu, yargılama süreci öncesinde ve yargılama sırasında gerçekleşir. Bu çerçevede, boşanma öncesinde bir ebeveynlik planı sunma şartı göz önüne alındığında, arabuluculuğun boşanma davasından mantıksal olarak önce gelmesi gerektiği düşünülmektedir. Hollanda'da, aile ile arabuluculuğunun diğer biçimleri için, örneğin çocukların büyükanne ve büyükbaba ile kişisel ilişki kurması ve aile şirketi veya mirasla ilgili uyuşmazlıklar için kıyaslanabilir bir yasal çerçeve bulunmamaktadır.

Norveç

Hem Norveç hem de İsveç kanunları, ebeveynlerin kendileri tarafından kabul edilen düzenlemelerin, genellikle mahkeme kararlarına

407 Pel ve ark. "Hollanda'da Aile Arabuluculuğu" Uluslararası Aile Hukuku (2009) 4, 255-259.

tercih edildiğini açıkça ortaya koymaktadır. Bu nedenle, mahkemeler ebeveynleri birlikte kararlaştırılan çözümlere ulaşmaya teşvik etmelidir. Norveç'te, diğer Avrupa ülkelerinden farklı olarak, arabuluculuk zorunludur ve çocuklar ile ilgili konularda sınırlıdır. Evlilik Yasası'nda 1993'den itibaren geçerli olan bir değişiklik uyarınca, evli olan çiftlerin 16 yaşın altında bir çocukları olması halinde, ayrılık veya boşanma hakkı elde edebilmek için arabuluculuk toplantısına katılmaları zorunludur. Arabuluculuk, ebeveynlerin İlçe İdaresi veya Mahkemesi tarafından çocuklarıyla ilgili bir uyuşmazlığa bakılabilmesi için de öncelikle başvurulması gereken bir yöntemdir. Norveç'teki arabuluculuk bazı önemli değerleri temsil etmektedir:

1. Ayrılma ve boşanmaya rağmen aileler devam etmektedir.

2. Çoğu durumda, çocuklar her iki ebeveynle olan ilişkilerini sürdürmektedir.

3. Ebeveynlerin kendileri tarafından verilen kararların pratikte çalışması daha olasıdır.

4. Karşılıklı kabul edilebilir çözümlere arabuluculuk yoluyla daha çabuk ulaşılabilir ve çözümler ailelerin ihtiyaçlarına göre şekillendirilebilirdir.

5. Her ebeveynin münferit iddiaları ve menfaatleri, ailenin bir bütün olarak devam eden ihtiyaçları ve esenliği bağlamında anlaşılmalı ve ele alınmalıdır (Tjersland 1995).

Bu bağlamda, her bölgedeki İlçe Yöneticisi, yerel yönetimce çalıştırılan nitelikli sosyal hizmet uzmanları tarafından aile arabuluculuğunun yürütülmesinden sorumludur. Çiftler bir arabulucu ile görüşürler, arabuluculuk ücretsizdir ve normal olarak her biri bir saatlik dört oturum ile sınırlandırılmıştır. İlk oturum, gerekirse herhangi bir konunun aydınlatılması, bilgi alışverişi yapılması ve ileri oturumların planlanması için kullanılır. İkinci oturumda çocuklar ve üçüncü oturumda mali konular üzerinde durulur (Norveç'te bu husus diğer birçok ülkede olduğundan daha kolay düzenlenmiştir). Dördüncü oturum aile ve arkadaşlar arasındaki ilişkilere odaklanır, beşinci oturumda ise yazılı anlaşmalar yapılır ve velilere arabuluculuğa katıldıklarını gösteren bir sertifika verilir. Arabuluculukta sağlanan anlaşmalar yasal olarak bağlayıcıdır, ancak icra edilebilir değildir. Norveçli arabulucular, anne babalara ayrılma ve boşanma durumunda çocukların ihtiyaçlarını

anlatmakta, çocuklarının davranışlarının ve kararlarının sonuçlarının farkında olmasını sağlamaya çalışmaktadırlar. Arabulucu aynı zamanda, Norveç Çocuk Yasasına göre, çocuğa ilişkin önemli kararlar alınmadan önce, 12 yaşın üzerindeki çocukların dinlenilmesi gerektiğine dair velileri bilgilendirmekle yükümlüdür (ancak veliler karar vermek zorunda değildir). Çocuklar genellikle doğrudan etkilenmez, ancak bazı durumlarda arabulucu ile görüşebilirler.

Daha yakın zamanlarda, Norveç "Çatışma ve Uzlaşma" adlı bir prosedür geliştirdi. Çocuk velayeti, ikamet veya kişisel ilişki kurulmasına dair mahkemeye yapılan başvuruyu takiben, aileler, birlikte çalışan bir arabulucu ve hakimle görüşmeye davet edilir. İlk mahkeme toplantısında müzakereler, ana babanın önümüzdeki üç ay boyunca arabulucuyla birlikte çalışmayı kabul ettiği acil hedeflere odaklanmaktadır. Bu planlar kaydedilir ve ikinci toplantı için mahkeme kararıyla yaklaşık üç ay sonraya gün verilir. Bu üç ay boyunca, arabulucu ve anne-babalar (ve genellikle de çocuklar) tüm konuları çözmeye çalışmak için düzenli olarak toplanırlar. Üç ay geçmeden önce uzun vadeli bir anlaşmaya varıldığında, arabulucu ebeveynlere anlaşmaya vardıkları hususların yazılıp imzalanmaları hususunda yardımcı olur ve bu metni mahkemeye gönderir. Mahkeme, bu sözleşmeye icra edilebilirlik şerhi vererek onaylar ve dava kapanır. Bununla birlikte, konunun üç ayın sonunda çözülmemesi halinde, bir çözüm bulmaya çalışmak için ailelere üç aylık bir süre daha teklif edilir. Sorunlar altı ay sonra hala çözülmemişse, dava, bir sosyal hizmet uzmanının velayet veya diğer konulara ilişkin soruşturma, gözetim ve değerlendirmesiyle geleneksel biçimde ele alınır. Mahkeme daha sonra kararını alır. Şiddet, istismar, uyuşturucu, zihinsel hastalık vb. durumlarda "Uyuşmazlık ve Uzlaşma" prosedürü ebeveynlere sunulmaz.

Polonya

Mağdurlarla-suçlular arasındaki arabuluculuk Polonya hukukunda 1997'de başlatılmış olsa da, aile adalet sisteminde arabuluculuk, yalnızca Medeni Usul Kanunu'nda yapılan bir değişiklik çerçevesinde mahkemelerin davaları arabuluculuğa sevk etmesine olanak tanımak üzere 2005 yılında başlatılmıştır. Mahkeme, referans verebilecek mesleki ve sosyal organizasyonlar tarafından önerilen arabulucular listesini tutar. Arabuluculuk Polonya'da gönüllüdür ve taraflar bunu kabul etmeye

mecbur değildir, ancak çoğunlukla kabul edilmektedir. Mahkeme, arabuluculuğa sevk etmek için taraflardan bir erteleme talebinde de bulunabilir. Aile arabuluculuğu yargılama sürecinden önce de erişilebilir bir yöntemdir. Mahkeme listelerindeki aile arabulucuları, Polonya'nın farklı bölgelerindeki dernek veya merkezlerin üyesidirler. Eğitim ve uygulama için mesleki standartlar vardır ve çoğu arabulucu birliği Adalet Bakanlığına AUÇ konusunda danışmanlık yapan bir ulusal konseyde temsil edilmektedir. AUÇ Konseyi, Adalet Bakanlığı ile birlikte, arabuluculuğun daha iyi tanınması için (TV ve radyo tanıtımı da dahil olmak üzere) bir kamuoyu farkındalık yaratma kampanyası başlatmıştır. Bölge mahkemelerinde arabuluculuk koordinatörleri (hakimler), mahkeme içi ve mahkeme tarafından yönlendirilen arabuluculuğun kullanılmasını teşvik etmekle görevli olarak atanmaktadırlar. 2009'da tadil edilen Aile Yasası, boşanmadan sonra çocukların velayetinin ebeveynler arasında ortak olduğu durumlarda uygulanmak üzere zorunlu "ebeveynlik planları" hazırlanarak sunulması şartını getirmiştir. Bununla birlikte, boşanma ve diğer aile uyuşmazlıklarında çocukların ihtiyaçları konusunda kamuoyunun farkındalığı düşüktür. Vakıaların %80'inde tek bir velayet emri çıkarma ihtimali olan ebeveynler, özellikle anneler, mahkemede daha iyisini elde etmeyi umuyorlarsa, arabuluculukla ilgilenmek istemeyebilmektedir. Arabuluculuk maliyetlerinin tamamının tarafların kendileri tarafından ödenmesi gerektiği için, bu hususta bir başka önemli caydırıcı etki yaratmaktadır. Arabuluculuk için adli yardım yoktur.

Portekiz

1990'ların sonunda Portekiz'de resmi olarak tanınan ilk aile arabuluculuğu hizmeti Adalet Bakanlığı ve Avukatlar Birliği Genel Sekreteri tarafından ortak bir girişimle kurulmuştur. Bu mahkeme temelli arabuluculuk hizmeti, ebeveyn sorumluluğu ile ilgili konularla sınırlıydı ve yalnızca Lizbon'un belli bölgelerinde ikamet eden ebeveynler için yiyecek ve içecek sağlamaya yönelikti. 2000 yılında "Mahkeme Dışı Yöntemlere Dair İdari Genel Müdürlüğü" (Dirección General de Administración Extrajudicial) kurulmasının ardından aile arabuluculuğu Portekiz'de daha yaygın hale geldi. Arabulucular artık sadece mahkemelerin kendilerine gönderdiği dosyalar yerine, ayrılmış ebeveynlerin ihtiyari başvurularını da kabul edebilmektedirler. "Aile

Arabuluculuğu Sistemi" (Sistema de Mediación Familiar) olarak bilinen Portekiz'deki Aile Arabuluculuğu, Adalet Bakanlığı tarafından desteklenmeye ve denetlenmeye devam ederek yargılama süreci ve mahkemelerin sevk etmesi gibi gerekçelerden bağımsız olarak arabuluculuk sunmaktadır. Portekiz'de Arabuluculuk, son on yılda, özellikle de ebeveyn çocuk kaçırma vakıalarına uluslararası sınır ötesi arabuluculuk alanında Avrupa standartlarına ve direktiflere uyum sağlamak adına diğer alanlardan çok daha hızlı gelişmiştir.

Rusya

2011'de kabul edilen Arabuluculuk Kanunu, aile arabuluculuğunun gelişmesinde kayda değer ilerlemeler sağlanmasına aracı olmuştur. Arabuluculuk konusundaki farkındalığın çok düşük olmasına rağmen, arabuluculuk yoluyla dostça çözülen aile uyuşmazlıklarında artış vardır. Arabuluculuk ve Hukuk Merkezi 2005 yılında Moskova'da kurulmuştur ve aile arabuluculuğunun teşvik edilmesi, bu merkezin faaliyetlerinin önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Merkez, arabuluculuk konusundaki farkındalık ve anlayışı artırmak için birçok projeye imza atmış bulunmaktadır. Buna, kitapların ve makalelerin Rusça'ya tercüme edilmesi, arabuluculuk konusunda eğitim verilmesi ve arabulucuların deneyimlerini paylaşmaları için toplantılar düzenlenmesi de dahildir. Merkezde öğretilen temel eğitim, aile arabuluculuk uygulamasında beceri geliştirmek için rol oyunları/canlandırmaları da içermektedir. Aile arabuluculuğunda ileri eğitim de Merkezdeki eğitmenler tarafından verilmektedir.

Rusya'nın 1980 ve 1996 Lahey Sözleşmelerine katılmasının ardından, ebeveynin çocuk kaçırma iddiası olduğu durumlarda, uluslararası aile arabuluculuğu da kullanılmaya başlandı. İlk uluslararası sınır ötesi davalar da Fransız Rus Komisyonu tarafından Merkeze gönderilmiştir. Arabuluculuk ve Hukuk Merkezi, arabuluculuk ve AUÇ alanında politika ve uygulama ile uğraşan Rusya Federasyonu'ndaki tek yasal organ olan Federal Arabuluculuk Enstitüsünün (Federal Institute of Mediation - FIM) çalışmalarını desteklemektedir. Sınır ötesi aile vakıalarında arabuluculuğun kullanılmasını teşvik etmek için FIM, Milli Eğitim Bakanlığı (1980 ve 1996 tarihli Lahey Sözleşmesi davalarında Merkezi Makam olarak görev yapmaktadır) ile Arabuluculuk ve Hukuk Merkezi işbirliği içinde, Rusya'da nitelikli bir uluslararası aile

arabulucusu grubu kurmak için bir proje geliştirmiştir. Merkezin önderliğinde, son zamanlarda uzman kuruluşlar tarafından geliştirilen mesleki standartlar, aile arabuluculuğunda uzmanlaşmayı içermektedir. Merkezi ve çocuğun korunması hizmetleri ile Sosyal Destek ve Koruma Dairesi arasında da aktif işbirliği kurulmuştur. Merkezin öncü çalışmaları, sosyal hizmet uzmanları ve halk arasında arabuluculuk konusunda farkındalık yaratarak, aile içi arabuluculuğun ulusal düzeyde olduğu kadar uluslararası davalar bazında da geliştirilmesine yardımcı olmaktadır. Bazı uyuşmazlık türleri (boşanma dahil) için zorunlu olarak mahkemeye ilave biçimde arabuluculuğun başlatılmasıyla ilgili keskin tartışmalar, bu önlemlerin zamanından önce ve arabuluculuğun gönüllü bir süreç olmasına zarar vereceğinin anlaşılmasına yol açmıştır. Devletin arabuluculuğu zorunlu bir gereklilik olarak dayatması halinde insanların arabuluculuğu aile uyuşmazlıklarını çözmenin doğal bir yolu olarak değil, mahkemede adil bir karar elde etmenin önündeki bir engel olarak görebileceği yönünde kaygılar mevcuttur. Arabuluculuğa sevk konusunda yasal bir düzenleme, arabuluculuğun ücretsiz veya en azından sübvansiyonlu bir şekilde sağlanmasına bağlı olacaktır. Moskova Merkezi Başkanı Profesör Shamlikashvili, Rusya'da arabuluculuğun aile hizmeti olarak yaygınlaştırılabilmesi için öncelikli hedefler arasında yüksek kalite standartlarının elde edilerek korunması gerektiğinin ve arabuluculuğun mahkeme emrinin getirdiği bir zorunluluk olarak, harcanan yoğun çabaları tehlikeye atacak bir şekilde dayatılmasından kaçınılması olduğunu düşünmektedir.

İspanya

İspanya'nın arabuluculuğa ilişkin ilk Devlet yasası temel olarak (Medeni ve Ticari Arabuluculuğa dair 5/2012 sayılı Kanun, 6 Temmuz 2012'de yürürlüğe girdi), İspanyol kanunlarını 2008/52 / EC sayılı Avrupa Direktifini entegre etmek amacıyla çıkarılmıştır. Bu Devlet yasası, medeni ve ticari konularda arabuluculuğu düzenlemiş ancak aile arabuluculuğuna özel bir atıfta bulunmamıştır. İspanya'nın en özerk bölgeleri, 2001-2011 yılları arasındaki süreçte aile arabuluculuğuna ilişkin kanunları yürürlüğe koymuştu. Bununla birlikte, bu bölgesel yasalar, arabuluculuğun ortak bir tanımından yoksundu ve kullanımına yönelik değişken hükümler yer almaktaydı. Ancak ortak ebeveyn

sorumluluğuna ilişkin çıkarılan federal bir yasa[408] boşanma ve ayrılma için yasal prosedürde birçok değişiklik getirmekteydi. Temel amaç anlaşmayı kolaylaştırmak ve ebeveyn çatışmalarını azaltmak suretiyle çocuğun refah düzeyini yükseltmekti. Yasa, aile arabuluculuğunun, temelinin ebeveynleri anlaşmaya sevk etmek, dava açılmasından kaçınılması ile ayrılıktan sonra paylaşılan ortak ebeveyn sorumluluğunu teşvik etmek olduğunu belirtmektedir. Hâkimler bu süreçte işlemleri askıya alma yetkisine sahiptir ve ebeveynlerin bir aile arabulucusu ile bir bilgilendirme toplantısına katılmaları zorunludur. Ebeveynlik planları ve arabuluculuk anlaşmaları, bu hususta rıza/onay verildiğinin tasdiki için bir onay formu ile birlikte mahkemeye sunulabilir.

Devlet yasaları, bölgesel yasaların aksine, aile arabuluculuğunun belirli mesleklere uygulanmasını kısıtlamaz. Arabuluculuk adaylarının, öncelikle bir üniversite diploması veya muadili diplomaya sahip olması, sonrasında 35 saat arabuluculuk eğitimi dahil en az 100 saatlik bir kurs görmeleri gerekmektedir. Merkezi sicile kayıt yaptırmak medeni kanunlara göre gönüllü olmakla birlikte, devam eden eğitime dair de bazı yükümlülüklerin ikmal edilmesi gerekmektedir. Devlet yasası, arabulucunun tarafsızlığı ile sürecin gizliliğine ilişkin gönüllü katılım ilkelerini desteklemektedir. Tarafların gizliliklerden feragat etmeyi kabul etmedikleri veya istisnai durumlarda, hâkim tarafından delil olarak kullanılması öngörülmedikçe arabuluculuğun içeriği ve sonuçları mahkemeye raporlanmaz. Kamu otoriteleri, dava açılmasına alternatif olarak, arabuluculuğa başvuru yapma hakları olduğu hususunu kamuoyuna bildirmekle ve mali sıkıntıları olan taraflara kamu tarafından finanse edilmiş arabuluculuk hizmeti vermekle yükümlüdürler. Bazı bölgelerde aile arabuluculuğu ücretsizdir. Kamu tarafından finanse edilen ve özel aile arabuluculuğu hizmeti sağlananların % 50'sinden fazlası, arabuluculuk sonrası yaklaşık altı aylık bir süreç zarfında izleme prosedürüne tabi olmaktadır. Vakıaların %75'inde anlaşmalara uyulduğu tespit edilmiştir.[409]

---

408 Anteproyecto de Ley sobre el Ejercicio de la Corresponsabilidad Parental y Otras Medidas a adopter tras la Ruptura de la Convivencia, Adalet Bakanlığı, MAUÇid, 10 04 14.

409 García, L.V. ESFR Konferansına sunulan bildiri (Milan, Ekim 2010)

İsveç

İsveç'te de Norveç'teki gibi, Aile Hukuku Ofisi'ndeki kalifiye sosyal hizmet uzmanları, ayrılmış ebeveynlerin çocuklarla ilgili konularda anlaşmaya varmalarına yardımcı olurlar. İsveç'te ebeveynler, kendi istekleri üzerine veya ayrılıktan sonra "işbirliği görüşmeleri" olarak bilinen görüşmelere katılabilirler. Oturumlar genelde eş-arabulucular, tercihen erkek-kadın ortak arabulucular tarafından yürütülmektedir. Ortalama olarak üç ila beş oturum yapılmaktadır. İsveç'teki belediyeler bu yardımı, ebeveynlere ücretsiz olarak sağlamaktadır. İlk olarak her bir ebeveynle ayrı ayrı görüşülmekte, aile içi şiddet, çocuğun korunması konuları veya ortak toplantıların uygun olup olmayacağına dair tarama çalışması yapılmaktadır. Mahkemeler, velayet ya da Aile Hukuk Bürosu'na erişime dair ihtilafları sevk edebilir, ancak ebeveynlerin katılımı gönüllüdür. 1997'de yayınlanan "Çocukların Velayeti ve Erişimi" konulu bir hükümet raporunda, aile arabuluculuğunun önleyici sosyal hizmetin maliyet açısından en etkili biçimi olduğu belirtilmiştir. 1998'de İsveç Parlamentosu, sözleşmenin sosyal yardım görevlisi tarafından çocuğun üstün yararının korunması doğrultusunda onaylanması şartıyla, "işbirliği görüşmeleri" sonucunda ulaşılan velayet ve çocuk erişimine ilişkin anlaşmaların mahkeme kararı ile aynı hükme sahip olması için yasayı değiştirdi. Bu değişikliğin amacı, ebeveyn anlaşmasının çocuklara fayda sağladığı gerekçesiyle ebeveynlere çocuklarıyla ilgili anlaşmalar yapmalarında yardımcı olmaktı. Aile içi istismarın kadınlar, çocuklar ve karşı karşıya kalabilecekleri riskler üzerindeki etkisi konusunda farkındalıkları artmış olan Norveç ve İsveçli arabulucular artık çocukların güvenliğini ve refahını sağlamaya daha fazla odaklanmış durumdadır. Son on yılda, çocuklara yönelik arabuluculuk daha yaygın hale gelmiş ve bu görüşmelere yeni ortaklar ve diğer aile üyeleri de dahil edilebilir hale getirilmiştir. Norveç "Çatışma ve Uzlaşma Prosedürü", her iki ülkede elde edilen iyi sonuçların ardından bazı İsveç mahkemelerinde kullanılmaya başlanmıştır. Uzlaşma ve arabuluculuğun kullanımı, aile meselelerinin söz konusu olduğu her iki ülkedeki avukatların rolünü azaltmaktadır. İsveç'te adli yardım çok sınırlıdır, ancak avukatlık ücretleri, ev sigortası sistemine ödeme yapılması suretiyle azaltılabilir veya sübvanse edilebilir.

İsviçre

Her ne kadar İsviçre'de uzlaşma, bir çözüm yöntemi olarak hukuk ve ceza usulüne dair uzun bir geçmişe sahip olup, tanınan bir role haiz ise de arabuluculuk, son dönemde hukuk sistemine girmiştir. 1 Ocak 2011'de yürürlüğe giren ilk Birleşik Hukuk Usulü Kanunu ile 26 farklı kanton, usul kanununu kaldırarak arabuluculuğa yer vermiştir (madde 213-218 ve 297 - bkz. : http://www.admin.ch/ch/e/rs/272/index. Html). Federal kanun AUÇ'yi desteklemekte ve medeni hukukun bir çok alanında uzlaşmayı zorunlu tutmakta ancak aile arabuluculuğunun uluslararası davalar dışında gönüllü olduğunu belirtmektedir. Bu çerçevede, Mahkeme ya da Çocuk Koruma Makamları, ebeveynleri arabuluculuğa teşvik etme imkânına sahiptir (madde 297 ve Medeni Kanun'un madde 314'ü) (bkz. http://www.admin.ch/ch/f/rs/210/a314.html). Çocukla ilgili konularda arabuluculuk maliyetleri özellikle arabuluculuk, mahkeme tarafından önerilmişse, bazı durumlarda kamu tarafından finanse edilebilmektedir. Kanun, aile arabuluculuğunun hem dava sayısını azaltmada hem de sonuç kalitesinin arttırılmasında yararları olduğunu kabul etmektedir. İsviçre'de arabuluculuk eğitiminin ve uygulamasının düzenlenmesi, devletin aktif katılımı olmaksızın, özel aile arabuluculuk derneklerinin elindedir.

Uluslararası Çocuk Kaçırmaya dair 1 Temmuz 2009'da yürürlüğe giren İsviçre Federal Yasası uyarınca (http://www. admin.ch /ch/e/rs/211_222_32/index.html), Lahey Sözleşmesi Üye Ülkesinden (mad. 4 ve 8) İsviçre'ye kaçırılmış olan çocukların iadesine ilişkin olarak, arabuluculuk yapılması zorunludur. Uluslararası Sosyal Hizmetler Organizasyonu (ISS), Lahey Konferansının AB Üye Ülkelerinin uluslararası aile uzlaşmazlıkları için her ülkede merkezi bir irtibat noktası kurması tavsiyesini kabul etmiştir. Ortak bir projede, ISS'nin Almanya ve İsviçre şubeleri, sınır ötesi aile uyuşmazlıkları için merkezi bir irtibat noktası ve uzmanlık danışma merkezi olarak kişiler ve hükümet organları için hizmet vermeye başladı. "Ebeveynler genellikle, endişelerinin tam olarak anlaşılamadığını veya konu ile ilgili yeterince tavsiyede bulunulmadığını düşünerek, kendilerini terk edilmiş gibi hissediyorlardı. Uzmanlar, sınır ötesi aile çatışması durumlarında, dil sorunları, farklı kültürel değerler, uyuşmazlık çözümlemesi için değişik prosedürler ve uluslararası veya yabancı hukukun uygulanması gibi zorluklarla da karşı

karşıya kalmaktadırlar. Coğrafi uzaklık, daha önce üzerinde anlaşmaya varılan çözümlerin dahi uygulanmasını engelleyebilmektedir".[410]

İsviçre hükümeti, kendi ülkelerinin uluslararası aile arabuluculuğuna ilişkin önlemlerinin, Lahey Sözleşmesinde yapılan tadilatlara dahil edilmesini ve çok taraflı düzeyde, diğer ülkeler için ebeveynlerin çocuğu kaçırdığı vakıalara ilişkin uygulamaları geliştirmek üzere bir model olarak kullanılmasını önermiştir. Cenevre kantonunda ve Cumhuriyetinde Haziran 2013'ten bu yana yürürlükte olan mevzuat, işyerindeki arabuluculuk ve kamu idaresi ile bireyler arasındaki ihtilaflar dahil olmak üzere bütün alanlarda arabuluculuğu teşvik etmektedir. Arabuluculuk, giderek İsviçre'de yasal sistemin bir parçası haline gelmektedir.

2. Avrupa'da Hukuk Sistemlerinin Uyumlaştırılması

Avrupa'daki hukuk sistemlerinin uyumlaştırılması çok önemlidir, çünkü sınır ötesi unsurlarla olan uyuşmazlıklar, farklı hukuk ilkeleri ve varsayımlarını takiben iki veya daha fazla ülkenin eşzamanlı katılımı ile karmaşıklaşabilir. Farklı yargı alanları arasındaki kafa karışıklığını veya rekabeti azaltmak adına, Avrupa'da medeni hukuk ve aile yasalarını uyumlu hale getirmek için önemli adımlar atılmıştır. Brüksel I (1968) olarak bilinen Yönetmelik ile medeni ve ticaret hukuku konularında yargı yolu ve kararlarının icrasına dair düzenlemeler yapılmıştır. Bu yönetmelik eşlerden birinden bakım talebi konu edilen davalarda ara karar olarak veya hükümleri icra edebilmek için kullanılabilse de; eşlerin ortak mülklerine ilişkin davalarda kullanılamaz. 1 Temmuz 2000'de yürürlüğe giren Çocuk Haklarının Uygulanmasına Dair Avrupa Sözleşmesinin temel amacı, çocukların refah ve menfaatlerini korumaktır. 1 Mart 2001'de yürürlüğe giren 'Brüksel II' (Evlilik ve Ebeveyn Sorumluluklarına Dair Yargı Yolu Hakkında Yönetmelik) olarak bilinen Yönetmelik, AB genelinde (Danimarka hariç) ortak yargılama kuralları getirmiştir. Brüksel II, Üye Devletlerin mahkemeleri tarafından verilen tüm evlilik kararlarını, neredeyse otomatik olarak tanımaktadır. 1 Mart 2005'te yürürlüğe giren Revize Brüksel II (Brüksel II bis olarak da

410 İlave bilgi için bkz.: www.family-conflicts.ch (İngilizce yayınlanan İsviçre internet sitesi) ve www.zank.de (Almanca yayın yapan site).

bilinir), bu kuralı boşanma davasının açılıp açılmadığına bakılmaksızın, çocuklar üzerindeki yasal işlemleri de kapsayacak şekilde genişletmiştir. Gözden Geçirilmiş Brüksel II, çocuğun menfaatlerine daha da öncelik vererek, Avrupa Birliği sınırları içerisinde ortak bir yargı alanı sağlamayı amaçlamakta, AB üyesi ülkelerdeki aile mahkemelerinin üvey çocukları da kapsayacak şekilde evli veya evli olmayan ebeveynlerin çocuklarına karşı yükümlü oldukları ebeveyn sorumlulukları konusunda verdikleri kararların müştereken tanınmasını sağlamaktadır. Bu hususta Menşe Devletin Mahkemesi, kesin kararı alma hakkına sahiptir. Bu Yönetmelik ayrıca arabuluculuk anlaşmalarının tanınması ve tenfizi ile de ilişkilidir.

Medeni ve ticari arabuluculuk alanında, Avrupa Arabulucular Davranış Kuralları, Avrupa Komisyonunun yardımıyla birlikte çalışan farklı ülkelerden bir grup paydaş tarafından Temmuz 2004'te geliştirildi. Hukuk sistemlerinin uluslararası uyumlaştırılmasına katkıda bulunan diğer belgeler arasında 23 Kasım 2007 tarihli Uluslararası Çocuk Bakım Destek Parası ve Diğer Aile Bakım Nafakası türlerinin Uluslararası İyileştirilmesine İlişkin 23 Kasım 2007 tarihli Lahey Sözleşmesi ve Bakım Yükümlülüklerine Uygulanacak Kanun hakkındaki 23 Kasım 2007 tarihli Protokol bulunmaktadır.

3. Lahey Uluslararası Özel Hukuk Konferansı

Çocuğun korunması ve refahı, 1989 Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesinin en temel konusudur. Mart 2017 tarihine kadar bu Sözleşme, Somali de dahil olmak üzere 195 üye devlet tarafından onaylanmış ve en çok kabul gören uluslararası insan hakları antlaşması haline gelmiştir. Tüm dünyada sadece iki ülke bu tarihi anlaşmayı onaylamamıştır: Güney Sudan ve Amerika Birleşik Devletleri. Lahey Uluslararası Özel Hukuk Konferansı, Medeni ve Ticaret Hukuku Konularında işbirliğine yönelik küresel bir teşkilattır. Çocuk Hakları Sözleşmesi ve çocukların korunmasıyla ilgili Lahey Sözleşmeleri, 1980 tarihli Lahey Çocuk Kaçırma Sözleşmesi, 1996 tarihli Çocuğun Korunması Sözleşmesi ve 2002 tarihli Uluslararası Çocuk Evlat Edinme Sözleşmesi'ni de içermektedir. Mart 2017'ye kadar Pakistan, Rusya ve Japonya da dahil olmak üzere toplam 97 Devlet, 1980 tarihli Lahey Çocuk Kaçırma Sözleşmesini onaylamıştır. Türkiye, Ağustos 2000 tarihinde bu sözleşmeyi kabul etmiştir. 1996 Çocuğun Korunması

Sözleşmesinin ise 46 adet Sözleşmeye Taraf Ülkesi bulunmakta olup, bu sözleşme tüm AB Üyesi Devletlerde yürürlüktedir. Söz konusu sözleşme; çocukla irtibat kurulmasına dair alınmış kararların uluslararası alanda otomatik olarak tenfizine imkan tanımaktadır. Türkiye bu Sözleşmeyi Ekim 2016 tarihinde kabul etmiştir.

4. Uluslararası Sınır Ötesi Davalarda Adli İşbirliği

Avrupa Konseyi'nin "Aile Arabuluculuğuna Dair Tavsiye Kararı" (1998), sınır ötesi hususların dahil olduğu çocuk- uyuşmazlıkların sayısının arttığını kabul etmektedir. 2010 yılında Londra'da doğan çocukların %65'inin ebeveynlerinden en az biri yabancıydı. Kültürler arası ilişkilerin dağılması ve iş nedeniyle yer değiştirmelerin artması, bir ebeveynin çocuğu diğer ebeveynin onayı olmadan başka bir ülkeye götürdüğü veya götürmekle tehdit ettiği davaların sayısında artışa neden olmuştur. Din kuralları ve kültürel faktörler de bu tür yer değiştirme davalarında daha fazla karmaşaya neden olmaktadır. Yahudi cemaatlerinde, aile içi uyuşmazlıklar tarihsel olarak haham mahkemelerine sevk edilmiş ve paralel yargı yetkisine sahip laik mahkemeler bulunmasına rağmen hâlâ hahamlar tarafından çözüm bulunulmasına çalışılmaktadır. Sınır ötesi çatışmalarla ilgili davalarda, iki taraftan birinin veya her ikisinin davayı kendi ülkelerinin yerel dini mahkemesine götürmesi durumunda yargılama ve tenfiz sorunları daha da karmaşık hale gelmektedir. Güney Afrika ve Fas dışında hiçbir Afrika ülkesi Lahey Sözleşmesinin tarafı olmamakla birlikte Orta Doğu'da yalnızca İsrail bu Sözleşmeye taraf olmuştur. Nijerya'da aynı anda işlev gören örfi, şeriat ve genel hukuk olmak üzere üç farklı hukuk sistemi mevcuttur. Örfi hukuk, Nijerya'daki 350 etnik grubun hepsinin, kendi örfi yasalarının biraz farklı versiyonlarına sahip olması nedeniyle daha da karmaşıktır. Bu hukuk sistemlerinin çokluğu, Lahey Sözleşmelerine katılımı daha da zorlaştırmaktadır. Bu itibarla, küresel yargı kararları verecek ve sınır ötesi davalarda avukatlar ile hakimler arasında işbirliğini teşvik edecek bir Uluslararası Aile Mahkemesine ihtiyaç vardır.

Malta Süreci"

Çocuklara yönelik uluslararası işbirliğinin önemli bir biçimi, 2004 yılında Malta Konferansı'nda başlatılan "Malta Süreci" olarak

bilinmektedir. Gerçekleştirilen üç Malta Konferansı, Batı ve İslam ülkeleri arasında çocuk kaçırma ve çocukla kişisel ilişki kurma davalarında kademeli olarak artan bir diyalog ve angajmana zemin hazırlamıştır. Amaç, ilgili uluslararası yasal çerçevenin uygulanamadığı durumlarda uyuşmazlıklara çözüm aramaktır. Bu amaçla, süreç hem 1980 tarihli Çocuk Kaçırma Sözleşmesi hem de 1996 tarihli Çocuğun Korunması Sözleşmesi'ne taraf olan ülkelerden hakimler, üst düzey hükümet yetkilileri ve uzmanlar arasındaki işbirliğini ve Sözleşmelere taraf olmayan ve hukuk sistemlerini şeriata dayandıran veya şeriattan etkilenen ülkeleri işbirliğine teşvik etmektedir. Malta Sürecinin odak noktası, çocukları koruma ve özellikle çocuğun farklı ülkelerde yaşıyor olsa bile her iki ebeveynle de kişisel ilişki kurması ve uluslararası çocuk kaçırma ile mücadele edilmesidir. Bu çerçevede, on iki devletten uzmanlar "Malta Süreci" Çalışma Grubu'na katılmaya davet edilmiştir. Bunlardan altısı 1980 ve 1996 tarihli Sözleşmelere taraf olan devletler, yani Avustralya, Kanada, Fransa, Almanya, Birleşik Krallık ve Amerika Birleşik Devletleri'dir. Diğer altısı ise Fas 1980 tarihli Sözleşmeyi onaylamış olmasına rağmen, Sözleşmeye taraf olmayan ülkeler olan Mısır, Hindistan, Ürdün, Malezya, Fas ve Pakistan'dır. Güney Afrika bu Çalışma Grubuna katılmış olup Ürdün de uluslararası aile uyuşmazlıkları için bir arabuluculuk merkezi kurmuştur.

Ağustos 2009'da, yirmi üç yargı bölgesinden (Lahey Sözleşmesine taraf olan ve bu sözleşmeye taraf olmayan ülkelerden) yargıçlar, Anglo-Sakson Hukuku ve Milletler Topluluğu Ülkelerine dair düzenlenen İkinci Uluslararası Aile Adaleti Yargı Konferansında yer almıştır. İngiltere ve Galler'deki Uluslararası Aile Adalet Müdürü Yargıtay Hakimi Thorpe, Londra'daki Uluslararası Aile Hukuku Ofisi'nin çalışmalarını ve 2005'deki kuruluşundan bu yana hizmet taleplerindeki hızlı artışı anlatarak konferansı açmıştır. 2007 tarihinde Ofis, ele alınan vakıaların sayısında %333'lük bir artış olduğunu beyan etmiştir. Bu davaların çoğunluğu Avrupa ölçeğindedir. Ancak Ofis, Avrupa dışındaki ülkelerle ilgili uluslararası sınır ötesi davalarında da adli işbirliğini kolaylaştırmaktadır. Bu meyanda, Ocak 2003'te Pakistan ve İngiltere arasında imzalanan Pakistan Protokolü, en yüksek düzeyde müzakere edilmiş bir Protokoldür. Hakimler, aile adalet sistemlerini iyileştirmek için uluslararası alanda birlikte çalışmaktadır. Trinidad ve Tobago Aile Mahkemesi, Yeni Zelanda'dan aldıkları, arabuluculuk ve danışmanlık

hizmetlerine yönlendirmeyi teşvik eden usul reformlarını başlatmıştır. 2009 tarihli Uluslararası Aile Adaleti Yargı Konferansının Sonuç ve Önerileri, sınır ötesi çocuk kaçırma vakıalarında arabuluculuğun bu özel uzmanlık alanında eğitilmiş arabulucular kullanılarak tanınması ve desteklenmesi gerektiği yönündeki tavsiyelerini içermektedir. Eğitimli ve yetkili arabulucuların bir listesi derlenerek katılımcı devletin her birinin yargısı için hazır bulundurulmaktadır.[411] 2012'deki Lahey Konferansı, arabuluculuk anlaşmalarının tanınması ve tenfizine dair sorunlara değinen bir Uzmanlar Grubu kurmuştur. Sözleşme, tarafların avukatları tarafından, rıza beyanlarını da içerecek şekilde hem ilgili devlette hem de ilgili devletlerin her ikisinde de tenfiz edilecek şeklinde hazırlanmalıdır. "Lahey Sözleşmesi uyarınca alınan her karar için icra edilebilirlik konusu bir endişe kaynağı teşkil etmektedir. Bir devlette alınan kararların, diğer devlette uygulanamadığı hallerde Sözleşme açısından sorunlar ortaya çıkmıştır. Arabuluculuğun Lahey Sözleşmesinin icrası üzerinde olumlu bir etkiye sahip olması için, varılan anlaşmaların her iki devlette de icra edilebilir olması hayati önem taşımaktadır" (Vigers 2007, Ek 1, 3.5).

5. Sınır Ötesi Uyuşmazlıklarda Uluslararası Aile Arabuluculuğu

1980 ve 1996 tarihli Lahey Sözleşmeleri, çocuklara dair sınır ötesi uyuşmazlıklarda üzerinde anlaşmaya varılan çözümler elde etme aracı olarak arabuluculuk ve uyuşmazlık çözümünün kullanılmasını teşvik etmektedir. Arabuluculuk anlaşması, ilgili tüm devletlerde uygulanabilir olmalıdır. Nisan 2006 tarihinde Lahey Uluslararası Özel Hukuk Konferansının Daimi Ofisi üyelerinden "konuyla ilgili bir belgenin geliştirilmesi de dahil olmak üzere aile meselelerinde sınır ötesi arabuluculuk konusunda fizibilite çalışması hazırlamaları" istenmiştir. 2007'de yayımlanan Fizibilite Çalışması, sınır ötesi aile arabuluculuğunu, "tarafların farklı ülkelerde mutat meskenlerinde ikamet etmeye devam ettikleri veya devam edecekleri aile uyuşmazlıklarında (bakım, aile varlıkları veya ana-babalık sorumluluğu konularında) kullanılan

411 Baker "Uluslararası Aile Hukuku. Anglo-Sakson Hukuku ve İngiliz Milletler Topluluğu Yargıları için Uluslararası Aile Hukukuna ilişkin Yargı Konferansı" (2009) 250-254

arabuluculuk" olarak tanımladı. Bu çalışmanın tanımları, sınır ötesi yürütülen gerçek anlamda sınır ötesi arabuluculuğu (bir başka deyişle iki ülkede bulunan taraflar ve arabulucuları içeren iki uluslu arabuluculuk) ve aynı zamanda bir ülkede gerçekleşen fakat iki ülkeden tarafları ve / veya arabulucuları içeren arabuluculuğu kapsamaktadır. Tanım aynı zamanda iki tarafı aynı ülkede ikamet etmekle birlikte, bir tarafın başka bir ülkeye çocuğuyla birlikte yerleşmeye niyetlenmesinden dolayı çıkabilecek sorunları çözmek için arabuluculuğa başvurması durumunu da kapsamaktadır".[412] Bu çalışmanın önerileri üzerine Daimi Büro, 1980 tarihli Çocuk Kaçırma Sözleşmesi bağlamında İyi Uygulama Rehberinin hazırlanmasında yardımcı olmak üzere uluslararası bir çalışma grubunu bir araya getirmiştir. Bu Kılavuz Temmuz 2012'de İngilizce ve Fransızca olarak yayınlanmıştır.

Paralel gelişmeler arasında, Nisan 2007'de Almanya'nın Trier kentinde Avrupa Hukuk Akademisi tarafından çocuklara dair uluslararası sınır ötesi uyuşmazlıklar konusunda arabuluculuk uygulama ve deneyimlerinin göz önünde bulundurulacağı, düzenlenen bir konferans da yer alıyordu. Uluslararası aile arabuluculuğu için özel uzmanlık eğitimi geliştirilmesi ve çocuklara yönelik uluslararası sınır ötesi uyuşmazlıklarda arabuluculuk yapmak için nitelikli aile arabulucularının içinde yer alacağı merkezi bir sicil oluşturulması konusunda fikir birliği vardı. Avrupa Konseyi'nin 7. Strazburg Aile Hukuku Konferansı 2009'da aile arabuluculuğuna odaklandı. Konuşmacılar, Avrupa'da ve ayrıca Karayipler, Latin Amerika ve İsmaili Müslüman topluluklarında aile arabuluculuğu deneyimlerini bildirdiler. Avusturya'dan Hakim Winter'ın[413] Avrupa odaklı yaklaşım yerine, dünya geneline teşmil ettiği bu yaklaşımı memnuniyetle karşılandı. Çocuğun refahı, diğer yargı bölgelerinde olduğu gibi şeriatla yönetilen ülkelerde de temel öneme haizdir. 1400 yıllık İslam geleneği doğrultusunda, 49. İmam, Majesteleri IV. Ağa Han, tarafsız uzlaşma, arabuluculuk ve tahkim yoluyla çatışmaların dostça çözümünü teşvik etmek için Ulusal ve Uluslararası Uzlaşma ve Tahkim Kurullarını oluşturmuştur. Asya, Afrika, Avrupa,

412 Vigers Sınır-Ötesi Aile Arabuluculuğu Fizibilite Çalışması Daimi Büro, Lahey Özel Uluslararası Hukuk Konferansı (Mart 2007) 5.1.

413 Avrupa Konseyinin 7. Aile Hukuku Konferansı, Strasburg 2009, Konferans Sonuçları

Kuzey Amerika ve Orta Doğu'nun 15 ülkesinde 800 İsmaili arabulucusu hem aile hem de ticari alanlarda modern arabuluculuk tekniklerine dair eğitim almıştır.[414] Portekiz'de İsmaili eğitmenler, Adalet Bakanlığı için aile adaleti alanında çalışan meslek grupları için tasarlanmış olan arabuluculuk eğitimleri vermektedirler. 2006 yılında Suriye'de, Salamieh'de yapılan arabuluculuk eğitim programına İsmaili cemaatinin dışında yedi Yüksek Mahkeme hâkimi de dahil edilmiştir. Aynı yıl Hindistan'da bir tanesi kadın hâkim ve biri de eğitmen olarak olmak üzere üç Yüksek Mahkeme hâkimi eğitim programına katılmıştır. Bu eğitim programlarında, uluslararası aile arabuluculuğu sistemlerinin uyumlaştırılması, niteliklerin belirlenmesi ve denklik konusunda mutabık kalınması uluslararası sınır ötesi arabuluculuk yapmak için özel uzmanlık eğitimi almış nitelikli arabulucuların tanımlanması ve onlarla iletişim kurulması için kişiler veya merkezlerin görevlendirildiği merkezi kayıt sisteminin oluşturulması ihtiyacıyla müşterek sözleşmeler oluşturulmuştur.

Yukarıdaki açıklamalara rağmen, genellikle bir takım nedenlerden ötürü arabuluculuğa sevk etmekten kaçınılmaktadır:

i. Arabuluculuk farkındalığı eksikliği,

ii. Farklı ülkelerdeki uygun nitelikli arabuluculara erişimi kolaylaştıracak merkezi bir sicilin olmaması,

iii. Arabuluculuk masrafları - ücretler, seyahat, gerekmesi halinde tercüman sağlanmasının getireceği ek maliyetler,

iv. Arabuluculuk uygulamasını düzenleyen kanunlarda görülen farklılıklar (gizlilik sınırları gibi),

v. Arabuluculuğun gecikmeye neden olacağı yönündeki korku (bu alanda önde gelen İngiliz kurumu olan Reunite, arabuluculuğun Lahey Sözleşmesi uyarınca yapılan son duruşmayı genel olarak geciktirmediğini keşfetmiştir (Reunite, Pilot Proje Raporu, Ekim 2006),

vi. Avrupalı olmayan aileler ve Avrupalı ailelerin sorunlarına uyum sağlayabilen arabuluculuk modellerinin eksikliği.

Fransa'da Lahey Sözleşmesine istinaden açılan bir davayla ilgili olarak mahkeme, ebeveynleri genellikle Fransız kuruluşu olan MAMIF'e

414 Keshavjee İslam, Şeriat ve Alternatif Uyuşmazlık Çözümü (I.B. Tauris, 2013)

(Mission d'aide à la médiation internationale pour les familles – Aileler için Uluslararası Arabuluculuk Destek Kurumu) yönlendirmektedir. 2001 yılında Fransız Adalet Bakanlığı bünyesinde oluşturulan MAMIF, hem Lahey Sözleşmesi kapsamında hem de kapsamı dışında kalan, uluslararası çocuk kaçırma ve uyuşmazlıklara müdahale edebilmektedir. MAMIF, Sözleşme uyarınca görülen davalarda kendi arabulucularının bir arada çalıştığı tek devletin söz konusu olduğu arabuluculuk kadar, bir MAMIF arabulucusu ile diğer devletin bir arabulucusunun birlikte çalıştığı farklı milliyetli davalarda da arabuluculuk yapmıştır. 1998'de Fransa ve Almanya'daki Adalet Bakanları, bir Fransız-Alman Parlamenter Arabuluculuk Komisyonu kurdular. Bu, Şubat 2003'ten 1 Mart 2006'ya kadar sürecek olan, bir Fransız-Alman ulusal mesleki eş arabuluculuk programının önünü açtı. Bu pilot programda, Fransız arabulucu, bir Alman arabulucusu ile çocuklara dair sınır ötesi uyuşmazlıklar konusunda eş arabuluculuk yapmıştır (Carl ve ark. 2004). Artık, sınır ötesi arabuluculuk sağlayan sivil toplum, ulusal ve iki uluslu kuruluşlar da mevcuttur. Bu kuruluşlar arasında Birleşik Krallıktaki "Reunite", Berlin'deki "MiKK"[415] ile Fransız, İtalyan ve İsviçre kuruluşları da yer almaktadır. Paul ve Walker[416] sınır ötesi davalarda çatışmanın yüksek olduğunu ve pek çok ebeveynin çaresizlik ve umutsuzluk hissettiğini bildirmektedir. Geride kalan ebeveyn, bir mahkeme kararı uyarınca kişisel ilişki kurulması kararı verilse bile, çocuğuyla iletişimini kaybetmekten korkmaktayken; çocuğu kaçıran ebeveyn, çocuğu kaçırdığı ve kendisinin de vatandaşı olmadığı ülkede adil muamele görmeyeceğinden korkmaktadır. Küçük çocuklar geride kalmış ebeveynin dilini unutacak veya asla öğrenemeyeceklerdir, dili hatırlamak iletişim ve kişisel ilişki devam ettirilmeden zor ya da imkânsız hale gelir. Reunite, 34 olgudan oluşan bir örneklem kullanarak bir yıl boyunca bir araştırma çalışması yürüttü.[417] Bu çalışmada, mahkemenin çocuğun taşınmasını kabul ettiği davalarda çocuğun geride kalan ebeveyni ile ilişkisinin uzun vadede devam ettirilmesinin, yüksek

415 Mediation bei internationalen Kindschaftskonflikten

416 Paul ve Walker "Uluslararası Çocuk Velayeti Uyuşmazlıklarında Aile Arabuluculuğu" Amerikan Aile Hukuku Dergisi (2008)22 (1) 42-45

417 Reunite Pilot Projesi Uluslararası Ebeveyn Tarafından Çocuk Kaçırma Davalarında Arabuluculuk (Ekim 2006)

seyahat maliyetleri ve diğer güçlükler nedeniyle son derece zor olduğunu tespit etmiştir. Çalışma aynı zamanda, taşınma davalarının genellikle kişisel ilişkiyi muhafaza etmek üzerine odaklanmış olsalar da, çocukların farklı bir ülkeye götürülmesinin etkilerinin, yalnızca geride kalan ebeveyni ile kişisel ilişki kurma ve ilişkilerini kaybetmekle sınırlı kalmadığını ortaya koymuştur. Bu çerçevede, daha geniş aile ilişkileri de genellikle kaybolmaktadır. Çoğu çocuk, yerinden edilme duygusuyla karşı karşıya kalmaktadır.

Uluslararası arabuluculuğun, çabuk erişilebilir olması ve daha yaygın olarak kullanılması gerekmektedir. Arabuluculuk, yargılama sürecinin aylar veya yıllar alması, çatışmanın artması ve çocuğa uzun süreli travma yaşatma ve zarar verme riskine karşın, taraflara hızlı organize edilmiş ve çocuk merkezli bir süreç sunmaktadır. Çocuğunu başka ülkeye kaçıran ebeveynin, çocukla birlikte geri dönemediği ve geride kalan ebeveynin de çocuğa bakamadığı durumlarda, mahkeme kararıyla ikamet ettiği ülkeye geri gönderilen bir çocuk her iki ebeveynden de uzaklaştırılabilir ve nihai bir mahkeme kararı alınana kadar ardı ardına bir dizi koruyucu evde kalmak zorunda bırakılabilir.[418] Bu kitabın daha önceki baskısında küçük bir çocuğun ve hatta büyük çocukların, her iki ebeveynden aylar hatta yıllar önce ayrılmış olmasının psikolojik zararlarının oldukça ciddi olabileceğini ve bu durum için "kurumsal çocuk istismarı" teriminin bile kullanılabileceği ileri sürülmektedir. Mostradio, çocuk kaçırma davalarının yüksek bir ihtimalle bir taşınma başvurusu fırsatının kullanılamamasından kaynaklandığını öne sürerek: "Çocuk kaçırma vakıaları nadiren mutlu bir şekilde sona ermektedir. Bu durumun bir tür çocuk istismarı olarak tanımlanması son derece yerinde olacaktır"[419] demektedir. Ebeveyn hakları yerine, çocuğun hakları ve ihtiyaçlarına öncelik verilmelidir; belirli bir yaş ve olgunluğa ulaşmış çocukların, görüşlerini ve isteklerini, herhangi bir baskı veya korku hissetmeksizin, uygun bir biçimde, iyi şekilde ifade edebilme şansına sahip olmaları gerekir.

---

418 Bucher "Uluslararası Çocuk Kaçırmaya İlişkin Yeni İsviçre Federal Yasası" Özel Uluslararası Hukuk Dergisi (2008) 139-165

419 TC ve JC (Çocuklar: Yer Değiştirme) [2013] EWCA 292 (Fam) par. 56

6. Çocuk Kaçırma Davalarında Arabuluculuk ile İlgili Olarak Düşünülmesi Gereken Sorular

1. 1980 ve 1996 tarihli Lahey Sözleşmelerine, ilgili ülkelerden herhangi biri veya tümü taraf mı?

2. Her ikisi veya büyün ülkeler AB üyesi midir (Danimarka dışında)? Bu durumda, Revize Brüksel II Yönetmeliği uygulanır ve Lahey Sözleşmesi üzerinde önceliğe sahiptir.

3. Varsa, yasal işlemler hangi aşamadadır? (Bkz. aşağıda: Arabuluculuk Yönlendirme Aşamaları)

4. Sınır ötesi aile arabulucuları, ilgili ülke veya bölgeye ulaşabilir ya da seyahat edebilecek durumda mıdır? Arabulucuları kim seçti?

5. Arabuluculuk uygunsa hangi model veya modeller uygun ya da mümkündür?

6. Uluslararası sözleşmeler uyarınca arabuluculuk için zaman sınırı var mı ve / veya mahkeme tarafından belirlenmiş mi?

7. Arabuluculuk yapmak ve uygunluğunu değerlendirmek için kim ebeveynlerle iletişime geçecek?

8. Arabuluculuk, çocuklara odaklı mı yoksa çocuklar dahil edilerek mi yapılmalı?

Uluslararası, sınır ötesi durumlarda arabuluculuğun kullanımını artırmak için arabuluculuğa sevk en kısa sürede teşvik edilmeli ve sonraki aşamalarda da değerlendirilmelidir.

1. Aşama: Ebeveynlerin, bir çocuğu başka bir ülkeye götürmeden önce, ebeveyn çocuk kaçırma ve mahkeme sürecinden uzak durmalarını sağlayacak anlaşmalara ulaşmasına yardımcı olmak.

Örnek

Ayrılmış bir çift, kadının, iki küçük çocuğu ile birlikte Avustralya'ya gitmesinden altı hafta önce acilen arabuluculuğa başvurdu. Her iki ebeveyn Avustralyalıydı ancak birkaç yıldır İngiltere'de yaşıyordu. Anne, çocukların babalarına bağlandıklarının farkındaydı ancak kendisi psikolojik açıdan hayatta kalma şartlarının da önemli olduğunu ve ailesinin desteğine ihtiyacı olduğunu hissetmişti. Kocası birkaç ay önce yeni bir eşle yaşamak için evden ayrılmıştı. Annenin

Avustralya'ya gitmesinden önceki altı haftada üç arabuluculuk toplantısı yapıldı. Finansal bilgiler toplandı ve her bir ebeveyne hukuki danışmanlık yapılarak, çocuklara destek ödemeleri konusunda anlaşmalar yapıldı, bu anlaşmalar doğrultusunda biri İngiltere'de, diğeri Avustralya'da olmak üzere iki ortak mülkün mülkiyeti ve kullanımı üzerine mutabakata varıldı. Arabuluculukta çocukların babalarıyla kişisel ilişki kurmalarına nasıl yardımcı olunacağı konusunda çok sayıda tartışma yaşandı. Baba, eski eşine, Avustralya'ya giderken yanında götürmesi için bir bilgisayar satın aldı. Baba ve büyük çocuğu e-posta üzerinden iletişim kurabilecek, her iki çocuğa da düzenli olarak telefon edecek ve böylelikle, onlarla olan ilişkilerini sürdürecekti, bu çözüm tatil ziyaretleri arasındaki dönemler için de köprü kurulmasına yardımcı olacaktı.

2. Aşama: İlgili yargı mahallinden kaçırılan çocuğun bulunduğu mahalden ayrılması için izin başvurusu yapılmış ya da kaçırılan çocuğun dönüşü için yapılan başvuruya istinaden duruşma bekleniyor olabilir.

3. Aşama: Çocuğun geri dönüşüne dair yapılacak bir savunma aleyhe bir karar çıkmasına sebebiyet verirse, bu durum çocuğun zararına olacağından, arabuluculuk, çocuğun üstün yararına dair iletişim kurulmasını, seçeneklerin keşfedebilmesini ve kararlaştırılan bir sonuca bakılmasını kolaylaştırmayı sağlayabilir.

4. Aşama: Kaçırılmış bir çocuğun mahkeme kararı ile iadesini takiben, çocuğun ikametgahı ve iletişim düzenlemeleri üzerinde anlaşmalar yapılmasına ve ayrıca çocuğun geri gönderilmesi emri verildikten sonra, çocuğun dönüşü ve ayrıca dönüşten sonra çocukla kişisel ilişki kurulması için gereken düzenlemelere yardımcı olunur.

7. Uluslararası Aile Arabuluculuğunun Farklı Modelleri

Uluslararası aile arabuluculuğu için, iki milliyetli arabuluculuk, disiplinler arası eş arabuluculuk, doğrudan ve dolaylı arabuluculuk gibi çeşitli modeller geliştirilmiştir. Model, farklı kültürler ve koşullar için uyarlanmalıdır ve aşağıdakilerden oluşabilir:

• Her iki ebeveyn arasında bizzat arabuluculuk yapan tek bir arabulucu ile gerçekleştirilen arabuluculuk (doğrudan, yüz yüze arabuluculuk)

• Aynı mekanda iki ailenin birlikte arabuluculuğunu yapan ya da iki farklı devlette (doğrudan / uzaktan arabuluculuk) ebeveynlerle eşzamanlı toplantılar için video / telekonferans sistemlerini kullanan ortak arabulucular (disiplinler-arası, toplumsal cinsiyet dengeli, iki milliyetli) özel oturumlarda, her bir ebeveynle ayrı olarak toplanır ve bu arabuluculuk modelinde arabulucular birbirleriyle irtibat halinde olurlar. Bu işlem iki ayrı devlette, her devlette bir arabulucu ve bir ebeveyn olacak şekilde; veya aynı devlette farklı zamanlarda ya da aynı zamanda, farklı odalarda yapılacak şekilde gerçekleştirilebilmektedir. Arabuluculuk aynı zamanda online olarak, skype ve video konferans kullanılarak gerçekleştirilebilir.

• Geniş aile ve dini / toplum liderlerinin üyeleri de dahil olmak üzere eş-arabuluculuk.

MiKK'nın iki uluslu sınır ötesi arabuluculuk projeleri aşağıdaki modele dayanmaktadır:[420]

1. Toplumsal cinsiyete dayalı dengeli bir eş-arabulucu ekibi, böylece toplumsal cinsiyet konularının anlaşılması ve her iki ebeveynin de dinlenmesinin sağlanması.

2. Çapraz kültürel, böylece her ebeveynin aynı milliyetten veya kültürden bir arabulucu ile bağlantı kurabilmesi ve kaygılarının anlaşıldığını hissetmesinin sağlanması

3. İki dilli arabulucular, böylece her ebeveynin kendi anadilinde özgürce konuşabilmesinin önünün açılması.

4. Farklı disiplinlerden gelen arabulucular; biri psiko-sosyal disiplinde eğitimli ve deneyimli bir arabulucu, diğeri ise hem uluslararası aile yasası hem de uluslararası sözleşmeler konusunda uzman bilgisi olan bir avukat arabulucu olmalıdır.

5. Ebeveynlerin avukatları, toplantılara doğrudan müşterek olarak katılmamakla birlikte, kolayca erişilebilir olmalı ve müvekkillerine

420 Breslauer Erklärung zur bi-nationalen Kindschaftsmediation (2008)

tavsiyelerde bulunabilmeli ve ulaşılan anlaşmalara yargı yetkisine sahip ülkede yasal bağlayıcılık kazandırabilmelidirler.

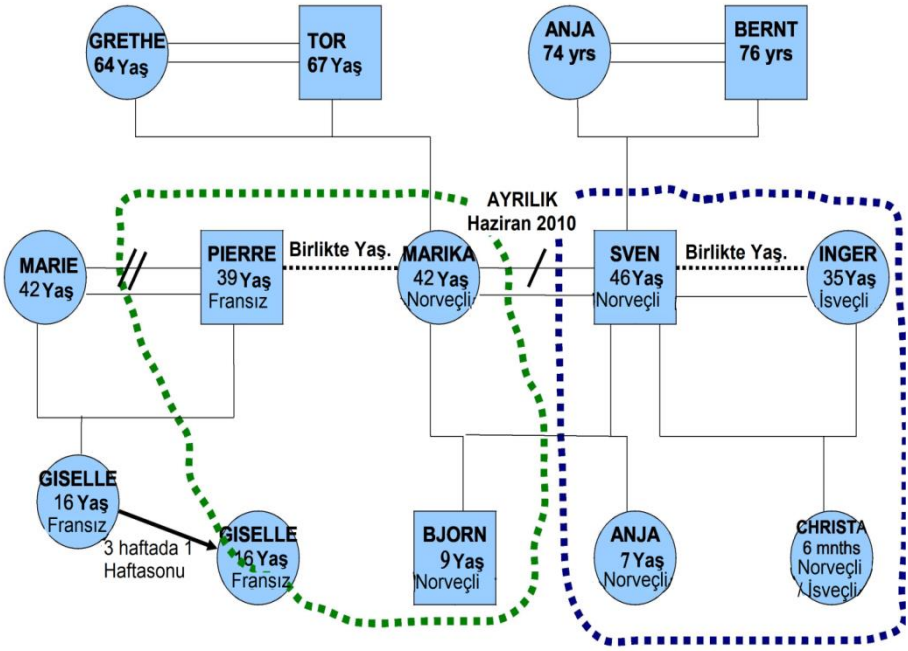
8. Uluslararası Aile Arabuluculuğu Eğitim ve Sertifikasyonu

Uluslararası aile arabulucuları, 'yol kurallarını', hangi yargının hangi şartlar altında önceliğe haiz olduğunu bilmelidirler. Bir arabulucunun, uluslararası aile arabulucu kayıt siciline kabul edilmesi, arabulucunun mesleki niteliklerine, yerli aile arabuluculuğunda elde ettiği tecrübeye ve ardından uluslararası aile arabuluculuğuna yönelik ek uzmanlık eğitimi almasına dayanmalıdır.

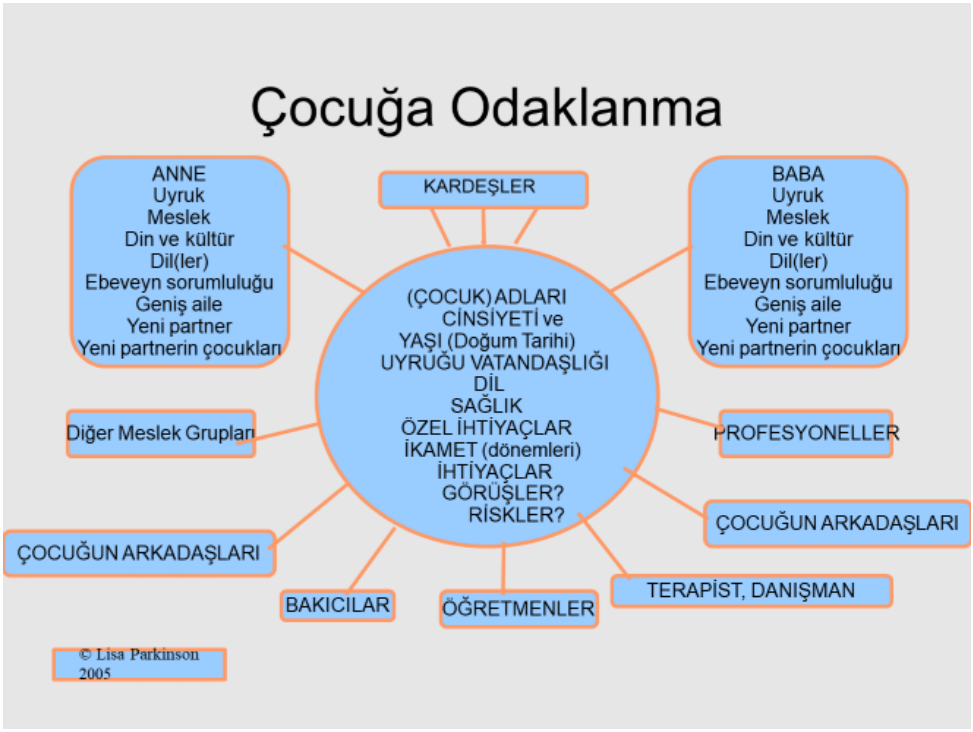
Amerikan Barosu, ilk eğitimini Kasım 2013'te uluslararası aile arabuluculuğu hususunda gerçekleştirdi. Avrupa'daki MiKK, Berlin'de şu anda Almanya / Fransa, Almanya / İngiltere, Almanya / Polonya, Almanya / ABD ve Almanya / İspanya olmak üzere iki uluslu arabuluculuk projeleri yürütmektedir. 180 saatlik bir Fransız / İtalyan eğitim programı, "Avrupa Uluslararası Aile Arabuluculuğu Akreditasyon Sertifikası" (Certificat d'Accréditation Européen en Médiation Familiale Internationale -CAEMFI) vermektedir. Bu program, 2011-2012 yılları arasında, uzaktan eğitim de dahil olmak üzere Fransa, İtalya ve İsviçre'deki farklı bölgelerde organize edilmiştir. Uluslararası çocuk kaçırma ile ilgilenen Belçikalı bir STK olan "Child Focus," Berlin'de ve Uluslararası Çocuk Kaçırma Merkezinde (Centrum IKO) Katholieke Universiteit Leuven, MiKK ortaklığı ile Uluslararası Arabuluculuk Eğitimine dair AB tarafından finanse edilen bir Avrupa projesine (TIM) öncülük etmiştir. Bu eğitimde, Türkiye de dâhil olmak üzere 27 AB Üye Devleti'nden arabulucular yer almıştır. Bu eğitimin amacı bir AB ağı oluşturmaktır ancak çocuk kaçırma vakıalarının çoğu, çocuğun bir AB ülkesinden AB dışındaki bir ülkeye kaçırılmasını içermektedir. Eğitim ekibi, Hindistan, Pakistan ve Ortadoğu ülkelerinde Müslüman arabulucular ağıyla bağlantılı bir Müslüman eğitmen ve İber yarımadası ile Güney Amerika'daki ağlarla bağlantısı olan bir İspanyol eğiticiyi içeriyordu.

Çocuklarla ilgili uluslararası, sınır ötesi ve kültürlerarası tartışmalara konu olan ailelerin yapı ve tarihçeleri olağanüstü derecede karmaşıktır. Aşağıdaki ekogram Uluslararası Sosyal Hizmet Kuruluşu

(ISS) Berlin tarafından sınır ötesi durumlarda 'arabuluculuk odaklı yaklaşım' ile ISS avukatları ve psikologlar için 3 günlük eğitim programı için tasarlandı. Burada, 2010'da ayrılan Norveçli bir çift olan Marika ve Sven örnek olarak gösterildi. Çiftin iki çocukları vardır: 9 yaşındaki Bjorn ve 7 yaşındaki Anja. Çift daha önce Paris'te birlikte yaşamış olup, mutat meskenleri Fransa'dır. Marika ve Sven ayrıldıktan sonra çocuklar, eski aile evinde anneleri ile birlikte kalmıştır. Marika halen Paris'te Bjorn ve yeni hayat arkadaşı Pierre ile birlikte yaşamaktadır. Sven ise Norveç'e dönerek Inger adında yeni bir hayat arkadaşıyla yaşamaya başlamıştır. Sven ve Inger'ın Christa adında bir kız bebekleri vardır. Sven, birkaç hafta önce çocukları görmek için Paris'e gelmiş, Anja'yı küçük kız kardeşiyle tanıştırmak ve büyük anne-babasını ziyaret etmesi için Norveç'e götürmek istemiştir. Bjorn, kaçırmak istemediği spor faaliyetleri olduğu için babası ve Anja ile birlikte Norveç'e gitmek istememiştir. Ancak Sven, Anja'yı öncesinde anlaştıkları halinde, geri getirmemiştir. Anja'nın, Inger ve bebek ile birlikte kalmak istediğini iddia etmektedir. Marika, Uluslararası Çocuk Kaçırmalara ilişkin 1980 tarihli Lahey Sözleşmesi uyarınca Anja'nın hemen geri getirilmesi için başvuruda bulunmuştur.

Uluslararası sınır ötesi bir aile uyuşmazlığı, ailenin yapısını, çocukların adları ve yaşları, her birinin şu anda kimle yaşadığı ve diğer temel bilgileri gösteren bir ekogram oluşturduktan sonra, bir sonraki adım olarak, uluslararası, sınır-ötesi aile uyuşmazlığına konu olan çocuk veya çocuklara odaklanacaktır. Aşağıdaki şema, çocuğu olması gereken yere, konunun tam merkezine yerleştiren, "çocuk odaklı yaklaşım" örneğini göstermektedir. Örnekte çocuğun milliyeti veya kültürünün, konuştuğu dil(ler), sağlık, özel ihtiyaçlar vb. gibi ayrıntılar da yer almaktadır. Çocuğun ebeveynleri, kardeşleri, diğer önemli aile üyeleri ve çocuk "destek sistemi" de çocuk etrafında gösterilerek ebeveynlerin çocuğun bağlılıkları ve ihtiyaçlarını ve ayrıca bu ihtiyaçları karşılayacak ve bağlarını mümkün olduğu derecede koruyacak bir anlaşmaya hangi yollardan varılabileceğini göz önünde bulundurmalarına yardımcı olunmaktadır.

Çocuğa Odaklanma
ANNE
Uyruk
Meslek
Din ve kültür
Dil(ler)
Ebeveyn sorumluluğu
Geniş aile
Yeni partner
Yeni partnerin çocukları
KARDEŞLER
BABA
Uyruk
Meslek
Din ve kültür
Dil(ler)
Ebeveyn sorumluluğu
Geniş aile
Yeni partner
Yeni partnerin çocukları
(ÇOCUK) ADLARI
CİNSİYETİ ve
YAŞI (Doğum Tarihi)
UYRUĞU VATANDAŞLIĞI
DİL
SAĞLIK
ÖZEL İHTİYAÇLAR
İKAMET (dönemleri)
İHTİYAÇLAR
GÖRÜŞLER?
RİSKLER?
Diğer Meslek Grupları
PROFESYONELLER
ÇOCUĞUN ARKADAŞLARI
ÇOCUĞUN ARKADAŞLARI
TERAPİST, DANIŞMAN
BAKICILAR
ÖĞRETMENLER
© Lisa Parkinson 2005

BİLGİ
ÇOK ALANLI
ÖZ FARKINDALIK
KİŞİSEL
PROFESYONEL
ULUSAL
ARABULUCULUK
EĞİTİMİ
ULUSLARARASI
ARABULUCULUK
UZMANLIĞI
BECERİLER
YETENEKLER
DENETİM
YETERLİLİK
DEĞERLENDİRME
EĞİTİME DEVAM

9. Uluslararası Çevrimiçi/Online Arabuluculuk

Geleneksel arabuluculuk, yüz yüze görüşmeleri içerir, ancak coğrafi mesafe ve seyahat masrafları uluslararası sınır ötesi davalarda yüz yüze arabuluculuğun gerçekleştirilmesini engelleyebilir. Birbirleriyle doğrudan konuşamayan taraflar arasındaki iletişimi sağlamak ise zordur. Bir konferans görüşmesinde yer almayı istemiyorlar veya iletişim bilgilerini paylaşmıyorlarsa, arabulucunun e-postayla ya da Skype'tan taraflarla ayrı ayrı görüşmesi gerekebilir. Çevrimiçi iletişim,[421] Skype gibi VOIP (Voice over internet protokolü) servisleriyle mesafeden bağımsız olarak, ek bir ücret ödenmesine gerek kalmadan internet üzerinden telefon konuşmaları yapılması sağlanarak çeşitlendirilebilir. Uzun mesafeli (hatta yakınlardaki) yaşayan aile üyeleri arasındaki müzakereler "elektronik iletişim yoluyla desteklenip güçlendirilebilir".[422] Video konferans imkanı olan arabulucular, Skype ve bir web kamerası vasıtasıyla uzak mesafeli arabuluculuk – tele-arabuluculuk sunabilir. Bu imkanlar birbirlerinden uzak mesafede yaşayan ebeveynlerin zaman ve seyahat masrafları olmadan iletişim kurmalarını sağlar. Ebeveynler birbirlerini ekranda görebilir, birbirlerinin sesini duyabilir ve seçenekleri doğrudan birbirleriyle keşfedebilirler. Sınır ötesi durumlarda bu özellik bariz bir değere sahiptir; yüz yüze görüşmenin pratik olarak mümkün olmadığı hallerde, farklı ülkelerdeki ebeveynlerin ve arabulucuların ekrandan görüşerek arabuluculuk yapmalarını sağlayabilmektedir. Önemli ilişkiler e-postalar, Facebook, Twitter ve benzeri gibi elektronik iletişim ağları üzerinden de sürdürülebilir.

10. Uluslararası Sosyal Hizmet Kuruluşu (ISS) ve İşbirliğine Dayalı İşlem

Dünyanın her yerinden ebeveynler, avukatlar ve mahkemeler, bir ebeveynin çocuğu bir devletten diğerine yasalara aykırı bir şekilde kaçırması meselelerine ilişkin yardım almak için sık sık Uluslararası Sosyal Hizmet Kuruluşu (ISS) ile irtibata geçmektedirler. Cenevre'deki ISS merkez ofisi, aileler ve diğer meslek grupları için uluslararası aile

421 Ayrıca Bkz. 4. 11

422 Melamed İnternet ve Arabuluculuk mediate.com Haftalık (2009) 298

arabuluculuğuna dair bilgilendirici ve kullanıcı dostu bir Kılavuz hazırlamıştır. Bu kılavuz yer değiştirme ve çocuk kaçırma vakıalarında arabuluculuğun mevcudiyeti, organizasyonu ve yararları hakkında sıkça sorulan soruları içermekte, renkli grafiklerle ebeveynlerden alıntılanan görüşleri sunmaktadır. Bu kılavuz, ISS web sitesinden ücretsiz olarak Fransızca veya İngilizce[423] olarak indirilebilir. Başka diğer dillerde de mevcuttur. Kılavuz, birçok farklı ağ üzerinden dağıtılabilmesi ve daha fazla dile çevrilebilmesi için genel şartlara göre hazırlanmıştır. Bir sonraki adım, ülkeye özgü bilgileri web sitesine eklemek ve aileler, diğer meslek grupları ile idari yetkililerin, bilgiye erişimini kolaylaştırmaktır.

ISS, sınır ötesi davalar konusunda uzman aile arabulucularının yararlanması adına uluslararası standartların uygulanması ve akreditasyonu için bir tüzük yayınlamıştır. Profesyonel dernekler tarafından imzalanan bu tüzük ve mesleki davranış kuralları, ISS'nin IFM arabulucularının küresel bir ağını oluşturmak için devam eden çalışmalarının bir parçasıdır. Yer değiştirme konusunda görüş ayrılıkları bulunan ebeveynler ile sınır ötesi çatışmalarda yer alan çocuklar, mümkün olduğunca erken arabuluculuk yapmaya teşvik edilmeli ve özellikle uluslararası uygulamaları olan ülkelerde uygun nitelikli arabulucular bulmalarına yardımcı olunmalıdır. Bu davalarda yargılama sürecinin uzaması, çocuğun başka bir ülkeye aniden ve travmatik bir şekilde götürülmesi, çocuğun gelişimi üzerinde son derece olumsuz sonuçlar doğurabilir. ISS şu anda çocuk kaçırma vakıalarında küresel ağ oluşturma konusunda bir İşbirliği Süreci'ni koordine etmektedir. Bu amaçla Mayıs 2017'de Cenevre'de uluslararası bir toplantı düzenlenmiştir.

11. Aile Arabuluculuğunun Süregelen Evrimi

Ulusal ve uluslararası düzeyde, arabulucular, ailelerin özel dünyasıyla kuruluşların kamusal dünyası arasında arabuluculuk yapmaktadır. Arabuluculukta alınan özel karar ve düzenlemelerin kanunlarla uyuşması gerekir. Hukuki sonuç almak için, arabuluculukla varılan uzlaşıların net bir şekilde yasal hükümlerle bağdaşması ve bir

423 Caratsch Aile Çatışmalarının Çözülmesi – Uluslararası Aile Arabuluculuğu Kılavuzu (Uluslararası Sosyal Hizmetler, Cenevre, 2014)

hâkimin onayladığı yasal olarak bağlayıcı kararlarla resmileştirilmesi gerekmektedir. Arabulucular, aile üyelerinin kendi kararlarını kendi diledikleri şekilde almalarına yardımcı olmaya çalışmaktadırlar. Kamu finansmanı, arabulucuların sunabileceği zamanı kısıtlamakta ve arabuluculuğun devlet tarafından, uygunluğu değerlendirilmeksizin dayatılması ve/veya arabulucuların bir mahkeme kaynağı olarak kullanılması, arabulucuların bağımsızlığını tehlikeye atmaktadır. Arabulucunun birincil sorumluluğu arabuluculuğa başvuran bireylere ve ailelere yöneliktir. Arabulucular, arabuluculuk taraflarının kişisel ve kültürel değerleri egemen sosyal grup ya da hükümetinkinden farklı olabileceğinden, toplumsal, ahlaki ya da siyasi kontrol memurları olarak kullanılmamalıdır.

Bütün arabuluculuk süreci bir denge gösterisi gibidir. Arabulucular, bireylerin ihtiyaçları ile kamusal kısıtlamalar arasında gerilmiş bir ipte yürümekte, bu ipte durabilmek (arabuluculuk sürecini içten ve dıştan tehdit eden güç dengesizlikleri ile gerilimleri idare etmek) için son derece yüksek bir dengeye ihtiyaç duymaktadırlar. Makul bir derecede "kendiyle barışık olma hali" sürekli yüzleştikleri çatışmaların kendilerini aşağıya çekmesine karşı sığınabilecekleri bir direnç kaynağı sunar. Canlılığı korumak için iyi bir desteğe ihtiyaç duyulur ve arabulucular başka insanlar kadar birbirlerini de beslemelidir. Dinamizm, enerji, denge ve "kendiyle barışıklık" son derece kıymetli hasletlerdir. Bunlar bir araya geldiğinde, karşılıklı iletişimin narin bağları kopmadan duyguların ağırlığı taşınabilmektedir. Arabuluculuk mesleği ve yaratıcılık arasında dengeyi sağlamak için pratik sağduyu ile hayal gücünü birleştirmemiz gereklidir. Çatışmaları çözmenin barışçıl yollarını teşvik etmek için (kişisel, mesleki ve küresel) sınırlar arasında birlikte çalışma yollarını bulmamız elzemdir. Bir sonraki kuşağın görevi, - ailelerde, etnik gruplarda, toplumsal cinsiyette, kültürlerde, dinlerde, uluslarda ve Batı ile Doğu arasında – çatışmalara neden olan bölünmelerin insanlığın ortak ihtiyaç ve değerleri tarafından aşılabilmesi için "tanınma çemberinin genişletilmesine doğru mücadeleye devam etmektir".[424] Çatışma yönetimi becerileri, her yaştan çocuk için okullarda ve kolejlerde, çocuklar ile gençlerin eğlenebileceği deneysel yöntemler kullanılarak

424 Ramsbotham ve ark. Çağdaş Uyuşmazlık Çözümü (2nd baskı Polity Press 2005) sf.331

temel müfredatın bir parçası haline getirilmelidir. Çocuklara orta öğretimde birbirleriyle kavga etmek yerine birbirlerinin fikirlerini sorgulayabilmeyi, birbirlerini dinlemeyi ve bir anlaşma üzerinde müzakere edebilmeyi öğretirken biz yetişkinler de bir şeyler öğrenebiliriz. Arabuluculuk, insanlığın ortak "birliğini" araştırmaya devam etmek suretiyle giderek gelişen bir alan olarak yoluna devam etmektedir.

EK A

Nisan 2014'te yargı makamındaki herkese dağıtılan bu belge, yargıyı ve avukatları arabuluculuğun temel ilkeleri hakkında bilgi vermekte ve arabulucular ile Mahkeme arasında iyi ilişkiler kurulmasını kolaylaştıran yerel modeller için bir temel teşkil etmektedir.

İngiltere ve Galler'de Aile Arabuluculuğu: Yargıçlar, Hakimler ve Hukuk Danışmanları için Rehber (FMC/FJC 2014).

'Aile arabuluculuğu hakkındaki bu faydalı ve özlü rehberi tavsiye ediyorum. Arabuluculuk, Aile Mahkemesi'nin de bir parçası olduğu anlaşmazlık çözümü sürecinin köklü ve değerli bir parçasıdır. Yargıçların, arabuluculuğun ayrılmış ebeveynler arasındaki anlaşmazlıkların çözülmesine nasıl avantajlar getirebileceğinin farkında olmaları ve arabuluculuğun fayda sağlayabileceği davalar karşılarına geldiğinde bu avantajları akılda tutmaları önemlidir. Yargıçların ayrıca kendi alanlarında mevcut olan arabuluculuk hizmetlerine aşina olmalarını da öneririm."

Sir James Munby
Yüksek Mahkeme Aile Bölümü Başkanı

Tarihçe ve Yasal Çerçevesi

Aile arabuluculuğu İngiltere ve Galler'de 30 yıldan fazla bir süredir mevcuttur. Başlangıçta Mahkemeler tarafından çocuk başvurularında çekişmeli davaya alternatif olarak kullanıldıktan sonra, arabuluculuk faaliyeti, finans ve mülkiyet de dahil olmak üzere boşanma ve ayrılığın tüm alanlarını kapsayacak şekilde büyümüştür.

'Tüm Konular' arabuluculuğu olarak adlandırılır; bunun sebebi, çocukların ayrılık sonrası gelecekleriyle ilgili kararlar alınırken, ailenin nerede yaşayacağı ve evlilikle/ilişkiyle ilgili varlıkların nasıl paylaşılacağı ile ilgili kararların çocukların gelecekleriyle ilgili düzenlemelerinin yapılmasıyla el ele yürüdüğü konusunda anlaşmaya varılmasıdır.

Aile arabuluculuğunun faydalarının farkına giderek daha fazla varıldıkça ve bunlar daha yaygın biçimde anlaşıldıkça, artarda çıkan Parlamento yasaları aile arabuluculuğunun kullanımı arttırmayı amaçlamıştır:

- Aile Hukuku Kanunu 1996
- Adalete Erişim Kanunu 1999
- Çocuklar ve Evlat Edinme Kanunu 2006
- Adli Yardım Kararı ve Suçluların Cezalandırılması Kanunu 2013
- Çocuklar ve Aileler Kanunu 2014

Düzenleme ve Yönetim

Aile arabulucuları, tümü Aile Arabuluculuğu Konseyi (FMC) üyesi olan 6 üye kuruluş tarafından düzenlenir ve yönetilir.

FMC, aile arabulucuları için Uygulama Esaslarını belirler ve aile arabuluculuğunun uygulama gereklilikleri için minimum standartları koyar.

FMC aile arabulucularının akreditasyonundan sorumludur.

Aile arabulucuları için tüm mevzuatın üzerinde, 1989 tarihli Çocuk Kanunu, Refah Kontrol Listesi ve çocuk refahının üstünlüğü ilkeleri bulunur.

Aile Arabuluculuğu Süreci ve Uygulaması

Ön İşlemler: Arabuluculuk Bilgilendirme ve Değerlendirme Toplantısı (ABDT)

Arabuluculuk Bilgilendirme ve Değerlendirme Toplantısı'na (ABDT) katılım aile arabuluculuğuyla ilgili tüm Başvuru Sahipleri için zorunludur (bkz. Bölüm 10 Çocuklar ve Aileler Kanunu 2014), ayrıca sürece dahil olanların da katılımı beklenir ve teşvik edilmelidir.

Ek olarak, bir ABDT, Çocuk Yasası'nın 11A ve 11C maddelerine göre bir faaliyet olarak da düzenlenebilir. Bu, tarafların arabuluculuk ve aile anlaşmazlık çözümlerinin diğer biçimleri hakkında fikir sahibi olma fırsatına sahip olacaklarını garanti altına almak içindir.

ABDT taraflara bir arabulucu ile tanışma fırsatı sağlar. Bu toplantıda arabulucu:

- arabuluculuk ve aile anlaşmazlığı çözümlerinin diğer biçimleri hakkında bilgi sağlar
- anlaşmazlıkların ortaya çıktığı alanları açıklamaya başlar ve bunların çözümü için seçenekler sunar
- finansal, duygusal ve hukuki destek dahil diğer destek kaynaklarını tanımlar
- taraflara, anlaşmaya varmayı teşvik eden ek hizmetler hakkında daha ayrıntılı bilgi verir

ABDT'de arabulucu ele alınacak konuların bir ajandasını oluşturmak için, taraflarla onların endişeleri ve en acil öncelikleri hakkında konuşacaktır. Bu konuşma tipik olarak çocuklar, finans ve mülkiyet konularını içerir. Tartışmalar, herhangi bir buluşmanın birlikte yapılmasının güvenli olacağı anlaşılana kadar ya da anlaşılmadığı sürece, ayrı ayrı yapılacaktır.

Arabulucu, arabuluculuğun ne sağlayabileceği hakkında bilgi vermenin yanında, tarafların arabuluculuğa uygun olup olmadıkları hakkında da bir değerlendirme yapmaktadır. Bazı vakıalarda arabuluculuk uygun değildir.

Mahkemenin bir ABDT'ye katılımı belli bir vakıa için uygun bulmadığı anlamına gelen diğer hükümsüzleştirici faktörler olabilir. FPR Kural 3.8(1), bir ABDT'ye katılma gerekliliğinin uygulanmadığı durumları düzenler.

Özetle, ana istisnalar şunlardır:

- Aile içi istismar/çocuğun korunması
- İflas
- Belirlenmiş bir zaman ölçeği içinde yetkili bir arabulucunun ulaşılabilir olması
- Başvurunun yapılmasından önceki dört ay içinde bir ABDT'ye katılınmış olması

Bu istisnaların tam tanımı Uygulama Kurallarının 18-25 sayılı paragraflarında bulunabilir.

Aile içi şiddet istisnası kriterini sağlayan kanıtların yokluğunda yargıçlar ABDT'nin risk ve güvenlik taramasını kapsadığının farkında olmalıdır. Arabulucuların kanuni yetkileri yoktur ve Cafcass'ta olduğu gibi risk değerlendirmesi yapamazlar.

Mahkemenin, Mahkeme Dışı Anlaşmazlık Çözümü Fırsatlarını Değerlendirme Yükümlülükleri

1. Çocuk Düzenlemeleri Programı, arabuluculuk ve diğer mahkeme-dışı anlaşmazlık çözümü biçimlerinin bir mahkeme sürecinin her aşamasında dikkate alınması gerektiğini açıkça ortaya koyar.

2. Uygulama Kuralları yargıçların, eğer ABDT gerekliliği yerine getirildiyse ilk oturumda sorgulama yapmasını bekler. Uygulama Kuralları'nın 33, 34 ve 35 sayılı fıkraları yapılacak soruşturmanın özel mahiyetiyle ilgili rehberlik sağlar.

3. Yargıç tarafların (özellikle bizzat davacının) ellerindeki seçenekleri ve yargılamanın devam etme (Cafcass'lı veya Cafcass'sız), arabuluculuk ve/veya diğer mahkeme-dışı anlaşmazlık çözme müdahalelerinin olası sonuçlarını anlamalarında onlara yardımcı olabilir.

Arabuluculuk Neyi Başarabilir?

Arabuluculuk işe yarar. Güvenli olduğu ve taraflar gönüllü oldukları ve müzakerede bulunabildikleri sürece insanların çoğunluğunun hakkıdır. ABDT'nin sonuçlarının bir kısmı, arabuluculuğun kendi durumları için uygun olup olmadığını bilmelerini sağlamaktır.

Arabuluculuk şu konularla ilgili mevcut seçenekleri tasnif edebilir:

- çocuklar için düzenlemeler
- nafaka ödemeleri
- birikimler, ortak borçlar, emeklilik fonları ve konut ipotekleri dahil mülkiyet ve paranın nasıl paylaşılacağı

Ayrıca, ayrılmış ebeveynler olarak gelecekte birlikte çalışma becerilerini de geliştirmeleri için taraflara yardım eder.

Arabuluculuk gizli ve imtiyazlıdır.

Arabuluculuk Süreci

Aile arabuluculuğu dört ilke ile yönetilir:

Gönüllüdür, iki taraf ve arabulucu, arabuluculuğun uygun olduğu konusunda anlaşmaya varmalıdır

Gizlidir, bir çocuğa ya da korunmasız bir yetişkine zarar riski endişesi olduğu durumlar dışında

Arabulucu tarafsızdır, müzakereyi kolaylaştırır ve sonuçla ilgili hiçbir menfaati yoktur

Karar alma, arabuluculuğun katılımcılarının elindedir

Bu dört ilke İngiltere ve Galler'de aile arabuluculuğu uygulamasının temelidir. Bunlar, FMC Uygulama Esasları'nın içine yerleştirilmiştir ve tüm arabuluculuk temsilci ve yönetici organları tarafından uygulanır. Arabulucular tarafından hizmet alanlara sunulan belgelerde kopyası bulunur.

Bu ilkelerle çalışmak arabuluculuğun oldukça verimli bir mahkeme-dışı anlaşmazlık çözüm süreci olmasını garanti altına alır.

Gönüllü Bir Süreçtir

ABDT'de hizmet alanlar arabuluculuğun ilkeleri, süreci, faydaları ve her türlü maliyeti hakkında tam olarak bilgilendirilirler. Hizmet alanlar ve arabulucu arabuluculuğun uygun olduğu konusunda anlaşmaya varmalıdır. Arabuluculuk, 'arabuluculuk anlaşması' mevcut olana ve tüm taraflarca imzalanana kadar başlamaz.

Arabuluculuk, Cafcass anlaşmazlık çözme hizmetlerinden farklıdır. Cafcass mahkeme temelli bir hizmet sunar; bu tüm katılımcıların rızasını almayı gerektirmez, Mahkeme tarafından yönlendirilir ve Cafcass anlaşmazlık çözme sürecinin sonuçları Mahkeme ile paylaşılabilir.

Gizlilik Ve Yasal Ayrıcalık

Bir ABDT, gizli bir toplantıdır. Arabuluculuk gizli bir süreçtir. Bunun tek istisnası, arabuluculukta yapılan bir açıklamanın bir koruma riskine işaret ettiği nadir durumdur.

Bir arabuluculuk sürecine giren her hizmet alandan, gizliliğin hem kapsamını hem de sınırlarını belirleyen bir 'Arabuluculuk Anlaşması' imzalaması istenir.

Taraflar, arabuluculuk anlaşmasını imzalayarak, arabulucunun taraf olduğu her bildirimin (finansal bilginin ifşa edilmesi dışında) sadece bir mutabakata varma amacıyla yapıldığını ve bildirimlerin:

(a) gizli olması,

(b) benzer konular hakkında herhangi bir mahkeme duruşmasında delil olarak kullanılamayacak olması,

(c) yeminli beyan ya da ifade olarak kullanılamayacak olması temelinde yapıldığını açıkça anlar. Ancak, gizlilik sözü, çocukların, tarafların ya da başka birinin hayatı, sağlığı veya güvenliğiyle ilgili önemli bir riskin var olduğu, ya da kara para aklama veya başka yasa dışı faaliyetle ilgili riskin var olduğu durumlarda arabulucunun bilgiyi ifşa etmesinin önünde engel oluşturmaz.

Benzer şekilde, mahkeme arabulucularının gerçekleştirilen arabuluculuk ile ilgili bilgiyi açığa vurmasını zorunlu kılamaz.

Gizlilikten iki tarafın da rızasıyla feragat edilebilir.

Anlaşmaya varılırsa, arabulucu bir mutabakat tutanağı taslağı oluşturur. Bu bir muvafakat kararı ya da bağlayıcı anlaşmanın temelini oluşturmak üzere kullanılabilir. Arabuluculuğa katılanların yaptıkları öneriler hakkında hukuki tavsiye almaları önerilir.

Tarafsızsızlık

Arabulucular tarafsız bir üçüncü kişi olarak hareket ederler ve insanlara kendilerine ait, bilgiye dayalı kararlarına ulaşmalarında yardımcı olmak için müzakereyi kolaylaştırırlar. Bu nedenle arabulucuların mahkemeden bağımsız olduklarının anlaşılması önemlidir.

Karar Alma, Katılımcıların Elindedir

Arabulucular tüm aileye uygun olan bir sonuca ulaşılmasına yardım eder. Genellikle, zaman içinde geçerliliğini koruyabilecek bir sonuca ulaşmak ve çatışmanın altında yatan konuları ele almak için birden fazla oturum gerekli olur. Mahkeme, bu sürecin tamamlanması için oturumları

ertelemek zorunda kalabilir. Arabuluculuk buluşmaları hizmet alanlar açısından elverişli bir zaman dilimi içinde yapılır ve anlaşmaya varılan düzenlemelerin test edilmesini de içerebilir. Erteleme süresine rağmen, tam anlaşmaya varmak için arabuluculukla geçen süre genellikle tüm bir mahkeme sürecinden oldukça kısadır.

Aile Arabuluculuğunun Maliyetleri

Hak sahipleri için, arabuluculuk için hukuki yardım mevcuttur. Taraflar hak sahibi olup olmadıklarını www.gov.uk/check-legal-aid adresinden öğrenebilirler.

Bir Hukuki Yardım Kuruluşu (LAA) sözleşmesi olan arabulucu hak sahibi olma değerlendirmesini yapabilir.

LAA, eğer taraflardan biri hak sahibi ise, iki tarafında da bir ABDT'ye katılma maliyetlerini karşılar. Bu, Hukuki Yardım için hak sahibi olmayan birinin de aile arabuluculuğu hakkında bilgi almasını teşvik eder.

Hukuki Yardım ayrıca, LAA'nın 'Arabuluculuk ile Yardım' planı altında verilen hukuki tavsiye için de mevcuttur. Bu, arabuluculuk sırasında verilen teklifler ile ilgili tavsiye ve muvafakat kararlarının taslaklarının hazırlanması hakkında yardım sağlayabilir.

LAA; adli yardım verilen arabuluculuğun uygunluğu ve hak sahipliğini değerlendirmek amacıyla mahkeme binalarını belirlenmiş sosyal yardım olanaklarının kullanılmasına izin verir.

Uygun arabuluculuğun gerçekleşebilmesinden önce hizmet alanlar kendilerinin kamu finansmanına dair hak sahibi olduklarını doğrulayacak gelir kanıtlarını hazırlamalıdır. Mahkeme taraflarının gelirlerine dair kanıtlarını yanlarında bulundurmaları çok olası değildir ve bu nedenle taraflar arabuluculuğun mahkeme nezdinde yapılıp yapılmayacağını ve gelirlerine dair kanıtlar hazırlanmadan, arabuluculuğa gidilmesinin maliyetleri olacağını iyice anlamalıdırlar.

Mahkemelerde çalışan arabuluculuk hizmet sağlayıcıları erişilebilir bir ücret listesi bulunduracaklardır.

Yetkili Arabulucular

Aile arabulucuları boşanma ve ayrılmanın tüm yönlerini idare eden uzmanlardır. Anlaşmaları müzakere etmek konusunda yeteneklilerdir ve çatışma ile baş etmeye alışkındırlar.

Sadece, aile arabulucularının yönetsel organı olan Aile Arabuluculuğu Konseyi tarafından tanınan ve onaylanan yetkili arabuluculardan yararlanılabilir.

Yetki arabulucuların bir listesi şurada bulunabilir:

www.fmc.org.uk

Family Mediation Council, P.O. Box 593, Exeter, EX1 9HG

Family Justice Council

EK B

Aile Arabuluculuğu Konseyi

Aile Arabulucuları İçin Davranış Kuralları, Eylül 2016

AİLE ARABULUCULARI İÇİN DAVRANIŞ KURALLARI
Eylül 2016

1. TANIMLAR

1.1. Bu Davranış Kuralları kitapçığında:

"Kurallar" işbu Davranış Kuralları,

"FMC" Aile Arabuluculuğu Konseyi,

"FMCA" Aile Arabuluculuğu Konseyi Akreditasyonu,

"Arabuluculuk" işbu Kuralların geçerli olduğu aile arabuluculuğu,

"Arabulucu" bu arabuluculuğu sunan kişi,

"ÜK" FMC'ye Üye Kuruluşu olan kurum,

"Taraf" Arabuluculukta yer alan kişi anlamına gelmektedir.

1.2. İşbu Kurallar ÜK üyesi olan Arabulucular tarafından sunulan veya yürütülen her türlü Arabuluculuk çalışması için geçerlidir.

1.3. Arabuluculuk aile ilişkisi sona eren, değişen, geçiş döneminde veya uyuşmazlık içinde olan kişilerin, çift veya aile üyeleri olup olmadıklarına bakılmaksızın, birbirleriyle daha iyi iletişim kurabilmelerinde ve kendi aralarında ayrılma, boşanma, çocuklar, mal veya mülk konularının bazıları veya hepsi üzerinde müzakere edilerek üzerinde mutabakata varılmış, bilgilendirilmiş kararlara varmalarına

destek olmak üzere tarafsız bir üçüncü kişi, yani bir Arabulucu atadığı bir süreçtir.

1.4. İşbu Kurallar Taraflar arasında hukuki bir dava olup olmadığına veya içlerinden biri veya her ikisinin hukuki temsilcisi olup olmadığına bakılmaksızın uygulanır.

2. AMAÇLAR VE HEDEFLER

2.1. Arabuluculuk Tarafların kendi özel durumları için uygun olduğunu düşündükleri kararlara varabilmelerine destek olmayı hedefler.

2.2. Arabuluculuk ayrıca Tarafların şu anda ve gelecekte birbirleriyle iletişim kurabilmelerine ve aile içinde uyuşmazlık ve çatışmanın kapsam veya yoğunluğunu azaltmaya destek olmayı hedefler.

2.3. Bir evlilik veya ilişkinin geri dönülmez şekilde ortadan kalkması halinde Arabuluculuk evlilik veya ilişkinin aşağıdaki şekilde sona erebilmesine ilişkin ilkeleri gözetmek zorundadır. Evlilik veya ilişki:

a. Taraflar ve çocukların hissedeceği rahatsızlığı en aza indirgeyecek;

b. Taraflar ve çocuklar arasındaki ilişkilerin olabildiğince iyi olmasını teşvik edecek;

c. Taraflardan herhangi biri veya çocukların diğer tarafça istismar edilmesi riskini ortadan kaldıracak;

d. Ve Tarafların gereksiz masraf yapmasına izin vermeyecek şekilde sonlanmalıdır.

3. NİTELİKLER VE EĞİTİM

3.1. Arabulucular ya FMC tarafından akredite edilmiş olmalı (FMCA statüsüne sahip olmalı), ya FMC tarafından onaylanan bir kurum eğitim programını tamamlamış olmalı veya FMCA için halihazırda FMC'ye kayıtlı olmalıdır.

3.2. Arabulucular FMC'nin akredite edilmiş ve kayıtlı arabulucular için mevcut gerekliliklerine uymalıdırlar; bu, bir ÜK'ya üye olmayı ve gerekli davranış düzeylerini, profesyonel davranış danışmanlığını ve sürmekte olan profesyonel gelişmeyi devam ettirmeyi kapsar.

3.3. Arabulucular, çocukların dahil edildiği arabuluculuğu ancak şu durumlarda üstlenirler:

a. FMC'ye bunu yapabilecek şekilde kayıt yaptırmış olduklarında;

b. FMC tarafından şart koşulan gereklilikleri yerine getirdiklerinde veya, eğer böyle bir gereklilik yoksa, bir ÜK tarafından çocukların dahil edildiği Arabuluculuğu yürütmeleri uygun bulunduğunda; ve

c. (Önceden Suç Kayıt Bürosu olarak hizmet veren) İfşa ve Engelleme Hizmetleri İdaresi'nden (ing. Disclosure and Barring Service) gerekli sicil kaydını aldıklarında.

3.4. Kamu tarafından finanse edilen Arabuluculuğu üstlenen Arabulucular FMCA statüsüne sahip olmalıdırlar.

3.5. Arabulucular üyesi oldukları ÜK tarafından şart koşulan şikayetler ve disiplin prosedürüne uymalıdırlar. Birden fazla ÜK üyesi olan Arabulucular, hangi ÜK'nin şikayetler ve disiplin prosedürünün geçerli olacağını açıkça belirtmelidirler.

4. ARABULUCULUĞUN KAPSAMI

4.1. Arabuluculuk aşağıdaki konulardan herhangi birini ya da hepsini kapsayabilir:

a. Yetişkin ebeveynler arasında evlilik ya da başka bir ilişkinin devam ettirilmesi ya da sona erdirilmesi seçenekleri ve bunların sonuçları;

b. Çocuklar için düzenlemeler; ebeveynler ve/veya bakıcılar ve uygun durumlarda geniş aile arasında ebeveynliğin yerine getirilmesi ile ilgili düzenlemeler; ebeveynlik sorumluluğunun eğitim, tatiller ya da dini eğitimi kapsayan ama bunlarla sınırlı olmayan diğer herhangi bir yönü;

c. Yetişkin taraflara ait, emeklilik maaşları dahil, diğer mülkiyet ya da varlıkların geleceği; çocuk bakımı ve eş bakımı konuları, borçlarla ilgili konular;

d. Bu düzenlemelerle ilgili ayarlamalara gelecekte nasıl karar verileceği.

4.2. Taraflar ve Arabulucu, Arabuluculuğun, Taraflar arasındaki ilişki sorunlarının çözülmesiyle ilgili faydalı olabilecek ve Arabulucunun

da Arabuluculuğa uygun gördüğü başka herhangi bir konuyu kapsaması konusunda fikir birliğine varabilir.

5. GENEL İLKELER

5.1. Çıkar Çatışması

5.1.1. Arabulucu, Arabuluculuğun herhangi bir sürecini yürütürken tarafsız ve her bir tarafa karşı dürüstlük ve adaletle davranmalıdır. Arabulucu ayrıca her çıkar çatışmasının tespit edildiğinden, göz önüne alındığından ve ele alındığından emin olmalıdır.

5.1.2. Arabulucunun, Arabuluculuğun sonucundan herhangi bir kişisel çıkarı olmamalıdır.

5.1.3. Arabulucu herhangi bir kişisel veya diğer profesyonel özellikte bir bilgiyi aldığı ya da alabileceği herhangi bir durumda arabuluculuk yapmamalıdır.

5.1.4. Arabuluculuk hizmetlerinin, diğer mesleki hizmetlerin de verildiği bir uygulama/konsorsiyumun ("Uygulama") bir parçası olarak sunulduğu ya da bireysel olarak bir Arabulucunun bir Uygulama için çalışmasını danışmanlık temelinde yürüttüğü durumda, bu Uygulamanın bir Arabulucusu ya da bu Uygulamanın danışmanı olmamalı, bu Uygulamadan profesyonel hizmet almış olan herhangi bir tarafa Arabuluculuk yapmamalıdır; bunun istinası ancak Arabulucunun şunlardan emin olduğu durumlarda olabilir:

a. Uygulamadaki diğer profesyonellere verilen bilginin Arabuluculukta ele alınan konularla bir ilgisi olmadığı ve

b. Tarafların olası çıkar çatışması hakkında bilgilendirildiği ve Arabulucunun Arabuluculuğu yürütmesi yazılı olarak onay verdikleri durumlarda.

Tarafların onayı, 5.1.1. maddesinde tanımlanan Arabulucunun görevini hafifletmez.

5.1.5. Arabuluculuk bağımsız bir profesyonel faaliyet olarak yürütülmelidir ve Arabulucunun yapabileceği herhangi başka bir profesyonel rolden ayrıştırılmalıdır.

5.2. Gönüllü Katılım

Arabuluculuğa katılım gönüllüdür ve her bir taraf her zaman seçimini özgürce yapmalıdır. Taraflar ve Arabulucu çekilmekte her zaman özgürdürler. Arabulucu bir Taraflar süreçte özgürce ve tamamen yer alamadığını ya da buna gönülsüz olduğunu fark ederse, Arabulucu bu konuyu gündeme getirmeli ve gerektiğinde Arabuluculuk sürecine ara vermeli ya da süreci sonlandırmalıdır.

5.3. Sonuca İlişkin Yansızlık

Arabulucu, Arabuluculuğun sonucuna ilişkin her zaman tarafsız olmalıdır. Arabulucu herhangi tercih edilir bir sonucu taraflar dayatmamalı veya onları bunu benimsemeleri için mahkeme süreçlerinin sonucunu tahmin etmek yoluyla ya da başka bir yolla, etkilemeye çalışmamalıdır. Ancak, eğer taraflar rıza gösterirse, Arabulucu onları, düşündükleri çözümlerin bir mahkemenin onaylayacağı ve hükmedeceği parametrelerin dışına alabileceği hususunda bilgilendirebilir. Arabulucu, tarafları, olası hareket biçimleri, bunların yasal ve diğer sonuçları hakkında bilgilendirmeli ve onlara bunları araştırılmasında destek olmalı ancak kendisinin tavsiye veriyor olduğunu açıkça belirtmelidir.

5.4. Tarafsızlık

5.4.1. Arabulucu her zaman arabuluculuk tarafları arasında tarafsız olmalı ve Arabuluculuk sürecini adil ve tarafsız biçimde yürütmelidir.

5.4.2. Arabulucu herhangi bir tarafın hileli, tehdit edici ya da göz korkutucu davranışını önlemeli ve süreci taraflar arasında varsa bir güç dengesizliğini mümkün olduğunca düzeltecek şekilde yürütmelidir. Eğer böyle bir davranış ya da başka bir dengesizlik Arabuluculuğun adil olmayan ya da etkin olmayan hale gelmesine neden oluyor gibi görünüyorsa, Arabulucu bunu engellemek için, gerekirse Arabuluculuğu sonlandırmak da dahil, gerekli adımları atmalıdır.

5.5. Gizlilik

5.5.1. Aşağıdaki 5.5.3, 5.5.4 ve 5.5.5.'e bağlı olarak, Arabulucu, Arabuluculukla ilgili ya da Arabuluculuk sürecinde elde edilen bilgileri, mahkeme ya da mahkeme tarafından atanan bir görevli de dahil olmak üzere hiç kimseye, her bir tarafın açık bir onayı olmadan, bir mahkeme kararı olmadan ya da yasanın Arabuluculara her şeyin üzerinde bir ifşa etme zorunluluğu dayatmadığı durumlarda açıklamamalıdır.

5.5.2. Arabulucu, her bir tarafın açık rızası olmadan Arabuluculuk hakkında görüşmemeli ve tarafların hukuk danışmanları ile haberleşmemelidir. Taraflar ya da onların hukuk danışmanları ile iletişim söz konusu olduğunda Arabulucu mesleki tarafsızlığını korumalıdır.

5.5.3. Bir çocuğun önemli bir zarar gördüğü yolunda belirli bir iddianın düzgün biçimde araştırılması gerekli görüldüğünde ya da Arabulucunun bir çocuğun önemli bir zarar görüyor olduğu ya da görebilir olduğu yönünde şüpheleri olduğunda, Arabulucu uygun kurum ya da merciinin bilgilendirildiğinden emin olmalıdır. Mümkün olan her durumda Arabulucu böyle bir bilgilendirmeyi kendi Mesleki Uygulama Danışmanı'na danıştıktan sonra yapmalıdır.

5.5.4. Arabulucu, diğer kamu düzeni hususlarının üstün geldiğini, örneğin bir yetişkinin ciddi bir zarar gördüğü ya da görebilecek olduğunu düşünüyorsa, durumu uygun kurumu bilgilendirmelidir. Mümkün olan her durumda Arabulucu böyle bir bilgilendirmeyi kendi Mesleki Uygulama Danışmanı'na danıştıktan sonra yapmalıdır.

5.5.5. Arabulucu, güncellenen 2002 yılı Suçtan Kaynaklanan Gelirlerin Aklanması Kanunu düzenlemeleri uyarınca uygun devlet merciine ifşa yapmasının zorunlu olabileceğinden şüpheleniyorsa, Arabuluculuğu, taraflara sonlanmanın sebebi hakkında bilgi vermeden, sonlandırmalıdır.

5.6. Yasal Takibata Halel Getirmeme

5.6.1. Aşağıdaki 5.6.2. ‘e bağlı olmak üzere, arabuluculuk içindeki tüm tartışmalar ve müzakereler, yasak takibatın saklı kalması koşulu ile yürütülmelidir. Arabuluculuk başlamadan, taraflar, arabuluculuk sırasında yapılacak tartışma ve müzakerelerin herhangi bir yasal takibatta kullanılamayacağı, arabulucunun bir kanıt sunmak zorunda bırakılamayacağı ya da arabuluculuk sırasında not ya da kayıt tutmak zorunda bırakılamayacağı konusunda yazılı olarak anlaşmalıdır; bunun istisnası, tarafların arabuluculuğun yürütüldüğü tarafsız temelden vazgeçmek konusunda anlaşmaları ya da yasanın arabulucu üzerinde, diğer kurallara ağır basan bir ifşa mükellefiyeti dayattığı durumlardır.

5.6.2. Taraflar, finansal konularla ilişkili tüm güncel bilgilerin açık bir temelde sunulması, böylece yasal takibatta bunlara atıfta bulunulabilmesi konusunda anlaşmalıdırlar.

5.6.3. Genel olarak, bir taraf tarafından sunulan bilgi, bir adres ya da telefon numarasını içermediği ya da taraflar diğer türlüsünü istemedikleri sürece, diğer taraflarla açıkça paylaşılmalıdır. Bu gereklilik, paylaşılırsa bir çocuğun ya da başka birinin zarar görmesine yol açabilecek ya da diğer kamu düzeni hususlarının geçerli olduğu durumlarda geçerli değildir.

5.6.4. Arabuluculuğun yürütüldüğü halel getirmeme temeli ve diğer koşullarda geçerli olacak olan gizlilik, bir çocuğun ya da başka bir kişinin ciddi bir zarar gördüğü ya da görebilecek olduğunu ya da diğer kamu hizmeti hususlarının gerektirdiği olduğunu kişisel ilişki kurulması halleri ile ilgili olarak uygulanmaz.

5.7. Çocuğun Refahı

5.7.1. Arabulucu her zaman ailenin çocuklarının refahıyla ilgili özel bir dikkat göstermeli ve tarafları, kendi ihtiyaçları ve çıkarları kadar çocuğunkilere de odaklanmaya teşvik etmelidir.

5.7.2. Arabulucu, tarafları çocuğun istekleri ve hislerini dikkate almaya teşvik eder. 10 yaş ve üzeri tüm çocuklar ve gençler Arabuluculuk sırasında isterlerse doğrudan seslerini duyurma fırsatına sahip olmalıdırlar.

5.7.3. Arabulucunun ve tarafların çocuklarla doğrudan görüşmenin uygun olduğu konusunda anlaşmaya vardıkları durumda, önce bu çocukların rızası alınmalıdır. Herhangi bir çocukla doğrudan görüşmek isteyen Arabulucunun bunu yapmak için özel eğitim almış olması ve (önceden Suç Kayıt Bürosu olan) İfşa ve Engelleme Hizmetleri İdaresi'nden (ing. Disclosure and Barring Service) özel ve daha yüksek bir izin belgesi almış olması gereklidir. Bu Arabulucular doğrudan görüşme için uygun özellikleri taşımalıdırlar.

5.7.4. Nitelikli bir Arabulucunun çocukla doğrudan görüşme yürüttüğü durumlarda, Arabulucu çocuğun kendisine yapabileceği herhangi bir ifşaya ilişkin "Çocuk İçin Gizlilik" usulünü sunmalıdır. Bu, taraflara, doğrudan görüşmeyi kabul etmelerinden önce, açıklanmalıdır. Doğrudan görüşmelerdeki gizlilik, yukarıdaki 5.5.3, 5.5.4, 5.5.5. ve 5.6.4. bentlerine tabi olarak uygulanmalıdır.

5.7.5. Arabulucunun herhangi bir çocuğun ciddi bir zarar gördüğü ya da görebilecek olduğundan şüphe ettiği durumlarda, Arabulucu, taraflara uygun bir kurumdan yardım almaları konusunda tavsiye

vermelidir. Arabulucu ayrıca, taraflara, böyle bir durumda kendilerinin konuyu, buradaki 5.5.3. sayılı bentlere uygun olarak ilgili makama bildirmek zorunda olduğu konusunda da bilgilendirmelidir.

5.7.6. Arabulucunun, tarafların, ailenin bir çocuğunun ya da bir aile ferdinin refahına ciddi şekilde zarar verici görünen bir şekilde davrandığın ya da davranmaya niyet ettiğini düşündüğü durumlarda, Arabulucu Arabuluculuktan çekilmelidir. Bu çekilmenin sebebi, yazılı olarak hemen belirtilmelidir.

5.8. Aile İçinde İstismar ve Güç Dengesizlikleri

5.8.1. Arabulucu taraflar arasındaki, duygusal ya da fiziksel istismar, manipülasyon, baskı ya da kontrol edici davranışlar sonucu ortaya çıkan ama bunlarla sınırlı olmayan, mevcut güç dengesizlikleri ihtimalleri hakkında tetikte olmalıdır.

5.8.2. Her durumda, Arabulucu, tarafların Arabuluculukta kendi istekleriyle ve şiddet veya zarar korkusu olmadan yer aldıklarından emin olmaya çalışmalıdır. Arabulucu bir tarama prosedürü yoluyla, istismar ya da başka bir zarar korkusu olup olmadığını ve taraflardan diğerine (ya da bir çocuğa) karşı istismar yapıldığı ya yapılabileceği ithamı olup olmadığını ortaya çıkarmalıdır. İstismarın iddia edildiği ya da istismardan şüphelenildiği durumlarda, Arabulucu zarar gördüğü düşünülen tarafla, bu tarafın Arabuluculukta yer almak isteyip istemediğini (ya da yer almaya devam etmek isteyip istemediğini) görüşmeli ve kendisine alabileceği gereken destek hizmetleri hakkında bilgi sağlanmalıdır.

5.8.3. Arabuluculuk yapılırken; arabulucu gönüllü yer alma, adalet ve güvenlik ilkelerini baştan sona korumalı ve süreci bu bölüme uygun olarak yürütmelidir. Ayrıca, tarafların arabuluculuğa gelişleri ve gidişlerinde güvenliklerini sağlamak üzere gereken adımlar atılmalıdır.

5.8.4. Arabulucu, Arabuluculuk sırasında herhangi bir tarafın hileli, tehdit edici ve gözdağı verici davranışını engellemeye çalışmalıdır.

6. Arabuluculuğun Yürütülmesi

6.1. Arabulucu tarafından arabuluculuğun uygunluğuyla ilgili tüm değerlendirmeler toplantılarda ve mümkün olduğunca yüz yüze yapılmalıdır. Değerlendirme ve Arabuluculuk, internet üzerinden video bağlantılı toplantıları da kapsayabilir. Arabuluculuk Bilgilendirme ve Değerlendirme Toplantıları (ABDT) dahil değerlendirmeler, internet

üzerinden bir video bağlantısına ulaşılmasıyla ilgili özel bir sorun olmadığı sürece, yalnız sesli bağlantılarla yapılmamalıdır. Arabulucu, bu özel problemlerin ne olduğunu yazılı olarak kaydetmelidir. Değerlendirme toplantıları birlikte ya da ayrı ayrı yapılabilir ancak her tarafı bireysel olarak yönlendirilmelidir k; bu durum, arabulucunun aile içi şiddet taraması yapmasına izin verir. Eğer değerlendirmeler ya da arabuluculuk toplantıları internet üzerinden video bağlantısıyla yürütülüyorsa, Arabulucu, FMC tarafından basılan güncel uygulama yönergesinin tamamına uygun hareket etmelidir.

6.2. Arabulucu, arabuluculuk sürecini yönetmelidir. Arabulucu, konuların sıraya sokulması ve her bir arabuluculuk seansının gündemi gibi yönetim konularında taraflara danışmalı ancak sürecin kontrolünü taraflara bırakmamalıdır.

6.3. Arabuluculuk süresince arabulucu tarafların barışma ihtimalini göz önünde bulundurmalıdır.

6.4. Arabulucu başlangıçta tarafları arabuluculuğun nitelikleri ve amacı hakkında ve arabuluculuğun evlilik ya da ilişki danışmanlığı, terapi veya yasal temsil gibi diğer hizmetlerden nasıl farklılaştığı hakkında açıkça bilgilendirmelidir.

6.5. Arabulucu aynı zamanda tarafları yukarıda Bölüm 5'te verilen, gizlilik ilkesinin doğası ve sınırları, Arabuluculuğun önyargısız olması temeli ve Arabulucunun ailenin çocuğunun refahına yönelik özel ilgisi dahil, tüm genel prensipler hakkında bilgilendirmelidir.

6.6. Arabulucu, tarafları malvarlıkları ve finansal durumlarına yönelik gerekli olabilecek beyanların boyutları hakkında bilgilendirmelidir.

6.7. Her bir tarafa bu kurallar içindeki temel noktaları kapsayan yazılı bilgi verilmeli bunlarla ilgili soru sorma fırsatı tanınmalıdır.

6.8. Arabulucu, esas konularla ilgilenmeye geçmeden önce, tarafların Arabuluculuğu düzenleyen hüküm ve koşulları kabul ettiklerini, bu Kuralları temel ilkelerini kapsayan yazılı bir sözleşme yoluyla garanti altına almalıdır. Bu anlaşmada arabulucunun ücreti de belirtilmelidir.

6.9. Tarafların, kendileri adına hareket eden tüm hukuki danışmanları, Arabulucunun atanması hakkındaki bilgilendirmeleri talep edebilmelidir.

6.10. Özel olarak finanse edilen bir Arabuluculuk esnasında Arabulucu bir ya da daha çok tarafın kamu finansı için hak sahibi olabileceğini fark ederse tarafların bu konuda bilgi vermelidir; eğer Arabulucu kamu tarafından finanse edilen işleri yürütmüyorsa, Yasal Yardım Ofisi sözleşmesi çerçevesinde başvurulan arabuluculuk hizmetleri hakkında bilgi vermelidir.

6.11. Arabulucu taraflara sorunları tanımlama, ortak noktaları belirleme, seçenekleri bulma ve bunlar üzerinde anlaşmaya varmaya çalışma konularında destek olmalıdır.

6.12. Arabulucu, tarafların verdikleri kararlara yeterli bilgi ve anlayış ile ulaştıklarını garantiye almayı sağlamaya çalışmalıdır. Arabulucu, tarafları arabuluculuk yapılan tüm konularla ilgili tüm malzemeyi açık ve dürüstçe ortaya koyma ihtiyacıyla ilgili bilgilendirmeli ve onlara, gerektiğinde ilgili bilgiyi ve destekleyici belgeleri tespit etmek konusunda yardımcı olmalıdır.

6.13. Arabulucu her bir tarafın diğer tarafa verilen bilgiyle ilgili araştırma yapması ve gerekirse daha fazla bilgi ve belge istemesi fırsatına sahip olduğunu garanti altına almalıdır. Arabulucu, nihai bir sonuca varılmadan önce tarafların bu bilgileri eşit şekilde anlamalarını desteklemelidir.

6.14. Arabulucu, herhangi bir tarafı tarafından verilen bilginin doğrulanması için daha fazla sorgulama yapılmadığını, her bir tarafın nihai bir sonuca varmadan önce sunulan bilginin yeterliği hakkında bağımsız hukuki tavsiye almayı tercih edebileceğini, herhangi bir mahkeme işleminde bir yeminli ifade, yazılı ifade veya tanıklığın gerekli olabileceğini ve 1991 tarihli Çocuk Destek Yasası uyarınca yükümlülüğün yetkili biçimde hesaplanmasının ancak Çocuk Nafakası Kurumu, İştirak Nafakası Hizmeti ya da 2008 tarihli Çocuk Nafakası ve Diğer Ödemeler Yasasınca ya da sonraki ilgili Yasalarca belirlenen bir kurum tarafından yapılabileceğini açıklar.

6.15. Arabulucu, tarafları, arabuluculuk süresince istendiğinde bağımsız hukuki tavsiye ya da diğer uygun tavsiyeleri almaya çalışmanın avantajları hakkında bilgilendirmelidir. Arabulucu, taraflara nihai bir anlaşmaya varmadan bağımsız hukuki tavsiye almanın kendi faydalarına olduğu konusunda tavsiye vermeli ve onları bunu yapmamanın riskleri, dezavantajları konusunda uyarmalıdır.

6.16. Arabuluculuk toplantıları genellikle avukatların katılımı olmadan yürütülür. Ancak taraflar kabul ederlerse ve Arabulucu uygun görürse, taraflar adına hareket eden avukatlar ya da danışmanlar Arabuluculuk sürecinde ya da herhangi bir kişisel ilişki kurulması esnasında yer alabilir.

6.17. Uygun olması ve tarafların onay vermesi halinde, avukatlar dışında örneğin çevirmenler, muhasebeciler, sigorta eksperleri, serbest mali müşavirler ve diğer danışmanlar gibi diğer meslek gruplarının üyelerinin katılımına yönelik düzenlemeler de yapılabilir.

6.18. Uygun olması ve tarafların onay vermesi halinde, süreçle ilgili bir çıkarı olan üçüncü tarafların, örneğin yeni partnerlerin, tartışma konusu olan mülkiyet yasal ya da yararlanma hakkı olan tarafların ya da aile üyelerinin katılımıyla ilgili düzenlemeler de yapılabilir.

6.19. Arabulucu, taraflarca yapılan tekliflerin tamamen bilinçli olduğu ve özgürce yapılmasını sağlamaya çalışmalıdır. Taraflar kararlarının kendileri, çocukları ve ilgili diğer aile bireyleri için sonuçlarını mümkün olan en iyi şekilde anlamış olmalıdır.

EK C
Aile İçi İstismar ve Çocuk Koruması
Tarama Anketi Soruları

Tarih : _____ Dava Referans: _____

Hizmet Alanın Adı: _____

Hizmet alan kişi ile birlikte iştirak eden kişinin adı ve hizmet alan kişi ile yakınlığı:

_____

Arabuluculuk ile sağlanabilecek olan yardımı ve arabuluculuğun her bir katılımcı için uygun ve kabul edilebilir olduğundan emin olunması gerekliliğini açıklayınız. Arabuluculuğun içeriği gizlidir; ancak bazı istisnalar bulunmaktadır: arabulucu, bir çocuğun (ya da korunmasız bir yetişkinin) ciddi bir zarar riski altında olduğunun bilindiği ya da bu yönde bir kanaat olduğu yolundaki bilgiyi gizli tutmamalıdır. Arabulucu, çocuğa yönelik ciddi zarar risklerini, bu endişeyi dile getiren kişi bildirmiş olsa ya da bildirmeye niyetli olsa bile, bir çocuk koruma kurumuna bildirmek zorundadır. Böyle durumlarda, arabuluculuk uygun olmaktan uzaktır. Aile içi istismara maruz kalan bir yetişkinle ilgili risklerin bildirilmesi, kurbanın daha fazla tehlikede olmasına yol açabileceğinden, azami dikkat gerektirir.

Aile içi istismar veya çocuğun korunması konularını içeren herhangi bir endişeyi ya da sorunu kontrol ederken, arabulucunun kullandığı dil çok önemlidir. Kelime seçimine dikkat ediniz ve varsayımlarda bulunmaktan kaçınınız. "İstismar" kelimesinin kullanılmaması tercih edilebilir çünkü bu kelime farklı anlamlara gelebilir ve tek başına üzüntü veya kırgınlığa yol açabilir.

Basit sorularla başlamak ve gerektiği kadar devam etmek faydalıdır, örneğin:

1. Birlikteyken, çok sayıda anlaşmazlık veya tartışma yaşadınız mı? Hâlâ tartışıyor musunuz? Birbirinizle konuşabiliyor musunuz?

2. Tartıştığınızda, genellikle kim kazanır(dı)? (Eşiniz/eski eşiniz) sizinle küfürlü konuşur mu(ydu)? Eğer öyleyse, bu sizi nasıl etkiler(di)?

Sizi sinirlendiren ya da kendinizi aşağılanmış hissettiren şeyler söyler miydi?

3. Eşiniz/eski eşiniz sözlü olarak küfürlü ya da tehdit edici şekilde davranırsa (davrandıysa) - şimdi ya da geçmişte - bu ne şekillerde oldu?

4. Bazen, sözlü saldırı yanında, fiziksel saldırganlık da olur. Eşinizin/eski eşinizin sizi dövdüğü ya da fiziksel olarak sizi herhangi bir şekilde incittiği durumlar oldu mu? Ya da sizi bunu yapmakla tehdit etti mi?

5. Bu en son ne zaman oldu? Bundan önce ne sıklıkla olurdu?

6. Hiç polis çağırdınız mı? Eğer çağırdıysanız, polis ne işlem yaptı?

7. Eğer fiziksel zarar gördüyseniz, şok ve stres de dahil, doktora gittiniz mi? Hastaneye yatırıldınız mı?

8. Kadın sığınağı ya da danışma merkezi gibi, başka kurumlardan yardım istediniz mi?

9. Bu sorunlarla ve yüz yüze olduğunuz risklerle ilgili hukuki tavsiye aldınız mı?

10. Örneğin koruma kararı gibi, herhangi bir mahkeme kararı alındı mı?

11. Daha fazla istismar görme korkusu yaşıyor musunuz? Yaşıyorsanız, korkunuzun derecesini 1 ile 10 arasında derecelendirir misiniz?

12. Eğer hukuki tavsiye almadıysanız, şimdi almak ihtiyacınız var mı? Ne kadar acil? Nereden hukuki tavsiye alabileceğinizi biliyor musunuz?

13. Eşinizin/eski eşinizin sizin bana bu bilgileri verdiğinizi öğrenmesinden korkuyor musunuz?

Not: Bir kadın size, (eski) eşinin onu geçmişte istismar ettiğini, ancak bunun yıllar önce olduğunu ve artık bunun tekrarlanması korkusu olmadığını söyleyebilir. Bunu onunla kontrol etmelisiniz, ama eğer bunun geçmişte kaldığından emin ve kesin kararlı ise, arabuluculuk uygun olabilir. Bu durumda, eski eşine ne söyleyebileceğinizi de kontrol etmelisiniz, örneğin: "... bana, birlikte yaşadığınız dönemde aranızda sorun olduğunu söyledi ancak artık bunun bittiğini söylüyor ve tekrar gündeme getirmek istemiyor. Onun açısından, seninle tartışmak ve çözmek istediği konular şunlar: ...".

Çocuk Koruma ve Emniyeti (aile içi istismarın çocuk istismarını da beraberinde getirdiğini unutmayınız).

14. Tartışmalarınızın herhangi biri çocuklarınızdan birinin bulunduğu yerde gerçekleşti mi? Çocuğunuz üzücü hadiseleri duymuş olabilir mi? Bunun tekrar yaşanabileceği korkusu içinde olabilir mi?

15. Çocuğun zarar görme riski altında olduğu yönünde endişeniz var mı?

16. [Varsa] çocuklarınızı korumak için, sosyal hizmet uzmanı ya da polisle iletişime geçmek gibi, bir adım attınız mı?

17. Bir sosyal hizmet uzmanı halihazırda durumla ilgili mi?

Ruhsal bozukluklar

18. Siz ya da eşiniz/eski eşiniz hiç depresyon ya da ruhsal bir sağlık problemi yaşadınız mı? Yaşadıysanız, önceden ya da şimdi, bir tedavi görüldü mü? Eşinizin/eski eşinizin davranışının ruhsal bozukluk ya da ilaç kullanımı (medikal ya da eğlence amaçlı) ile ilişki olduğuna dair bir endişeniz var mı?

Eğer (eski) eşin ruhsal bozukluğu olduğu söylenirse, bu konu daha ayrıntılı olarak araştırılmalıdır.

Güç Dengesizlikleri ve arabuluculuğun uygunluğu

19. (Eski) Eşinizin arabuluculuğun kontrolünü eline almaya ve size bir anlaşma dayatmaya çalışmasından ya da sizi konuşturmamasından korkuyor musunuz?

Arabuluculuk sürecini, temel kuralları ve arabulucunun gerektiğinde arabuluculuğu sonlandırabileceğini açıklayın.

20. [... endişelerine rağmen] eşiniz/eski eşiniz ile, bir arabulucunun desteğiyle, konuşmak istiyor musunuz?

21. Eğer bir arabuluculuğa ihtiyaç olduğunu düşünüyor ancak yüz yüze gelmekten ya da tartışmanın kontrolünüz dışına çıkmasından korkuyorsanız, ayrı bir bekleme odasında beklemeniz ve eşinizden/eski eşinizden önce binayı terk etmeniz, böylece sizi takip etme riskinin olmaması, endişenizi giderir mi?

22. Durum çok zor olsa da arabuluculuğun denemeye değer olduğunu ve faydalı olabileceğini düşünüyor musunuz?

Eğer arabuluculuk uygun görünüyorsa ve hizmet alan kişi katılmaya istekliyse, gerekli olan özel düzenlemeleri açıklayınız (ayrı bekleme odaları, arabuluculuk esnasında gerektiğinde ayrı görüşmeler, eş-arabuluculuk ihtimali, arabuluculuğun temel kuralları vs.).

Arabuluculuk uygun değilse:

Herhangi bir acil önlem gerekli mi? Eğer gerekliyse, iletişime geçilen kurum, tarih, saat, verilen bilgi ve bilginin kime verildiği hakkında detayları bildiriniz.

İlgili kişiye, alınan önlemleri bildiren ve/veya varsa diğer yardım kaynaklarını tavsiye eden bir takip mektubu göndermelisiniz.

KAYNAKÇA

A

Abel, R. Enformal Adalet Politikası Academic Press (1982) cilt 1

Adler P. ve Barnes B. Arabuluculuk ve Avukatlar – Pasifik Yaklaşımı (1983) 18 Hawaii Barosu Yayını 37-52

Ahrons C. İyi Boşanma Bloomsbury (1994)

Aile Adaleti İncelemesi Ara Rapor (Adalet Bakanlığı, Londra, Mart 2011)

Aile Adaleti İncelemesi Nihai Rapor (Adalet Bakanlığı, Londra, Kasım 2011)

Aile Adaleti İncelemesi Hükümetin Yanıtı (Adalet Bakanlığı, Londra, Şubat 2012)

Aile Arabuluculuğu Konseyi, İngiltere ve Galler Uygulama Kuralları (2016)

Aile Arabuluculuğu Konseyi, Mesleki Standartlar ve Öz Denetim Çerçevesi El Kitabı, Eylül 2014

Ainsworth M. Bağlılık: Geriye ve İleriye Dönük Bir Bakış Bölüm 1 alındığı yer: Murray Parkes ve Stevenson-Hinde (editörler) İnsan Davranışında Bağlılığın Yeri Tavistock (1982)

Aile Hukuku Gözden Geçirme Çalışması

Amerikan Barolar Birliği Nihai Rapor – Arabuluculuk Kalitesini Arttırma Çalışma Grubu (2008)

Angyal, 'Bir Sistemler Mantığı', alındığı yer: F E Emery (editör), Sistemler Düşünüşü (Penguin Books, 1969), Cilt 1.

Arabuluculuk Çalışma Grubu Raporu, Adalet Bakanlığı, Haziran 2014

Avrupa Aile Arabuluculuğu Eğitim ve Araştırma Forumu, Eğitim Standartları (1992, revizyon: 2003) www.europeanforum-familymediation.com

Avrupa Konseyi Tavsiye Kararı No R (98) 1, 21 Ocak 1998

Avrupa Konseyi Tavsiye Kararı Aile Arabuluculuğu ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği (No. 1639, 2003)

Avrupa Parlamentosu Arabuluculuk Direktifi 2008/52/EC 21 Mayıs 2008

B

Bagshaw, D Aile Hukuku Uyuşmazlıklarında Aile İçi İstismarın İfşası: Aile ve Çocuk Arabulucuları için Sorunlar Çatışma Yönetimi Araştırma Grubu, Güney Avustralya Üniversitesi (2001)

Baker, H . Uluslararası Aile Hukuku. Anglo-Sakson Hukuku ve İngiliz Milletler Topluluğu Yargıları için Uluslararası Aile Hukukuna İlişkin Yargı Konferansı" (2009) 250-254

Barenboim, D Her Şey Bağlantılıdır – Müziğin Gücü Weidenfeld ve Nicolson (2008)

Barlow A., Hunter R., Smithson J. ve Ewing J. Aile Adaletine Dair Yol Haritalarının Çıkarılması – Özet Çalışması ve Temel Bulgular Raporu (Haziran 2014)

Barsky, AE Yardımcı Olan Profesyoneller için Çatışma Çözümü Wadsworth (2000)

Bateson G. Aklın Ekolojisine Giden Adımlar Chandler, San Francisco (1972)

Bellamy C., Platt J. and Crichton N. Çocuklarla Konuşmak: Yargı Perspektifi [2010] Fam Law 647

Benjamin R. Aldatmanın Yapıcı Şekilde Kullanımı: Folklorik Soytarı Figürünün Becerileri, Stratejileri ve Teknikleri ile Bunların Arabulucular Tarafından Kullanılması Arabuluculuk Süreli Yayını (1995) Cilt 13 Sayı 1

Bentovim A.'Caz ve Aile Terapisi – Yolculuğum' (Haziran 2011, Bağlam, Aile Terapisi ve Sistemik Uygulamalar Dergisi) sf. 33

Bloch A., McLeod R. ve Tooms B. Arabuluculuk Bilgilendirme ve Değerlendirme Toplantıları (ABDT) ve Özel Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk – Niteliksel Araştırma Bulguları (Adalet Bakanlığı Analitik Serisi 2014)

Boal, A Aktörler ve Aktör Olmayanlar İçin Oyunlar Routledge (1992)

Bodtker A. ve Jameson J. Karşılıklı Etki Olarak Arabuluculuk: Çerçevelendirme ve Yeniden Çerçevelendirmenin İncelenmesi Arabuluculuk Süreli Yayını Cilt 14, 3 (1997)

Bohannan, P. Boşanma ve Sonrası Doubleday, New York (1970)

Bordow, S ve Gibson, J Aile Mahkemeleri Arabuluculuk Hizmetlerinin Değerlendirilmesi Avustralya Aile Mahkemesi Araştırma ve Değerlendirme Birimi (1994)

Borkowski, M, Murch, M, Walker, V Evlilik İçi Şiddet (Tavistock 1983)

Bowlby J. Kayıp: Üzüntü ve Depresyon, Cilt 3 alındığı çalışma: Bağlanma ve Kaybetme Hogarth Press, Londra (1980)

Bronowski J. İnsanın Yükselişi (BBC 1973)

Brown G. Erken Kayıp ve Depresyon alındığı çalışma: Murray Parkes ve Stevenson-Hinde (editörler) Bağlanmanın İnsan Davranışındaki Yeri Bölüm 12 Tavistock, Londra (1982)

Brown, H ve Marriott AUÇ İlkeler ve Uygulama Sweet & Maxwell (3. baskı. 2011)

Bryant D. Aile Adaleti İncelemesine Avustralya Bakışı – Avustralya Aile Mahkemesi Başsavcısı tarafından Uluslararası Aile Hukuku Konferansında yapılan konuşma, Londra 2012.

Bucher, A. Uluslararası Çocuk Kaçırmaya ilişkin Yeni İsviçre Federal Yasası Özel Uluslararası Hukuk Dergisi (2008) 139-165

Bunting, M Sadece 100 nesnede tarihimiz Guardian Weekly 07.01.11

Burrell N., Donahue W., Allen M. Tarafların arabuluculuk hakkındaki beklentilerinin etkisi İnsan İletişim Araştırmaları Cilt 17, (1990) sf 104-139

Burton ve Kitzinger ile Kelly ve Regan (1988) Gençlerin Şiddet, Seks ve İlişkilere Yönelik Tutumları: Bir Anket ve Odak Grubu Çalışması, Edinburgh: Sıfır Tolerans Vakfı

Bush R.A.B. ve Folger J.P. Arabuluculuğun Vadettikleri Jossey-Bass (1994)

C

Camara, K ve Resnick, G. Velayetin Annede Olduğu, Babada Olduğu ve İki Ebeveynin de Hanede Mevcut Bulunduğu Evlilik ve Ebeveynliğin Alt-Sistemleri: Çocuğun Sosyal Gelişimi Üzerindeki Etkileri alındığı çalışma J Vincent (editör) Aile Değerlendirmesi, Müdahale ve Araştırma Alanlarındaki Gelişmeler Greenwich (1987) Cilt 4 165-196)

Camus Direniş, İsyan ve Ölüm (1960)

Caratsch C. Aile Çatışmalarının Çözümlenmesi – Uluslararası Aile Arabuluculuğu Kılavuzu (Uluslararası Sosyal Hizmetler, Cenevre, 2014)

Carroll, L Alice Harikalar Diyarında (1865) ve Aynanın İçinden (1872)

Carter, J. İnancı Korumak: Bir Başkanın Anıları Bantam Books (1982)

Casals M. Martin Boşanma Arabuluculuğu Avrupa Hukuk Konferansı Akademisi, Trier, Mart 2005

Cassidy D. ve Davey S. (2011) Adalet Bakanlığı Araştırma Özeti 5/11

Childline Mutsuz Ebeveynler, Mutsuz Çocuklar (1998)

Cigoli V ve Gennari M editörler. Yakın İlişkiler ve Topluluk Psikolojisi: Uluslararası Bakış Açısı Franco Angeli 2010

Clarkson Bildiklerini Unutmayı Öğrenmek, Surrey Üniversitesi Makalesi, 1998

Cloke K. Arabuluculukta Politika ve Değerler: Çin Deneyimi Arabuluculuk Süreli Yayını (1987) Cilt 17 Sayı 3 sf 69 - 82

Cloke, K. Arabuluculuk ve Aracılık - Derin Orta Yol mediate.com Haftalık, 266 (Mart 2009)

Cobb S. ve Rifkin J. Bir Söylemsel Pratik Olarak Tarafsızlık alındığı çalışma Sarat ve Silbey (editörler) Hukuk, politika ve toplum çalışmaları (1991) JAI Press, ABD

Cobb S. Arabuluculuğa Anlatısal Yaklaşım alındığı çalışma: Folger J. Ve Jones T. (editörler.) Arabuluculukta Yeni Yönelimler– İletişim Araştırması ve Bakış Açıları Sage Publications (1994)

Cockett M. ve Tripp J. Exeter Aile Araştırması: Aile Birliğinin Bozulması ve Çocuklar Üzerindeki Etkileri Exeter Üniversitesi Yayını (1994)

Cohen L. J. ve Campos J. J. Küçük Çocuklarda Bağlanma Davranışının Ortaya Çıkmasına Neden Olan Figürler Olarak Baba, Anne ve Yabancı (1974) Gelişimsel Psikoloji, 10, 146-54

Coogler, J Boşanma Ortamında Yapılandırılmış Arabuluculuk Lexington Books (1978)

Corcoran, K and Melamed, J. Fr Zorlamadan güç vermeye: eş istismarı ve arabuluculuk, Arabuluculuk Süreli Yayını (1990) 7 (4) 303-16

Crum, T. Çatışmanın Büyüsü Touchstone (1987)

Curle Gerçekliğin Tanınması – Fikriyat ve Nesir Şiirler (Hawthorn Press, 1987)

Ç

Çocuk Komiserliği Ofisi Sadece Dinlemeyin…Harekete Geçin!, (Aile Adaleti İncelemesi Danışma Yanıtı Temmuz 2011)

Çocuk Derneği Dinliyor musun? (Londra, 2013)

D

Dancey Temas Faaliyetleri: Ebeveyn Bilgilendirme Programları [2010] Fam Law 1101-1105

Davis G.ve Lees P. Uzlaşı Araştırması - Adli Yardım Maliyetleri Üzerindeki Etkileri ve Boşanmadan Kaynaklı Uyuşmazlıkların Giderilmesindeki Yeri, Kamu Yönetimi Bölümü, Bristol Ünivesitesi, 1981)

Davis G. and Roberts M Anlaşmaya Erişim Open Üniversitesi Yayını (1988)

Davis G. ve diğerleri Kamu Tarafından Finanse Edilen Aile Arabuluculuğunun Denetlenmesi - Hukuk Hizmetleri Komisyonu için Hazırlanan Rapor (Hukuk Hizmetleri Komisyonu 2000)

Davis, G. Finch S., Fitzgerald R. Arabuluculuk ve Hukuk Hizmetleri – Müvekkiller Konuşuyor [2001] Fam Law 110-114

Davis P. Özel Eğitim Arabuluculuğu' aktaran Kolb ve Arkadaşları, Konuşmak İşe Yaradığında – Arabulucu Profilleri (Jossey-Bass 1994)

De Bono E. Çatışmalar – Çözmenin Daha İyi Bir Yolu Penguin (1991)

De Mayo R. 'Boşanma Arabuluculuğunda Pratik ve Etik Kaygılar ' (1996) 13 (3) Arabuluculuk Süreli Yayını 217 -228

De Shazer Kısa Terapide Sonuç Almanın Anahtarı (Norton, 1985)

Depner, C, Cannata, K, Ricci, I. Arabuluculuk Hizmetlerinin Hizmet Alan Tarafından Değerlendirilmesi Aile ve Uzlaşma Mahkemeleri İncelemesi (1994) 32 (3), 306-325

Deutsch, M. Çatışmanın Çözümü Yale Üniversitesi Yayını (1973)

Diduck A. Özel Aile Hukuku Konularında AUÇ Yoluyla Adalet: Adil veya Mümkün müdür? [2014] Fam Law 616-619

Dingwall R. 'Boşanma Arabuluculuğu: Fikrimizi Değiştirmeli miyiz?' (2010) 32 (2) Sosyal Refah Ve Aile Hukuku Dergisi

Djanogly J. Mahkeme Yerine Arabuluculuğa Gitmek [2010] Fam Law 1235

Donahue, W, Allen, M, Burrell, N Arabulucunun İletişimsel Yeterliliği İletişim Monografları Dergisi (1988) Cilt 55 104 – 119

Donahue W., Lyles J. ve Rogan R. 'Boşanma Arabuluculuğunda Konunun Geliştirilmesi' (1989) Arabuluculuk Süreli Yayını No 24 Yaz 1989

Doughty J. ve Murch M. 'Yargı Bağımsızlığı ve Aile Mahkemeleri ile Destek Hizmetlerinin Yeniden Yapılandırılması' (2012) 24 (3) Çocuk ve Aile Hukuku Süreli Yayını

Dunn, J and Deater-Deckard, K Değişen Ailelere Dair Çocukların Görüşleri Joseph Rowntree Araştırma Bulguları (2001) 931

E

Eğitim Bakanlığı ve Adalet Bakanlığı Aile Adaleti için Daha Parlak bir Gelecek (Ağustos 2014)

Emery F. Sistemler Düşünüşü: Seçilmiş Okumalar Cilt 1 Penguin Education (1969)

Emery R. Çocuklar ve Boşanma Hakkındaki Gerçekler (Viking 2004)

Emery, R ve diğerleri Çocuk Velayeti Arabuluculuğu ve Davaları: İlk Uyuşmazlık Çözümünden 12 Yıl Sonra Velayet, Kişisel İlişki ve Eş-Ebeveynlik (2001) Danışma ve Klinik Psikoloji Dergisi 69, 2, 323-332

Emery, R, Margola, D, Gennari, M, Cigoli, V Duygusal olarak Bilgilendirilmiş Arabuluculuk: Boşanma Sürecinde Acı Çekme ve Boşanma Sınırlarını Belirleme alındığı çalışma Cigoli ve Gennari (editörler) Yakın İlişkiler ve Topluluk Psikolojisi: Uluslararası Bir Bakış Açısı (FrancoAngeli 2010)

Emery R, ve Jackson, J. Charlottesville Arabuluculuk Projesi: Arabuluculuğa ve Hukuk Davalarına Konu Edilen Çocuk Velayeti Uyuşmazlıkları (1989) Arabuluculuk Süreli Yayını 24, 3-18

Emery, R ve Wyer, M Çocuk Velayeti Arabuluculuğu Danışma ve Klinik Psikoloji Dergisi (1987) 55, 179 – 186

Erickson, S ve McKnight, M. Eş İstismarından Kaynaklı Boşanmalarda Arabuluculuk (1990) Arabuluculuk Süreli Yayını 7 (4) 377-88

F

Fehily R. Ayrılık – İrlanda'da İlişkinin Sonlanması Hakkında Gerçek Hayattan Öyküler (Y Books, Dublin, 2011)

Felstiner W., Abel R., Sarat A. Uyuşmazlıkların Ortaya Çıkışı ve Dönüşümü Hukuk ve Toplum İncelemeleri Dergisi 1980- 81 Cilt 15 Sayı 3

Ferri E. Ve Smith k. 1990'larda Ebeveynlik (Aile Politikaları Araştırmaları Merkezi, 1996).

Fiadjoe, A. Karayipler'de Aile Arabuluculuğu Avrupa Konseyinin 7. Aile Hukuku Avrupa Konferansına Sunulan Bildiri – Uluslararası Aile Arabuluculuğu, Strazburg, Mart 2009

Finer Raporu, Komitenin Tek Ebeveynli Aileler Hakkında Raporu Cm. 5629 (1974)

Fisher R. ve Ury, W. Evet Dedirtmek – Taviz Vermeden Müzakere Etmek (Arrow Publications 1997, Penguin Books 1983)

Fisher T. (editör) Birleşik Krallıkta Aile Uzlaşıları (Family Law, 1990)

Folberg J. ve Taylor A. Arabuluculuk (Jossey-Bass, 1984)

Folberg J. ve Milne A. (editörler) Boşanma Arabuluculuğu – Kuram ve Uygulama (Guilford Press, 1988)

Folger J. ve Bush B. Dönüştürücü Arabuluculuk ve Üçüncü Taraf Müdahalesi Arabuluculuk Süreli Yayını Cilt 13 No 4 (1996)

Follett, MP Dinamik Yönetim: Mary Parker Follett Çalışmaları Koleksiyonu editör H. Metcalf ve L. Urwick (Harper 1942)

Fortin J., Scanlan L. ve Hunt J., Temasa Daha Geniş Bir Bakış: Küçüklüklerinde Anne Babaları Ayrılmış Olan Genç Yetişkinlerin Bakış Açıları [2013] Fam Law 104

G

Garcìa, L.V. ESFR Konferansına Sunulan Bildiri (Milano, Ekim 2010)

Garwood F., Uzlaşmada Çocuklar İskoçya Aile Uzlaştırma Hizmetleri Derneği (1989)

Gates, Wray ve Gear Davranışsal Rahatsızlık: Kavramlar ve Stratejiler (Bailliere Tindall 2000) Gaus J.M. Kamu Yönetiminin Öncüleri (Chicago Üniversitesi Yayını, 1936)

Genn H. Sivil Yargının Yargılanması Cambridge Üniversitesi Yayını, 2009

Genn 'Sivil Adalet Ne İçin Var? Reform, AUÇ ve Adalete Erişim' [2012] Yale Hukuk ve Beşeri Bilimler Dergisi Cilt 24, sayı 1

George R. ve Bader K. 'Adres Değişikliği Uyuşmazlıklarında Anne Babaların Deneyimleri' [2014] Fam Law 836

Gerhardt S. Neden Sevgi? – Duygusal Yakınlık Bebek Beynini Nasıl Şekillendirir? Routledge 2004

Gibran K. Elçi (Pan Books 1991)

Gilbert P. Şevkatli Akıl (Constable, 2009)

Gilligan C. Farklı Bir Sesle: Psikolojik Teori ve Kadınların Gelişimi Harvard Üniversitesi Yayını (1982)

Girdner, L. Arabuluculuk Triyajı: Boşanma Arabuluculuğunda Eş İstismarı Taraması (1990) Arabuluculuk Süreli Yayını 7 (4) 365-86

Gleick, J. Kaos Heinemann (1988)

Greatbatch D. ve Dingwall R. Boşanma Arabulucularının Müdahalelerinin Etkileşimli İnşası

alındığı çalışma Folger J ve Jones T (editörler) Arabuluculukta Yeni Yönelimler - İletişim Araştırması ve Perspektifler (Sage 1994)

Grillo T. Arabuluculuk Alternatifi: Kadınlar İçin Sürecin Tehlikeleri (1991) 100 (6) Yale Hukuk Dergisi 1545 - 1610

Gulliver, P. Uyuşmazlıklar ve Müzakereler Academic Press (1979)

H

Hancock E. Boşanma Sürecinde Anlam ve Aidiyet Boyutları Amerikan Ortopsikiyatri Dergisi (1980) Cilt50 (1) sf18 -27

Hart B. 'Nazik Tehlike: Vekalet Arabuluculuğunda Darp Edilmiş Kadınlar ve Çocukların Daha da Tehlike Altına Atılması' (1990) 7, 4 Arabuluculuk Süreli Yayını 317-330

Harte, E ve Howard, H Olumlu Ebeveyn İlişkilerini Teşvik etmek [2004] Fam Law 456

Hawthorne, J, Jessop, J, Pryor, J. Richards, M Aile Değişiminde Çocukların Desteklenmesi Joseph Rowntree Vakfı Bulguları (2003)

Hayes S. İngiltere'de Aile Arabulucuları - Bir Uygulama Anketi [2002] Fam Law 760)

Haynes J. Boşanma Arabuluculuğu - Pratik Bir Kılavuz Springer Publishing (1981)

Haynes J. Alternatif Uyuşmazlık Çözümü - Boşanma Arabuluculuğunun Temelleri Old Bailey Press (1993)

Herrnstein, BH Kadınlar ve Arabuluculuk: Konuşma ve Duyulma Şansı Arabuluculuk Süreli Yayını (1996) Cilt 13, 3, 229 - 41

Hester, M and Radford, L İngiltere ve Danimarka'da Aile İçi Şiddet ve Çocuklarla Temas Polity Press (1996)

Hetherington, EM, Clingempel, WG, ve diğerleri Evlilik Geçişleriyle Başa Çıkma - Aile Sistemleri Perspektifleri (1992) Çocuk Gelişimi Araştırmaları Derneği Sayı 227

Hoffman R. ve Lintern G. Uzmanların Bilgilerinin Açığa Çıkarılması ve Temsil Edilmesi alındığı çalışma Ericsson ve diğerleri (Editörler) Cambridge Uzmanlık ve Uzman Performansı El Kitabı (Cambridge Üniversitesi Yayını, New York, 2006) 203-222

Holmes, T ve Rahe, H Sosyal Alışma Değerlendirme Ölçeği Psikosomatik Araştırmalar Dergisi (1967) Cilt 11

Humphreys, Judge C. Zen Budizmi Unwin Paperbacks (1984)

Hunt J. İngiltere ve Galler'de Aile Adalet Sistemine Ebeveyn Perspektifleri: Bir Araştırma Değerlendirmesi, Aile Adaleti Konseyi, Londra (2009)

I

Irving H. ve Benjamin R. Aile Arabuluculuğu – Güncel Sorunlar Sage Publications (1995)

İ

İngiltere Aile Arabulucuları Koleji Uygulama Kuralları ve Arabulucular ve Onaylanmış Kuruluşlar için Standartlar (1995, yeniden basım 2000) ve Çocuklar, Gençler ve Aile Arabuluculuğu - Politika ve Uygulama Rehberi (2002) www.ukcfm.co.uk

İngiltere ve Galler Aile Arabuluculuğu – Hakimler, Yargıçlar ve Hukuk Müşavirleri için Kılavuz (Aile Adaleti Konseyi ve Aile Arabuluculuğu Konseyi, 2014)

İngiltere ve Galler Hukuk Vakfı Aile Arabuluculuğu Uygulama Kuralları (1999)

J

Johnston J. ve Campbell L. Boşanma Açmazları – Aile Çatışmalarının Dinamikleri ve Çözümlenmesi (Free Press - 1988)

Johnston J. ve Campbell L. Anlaşmazlık Nedeniyle Gözaltında Boşanan Çocuklarda Şiddet Konusunda Klinik Bir Tipoloji Amerikan Ortopsikiyatri Dergisi (1993) 63 (2) 190-199

Johnston, J ve Roseby, V Çocuk Adına: Çatışmalı Ve Şiddetli Boşanma Süreçlerine Maruz Kalan Çocukları Anlamaya ve Yardımcı Olmaya Yönelik Gelişimsel Yaklaşım Free Press (1997)

K

Kahneman D. Hızlı ve Yavaş Düşünme (Penguin Books 2012)

Kaspiew R. ve diğerleri 2006 Aile Hukuku Reformlarının Değerlendirilmesi (Avustralya Aile Araştırmaları Ensititüsü (2009)

Kelly, J Arabuluculuk ve Çekişmeli Boşanma: Katılımcıların Süreçler ve Sonuçlara Yönelik Algıları (1989) Arabuluculuk Süreli Yayını, Sayı 24, 71-88

Kelly, J. Arabuluculuk Daha mı Ucuz? Arabuluculuk ve Çekişmeli Boşanmaların Maliyetlerinin Karşılaştırılması (1990) Arabuluculuk Süreli Yayını 8 (1) 15-26

Kelly J. "Boşanma ve Kişilerarası Arabuluculukta Güç Dengesizliği: Değerlendirme ve Müdahale" Arabuluculuk Süreli Yayını (1995) Cilt13 Sayı 2 sf 85 - 98

Kelly, J. Boşanma Arabuluculuğu Araştırmalarında On Yıl (1996) Aile ve Uzlaşma Mahkemeleri Değerlendirmesi cilt 34 373-385

Kelly, J. ve Duryee, M. Kadınların ve Erkeklerin Gönüllü ve Zorunlu Arabuluculuk Konusundaki Görüşleri (1992) Aile ve Uzlaşma Mahkemeleri Değerlendirmesi 30 (1) 43-49

Keshavjee M. İslam, Şeriat ve Alternatif Uyuşmazlık Çözümü (I.B. Tauris, 2013)

Keys Young Sosyal Araştırma Danışmanları Aile Arabuluculuğu Uygulamaları ve Şiddet Sorunu Değerlendirme Araştırması Hukuki Yardım ve Aile Hizmetleri, Avustralya (1996)

Khazova, O. Rusya Federasyonu'ndaki Uluslararası Aile Arabuluculuğu Perspektifleri Avrupa Aile Hukuku-Uluslararası Aile Arabuluculuğu Konferansına Sunulan bildiri – Uluslararası Aile Arabuluculuğu, Strazburg, Mart 2009

Kitson , Lopata., Holmes ve Meyering Boşanmışlar ve Dullar: Benzerlikler ve Farklar (1980) 50 Amerikan Ortopsikiyatri Dergisi

Krementz, J. İnsan Anne Babası Boşanınca Ne Hisseder? Gollancz (1985)

Kressel, K, Jaffee, N, Tuchman, B, Watson C, Deutsch, MA "Boşanan Çiftlerin Tipolojisi" Aile Süreci (1980) Cilt 19 Sayı 2

Kressel K., Butler-De Freitas F., Forlenza S., Wilcox C. Çekişmeli Velayet Arabuluculukları Araştırması' Arabuluculuk Süreli Yayını (1989) Sayı 24

Kressel, K., Frontera, E., Forlenza, S., Butler F., Fish, L. "Velayet Arabuluculuğunda Uzlaşı Yönelimli Tarza Karşı Problem Çözme Eğilimli Yaklaşım" Sosyal Konular Dergisi (1994) 50 (1) 67-83

Kübler-Ross, E Ölmüş ve Ölmekte Olanlara Dair Macmillan (1969)

L

Lahey Konferansı 1980 Çocuk Kaçırma Sözleşmesi Bağlamında İyi Arabuluculuk Uygulamaları Kılavuzu (Temmuz 2012)

Lamb M. E. 'Yaşamın İlk Yılında Baba-Çocuk ve Anne-Çocuk Etkileşimi' (1977) Çocuk Gelişimi 48,167-81

Leach P. Bebeğiniz ve Çocuğunuz (ilk basım 1977, yeniden basım Penguin Health Books, 2010)

Leach P. Ailenin Çözülmesi (2014)

Hukuk Hizmetleri Komisyonu Arabuluculuk için Kalite Markası Standardı (Aralık 2002)

Lewis, Papacosta ve Warin Birlikte Yaşama, Ayrılık ve Babalık (2002) Joseph Rowntree Vakfı Bulguları

Lodge, D. Terapi Penguin Books (1996)

Lorenz K. Agresyon Üzerine University Paperbacks (1968)

Lyon, Surrey ve Timms Ebeveyn İlişkileri Bozulduğunda Çocuklar ve Gençler İçin Etkili Destek Hizmetleri – Çocuk Merkezli Bir Yaklaşım (Liverpool Üniversitesi 1998)

Lund, M Boşanma ve Çocuk Araştırması Family Law (1984) Cilt 14 198-201

M

Maida P. Özürlü İnsanlarla İlgili Uyuşmazlıklara Arabuluculuk alındığı çalışma Kruk, E. (editör) Sosyal Hizmetlerde ve İnsan Hakları Hizmetlerinde Arabuluculuk ve Uyuşmazlıkların Çözümü Bölüm 12 Nelson-Hall, Chicago (1997)

Mantle G. İl Mahkemesinde Uyuşmazlık Çözümünde (arabuluculuk) Ulaşılan Anlaşmalara İlişkin Tüketici Anketi (Essex Probation Occasional Paper 2, 2001)

Markman, H, Stanley, S, Blumbers, S. Evliliğiniz İçin Savaşın Prentice Hall (1996)

Marzotto, C (editör) Gruppi di parola per figli di genitori separati (İt: Ayrılmış Ebeveynlerin Çocukları İçin Konuşma Grupları) (Vita e Pensiero 2010)

Mason B. 'İlişkilerde Risk Almak ve Tedavi Edici İlişkiler' alındığı çalışma Flakas ve diğerleri (editörler) Aradaki Boşluk: Deneyim, Bağlam ve Süreç (Karnak Books 2005) 157-170.

Mathis R. 'Cehennemden Gelen Çiftler: Boşanma Arabuluculuğunda Ayırt Edilemeyen Eşler' Arabuluculuk Süreli Yayını (Jossey-Bass, 1998) 16 (1) 37-49

McCarthy P. ve Walker J. 'Aile Arabuluculuğunun Uzun Vadeli Etkileri' (1996) Joseph Rowntree Bulgular 103

McEldowney J. Değişim Çağında Aile Arabuluculuğu, Aile Arabuluculuğu Konseyi 2012

McIntosh J. "Çocukların Dahil Olduğu Arabuluculuk" (2000) 18 (1) Arabuluculuk Süreli Yayını

McIntosh J., Wells Y,, Smyth B. ve Long C. Çocuk Odaklı ve Çocukların Dahil Edildiği Boşanma Arabuluculuğu: Sonuçların Karşılaştırılması (Aile Mahkemesi İncelemesi, Aile ve Uzlaşma Mahkemeleri Birliği 2008 Cilt 46 (1)

McIntosh J., Smyth B., Kelaher M., Wells Y., Long C. Ayrılık Sonrası Bebekler ve Çocuklar İçin Ebeveynlik Düzenlemeleri ve Gelişimsel Sonuçları Avustralya Aile Mahkemesi, Başsavcılık (2010)

McIntosh Bebek Savaşlarının Ötesinde – Çok Küçük Çocukların Ayrılık Sonrası Bakımına İlişkin Entegre Bir Yaklaşıma Doğru, AFCC Avustralya Şubesinin Açılış Konferansında Yapılan Konuşma, Ağustos 2014

McIsaac H. 'Çocuk Velayeti Uyuşmazlıklarının Sınıflandırılması: Aile Sistemleri Kuramının Uygulanması' (1986/7) 14/15 Arabuluculuk Süreli Yayını

Mehrabian, A ve Ferris, S. 'İki Kanalda Sözsüz İletişimden Tutumların Çıkarımı' (1967) Psikoloji Danışmanlığı Dergisi Cilt 31, 248-52

Melamed, J. İnternet ve Arabuluculuk mediate.com Weekly (2009) 298

Mhatma Gandhi alıntılayan B'Hahn Çocuklar ve Gençlerin Geri Kazanılması (Bloomington 2001, Cilt 10 No:1) Sf.6

Midland Bölgesi Mahkeme Yargıçlarının Mektubu Aile Mahkemeleri Ebeveynlerin Ne Yapmasını Bekliyor? (İngiltere ve Galler Yargı Organı, 2011)

Mills, O. Aile İçi İstismarın Çocuklara Etkisi Fam Law (2008) 165-171

Adalet Bakanlığı Aile Adaleti İncelemesi, Görev Tanımı Londra (2010)

Mitchell, A. Ortadaki Çocuklar (Tavistock 1985)

Mitchell J. “Sorgulayıcı Aile Adaleti” [2014] Family Law 1180

Mnookin R. ve Kornhauser L. Kanunun Gölgesinde Pazarlık: Boşanma Davası Yale Hukuk Dergisi 1979 Cilt 88 sf 950 -997

Mnookin, R. Şeytanla Pazarlık – Ne Zaman Konuşmalı, Ne Zaman Savaşmalı? Simon & Schuster (2010)

Moore C. Arabuluculuk Süreci - Çatışmaları Çözmek İçin Pratik Stratejiler Jossey–Bass (1986)

Morris D. Vücut Dili: İnsan Jestlerinin Anlamları (Crown Trade Paperbacks, 1995)

Morrow, V. Çocukların Ailelerine Yönelik Bakış Açıları Rowntree Araştırma Bulguları 798 (Temmuz 1998).

Munro E. Çocuk Korumaya Yönelik Munro Değerlendirmesi – Çocuk Merkezli Bir Sistem (DfE 2011)

Murch M. İngiltere ve Galler'de Özel Aile Hukuku Davalarında Çocuğun Sesi [2005] IFL 8

Murray Parkes C. Kayıp Tavistock Publications (1972)

N

Neale, B ve Wade, A Ebeveyn Sorunları: Anne Babası Ayrılan Çocukların Hayat Görüşleri (Young Voice (2000)

Neumann, B. Arabuluculuk, Boşanma Sürecindeki Erkek ve Kadın Güç Dengesizliğini Nasıl Etkili Bir Şekilde Ele Alabilir (1992) Mediation Quarterly 9 227-239

O

O’Connor J. ve Seymour J. NLP’ye Giriş - Nöro-Linguistik Programlama Thorsons (1995)

O’Quigley, A. Çocukların Görüşlerini Dinlemek Son Araştırma Bulguları ve Öneriler Joseph Rowntree Vakfı (2000)

P

Paolucci B. ve diğerleri Ailede Karar Verme - Ekosistem Yaklaşımı John Wiley, New York (1977)

Parkinson L. Bristol Aile Uzlaştırma Servisi, yayınlanmamış çalışma (1978)

Parkinson L. ve Westcott J. Bristol Aile Uzlaştırma Servisi Law Society's Gazette (21 Mayıs 1980)

Parkinson L. Uzlaşma –Aile Uyuşmazlık Çözümüne Yeni Bir Yaklaşım Britanya Sosyal Hizmetler Dergisi (1983) Cilt 13, 19-38

Parkinson L. Ayrılık ve Boşanmada Uzlaşma – Ortak Zemini Bulmak (Croom Helm, 1986)

Parkinson L. Bir Avukat Arabulucusu ile Eş Arabuluculuk [1989] Family Law, Cilt 48

Parkinson L. Aile Arabuluculuğu 1. Basım, Sweet ve Maxwell, Londra (1997)

Parkinson L. Geçişte Olan Ailelerin Arabuluculuğuna Bir Aile Sistemi Yaklaşımı Context, Aile Terapisi ve Sistemik Uygulama Dergisi (Ekim 2002)

Parkinson 'Mutlu Bir Birleştirme mi?' alındığı çalışma Westcott (editör) Aile Arabuluculuğu – Geçmişi, Bugünü ve Geleceği (Family Law 2004) 33-46

Parkinson L. Çocukların Dahil Olduğu Aile Arabuluculuğu [2006] Fam Law 483-488

Parkinson L. Uluslararası Sınır Ötesi Aile Arabuluculuğunu Geliştirmek ve Standartları Uyumlaştırmak, Avrupa Konseyinin 7. Aile Hukuku Konferansında Sunulan Bildiri, Strazburg, Mart 2009

Parkinson L. Aile Arabuluculuğu – Yeni Aile Adaleti Sisteminde Uygun Uyuşmazlık Çözümü 2. Baskı Family Law (2011)

Parkinson L. Yetişkinler Çocuklarla Daha Çok Konuşmalı Family Law (2012) 346-351

Parkinson L. Kamu Hukuk Davalarında Çocuk Bakımı Arabuluculuğu (Stafford'da Sunulan çalışma, 27-28 Kasım 2012).

Parkinson L. Temasa Daha Uzun Bir Bakış: Yetişkinlerin Duyması Gereken Mesajlar [2013] Fam Law 294-299

Parkinson L. 'Arabuluculuğun Yeri Aile Adalet Sistemidir' [2013] (2) Çocuk ve Aile Hukuku Süreli Yayını 200-214

Parkinson, P. Ve Cashmore, J. Ebeveyn Uyuşmazlıklarında Çocuklarla Yargı Konuşmaları: Avustralya Hakimlerinin Görüşleri Uluslararası Hukuk, Politika ve Aile Dergisi (2007) 21, 160

Paul, C ve Walker, J. Uluslararası Çocuk Velayeti Çatışmalarında Aile Arabuluculuğu Amerikan Aile Hukuk Dergisi (2008)22 (1)

Pearson, J. Mahkeme Yargısı Alternatiflerin Değerlendirilmesi Justice System Journal (1982) Cilt 7, 420-444

Pearson, J. Arabuluculukla Düzenlenen Boşanma Anlaşmalarının Temin Ettiği Adalet (1991) Arabuluculuk Süreli Yayını 9, 179-197

Pearson J. Ve Thoennes N. Üç Mahkeme Arabuluculuk Programına Yönelik Hizmet Alan Tepkilerinin Bir Ön Portresi (1985) Arabuluculuk Mahkemeleri Dergisi 23 (1) 1-14

Pearson J. ve Thoennes N. Boşanma Arabuluculuğu Araştırma Sonuçları alındığı çalışma Folberg ve Milne (editörler) Boşanma Arabuluculuğu, Teori ve Uygulama Guilford Press (1988) 429 – 452

Pel, M. ve ark. Hollanda'da Aile Arabuluculuğu Uluslararası Aile Hukuku (2009) 4, 255-259

Pendlebury M. Boşanma ve Ayrılma: Arabuluculukta Çocukları ve Gençleri Dinlemek [2008] Fam Law 1255

Perry A. ve Rainey B. Denetlenen, Desteklenen ve Dolaylı Temas: Mahkeme ve Bunların Etkileri (Nuffield Vakfı için hazırlanan Rapor, Galler Üniversitesi, Swansea, 2006).

Piper C. Sorumlu Ebeveyn – Bir Boşanma Arabuluculuğu Çalışması Harvester Wheatsheaf (1991)

Pruitt D. ve Carnevale P. Sosyal Uyuşmazlıkta Müzakere Open Üniversitesi Yayını (1993)

Q

Quartermain S, Arabuluculuğun Sürdürülebilirliği ve Özel Aile Hukuku Davalarında Hukuki Temsiliyet: Hukuki Yardım İdari Veri Setlerinin Analizi, Adalet Bakanlığı Serisi 8/11 (TSO, 2011)

R

Ramsbotham O., Woodhouse, T, Miall, H. Çağdaş Uyuşmazlık Çözümü 2. baskı Polity Press (2005)

Rapoport, A. Şiddetin Kökenleri Paragon House (1989)

Rapoport R. Normal Krizler, Aile Yapısı ve Ruhsal Sağlık Family Process 2, sf 68- 80 (1965)

Reunite Pilot Projesi Uluslararası Ebeveyn Tarafından Çocuk Kaçırma Davalarında Arabuluculuk (Ekim 2006)

Rhoades H. "Avustralya'nın Ebeveynlik Yasalarını Gözden Geçirmek" (2010) Çocuk ve Aile Hukuku Süreli Yayını 172

Roberts M. Aile Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk 2. basım (Ashgate Publishing, 1997)

Roberts S. Düzen ve Uyuşmazlık – Hukuk Antropolojisine Giriş (Penguin Books, 1979)

Robey J Arabuluculuk ve Gözden Geçirilmiş Özel Hukuk Programı [Fam Law 2009) 67-70

Robinson L. Sosyal Hizmetler Uzmanları İçin Kültürler Arası Çocuk Gelişimi (Palgra ve Macmillan, 2007)

Robinson, N. Aile Arabuluculuğunun Geliştirilmesi [2008] Fam Law 926-928 ve 1048-1053

Aile Arabuluculuğunun Geliştirilmesi [2009] Fam Law 734 – 744

Robinson N. 'Şekil Değiştirenler ve Hazerfanlar – Aile Arabuluculuğu Disiplini Üzerine Düşünceler' alındığı eser Aile Hukukunda Elli Yıl – Stephen Cretney'den Denemeler (Intersentia, 2012)

Robinson N. ve Brisby T. 'AUÇ Profesyoneli' [2001] Fam Law

Rodgers, B ve Prior, J Boşanma ve Ayrılık: Çocuklar İçin Sonuçları Joseph Rowntree Vakfı (1998)

Rothman J. Ülkelerde, Örgütlerde ve Topluluklarda Kimlik Temelli Uyuşmazlıkların Çözülmesi Jossey-Bass (1997)

Rutter M. Çekişme Karşısında Direnç İngiltere Psikiyatri Dergisi (1985) Cilt 147, 598 – 611

Ryder LJ Aile Adaletinin Modernizasyonu için Yargısal Öneriler (Adalet Bakanlığı, Temmuz 2012)

S

Salter D. Emeklilik Paylaşımının On Yılı [2010] Fam Law 1294–1298.

Saposnek D. Çocuk Velayeti Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Jossey-Bass (1983)

Saunders L. Arabuluculuk ve Çocuk Onam Kararları [Ağustos 2014] Fam Law 1187-1188

Schaefer C. ve diğerleri 'Sosyal Desteğin Sağlığa İlişkin İşlevleri' (1981) Danışsal Tıp Dergisi 4 (4) 381-406

Schaffer, H.R. Çocuklara İlişkin Kararlar Almak – Psikolojik Sorular ve Cevapları (Blackwell 1990)

Schore A. ve McIntosh J. 'Aile Hukuku ve Bağlanmanın Sinir Bilimi', Part 1 (2011) Aile Mahkemesi İncelemesi, 49

Sclater S. D. ve Richards M. 'Yetişkinler Boşanmayla Nasıl Başa Çıkıyor? Hayatta Kalma Stratejileri' [1995] Fam Law 143

Sclater S. D. Boşanma: Bir Psikoloji Çalışması (Ashgate, 1999)

Shattuck M.T. Zorunlu Arabuluculuk ve Boşanma Arabuluculuğu– Kuram ve Uygulama (editörler Folberg J. Ve Milne A.) Guilford Press, New York (1988)

Slaikeu, K, Pearson, J, Thoennes, N. Boşanma Arabuluculuğunda Davranışlar: Betimleyici Bir Sistem ve Analiz alındığı çalışma Folberg ve Milne (editörler) Boşanma Arabuluculuğu – Kuram ve Uygulama Guilford Press (1988) 475-495

Smart, C. Eşit Paylar: Babaların Hakları veya Çocuklar İçin Tanınma? Eleştirel Sosyal Politika (2004)

Smart, C and Neale, B Bu Benim de Hayatım - Boşanma Sonrası Ebeveynlik Üzerine Çocukların Perspektifleri (2000)

Steinberg J.L. Disiplinler Arası Bir Taahhüde Doğru Evlilik ve Aile Terapisi Dergisi (Temmuz 1980) 259 - 267

Steinman, S. Ortak Velayet Düzenlemesinde Çocukların Deneyimleri Amerikan Ortopsikiyatri Dergisi (1981) Cilt 51,

Steive Smith Şiir Seçkisi Penguin Books 1978 sf.167

Stokoe 'Gelen Hizmet Aramalarında Arabuluculuk Önündeki Engelleri Aşmak: Arabulucular için Araştırma-Temelli Stratejiler' (Temmuz 2013) Uzlaşı Dergisi 289-314

Strauch B. Yetişkin Beyninin Gizli Yaşamı (Penguin Books 2011)

T

Tannen D. Ben Bunu Kastetmedim Virago (1992)

Thoennes N ve Pearson J. Bruch ve Mclsaac'a Yanıt Aile ve Uzlaşma Mahkemeleri Değerlendirmesi (1992) Cilt 30 (1) 142-143

Timms J.E., Bailey S. ve Thorburn J. Sen de Bağırdın: Anne Babaları Boşanırken veya Ayrılırken Mahkeme Davalarına Katılan Çocuk ve Gençlerin Deneyimleri Hakkında Bir Araştırma (2007) NSPCC, Politika ve Uygulamalar Serisi

Tjersland O. Norveç'te Arabuluculuk Arabuluculuk Süreli Yayını (1995) Cilt 12 Sayı 4 339 - 351

Trinder L. ve diğerleri Temas Kurma: Boşanma Sonrasında Ebeveynlerin ve Çocukların Görüşme ve İlişki Kurma Biçimleri Joseph Rowntree Vakfı Araştırma Bulguları 092 (Ekim 2002)

Trinder, L. Ve diğerleri Kişisel İlişki Kurmak mı, Yoksa Bu İlişkinin İşe Yaramasını Sağlamak mı? Mahkeme içi Uzlaşı Süreci ve Sonuçları. DCA Araştırmalar Serisi 3/06 (2006)

Trinder ve Kellett J. Mahkemede Uzlaşının Uzun Vadeli Sonuçları (Adalet Bakanlığı 2007)

Trinder, L Uzlaşma, Özel Hukuk Programı ve Çocukların Refahı Wellbeing Family Law (2008) 338-342

Trinder, L Paylaşılan Konut: Son Araştırma Bulgularının Değerlendirilmesi Family Law (2010) 1192-1197

T S Eliot Dört Kuartet - Küçük Gidding (Faber 1959) s.58

U

Ulusal Alternatif Uyuşmazlık Çözümü Danışma Konseyi Standartları Raporu Avustralya (2001)

Ulusal Denetim Bürosu Aile Birliği Sona Ermiş Kişiler için Hukuki Yardım ve Arabuluculuk İncelemesi (Mart 2007)

Ulusal Aile Arabuluculuğu Ev İçi İstismar Politikası Londra (1996)

Ulusal İstatistik Ofisi Evden Ayrılmış Ebeveynlerle Temas (Geniş Kapsamlı Anket Raporu 2008, No 38)

Uluslararası Sosyal Hizmetler Aile Çatışmalarının Çözümlenmesi – Uluslararası Aile Arabuluculuğu Kılavuzu (ISS, 2014)

Ury W. Geçmiş Haline Gelmemek (Century Business Books, 1991)

V

Vigers S. Anlaşılan çözümleri kolaylaştırmak için arabuluculuk, uzlaşma ve benzeri araçların geliştirilmesine ilişkin not Daimi Büro, Lahey Özel Uluslararası Hukuk Konferansı, (Ekim 2006)

Vigers, S. Sınır-Ötesi Aile Arabuluculuğu Fizibilite Çalışması Daimi Büro, Lahey Özel Uluslararası Hukuk Konferansı, (Mart 2007)

W

Waldron, J, Roth, C, Fair, P, Mann, E, McDermott, J. Çocuk Velayeti Hakkındaki Anlaşmazlıkların Çözümü için Terapötik Arabuluculuk Modeli Arabuluculuk Süreli Yayını (1984) 3, 5-20

Walker J., McCarthy P. ve Timms N. Arabuluculuk: İşbirliği İlişkisinin Hazırlanması ve Yeniden Kurulması Aile Çalışmaları İlişki Merkezi, Newcastle Üniversitesi (1994)

Walker, J ve Hornick, J. Evlilikte ve Boşanmada İletişim BT Forum (1996)

Walker J. ve Robinson M. Uzlaşma ve Aile Terapisi, alındığı çalışma T. Fisher (editör) İngiltere'de Aile Uzlaşması Bölüm 9 Family Law (1990)

Wallerstein J. ve Kelly J. A Ayrılıktan Sağ Çıkmak – Çocuklar ve Ebeveynleri Boşanmayla Nasıl Başa Çıkar? Grant McIntyre (1980)

Wallerstein J. Boşanma Çocukları – Çocuğun Psikolojik Görevleri Amerikan Ortopsikiyatri Dergisi (1983) Cilt 53 (2)

Wallerstein J. and Blakeslee S. İkinci Şanslar - Boşandıktan On Yıl Sonra Erkekler, Kadınlar ve Çocuklar Bantam Press (1989)

Whitaker C. Aile Terapisi Süreç Teknikleri (1977) Cilt 1

Wilson J. Ev İçi İstismar: Uygulama ve İçtihat (Law Society Publishing, 2010)

DİZİN

Lahey Sözleşmesi	268, 269, 270 271,274	Tutunma Davranışı	92
		Çocuk İstismarı	59,131,201, 295,
reunite	272,273		
Arabuluculuk Sözleşmesi	57	Çocuk Odaklı Arabuluculuk	141,161,228
Ekogram	43, 44 ,103 146,276,277,	Arabuluculuğun Uygun Olmaması	177
		Risk Altındaki Çocuk	130
Yetkinlik Değerlendirmesi	32,253	Kurumsal Çocuk İstismarı	273
Avusturya	258	CALM	21, 56
Cafcass	194,229, 236282,283 284	Kaos Teorisi	50,81,158 240,
Kaçınma Davranışı	86,91,92	Malta Süreci	270
Çerçeveleme	39,46,100 102,121,122,	Lahey Çocuk Kaçırma Sözleşmesi	269,276,
		Çocuklar İçin Tartışma Grupları	162
Pozitif Yeniden Çerçeveleme	121, 243	Refah Kontrol Listesi	282
Mekik Arabuluculuğu	31,65,75 76,77,78 79,80,93	Çocuk Yasası 1989	136,156,180 282
		İşitme Güçlüğü	31,62,118 119,188
Özel Oturumlar	76,259,275		
Noktalama İşaretleri	122	İmgeler ve Metaforlar	123
Arabuluculuk Maliyetleri	265,268	Sözsüz İletişim	108,126,175

Kamu Finansmanı	32,55,56 183,280, 285	Cinsiyet Dengesi	46,67,68, 238
		Danimarka	19,259,269, 300
Aile Arabuluculuğu Konseyi (FMC)	20,21,27, 251,252, 281,285, 286	Uluslararası Çocuk Kaçırma,	268,270,272, 276
		Kültürler Arası Arabuluculuk	31,46,47, 55,68,69, 107,117,118
Aile Arabuluculuğu Pilot Projesi 1996-2000	228	Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi	155,269,
Yaşlı Bakımı	20,	NLP Teknikleri	39,121,210, 213, 214,
Erken Arabuluculuk Araştırma Forumu	279		
Avrupa Arabuluculuk Direktifi	19,27,63, 259,260	Almanya	69,254,261
Türbülans Teorisi	32,49,50,	Sınır Ötesi Uyuşmazlık	271
Gönüllü Katılım	27,30,62, 158,288,	Uluslararası Aile Arabuluculuğu	31,46,47, 266,268,271 272,275,76
Fransa	254,260,261		
Toplumsal Cinsiyet Hususları	41,119,141, 178	Brüksel I Yönetmeliği	269
Lahey Uluslararası Özel	269, 271	Brüksel II Revize Yönetmeliği	155,269,274

Hukuk Konferansı			
Portekiz	265,272	Gill Değerlendirmesi	56,
Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi	155,269	Hollanda	263
		Rusya	265,266
Dönüştürücü Arabuluculuk	36,38,40	Polonya	265
Yapılandırılmış Arabuluculuk	34,35,36,94	İskoçya	21,56,160,163